

ქრემან ლენე

ემოკესანი

ცნობილმა თანამედროვე ფრანგმა მწერალმა არმან ლანუშ მდიდარი დოკუმენტური მასალის საფუძველზე შექმნა რეალისტური მწერლობის ერთ-ერთი უთვალსაზნის წარმომადგენლის — გი დე მობასანის — საინტერესო მეცნიერულ-მხატვრული ზიოგრაფია. წიგნში წარმოჩენილია ძთული შინაგანი საბყარო გამოჩენილი ფრანგი მწერლისა, რომედიც თავის შემოქმედებაში გაბედულად ამხილვბდა ბურჟუაზიული საზოგადოების ზნე-ჩვეულებებს.

თარგმნა თ ე ნ ბ ო ზ ჩ ხ ა ო ძ ე მ

ნაწილი პირველი

მტრების კდლოვანი ნაკირი

ის, ვისაც უძღვევდი ძაღვით იზიდავს წყალი,
თავბრუსვევისადრია მიდრეკილი.

გ ა ს ტ ო ნ ბ ა შ ე ლ ა რ ი

1

მორღმენილი თუ ფეხადი? — 1850 წ. 5 აგვისტო: რუმანოვიკოვი და-
ბადევა. — ჟიურე პაპა, ანუ შუალაშის ძორწონევა. — ჰაირონოსევიკოვი
გმირი — აღფრად დე პუატივენი. — ავსტრიელი დიდგვაროვანი. — დო-
რა დე მონასანი. — „პარსონ, ერდი ტორდა დუდი“

გი დე მონასანი დაიბადა 1850 წლის 5 აგვისტოს დიუბის
ახლო, შესაძლოა, მირღმენილის ციხე-დარბაზში (ტურვიდ-სიურ-
არკის თემი), ან იქნებ ფეკანში. ასე ბურუსით მოცულია მისი
ცხოვრების დასაბამი...

ქვიანი გზა, აქეთ-იქით მესერი რომ გასდევს, თავზე ექცევა
მირღმენილის წინ აღმართულ გორაკს. ვეება წიფდები შემოს-
ჯარვია მორღმენი-მღვარდისფრო შენობას. მონასანები მოუხიბ-
დავს უამრავი სვეტით, ბადუსტრადითა და გაზონით დამშვენე-
ბულ კარ-მიდამოს და ეს სახლი იჯარით აუღლიათ ვინმე ბატონ
ოზენისაგან. ოფიციალურ ვერსიას თუ ვენდობით, ამ ციხე-
დარბაზის აღმოსავლეთ კოშკში გაისმა პირველად ახადშობილ გის
ხმა. ოღონდ დანამდვილებით მხოლოდ ეს ვიცით: ბავშვი, გიდ
სახედლებული, 1850 წლის 23 აგვისტოს ჩაუწერიათ მერიაში,
მონათვლით კი ერთი წლის შემდეგ მოუნათდავთ ტურვიდ-სიურ-
არკის ეკლესიაში.

სამოქალაქო ჩანაწერთა დავთარში დაბადების აქტი 30-ე ნომრადაა რეგისტრირებული. მოწმეებად ჰყვლიათ პიერ ბიმონი, სამოცდარვა წლისა, თამბაქოს ვაჭარი, და იზიდორ დეტუკი, ორ-მოცდასამი წლისა, მასწავლებელი. აქტს ხელს აწერს მარტინ დეკუანტრი, ტურვიდ-სიურ-არკის მერი. მაგრამ საბუთის შინა-არსი ეჭვს აღძრავს, რადგან ქალაქ პარიზის მე-16 ოლქის მერი-აში შედგენილი მოპასუნის გარდაცვალების აქტი იუწყება: „დაიბადა სოტევიდში 1850 წლის 5 აგვისტოს“.* 1906 წლის „რევოუ ენსიკლოპედიკში“ კი დაბეჭდილია: „დაიბადა ივეტოში“. დარუსის დექსიკონი მწერდის დაბადების ადგილად ფეკანს ასახე-ლებს.

ივეტო და სოტევიდი შეგვიძლია სათვდავში არ ჩავაგდოთ: არ მოგვეძებება რაიმე ანგარიშგასაწვევი საბუთები, ხსენებულ ქალაქებს ზურგს რომ უმაგრებდეს. გვჩვენა მირომენილი... და ფეკანი. თუმცა ფეკანის ვერსიასაც არ გააჩნია რაიმე დოკუმენ-ტური მტკიცება.

— აგრეა, არ გააჩნია, — მიპასუხა დუსიეშ დიუფისმა, ფეკანის ერთმა ყვედაზე გუდმსურვადე მომხრეთაგანმა, — ოლონდ ეს კია, გი სწორედ ფეკანში განდავთ დაბადებული, დიდდამისის სახლში, სუ-დე-ბუას ქუჩაზე, 98; ამჟამად ამ ქუჩას გი დე მო-პასუნის სანაპირო ჰქვია. ჟორჟ ნორმანდი პირველი ადაპარაკდა, მწერდის დაბადების სამოქალაქო აქტი სარწმუნო არ არისო.

ოლონდ ამის დამტკიცება არ გინდოდა? 1927 წელს ჟორჟ ნორმანდომ გამოაქვეყნა წიგნი — „მოპასუნის პირადი ცხოვრე-ბა“. მწერდის ფეკანში დაბადების ვერსიის მომხრენი სწორედ ამ წიგნს იმოწმებენ. მათი აზრით, მირომენილის სასიკეთოდ ერთადერთი საბუთი მებყვებებს — დაბადების აქტი, შედგენი-ლი მერ მარტინ დეკუანტრის მიერ. მაგრამ ისიც ცნობილია, რომ ბევრი სამოქალაქო აქტი უზუსტოდ შეუდგენიათ ზოგჯერ უნე-ბურად, ზოგჯერაც განზრახ. ჟორჟ ნორმანდის თუ ვერწმუნებით, ერთადერთი მოწმე, ვინაც მწერდის დაბადებას დასწრებია, ყო-ფიდა „ფეტრის ქვრივი, დიუნეს ქალი“. ვთქვათ, ყოველივე ეს

---

* რომღოს დამკრძალავი ბიუროს გამგემ, ბატონმა ანრიმ, ვინაც მწერდის დაკრძალვის საქმეს აგვარებდა, ვერ გაიხსენა, საიდან აიღო სოტევიდის ცნო-ბა. (აქ და ქვემოთაც ვარსკვლავით გამოხატული შენიშვნები ავტორისეულია),

აგრია... მაგრამ 1850 წლის აგვისტოში ქაღბატონი ფეტრი ბომ სურ ხუთიოდე წლისა იყო!

დასანანი გახდავთ, წინასწარ რომ არ შეგვიძლია გამოვიცნოთ — ვინ, რა კაცი მოევედინა ქვეყანას. თორემ, გაგინხარია, მოწინებურ ყურადღებას არ მოვაკდებდით! ვინ იყო ასადმობილის ამქმედი? ექიმი, გვარად გიტონი? თუ რამდენიმე ექიმი? ან იქნებ ძიძა კატრინ სონიე, ვისაც ფეტრის ქვრივი მოიხსენიებს? ყველაფერ ამას უკვე ველარ გაარკვევ კაცი.

მორე მხრივ, ოფრანვიდემა ნოტარიუსმა მორის გდენმა ოფიციალურად დაუდასტურა ჟორჟ ნორმანდის, „ვერ მივაკვიდე ვერავითარ საოჯახო ხელშეკრულებას, ვერავითარ ცნობას, სადაც მითითებული ყოფილიყო, მირომენიდის ციხე-დარბაზი მოპასანთა ოჯახს იჯარით აეღოს ანდა ეყიდოს“.

1878 წელს მოპასანი მირომენილში ჩავა, თან ახდავს ძველი მეგობარი რობერ პენშონი. ისინი ვერ მოახერხებენ ციხე-დარბაზში შესვლას: „რადგან იქ ვილაც უცხო ხადხი ცხოვრობს...“ მოპასანი წერს, რომ მეგობართან ერთად მაინც შემოუარა ციხე-დარბაზს „ზღვის მხარეს მიქცეული ფართო გზით; ამ შენობის ხიდვისას არაფერი მომგონებია...“

იმ წერილს, საიდანაც ეს სტრიქონები მოვიტანეთ, თარიღად უზის 1878 წლის 2 ოქტომბერი და დაწერილი გახდავთ გის დედის სახელზე. ბარათს ნაწილი მოხეული აქვს; ამან არტინ არტინიანს, მოპასანის ცხოვრებისა და შემოქმედების საუკეთესო ამერიკედ მცოდნეს, ამგვარი კითხვა დაასმევინა:

„ხომ არ ნდომებია გის დედას იმ საბუთის მოსპობა, რაც ოფიციალურ ვერსიას საეჭვოს გახდიდა? ასე თუ ისე, წერილი სწორედ იმ ადგილასაა დაზიანებული, სადაც ვი აპირებდა, თავისი ბავშვობის წარმტაცი ციხე-კოშკი აღეწერა.“

მოპასანს შესანიშნავი მეხსიერება ჰქონდა. ფლობერის დისწულის კაროლინა კომანვიდისათვის მიწერილ ბარათში იგი იხსენებს ფეკანს, იმ მერხს, ხომადეად რომ იყენებდა ბავშვობისას, და იმ ადვის ხეს, რომელზედაც ბევრჯერ აცოცებულა. „მე მგონი, ამ ხის დახატვას ახდაც კი შევძლებდი...“ ხსოვნაში მას რატომღაც მირომენილი კი არა, ფეკანი შემოარჩენია.

ეს დეტალები, ცოტა არ იყოს, ეჭვს აღძრავს, სარწმუნოა თუ

არა ის ვერსია, რასაც ღორა დე მოჰასანი ბეჯითად მხარს უჭერს თავისი პირმშოს დაბადების ადგილის მითითებისას.

ფეკანის მუზეუმის მცვედი, მხატვარი ა-პ. დერუ, ამტკიცებს, 5 აგვისტომდე რამდენიმე დღით ადრე ღორა დე მოჰასანი ფეკანში ჩამოვიდა თავის დედასთან, ვიქტორია-მარი დე პუატ-ვენთანო. მას რომ ჰკითხვოთ, ყველაფერი სავსებით ნათელია: ღორას მოუდლოდ უგრძნია მშობიარობის შეტყვები და, რომ ვარაუდობდა, იმის ცოტა უადრეს მოუდლოდ იქნებოდა.

— დიან, ეს ყველაფერი ფრად დასაჯერებელია, — განაგრძობენ ფეკანელები. — ღორამ არ ისურვა, მისი ვაჟიშვიდი ფეკანში ყოფილიყო ჩაწერილი, თევზის დამმარინებულთა და ვაჭართა ქადაქში, აკი ეზიზღებოდა ეს ხადხი. აიზეზუურა თუ არა მედლოდინემ, მადლად გაემგზავრა მირომენილს, ისე, რომ ბავშვი ჯერ კიდევ არ ჰყოლია რეგისტრირებულად.

ღორა, მკითხველს გავაცნოთ მოჰასანის ნათესავები დედის მხრით. ღორას მამას, პოდ დე პუატვენს, ორი სართავი ფაბრიკა ჰქონია: ერთი — რუანში, მეორე კი — სენ-დეჟე-დიუ-ბურგ-დენიში. 1815 წელს მას ცოლად შეურთავს ფეკანედი გემისპატრონის ქალიშვილი, ვიქტორია-მარი ტიურენი. ქალიშვილს ჰყვარებია ფეკანი, ეს ხადხმრავალი საპორტო ქადაქი. აქ, ფეკანში, შესძენიათ ასული, ღორა.

— მერე კიდევ, — განაგრძობს დუსიენ დიუფისი, — ფეკანის ვერსიას მხარს უჭერს ქაღბატონი დიუვადიც...

- დაიცათ, ეგ რომელი ქაღბატონი დიუვადია?
- ჟან დორენის დედა.
- თქო!

— რად გაიკვირვებ? სწორედ ქაღბატონმა დიუვადმა გაუმხიდა ჟორჟ ნორმანდის, რომ ორივე მწერალი, მისი ვაჟიცა და გიც, ერთ ქუჩაზე დაიბადნენ!

— დახე! ერთი ეს მითხარბო, შური ხომ არ აღაპარაკებდა ჟან დორენის დედას? „რა ბაქია ხადხია ეს მოჰასანები! მარკი-ზოლბაო!... ცინე-კოშკში დაბადებაო! ერთი მაგათ დამისხედეთ! გი ისევე, როგორც ჩემი შვილი, ფეკანში დაიბადა!“.

— იმჟამად, როცა ჟორჟ ნორმანდის თავის მოგონებებს უზიარებდა, ქაღბატონ დიუვადს უკვე დასტეხოდა საშინელი უბე-

დურება: ვაჟიშვილი დალუპოდა. ჰოდა, ჟანის ხსოვნას ისე წმინდად ინახავდა გულში სიცრუის თქმას ან იკადრებდა.

— მე კი შემოწმებულ ფაქტებს ვამჯობინებდი მის გუდას-დილობას.

— განა ბევრი ისეთი სასამართლოს საქმე იცით, ფაქტებს რომ იყოს დამყარებული? ერთ რამესაც გაგიმხედთ. რუანის პარკის დარაჯი სიბერის ხანს ტრამახობდა, გი ჩემი ძუძუმტი იყო. ეს ამბავი ღორას ყურამდე მივიდა — გაზეთმა წამოიყბოდა. ღორამ პასუხი ან დაახანა: „ჩემს შვილს გის მე თვითონ ვაწოვებდი ძუძუს და არავის მივცემ ნებას, ეს პატივი მიიკერძოს. არა მგონია, რომელიმე ქაღმა გაბედოს და მისი ძიძობა დაიჩემოს მხლოდ იმის გამო, რომ ხუთი თუ ექვსი დღის მანძილზე ჩემს შვილს ძუძუს აწოვებდა. მე სტუმრად გახდით დედაჩემთან და უეცრად შეუძლოდ შევიქენი: მაშინ აღგნენ და, დამხმარე რომ მყოლოდა, ერთი ფერმერის ქალი მოიწვიეს. ასე იყო ეს ამბავი!“

ეს სიტყვები არა მხოლოდ გულისწყრომას გამოხატავს, ბევრ რამესაც მეტყველებს.

მიანც სად უნდა გვეგუდებოდეს დაბადების ადგილი? ჩვენ უკვე მოვისსენიეთ დიდებული, ბაროკოს სტილით ნაგები მირომენიდის ციხე-დარბაზი. მეორე „მშობლიური სახლი“ კი ის სახლია, ფეკანის ნავსადგურში რომ დგას.

ფეკანი საფეხურებზე ეშვება სარკისებრ კრიადა, სადაფისფერ ცისქვეშ მოციმციმე ზღვისაკენ. სანაპიროს ცარცოვან კედლებს შუა მოწყობილ სანავსადგურო ჯადამბრებს ხრიალ-ღრჭიადი გაუდის, არემარე ქაშაყისა და გუდრონის მძაფრი სუნით გაჟღენთიდა. აქაურ კაფეებს მაცდუნებელი სასუქოვებანი აქვთ: „პიტნისა“, „გრენდანდიური კაფე“, „დიდი მეჩეჩი“...

აგე, ძველებური სახლიც, 98, იგი ბალის სიღრმეში დგას. ერთი სართულით დადაბლებულია... და მუშათა ვარეუბნის პატარა სახლს მოგვაგონებს. ჰოი, როგორ ერცხვინებოდა ამ მამაპაპეული სახლისა ქედმაღლად ღორას! მან, ცოცხადმა ბოვარიმ, ტყუილმართადი ერთმანეთში არივ-დარია და თავისი ოჯახის ცხოვრებას მოარგო.

გალარიბებული ოჯახიდან გამოსუღმა დაბადი გვარის ქაღმა, ღორა დე პუატკენმა, დიდგვაროვნება მომჯადოებედ გუსტავ დე

მოპასანთან კავშირის წყაღობით მოიპოვა, თუმცა გუსტავი იმ დროს ჯერ ისევ უბრადოდ მოპასანად იწოდებოდა.

გის მამის დაბადების მოწმობაში გარდა თარიღისა — სამშაბათი, 1821 წლის 28 ნოემბერი — წერია: „გუსტავ-“დებერ მოპასანი“, შობილი დუი-პიერ-ჟიუდ მოპასანისაგან, ერის დეპარტამენტის ქადაქ ბერნიში გადასახადთა ინსპექტორისაგან, და მისი მეუღლისაგან, აგლაი-ფრანსუაზ-ჟოზეფ პრიუშარისაგან. ეს არის და ეს, სხვა არაფერია აღნიშნული.

1795 წლის 9 ნოემბერს პარიზში დაბადებულ მწერლის პაპას, ჟიუდ მოპასანს, გულში ჩავარდნია ბერნიელი გამოსაღებთა ამკრეფის ქაღიშვილი, აგლაი. ბევრი აღარ უფიქრია, ქაღი მოუტაცია და შუალამისას პონ-ოდემარში ჯვარი დაუწერია; ოჯახურ დეგენდას თავისებურად კიდევ ადამაზებდნენ: შეყვარებულებმა მოდიდებუდი მდინარის ფონი გადადახესო. შემდგომ ამ წვრიდმანებს ფდობერმა გემო გაუსინჯა და ემა ბოვარი სურვიდით გამსჭვავდა, ჯვარი უთუოდ შუალამისას დაეწერა.

აგლაის ძარღვებში კრეოდის სისხლი ჩქეფდა. დორას ნათქვამის თანახმად, დოყაწითელა გის დამაზი თაფდისფერი თვადები დიდედისა გამოტყოდია. მომავალი მწერადი ჟიუდ პაპაზე მეტად ბებიას დამსგავსებია. ჟიუდ მოპასანმა, ამ ფხიანმა და ღვარძდიანმა კაცმა, იმპერიის მოწინააღმდეგემ, ქორწინების შემდეგ სამსახურს თავი დაანება და სამეურნეო საქმეს მიჰყო ხედი თავის მამულში, ნევიდ-შან-დ'უაზედში. ხედოვნების პროვინციელი მოტრფიადე გახდეთ და კარი ღია ჰქონდა მწერდების, პოდიტიკური მოღვაწეების, მხატვრებისათვის.

დაქვრივების შემდგომ რუანს გადასახდდა, ადგიდ-მამუდი ქაღიშვიდს, დუიზს, დაუტოვა. ქაღიშვიდი მადე გაუთხოვდა, ცოდად გაჰყვა ადფრედ დე პუატვენს, დორას ძმას. ხოდო როცა ჟიუდ მოპასანის ვაჟმა, გუსტავმა, დორა დე პუატვენი შეირთო, ორივე ოჯახი ორმაგი კავშირით დამოყვრებუდი აღმოჩნდა, ისევე გადაწნუდი ერთიმეორესთან, როგორც თხიდნარი ცხრატყავასთან, შუა საუკუნეთა დეში¹ ხმარებუდი გამოთქმისა აბიყოს.

¹ დე — შუასაუკუნეთა ფრანგული პოემები, მეტწილად ძველ ბნეტონუდ დეგენდათა სიუჟეტებზე აგებუდნი.

ადფრედ დე პუატვენი 1848 წლის 4 აპრილს ნევიდში გარდაიცვალა, ვის დაბადებამდე ორი წლით ადრე. დევენდარული ბიძა მამინ ოცდათორმეტი წლისა იყო. ახლობელთა ხსოვნას იგი რომანტიკულ პიროვნებად შემოუნახავს. სიჭაბუკის ჟამს სასტიკი იმედგაცრუება უწვნევია, საყვარული შესძულებია და როდესღა დარად უცდია, თავისი დარდი ვარყვნილებით ჩაეკლა; ოღონდ ამ ამბავს უცნაური სენი მოჰყოლია: ჰადუცინაცია დასჩემებია, სნეული თითქოს გარედან ხედავდა თავის თავს — ხედავდა თავის ორეულს.

გული დაუავადდა და სპინოზას კითხვისას სული განუტევა. ადფრედის სენი მოპასანის უცნაურ მთამომავლობითს თვისებაში გამაჟღავნებს თავს; ერთხანს მალულია ეს სენი, მკვირივ ტანში უჩინრად ჩაჰბუდებია ამ ნალვდიან მოზვერა ბიჭს.

გი დე მოპასანის ბუნდოვანი გენეალოგია ძადაუნებურად ეჭვს ბადებს, იყო თუ არა იგი ძველი აზნაურის ჩამომავლობისა. პაპა ჟიული ყოფიდა ძე ვინმე მოპასან დე ვადმონისა, რენტის გადახდაზე მომუშავე მოხედისა, ვისაც 1785 წელს პარიზში უცხოვრია. აზნაურის წოდების მანკვენებელი „დე“ წინსართი, ეტყობა, რევოლუციის დროს მოუშორებია. „დე“ წინ ერთყოდა, მაშ, მოპასანს კი არა, ვადმონს. ვადმონი (ამ სახელს გი ხადისით გამოიყენებს ფსევდონიმად) მთავარი ქადაქი გახდავთ სენექს-ინფერიერის ოქქისა და მდინარე ვადმონის ნაპირზეა გაშენებული. თუნდაც რომ ამ პატარა ქადაქში აზნაურებს ეცხოვრათ, მათ ეს გვარი მაინც არასდროს უტარებიათ. ჟორჟ ნორმანდი ამტკიცებს: „ვის წინაპრებს მარკიზთა ტიტული ჰქონდათ. საგვარეულო საბუთებზე ავსტრიის საიმპერატორო სახელის ბეჭედი ესვათ“.

ჟან-ბატისტ მოპასანს, მეფის მრჩეველ-მდივანს, რომელიც 1774 წლის 12 დეკემბერს დაუსაფრავებიათ, გვარში პირველს მიუღია აზნაურის წოდება. ავსტრიის სამეფო კარს სიგელით დაუდასტურებია ეს წყალობა. სიგელს მოპასანი ინახავდა, ინახავდა და ფრიად ეამაყებოდა კიდეც ეს საბუთი. ძვირფასი დო-

---

1 რ ო ღ ა — გმირი ადფრედ დე მიუსეს ამავე სახელწოდების მქონე პოემისა (1833), სკვატიკოსი, ცხოვრებაზე გულვატიზილი აღამიანს.

პუმენტი იმ არეულობისას გამქრდა, მის სიკვდილს რომ მოჰყვა. ოღონდ ნამდვიდად რომ არსებობდა, საეჭვო ოდნავადაც არ არის.

მოპასანთა ოჯახმა შეუპოვრობის, ჭკუის, ეშმაკობისა და გამბედაობის წყალობით უაზნოთა წრეს თავი დააღწია.

საოჯახო არქივის შესწავლა უეჭველსა ხდის: მოპასანთა აზნაურობა შემთხვევითია, ნაწყადობევი; მაშასადამე, მარკიზობის გამო დაპარაკი ზედმეტია, მაგრამ ღორა დე პუატვენს უკან ვერაფერი დაახვეწინებდა. როცა ის მომაჯადოებელ გუსტავს გადაეყარა და ნახა, სურს თავი მომაწონოს, ამ უზრუნველ დარდიმანდს ხელი მაგრად ჩასჭიდა. თუ გუსტავს სწადია, ღორას გუდი მოუგოს, უნდა მარკიზის ტ ი ტ უ რ ი მოიპოვოს. საქმროს უსიკვდილოდ უნდა ჰქონდეს უფლება, ხელს ასე აწერდეს: „დე მოპასანი“. რალა თქმა უნდა, თავადაც უნდა ჰქონდეს ეს უფლება! შესაძლოა, ამგვარი მოთხოვნა ქაღს ქორწინების ერთ-ერთ წინაპირობად წამოეყენებინოს: სწორედ საქორწინო ცერემონიამდე ცოტა ხნის წინ (1846 წლის 9 ნოემბერს) გუსტავმა მოახერხა, ქაღაქ რუანის სამოქალაქო ტრიბუნალისაგან უფლება მიეღო, თავისი გვარისათვის „დე“ წინსართი წაემატებინა.

თუ გარკვეულ გასამრჯელოს არ დაიშურებდი, მოქალაქეთა მდგომარეობის აქტის შემდგენელი თვალს აარიდებდნენ ამგვარი უვნებელი პატივმოყვარეობის გამოვლენას. ასეა თუ ისეა, აზნაურობის მაჩვენებელი „დე“ წინსართი ციხე-კოშკსაც გულისხმობს. კაცმა რომ თქვას, იმ ვერსიის უტყუარობას, რომლის თანახმადაც გი ფეკანში უნდა დაბადებულყო, ყვედაზე უფრო დამაჯერებლად თავად ღორა ადასტურებს. აკი ის ჭკუას კარგავს კარგი საზოგადოებისათვის, სძულს ფარისევლობა, ოღონდ მსოფლოდ მაშინ, თუ ეს ფარისევლობა ხელს უშდის, ხოლო როცა თავმოყვარეობას უამებს, ემორჩილება კიდევაც. რალა თქმა უნდა, ფეკანისთან ვულგარულ ადგილას დაბადება ყრმა „მარკიზისა“ — თანაც უფროსისა! — იმ ადგილას, სადაც თავად მოევიდნა ამ ქვეყანას, ღორა დე პუატვენს სწორედაც დამამცირებლად მიაჩნდა.

ერმინა დეკონტი დიუ ნუის (მას ამ წიგნში კიდევ არაერთგზის შევსვდებით), ვისაც გი თავის საიდუმლოს ანდობდა ხოლმე, წანაწერებში ერთგან ამგვარი რამ ჩაუნიშნავს:

„გი დაიბადა . . . . .“

ერვე დაიბადა დ'იმოვიდის ციხე-დარბაზში“.

ამ ამბავში ჩაუხედაობა იმ ქადისა, ვისაც გისთან ასეთი ახლო ურთიერთობა ჰქონდა, გის ძმას კი, პირიქით, ხეირიანად არც იცნობდა, ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან საბუთად გვესახება. ერვე ექვსი წლის შემდეგ გაჩნდება ამქვეყნად იჯარით აღებული ციხე-დარბაზში.

მოპასუნის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო თავგამოდებული მკვდევარი, რენე დიუმენიდი, წერდა: „ყვედა, ვინც ღორას იცნობდა, აღიარებს, არანვეულებრივი სიღამაზით დაჯიღდებულდი ქადი იყო... თანაც ფრიად გამჭირახი გონება ჰქონდა: მისი მოკიაფე და ღრმა მზერა ნებისყოფას, დამის მბრძანებლობას ამსუდღა...“

ადფრედ დე პუატვენიც სწორედ ამგვარს გვიხატავს დას თავის „სონეტში მადმუაზედ დე პუატვენისადმი“:

ვერა ვცანი, ვაგდახ ვერა,
სიღამაზე თქვენი.
აჩ ამხედდით მაინც წყენას,
სიამაყის მწენი.
ოლონდ მზერა, თქვენი მზერა!
თამამი და მწველი,
მუდამ იწვევს გულის ძგერას!

შემოგვრჩა მისი რამდენიმე ფოტოსურათი: ტანმაღალი ქადი, მუქი თმა შუაზე აქვს გაყოფილი ჟორჟ სანდის ყაიდაზე. დიდი გრძნობიერი ტუჩ-პირი, მთრთოლვარე ნესტოები. თვადებში, მართლაც, ჭკუა სჭკვივის. პირქუში სიღამაზე ბურჟუაზიული მაკბეტის. მბრძანებულობის იერი დაჰკრავსო, რენე დიუმენიდი-მა რომ შენიშნა, ეს ასეა. ოლონდ სხვა რამესაც შეამჩნევ: დაძაბული მზერა ფორიაქიანია. სურათზე გამორჩეული პიროვნება გახდავთ აღბეჭდიდი, ოლონდ ეს ფოტოგამოსახულება ღორასი გვაგუდვებინებს, რომ მას ფარული ნევროზი უნდა სჭირებოდა.

ღორა გვარიანად ერკვეოდა დათინურსა და ბერძნულში, იცოდა იტალიური და ინგლისური. ფაქიზი გემოვნება ჰქონდა, დამოუკიდებელი განსჯა სჩვეოდა. გისთან კამათი თავის დღეში არ შეუწყვეტია. თავის ყაიდაზევე ზრდიდა სუდ პატარაობიდან მოყოლებული. როგორც მწერადი, გი მუდამ იგრძნობს დედის ზეგავ-

დენას; დედა ყოველთვის უხედმძღვანელებს მას, როგორც ადამიანს.

წიგნში „მოპასანის აღსასრული“ ჟორჟ ნორმანდი წერს: „ქაღალტონ დე მოპასანს მთელი სიცოცხლის მანძილზე ბაზედოვის ავადმყოფობა ტანჯავდა... 1878 წლიდან მოყოლებული კაშკაშა სინათლეს ისე ვერ შესხედავდა, ტკივიდისაგან სახე არ დაღმეჭოდა. ტანჯვისაგან თავის დასაღწევად ნარკოტიკულ საშუალებებს ხმარობდა.“ ფილოზოფი ქაღალტონი ჟენეტიკისათვის მიწერილ წერილში ადასტურებს, ღორას ძალაუნებურად ბნელში ყოფნა უხედავად, „სინათლე ისეთ ტკივიდს აყენებს, ყვირიდს იწყებსო“.

გუსტავ დე მოპასანი ცოდნოვანად 1892 წელს იტყვის: „ქაღალტონმა დე მოპასანმა ისეთი გაანჩხლება იცის, სუდ უბრალო საბაბის გამო ისტერიკა ემართება ხოლმე; ასეთ დროს ძლიერ იტანჯება. ენა ერევა, ვერ გაეკარები... ადგა და ორი შუშა თრიაქის ნაყენი დაღია. ექიმთან გავიქეცი, ექიმმა სათანადო საშუალებას მიმართა პირღებინებისათვის, შხამი ამოანთხევიდა, ამან გადაარჩინა. გრძნობაზე რომ მოვიდა, გაშმაგდა, მაგრამ როგორ გაშმაგდა... ერთხანს მარტოდ დატოვეს. თავისივე თმით თავის თავის მოგუდვა სცადა. რალა გვექნა, ავდექით და თმა მოვკვეციეთ“.

რასაკვირველია, უნდა გვახსოვდეს, რომ ამ ამბავს გვიმოწმებს გაძეგებული ქმარი, თანაც გვიმოწმებს მას შემდეგ, რაც რამდენიმე წელი გასულა უმცროსი ვაჟის, ერვეს, სავადალო სიკვდილიდან და რამდენიმე თვე — გის თვითმკვლელობის ცდიდან. მოუხედავად ამისა, უნდა გავითვადისწინოთ, რომ გუსტავ დე მოპასანს არასდროს მიაჩნდა ღორა მთლად ნორმალურ ქაღალდ.

ის მიმკვიდრეობითი თვისება, რაც ახადშობილ გის გამოჰყვა როგორც დედისაგან, ნევროპათიით შეპყრობილი ამ მომხიბლავი ქაღალისაგან, ისე წონასწორობას მოკლებული მისი ძმის აღფრედ დე პუატვენისაგან, ფრიალ სახიფათო რამ გახდდათ.

გი დე მოპასანის ბიოგრაფები, ჩვეულებრივ, მკაცრნი არიან მამამისის მიმართ. შესაძლოა, მეტიმეტ სიმკაცრესაც იჩენდნენ. გუსტავი (იგი იმავე ხნისაა და ისეთივე მოღური სახედი ჰქვია, როგორიც ფილოზოფი) ძალზე დამაზი მამაკაცი იყო. როცა ღორას შესვდა, ნამდვილი დენდი გახდდათ. პეწიანად ეცვა, შოტი-

დანდიური მაუდისაგან შეკერილი პაჭანაკებიანი შარვადი შევენო-
და. აპრეხილი ცხვირი ჰქონდა, კოხტად მოხაზული წარბები,
პუტკუნა ტუჩები, საფეთქლებზე ხუჭუჭი თმა, პატარა ნიკაპი,
მამაკაცურ იერს სულაც რომ არ შეეფერებოდა, ისეთი. გუსტავი
კვლევს ქალებს დასდევს და დროს სამორინებში ატარებს. ახად-
შექმნილი ოჯახის ყველა საქმეს, რაგინდ უცნაურიც უნდა იყოს,
განაგებს ძარღვებშიღილი ცოლი, რომელიც თითქმის ნიადაგ
უქვიფობას უჩივის. შტოდცის კანტორის პარიზელი ბირჟის
აგენტი გუსტავი მხატვრობას ეტრფის, მაგრამ განგებას ფერმ-
წერად არ გაუჩენია, გოგენობა არ უწერია. თავისი დღე და მოს-
წრება იმის ცდაში იქნება, როგორმე ერთურთს მოარიგოს სურ-
ვიდი და შესაძლებლობა, თცნება და სინამდვილე, მაგრამ ამას
ვერასდროს მოახერხებს.

თქმა არ უნდა, ხასიათის ბევრი თვისება მოპასანს დედი-
საგან მოსდგამს, მაგრამ მამის ტვიფარიც შესამჩნევად აზის:
მერყობით იმ კაცის უმდგრად ბუნებას მოგვაგონებს, ვისგა-
ნაც სიცოცხლე მიენიჭა.

ჩხუბი და დავიდარაბა გის მშობლებს შორის თითქმის და-
ქორწინების დღიდანვე იმართებოდა. ეს სურათები გუდს უსეტ-
ყავს ბავშვს. ცხრა წლის გი დედას სწერს, ადბათ ნაპოლეონის
პარიზული დიციუმიდან: „თხზულება ყველაზე კარგად დავწერე.
სანაცვლოდ ქაღბატონმა დე X-მა ცირკში წამიყვანა მამას-
თან ერთად. ეტყობა მამასაც აჯიღდოებს, ოლონდ რისთვისა
აჯიღდოებს, ან ვიცო“.

ერთხედ გი და ერვე საბავშვო დიდის წარმოდგენაზე მიიპა-
ტიჟა ერთმა მანდილოსანმა, ვისაც არცთუ უიღბლოდ ეარშიყე-
ბოდა გუსტავი. რაკი ერვე ავად იყო, ღორა მასთან დარჩა. გი
უსაშველოდ დიდხანს იცვამდა. მამამისი გაცხარდა და შინ დაგ-
ტოვებო, დაემუქრა.

— ძადიან არ მენაღვდება! ჩემზე უფრო მეტად, მამა, შენ
გინდა იქ წასვლა!

— შეიკრავ თუ არა, ბოლოს და ბოლოს, მაგ ფეხსაცმლის ზო-
ნარს!

— მოდი და თვითონ შემიკარი! ხომ იცი, რომ მაინც ისე
იზამ, როგორც მე მინდა.

და მამაც ნებას დაჰყვება. ეს თავისებური დამოკიდებულება მამა-შვილს შორის ადრიდანვე დამყარდა.

ეგების მიზეზიან ქაღთან ურთიერთობა უჭირდა ვუსტავს, ქაღთან, ვისთანაც ფიზიკური სიახლოვე აღარ ჰქონდა, და ამან აიძულა, ერთგულების გზიდან გადაეხვირა? ეს კია, ამ მხრივ ფრიად უნარიანი აღმოჩნდა. ქმრის ლაღატი მთლად გუდზე ცეცხლს უკიდებდა ცოდს. ქორწინება უიღბლო ჯამოღვა; ღორასთანა ქაღი კი ამ ამბავს ვერა და ვერ შერიგებოდა.

თორმეტი წლის გი მშობლებს შორის მომხდარი ამგვარი შეხდა-შემოხდის მოწმეა:

— დედაშენი მართლა ტუტუცია! — ყვირის გუსტავი. — შენი თავი მაღარდებს, თორემ მაგას ჯანდაბამდის გზა ჰქონია! მე ეს ფული მჭირდება, მოვითხოვ, ხელი მოაწეროს!

გის ჟრუანტიღმა დაუარა. მამა ასე აყვირებუდიყოს, ჯერ არ უნახავს. ველარც დედის გამკვივან ხმას ცნობს:

— არა, ხელს არ მოვაწერ. ეგ გის ფულია. მას უნდა შევეუნახო და არ მინდა, ქუჩის გომბიოებს და მოახდეებს შევაჭამო, ისიც გეყოს, შენი მემკვიდრეობა რომ ამნაირად გაანიავე!

„მაშინ ბრაზით აცახცახებუდი მამა დედას მიუტრიაღდა, ცალი ხელით ყვდში სწვდა, მეორეს კი პირისახეში გამეტებით ურტყამდა... მეგონა, ქვეყნიერების აღსასრული თუ დამდგანა და ყოფიერების ურყევი ბურჯები მორყეულა-მეთქი... ბაღლს გონება ამერია და წივიდ-კივიდი მოვრთე, ყვევროდი შიშის, ტკივიდის, ენით უთქმედი სასოწარკვეთიდეებისაგან...“

უცებ გუსტავი თავის ვაჟს შენიშნავს და მისკენ წავა. ზარდაცემული ბავშვი გარეთ გავარდება და ლამეს ბაღში, ხის ძინას, გაათევს; მშობლები დაეძებენ, ეძახიან, მაგრამ პასუხს არა სცემს. მეორე დღეს მამას ხმა არ ამოუღია. ნამტირადევმა დედამ დაამუნათა: „გუდი გამიხეთქე, შე საძაგედო, მთედი ლამე თვალი არ მომიხუჭავს“.

„ასე რომ, ამობიღო, ყვედაფერი მორჩა და გათავდა ჩემთვის. ცხოვრების უკუღმა მხარე ვიხიდე, მისი ცუდი პირი; წაღმა მხარე კი იმ დღიდან მოყოლებული ჩემთვის აღარ არსებობს“.

ეს აღსარება, რასაც ამბობს გმირი ნოვედისა — „განსონ, ერთი ტოდჩა დუდი!“ — მოპასანის მკვდევართა უმრავდელობის აზრით, ავტობიოგრაფიუდი გახდავთ.

ამდაგვარი უთანხმოების გამო ცოდ-ქმარს შორის ბოლოს სრული განხეთქილება ჩამოვარდა. 1862 წელს ისინი ერთმანეთს დაშორდნენ. მწერლის პესიმიზმს ფესვები ღრმად ჰქონდა გაღმუღი.

2

ბი. ზვიდრიანი ცამეტი წლამდე. — ვიხილეთ ბატარაგული ბავშვობის დღეები. — ოქტომბერი, ზღვაში ბანოვა და ბათობა. — პირველი ნა-
ვი. — ივერთოს სასაღვთიანო სასწავლებელი. — ბაზაშხაუდის დედასახლი. —
დროიდან გუსტავ ფლორენსის. — გვირგვინი უმჯობესი ნუბიანი

შვიდი წლის გი პრინციპული ფოტოგრაფის ობიექტივის წინ დგას: ტურები გაბუნსხვია, გაშეშებული სახე აქვს. მკვრივი ტანი გამართულად უჭირავს, პირწმინდა პატარა გღენკაცია, თმის ამდაგვარი ვარცხნილობაც რომ ეუცხოება და ეს ახალი, უჩვე-
ულად, ნაკვეთიგაფოფრიდი ტანსაცმელიც. დედამ თმა ტადლისე-
ბურად დაუნსვია, ბანტი გაუკეთა და ყაითანშემოვლებული ქვედა-
წედი დაუუთთა. დიახ, აშკარაა დორა „გოგოს ნატრობა“. თავისი თავის განმეორება ეოცნებებოდა.

სხვა ფოტოსურათიც მოიძვეება. გი იქ ცამეტი წლისაა. ფეკანში გადაულაია არდადეგებისას. ცადი ხედი დოცვანზე უდევს. ტანად კიდევ უფრო ჯმუსი შექნიდა. თვადები სშირ წარბებს შეჭყარვია. ფუნჩულა ტურები აქვს. გეგონება, ჟიდეტი საცაა შემოასკდება. ყეღზე კვდავინდებურად ბანტი უკეთია. ოლონდ გოგოს ველარ მიამსგავსებ, ის კი არა, ჯედი ყასბის კოხტობა ემჩნევა; ეს თვისება მოწიფუდობაშიც გაჰყვება. რამდენიმე წუ-
თის შემდეგ დაქის ტუფებს წაიძრობს და მამდაყინწა ბიჭებს შორის გამართულ მუშტი-კრივში ჩაებმება. „ნავსადგურის ვირ-
თაგვებო“, ასე ეძახის ზიზლით იმ ჩხუბისთავ ბიჭებს დიდედა-
მისის მოახლე, ძალუა ჟოზეფი.

განქორწინება კანონით შესაძლებელიც რომ ყოფილიყო (ეს კანონი კი მხოლოდ 1884 წელს მიიღეს), დორა დე მოპასანი მა-
ინც ვერ გადაწყვეტდა, ოფიციალურად გაყრიდიყვნენ. არასდიდე-
ბით არ იზამდა, კვდავ დე პუატკენის გვარი ეტარებინა. ორგუ-

დი ქმრის ზიზღი არა ჰქონია და ბავშვების გულისათვის საბო-
ლოდ კავშირი მასთან არ გაუწყვეტია. მაღალი საზოგადოების
თვალში გამტყუნებული სწორედ ქმარი გამოდგა.

ვიდრე ერთმანეთს დაშორდებოდნენ, გუსტავი და ღორა ხში-
რად ჩადიდნენ ხოდმე ეტრეტაში დასასვენებლად.

1859 წელს ჩამოსულთა დავთარში აღნიშნულია, რომ მოპასა-
ნები 1 ივნისს ვინმე ქაღბატონ დედანტიუსთან დაბინავებულან.
შემდგომ დე ვერგის ვიდა იყიდეს, XVIII საუკუნის დიდი შენო-
ბა, რომელიც ფეკანის გზატკეცილსა და ნოტრ-დამის ქუჩას შო-
რის წამომართულიყო, რომანუდი სტილის მისეღვით აგებული
ძველი ეკლესიის გვერდით.

ეს სახლი ამჟამადაც დგას. ბაღს სუდ ერთიანად ბაღახი მოს-
დებია. შემორჩენილა დიდი კვადრატური, რომლის მინები არა-
ერთხედ ჩაუმტვრევიათ ბიჭუნებს. ამის შემსწრე ღორა წყნარად
ეტყოდა ხოდმე გის:

— წადი, ბრეარს უთხარი, ახადი მინა ჩაგვისვას.

ეს სანეტარო სავანე თავის სახედწოდებას ამჟამადაც ამარ-
თლებს: დე ვერჟე — ხეხიდის ბალი. ფანჯრები ჩრდილიან პარკს
გადასცქერის, სადაც ნეკერჩხდის, ცაცხვისა და არყის ხეები
შრიადებს. აქ დღესდღეობითაც ხარობს გის ხედით დარგული
ურთხელი.

ეტრეტაში და ფეკანის დიდედისეუდ სახლში გაატარა გიმ
ბავშვობის დღეები. ცამეტი წლის შესრუდებამდე, ვიდრე კოდეჟს
დაამთავრებდეს, გი დე ვერგის „საამურ სახლში“ ცხოვრობს,
არდადეგებისას იქ ჩადის ხოდმე.

როცა ღორა გასეირნების ნებას დართავს, ბიჭუნა მიაშურებს
ზღვას, თოდლებსა და ნავებს, მეთევზეებს, — რომლებიც ფისს
ათბობენ ნაპირზე. ხშირად დედაც თან ახდავს. ერთხედ ზღვის
მოქცევისას აღმოჩნდნენ იქ. კდღეებზე მიცოცავდნენ, კინალამ
კისერი მოიტყნეს. ღორა დალად სუნთქავდა და ვაჟიშვიდს გუდზე
იკრავდა. თავს ზედნიერად გრძნობდა. ვაჟიც მას შეჰხაროდა, თან
მოფარფატე თოდების ჭყივიდს ყურს უგდებდა.

ქმრისგან მიტოვებული ამ ქადის საუბრები, როცა ის სამ-
ყაროს თავისეუდ გაგებას უზიარებდა შვიდს, და შექსპირის კი-
თხვა აღზრდის ძირითად ნაწიდს შეადგენდა; ხარვეზებს აბატი
ობურგი, ეტრეტის ვიკარიუსი, ავსებდა.

„ჩვენ — მე და ჩემი ძმა — ბიძაჩვენმა, აბატმა დუაზედმა, აღგვზარდა: აწოწიდი, ხმედ-ხმედი მღვდელი იყო; იდეებიც ტანით მოუქნელი ჰქონდა. სუდიც კი მისი ცივი და მკაცრი მეზვენებოდა, როგორც კატენიზმოს პასუხი. შავი ხის ჯვრებზე რომ მიცვალებულთა გვარ-სახელები იყო წარწერილი, იმ გვარ-სახელების დაზეპირებას გვაიძულებდა“.

სასაფრადო ვერგიდან ასიოდე მეტრით იყო დაცილებული. გიც იწერდა ძეგლებზე წარწერიდ სახელებს, შემდგომ მოთხრობებში გამოიყენებს მათ. ოღონდ იმ თავისი მოძღვრის ბიბლიური ღმერთი დიდად არ აინტერესებდა.

გაზეთ „გოდუაში“ 1880 წელს გამოქვეყნებული ნარკვევი, რომელსაც აქვს ხელმოწერა — „ეშმაკის ქვაბუნა“ (ასე შეარქვეს კდლებს მოფარებულ ყურ ადაგს), წარმოდგენას გვიქმნის მოპასანის ბავშვობისდროინდელ ეტრეტაზე. „ეტრეტაში ნარევი მოსახლეობაა, აქ ბინადრობენ მარადიული მტრები, მხატვრები და ბურჟუები. ისინი ერთიანდებიან უჯიშო მატრაკვეცებისა და და არისტოკრატების წინააღმდეგ... ოფენბახს, ფორს¹, დე პუალტვენებს აქ საუცხოო ვიდეები აქვთ, სადაც მათი ოჯახები, ზოგჯერ კი თავად ისინიც, კვირტიების გაშდისთანავე ჩამოდიან და, ვიდრე ზამთრისპირის სუსხი დაჰკრავდეს, აქვე რჩებიან.

ყოველ ცისმარე, დიდის ათ საათზე (თუ ამინდმა ხედი არ შეუშადათ) ვიდის პატრონნი ზღვისპირისკენ მირონიებენ... მამაკაცები კაზინოში შეიხედავენ, გაზეთს კითხულობენ, ბიდიარდს თამაშობენ, ანდა ტერასაზე სსედან და თამბაქოს აბოლეებენ. ქალები პდაჟზე ყოფნას ამჯობინებენ, პდაჟი თუმცა ქვიანნი და მაგარია, სამაგიეროდ მუდამ მშრადი და სუფთაა... ოფენბახნი ერთ-ერთი ყვედაზე უფრო მდიდარი კაცია აქაურებს შორის: მდიდრული ვიდა აქვს, ყვედაზე უფრო დიდი და დამაზად მორთული სასტუმრო დარბაზი ეტრეტაში...“

ზღვისპირა სოფელს თავს დასცქეროდა შუა საუკუნეთა კოშკი. ეს „ძველი დიდების ნაშთი“ ეკუთვნოდა რეკლამის ფუძემდებ-

¹ ე ა კ ო ფ ე ნ ბ ა ხ ი (1819—1880) — ფრანგი კომპოზიტორი, კლასიკური ოპერეტის ერთ-ერთი შემქმნელი; ფრიად პოპულარული იყო XIX საუკუნის მეორე ნახევარში; ე ა ნ - ბ ა ტ ი ს ტ ფ ო რ ი (1830—1914) — ფრანგი კომპოზიტორი და მომღერალი.

ბედ დოდენჟენს — ბუნდვარუდი გაზეთების „და ფორისა“ და „და გაზეტ დე პარის“ პატრონს. ამ ფრიად ახირებუდი ბუნების კაც-მა ზარბაზანი დაადგმევირა კოშკისპირა ფორზე; როცა ის იქა-ურობას ეწვეოდა ხოდმე, ნიშნად მისი ჩაძობრძანებისა, დარა-ჯი იმ ზარბაზანს გაისროდა. მერმე აღამი და სახრწობელაც გან-ნდა. მაგრამ საქმე ჩონჩხზე რომ მიდგა, მუნიციპალიტეტი ჩა-ერია და დოდენჟენის ხუსტურებს ზღვარი დაუდეს. დოდენჟენმა კოშკი მიაყიდა, სამისდღეშიო რენტა გაინალდა და მადე დარდს გადაჰყვა.

ეტრეტაში ცოტა როდი იყო ამნაირი უხიაგი, ვისაც სტუ-მართმოყვრუდად იღებდნენ ბდანკესა თუ თვიდის პანსიონებში, დე ბენის სასტუმროში. ადფონს კარი,¹ რომედმაც დაასდოებით 1850 წედს ეტრეტა მოდურ ადგიდად აქცია დამსვენებელთა თვად-ში, დიდ პატივს სცემდა ძია ბდანკეს, ვისაც გიც მოესწრო. პანსიონის აბრაზე გამოესახათ მიტოვებუდი, გადაყირავებუდი ნავები; ამგვარ ნავებს ამჟამდაც ნახავთ პდაჟზე.

ბდანკეს ქვრივი მკაცრ მეთვადყურეობას უწევდა ტაბდოტს. ამ ქადთან დაკავშირებუდმა ერთმა შემთხვევამ ოდესლაც აღფრ-თოვანება მოჰგვარა „გოდუას“ მექრონიკეს. პანსიონის კარს მოადგება ერთი მარტოხედა, ახადგაზრდა და დამაზი მოგზაური ქადი. ეტყობა, უცხოედი უნდა იყოს. ზღვას რომ გადაჰყურებ-დეს, ისეთი ოთახი თუ გაქვთო, იკითხავს. ქადბატონი ბდანკე ის-ის არის დააპირებს, უარით გაისტუმროს, მაგრამ ქადი დას-ძენს, მადე ქმარიც ჩამომაკითხავსო. ხედად ყვედაფერი მოგვარ-დება. ოლონდ ესაა, ქმარს ჩამოსვდა მოუგვიანდება. როცა საქმე წესიერებას ეხება, ქადბატონ ბდანკეს ხუმრობა არ უყვარს, ად-გება და იმ უცხოედ ქადს გაასახდებს. იმავე ღამეს, როცა ეს ამ-ბავი ხდება, მოდის ვილაც მამაკაცი და № 4 ოთახს კითხუდობს, ოთახის კართან გამოდგმუდ წყვიდ წალს რომ თვადს მოჰ-კრავს, მძინარე მდგმურს შეუვარდება და მიბეგვავს. იმ უცხო-ედი ქადის ქმარი გამოდგება; ანც რამე ქადბატონ ბდანკეს მკაც-რი ზნე-ჩვეუდებისა. სცოდნია, ანც თავისი ცოდის გასახდებისა. მიბეგვიდ მდგმურს სხვა რა დარჩენია, ისევე ძიდს უნდა მისცეს თავი. ხეირიანად ვერც კი გაუგია, რას ერწოდნენ.

¹ ადფონს კარი (1808—1890) — ფრანგი მწერალი, რურნალისტი.

ქაშაყის მარილწყადი, ცეკვა, მაღალი საზოგადოების გართობა, ოფენბახის კადრიდი — ამგვარი გახდნათ იმ პატარა საკურორტო ქადაქის გარემო, სადაც გი დე მოპასანი იზრდებოდა და ვაჟკაცდებოდა.

ღორა მოიქანცა გიჟმაჟების გადამკიდე („ოჰ, ეს ბიჭები!“). გადაწყვეტილებას მეტს ველან გააჭიანურებს. უფროსი ვაჟი პანსიონში უნდა მიაბაროს. ივეტოს რედიგიური, პატარა სემინარიის მაგვარი, სასწავლებელი ამოიჩნია. სასწავლებელი ქადაქის განაპირას იყო მოთავსებული, გარს მაღალი ზღუდე ერტყა.

გის სკოლის იმ წლებისა, ივეტოს სემინარიაში შესვლას რომ უსწრებდა, ცოტა რამ თუ ვიცით. მოგვეპოვება მხოლოდ დახასიათება, რაიც გაუცია ნაპოლეონის საიმპერატორო პარიზულ დიციუმს და განეკუთვნება 1859/60 სასწავლო წელს. ეს დახასიათება ქალაქების იმ დასტაში ინახებოდა, ღორამ ერმინა დეკონტ დიუ ნუის რამ გადასცა გის სიკვდილის შემდგომ:

„ჯანმრთელობა: კარგი.

ხასიათი: ფრიად რბილი.

აღზრდა: ფრიად საგულდაგულდ.

რედიგიური მოვადელობანი: წესიერად ასრულებს“.

შეფასებით ერთობ სხვადასხვაგვარი შეფასებანი აქვს. რედიგიურ საგნებში და ისტორიაში „კარგსა“ და „საშუალოს“ იმსახურებს, ფრანგულ ენასა და გეოგრაფიაში — „საშუალოსა“ და „ძალიან კარგს“; არითმეტიკაში — „საშუალოს“, „ძალიან კარგს“, „საშუალოს“. კარგი, ნიჭიერი ბიჭუნაა: „საუცხოლო მოწაფეა, ნებისყოფისა და სიბეჯითის გამო ყოვედგვარი ქებისა და წახადისების ღირსია. თანდათან შრომას შეეჩვევა, და ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ გარკვეულ წარმატებას მიაღწევს“.

ტყავისყდიან დიდ წიგნში, რომდითაც ეტრეტის ბიბლიოთეკა ამაყოლს, ჩაწერიდი გახდავთ გის ნიშნები 1863/64 და 1867/68 წლებისა.

აი, 1863 წლის 31 დეკემბრის ცხრიდი:

„ყოფაქცევა: წესიერი.

მეცადინეობა: სიბეჯითეს იჩენს.

ხასიათი: კარგი და მორჩიდი. კარგად დაიწყო და იმედი მაქვს, ამგვარადვე გააგრძელებს.“

გი ნამდვირად ასეთია. ყოფაქცევით „წესიერია“, მეცადინეობს მუყაითად“, ხასიათით „გუდგახსნიდი და მორჩილია“. ეს ბოლო სიტყვა მუდამ მეორდება მის დახასიათებებში.

მაგრამ გის წერიდი, დედისათვის გაგზავნიდი 1864 წლის 2 მაისს, წარმოგვიდგენს სემინარიის მოწაფეს, რომელიც უფრო მეტად ნავებზე ფიქრობს, ვიდრე ზმნების უღვდილებაზე: „საზაფხულო არდადეგების დაწყებისას მეჯდისს გაგიმართავო, რომ შემპირდი, იმ მეჯდისის ნაცვლად ერთ რამესა გთხოვ — პატარა სადიდი მოაწყო. და თუ არ დაგენანება, მეჯდისის სახარჯოდ გადაეღებდი ფუდის ნახევარი მე მომცე; მაშინ ნავის ყიდვას შევძლებდი... ისეთი ნავი კი არ მინდა, პარიზელებს რომ აჩეჩებენ ხოლმე, ის ნავები რად ვარგა. ერთ ნაცვლბ მებაჟესთან მივად და ის მომყიდის მებადურის მრგვადძირა კარჭაპას“...

იცის, რა უნდა. იუმორსაც ამჟღავნებს, ეშმაკობასაც და სიფაქიზესაც. მადე იგი ნავით გაასეინებს ხოლმე თავის ძაღდს მატოს — ეს სახედი ფდობერის რომანის, „სადამბოს“, გმირის პატივისაცემად შეარქვა. ძაღდმაც პატრონივით ჩინებუდი ცურვა იცის. ხშირად, როცა გი ნავის ფსკერზე წამოწოდიდი კითხუდობს, იქვე გუშაგივით დაუყუნცდება, გეგონება, ნავს ის მართავსო.

თუ ივეტოს სემინარიის ცხრიდთა შესწავლით შემოვიფარგლებით, გი „დამჯერ“ ბავშვად წარმოგვიდგება. 1865/66 წლებში, ყვედაფერი რიგზე იყო. მომდევნო სასწავლო წდის მეორე მეოთხედის ცხრიდში შენიშვნა გაჩნდა: „წარმოადგინა ცნობები შინ ყოფნისას მეცადინეობის შესახებ“. მეცადინეობანი ავადმყოფობის გამო გააცდინა. მესამე და მეოთხე მეოთხედებში ისევ ის შეფასება მეორდება: ყოფაქცევა „წესიერი“, მეცადინეობს „მუყაითად“, ხასიათი: „მუდამ კარგი, სასიამოვნო აქვს“. მართდაც, საკირკიტოს ვერაფერს იპოვი, გარდა ცხრიდისა, რომელიც დათარიღებულია 1867 წდის 15 დეკემბრით და გის მიმართ საყვედურს შეიცავს, მათემატიკისადმი ჯეროვან ინტერესს არ იჩენსო. ამასვე ადასტურებს 1868 წდის 15 მაისის შეფასებაც:

„ყოფაქცევა: წესიერი.

მეცადინეობა: საერთოდ დამაკმაყოფილებედი. ცადკეუდ საგნებს ჯეროვანი გუდმოდგინებით არ ეკიდება.

ხასიათი: თავაზიანი და დამჯერი“.

უდავოა, ბიჭი ნიჭიერია და მოძღვარნიც დაინტერესებულნი არიან ამგვარი მოწაფით. მაგრამ ვი იმის წინააღმდეგია, მოწაფეები დამწყვედულნი რომ ჰყავთ, და ეკლესიასაც უმხედრდება. იგი დედის წინააღმდეგობრივ მისწრაფებათა მსხვერპლია. დედა მამაზე მეტად ღვთისმოსავი როდია, მაგრამ სწოლობის აპყვა და რელიგიურ სასწავლებელში ბავშვი იმიტომ მიიბარა. ვის პირველი ნახვისთანავე შესჯავრდა „ნაღვლისმომგვრელი შენობა, სადაც ბინა დაუდვიათ მღვდლებს და მოწაფეთ, რომელთაც თითქმის უკლებლივ ბერმონაზვნებად ამზადებენ... იქაურთა დოცვის სუნს გაეჟღინთა, ისევე, როგორც თევზის სუნით ბაზრის ჰაერია სოღმე გაჟღენთილი ზღვის მოქცევის დღეს“. წყადს, სუფთა ჰაერს არაფერი ურჩევნია, ჭუჭყი სძაგს. არადა, ბავშვებს ფეხის დაბანის ნებას წერიწადში მხოლოდ სამჯერ რთავდნენ. აბანოში არასოდეს დაჰყავდათ იგი აღმწოთებულად. გამოსაუადი მადე იპოვა. იგი ავადობას უჩივის სოღმე. თანაც სშირად. დოყები მაშინლა აუვარდისფერდებოდა, როცა ეკიპაყით შინისაკენ მიემგზავრებოდა და სარკმელში შემოჭრიდ ჰაერთან ერთად ზღვის წყადმცენარეთა სუნს იკრავდა.

მადე მისი შაკიკისა მაინცდამაინც აღარ სჯერათ. დედასა და ივეტოედ აღმზრდელებს, ეტყობა, ვერ გაამტყუნებ, იგონებსლო ამ ამბავს, გუდი რომ დააჯერეს. შემდგომაც, ჯარისკაცად ყოფნისას, მერმე სამინისტროში სამსახურისას, მოპასანი სშირად მიმართავდა ამგვარ ეშმაკობას და უფროსებს ადვილად „აცურებდა“. მაგრამ უფრო მოგვიანებით საშინელი ნევრადგიური ტკივიდი ისე გააწამებს, რომ ძადაუნებურად ეკითხები შენს თავს, ეს შესახედავად ჯანმაგარი ბიჭუნა უკვე ბავშვობაში სომ არ იყო ავბედითი სენით სნეული. ერთი რამ კი სრულიად ცხადია: ეს „მორჩიდი“ ბავშვი ძადზე უბედური გახდდათ. „თამაშს რას მოვასერხებდი, ან ამსანაგები სად მყავდა; მოვინატრებდი მშობლიურ სახდს და დარდს ვეძდეოდი. დოგინში რომ ჩავწვებოდი, გუდი ამომიჯდებოდა... მერედა ვინ არის დამნაშავე, სუდ უბრადლო რამის გამო რომ ამგვარი საშინელი განცდები უნდა გადაგატანიონ, ასეთი რამის გამომცდელი ახადგაზრდა კაცი სომ სუდ მადე სასიჩრდება...“

ამისთანა დამყაყბულ გარემოში რომ არ მოსვედრიდიყო,

შეეძლო ბრწყინვალე მოწაფე გამხდარიყო. გი ლედავს, შეპირებული დექსიკონი მაშამ რად არ გაბოძიგზავნაო; ისევ შეუთვრის: „აღბათ, დაგავიწყდა, ახალი წლის წინ რომ უნდა გამოგეგზავნა, თუ იქნებ გგონია, ბერძნულსა და ლათინურში მეცადინეობისათვის არ მჭირდებოდეს... დექსიკონი აუცილებლივ მჭირდება...“

ამგვარი კილო აღარ გვაკვირვებს. ბიჭიც დედასავით შემწყნარებლურად უყურებს გუსტავს. ვერასდროს გის თვალში მაშა დასტურ უფროსი ვერ იქნება, ვერასდროს მაშად ვერ იქცევა.

დექსიკონთან ერთად გი ითხოვს მამის ინიციალებდასმულ გერბიან საფოსტო ქაღალდს: „ჩვენი ინიციალები ხომ ერთნაირია; თუ გამომიგზავნი, ძალიან ვამაზარებ, მაგნაირი ქაღალდი სურ არა მაქვს, ორი ან სამი დასტა მჭირდება წერილების დასაწერად...“

დედის მიზანი, ბავშვის აღზრდისას რომ ისახავდა, მიღწეულია. გი ყაღბდება გაბედულ ადამიანად, ვისაც საკუთარი გარკვეული შეხედულება აქვს და ამ შეხედულებას უჭოჭმანოდ გამოთქვამს, იგი სრულიად მოურიებლად წერს: „ეგ პირუტყვი ნაპოლეონი ნუთუ სურ ტახტზე უნდა იჯდეს? ნეტამც ჯანდაბაში წავიდოდეს!“¹

ბოლოს და ბოლოს პოეტმა გაიღვიძა მასში, მშობლები აგულიანებდნენ, რადგან ხედმოცარული მხატვარი მაშა და განათლებული დედა თავდაც პოეზიას მიედრვიან. „არ ვიცი, გური ხომ არ გაგიწყადე, მაგრამ გიგზავნი კიდევ ერთ ჩემს პოემას, რომელიც თუმცა (!) წინანდელზე უფრო დაუდევრადაა დაწერილი, სამაგიეროდ მეტ ხეირიან სტრიქონს შეიცავს. ეს ოცნებებია, ფანტაზიას დალად მივყვებოდი, არ ვიოკებდი. სამლოცველოში შევთხზე, წირვის დროს“.

აი, ეს საიდუმლო დიადოგი მუზასთან:

მეგუდებოდნენ ტრფიადების მოწმედ ტყეები,
ვედები, ზვირთნი, აზიდული სვედი კდეები.
მბორგავ ზღვის ტადლა გააფთრებით კდეის ეხლებოდა,
მაგრამ გრიგადი ვით შმაგობდა, ვით ხედებოდა,

¹ დაპარაკია ნაპოლეონ მესამეზე, რომელიც იმპერატორი გახდა სახედმწიფო გადატრიალების შედეგად. ნაპოლეონ მესამის იმპერატორობის წლებს (1852—1870) ზოლამ „სიშდევისა და თავდაფდასხმის ხანა“ უწოდა.

არც კი მესმოდა: სხვა ქანიშაღს ვუდი მონებდა;
გულის ყვირის — და გრგვიწვას რაღა გამაგონებდა...
მევიწროება პორიზონტი, ან მყოფნის არე,
მოდე და, თუნდაც მთად ქვეყანა ვრცელი იკმარე!

პატივმოყვარულ სურვილთა რიხიანი გაცხადებაა! თრზავს
და თხზავს მოსწავდე რექსებს. 1866 წელს იგი წერს:

ბავშვს მიტაცებუნენ სისხლისმღვრედი ბრძოლის ამბები,
ქველი რაინდნი, მათი ქცევა და სიკისკასე,
მათი, ვინც — უფლის კუბოსათვის თავის დამდეები —
დაეცა საღლაც შორეულ და უცხო მიწაზე.
რინარდი! იყო, ვინც მიყვარდა ყველაზე მეტად.
მეფე უშიში ჩემს სულსა და გულს დაუფრდა.
მეც მეფე ვიყავ — ვეძლეოდი ზმანებას ნეტანს...
მაგრამ ერთხელაც გზად შემომსვდა გოგონა ტურფა.
„აჰანდე გული, კოშკი ჩემი, ჩემი მალნარი.
ერთად ვიანცოთ! ასღა ყველგან მზე აფენია!“
რაკი აქ ვპოვე საოცრება აგერ ამგვარი,
უცხო მსარეში რაღა მინდა, რა დამჩენია?
არა, რად იყო უბედური მანინც კოლეში,
როს პორიზონტზე თვადი ჰკიდა ახად ქვეყანას...

გი სიჭაბუკისათვის აგრე ნიშნეული დირიკული ციებ-ცხე-
დების დიდებულ ნიშუმად გამოდგება, ციებ-ცხედებისა, რისგანაც
მოწიფულობასთან ერთად იკურნებიან. მედექსელობას ცამეტი
წლისამ მიჰყო სედი. იმ დროსაც კი, როცა რექსების თხზვა ფრან-
გულ და დათინურ ენებზე ჩვეულებრივი სასკოლო სავარჯიშო
გახდდათ, ძვირად თუ მოიძებნებოდა მშობლიურ ენას ისე კარ-
გად დაუფლებული ყმაწვიდი, რომ დაეწერა:

ფებოსმა იწყო ზეცის გზებით ეტლის ტარება,
მთვარე დევნიდი ფაციფუციით მიიპარება;
მომინდა ამ დროს მინდობ-ველად განავარდება,
ჭადების დავდა, სად სიმწვანეს თვადი ხარბდება..

ამ სტრიქონებში მჟღავნდება თავისუფლების დარდი, ბუნე-
ბის სიყვარული და მძაფრი წადიდი ავტორისა, დაჰკრას ფეხი და

1 იგულისხმება ევროპედ რაინდთა ჯვაროსნული დაშქრობა აღმოსავლეთის
ქვეყნებში, წამოწყებული თითქოსდა მაცხოვრის კუბოს გამოსასხნედად. ინგ-
ლისის მეფე რინარდ ლომგული სათავეში ედგა მესამე ჯვაროსნულ დაშქრო-
ბას (1189—1192).

გაიქცეს. სწორედ რომ უცნაური ბიჭია გი, ხან მოლუშუდი და გუდჩათხრობილია, ხან კიდევ რამეს იემშაკებს და აღიქოთს ატეხს, აღქაჯივით ჩხუბობს და საცა ვინმე კაბიანს ნასავს, სუდ შაირები უნდა უძღვნას!

ღორას სიამაყით მოჰყავდა ციტატა იმ პოემისა, რომელიც გიმ 1864 წლის 2 მაისს გაუგზავნა:

საწუთრო — მღვრიე ნაკვადევი, კიჩოს რომ მოსდევს,
სუსტი პირიშუე შიშვედ კდეზე თავაღერილი,
მეზღაურის ხმა, განწირული მშველედს ხმობს ოდეს,
ფრინველის ჩრდილი ძირს, მზვარეში გადარბენიდი.
ნისღია იგი, იმქვეყნიურ შუქით ნაფერი,
ჯამი, მხოლოდღა ლაღდისთვის რთა საფერი.

ღორას, სიამაყით გამსჭვადუდეს, ყვედაფერი აღტაცებას ჰგვირბდა. მაგრამ ლექსს „საწუთრო მღვრიე ნაკვადევი“, ისევე როგორც მის ავტორს, მართლაც ღვთიური ნიჭის ბეჭედი ესვა.

ამასობაში ივეტოში კონფლიქტი მწიფდებოდა. ღორამ ყვე-დაფერი ფლობერს შეატყობინა 1866 წლის 16 მარტს გაგზავნილი წერილით. იმხანად მათ შორის მეგობრული ურთიერთობა განახ-დდა. ფლობერმა პასუხი მოსწერა, სათუთად იგონებდა ბავშვო-ბას: „თქვენ ყვედანი თვადწინ მიდგახართ, გრანდ რიუზე მდე-ბარე სახდში, მაგონდება, როგორ დასეირნობდით მზვარეში ტე-რასაზე, სამტრედეს გვერდით.. გახსოვს, როგორ ვკითხულობდით, „შემოდგომის ფოთლებს“¹ ფეკანში, მესამე სართულის პატარა ოთახში?“

წლების განმავლობაში მინდებულდი მეგობრობა კვდავ გაცხო-ვედდა. ღორა გუდს უხსნის ფლობერს, თავის საფიქრად-სადარდე-ბედს ანდობს: „...საბრადო ბიჭუნამ ბევრი რამ ნახა და გაიგო, თხუთმეტი წლის ბიჭის პირობაზე მეტისმეტად მომწიფებუღია. რომ შეხედავ, ადფრედი გამომეცხადაო, იტყვი!“

ეს წერიდი გვიდასტურებს, რომ გი არაერთგზის შესწრებია ოჯახურ შეხდა-შემოხდას. ფლობერი მეტადრე იმ ამბავმა გა-ახარა, გი ბიძამის დე პუატვენს ჰგვანებიაო, რომ შეიტყო,

¹ „შემოდგომის ფოთლები“ — ვ. პიუგოს პოეტური კრებუ-ღი (1831).

„...იძულებული გავხდი, ივეტოს სემინარიიდან გამომეყვანა, — განუმარტავს ღორა, — აბა, რა მექნა, მარხვისაგან ვერ გავათავისუფლებო, მითხრეს; ექიმთა მოთხოვნამაც არ გაჭრა. სწორედ რომ უცნაური ჩვეულებაა ქრისტიეს სარწმუნოების გაგებისა“. მაგრამ წერილში სხვა მიზეზიცაა მითითებული „იქაურობა ვერაფრად ეჭაშნიკებოდა: სამონასტრო ცხოვრების სიმკაცრე სურდ არ შეეფერებოდა მის მგრძობიარესა და ფაქიზ ბუნებას, საბრადო ბიჭს სული ეხუთებოდა ყრუ კედლებში გამომწყვდეულს... მინდა წედიწადნახევრით ჰავრის დიცუუმში მივაბარო...“

ივეტოში მორჩიდი ბიჭი ნამდვიდ ეშმაკუნად იქცა. გემო გაუგო ნორმანდიურ ხუმრობას, კვიმატს, მოუხეშოს, რომელსაც ფლობერი „გრ-რ-რანდიოზულს უწოდებდა“, ისეთსავე მარილიანს, როგორც მარსედური ანეკდოტები ანდა ბრიუსედური ნარსაულებია.

თავისი სასკოლო ცხოვრების ამბავს გი მოწიფულ ადამიანთათვის ნიშანდობლივი გუდარხეინობით უამბობს შემდგომ ფრანსუა ტასარს, მსახურსა და მესაიდუმდეს: „მაშინ თოთხმეტი წლისა ვიყავი, ივეტოს სემინარიაში ვსწავდობდი. საბაგედ სასმედს გვადევინებდნენ, „ბარაქა“ ერქვა. შური რომ გვეძია, ერთმა ჩვენგანმა მეკუჭნავეს გასაღები მოჰპარა. დაძინეს თუ არა ზედამხედველებმა, სარდაფს ვეცით... გაგიხარია, ღრეობა გავაჩაღეთ, ავიკედით იქაურობა! რადგან ერთ-ერთი მოთავე მე გახდდი და ჩემი საქციედის გამო პასუხისმგებლობისაგან თავის დაძვრენა არც მიფიქრია, ადგნენ და სასწავდებდიდან გამრიცხეს!... სურაც არ მინაღვდია, რაც უნდა იყოს, რუანის კოდეჟი სჯობდა!“

მაგრამ ვითარება გაციდებით უფრო რთული იყო, გაციდებით უფრო ნორმანდიული; ბერები ვერ ბედავდნენ ამკარად ელიარებინათ, რომ იძულებულნი იყვნენ, თავიდან მოეშორებინათ ეს ბრწყინვადე, მაგრამ უდისციპლინო მოწაფე.

ეტყობა, გის გვარიანი მოხერხებულობის გამორჩენა დასჭირდა, საწადედს სწეოდა. როცა გათხოვდა ერთ-ერთი მისი ბიძაშვიდი, ვინმე ე. დ., ვისთანაც გი მეგობრულად იყო, ამ ამბავთან დაკავშირებით პატარძადს დექსი უძღვნა:

¹ ფლობერისათვის 1879 წლის 17 ოქტომბერს გავზავნიდ ბარათში ვი დაწერს, რომ 17 წლისა სემინარიიდან გამოაძევეს ურწმუნოებისა და ათასგვარი აურზაურის ატეხის გამო.

რა ხანია მენატრება
 დალი სივრცე, ტყე და ვეღი...
 მომესმება კვლავ შენი ხმა
 გულის დარღის გადამყრელი?
 მითხარ: „დექსით შეაქეო
 შვება-ღხენა გულსახარო,
 როს ყვავილთა დღ-ადმასო
 ვნებით დამთვრალთ თავს დაგვხარის“.
 მაგრამ, ვაჰ, რომ ამ მონასტრის
 კედლებში ვარ წაკელი;
 სტიქარონი დაისწავლე,
 იზეპირე გაკვეთილი

უკვე შეღერებული ვაჟი გაცილებით მეტი სითამამით აღბეჭ-
 დიდ დექსებს წერდა იმხანობას! მაგრამ ამ დექსის გამოც უბი-
 წო სუდიერმა მამებმა ყური ცქვიტეს. გიმ ეს დექსი გამოსაჩენ
 ადგილას დატოვა. წინდაუხედაობის ბრადი იყო? გულმავიწყო-
 ბისა? თუ განზრახ გამოწვევას ნიშნავდა? შესაძლოა, ამ საქცი-
 ელსაც არ ჰქონოდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა, მაგრამ გიმ პა-
 როდიაც შეთხზა შერისხვის გამო არსებულდი ქადაგებისა¹, თა-
 ნაც ისეთი გამოთქმები იხმარა, სუტანიანი აღმზრდელები ამას
 ველარასგზით აპატიებდნენ.

— რა დაემართა? რა ღმერთი გაუწყრა! — გულისწყრომას ვერ
 ფარავდა წინამძღვარი. — მაგ თავზე ხედალებულს სწორედ ეშმა-
 კი შესჯდომია.

გი ეტრეტაში წარგზავნეს შვეიცარიის თანხლებით. ღორა ვი-
 თომ გაწყრა და გაბრაზდა შვილის საქციელის გამო, სინამდვი-
 ეში კი დამის ფხუკუნი წასცდა. გიმ საწადელი აისრუდა. მაღე,
 1868 წლის მაისსა თუ ივნისში, იგი შევა კორნელის სახელო-
 ბის რუანის დიცეუმში, რიტორიკის კლასში², შევა კვლავ ინტიმ-
 ნად — პანსიონიანი სასწავლებლის მოწაფედ.

ურჩმა მოსწავდემ გამარჯვება მოიპოვა. კუშტი კორნელი, ამ
 სასწავლებლის მკაცრი მზრუნველი, სურათიდან გადმოსცქეროდა
 ეშმაკური ღიმილით თავზე ხედალებული ყმაწვილისა (როგორც
 თავად იყო სიჭაბუკისას აქ, მშობლიურ რუანში); თითქოს ხა-
 რლობდა: ჩემი, „ძველი მკვიდრის“, შესაცვდედად „საბუდარში გა-
 ზენილა „მართვე“ ჩემივე ჯიშისათ!

¹ განმარტება მოსეს მეხუთე წიგნის 28-ე თავისა, სადაც ღმერთი შებრძო-
 ზვით ეშუქრება იმათ, ვინც მის მცნებებს არ ასრულებს.

² რ ი ტ ო რ ი კ ი ს კ ღ ა ს ო — დიცეუმის ზედა კლასი.

კურბე „ტაღლას“ ხატავს. — ქაღვუდის მღვიმიე. — მატყუარა ფანი... —
სუინბერნის „გემის დაღუპვა“

გის სუდ ადრინდელი ბავშვობისდროინდელი მოგონებები განუყრედად უკავშირდება ზღვას, ტაღლებს, ზღვისპირა კენჭებს. „არ გერწვენებათ, რომ ეს მოკლე სახედწოდება ეტრეტიისა, უსწორმასწორო და ხტუნია, წკრიადა და ხადისიანი, ტაღლა რო კენჭებს წააგორ-წამოავორებს, იმ ჩხრიადისაგან იშვა?“

ღარი იყო თუ ავღარი, ბიჭი ზღვას მიაშურებდა ხოდმე, აუხსნელი ინსტინქტი ისეთივე ძალით მიაქანებდა იქით, რა ძალითაც გვედთევზას იზიდავს სარგასის ზღვა. „ბღაჟზე გავედი, შტორმი ვნახო-მეთქი. გამძვინვარებული ქარი აბორგებულ ზღვას ნაპირისკენ მოერეკებოდა, ზედიზედ მძიმედ მოგორავდნენ უზარმაზარი, ფოფინა, ქეროზე ქაფმოგდებული ტაღლები. უცებ ციცაბო ქვიან ნაპირს შეეჯახებოდნენ, რიყის ქვებით მოფენილს, მაშინ ზეალიმართებოდნენ, გადაიზნიქებოდნენ და გამაყრუებელი ზათქით დაასკდებოდნენ რიყეს. ზღვის უბის კდდეებშუა კი ქაფის კორიანტელი ავარდებოდა — იმ კორიანტელს გრიგადი იტაცებდა, ქადაქის სახურავების თავზე მიაქროლებდა და შორს, დაბლობისაკენ მიაქანებდა“.

ბრწყინვადედ დ ა ხ ა ტ უ დ ი სურათია!

„უეცრივ ვილაცამ ჩემ გვერდით თქვა: „წავიდეთ ერთი, კურბე ვნახოთ — შესანიშნავ რამეს ხატავს“. ამ სიტყვებით ჩემთვის არ მოუმართავთ, მაგრამ მე მაინც გავყვივი, რადგან მხატვარს ცოტათი ვიცნობდი. იგი ციცაბო კდდის ძირას ცხოვრობდა პატარა სახლში, ზედ ზღვის პირას. ის სახლი ოდესღაც მხატვარ-მარინისტს ეუენ დე პუატვენს ეკუთვნოდა. კახელა, შიშვედკედლებიან ოთახში მსუქანსა და დათხვრიდ კაცს ხედში სამზარეულოს დანა ეჭირა და დიდ სუფთა ტიღოზე თეთრ საღებავს ფენა-ფენად ადებდა. დროდადრო პირისასეს ფანჯრის მინას მიაყრდნობდა და აბობქრებულ ზღვას ვასცქეროდა...“

ბუხრის თავზე, ნაკდული ჭიქის გვერდით, სიდრიანი ბოთლი იდგა. კურბე ხანდახან ორიოდე ყლუპს მოსვამდა, ტუჩებს ნეტარებით გააწკადაპუნებდა და კვდავ მოღბერტს მიუბრუნებოდა...

იმუამად „ტადლას“¹ სატავდა“. ამ მოვლენებში, გაზეთ „ჟიდ ბდასისათვის“ რომ დაწერა გიმ ოცი წლის შემდეგ, „ტადლა“ კვდავ ქაფს მოიგდებს ჩვენს თვადწინ, ისევე, როგორც ქაფად იქცეოდა და გრცვინავდა იმ კაცის სედიტ შექმნილ ტილოზე, ვინაც მხატვართა შორის მხატვარი იყო მაშინდელი ხედვავიანი ეპოქისა. იურის მთების ეს მძღავრი შვიდი ზღვავზე ცურვისას სურ ერთთავად მოკდეტარიან ჩიბუსს სურტავდა და ეტრეტედმა მეზღვავურებმა მეტსახედად „დომვეშაპა“ შეარქვეს.

გის არასდროს დავიწყებია ზღვასთან გატარებული ბავშვობის დღეები: „მე გავიზარდე ჩრდილოეთის დეგა და ცივი ზღვის ნაპირას, მეთევზეთა პატარა ქადაქში, ამ, მუდამ ქარის, წვიმისა და ტადლათ უხეფების სათარემოდ ქცეურდ, მზეზე გამოყვანილი თევზის სუნგამჯდარ ქადაქის ჟამგადასურდ ჩამუქებურდ სახდში, რომელსაც აგურით ამოყვანილი საკვამდე მიდები ჰქონდა, და იმ საკვამურებიდან ბოლქვა-ბოლქვად აღენიდი კვამიდი მთედს არემარეს ჰფენდა ბოლში გამოყვანილი ქაშაყის მძაფრ სუნს“.

ეს, რასაკვირვედია, ეტრეტა არ არის. ფეკანი გახდავთ. აქ ბავშვი მთედი მკერდით ისუნთქავდა მძაფრ სუნს, დამარიდებურდი ქაშაყით სავსე კასრებს რომ ასდიოდა და რაც ასერიგად ეჯავრებოდა დედამისს. მართო ზემოლოტანიდი ამ ერთ ფრაზაში ნახმარი სიტყვები — „ნაპირი“, „ზღვა“, „მეთევზეთა“, „წვიმა“, „უხეფები“, „თევზი“ — მებადურთა პატარა ქადაქის ცხოვრების ძირითად შინაარსს იტევს.

„ჩემს პატარა ბიჭობაში საოცარ სიამოვნებას განვიცდიდი, როცა მართოდმართო გვიანობამდე შევრჩებოდი ხოლმე მშვიდი ანდა ქარიშხლისაგან გავეშეზურიდი ოკეანის ნაპირს“.

ჟმაწვიდი მართოლოდენ სადალობო დექსებს როდი თხზავდა, ოლონდ კი ეწერა და, რაგინდარა თემას, რაგინდარა საბაბს იყენებდა! ყურადღებას იპყრობს ის სტრიქონები, კდდესა და მღვიმეს რომ მიუძღვნა. „დეგენდა ეტრეტის ქადწურთა მღვიმისა“, ეტყობა, 1867 წედს უნდა იყოს დაწერიდი. ფორმით იგი ხადხურ სიმღერას მოგვავგონებს, სინანუდის აღმძვრედსა და მიამიტურს:

წყნარი ტადლა უდამუნებს,
დოკავს ნაპირს ქვიანს;

¹ 1869 წდის აგვისტო.

თანაც მოთქვამს, უნებურად
 ჩივის ბედის ტრიადს,
 მალდა, სადაც კდღის ქიმიცა
 და სავანე სირთა,
 შორიანდო იქ მღვიმეა,
 კდღეს გზაწვირილი მისდევს.
 გაკიდულა სამადავი
 ცის და ზღვის მკერდს შუა,
 აღარ ახსოვს ის არავის,
 ყავდგასული თუა.
 ერთ დროს ბევრი კოხტა ცირა
 იქ მიჯნურთან შეხვედრიდა...

აქ ყველაფერი წინანებურად შეშორჩენიდა. ქადწუდის მღვი-
 მესთან კდღეს ენარცხებიან და დგაფუნო გააქვთ ტადღებს. აქე-
 დან, ნაპირის გაყოლებით, ჩანს ეტრეტა და ამონის უბე... წი-
 თელი კრამიტის სახურავები მდიდრუდი ვიდეებისა მწვანეში ჩა-
 ძირულა. ზღვის ფშვირვა კვდავინდებურად ერწყმის კენჭების
 ჩსრიადს, „ტადლაში“ რომ მოგვესმის. ჭრიადი გაუდის ჟანგმო-
 კიდებურ ნიჩბის პადოებს. ყვავის საძეყურა, იონჯა, თვადს ხვიდე-
 ბა კირში დატანებური კაჟის ნატეხები, შავი ფისი და ტადღის
 სადაფისფერი ქაფი, მუქი ნავების ფონზე თეთრად წამოქოჩ-
 რიდი ზვირთები, — ეს ყოვედივე გახსენებს ყმაწვიდ გის. ზღვის
 მარადიურ სუნთქვაში, დასავდეთის ქარის მოქროდაში თითქოს
 მოგესმის: „მოპასანი, მოპასანი, მოპასანი...“

ზღვა არის ჭაბუკი პოეტის შთაგონების წყარო. ზღვა იგივე
 ქადია. ქადი იგივე ზღვაა. მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე
 გი (ეს სახელი თავისთავად სწყდება კადმის წვერს, ისევე, რო-
 გორც მისი მეგობრების ბაგეს სწუღებოდა) წყადს შეუპირის-
 პირებს ხოდმე ქადს.

1868 წლის ზაფხულში სასტუმროებში ტევა არაა. ცეკვავენ
 კაზინოში, ცეკვავენ ოფენბახთან. ოტოს სასტუმროს ეზო
 ეტდებოთაა გაჭედირი. ეტყობა, დოდენჟენიც აქ, თავის კოშკ-
 ში, უნდა ბრძანდებოდეს, — იმ ძველი კოშკის თავზე ადამი ფრი-
 ადებს.

გი თავქვე ჩარბის ნაპირისაკენ, იქ ნავში ჩახტება, გვარდს
 ახსნის და მადე მიადგება ძვედ, ხით ნაგებ კაზინოს, რომდის

პატრონია კეთილი ჟოზეფი, ვინაც მოვადე ყმაწვილი კაცებისათვის შეღავათის გაწევა იცის. მეთევზეები კოპწია პარიზედ ქაღებს ფეხებთან უყრიან ასხმარტადებუდ სკუმბრიებს, სახიდვედად საშინედ სკაროსებს და უცნაური ასოციაციის აღმძვრედ ასთაკვებს. ქაღები წივიან...

ამ კეკლუცების ცქერით ხვეწს თავის გემოვნებას გიჟმაჟი ყმაწვილი. გი უტიფრად ათვადიერებს მობანავე ქაღებს, რომლებიც მსიარუდ, ჯანმაგარ მეზღვაურებს ხედში ატაცებუდი მიჰყავთ ტადლამდე, — კურბეს ტადლამდე, ცხადია, ოლონდ მეტრას! ტადლადაც რომ ითქმის. გი უცდომდად შენიშნავს: „ცოტალოდენი ქაღი თუ გაუძღებს პდაჟზე გამოცდას. სწორედ აქ შეიძლება მათი სრუდყოფიდად შეფასება კოჭებიდან მოყოლებუდი გულ-მკერდამდე!“ დახე! აკი მოწიფულობაში შესუდი ასე იტყვის: „ვისთვისაც ბედს ან ურგუნებია, პოეტური სიყვარუდი გამოცადა (სწორედ მასზეა ნათქვამი — თავად გვიდასტურებს ამას. — ა. დ.), იგი ქაღს ისე ირჩევს, როგორც საყასბოში ირჩევენ საკატდეტე ხორცს, როცა ხორცის ხარისხის გარდა სხვას ანაფერს დაეძებენ“.

ეტრეტა მისი ახადგაზრდობისა იგოვ საყასბოა.

ჟიზედ დ'ესტოკის ჩანაწერების მეოხებით ვგებუდობთ, რომ ერთ-ერთ ასეთ საღამოს ყმაწვიდს შეხვედრია ვინმე ფანი დე კდ., პანიზედი, რომედიც ეტრეტის მიშენიერი გარემოთი ტკებობდა. თვადტანადი ქაღი იყო, მცინარა, საუცხოო სუნამოს კეთიდსურნელებას აფრქვევდა. ყმაწვიდს ეწადა იგი, და ამას მისი თვადები მეტყველებდა. ეს უცნაური მოტრფიადე, ეს პატარა ტანმაგარი ხვადი მონაცვდელობით ხან ცინიკურ დექსებს თხზავდა, ხან კიდევ — სანტიმენტადურს. ადგა და ეს დექსები ფანის მიართვა... დგება საღამო და გუდამგერებუდი გი ქადის სანახავად მიეშურება. ის იყო ბალში ფეხი შედგა, უცებ სიციდ-ხარხარი გაიგონა... თავზარი დაცა! ფანის აულია თავისი ჭაბუკი თაყვანისმცემდის დექსები და ხმამაღდა გამოთქმით კითხუდობს, თან სიციდით კვდება... ჟიზედ დ'ესტოკი ასე აღწერს ამ ამბავს: „ეს შეურაცხყოფა გომ ვერასოდეს დავივიწყა. სხვა ქა-

1 მეტრა ოდოვი (1830—1889) — ფრანგი კომპოზიტორი, ავტორი ბალეტებისა და XIX საუკუნის მკრე ნახევარში პოპულარუდი ვადლებისა, მათ შორის ვადს „ტადლისა“.

ღებს აღარ აპატიო მაშინ განცდიდი ტანჯვა... მოაგონებოდა თუ არა ეს უღმობელი სურათი, გუნება აემღვრეოდა, სახეზე ძაღუნებურად ზიზღი გამოესატებოდა“.

თუ ჟიზედ ქრისტოკის ყოველ ნათქვამს გუდგასმით უნდა შემოწმება, სამაგიეროდ იმ კაცისგან მიღებული ცნობები, ვინც ამჟამად მიჩნეულია მოპასანის საუკეთესო ექიმად, შეუმოწმებლადაც სანდოა. დოქტორი შარდ დადამიც „ადრეული ტრავმით“ ხსნის მოპასანის დამოკიდებულებას ქადებთან, ხსნის იმით, რომ იმედგაცრუებამ შეაძრწუნა ყმაწვილი: „სიყვარულზე უარის თქმამ პესიმიზმი გაუმძაფრა მწერადს“.

იმ დამამცირებელმა სურათმა, რასაც დალი ყმაწვილი შეესწრო პარიზელი ქარაფშუტა ქადის ბაღში, ისეთივე დაღასვა მის სულს, როგორიც — ადრინდელმა დაკვირვებებმა მშობლების უიღბლო სიყვარულზე.

1868 წელს ეტრეტის მომცრო აგარაკზე ვილაც ინგლისელი დაბინავდა მეგობართან ერთად. ამ ინგლისელს თან მაიმუნიციდიმტკავედა ჰყავდა, რომელმაც საყოველთაო ყურადღება მიიქცია; რაც შეესება თვით ინგლისელებს, მათ უკვე შესჩვეოდნენ აქაურები.

ინგლისელს პოუელი ერქვა. მისი მეგობარი, ჩინებული მოცურავე, ერთხელ კინალამ ზღვაში დაიხრჩო.¹

„ერთხედ დიღით, ათი საათი იქნებოდა, მებადურები მოცვოდნენ ყვირიღით, ამონის უბეში ვილაც მობანავე იხრჩობათ. წყადში ნავი შეაცურეს, მეც იმათ გავყევი, მოცურავეს არ სცოდნოდა, ვიწრო გასასვდეღში ზღვის ძდიერი დინება თუ იყო, დინებას გაეტაცებინა და მერმე მებადურებმა ნავზე ამოიყვანეს...“

რადგან ინგლისელის გადარჩენაში გიც მონაწიდელობდა, ბატონმა პოუელმა იგი საუზმეზე მიიწვია.

„ისინი მეღოდებოდნენ ჩრდიღიან, გრიდ სიღზე მოშარიშურე, დამაზ ბაღში, კირქვით ნაშენი და ჩადით დახურული დაბადი პა-

¹ შემდგომ მოპასანი ამ შემთხვევას აღწერს ნარკვევში „ინგლისელი ეტრეტიდან“, რომეღიც „ვღელუაში“ დაიბეჰდა 1882 წღის 29 ნღემბეს, აგრეთვე წინათქმაში, სუინბერნის „პღემებისა და ბადღების“ ფრანგურ გამოცემას (1891) რომ აქვს წამღვარებული.

ტარა ნორმანდიული სახლის უკან. ორივენი მომცროს ტანისანი იყვნენ, ოღონდ პოუელი ჩასკვნიდი იყო, სუინბერნი კი მეტის-მეტად გამსდარი, ერთი შეხედვით სწორედ მოჩვენება გვეგონებოდა“.

თავგადაკლულ რომანტიკოსს, უილიამ ბლეიკის თაყვანისმცემელსა და პრერაფაელიტების — როსეტისა და ბერნ-ჯონსის! — მეგობარს ოდჯერონ-ჩარლზ სუინბერნს ოცდათერთმეტი წელი შესრულებოდა. „ოდესღაც ამ პოეტს შევხვედრივარ, მას უჩვეულო სახე აქვს — ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო სახე, რაც კი მინახავს, ისეთი, კაცს რომ შეგაცბუნებს. იგი მიჩვენა რალაცნაირ გრძნობიერ და იდეალისტ ედგარ პოე, მწერლური სული რომ მიმადლებოდა, ოღონდ ეს სული კიდევ უფრო ალტყინებული, გაუკუღმართებული, ყოველივე უცნაურისა და საშინელის სიყვარულით გამსჭვალული ჰქონდა, კიდევ უფრო მეტი ცნობისწადილით, უფრო ძლიერი სურვილით აღძრული — მოეძია და გაეცხადებინა ცხოვრების მოუხედთებელი, ანაბუნებრივი მოვლენები...“ დიდი შუბლი აქვს, გრძელი თმა, პირისახეს უვიწროებს პატარა ნიკაპი, რომელზედაც თხელი წვერი წამოზრდია. „უღვაში ოდნავ ემჩნეოდა, საოცრად თხელი ტუჩები მაგრად მოეკუმია; ამ ყინტორას, ვისაც სახეს უშუქებდა დაჟინებით, მზირადი და ნათელი, მაძიებელი თვადები, თავი მხრებზე კი არ ედგა — მხრები თითქმის არცა ჰქონია — წვირილ მკერდზე დაყრდნობოდა, მკერდი კი შუბლზე ოდნავ განიერი თუ ექნებოდა. ნერვული ჟრჟოლვა და უვლიდა ხოლმე ამ დამის ზებუნებრივ არსებას“.

მოპასანს თითქმის სულ ბოლომდე გაჰყვა ხსოვნა ამ ნაცნობისა, კონკრეტული ადამიანის სახით მოვლენიდ პოეზიასთან პირველი შეხვედრისა. „საუზმისას საუბარი ჩამოვარდა ხედოვნებაზე, დიტირატიურასა და ადამიანებზე: ყველაფერი, რაზეც ამ მეგობრებს უნდა ედაპარაკათ, თითქოსდა რალაცნაირ ავბედით, იმქვეყნიურ შუქში იყო გახვეული; იმათებური ხედვისა და გაგების მიხედვით. ჩანდა, რომ ისინი ავადმყოფურად მეოცნებე-

1 პრერაფაელიტები — ინგლისელი მხატვრებისა და პოეტების ჯგუფი, რომელიც 1848 წელს შეიქმნა და თავის იდეადად გამოაცხადა ადრეული აღმშენების ხანის, რაფაელამდელი ხედოვნება: როსეტის და რალაცნაირის (1828—1882) და ბერნ-ჯონსის ედუარდ (1833—1890) — ინგლისელი მხატვრები პრერაფაელიტთა ჯგუფისა.

წი იყვნენ, მაგიური და გაუკუღმართებული პოეზიით დაბან-
გუნდი.“

ახადგაზრდა ნორმანდიელი ცნობისმოყვარედ იყურება აქეთ-
იქით. ყვედაფერი, რასაც გარშემო ხედავს, აღუძრავს წინააღმ-
დეგობრივ გრძნობებს, იღუმაღ ღტოდვას უზვეუდოსადმი. გარდა
მომაჯადოებელ ძია აღფრედზე შექმნილი დეგენდებისა და დე-
დასთან ერთად შექსპირის კითხვისა, ჯერ არაფერს გაუღვიძებია
ყმაწვილის სულში მიძინებული რომანტიზმი.

ინგვლივ ყვედგან სურათები კიდია, ზოგი მართლაც საუც-
ხოა, ზოგი კი ისეთი უცნაურზე უცნაურია, ისეთი ჩანაფიქრის
ხორციქესხმაა, როგორც შეშლილს თუ დაებადებოდა თავში.
„აკვარელით შესრულებულ ერთ სურათზე, ასე მახსოვს, გამოსა-
ხული იყო თავის ქადა, რომელსაც ვარდისფერი ნიჟარა უკიდუ-
განო ოკეანეში მიაცურებდა, ოკეანე გაენათებინა ადამიანის
სახის მინაგვარი მთვარის შუქს... ხსოვნაში ჩამჩა კანგად-
ძვრადი, გულშიმზარავი მკდავი, გამსმარი, გადაყვდეფიღ კუნ-
თებგაშავებულდი. თოვდივით თეთრ ძვადს დიდი ხნის წინათ და-
დეკერტებული სისხლის კვადი დასჩნეოდა“...

ის სურათი, თქმა არ უნდა, შიზოფრენიით დაავადებულს
დაეხატა. რაც შეეხება „ხელს“, იგი ვის ცხოვრებას შეეხიზნება
და საშვედს არ მისცემს მომავად მიწრადს, საჭოჭმანოდ შექმნის
მძდავრ, ოლონდაც მომეტებულად „გამიწიერებულ“ რეადიზმს, რა-
საც მოპასანი შემდგომ დიტერატურაში ამკვიდრებდა. ამ „ხელს“
იგი თავისი პირვედი მოთხრობის თემად გამოიყენებს; „ხელი
გვამისა“ — ასე დაარქმევს მოთხრობას, რომელსაც ოცდახუთი
წდისა გამოაქვეყნებს. სუინბერნისაგან „ხელს“ საჩუქრად მი-
იღებს, როგორც სიმბოლოს ყოვედივე იღუმაღისა და მრუმესი,
რაც ნორმანდიელი ყმაწვილის ცნობიერებაში ბუდობდა.

ინგდისელებმა ყმაწვილის განცვიფრება განიზრახეს. მენი-
უში „შემწვარი ანთარი“ შეატანინეს. მართლაც, სუფრაზე მოი-
ტანეს შამიფურზე შებრაწული მაიმუნი, „რომელიც საგანგებოდ
ავრწი ეყიდათ ეგზოტიკური ცხოველებით მოვაჭრისაგან. სახდ-
ში რომი შევედი, გული ამირია იმ შემწვარის სუნმა, ხოლო გე-
მო რომ გკუთხინჯე, ისეთი საზიზლარი რამ გამოდგა, სამუ-
დამოდ დამეკარგა სურვიდი, მსგავს სამასპინძლო საჭმელს გავ-
კარებოდი...“

ზღვა, ცივი და-მანში, ბობოქარი ანდა სადაფისფერი — და-
მანში კურბესი და და-მანში ბუდენისა — განსაზღვრავს მწერ-
დის შემოქმედების ზოგიერთ მხარეს: პოეტურ ზეშთაგონებას,
გრძნობიერებას, სიყვარულის სიმწარეს, ყრუ და გამაღიზიანე-
ბედ შეგრძნებას საშინელების, სიგიჟის და სიკვდილისას.

4

დუო ბუიდი და ჟმირა კარდოს დიდის დღესასწაული. — „ჟმირა ან-
ტონის ცთუება“. — „მა თქვენი დიუხაბი ვართ ორმოცდაათი წლის
წინათ დაჟიროდი გავონება“ — კრუასის ატიდი. — ბაპადავრის ხა-
რისი და პარიზი. — დედაქალაქი ბანაგუნივის წინ

გის მაშინვე მხურვალედ შეუყვარდა რუანი, ბორცვებიანი და
ადისფრად მოკაშკაშე, საქარხნო და გოტიკური, სახმედეთო და
სამდინარო-საზღვაო. რუანის ტაძარს ის მომხიბლავ მოწეს და-
რად აგვიწერს: „დიდის ნისლით ოდნავ განბანიდი, მზის ათინა-
თებით სახურავებბრჭყვიადებუდი, იგი მოიცავს ექვსი ათას
მსუბუქ სამრეკლოს, წვეტიანსა თუ დაბადს, ფაქიზსა და დაწახ-
ნაგებულს ეგებერთედა ბრილიანტიებით, კვადრატულ ან მრგვალ
კოშკებს, დამშვენებულთ ჰერადიკური გვირგვინებით, სათვალ-
თვალთ შვერიდებით, პატარ-პატარა სამრეკლოებით, — და ამ, გო-
ტიკური ნაგებობის შესაფერისად, ერთიერთმანეთნი ახირხლუ-
დი სახურავების, გუმბათების თავზე აწვიდი შიდი ტაძრისა,
საკვირველი წვეტი ბრინჯაოსი, უშნო, უცნაური, უშვედებედი,
ყვედაზე მაღალი დეამიწის ზურგზე“...

ფილოსოფოსი ყმაწვილის შეგუება ახად გარემოსთან შედა-
რებთ უმტკივნეულოდ მოხდა, ნაწილობრივ იმის წყალობით,
რომ დედაც რუანშივე დასახდდა დროებით. ამ სუდით ძლიერმა
ქადმა საბოლოოდ მიატოვა სუსტი ნებისყოფის ქმარი. ოღონდ გი
ძადაუნებურად — თავადაც არ უწყის, ისე — სიცარიელესა გრძნობს
მამა ძლიერ ესაკდისება.

„ერთხედ, როცა სუინობის შემდეგ დიცუმიისაკენ მივმარ-
თებოდი, ერთმა მზუთხავმა — საკვირველი, კია, მას ყვედა
პატივისცემით ეპყრობოდა — უცებ ისეთი ჟესტი გამოხატა,

თითქოს, შეწერდით, გვანიშნა; მერმე კრძალვით, თავმოდრე-
გით მიესაღმა... ორდენებით მკერდამშვენებულ, გრძელ უღვაშ-
ებჩამოშვერიდ კაცს, რომელსაც მუცელი გამოებურცა, თავი უკან
გადაწია, და ისე მოდიოდა პენსნეს მინებს მიღმიდან მომზი-
ნადი“. სწორედ გუსტავ ფლობერს მიახსენებდით, ოღონდ
ფლობერი კი არა, ქადაქის ბიბლიოთეკის მესვეური, პოეტი დუი
ბუიდე გახდდათ.

გიმ ხედავდეთ იშოვა მისი პოემა „ფესტონი და ასტრაგალი“
და თავი მისცა მუსიკადური დექსების კითხვას; სახადისო, ნაზი,
ინონიური დექსები იყო, შემდგომ მათ ბაძავდა არაერთი სიმ-
ბოლისტი და სხვა პოეტიც ფრანსის კარკომდე:

და ვუყოთ, რომ მკერდი შენი გამხდარა!
მით ჩემს გულთან ახლოსა ხარ ერთიორად,
და მე ძალმიძს შიგ ჩაგხედო მაგ გადიას,
სად ნეკნთ შორის სიყვარული ესიზმრება ჩიტს ჩიორას.

როცა დექსი ვარგა — ასეთი ადგილები კი საკმაოდ ბევრია —
იგი ჟიუდ დაფორგის სიმღერასავით ჟღერს:

არ გავრჯიდვან ფუჭად, რომ შევმართე ხემი
და საკრავად, ჩემო, სწორედ შენა გაოვე;
შენს უძირო სუდში ოცნებები ჩემი,
ვით ვიტარის ღრუში, ისე ხშიანობენ.

— მორჩა, — შესძახებს გი. — ხუთშაბათს მასთან მივად.

უცოდშვილო, ხუმარა, ხედოვნებით უსაზღვროდ გატაცებული
დუი ბუიდე ახადგაზრდობას უნებურად იზიდავდა. სიბდავდა ყმა-
წვიდ გისაც, რომელმაც მასთან სტუმრობას უხშირა. როცა ყმაწ-
ვიდი დიცუშში ბრუნდებოდა და ამხანაგების აღტაცებულ მზე-
რას ხედავდა, გული სიხარულით და სიამაყით ევსებოდა.

წმიდა კარდოს დიდის დღესასწაულის დღეს, 1869 წლის 28
იანვარს, გის თავისი დექსები უნდა წაეკითხა. ბუიდე მითუხმი-
ნა და სახე დამანჭა:

— ეგ შენი ადექსანდრიური დექსი ზუსტი არ არის, თუმცა
ჟარესიც მინახავს... არაფერია შამპანურთან ერთად არა უჭირს
ბა!

დექსი ასე იწყებოდა:

ქე, ძმობილნო, სწორედ ცოდვა და ბრალი
ღექსსა სწერდენ — მაგრამ რაზე, ან იცოდენ...
შთაგონებას ველი აგერ და ხანია,
აბ მოდის და, და ვქნა, თუ ან დაველოდენ...

არც შემდგომ ეტყობოდა უკეთესობა, პრეტენციოზულად და
ულამობად შლერდა:

ღალი შუბლი მას ზვიადად აუშართავს
და მკერდი აქვს ახად ღლეთა დვირით სახსე,
კარგად იცის თვისი ძადა, ჰოდა ცარგვალს
დამცინავად გასცქერს.

მაგრამ, აი, განწყობილება იცვლება — ჭმუნვის აღი გამოკვი-
აფდება. ყრმობა ისეთი ხანაა, ამა თუ იმ გამოგონილია უბე-
დურებამ აყოდებდა რომ იცის, ჰოდა ყმაწვილიც მოუხეშავად
გუდახდილია:

სსვა ღლეებიც მოდგებიან — იჭვის, ჯანლის,
ღლენი ურვის, როცა ტყდება მტკიცე ნებაც,
ხედავ, გაქრა სასოება, როგორც დანდი,
შენივ გული ცივ სამარედ გიჩვენება.

„სახედმობხვეჭილი და მკაცრი მეგობარი“ ბუიდე გის ღექსებს
ისმინდა და ხშირად სახეს მანჭავდა ნიშნად უკმაყოფილებისა.
მაგრამ ამხანაგების თვალში იგი პოეტი გახდდათ. ეს ამხანა-
გები — რობერ პენშონი, ანრი ბრენი, დეონ ფონტენი — გიმ
ეტრეტაში გაიცნო ისე, „როგორც აბამენ ნაცნობობას პდაუხე
თანატოდები“. მკაცრი პედაგოგებიც კი, რომლებიც ნაწერის
დედაარსს მაინცდამაინც არ უკირკიტებდნენ, კმაყოფილნი იყვნენ
მოსწავლის სტიდით და ჯეროვნად დააფასეს მისი ნიჭი: საპა-
ტიო წიგნში შეიტანეს გის გრძელი და პომპეზური „ქმნილება“,
რომელსაც ეწოდებოდა „ღმერთი შემოქმედი“.

ღმერთი — ეს ზესთასიწმიდეა უცვადებელი,
მეფეთ მეუფე, უსასრულო სივრცეთ მპყრობელი,
იგია ჟამი უჟამოც და დრო სწრაფად მჭროლიც,
უსაზღვრო სივრცეს გინცა ავსებს გარსკვავავთა შორის...

ერთხედ ხუთშაბათს გიმ ბიორეღის ქუჩისაკენ გასწია, გო-
წებაგაფანტული შევიდა ოთახში და დაინახა „თამბაქოს კვამ-
ღში გახვეული ორი ზორბა მამაკაცი. სავარძლებში ღრმად ჩამს-

ხდარნი აბოლებდნენ და თან გაცხოველებით საუბრობდნენ“. ბუ-
იდე და გუსტავ ფდობერი იყვნენ. „ბერიკაცები“ საოცრად ჰგავ-
დნენ ერთმანეთს — შემედოტებულ თხემზე გრძელი თმა ბაკმად
მოვდებოდათ, ერთნაირი გაყვითლებული უღვაშები ჰქონდათ,
ბუიდეს წვერიც ამშვენებდა.

— აბა, გამაცდიე ქუჩის ბოლომდე, — უთხრა ფდობერმა ბუ-
იდეს, — ნავმისადგომამდე ფეხით გავივდი...

ფდობერი კრუასეში¹ სშირად ბრუნდებოდა სოღმე სამდინა-
რო დიდიჟანსით. მათ გაიარეს ის ადგილი, სადაც სენ-რომენის
ბაზრობა იყო გამართული და სადაც არღნებსაც კი გასჯდომო-
დათ მცენარეულ ზეთზე შემწვარი ქაშაყის სუნი. ორი მამაკაცი
და ყმაწვილი თვადს ვერ აციდებდნენ სახელაჟლაჟებულ მოვაჭ-
რებებსა და მუშტრებს, წარმოსახვა იმ ადამიანთა ხასიათებს
უხატავდათ, იმათვე ბაძავდნენ კიდე-მოქცევით. ბუიდე მამა-
კაცს წარმოსახვდა, ფდობერი — ქადს. მოპასანი განცვიფრებული
შესცქეროდა ამ ორ მეგობარს, რომლებიც ბადლებივით ირთობ-
დნენ თავს.

— შევიდეთ, მევიოღინე ვნახოთ, — თქვა ბუიდეში.

ღუი ბუიდეში ბაზრობის თეატრს გრძნობით სავსე სტრიკო-
ნები უძღვნა:

ო, ვე შევიოღინე, ფიქრებში რომ დანაქმედა.
ბარიგ გუდდარდიანი და რა უცნაურია!
აგერ, ეს ბადგანი სადაც მოწარდასუდა,
ვიოღინო გოღებს თუ იქნებ ქარის ზრუნია?
შუბღზე ჩამოიბერა წმიდა იმა ანტონმა
თვისი თავსაბურავი და თან ღოცვად დგებოდა...
და გაბბოდა ღრუტუნა — ბაკიბუკი გაჰქონდა,
უკან თუ მისდევნო, ასე გვეღნებოდა.

როცა თოჯინებმა დაამთავრეს თეჯირის თავზე გამართული
ხტომა-თამაში, მოხუცი შემსრუდებრისადმი სიბრაღოით გარის-
ჭვადუღმა გუდკეთიღმა ფდობერმა დაიწურწუდა:

— საწყადი!

— სიბერე ვის რა ხეირს დააყრის! — ამოიოხრა ბუიდეში.

და ოგორც რუანის ცა, ხან რომ გასსიკოსნებუდიყო, ხან

¹ კ რ უ ა ს ე — ფდობერის ადგიდ-მამული რუანის მახლობლად

კიდევ იქუფრებოდა, ისე ისინიც მხიარულების შემდეგ სევდას ეძლეოდნენ. გისაც იგივე ემართებოდა. აღედგებუდმა, თაყვანისცემის გრძნობით სავსემ ფდობერი ნავმისადგომამდე მიაციდა; აზრადაც ან მოსვდია, თუ იმ წარმოდგენას დასწრებოდა, რაიც ერთ დროს ფდობერს „წმიდა ანტიუანის ცთუნების“¹ წყაროდ გამოადგა.

ეტრეტედმა ყმაწვილმა შეძლო, მადევე ჩასწვდომოდა დუი ბუიღეს ჩუმი სევდის მიზეზს. „არავინ არასოდეს მიმხვდარა მის სუდიერ სატანჯვედს, რადგან ბუიღე იმ ძლიერ და მუდამ მოღიმარ ადამიანთა გვარს ეკუთვნოდა, ყვედაფერს რომ უნებღიეთ მხიარულების იერს ანიჭებენ, ტანჯვასაც კი“. დუი ბუიღე მარტონხედა, გაჭირვებუდი კაცო იყო, ისიც იცოდა, წარმატებას მაინცდამაინც რომ ვერ დაიქადებდა და საკუთარსავე თვადში ერთ საცოდავ პროვინციედ ცნობიდ პიროვნებად გამოიყურებოდა.

ბედნიერების წუთებს მხოლოდ ყვავიღები და მეგობრები განაცდევინებდნენ.

ამ თავისებურ მოძღვარს გი ერთხედ კრუასეში წაჰყვა, რომედიც სენის მარცხენა ნაპირას მდებარეობს, რუანიდან რამდენიმე კიღომეტრის სავადზე ჰავრის მსარეს. „ფდობერს მოგვიანებით გავეცანი, თუმცა დედამისი და დიდედაჩემი ბავშვობის მეგობრები ყოფიდან. გარემოების ძადით მარტო გუდი კი ან შორდება გუდს, ლჯახებიც შორიშორდებაან. ყრმობისას იგი სუდ ორ-სამჯერ თუ მეყოლება ნანახი“, — მოგვითსრობს შემდგომ თავად მოპასანი.

რუანიდან გასუდთ კარეტა ჟიუმიეჟისაკენ მიმავად გზაზე მიაქროდებთ. მერმე, კანტადეს შეღმართს რომ შეუყვა, ცხენი ნაბიჯით წავიდა.

ორმოცი წლის პოეტო და მხიარუდი ყმაწვიდი ქვეითად გაუყვებიან ცაცხვების ხეივანს, რომდის ბოდოში წამოსკუბუდა კანტადეს ფერდობს მიკრუდი სახდი. იქიდან ნავსადგურის ხედი იშდება. საბუქსირო გემები საბრადობდად ღმუიან და ვაივაგდახით აღმა მოლუყვებიან მდინარეს, გზას მოიკვდევენ ქვე-

¹ „წმიდა ანტიუანის ცთუნება“ — ფდობერის დრამა, მისი პირველი ვარიანტი, 1849 წელს დაიწერა.

გითქვენ დაძრუდ, ქვანახშირით დატვირთულ ინგლისურ სატვირთო გემებსა, ჰოლანდიურ და ბრაზილიურ ხომადღებებსა, სამანძიან ნორ-გეგოედ ბარჟებსა თუ მებადურთა კაპანოებს შორის.

მქრქად ცაზე, რომედიც თითქოს განებანა ზედ მიკრუდ ზღვას, თეთრი ქუდა-ქუდა ღრუბლები მიცურავდნენ. გოლიათი მასპინ-ძელი სტუმრებს ელოდებოდა, ქარისაგან თმა გასწეწოდა, პერან-გი მოლელოდა.

— ყმაწვიდიც მოსუდა!

ეს ადარი შეძასიდი ფარავს წარსულისადმი მღვივან სინაზის გრძნობასაც — გი ისე ჰგავს ძვედ მეგობარს აღფრედს, რომ გუდაჩვიდებუდი ვიკინგი-ფდობერი ტურებს იკვენეტს, ან ავტირ-დეო.

გის უმად თვადში მოუვიდა ბინის სადა მოწყობილობა. მღვდლის ან მასწავლებლის სახდში გეგონებოდა თავი. ირგვიცი სურ წიგნებს ხედავდი და კიდეც თვადში მოგხვედებოდა შორე-უდი ქვეყნებიდან ჩამოტანიდი თითო-ოროდა სუვენირი — გამ-ხმარი აღიგატორები, მუშიის ფეხი, რომედიც ერთხედ მსახურს ვაქსით გაეკრიადებიანა წალასავით, მოვარაყებუდი ბუდა...

საბოდლო აზრი რომ შევიქმნათ ყმაწვილის დექსებზე, წა-ვიკითხოთ ის, რაც გიმ თან ჩამოიტანა, რათა განსასჯედად მი-ეცა მასწავლებლისთვის, ორმოცდარვა წდის დიდოსტატიისათვის. ეს გახდავთ პატარა პოემა, 1869 წდეს რუანში დაწერიდი „ქად-წუდთა მღვიმის“ ყაიდაზე.

ტოებს მერცხადი ბუდეს,
გზა შორხ მსრისკენ უდევს;
მაგრამ როს სუსსს და ყინვას დანქნების ხმა შეცვიდის,
კვდავ უკან მოაშურებს, მშობლიურ კერას ედტვის.

ეს ოდითვანვე ცხადია:
კაცს ხეტიადი სწადია;
ოლონდ სურ ახსოვს მამუდი — საცა გინდ იყოს, რა მხარეს —
მიწა, სად ჯვარი ასვია მამა-პაპათა სამარეს,

და როს იჯერებს ხეტიადით გუდს,
წდებით განბრძნობდის მამინ ძდივტ სურს,
კვდავ დაუბრუნდეს კერას მშობლიურს
და ძვედ საყდრის ზარს მიუჯდებდეს ყურს.

ბუიდე წაუბიძგებს და შეგიძლია დექსებს მღვდვარებით, ხე-
დის კანკადით გაუწოდებს თსტატს. ფდობერი დინჯად კითხუ-
დობს. მერმე ფაფარაშვიდი თავს შეარხვეს და იტყვის:

— უნდა იმუშაოთ, ყმაწვილო გეგონება, ეგ თქვენი დექ-
სები ერთი თმაცდაათი წდის წინათ მანც იყოს დაწინილი

მოპასანი, როგორც, მწერადი, „კრუასეს სახედოსნოში“ გა-
მოიწრთო, ისევე, როგორც რუბენსი — იორდანისიუდში¹. „მარ-
ტივი და შთამავონებედი სწავდა-დარიგებით მუდმივი შემარ-
თების ძადა მომცა ორმა ადამიანმა: დუი ბუიდემ და გუსტაფ
ფდობერმა... ბუიდე უფრო ადრე გავიცანი და ერთობ დავუახ-
დოვდი კიდეც, დაახლოებით ორი წდით უფრო ადრე, ვიდრე ფდო-
ბერის მეგობრობას დავიმსახურებდი. შემდგომ ფდობერი, ვისაც
ზოგჯერ ვხვდებოდი ხოლმე, კეთილად განეწყო ჩემდამი. გავბე-
დე და ორიოდე ჩემი ნაწერი ვუჩვენე, კეთილმოსურნეობით წა-
იკითხა“.

— რაც თქვენ წამიკითხეთ, იმაში ერთგვარი ნიჭი შეინიშ-
ნება; მაგრამ ნურასოდეს დავიწყებთ, ყმაწვილო, რომ ნიჭი,
ბიუფონის თქმისა არ იყოს, მხოლოდ ხანგრძლივი მოთმინებაა.

„ვწერდი, ვრუდუნებდი, თან ხშირ-ხშირად მივაკითხავდი
ხოლმე; ვგრძნობდი, რომ მოვწოდდი; ხუმრობით თავის შეგინდს
მიწოდებდა. შვიდი წდის განმავდობაში ვწერდი დექსებს, ვწერ-
დი მოთხრობებს, ერთი საძაგედი დრამაც კი დავწერე². ამ ნაწე-
რებისგან არაფერი გადამჩენია“. მასწავლებელი ყვედაფერს წა-
იკითხავდა, ხოლო მომდევნო კვირადღეს, საუზმისას, განჩხნე-
კას შეუდგებოდა; ახადგაზრდა მეგობარს თსტატობის საიდუმ-
ლოს უხსნიდა

— საჭიროა დიდხანს და დაჯინებით აკვირდებოდე იმას, რი-
სი აღწერაც გსურს, რათა ყოვედ ფაქტს, ცხოვრების ყოვედ
მოვდენას ახადი მხარე შენიშნო, ისეთი, რაც ჯერ არავის
შეუნიშნავს და არ წარმოუჩენია. მოგიზგიზე ციცხდის ანდა
გულად მდგარი ხის აღსაწერად დადექ ამ ციცხდის, ამ ხის წინ და

¹ დანუს უზუსტობა გაპარვია; რუბენსი და იორდანსი ადამი ვან ნო-
ბრტის სახედოსნოში სწავდობდნენ.

² იგულისხმება დექსად დაწერილი დრამა „გრადის ცოდ დე რიუნის ლადა-
ტა“.

მანამდე უცქირე და უკირკიტე, ვიდრე ნასავდე, სხვა რომედსამე ხეს, სხვა რომედსამე ცაცხდს აღარა ჰგვანანო. სწორედ ასე წარმოიქმნება შემოქმედებითი თავისებურება.

ფდობერს შეეძლო, დაულადავად ემეორებინა:

„როცა თქვენ ჩაუვლით ბაყაღს, რომელიც თავისი დუქნის კართან ჩამომჯდარა, ანდა — კონსიერჟს, ჩიბუხს რომ აბოლებს, ან კიდევ — ფიაკრების სადგომს, აიღეთ და დამისატიეთ ეს ბაყაღი თუ ეს კონსიერჟი, დამისურათით მათი პოზა, გარეგნული იერი, ხოლო ამის მეშვეობით ვადმოეცით მთელი მათი შინაბუნება, რათა სხვა რომედსამე ბაყაღში, სხვა რომედსამე კონსიერჟში ან ამერიოს, თანაც ერთადერთი სიტყვით მიჩვენეთ, რით განსსვავდება ამ მეეტლის ცხენი ორმოცდაათი სხვა ცხენისაგან...“

ეს გახდდათ პროფესორის საკადრი გაკვეთილი. ღორა გამჭირაზად შენიშნავს: „ბუიღეს უფრო დიდხანს რომ ეცოცხდა, მისგან პოეტს დააყენებდა; ეს ფდობერმა ინდომა, იგი რომანისტი გაეხადა“. ღორა მართაღსაც ამბობდა და იმავე დროს ცდებოდა კიდევც. ცდებოდა, რადგან მოპასანს ან გაანინდა ნამდვილი პოეტური ნიჭი; ხოლო მართალი იმ მსრივ იყო, უფროვე ბუიღეს რომ ენდობოდა: ბუიღე, როგორც პედაგოგი, ფდობერს სჯობდა.

1869 წლის 18 ივლისს ბუიღე უეცრად გარდაიცვალა. ანასოღეს დაავიწყდება გის სახდი და გავერანებუდი ბალი ბიორედის ქუჩაზე: „მაგონდება — ჯგროდ ირეოდა ხადხი, ყვავიდებს თეღვდნენ, გაზონებზე დააღაჯებდნენ, ვარდის ბურქებს ამტვრეოდნენ... ფიჭვის ხის მძიმე კუბოსკენ მიიკვდევედნენ გზას, კუბოთხ მეჩირაღდნეს მიჰქონდა, რომლებიც უმოწყალოდ ჯეკნიდნენ ხეივნის აქეთ-იქით წვრიდ არშიებად გაყოლებუდ ცისფერ ყვავიდებს“.

მეგობრის სიკვდილით შეძრუდ ყმაწვიღს ხედახადი გასაჭირი ეღოდა. დარღით გარეტიანებუღს სუღ ცხრა დღე დარჩენოდა ბაკადავრობისათვის გამოცდების ჩასაბარებდაღ: გამოცდები 1869 წლის 27 ივლისს იწყებოდა კაენში. დარღი ჯერაც ან განედებოდა, რომ დიდიჟანსით ხანგზძღვი მგზავრობა მოუწია. გამოცდები ჩააბარა და ეს ამბავი იქაურ საკახბოში ტრადიციული სტუმრობით იდღესასწაუდა.

ოქტომბერში გი სამართლის ფაკულტეტზე ჩარიცხეს პარიზში. მონსეის ქუჩაზე, № 2-ში, დაიღო ბინა, სადაც მამამისი ცხოვრობდა. სტუდენტი პარიზის ორთმტრიაღში ებმება, გემოს უსინჯავს დიდი ქადაქის ცხოვრებას, უდარდელად ადევნებს თვალყურს, როგორ გადის მღერვარებით სავსე ზამთარი.

პარიზში ყველას პირზე ეკერა პანტენში ჩადენილი საზარელი დანაშაულის ამბავი. 20 სექტემბერს ვილაც და ვიდუტიანი ფერმერი წააწყდა ხუთი დასახიჩრებული ბავშვისა და მათი დედის გვამს. ერთი კვირის შემდეგ ქმრის გვამიც იპოვეს. ვინმე ტროპმანი, ოცი წლის მექანიკოსი, 13 ნოემბერს გამოტყდა, რომ მერვეც მოეკლა — ეღზასელი ბერიკაცი კინკი. ქუჩის მომღერლები მკვდედის მონანიების სიტყვას გაჰკივიან მოხუც ფიუადელსზე¹ შექმნილი სიმღერის ჰანგზე:

მვიდმეტი წლისა სურ ვკითხულობდი
გატაცებული ვიყავ და
ცუდ-ცუდ რომანებს ბევრს ვკითხულობდი —
განა სხვა რამე მიყვარდა,
ეჰ, რა ვიცოდი მაშინ,
ხედს თუ ვიცემდი თავში!

კონსიერჟერის ციხეში დამწყვედული მკვდედი მაინც არსენინადაა, სურ ერთთავად მღერის. სამართლის შესასწავლად უკეთესი შემთხვევა რალა გინდა! პროცესი მიმდინარეობდა 28, 29 და 30 დეკემბერს. სიკვდიდმისჯიდი ტროპმანი ყველას ისე უკრავს თავს, თითქოს სტენაზე იყოს, თან ხმამაღლა იცინის.

იგი 1870 წლის 19 იანვარს დასაჯეს. მოპასანი „რუაში“ კითხულობს სიკვდილით დასჯის აღწერას.

კვდავ ახალი ამბავი: რიშეს ქუჩაზე, საძიდე ნივთების დიდი მაღაზიის მინაშენში, გახსნეს კაფეშანტანი. „დე ფოლი-ბერჟერი“, რომელსაც მადე „კაფე — ზამბარბიანი დეობი“ შეარქვეს! 1871 წელს გაზეთი „ვი დე პარი“ იტყობინებოდა, კაფეში ნახავთ „ბრედის უბნის ყვედაზე ცნობილ ბანოვანთ, ასე რომ, ეს ადგილი გავდით ჩამოსურ უცხოელებს იზიდავს“. მადე გი ახლოს გაიცნობს ზოგ იმ ბანოვანთაგანს.

¹ ფიუადელსი — მოსამართლე, რომელიც 1817 წელს მოკლეს. მკვდედის გასამართლებამ ყურადღება მიიპყრო, ხადსში კი პოპულარული შეიქმნა „საბრადო ფიუადელსის“ სიმღერა.

ჭაბუკის პოლიტიკური სიმპათია გამოიკვეთა. იგი კითხუ-
ლობს რომეორის¹ ყოველკვირეულ სატირულ ჟურნალს „დანტიერნს“,
რომელიც ერთთავად ავად იხსენიებს II იმპერიას, როცა კი
დღის სინათლის ხილვა ელირსება ხოდმე. 27 დეკემბერს იმპე-
რატორმა ემიდ ოდივიეს ახადი მთავრობის შედგენა დაავადა.
მოპასანი გუდგარეთ ათვადიერებს მინისტრების სიას და უნე-
ბურად ეცინება, რაკი ხედავს, გენერადი დებუფი სამხედრო მი-
ნისტრად დაუნიშნავთ, ბიუფე კი — ფინანსთა მინისტრად.

ამ დროს საფრანგეთი შფოთავს. იმპერიას პირი აერთმევა,
საცაა, მთად დამიდება. ეს-ეს არის ჩაქრა სადღესასწაულო სა-
ახადწლო სანთლები და აგერ უკვე 10 იანვარს პრინცი პიერ ბო-
ნაპარტი ოტიეში რევოლვერით მოკდავს გაზეთ „მარსელიეზის“
რედაქტორს ივან სადმონს, ვისაც ვიქტორ ნუარს ეძახდნენ. რამ-
ბუიედან ჩამოსული იმპერატორი, მატარებლიდან ფეხს ჩამოდ-
გამს თუ არა, ამ ამბავს შეიტყობს. ფერი წაუვა, პრინცის და-
პატიმრების ბრძანებას გასცემს. პრინცს კონსიერჟერიში ჩას-
ვამენ, იქ მას რამდენიმე დღეს კიდევ ესმის ტროკმანის სიმ-
ღერა.

მოპასანი აღფრთოვანებით კითხულობს „მარსელიეზის“ იმ
ნომერს, საცა დაბეჭდილია რომეორის ცნობილი სტატია: „მე,
ბრიყვს, მეგონა, ბონაპარტი შეიძლება ყველაფრის მოქმედი
იყოს, ოლონდ კაცისმკვდედი ვერ იქნება-მეთქი“. ვიქტორ ნუ-
არის დასაფლავება 12 იანვარს შედგა. ყვედგან ბარიკადებს აღ-
მართავდნენ. მოპასანი არ ერეოდა ამ ამბავში. ბრბო ეჯავრე-
ბოდა და არ უნდოდა გაეგო, რომ ხადხი აგებდა ამ ბარიკადებს,
ბოლო ბარიკადებს კომუნის კვირამადში.

გარეგნულად მიშვიდი გაზაფხულის შემდეგ, კვირას, 1870
წლის 8 მაისს ფრანგები პდებისციტში მონაწილეობდნენ; რე-
ფერენდუმის შედეგად მოწონებულ უნდა იქნეს „უკანასკნელ
წლებში განხორციელებული დიბერადური რეფორმები“. საკითხი
ისე მოხერხებულად იყო დასმული, „არას“ თქმა გაგიძნედედბო-
და. იმპერია სიმშვიდეს პოვებს: პოზიციას გაუმავრებს
7 336 434 „პო“ უმნიშვნელო 1560 709 „არას“ წინააღმდეგ.

---

1 ა ნ ბ ი ბ რ ო მ ე ო რ ი (1831—1913) — ფრანგი ბუბლიცისტი, ავტორი
ნაპოლეონ მესამის საწინააღმდეგოდ მიმართული პამფლეტებისა.

მაგრამ ეს გამარჯვება არასაიმედოა. პარიზმა, დიადმა ქადაქმა, მხარი არ დაუჭირა იმპერიას: 1843-45 „არამ“ გადასადა 138 406 „პო“! პროვინციასთან ამ განსუთქილებამ დასაბამი მისცა პარიზის კომუნას.

ყველაზე უფრო ფხიზელი გონების ადამიანთა მზერა ამ დროს აღმოსავლეთისკენაა მიპყრობილი. შაბათს, 1870 წლის 2 ივლისს, პრინცი დეოპოლდე დე ჰოჰენცოლერნი, ბიძისწუდი პრუსიის მეფის ვილჰელმისა, ხანგრძლივი ყოყმანის შემდეგ იკავებს ესპანეთის ტახტს, რომელიც 1868 წლის სექტემბრიდან მოყოლებული თავისუფალია. საფრანგეთი ვერ დასთანხმდება „კარდოს მეხუთის იმპერიის აღდგენას“. საფრანგეთი ძლიერია, ან, ყოველ შემთხვევაში, ჰგონია, ძაღმოსილი ვარო. იმპერატორის მეუღლეს ევგენიას,¹ ტომით ესპანელს, ომი სწადია, რადგან მრჩეველნი ჩასწურჩელებენ, მხოლოდ ამ გზით თუ შეინარჩუნებულს საფრანგეთი ესპანეთის ტახტს. და ის მრჩეველნი მართლდნი არიან. თლონდ ესაა, ომის მოგებას თუ შეძლებ... რა ბრძანებაა! საფრანგეთის დამარცხება სად თქმულია!

ბუღვარ-ბუღვარ მიამიტი ადამიანები დაიარებიან და გაჰყვირიან: „ბერდინისაკენი ბერდინისაკენი!“ არც ნაპოლეონ მესამეს, არც ვილჰელმ პირველს არ ძაღუძთ, სალაღ გაერკვენენ შექმნიდ ვითარებაში. ინგლისის, ავსტრიისა და რუსეთის მთავრობები ზეგავდენას ახდენენ პრუსიის მეფეზე, დეოპოლდის ტახტიდან გადადგომას მოითხოვენ. სამშაბათს, 12 ივლისს, მინიშვნელოვანი ამბები ხდება. პრინციმა დეოპოლდმა ტახტზე უარი თქვა. ომი თავიდან აცილებულია ეს სრულებითაც არ ეჭაშნიკება არც იმპერატორის მეუღლეს, არც საზოგადოებრივ აზრს. ყველას რომ გუდი მოჰფხანოს, საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი ანტუან-აჟენორი მოვდენათა განვითარებას აჩქარებს და ტუჩაბზუებით სთხოვს პრუსიას, არ წამოაყენოს ესპანეთის ტახტის კანდიდატი. მეფე ვილჰელმს, რომელიც წყლებზე იმყოფება ემსში, ყოვდად უცნაურ თხოვნად მიანნია ეს თხოვნა და ვერც გაამტყუნებ. ბერდინში ამ დროს ბისმარკი გენერად ფონ მოდტიკესთან და სამხედრო მინისტრ რონთან ერთად სადილობს.

---

¹ იმპერატორის მეუღლე ევგენია (1826-1920) - ევგენია მონატიხო, ცოდი ნაპოლეონ მესამისა.

ბისმარკი დეპეშას იღებს ვიდჰედმისაგან. სტუმრები გაოგნებულნი არიან: მშვიდობას აცხადებენო! ბისმარკსა და შტაბს თმი უნდათ, რათა საბოლოოდ დაამკვიდრონ პრუსიის ავტორიტეტი. ვიდჰედმის თავშეკავებულ პასუხს ბისმარკი სისხლისღვრის გამომწვევ უარად აქცევს: „გადურ ხარზე ეს წითელი მოსასხამივით იმოქმედებს!“.

15 ივლისს ემიღ ოდივიე განაცხადებს: „დღეისდღიდან მე და ჩემს კოლეგებს, მინისტრებს, დიდი პასუხისმგებლობა გვეკისრება. ამ პასუხისმგებლობას ჩვენ გუდარხეინად ვიღებთ“. ტიერი პრეტესტს აცხადებს. ამოღ ითხოვს იგი, გუდდასმით შეამოწმონ მიღებული ცნობის სიზუსტე და, თუმცა უკმაყოფილების საერთო წამოძახილები მოესმის, საზგასმით აღნიშნავს: „არახედსაყრედი დროა შერჩეული. ომი არაკეთილდგონივრულ ნაბიჯად მიმანია“.

ორშაბათს, 1870 წლის 18 ივლისს, საფრანგეთი ომს უცხადებს პრუსიას. 25 ივლისს ნაპოლეონ მესამე შეიარაღებული ძალების სარდლობას კისრულობს. 2 აგვისტოს საომარი მოქმედება იწყება. გრანდოზურ გამარჯვებათა შეტყობინების შემდეგ 7 აგვისტოს „რეგენტი — იმპერატორის მეუღლე ევგენია“ იძულებული ხდება, ხელი მოაწეროს მოწოდებას, რომელიც შუქსა ჰფენს ჭეშმარიტებას: ედუასი დაკარგულია, დოტარინგიისაკენ მტერს გზა ხსნილი აქვს ფორბახის დამარცხების გამო, საფრანგეთის არმიის ძირითადი ძალები მადე მეცთან ადგაში მოექცევიან.

„ფრანგებო, ომის დასაწყისი ჩვენთვის კეთილსასურვედი არ გამოდგა, ჩვენმა ჯარებმა მარცხი განიცადეს. მტკიცედ გადავითანოთ ეს წარუმატებლობა და რაც შეიძლება მადე გამოვასწოროთ იგი... მოუწოდებ ყველა ერთგულ მოქადაქეს, დაიცვან წესრიგი. მისი დარღვევა მტერთან თანამშრომლობას ნიშნავს“.

საფრანგეთი სასოწარკვეთას მისცემია იმის გამოც, რომ ქადის მონა-მორჩილად იქცა, და იმის გამოც, რომ ვერ წარმოედგინა დამარცხება. მაგრამ გვიანლაა სინანული. მოპასანი, გუშინდელი სტუდენტი, მოუდღენედად ჯარისკაცი გახდა.

იგი ოცი წლისაა, მაგრამ ნახევარი ცხოვრება უკვე გამოსცადა.

სადანი. — ბანაჰი, ანდრისის ტყე. — „გიჟვარდის, აწი ზღვარ იქნა-
 ზიან ძვირით ძადებოი“ — ოკუპაცია და ჟინაალმეზობა, — მთებ-
 დაბნა მხნედა. — ომის მოთხრობები და ნოველები. — მოპასანო
 კომუნის პირისპირ

გი 1870 წლის ივლისში გაიწვიეს ჯარში. ვენსენში მობილი-
 ზებუდი, ჰავრის მე-2 საინტენდანტო განყოფილებაში განაწი-
 სეს, თლონდ ჯერ რუანს წარგზავნეს სამხედრო მწერდად.

ტყუილ-მართალი ცნობები ერთიმეორეში ირევა, ცნობებში
 გაკვრით იხსენიება ვისემბურგის, ფრეშვიდერის, ფორბახის,
 რეზონვიდის, გრაველტის, სენ-პრისვის სახელები. ომი ეს-ეს არ-
 ის დაიწყო, უკვე 2 სექტემბერს კი იმპერატორის არმია განად-
 გურებულაი სედანი¹ იმპერატორი, დოკუმენტაციონური და გასა-
 ცოდავებუდი, — დიზენტერიით გაწამებუდი, გადადგა. ამ ამბის
 შემსწრე მოპასანი განცვიფრებულა.

4 სექტემბერს რესპუბლიკა გამოცხადდა.

მინისტრი პადიკალ სახადხოდ იტყვის:

„დიდი უბედურება დაატყდა ჩვენს ქვეყანას.

სამი დღის გმირული ბრძოლის შემდეგ ორმოცი ათასი ჩვენი
 ჯარისკაცი მარშად მაკ-მაჰონის არმიისა ტყვედ ჩაბარდა მოწი-
 წაღმდეგის სამასათასიან არმიას.

გენერალი ვიმჟენი, რომედმაც მაკ-მაჰონის ნაცვლად არმი-
 ის სარდლობა იკისრა, მძიმედ დაიჭრა და ხედი მოაწერა კაპიტუ-
 დაციას...“

ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ცნობების მეშვეობით მოგვიანებითლა
 შეიტყობს გი, რაც შემდეგ მოხდა; დუი-ნაპოლეონ ბონაპარტის
 ჩამოგდებას, ტიუიდრის ბაღთან და დეპუტატთა პარტისთან მა-
 ნიფესტანტთა თავშეყრის, ამბავს, იმპერატორის მეუღლის გაქ-
 ცევას იტადიედ ედრთან, ბატონ ნიგრასთან, ერთად... იმპერია
 ხუხუდასავით დაიშადა.

ომ წერილების, დოკუმენტების, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ მონათხრო-

¹ 1870 წლის 2 სექტემბერს საფრანგეთის არმია განადგურებულ იქნა
 სედანთან.

ბთა წყადობით, რასაც ჩვენამდე შემთხვევით მოუღწევია, თვალწინ გვიცოცხდებოდა ინტენდანტი გი. პრუსიელები პარიზისაკენ მიიწვივნენ. საფრანგეთის მეოთხედი უკვე ოკუპირებულია. ეს სრულ განადგურებას ნიშნავს.

მეორე გაწვევის ჯარისკაცი მოპასვანი კვდავ ერთ ადვილს ტკეპნის თოვლით დაბარდნიდ ანდეღისის ტყეში:

— იმათ ძღვიერზე ძღვიერი არტიღერია ჰქონდათ, რომლითაც შეეძლოთ შორი მანძილიდანვე შევემუსრეთ, — მოჰყვება იგი ოცი წლის შემდეგ, როცა ანაზღად გუღს გადაიხსნის. — ჩვენ კი არაფერი ან თითქმის არაფერი არ გაგვარჩნდა!.. ჩვენს ასად თოფებს ჯერ ისევ საწყობებში გაუდიოდა პრიადი. თუ თოფი გავარდნით მაინც გავარდებოდა, ტყვია სუღ ასიოდე მეტრზე დაეცემოდა ჩვენგან. ცდას არ ვაკლებდით! ტუჩები გვითრთოდა.... განა სიცივისაგან, ნერვული ცხრო გვივდიდა და ყელში რაღაც გვიჭერდა, — ვკრუღავდით გამცემდებს, ვინც თავსღაფი დაგვასხა. არავის გვშინებოდა სიკვდიღისა... მაგრამ როგორ ეწამები კაცი, როცა გუღში ამბობ: თავს ვერ იცავ, ისე წირავ სიციცხღეს; ასეთი მსხვერპღი კი ვის რად უნდა... მე შენ გეტყვი, რაინსგაღმეღი ბარბაროსები ამის გამო თავიანთ ფსიქიკას შეიცვღიან!

ჭაბუკს პატრიოტული სუღისკვეთება მოსღგამდა, და ეს სუღისკვეთება გაჰყვა სიმწიფის წღებშიაც.

გამეშებუღი კუნთები დაძაგრულიყო, ფეხისგუღებს თითქოს ლადარი თუთქავდა, გადაყვღეფიღი ქუსღი გეწოდა, მუხღისთავები გღეხდა, გუღს თითქოს მარწუხს უჭერდენ, ღოყები ჩაგცვივნოდა, კეფა დაგმძიმებოდა, თვადები ცრემღით გევსებოდა, — ყვეღაფერი დამარცხების სიმწარეს გაგემებდა. „ჩვენი დამქარი უწესრიგოღ იხევეღ უკან და მეც მასთან ერთად გამოვრბოღი, კინაღამ ტყვეღ ჩავვარღი: ავანგარღიღან არიერგარღში გადავეღღი, გენერღისთვის ინტენდანტის ბართი უნდა გადამეცა. თხუთმეტი დეე ფეხით გავიარე. წინა ლამეს წუთით არ ჩამიმუხღავს, სხვადასხვა ბრძანებას ვასრუღებღი და ერთთავად დავრბოღი, ბოღოს ქვებზე მოვიკეცე გაყინუღ სარდაფში...“ ეს უთარიღღ ბართი ღორას გადასცა ჰავრეღმა დიღიჟანსის კონღუქტორმა; გი ჰავრში ჩარჩენიღიყო.

იმავე ბართში დასძენს: „მუხღმაგარი არ ვყოფიღიყავ, ტყვე-

თბა არ ამცდებოდა. თავს კარგად ვგრძნობ“. დიახაც მუხრმაგა-
რი გახდლათ!

„გუშინს აქეთ დუკმა არ ჩაგვსვდია პირში. მთელი დღე სარ-
დაფში ვიმაღებოდი, ერთმანეთს ვესურხლებოდი, რა არის
დალღისაგან შებუჟებულნი გავმთბარიყავით...“ არც ამ ბარათის
თარიღი ვიცით.

ათას რვაას სამოცდაათი წელი, მერე ათას ცხრაას თოთხ-
მეტი... ორმოცი.. „მიიზვირთებოდნენ დტოდვიდი მოღაშქრენი,
ნაკვადევად ნაპარტახანს ტოვებდნენ“. ადამიანები მთვარეული-
ვით მიუხეტიებოდნენ, მიაჩხარუნებდნენ საღაშქრო კარდალებს,
თოფებს, გაისმოდა დაგუდული ბრძანება და წყვედა-კრუდვა...
„ხელი შეჭდობოდა კონდახის ფოლადს... ბევრჯერ შემომჩნევია,
რომელიმე ჯარისკაცი წალებს წაიძრობდა — გაწამებული და
ფეხშიშველი მიდიოდა, თან ფესის ყოვედ გადადგმაზე სისხლის
გვადს ტოვებდა“.

მაგრამ იმედი ჭაბუკ ჯარისკაცს სუდაც არ დაუკარგავს: „ომის
ბედ-ილბადი აღარ გვაეჭვებს. პრუსიელებს სრული მარცხი ედით,
თავადაც მიშენივრად გრძნობენ ამას; ამიტომ იმედს მთლიანად
იმაზე ამყარებენ, ერთი დაკვრით აიღონ პარიზი. მაგრამ ჩვენც
აქ დავსვდებით“.

ოქტომბერი. საფრანგეთი, წამოჩლქებული გოლიათი, ქშენს
და ხრიადით სუნთქავს. მეცი კვდავინდებურად უმკდავდება
მტერს. დიდადრიან თრთვიდისაგან ოხშივარი ასდით გომურებ-
ში გაფენიდ ჩადის საგებთ. ანაზდუღად საშინელი ხმა გავარდა:
მეცი დანებდაო.

დედაქადაქში შიმშიდისაგან იხოცებიან. პარიზელები ვირ-
თაგვებს ჭამენ. მაგრამ თავს გააფთრებით იცავენ. 1870 წლის
10 დეკემბერს გის შვებულებას აძრევენ. ეტრეტისაკენ გასწევს
აი, როგორ ავვიწერს იგი ბიძისათვის მიწერიდ წერიდში პრუ-
სიელების მიერ იმ პატარა ქადაქის დაკავებას, სადაც თავად
ბავშვობის წლები გაატარა! „ფორმის ტანსაცმედში გამოჭიმული
პრუსიედი ოფიცერი გასასეირნებდად ეტრეტის ქუჩებში გამო-
ვიდა. აღშფოთებული მცხოვრებნი შეწრიადდნენ. მაშინ რამდენ-
იმე სახლის პატრონი, მათ შორის მეც, მერთან (sic) წავედით...
მერმა მკვახედ მოგვიგო... ფრანგებოლ ყვედანი მყვირადანი და

დაჩარნი არიანო; რაღაი ასე მოსდა, პრუსიელებმა დაგვჯაბნესო, წადი აწი და უყარე კაკადიო...“

ეტრეტის მერს მარტენ ვატიინელს, თევზაობის ტრფიადს, ბომბელსაც თავზე ბამბის წითელი ჩაჩი ეხურა და ფესთ ქოშები იცვა, როლი მიანნდა, ამ გუშინდელ ცედექ ყრმას ცუდი რამე ვუთხარიო: ვითომო, თუ ის გასურდა, ზედაც არ შეგეხედა გერმანელებისათვის, ქადაქის ჭიშკარს რაღას უხსნიდითო ვაი, რომ მერი სრულიად ელოგურად მსჯელობდა. ოლონდ გი ვერასდროს აპატიებს ზემორე ნათქვამს; საწინააღმდეგოდ მერისა და მისი სალი მსჯელობისა იგი ანგარიშს გაუსწორებს მტრის კონტროლს დაქვემდებარებული წესრიგის მომხრეებს, იმ პანიკორებს, დეზერტირებს, მყვირადა პირებს, რომლებიც საშიშროების განვლის უმად ბუნქებიდან გამოძვრნენ, გაუსწორებს ეროვნული გვარდის ფაშვიან და ბაქია ჯარისკაცებს, კოლაბორაციონისტებს. ფლობერი მასთან ერთად იტყვის, რომ ეს ნათქვამია: „ოჰ, მადლობა ღმერთს, პრუსიელები აქ არიანო!“ იყო ერთსულოვანი დოზუნგი ბურჟუაზიისა“.

ოლონდ ჯერჯერობით გი მხოლოდ კბილებს იღესავს, თავს იძვრენს სამსახურისაგან, ისევე, როგორც იძვრენდა ივეტოს სასწავლებელში მეცადინეობისაგან, და შვებულების გაგძელებას ახერხებს.

სიკვიდილის ედად დაატყდა საფრანგეთს ზამთარი. პარიზს ძად-ლონე გამოსცდია, დღითი დღე უფრო უძღურდება. უკვე მონისმის კომუნის გუგუნე მისი გუდ-ბოყვიდან. შაბათს, 1871 წლის 28 იანვარს, „ეროვნული ლადატის“ მთავრობა გერმანელებს დაუზავდა, პარიზმა კაპიტულაცია მოახდინა. არემარე სოვკლს გადაეთეთრებინა; ჯარისკაცები ბადლებივით ტიროდნენ.

მეომრები მაწანწალებად იქცნენ. გზებზე მიედინებოდა ძღუდთა ქვეითი მასა: განუწყვეტელი კრუნხხვისაგან მოკუნტულიყვნენ, ფერდი ფერდს მიჰკროდათ, ენა გახკვებოდათ, თავი ცარიელი კასრივით უყანყადებდათ. გიმ ეს ყოველივე გამოცდა იგი ხედავდა დასახინჩრებულ ფრანტირებს და ნაჩქარევად დახვრეტიდ ჯაშუშებს. ბოკლი გავარდისყერებუდაყო, საზინზარ სასხლის ვაჟინს დამსგავსებოდა. „ჯარისკაცები ერთიმეორეს ბივს შეეციდებოდნენ და წაიკიდებოდნენ; გვამს რომ ჩაუვდიდნენ,

ხედასდა დაასდინენ ტყვიას, ასე ზაუვდიან ხოდმე კუბოს, რათა აიაზმა აპკურონ“.

გი პირველი მისვდა მაშინ, ქადი დაუხვრეტლიათო.

„მე კი, თუმცა ბევრ შემზარავ სანახლობას შევსწრებოვარ, ქვითინი ამივარდა. იმ ყინვიან ღამეს პირქუში ვაკეზე, როცა პირისპირ შევეყარე ამ სიკვდილს, ამ იღუმაღებას, ამ უცნობ ქადს, უსულოდ რომ ეგდო მიწაზე, ვიგრძენი, რას ნიშნავდა სიტყვა „საშინელება“. იგი ხედავდა ორივე ბანაკის დახლოვებულ ჯარისკაცებს, ერთმანეთში არეულად რომ ეყარნენ და ნაუცბათევად აყრიდნენ მიწას, ფრანგებს უღვაშისა და ესპანურას მიხედვით ცნობდა... ხედავდა თავისი ქვეყნის, მიწობლიური მხარის მოღაშქრებებს, ივეტოს თუ დიდებონის მკვიდრ ნორმანდიელებს, რომლებიც ხოცავდნენ სახლის კართან ჯაჭვით დაბმულ ძაღლებს მხოლოდ იმიტომ, რომ ახადი როვოდვერის სროლით ხედი გავვარჯიშებინათ. ხედავდა, თოფების ბათქით როგორ ჟღერდნენ მინდვრად გამოფენილ ნახირს, ისეთივე ფორმით მოსილი, პირწავარდნილი მკვდელები, როგორიც თავად ემოსა, სპობდნენ „ტყუილუბრადლოდ, ისე, სროლის ჟინით, ვასართობად!“

გაიგონა, სამხედრო ფორმაში განხვეუდმა პირუტყვიმა, ახადწვეუდმა, მხიარუდად რომ წამოიძახა, როცა ფეხით ვადაბრუნა უდანთა გვამები, უდანებისა, რომლებიც აქ ჩასაფრებულ მტერს ვადაწყდომოდნენ:

— გიყვარდეს, აწი ბდომად იქნებიან ქვრივი ქადები!

გი ვერასოდეს დავიწყებს ამას. იგი დასნეუდებუდია უკურნებედი სენით, ომით.

შიში მოეძადა. მოპასანმა იცოდა, შიში და სიმაშაცე ურთიერთსაპირისპირთ ცნებები რომ არ იყო. იცოდა, სიმაშაცე იმას ნიშნავდა, შეგძებოდა ისე გემოქმედა და მოქცეუდიყავი, თითქოს შიშს არა გრძნობდე.

აჰა, ომი თითქოს დამთავრდა კიდეც. გი შვეებით ამოისუნთქავს. მას არაფერი დავიწყებია, და არც არასოდეს არაფერი დავიწყებდა. შესაძლოა, მხოლოდ ესა თუ ის თარიღი, ადგილი ან სახედი ამოუვარდეს გონებიდან. ოდღონდ ადამიანთა ხსოვნას ვერაფერი წაუშდის.

სემინარიისდროინდელ ანცობას უფრო სახიფათო ოინი ივდის. გის კურბევეუადან პარიზს მიმავადი საგარეუბნო მატა-

წებდით მიჰქონდა რაღაც საეჭვო ჩემოდანი; იმ ჩემოდანს საგანგებოდ დაჰკანკალებდა. დაპარაკითაც განგებ მკვეთრი უცსლოური კიდლოთი დაპარაკობდა. სენ-დაზარის ვავზაღში დააკავეს, მგზავრებს დაებუზლებინათ. დაუდგარი ბავშვი, შფოთისთავი შეინიშნება იმ ჯარისკაცის ნიღბის მიღმა, აგრე მწარედ რომ ხუმრობდა, ხუმრობდა იმ პერიოდში, რაგვარ პერიოდსაც აგერ ჩვენსობას „ოკუპაციასა და წინააღმდეგობას“ ვუწოდებდით.

მერე გი ვენსენის ციხე-კოშკში ეწევა სამხედრო სამსახურს. თავს ისე აჩვენებს, თითქოს ვერ ამჩნევდეს პრუსიელებს და იმ ბირთ, ვისაც პრუსიელები კომენდატურებისაკენ მიათრევენ; ეს კომენდატურები თითქმის იმნაირივეა, როგორსაც ფაშისტები 1940 წელს შექმნიან.

გი ვენსენში ხვდება რუანის დიცეუმის ამხანაგს დეონ ფონტენს. თურმე რობერ პენშონიც ცოცხალი ყოფიდა, სენ-მორშია განგებამ ან გაწირა მეგობრები, ადბათ შეებრალა თანშეზრდინი. სკოლის მეგობრობას დრო ვერას დააკლებს. სამივენი ერთი ხნისანი არიან. სამივენი ომში წავიდნენ. ათასგვარი ქარცეცხლი გამოიარეს. სწორედ სამალარიწო ამბავია გი და დეონი შამპინის ერთ სამიკიტნოს ეწვევიან. იჭყიპებიან და სუფრასთან მსხდომნი ფეხით გდესენ იატაკზე შავად დანეუდ დაქას. კვადს მძევლის სისხლისას; ის მძევალი იმ დღეს დაესვრიტათ, როცა მეგობრები არხეინად ქეიფობდნენ — ეს ამბავი ახდა, აგერ თითქმის ასი წლის შემდგომ შევიტყვე.

პრუსიელებისადმი ზიზლს შეუპყრია გი, ზიზლს, რაიც აგრე მკაფიოდ გამოვდინდება „ფუნთუშაში“, „მადმუაზედ ფიფიში“, „დედბერ სოვაჟსა“ და სხვა მოთხრობებში. მას, ნაჯარისკაცადს, სძულს ომი და ვერ შერიგებია თავისი ქვეყნის დამარცხებას.

სიტყვა წინააღმდეგობამ შესაძლოა გააკვირვოს მკითხვედი. არადა მოპასანს ისე ვერ გაიგებ, თუ წინააღმდეგობაზეც არ იდაპარაკე. ფრანტირერის ხობბა, პრუსიედის სიძულვიდი, მტრის მხიდება, მოწოდება დამპყრობელთათვის მუსრის გასავდებად, ბწმენა იმისა, რომ ეს უნდა იქცეს თითოეული ფრანგის ქცევის ნორმად, რადგან ოკუპანტი აქვეა, კარგადღმა, — ეს ყოველივე ნიშნეული გახდავთ გისათვის.

ანტუანი, კოს მკვიდრი მკვეხარა ნორმანდიელი, ვისთვისაც „წმიდა ანტუანი“ შეურქმევიათ, ქოსმენივით ასუქებს პრუსი- ედს, რომელიც მერმა ჩაუსახდა. ბოლო-ბოლო მოკდავს თავის მობინადრეს და ნეხვის გროვის ქვეშ ჩაფდავს. ანტუანი გმირი როდია. ტრაბახასა და ცრუპენტიელს შიშისაგან ისევე სძვრება სუდი, როგორც მისსავე მსხვერპლს. ორივე არარაობაა.. მაგრამ ანტუანი მაინც კდავს მტერს. კდავს სტიქიურად. ინდივიდუალური ტერორისა და მძევლების მიმართ მასობრივი რეპრესიის პრობ- ლემას მოპასუანი ორიოდე სიტყვით გამოთქვამს: „პენსიაზე გა- სუდი მოხუცი ჟანდარმი დააპატიმრეს და დახვრიტეს...“ მოგე- ბაც არის და წაგებაც...

სამოცი წლის ძია მიღონი ერთიმეორის მიყოლებით საიქი- ოს ისტუმრებს პრუსიედ უღანებს. „ტანმორჩილი იყო, გამხდა- რი, მხრებში მოხრილი; დიდონი ხელები კბოლს მარწუხებს მო- გაგონებდათ“. არც მას ეთქმის გმირი. ოლონდ ეს კია, ერთად- ერთი ზრახვა ასუდეგმულებს — მუსრს ავლებდეს პრუსიედებს. „გუდში ღრმად გასჯდომოდა მათი სიძუდევილი როგორც წუწურაქ გდებსა და თანვე პატრიოტს“. ძია მიღონი სიცოცხდეს ასადმებს მომხდურთ იმიტომ, რომ გერმანელებმა მოუკდეს მამა, „რომე- დიც ჯარისკაცი იყო ჯერ კიდევე პირველი ნაპოდეონის დროს“, კიდევე იმიტომ, რომ იმათვე მოუკდეს უმცროსი შვიდიც: „ახდა ბარიბარში ვართ... და სრულებითაც არ ვნანობ ამას!“.

მოხუც გდებქადს სოვაჟსაც შვიდს მოუკდავენ და ისიც ამის გამო იძიებს შურს; ფერმას ცეცხლს წაუკიდეებს და იქ მოკადა- თებუდ „ბოშებს“ ამოლუგავს. მოპასუანი დაასკვნის: „მე კი ძადაუნებურად ვფიქრობდი იმ ქოხში დამწვარი ოთხი ყმაწვილ- კაცის დეებზე და სასტიკი შურისძიებით ჩადენიდ გმირობაზე მეთრე დედისა, ამ კედელთან რომ დახვრიტეს“. გის თუმიცა ადა- დად გუდი წყდება დაღვრილი სისხლის გამო, გამტყუნებით არც ძია მიღონს ამტყუნებს, არც ძადუა სოვაჟს.

„ორი მეგობარი“ — ასე ეწოდება თევზაობის დიდად მოყვა- რუდი ორი პარიზედის ამბავს. ისინი კუნძუდ მარანტზე გაემარ- თებიან სათევზაოდ, დედაქადაქი ამ დროს მტრის აღყაშია მოქ- ცეუდი. გერმანელები მათ დაიჭერენ და დახვრიტენ, რადგან ვერ ათქმევინებენ პარიზში დაბრუნებისათვის საჭირო პაროლს. თავ- შეკავებული აღწერა აქ ანტიკურ სიდეადეს აღწევს: „მაშინ შემ-

თხვევით მორისომ იქვე; ბადაზზე დაგდებულ თევზებით სავსე ბადეს დახედა.

ჯერ კიდევ მთრთოლვარე თევზების გროვა მზის სსივებზე ბრწყინავდა. მორისო სისუსტემ შეიპყრო, თუმცა თავს იკავებდა, თვადები მაინც ცრემლით ავესო.

მან ჩაიდულღულა:

— მშვიდობით, ბატონო სოვაჟ.

ბატონმა სოვაჟმა უპასუხა:

— მშვიდობით, ბატონო მორისო.

ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს. მთელი ტანით ცახცახებდნენ. ოფიცერმა დაიძახა: ცეცხლი!

ბატონი სოვაჟი მოცედიდევით წაიქცა და ცხვირით დაემხო. მორისო გადაიზნია, ციბრუტიავეთ შეტრიადდა და ამხანაგს გარდიგარდმო დაეცა, პირალმა¹.

თავის გრძნობებს ავტორი მხოლოდ ერთი პატარა დეტალით ამჟღავნებს. პრუსიელი ოფიცერი თეთრწინსაფრიან ჯარისკაცს იხმობს და ეტყვის:

— ახლავე შემოწვი ეს თევზები, სანამ ცოცხლებია. მშვენიერი რამ იქნება“.

მზის სსივებზე მოდაპდაპე თევზებით სავსე ეს კადათა, თვადწინ რომ გვიტრიადებს და უნებურად გაგვახსენებს წყალს, თანადროულ ჟღერადობას ანიჭებს მოთხრობას და მიანიშნებს ადამ გმირობას, რასაც თავად გმირები ანგარიშმიუცემად ჩადიან. ავტორის ნებით, ასევე ჩვენი ცხოვრებისეული გამოცდილების წყადლობითაც, ეს თევზებიანი კადათა ამხიდეებს ოკუპანტების დახვეწიდ სადიზმს, ესოდენ მსგავსს იმისას, რასაც 1940—44 წდეში შევესწართ.

აქ თქმულს ვერაფერს დავუმატებთ. თუმცა ერთსაც დავიძინებთ. უკვე 1870 წედს პრუსიელთა ზარბაზნების სროლის ხმა კუნძულ მარანტიდან მონ-ვადერიენზე² ისმოდა.

¹ ირ. ქავჭარაძის თარგმანი.

² მონ-ვადერიენი — მადლობა პაროლის დასავლეთ ვარეუბ. ნში, რამედზედაც გამაგრებული ფორტი და ყაზარმებია განდაღობული. ფიშისტური ოკუპაციის წდეში იქ დახვრიტეს დაახლოებით 200 ფრანგი პარტოტი.

„ლომი დამთავრდა: გერმანელებმა მთელი საფრანგეთი დაიპყრეს; ქვეყანა თრთოდა, როგორც ძღუდი ფადავანი, რომელსაც მძღვედმა მუხლი დააბჯინა“. ეს სურათი 1871 წლის დამღვევისა კვდავინდებურად თვადწინ ედგა გის. „ბაგიჟებუდი, დამშეუდი, სასოწარკვეთიდი პარიზიდან პირვედი მატარებლები გადიოდა... პირვედი მგზავრები საარკმელში გასცქეროდნენ გადათხრიდ ვედ-მინდვრებსა და გადაბუგუდ დაბა-სოფლებს“.

ბატონი დიუბიუი, ერთვნუდი გვარდიის ყოფიდი ჯარისკაცი, სტრასბურგის გავდიოთ შვეიცარიაში მიემგზავრება. „შემინებუდი და გალიზიანებუდი უცქეროდა ამ შეიარაღებუდსა და წვერმლოშვებუდ გერმანელებს, რომლებიც საფრანგეთის მიწაზე თავს ისე გრძნობდნენ, როგორც საკუთარ სახელში, და მის სუდში ულონო პატრიოტუდ სიცხარესთან ერთად მკვიდრდებოდა: ახადი, ძდიერი ინსტინქტი, — საფრთხილის გრძნობა, რომელსაც ახდა ფრანგები იწენდნენ“.¹ კუპეში, სადაც სხედან ორი ინგლისედი და ბატონი დიუბიუი, შემოღის პრუსიედი ოფიცერი. ავტორი დაწვრიდებით ავვიწერს საზიზღარ პრუსიელს, რომელსაც ჟლადი წვერი ჯაგარივით მოსდებია სახეზე და გრძედი უღვაში აწკეპია. „ოცი წლის შემდეგ, — თავსედურად აცხადებს ეს სეპრე დამპყრობედი, — მთედი ევროპა ჩვენი იქნება. პრუსია ყვედაზე ძდიერია“.

ოფიცერს ნებავს, მატარებედი რომ გაჩერდება, ბატონი დიუბიუი სადგურში ჩავიდეღს და თამბაქო უყიდოს. ბატონ დიუბიუის ბოღოს და ბოღოს სიშმაგე მოერევა და ოფიცერს ეცემა. მოპასანი სიტყვებს ან იშურებს ამ გაშმაგების გადმოსაცემადა „სიბრაზისაგან გაცოფებუდი, საფეთქლებდაბერიდი, თვადებდასისხდიანებუდი ერთ ხედს ყედში უჭერდა, მეორეთი სახეში მუშტებს უშენდა... გერმანელს სისხდი სდიოდა, გაგუდუდი ხიხინებდა. ჩამტვრეუდი კბილები პირიდან სცვიოდა. ამოღ ცდილობდა, გაშმაგებუდი დოხი კაცი მოეშორებინა“².

„მხიარუდად და ცნობისმოყვარედ“ უცქერიან ამ სურათს ინგლისედეები, ჩანვეას არც ფიქრობენ.

გერმანედი და ბატონი დიუბიუი სტრასბურგში ჩავდენ, რომ

1 იბ. ქავჯარაძის თარგმანი.

2 თარგმანი მისივე.

დუედი გამართონ. ბატონი დიუბიუი, ვისაც ხელში ანასოდე სჭერია დამბაჩა, გერმანელს სურს გააფრთხობინებს. ინგლისელები, რომლებიც სეკუნდანტიების მოვადელობას ასრულებენ, ბატონ დიუბიუისთან ერთად სირბილით ბრუნდებიან მატარებელში, თან გაიძახიან: ჰიპ, ჰიპ, ჰიპ, ვაშა!.

ასე, თითქმის ფარსისებურად, გაცხადდება წინააღმდეგობის მექანიზმი.

„ფუნთუშაში“ ეს ურთიერთდამოკიდებულება კიდევ უფრო ფაქიზადაა გამოხატული, ოღონდ ჯერჯერობით თავი დავანებოთ წმ ჩვეულებრივ ნორმანდიელ როსკიპს, რომელმაც მსხვერპლი გაიღო და შემდეგ კოლაბორაციონისტების შიშლი იწვინა, განჭიხილთ „მადმუაზედ ფიფი“. მაიორ დე ფარდსბერგის გერმანულ ოფიცრებს აგერ უკვე სამი თვეა უკავიათ რუანის მახლობლად მდებარე იუვიდის ციხე-კოშკი. მოწყვნიდნი არიან ამ ლამის ჭურჭელ საფრანგეთში“, სვამენ, თავაწყვებილად იქცევიან, ბოლოს განიზრახავენ, ქეიფი გამართონ. ერთი მათგანი „მანდილოსნების“ მოსაყვანად გაემართება და უკან მობრუნებული ხუთ მიშენიერ არსებას მოიყვრებს: პამედას, ქერას, დუნდრუნა ამანდას, ევას, მეტსახელად ტომატი რომ ჰქვია, და რაშელს, „ცხვირაპრესიდ ებრაელ ყმაწვილქაღს, იმ წესს რომ არ ამართლებს, რომლის თანახმადაც ყველა მისი თვისტომი ცხვირკეხიანია...“ პრუსიელები, მათ შორის ისიც, ვისაც ამსანაგებმა „მადმუაზედ ფიფი“ შეარქვეს „წერწეტი, თითქოსდა კორსეტშიმლოჭერიდი, ტანის“ გამო, გამარჯვებას გაუბრუნებია. რაშელს გულწრფელად აღაშფოთებს მათი მსჯელობა. ვერ იტანს, როცა ესმის დაპარაკი, საფრანგეთის ყველა ქაღს გერმანელები დაისაკუთრებენო. „კი აბა, მოგართმევენ! საფრანგეთის ქაღები ანასოდე იქნებიან თქვენი!“ — „კი, მაგრამ შენ?“ — „მე რა მე რა სადაური ქაღი მე მნახე, მეძავი ვარი პრუსიელებს რომ გჭირდებათ, სწორედ ისა ვარ“. რაშელი პირში შეაფუთრხებს „მადმუაზედ ფიფის“. გერმანელი სახეში გასცხებს. ქაღი ყრონტში დანას ჩასცემს და ფანჯრიდან თავს უშვედის. პრუსიელები გაქცეულს გამოენთებიან, ღვინოგადასხმული სუფრა კი სიკვდილის სარეცად იქცევა. მღვრები ვერ მიაგნებენ რაშელს, იგი სამრეკლოზე იმადება... განთავისუფლების დღემდე. დროდადრო ხარბებს გაშმაგებით რეკავდენ. „რომელიღაც პატრიოტმა, ცრუ-

რწმენისაგან თავისუფადმა, შეიყვარა იგი... ცოლად შეირთო და ქაღალტონი გახდა... ისეთი, ბევრ სხვას რომ არ ჩამოუვარდებოდა...”

ამ ნოველის აზრი საოცრად თამამია. მოპასუნი რუსები პატრიოტს, რომელსაც შეგნებულად ებრაედ ქადაგ წანმოგვიდგენს, უფრო მაღლა აყენებს, ვიდრე კოლაბორაციონისტის პატიოსან ცოდეს.

პრუსიედ ჯარისკაცს ვადტიერ შინაფსს, ყვედაზე უბედურს ადამიანთა შორის, არ უყვარს ღმი და უნდა, ტყვედ ჩაბარდეს.

მაგრამ ვის ჩაბარდეს? ფრანტირებებს ვერ დანებდება, ადგიბიან და მიახვრეტენ. ისევ ეროვნული გვარდიის ჯარისკაცებს ამჯობინებს, ამ მყვირადა, მაგრამ გაცილებით უფრო ნაკლები გაბედულების მქონე მეომართ. ერთადერთი გერმანედი, ვისაც მოპასუნი თანაგრძნობით ეკიდება, დეზერტირი გამოდგება. სწორედ მოპასუნს სწევვია სიუჟეტის ასე შეტირადება.

ჯარისკაცი მოპასუნი კარგა ხანს, აგერ 1884 წლამდე ანთხევს ბოლმას, ავდენს აღშფოთებას. ამ თემას 1887 წედს დაწერიდი მოთხრობა „მეფეებით“ ამოწურავს.

ღმის პირისპირ მდგარი მოპასუნი ერთსა და იმავე დროს პაციფისტიც არის და პატრიოტიც. „შეშდიდ ქადში“ (1882 წდის დეკემბერი) ოკუპანტიები სუდით ავადმყოფ ქადს საკუთარი სახლიდან გამოაგდებენ და ტყეში დატოვებენ, რას ჰქვია სტუმართმოყვრულად არ დავგინხვდაო. მგდები შესანსლავენ იმ უბედურს. გი გერმანედებსაც წყევდის და ღმსაც: „გუდით მინდა, ჩვენს ვაჟიშვიდებს აღარასოდეს ენახოთ ღმი“. ოღონდ ანტიპრუსიულადაა განწყობიდი და ამ მხრივე შეურიგებელია. პრუსია იგივე მიდიტარიზმია. მიდიტარიზმი იგივე ღმია. გულში დამპყრობებისა და ღმის სიძულვიდი უდულს.

მოპასუნი პარიზის საინტიენდიტოში ჩარიცხეს. ნახევრად სამოქალაქო პირია და შეუძლია გულმშვიდად ედოდოს დემობიდიზაციას. მეომრუდ გზნებას ამოაობს, ყაზარმული ცხოვრების ერთფეროვნება.

1871 წდის 11 მარტს, პრუსიედების შემოსვიდან 11 დდის შემდგომ, პარიზედი ხადხი თავს დასტირადებს ზარბაზნებს, რომდებიც გობედნიდან მონმარტირის მაღდობზე გადაიტანეს წინა-

დღეს. უკვე მომწიფდა სისხლიანი პატრიოტული ტრაგედია, XIX საუკუნის რევოლუციათაგან უკანასკნელი. მოპასანი ამ დროს სტუმრად არის ჩასული ეტრეტაში, ცნობილ მომღერადთან ქაბატონ დედაკერიერთან. ვერ ხვდება, მადე რა ამბები უნდა დატრიადღეს. გადარჩენილმა „ვედად დაძინებულმა“¹ შეთხზა რვა გადართური სტროფი და მომღერადს აღბომში გადაუწერა. ეს დექსი ასე მთავრდება:

საცა გინდ ვიყო, ან მშორდება შენი ხმა არა;
ეკლის წვერივით სიყვარული გულში ღრმად ჩარჩა.
მიმღერე „მდელო“, რა იქნება! ვირტულოს განა
რად ან შეპყვრის შეიწყნაროს ეს მცირე აჯა!

მოპასანს ისლა დარჩენია, ბუზღუნით ჩაჯდეს მატარებელში და ყაზარმას დაუბრუნდეს. ცუდ რამეს უპირებენ. მაისში ჰავრის მე-2 დივიზიის სამხედრო ინტენდანტმა თხოვნით მიმართა ეტრეტის მერს, „გაეფრთხილებინა სამხედრო საინტენდანტოს საკანცელარიო განყოფილების მეორე ჯარისკაცი დე მოპასანი (იგულისხმება „გაწვევის მეორე წელისა“, — ა. დ.), რომ მან უნდა წარმოადგინოს ხოლმე ასლი ყოველი განთავისუფლებისა და ასეთების გაგრძელებისა, რომლებსაც მიიღებს ჰავრის კომენდანტისაგან“, ასლები მერს უნდა დაემოწმებინა. ამ ამბავს სასიკეთო პირი არ უჩანდა!

ტიერმა, ომის წინ თვისი სამშვიდობო ტაქტიკის უცდომედლობაში დარწმუნებულმა, თანაც კონსერვატიული პროვინციის მხარდაჭერით გულმოცემულმა, პროვინციისა, რომლის ინტერესებსაც თავად გამოხატავდა, 18 მარტს პროვოკაციით უპასუხა პატივყარიდი ხადხის მრისხანებას. განკარგულება გასცა, მონმარტრიდან ზარბაზნები წამოეღოთ, ამით კი პარიზს აჯანყებისაკენ უბიძგა. ამგვარი განკარგულების შესრულების ცდას შედეგად ის მოჰყვა, რომ აღშფოთებულმა პარიზის დამცველებმა დახოცეს გენერლები დეკონტი და კდემან ტომასი, მთავრობის ჯარებს რომ მეთაურობდნენ. ტიერმა ეს ამბავი ხოცვა-ჟლეტის საბაბად გამოიყენა, გამოიყენა იმ გეგმის განსახორციელებლად

¹ „ვედად დაძინებულმა“ — ჟრანგი პოეტის ანტურ რემბოს ლქასი, დაწერილი მოკლე ჯარისკაცზე.

ბაც თავადვე შეემუშავებინა ჯერ კიდევ 1848 წელს და რაც მაშინ ღუი-ფილიპემ უარყო: დედაქალაქის აჯანყებულთა ანაბანჯ მიტოვება გადაწყვიტა. კომუნა წარმოშვა მოტყუებულნი ხადისის მირისხანებამ და ქვეყნის გამგებედთა მზაკვრულმა განზრახვამ, ეს გამგებდნი ხელს უწყობდნენ კომუნის წარმოშობას, უწყობდნენ იმიტომ, რომ მიერმე საბოლოოდ გასწორდებოდნენ. დატოვა თუ არა ტიერმა თავის ჯარებიანად დედაქალაქი, აჯანყება უკვე გარდაუვადი იყო. აწ მისი ჩახშობალა რჩებოდა საზრუნავად.

მწერდის ცხოვრების იმ მონაკვეთისა, 18 მარტიდან 28 მაისამდე პერიოდს რომ მოიცავს, ბევრი არაფერი ვიცით; არ ვიცით მისი უშუალო რეაქცია რევოლუციურ ამბებზე. თუმცა ზოგად რამ მაინც საცნაურს ხდის იმას, რისი თქმაც ვის იმხანად ან უნდოდა.

მოპასუნის ნაწარმოებებში მუშები იმაზე უფრო ხშირად ან გვხვდებიან, ვიდრე ბაღზაკის რომანებში. ერთი მათგანი, მოთხრობა „მამისმკვდედის“ გმირი, დურგადი გახდავთ. მან ბურჟუა ცოდ-ქმარი დახლცა. „თავდაუჭერედ კაცად მიაჩნდათ, მომხრედ კომუნისტურ და, ის კი არა, ნიჰილცისტურ მოძღვრებათა... გაწაფუდ ღრატირად, სიტყვით რომ მიმართავდა მუშათა და გდენთა კრებებს და გავდენა ჰქონდა ამომრჩევდებზე“. უკანონოდ შობიდი იყო. ვექიდი გაბეჯდით ამტკიცებს, ჭკუაზე შემცდარილო, და მთედ პასუხისმგებლობას თავისი დასაცავი პირის საქციედის გამო აკისრებს იმათ, გინც ცუდ მაგადითს უჩვენებდა. „მას ესმოდა, როგორ მოითხოვდნენ რესპუბლიკედები, ქადებოც კი, — დიან, დიან, ქადებიცა — გამბეტას სისხდს, გრევის სისხდს; ისედაც გონებით სნეუდი მთედ შეირყა და მასაც მოუნდა სისხდი, ბურჟუების სისხდი“! ვექიდის ფანდი ნათედია, სურს, გაამართლოს თავისი კდიენტო წითედების კოდექტიური დანაშაუდის გამო. „ეს კაცი იმავე სავადდო დოქტრინებმა დაღუპა, რასაც ამჟამად საჯარო შეკრებებზე ქადებდენ. ამ კაცს კი არ უნდა ვასამართდებდეთ, ბატონებო, არამედ კომუნას!“ ვექიდი უთუოდ მოიგებდა ამ საქმეს. მაგრამ უცრივ ბრადებუდი წამოდგება და განაცხადებს, ის ბურჟუები ჩემი მიშობდები იყვნენ და ამიტომაც დავსოდეო. წუთისოფედი აუტანედ სატანჯუდად ჰქცეოდა, რაკილა უკანონოდ შობიდი იყო. დედა ეპოვა, მაგრამ

დედას უარეყო იგი. მამა კიდევ რევოლუციით ემუქრებოდა. მაშინ იყო, სიცოცხლეს გამოასადმა ორივე.

მთხრობაში არ არის ნათქვამი, როგორი იყო განაჩენი, მაგრამ მოპასანი მხარს უჭერს საზოგადოებისაგან მოკვეთილ და ამის გამო ამბოხებულ შვილს.

ამგვარსავე თვალსაზრისს ამჟღავნებს მოპასანი სტატიაშიც „ისემც არ გაიხაროს“, რომელიც 1881 წლის 5 ივლისს „გოდუამ“ გამოაქვეყნა. იგი გვიამბობს: „ოციოდე წაბიჯი რომ გავიარე, ყოფილ კომუნარს შევეფეთე, რომელიც ძლიერ მომწონდა მახვილი ჭკუის გამო...“ ეს იყო ჟიუდ ვადესი.¹ „თანაც მას მომადრებუდი აქვს მწერლის განსაკუთრებული ნიჭი: ნამდვილი ოსტატია. კომუნისათვის გაშმაგებით იბრძოდა. ისეთი დამოუკიდებელი შეხედულებები ჰქონდა, ისეთი ზიზლი სჩვეოდა მზამზარეული ფორმულების და რეცეპტებისა, რომ თანამზარახვედნიც კი ეჭვის თვალთ უცქეროდნენ“. როცა მოპასანი შეეკითხება, როგორ ეკიდებითო ანტიიტილიურ დემონსტრაციებს, ვადესი მკვახედ მოუჭრის:

— ძადას სამოქალაქო ომისათვის ვიზოგავო!

ამ სიტყვების გაგონებისას მოპასანი სუდაც არ შეცბუნებულა, იგი წყნარად შენიშნავს, პასუხი „ინსურგენტის“ ავტორისა პატივისცემის ღირსია თუნდაც დოგმატობის გამო, იმიტომ, რომ სამოქალაქო ომში იციან, რისთვისაც იბრძვიანო. ამ თავის ნათქვამს შემდგომაც გაიმეორებს. კომუნარების მტერი ამგვარ რამეებს როდი განაცხადებდა!

ცოტა უფრო მოგვიანებით, 1889 წელს, საფრანგეთის აკადემიის წევრმა ფრანსუა კოპემ² დაწერა ერთმოქმედებიანი პიესა, სადაც დაპარაკია კომუნის დროს დახვრეტილ მღვდელზე და ამ მღვდლის დის ხედით მოკლულ კომუნარზე. ეს ჭკუის სასწავლი ამბავი (შეგვიძღია სავსებით ვენდოთ ფრანსუა კოპეს!) ერთსულდონად მოიწონა ფრანგული კომედიის თეატრმა. სახადხო განათლების მინისტრმა კი აიღო და აკრძალა პიესა. მოპასანი

¹ ჟიუდ ვადესი (1832—1885) — ფრანგი მწერალი, რევოლუციონერი-დემოკრატი, პარიზის კომუნის წევრი.

² კოპე ფრანსუა (1842—1908) ფრანგი პოეტი, დრამატურგი, ერთხანს ემხრობოდა „პარნასედ“ პოეტთა ჯგუფს. აქ დაპარაკია ფ. კოპეს დრამაზე „მღვდელი“. (1889).

გაბრაზდა: „ეს სწორედ სუდედური და დაჩრუდი ქცევაა. ნუთუ ვილაცას, ვილაც მოქადაქეს, რომელიღაც ქადაქის დეპუტატს, ამჟამად სახადსო განათლების მინისტრი რომ გამხდარა, სურს, დავეარწმუნოს, კომუნის დღეებში მღვდლებსა და სხვა ადამიანებს არა ხვრეტდნენო? ეს იგივეა, ვინმე მოდგეს და გვიმტკიცოს, ვერსადელებიც არა ხვრეტდნენო კომუნარებს და იმათაც კი, ვისაც არაფერი ესაქმებოდა კომუნასთან“. კომუნარებზე გამოთქმული ვარაუდი არავის გააცბუნებდა. ვერსადელების დასასიათება კი, შავით თეთრზე ნაწერი კონსერვატიულ გაზეთში, სიღის გაწვნას ჰგავდა.

დროდადრო გი, ერთობ გაუფრთხილებდად გამოთქვამდა თავის აზრს: „პარიზს ის-ის იყო შეეცყო სედანის კაპიტულაციის ამბავი. გამოცხადდა რესპუბლიკა. მთედ საფრანგეთს სუდი ეხუთებოდა ამ შეშდილობის ჟამს, რაც გრძედებოდა კომუნის დაცემამდე“. საზგასმით აღნიშნავს — „დაცემამდეო“. უარს ამბობს, ამ შეშდილობისას ჯადათები და აჯანყებუდნი გაარჩიოს. იმ ეპოქაში, როცა სიტყვა კომუნარი „მკვდეის“ სინონიმად ესახებოდათ, მოპასანი ყვედას საწინააღმდეგოდ ცდილობდა, მოვდეენები უფრო ობიექტურად შეეფასებინა.

როცა თანაპოდედეებს იხსენებს, მოპასანი მათ გვიხატავს, როგორც „განადგურებუდთ ვარამით, დამარცხებით, სასოწარკვეთით, განსაკუთრებით დათრგუნუდთ უსაშვედო მიუსაფრობის, აღსასრუდის, სიკვედიდის, არყოფნის შეგრძნობით“. მამხილებუდნი სიტყვებია. თანამედროვე ფსიქიატრების ტერმინოლოგიას თუ მოვიშვედიებთ, ამ ომმა ახადგაზრდა კაცის ცნობიერებას „ტრავმა მიაყენა“ ისევე, როგორც მშობდების საზიზღარმა ჩსუბმა და აყადმაყადმა. გამარჯვების გუდისაჟის თავგანწირვა რომ განიზრასა, იგი სისაძაგდეს, ლადატს, სუდმდაბლობას წააწყდა.

ერთი წდის განმავდობაში ჭაბუკი ბაკადავრი იქცა მიზეზიან, გაგუდისებუდ ადამიანად, რომედსაც ეზიზღებოდა ყვედა და ყვედაფერი და იძუდებუდნი იყო არსობის პურისათვის ეზრუნა იმ დროს, როცა საფრანგეთი ჭრიდობებს იშუშებდა.

იქცა ფარუდი სენით შეპყრობიდი ადამიანად.

ნაწილი მეორე

მინიწვეთა საუზმა

თქვენ, ქუჩის მკვიდრო, ვერც კი წარმოიდგინთ, რა არის მდინარე.

გ ი დ ე მ თ ა ს ა ნ ი, წყალზე

1

ქროსს დემოკრატიაზობა. — 1872 წლის 20 მარტი, მუხარბას ოფიასს საზღვარ საზინისტროზი. — საზსახუროს უზარადი დღეობი. — მამა-მოდრობის დამა. — „ხადი გვამოსა“. — დოპელგანგერი დ საბკა-ობი. — საზმომდგომო განდირნობა ვადე დი შავროზი

1871 წლის 30 ივლისს გის ჯერ ისევე სამხედრო სამსახურში უწუხს გული. იმის გამოძიება, რის საფუძველზე თავისუფდებოდა ხოდმე, ვისი ნებართვით თავისუფდებოდაო, ჯერაც არ მოემთავრებინათ. რუანიდან მამამისსა სწერს: „სუდ თრიოდე სიტყვა უნდა გითხრა, ძვირფასო მამავ, შენი ჭირიმე, მე ნუ გამომიგზავნი ფოსტით პოდკის მეთაურის ნებართვას. შენი ხედით წაიღე ვენსენს, აკი აპირებდი კიდევ, პოდა, ამით ჩემი საქმე დაჩქარდება... იცოდე, არ დაგავიწყდეს, რომ ამავე დროს ვენსენში უნდა აიღო ჩემთა სასჯელთა ამონაწერი, ნამსახურობის ნუსხის პირი და ცნობა ჩემი ფუდადი კმაყოფისა“.

სახუმაროდ როდი აქვს საქმე. თავის შემცვედელს თუ ვერ იპოვის, შვიდწლიანი სამსახური არ ასცდება.

---

1 დოპელგანგერი (Doppelgänger) — თრუდი (გვამ.).

ნოემბერში, ბოდოს და ბოდოს, დათხოვენი ჯარბან. აწ რა უნდა აკეთოს? სამართლის ფაკულტეტის მეორე კურსზე დაბრუნდეს? კი, მაგრამ თავისი სარჩენი ფულა ხომ უნდა იმოვოს. პირველხანად მამა ჰპირდება დახმარებას — რაღაც ას-ასიოდე ფრანკს მოაწვდის თვიურად. ფულის საკითხის გამო სიცოცხლე გამწარება იკვანს. მამა, დედისა არ იყოს, ერთობ ხედავიდრი განდავთ. ამის გამო მამა-შვილს მუდამ შეხლა-შემოხლა აქვს.

1872 წლის ნოემბერში გი ბრადსა სდებს მამამისს, ხარჭები გისვია და იმიტომია, ფულს ავრე ცოტა-ცოტას რომ მიძღვეო. იმას კი არ ფიქრობს, უკვე იმ ხნისა ვარ, ჩემს თავზე ზრუნვა მევე მმართველს.

დაწვირებით ვიცი ამ შინაური დავიდარების ამბავი. თავდაპირველად ამ ამბავში გუსტაფ დე მოჰასანი ისეთი მტყუანი არ ჩანს, როგორც მომთხოვენი და უპატივცემლო გი, რომელიც მსოფლდ დედის მიმართ იჩენს კარგ ვაჟიშვილობას. მამასთან ერთ-ერთ ყველაზე ცხარე შეხლის ამბავს თავად გი ავრე უყვება ცხედ გულზე ღორას: „ძვირფასო დედავ, სასტიკად ვეჩხუბე მამა-ჩემს და მინდა იცოდე ეს ამბავი¹ — თვიური დანახარჯის ანგარიში წარუდგინე და თანაც დავსძინე უნებური გადახარჯვა გამოივიდა განათებისა და გათბობის გამო და დახლოებით 5 ფრანკი მიმაკდებდა-მეთქი თვის ბოდომდე. ეს რომ გაიგონა უარი თქვა ანგარიშისათვის გადაეხედა და გამოიციხადა მეტს ვერაფერს გაგიკეთებ სურ ტყუიდი ამბავიაო, რაკი ვერ გიმყოფინებია ადექი და ისე იცხოვრე როგორც გსურდეს და იქით წადი საითაც გენებოსო, მე კი ჩემთავად ხელი დამიბანიაო. ძადზე წყნარად ვუპასუხე ეს ხომ გათბობის ბრადია-მეთქი აკი არ შეგდავებოვარ ისე დაგყაბუდრი როცა ჩემი ხარჯი დაახლოებით იანგარიში-მეთქი თუმიცა შენი ჩვეულებისამებრ ნახევარი თუ იანგარიში იმისი რაც აუცილებლივ გჭირდება-მეთქი კაცს, საუზმისას ვსჯერდებო ერთ ხორციის კერძს და ფინჯან შოკოლადს თუმიც სიამოვნებით გეახდებოდით თრ ხორციან კერძს მერე რა ერთი ციციქნა უდუფა მოაქვთ ხოდმი მაგ იაფ-ფასიან რესტორნებში...“ ამაზე სურ მთლად გაცეცხლდა და მითხ-

¹ მოტანიდ წერბრში დაცულია გისავე თხრობის მანერა და უსწორლ პუნქტუაცია.

რა, რა ჩემი ბრადია პაპაშენის წყადობით თუ 50 000 ფ. დავკარგეო. შენი ბრადია-მეთქი საქმიანსი ხადისი ერთსამად ამბობს თავიდანვე რომ წესიერად მოეკიდებინა საქმისათვის ხელი ერთ 40 000 ფ. მაინც გადაარჩენდაო. კი გადავარჩენდი მავრამ ის მაშა იყო ჩემი და მამას როგორ უნდა ეპყრობოდე კაცი დიხაც ვიცოდით, შენ კი ამისი აბა რა გავგებო. — მაშ ამგვარი კიდოთი დამიწყე-მეთქი ხომ დაპარაკი — რახან აგრეა ისიც უნდა იცოდე რომ მთავარი ღვთიური და ადამიანური მცნება საკუთარი შვილების სიყვარულია-მეთქი“.

ამ გულისწყრომამ გამომაშლავნა, რარიგ ღრმად ჩამარხოდა გუდში წყენა სუსტი ხასიათის მქონე მამისადმი მოპასანს, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ეს წყენა ზოგჯერ უმართებულ გახდათ.

„გერქვას მაშა — ეგ თავისთავად რა დიდი ბედენაა — უწინარეს ყოვლისა შვილები და თუ მათი ბედის გამოს სინდისი არ გაწუხებთ, მაშინ საჭიროების შემთხვევაში არის კანონი, რათა მოგაგონოთ თქვენი ვადლებულება, ერთ კაცს ვერ იპოვით ხადხში დღიურად რომ 30 სუს მოუღობდეს და არ გაყიდოს ყველაფერი რაც აბადია ოლონდ თავის შვილებს დაეხმაროს. ჰოდა, რა მომავალი მედის მინდა ცოლი შევირთო და მეც მყავდეს შვილები — მაგრამ მოვახერხებ თუ არა ამას. ბოლოს და ბოლოს როდემდე უნდა ვიყო ასე — ვიცი აწი რაც უნდა ვქნა — მშვიდობით — და ფინდინებით გამოვიჭერ...“

ეს გვიდასტურებს, რომ ოცდაორი წლის მოპასანი ჯერ ისევ მთლიანად მამამისის სახსრებით ცხოვრობდა. მარი დეკონტ დიუნუის დოკუმენტების კოლექცია შეიცავს ხარჯის ცნობილ ნუსხას. ეს ერთობ ძვირფასი საბუთი გვევლინება ხედმოკრე ახადგაზრდა კაცის ბიუჯეტად 1870 წლის ომის შემდგომ. იგი შედგენილია — მოდი და, ნუ გაგიკვირდება — ჭვირნიშნიან საუცხოო ქალადღზე; ზედ გამოსახულია გრაფის გვირგვინი და ინიციალები — გ. მ.

„მივიღე თვიურ სახარჯოდ 110 ფრანკი ;
გადავიხადე

ერთი თვისა კონსიერჟს

„ 10

ფხსაცმლის შეკეთება

„ 3,50

ნახშირი	4
ნაფთოტი	1,90
წუმწუმა	0,50
თმის შეკრეჭა	0,60
2 გოგირდის აბაზანა	2
შაქარი	0,40
ყავა დაფქული	0,60
ნავთი სადამპე	5,50
სარეცხი	7
წერიდები	0,40
30 საუზმე	36
ფუნთუშები ყოველდღიურად	3
	<hr/>
	75,40
სადილი თითო 1,60	48
საკვამურის მწმენდედი	5
საპონი	0,50
	<hr/>
	128,90
მამამ გადაიხადა 8 სადილისა — გამოვაკლო	12,80
რჩება	116,10
გადაუხადა აგრეთვე საკვამურის მწმენდედს	5
	<hr/>
ს უ ღ	111,10

ამას გარდა 5 ფ. დათვალა პატარ-პატარა სიამოვნებათა გამო გაღებული. ერთადერთი სიამოვნება, რის ნებასაც ჩემს თავს ვრთავ წიბუსია. მაშასადამე, კიდევ 4 ფ. თამბაქოში დამიხარ-ჯავს.

დანალვდიანდები კაცი“.

ეს დაახლოებით 400—500 თანადროული ფრანკია, ანუ დღევანდელი ლარიბი სტუდენტის საშუალო ბიუჯეტი.

გუსტავის თქმით, საქმე უკუღმა მიდის, მეტადრე მას შემდეგ, რაც მრისხანე ჟიუდ პაპა გაღარიბდა და ცხოვრობს ქაღიშვილთან, ადფრედ დე პუატვენის ქვრივთან, ერთად. მოპასანებს

ისე აერ-დაერიათ საქმე, რომ გუსტავი 1874 წელს უარს იტყვის, რუანს გაემგზავროს მომაკვდავი მამის სანასავად, შეშინდება, მისი ვალების გადახდა არ მომიხდესო. აქ უკვე გუსტავი გამოიყურება ნაკლებშიმზიდველად გისთან შედარებით. მამამ „კვირას წერიდი გაუგზავნა შარდ ღუვრს, ვინაც ექვეშით შეატყობინა, მამათქვენი მძიმე დღეშიაო, ჰოდა ვშიშობ, ამ წერიდმა მეტად სავადალო შთაბეჭდილება არ მოახდინოს. მამაჩემს იდეფიქსი აჰკვირებია, რუანს არ უნდა წავიდეო, ამიტომ ყოველგვარი საბაბი ხელს აძლევდა. ადგა და შარდ ღუვრს 4 გვერდი ციფრებითა და ნაირ-ნაირი პრეტენზიით გაუჭრედა, მამაჩემმა გამჭურდაო, უმტკიცებდა.

მაგრამ პაპა არ მიიბარა უფადმა და ყველაფერი რიგზეა თითქოს ბებრუხუნას სიკვდილამდე“.

გი, ვისაც, ეტყობა, გუდზე მაინცდამაინც არ ეხატება „ბებრუხუნა“, თხრობას პირქუში იუმორს ურთავს: „მამა მაინც თავისას იმეორებს, ყველაზე უფრო ჭკვიანური იქნება, ყველანი თავს ვიძკვდარუნებდეთ, ვიდრე პაპა საიქიოს გაემგზავრებოდეს“.

ამგვარი განწყობითაა შეფერიდი ეს დამალონებელი ამბავი, სისასტიკით აღბეჭდილ მოპასანისეულ მოთხრობებს რომ მოგვაგონებს.

კარგა ხნის შემდგომ გუსტავ დე მოპასანი არცთუ უსაფუძვლოდ იტყვის: „ვაი, რომ საბრადო გის არ გააჩნია ოჯახური ცხოვრების მიდრეკილება! ოჯახი არაფრად უღირდა, თუ სათვალავში არ ჩავაგდებდით დედამისს, რომელსაც უდიდესი გავლენა ჰქონდა მასზე“. ეს ნაღვლიანი შენიშვნა სავსებით სწორია. იმასლა თუ დასძენდა კაცი, რომ გუსტავი ამ მხრივ ოდნავადაც არ განსხვავდებოდა ვაჟიშვიდისაგან.

ყოუდ პაპის დაკრძავაზე, როცა საამისო ჟამი დადგება, გუსტავის ნაცვლად გი გაემგზავრება.

კვდავინდებურად „უნუგემო დღეში მყოფს, კუდის რიკამდე გატყავებულს“, გის ეტრეტაში წასვლის საშუალებაც არა აქვს, ერთხედ კიდევ ითვლის თავის გრთმებს. იქით დორა შფოთავს ეტრეტაში. დორას ერთადერთი შემოსავლის წყარო ის 1600 ფრანკია, გუსტავი რომ აძლევს ყოველწიურად, ამას ემატება 4800 ფრანკი, რასაც იღებს სახლის ნაწილის გაქირავებით, სუდ

თავს იყრის 6400 ფრანკი; ოღონდ ეს თანხა მუდმივი არაა, რადგან მდგმურები ყოველთვის როდი ჰყავს. თანაც ღორა ფანტია გახდავთ. გის კი „მდგომარეობის შექმნა“ სჭირდება.

ღორა ერთხელ კიდევ მიმართავს რწვევისათვის ფდობერს. „...გი ისეთი ბედნიერია, ყოველ კვირადღეს შენთან რომ არის, შენთან რომ ატარებს მრავად საათს, ასე ტოდ-ამხანაგვივით რომ ეპყრობიან, ასე აღერსიანად“... ერთი სიტყვით, უნდა „გაპყვეს დიტერატურის გზას“. თუ შენ „ჰოს“ იტყვი, ჩვენ ყოველდღიანად ხელს შევუწყობთ ბიჭს იმ სარბიელზე, რისკენაც ასე ისწრაფის, ხოლო თუ „არას“ იტყვი, ავდგებით და პარიკების საკეთებლად გავგზავნივთ...“

გის გამო წუხს, უმცროსმა ვაჟიშვიდმა ხომ იმედი გაუცრუა. ერვეც უფროს ძმასავით დაუდგარია, ოღონდ, ვაი, რომ არც ქვია მიმადღებია, არც ნიჭი, ყვავიდებისა და იარაღის გარდა არაფერი ეპიტნავება. ხასიათით პირქუშია. ღორა მაინც გუღს არ იტეხს. ინტელიგენტური ადამიანი ვერ დადგება მისგან? ქვეყანა არ დაიქცევა. „ახადგაზრდა ვედურს“ უფრო ადვილად გამოუძებნი კაცი რაიმე ადგილს.

ფდობერს, ეტყობა, დამაიმედებელი პასუხი არ შემოუთვლია. ამიტომ თუ იყო, 1872 წლის 20 მარტს მოპასანმა უჯამაგიროდ რომ დაიწყო სამსახური ფდობერის მომარაგების დარგში.¹ ხელფასს 1873 წლის 1 თებერვდიდან უნიშნავენ. ცოტათი სუდი მოითქვა: 125 ფრანკი თვიურად და 150 ფრანკი ფუადი ჯიღლო წდიურად.

რარიც ცდილობდა, მაგრამ ამ უბადრუკი სამსახურის შემყურეს თავი ვერ დაელწია დამამცირებელი, საშინელი გაჭირვებისათვის.

მოპასანი მადევე მიხვდა, რალა სამხედრო სამსახური და რა-

---

¹ რენე დიუმენილმა საზღვაო სამინისტროს არქივში მიაკვლია გის განცხადების დედანს: „ბატონო მინისტრო, მაქვს პატივი თქვენს უგანათლებულესობას ვთხოვო, მიმიღოს საზღვაო სამინისტროში, რითაც უზომოდ დამავადებთ. მიღებული მაქვს სიტყვიერების ბაკადავრის ხარისხი 1869-ის 27 ივლისს. პრუსიასთან ომი რომ ატყდა, სამართადს ვსწავლობდი, წამიყვანეს 1870 წლის გაწვევის ჯარისკაცად. ვენსენში ჩავაბარე ყველა სათანადო გამოცდა, რათა ჩავრცხუდიყავ სამხედრო საინტენდანტოში. ვმსახურობდი 1871 წლის სექტემბრამდე, ესე იგი იმ დრომდე, ვიდრე ჩემი შემცვლილი მოინახებოდა“.

ლა ეს საზღვაო სამინისტრო, აქაც კაცი ისეთსავე კაბალაში ხარო. გარეგნულად დიდებული იერი აქვს სამინისტროს შენობას, მცველებად უდგანან ღურჯსაყედლიან მუნდირებში გამოწყობილი გუშაგები. შიგ კი დიდიდან სალამომდე ეგრეფნებში მიდი-მოდიან მოხედვები, ხედში დასტა-დასტად რომ უჭირავთ ზონარ-შემოჭერილი საქალადეები თუ საქმეები. გის ეზიზღება აქა-ურობა, ეს კია, დაკვირვებით მაინც აკვირდება თანამშრომელთა ცხოვრებას, მათს ფდიღურ ქცევას, ქადარუნობასა და ბოლმაგარეულ მდიქვენელობას. მოხედვები, ცოტა არ იყოს, უნდობად და სიფრთხილით ეპყრობიან ამ ლონიერსა და თავდაჯერებულ ნორმანდიელს; იმასაც შორს უჭირავს ამათგან თავი.

მოპასანის ნოველების ცხრა მეთედი სამინისტროს ფაუნას ასახავს. ეს არის მოთხრობები, მოყვლებული „პარიზედი ბურჟუის საკვირაო გასეირნებით“ (1880 წლის აგვისტო) და დამთავრებული „მკვდედი“ (1887 წლის ნოემბერი); მათსავე რიცხვს შეიძლება მივაკუთვნოთ „გასეირნება ქადაქგარეთ“, ზოგი სხვა მოთხრობაც. ნუ დავივიწყებთ მეორეხარისხოვან პერსონაჟებსაც — მოხედვებს, მწერდის სხვა მოთხრობებსა და რომანებში რომ გვხვდებიან. ასე რომ, იმის მეექვსედი, რაც მოპასანს მთლიანად დაუწერია, სახელმწიფოებრივი სამსახურის წვრილმან ყოვედღეობას ეხება.

გროტესკული ფიგურა ბატონ პატისოსი, ამ პარიზედი ბურჟუისა, პენსიაზე გასული პირვედად რომ ეცნობა პარიზის შემოგარენს, ბიუვარსა და პეკიუმეს¹ ენათესავება. ფდობერისეული ტრადიციის მემკვიდრეობითობა აქ უეჭვედია, ლლონდ მოპასანს მდიდარი პირადი გამოცდილებაც ხედს უწყობდა. გი იცნობდა ბატონ ორეიდს, უფროს მოხედეს, ვისაც ისეთი ხედმომჭირნე ცოდი ჰყავდა, რომ იმის გამოისობით ახადი საწვიმარი ქლდგა ვერ ეყიდა თავისთვის! გის უნახავს, როგორ გადაუციათ თანამშრომლებს რიოში მარგადიტებით მოლოჭვიდი ჯვარი განყოფილების უფროსის ბატონ პერდრისათვის (ანტუანისათვის); ბატონი პერდრი საპაროო რეკონის ორდენით დაეჯიღდლებინათ

---

1 ბ ი უ ვ ა რ და პ ე კ ი უ მ ე — ფდობერის ამავე სახელწოდების დაუმთავრებელი რომანის პერსონაჟები, ყეყიჩ, ვონებაშეზღუდულ ბურჟუებს განასახიერებენ.

და თანამშრომლებსაც ეს ამბავი გამოეყენებინათ ხელსაყრედ შემთხვევად. გის მუდამდლე ოფდიან ხედს ართმევდა ბატონი კარავანი, ვინაც „სამინისტროში შედიოდა იმ ბონოტმოქმედის მსგავსად, თვითონ რომ მიდის მთავრობასთან — დამნაშავე ვარ და დამიჭირეთო“. გის იმნაირი უფროსიც შეხვედრია სამინისტროს განყოფილებისა, ვისაც „კაცი საზღვაო სადგურ პუნ-დუ-ჟურშიაც კი ვერ გაგზავნიდა, პატარა ნავშიაც კი ავად გახდებოდა ზღვის ავადმყოფობისაგან“. ამ სამინისტრო-ამფიბიის დერეფნებში მომავალი მწერალი ხვდებოდა ყველა თავის პერსონაჟს — პერდრის, პისტონს, ძველ ექსპედიტორს გრაბს, კაცს, რომელსაც ყველაფერი ავიწყდებოდა, ძია მონჟიელს, თავის სიცოცხლეში ერთადერთხედ რომ გაემგზავრა პარიზს გარეთ. გის უწვადებია პანარი, ვინც „კიბის საფეხურების დანახვისას უმადვე გაიფიქრებდა, ფეხი არ ვილრძოლო“, და მოწიწებით ესადმებოდა ჟურნალისტს ბატონ რადს, „სკეპტიკოს, დამცინავსა და თავისუფლად მოაზროვნე წინპინახმიან კაცს“. ასეთი კაცი მარჯვე შემთხვევას რას გაუშვებდა ხელიდან! გის უსადილია დანტენისას, რომელმაც ცოდის სიკვდილის შემდეგ შეიტყო, ქადის ვითომდა ყადბი თვად-მარგადიტი ნამდვიდი ყოფიდა და მისთვის საყვარელს უჩუქებიაო.

მწარე სიმართლის წარმომჩენი მოპასანი ასე ამთავრებს ამ მოთხრობას: „ექვსი თვის მერე ხელახლა დაიწერა ჯვარი. მერე ცოდი მეტიად ნამუსიანი შეხვდა, ოლონდაც მეტიად გაუსაძღისი ვინმე იყო. მის ხედში ბევრი იტანჯა“.

გი თითქოს თავადაც შეერიო ამ ჭრედა-ჭრუდა და უბადრუკ, დუსტრინის სამკდავეურიან ფრთოსნების გუნდს. საქმიანი ქალადების ქვეშ სათუთად მადავს ოცდაცხრამეტ სტროფს სამსახურის დროს შეთხზუდი ქმნილებისას — „სიყვარული ჩიტის თვადსაწიერიდან“.

ერთხედ ჰაბუკი, როს მიმწუსნის ჩამოღვა ჟამი, ეხეტებოდა ხადხით სავსე ქუჩებში მარტო, თვადს შეავებდა ცუგრუმედა გოლონებს წამით, ვისი კისკისიც ასერიგად გვიზიდავს, გვათრობს...

მეტად ძნელია მოხედისათვის, თავი დააღწიოს საშინელ სილარიბეს. თუ უშვედის, ორი რამ უშვედის: მემკვიდრეობა ან-

და ხედსაყრედი ქორწინება, თანაც ხედსაყრედი ქორწინებისას თვალი უნდა აარიდო სოდრე მიმზიდველი მეუღლის ამა თუ იმ სატრფიალო გატაცებას, უნდა ედაქუცო ამა ქვეყნის ძლიერთ.

მემკვიდრეობის ხედში ჩაგდების სურვილი ამოქმედებთ მოღიერისა და ბაღზაკის გმირებს, მოპასანის რომან-ფედელტონებისა თუ მოთხრობების პერსონაჟთ. კარავანს ჰგონია, დედაჩემი გარდაიცვალაო, და მის კამოღს დაეპატრონება. მოხუცი ქაღი მოუღღუნედად გაცოცხდებდა. კარავანი, რაკი იმ ერთ დღეს სამსახურში არ გამოცხადებუდა, სიმწრის ოფდს იწმენდს შუბღზე: ახდა ჩემს უფროსს რალა უნდა ვუთხრაო. დეოპოდ ბონენი იბთავს ლარიბი თანამოსამსახურის ქაღიშვიდს. ქაღს მდიდარი დეიდა უკვდება, იგი მიღიონს უანდერძებს... ახადგაზრდა ცოდქმრის პირმშოს. თუ სამი წდის განმავდობაში მემკვიდრე არ ეყოლებათ, ქონებას ლარიბთა სასარგებლოდ გადასცემენ. ეს სამინედი საფრთხე ავიციდლო, შეფუცხუნებუდი დეოპოდო თავდაუზოგავად მეცადინეობს მამად გახდომისათვის. ქაღი კიდევ ოხრავს: მეტი უბედურება რალა იქნება, რეგვენს მისთხოვდე და ამის გამო სიმდიდრე დაკარგო. იღბად, სამსახურში არის ერთი ამხანაგი, დამაზ-დამაზი ფრედერიკი. და, აი, ერთ დიდას ქაღბატონი ბონენი, სახეგაბადრუდი და თვაღებგაბწყინებუდი, ქმარს ორივე ხედს დააწყობს მხრებზე, ჩააშტიერდება და ჩუმად, სიხარულით ეტყვის: „მგონი, ფეხმძიმედ ვარ“.

ბავშვს დიედონეს¹ დაარქმევენ. ფულს დაინარჩუნებენ. სოდო ქაღბატონი ბონენი ამაყად თავაწეუდი დაითხოვს ფრედერიკს თავისი სახდიდან.

ეს თემა ისერიგად გაიტაცებს მოპასანს, რომ „მემკვიდრეობაში“ გააგრძელებს, შემდგომ კი ამ ნაწარმოების პიესად გადაკეთებას მოინდომებს.

ყოუდ რენარი² იმავე თემის დამუშავებისას მსუბუქ სიციღსა გგვრის, მოპასანს მწარე სიციდი სჩვევია. არადა მას, მოხედეთა ზნე-ჩვეუღების მემატიანეს, სხვებზე უფრო მეტად გაუადვიდებოდა, გუდიანად ეცინებინა მკითხვედი სინამდვიღის სურათების წარმოსახვისას, რადგან საამისოდ ხედს უწყობდა ტემ-

1 სიტყვების თამაშია: ნიშნავს „ღუთის ბოძებულს“.

2 ბ ე ნ ა რ ი ყ ი უ დ (1864—1910) — ფრანგი მწერარი-დემოკრატი.

პერამენტიც, მხიარული გუნებაც და ხუმრობის სიყვარულიც.

ისევე, როგორც მიიშრიტნენ ომის მოგონებანი, ამოიწურა მოხედეთა ყოფა-ცხოვრების ამსახვედი თემაც. ბოლო ორი მოთხრობა, სამსახურში მიღებულ შთაბეჭდილებათა საფუძველზე დაწერილი, — „სალამო“ და „მკვდელი“ — 1887 წელს განეკუთვნება. მოპასანს შედარებით მცირე დახანება სჭირდება ხოლმე, რათა თავისი ცხოვრების ამბებს კადმის მეშვეობით კვადში მიჰყვას. ეს დახანება თითქმის უცვლელია ხოლმე. დაემკვიდრებიან თუ არა „კეკლუცი გრაფინიები“ მის ნაწარმოებებში, მოხედვები იქიდან გაუჩინარდებიან.

1873 წლის 24 სექტემბერს უკვე წელიწადზე მეტია გასული, რაც მსახურობს, ხედფასსაც იღებს, მაგრამ მწარე იმედგაცრუების გრძნობას ვერ მორევიან. შემოდგომისას მუდამ ასე ემართება... გულის გამაწვრილებელი სამუშაოსაგან აღძრულ ნაღვედს შემოდგომის მოკლე-მოკლე დღეები უმძაფრებს. გი მტიკინეულად აღიქვამს გარემოს ფერისცვალებას. აგრე ჰგონია, ეს გარემო გაუღლენთილი იყოს „ფოთლოდ კვდომის მაუწყებელი შმორიანი სინოტივით“.

„დაბნეული, ეული და დაღონებული“ მოპასანი დედამისს ეხმიანება: „კარს მომდგარი ზამთრისა მეშინია; მწვავედ განვიცდი ჩემს მარტოობას; სალამოობით ხანგრძლივ მარტოკა როცა ვარ, ზოგჯერ მზარავს... ცოტა გული გადავაყოლო-მეთქი, ეს-ეს არის დავწერე „ორშაბათის მოთხრობების“ მსგავსი რამ.“¹

გის ძნელად ეწერება. ასეა და რას იზამ! იძულებულია, თავის თავს გამოუტყდეს ამაში. ოღონდ მიზანიც მოკრძალებული აქვს: მოკლე-მოკლე მოთხრობების წერას ამჯობინებს, გაზეთები მათ უფრო ეტანებიან.

1874 წლის 30 ოქტომბერს, კვდავ ღორას სწერს: „ეცადე, ნოველისათვის გამოსადეგი სიუჟეტები გამომიძებნო. დღისით, სამინისტროში, ცოტას წაიმუშავებდა კაცო. სალამოობით კი დექსებას ვწერ, მინდა რომედსამე ჟურნალში დავაბეჭდვინო...“

მოპასანს ორი ნამდვილი მეგობარი ჰყავს — რობერ პენშონი

---

¹ „ორ შაბათის მოთხრობები“ — აღფონს დოღეს მოთხრობათა კრებული, რომელშიც დიდი ადგილი უკავია საფრანგეთ-პრუსიის ომის, პატრიოტიზმის თემას.

და ეღონ ფონტენი. მათი გზები თმის შემდგომ კვდავ შეიყარა. გი გუდითადად გვიამბობს „ბუზუნაში“ რობერ პენშონზე, „თე-ატრის მცოდნედ დაბადებულ, გონებამახვილსა და ზარმაც კაც-ზე, თავის დღეში ნიჭებისთვის ხედი რომ ან დაუკარებია,“ და ეღონ ფონტენზე, ამ „წესიერებისაგან შონს მდგარ, გაიძვერა ვინმეზე“. გიმ ეღონ ფონტენს მიანდო თავისი პირველი მოთხ-რობის — „ხედი გვამისა“ — ხედნაწერი: 1875 წედს მოთხრობა ჟოზეფ პრუნიეს ფსევდონიმით გამოქვეყნდა აღმანახში, რო-მედსაც ეღონ ფონტენის ბიძაშვიდი სცემდა. ნეტა რას იტყვის ფდობერი ამ მოთხრობის გამო? თრიოდე წდის წინ ფდობერი ჯერ ისევ ექვობდა: „შესაძლოა, ნიჭიერიც იყოს: ვინ იცის?“ იმ ნაწერთაგან, რაც ვის უჩვენებია მისთვის აქამდე, ანც ერთის გამო აღფრთოვანება ან გამოუხატავს. ფდობერი გადა-იკითხავს „ხედს გვამისას“. მოთხრობას ერთობ ეტყობა ჟერარ დე ნერვადის, ედგარ პოს, პოფმანის გავდენა. ბიჭი ჯერ ან გა-დახადისებულა რომანტიკურობის სენის მოხდის შემდეგ. თქმა ან უნდა, წერით რივიანად წერს. ის კი არა, ადაგ-ადაგ ძადზე მკაფიოდ გვიხატავს სურათს. ფდობერი ხმამაღლა კითხულობს: „...შემზარავი სანახავი იყო ხედი, შავი, გამხმარი, გრძედზე გრძედი, თითქოსდა დაგრეხიდი. საოცრად განვითარებულ კუნ-თებზე ზევით და ქვევით ზოდ-ზოდად დარჩენილიყო კანი, მსგავ-სი პერგამენტისა, თითებს წაზრდოდა მოყვითალო წაწვეტილებული ფრჩხილები...“ ზოდ-ზოდადო. პერგამენტიო. კარგია! მაგრამ „დარჩენილიყო“ ან ვარგა! ახდა სიუჟეტს ან იკითხავი ხედს, ოდესლაც მკვდელის გვამისთვის რომ მოუკვეთიათ, სწადია, მო-ახრჩოს თავისი შემთხვევითი პატრონი, ვინმე სტუდენტი, რო-მედსაც დაუპირებია, კარის სახედურად გამოყენებინა იგი. დონ-ჟუანის მსგავსად სტუდენტი წარმოთქვამს: „ამ სასმისით გაუმარჯოს შენი პატრონის სტუმრობას!“ „სანტიმენტადური აღზრდის“ ავტორი ბუზლუნებს: „რომანტიკოსია ინგლისეღია! გერმანეღია!“ ოლონდ, როცა ხედი იღუმად შეეცდება სტუდენ-ტის მოშთობას და მერმე გაქრება, ფდობერი იგრძნობს, მოთხ-რობამ გამიტაცაო. ხედახდა წაიკითხავს. გმირი ჭკუაზე შეიშ-დება, ხედს კუბოში უდებენ მკვდელს, და ყვედაფერი თავ-თავის ადგიდას დაგდება. კაცი ადვიდად წარმოიდგენს ფდობერის ნუაქ-ციას. არა, სად ედგარ პო და სად გი. ვერა გრძნობ შიშის იმ ატ-

მოსყროს, სახედოვანი ამერიკეების მოთხრობებში რომ გან-
ფენიდა. ეს არც ჰოფმანია. გის არ მოსდგამს სახედგანთქმული
გერმანების სარკასტული ხუმარაობა. ვერცთუ ნერვადს შეეძრება.
აკდია სიტყვათა მისეული საუცხლო მესიკა. უბრალოდ წესიერი
ნამუშევარია, მეტი არაფერი.

იმავე 1875 წელს გიმ დაწერა „დოქტორი ირაკლი გლოსი“. ეს
არის მძიმე სტილით შეთხზული ფარსი სუდთა ვადასახლების თა-
ლობაზე, მაგრამ თუ მას ყურადღებით წაიკითხავ, ერთგვარ თა-
ვისებურებასაც შენიშნავ, პირველი მოთხრობისაგან რომ გა-
ნასხვავებს. ამ მოთხრობებში შეშლილებზე იყო დაპარაკი. რა
თქმა უნდა, ეს განდღათ მოდის მიმართ გაღებუდი ხარკი. ოცდა-
ხუთი წლის გი უფროვე მოთხრობედი-ფანტასტია, ვიდრე დამკ-
ვირვებედი-რეალისტი. ოლონდ მთავარი ის არის, რომ მისი
ფანტასტიკა, მისივე პოემებისა არ იყოს, მეტიხმეტად „მწიგ-
ნობრუდია“. მერედა, რად სჭირდება ამისთანა რამეების მოყო-
ლა? სურს, ბურჟუა გააოგნოს, თუმცა ამას ნაკდებად ახერხებს.
ასეთ ყაიდაზე დაწერიდი ნაწარმოებები მის მენტორს არ მოს-
წონს. მაშ, რატომ ფლობერს აშკარა მსჯავრი არ გამოაქვს?
იმიტომ, რომ ბევრი ფრაზა თუ აბზაცი პირვედ მოთხრობაზე
მეტად იმადავს რალაცნაინ მშფოთვარებას, ჩნდებაინ ლამის
იღუმადი მოჩვენებანი.

ამ ფილოსოფიური ამბის თემა — ცუდდიდება შემეცნებისა —
უაღრესად ფლობერისეულია. დოქტორი შინ ბრუნდება. „მაგიდა-
ზე ენთო სამუშაო დამპა, ხოლო ბუხრის წინ, იმ კარისკენ
ზურგშექცევით მჯდომი, საიდანაც თვითონ შევიდა, დაიწახა...
დოქტორი ირაკლი გლოსი. იგი ყურადღებით კითხულობდა ხედნა-
წერს. ეჭვი არ შეგეპარებოდა — სწორედ ის გახდდათ“.

მაშ, რატომ არ ცხარდება ფლობერი და გუდმოსუდი მხნებს
არ იჩეჩს? რას შეუცბუნებია? ფლობერი ეპიდეპტიკოსია და
ბუნდოვან შემფოთებას განიცდის. თქმა არ უნდა, გმირის გა-
ორებუდობის შეგბძნობას ჯერ ისევ წმინდა მოწაფური ხასოფთი
ატყვია, შეგირდის შესაფერისად. ოლონდ გის ყვედაზე უკეთ
მოთხრობის სწორედ ამ ადგიდას უჭრის კადამი. ნახევრად ბანა-
დური ამბავიაო, გელარ იტყვი, რაკილა მხატვრუდად ხორცშესხ-
მული გვედიწება. ორეუდის თემა რომანტიზმისათვისაა ნოწნე-
ული, კერძოდ, გერმანული რომანტიზმისათვის. ფლობერს უმად

პოეტიკური ახსენებდა. კვლავ მიუბრუნდება მოთხრობას. ჩსრეკს და უკირკიტებს. თავის პირველ ფანტასტიკურ ნაკადმევიში „შევირდი“ მეტიკისმეტად ეშურება დოგმატურ ახსნას. ეს კი აღარაა ნამდვილი ფანტასტიკა. ხედის არსებობა პატრონისაგან დამოუკიდებელი პირწმინდა კარტეზიანობაა. მეორე მოთხრობაში კი ერთობ პრიმიტიუდააა ახსნილი, საიდან გაჩნდა ორეული, რომელსაც დოქტორი ხედავს საკუთარ ადგილზე მოკადათებულს: დოქტორის მაიმუნს პატრონის ჩვევები შეუთვისებია და პატრონსავე ბაძავს! აქ არ არის რაიმე ირაციონალური, გამოუცნობი. ჩვეულებრივი რამაა. მაშ, რითი შეუცბუნებია ფლობერი ამ ორ მოთხრობას? რატომ ურწმუნებია თუნდაც წამიერად დოქტორ გლოსის ორეული, ის ორეული, რომელიც უკვე მაიმუნი როდია?

ცოტა უფრო მოგვიანებით დღონ ფონტინი ერთ საყურადღებო შემთხვევას გაიხსენებს: „ახლაც თვადწინ მყავს სარკესთან მდგარი გო, კრიადა ზედაპირს რომ მიშტერებია, თითქოს მონუსხულად. მისი ტრაგიკული გატაცება იყო, თავის პირისახეს დაჰკვირვებოდა სარკეში. წუთის შემდეგ, გაფითრებულმა, თავი ანება ამ უცნაურ თამაშს და წამოიძახა: „საკვირველია, ჩემს ორეულსა ვხედავ!“ ეს მოწმობა, რის უტყუარობაშიც კვლავ არაერთხედ დავრწმუნდებით, მეტად არსებითი მნიშვნელობის მქონეა, რადგან ორ ცნებას აერთიანებს: „ორეულსა“ და „სარკეს“. მოპასვანმა ერთხედ პოდ ბურჟეს! გაანდო: „ყოველთვის, როცა შინ ვბრუნდები, ჩემს ორეულს ვხედავ. კარს შევალე და ჩემს თავს სავარძელში მჯდომარეს ვნახულობ“.

უეცრივ ფლობერს კვლავ მოაგონდება, რარივ იდუმალი ლომილი სჩვეოდა მის მეგობარს ადფრედ დე პუატვენს, გის უბედურ ბიძას. ვიკინგი წამოღებდა და განიერი ნაბიჯით გაივრდამოვიდის თავის კაბინეტში, მერმე სარკმელს მიადგება, აედვარებულ სენას გახედავს. მიცურავს ღრუბელი და მდინარე კადის ერთიან ზოდს ემსგავსება.

დოპედგენგერი მხლოდ ფარსის იერით მოსილი მოვედინას სცენას, მაგრამ ზემგრძნობიარე კრუასეედს უკვე მოსწვდა გამყინავი სუნთქვა. პირველი ის იყო, ვინაც თუ მთლად კარგად

---

1 ბ უ რ ე ე პ ო დ (1852—1935) — ფრანგი მწერალი, ავტორი მალდი საზოგადოების ცხოვრებაზე დაწერილი რომანებისა.

ვერ გაიცნობიერა, იაზრა მაინც, რომ მის შეგირდს არ ასცდებოდა პაემანი სარკეებთან, რომელთა მიღმა ორეული იმაღებოდა.

ჯერჯერობით კი ღორას უნდა გაუგზავნოს პასუხი. ღორა პრაქტიკულად უსვამს კითხვას: „მიგაჩნია, თუ არა, რომ გიმ თავი უნდა დაანებოს სამინისტროს და გაჰყვეს დიტერატურას?“ გუსტავი ამჯერადაც ამჯობინებს, სიფრთხილე გამოიჩინოს, და უხერხულობა რომ დაფაროს, რასაც აშკარად განიცდის, ბუზღუნ-ბუზღუნით წერს: „შენ ხომ არ გინდა, ხელმოცარული იყოს! ნაადრევია, ძაღზე ნაადრევია“.

ეს უკვე არც „არას“ ნიშნავს.

გი, ვისაც ეს განჩინება შეატყობინეს, წერას განაგრძობს. რა ვუყოთ, თუ გენიოსი არ არის, რა გაეწყობა, თუნდაც ტადანტი არ სწყალობდეს.

ოსტატობა იგვიანებს, ცხოვრება ჰფიტავს, მოწყენა უფრო და უფრო ეძაღება. ნაღვლის მომგვრედი არითმეტიკისაგან ხომ საშვედი აღარ არის. აგერ უკვე ორი წელიწადია, რაც სამინისტროში მუშაობს. დადგა ისევ შემოდგომა! ისევ თერთმეტ თვეს უნდა ეღოდოს, ვიდრე ეტრეტაში გამგზავრება ეღირსებოდეს. ჰოი, ეტრეტა! ეს ეღორადო! ეს აღთქმული ქვეყანა, ბორომეს კუნძულები! რას შეაყენებ დროს, მდინარის დარად მედინს. ამ მაწამებელი ფიქრისაგან გუნება ემღვრევა, მეღანქოდია ეუფლება ისედაც დეპრესიისადმი მიდრეკილს: „ნეტა ხომ არ მომზმანებია ის ამბავი, ეტრეტას რომ გავემგზავრე და იქ ნახევარი თვე გავატარი? აგრე მგონია, ფეხი არ გამომეღვას სამინისტროდან, ჯერაც ვეღოდებოდე შვებულებას...“

ღედა ვერგიშია და ავადმყოფობს. აქეთ შვიდი წუხს დედის ავადმყოფობას. იქით კიდევ დედას აწუხებს შვიდის ბედი. თანაც სიცივე ისადგურებს, „საშინელი სიცივე“. ტიუიდრის ბაღს უკვე დაცვივდა ფოთოლი და გის ეჩვენება, „გამთოშავი ქარი მცემსო. ნეტა სადმე ისეთ ქვეყანაში ამომყოფინა თავი, სადაც მუდამ მზე აცხუნებს!“

18 სექტემბერს, შემოდგომის დარიან შაბათ დღეს, გი მგობარ მხატვართან, მაზთან, ერთად ქვეითად გაემართება სენრემისაკენ, გზად შავრეზში გაჩერდება, იქ ღამეს გაათევუნ, დი-

დის ხუთ საათზე წამოდგებიან და ციხის ნანგრევებს დაათვალი-
ერებენ. მერმე მხნე ნაბიჯით გაუყვებიან სერნესაკენ, თვალს
სტაცებთ „უტურფესი სანახები“. კარგად დანაყრებულნი ძეხვით,
შაშხით, ონი გირვანქა პურითა და ყველით, ისინი სამ ღიეს გა-
ივდიან ტბორების გაყოლებით. „დამცხა, ტანში ცხელი სისხლი
მიჩქეფდა. ვგრძნობდი, როგორ შემომგზნებოდა იგი და რა მარ-
დად, ღაღად, რიტმუდად და საამურად ჩუხჩუხებდა ჩემს ძარღვებ-
ში, თითქოს საგაღობედიას, მზის საღიღებდად თქმული, დიადი,
უსაზმნო და ხადისიანი საგაღობედი“.

უკან მოიტოვეს ოფარჟი და ტრაპი, მიატანეს სენ-კანტენის
ტბორს, მერმე ვერსადს, პორ-მარდის და შატუს. „დაახლოებით
სამოცი კილომეტრი გამოიარეს“ და საღამოს ათის ნახევარზე
დაბრუნდნენ. მტვერში ამოგანგდულ გის, რომელიც მაწანწადას
წააგავს — იმხანად წვერი მოშვებული აქვს — „ერთი აზრი აჰკვი-
ატებია“: „რა კარგი იქნებოდა ზღვაში ბანაობა!“.

ამ ამბის თხრობა დარდით სავსე სიტყვებით მთავრდება:

„დედა, კიდეც ხადხმრავლობაა მანდ, ეტრეტაში?“

ამ საოცრად მკვეხარა ჭაბუკში, სენის ნაპირას რომ დაეხე-
ტებოდა სარტრუვიდში, ჯერ ისევ ცოცხლობდა დადარდიანებული
ბავშვი.

2

ფლობერი, მურიდოსი ქუჩა. — ძველია წარა. 1877 წლის აგვისტო: დუ-
მისი წყდებუა. — სარა ბერნარი და „ლადატი ბრაფის მუღდის დე
ბიუნდისა“. — „კატორღელი რომ კატორღელია, ისიც კი არ იძნობა ასე-
თი უბადური“. — მოსამსახური მოპასანის ბიუჯატი. — მინისტრი და
მრეცხავი

ფლობერმა გადაწყვიტა, 1875/76 წლის ზამთარი პარიზში გა-
ეტარებინა. ეს ამბავი გის შეატყობინა. „აგრე, ბიჭუნო, ამ
ზამთარს ყოვედ კვირადლეს ჩემთან ისაუზმებთ ხოდმე. მაშ, კვი-
რამდე, თქვენი ფლობერი“.

ყოვედ კვირას, ნაშუადღევს, იგი თავის მეგობრებს იღებს
მურიდოსს ქუჩაზე, მონსოს პარკთან რომ არის. ამ პარკის ხე-
ივანებში კვირადლეობით აუჩქარებდად ჩაივიდიდა ხოდმე მოპასა-

ნი, მაშინ ფიქრადაც არ მოუვიდოდა, გაივდის ხანი და აქ ჩემს ბიუსტს დადგამენო. ფლობერთან გი შეხვდა კუშტი „ბატონ ტენს“,¹ სუსტი აგებულების მქონე, სამხრეთული ენაკვიმატობით გამორჩეულ ადგილს ეღობეს, ნიადაგ ფიქრით მოცულ ზოდან და რუს გიგანტს ტურგენევს. მოსკოვედმა — ასე ეძახის მას ფლობერი — ისე თავისუფლად იცის სადღისში შემოსვლა, რომ არჟანტიედედი მენიჩზე გუდში შენატრის. „ეს თმაშევერცხდი-დი დევკაცი ჯადოსნური ზღაპრიდან მოვდენიდი გეგონებოდა“...

გის მურიდილოს ქუჩაზე კარგი ბიჭის სახელი აქვს, მისი კუნთმაგრობა უფრო სწამთ, ვიდრე გონების ძადა. თუ მოსკოვედი მაინცდამაინც დიდად არ აფასებს მოპასანის ნიჭს, არც სხვები არიან უფრო მაღალი წარმოდგენისა. როცა ზოდა მოპასანის დაკრძავისას სიტყვას წარმოთქვამს, გუდახდიდად იტყვის „ფუნ-თუშას“ გამო: „დიდი სიხარული განვიცადეთ მაშინ, რადგან იგი შეიქმნა ჩვენი კოლეგა, ჩვენს თვალწინ რომ გაიზარდა, ჩვენ კი აზრადაც არ მოგვდიოდა, თუ აგრე ნიჭიერი იყო“. დოდეც გამოტყდება: „ჩემთვის რომ ეთხოვა ამ ჩასკვნიდ ნორმანდი-ელს, სიღრით სახეგადაუქალებულს, ერთი გუდწრფედად მითხარით თქვენი აზრი, მაქვს თუ არა მოწოდებაო, სხვებივით მეც უწყ-ყმანოდ მივუგებდი, წერას შეეშვიტ-შეთქი. ესეც თქვენ დიაგ-ნოსტიკის ხედოვნება“.

ყვედასათვის საყვარელი ჭაბუკი 1874 წელს ფლობერის სახ-ღში ედმონ დე გონკურს ხვდება. „ბოლოს, თითქმის მუდამ ყვე-ღაზე გვიან, გამომჩნდება ტანადი მამაკაცი: მის ქუშსა და ფიქ-რიან სახეს, თუმცალა ხშირად ღიმილის მჩენს, აზის კეთილმო-ბიღური ზეობის ბეჭედი. გრძედი, ჭალარაშერთუდი, თითქოსდა გამოხუნებული თმა აქვს, ჭალარა უღვაშები და უცნაური თვა-ღები, უჩვეულოდ გაგანიერებულ კაკლებიანი“.

მოპასანის სახელი გონკურის განთქმულ „დღიურში“² პირ-ვედად გაჩნდება მხოლოდ 1875 წლის 28 თებერვადს, კვირადღის ჩანაწერში. რაკი იმ დღეს სუინბერნის პოეზიაზე საუბრობდ-

¹ ტენი იპოდოტი (1828—1893) — ფრანგი ფილოსოფოსი პოზიტივის-ტი, კრიტიკოსი.

² დაპარაკია „დღიურზე“. რომელსაც 1860 წლიდან წერდნენ ძმები გონკუ-რები, თავდაპირველად ჟიული წერდა, მისი განდაცვალების (1870) შემდგომ კი — ედმონი.

ენს, ღოღემი შესძახა: „საოცარ რამეებს ჰყვებიან, შარშან ეტრეტაში რომ ყოფიდა, იმისას...“

— არა, ეს უფრო ადრე იყო, რამდენიმე წლის წინათ, — შეეპასუხა მოპასანუკა (sic), — მეც ეტრეტაში ვცხოვრობდი იმსანად...

— ჰო, მართლა, — წამოიძახა ფლობერმა, — თქვენ, ვგონებ დახრჩობას გადაარჩინეთ, ხომ?“

მოპასანმა გაიხსენა ის მაშინდელი ამბავი, ყვედაფერს დაუფარავად მოჰყვა. ბოლოს რამდენიმე უწმაწური რამ თქვა და თხრობა ამით დაასრულა. გონკური შეეცადა, კარგად დაეხსომებინა ეს მისი ნაამბობი. „მოპასანუკას“ იგი კვდავ შეეხება მხოლოდ 1877 წლის 16 აპრილს, შეეხება ტრავთან გამართული ცნობილი სადილის გამო, და ყვედაზე ბოლოს მოიხსენიებს.

1875 წლის 21 მარტს, კვირადღეს, დიღით, ფლობერს არ ეცადა და ამიტომ ვერ მოახერხა გის მიღება. სახედდახედოდ მისწერა: „ავხორცო მთხვედო, გარყვნიდო ჭაბუკო, ნუ მოხვადო კვირას საუზმეზე (მიზეზს გეტყვიო), შემომიარეთ ასე ონ საათზე, თუ ნიჩბებს არ მიუჯექით. ეს ჩემი ბოლო კვირადღეა, და ტურგენევი შეპირებულია, ბოლოს და ბოლოს გვითარგმნოს მოხუც გოეთეს სატირი“.

ღიას, ეს ბარათი მრავად რამეს გვიმოწმებს! გისა და მის მასწავლებლებს ერთობ სადა ურთიერთობა ჰქონიათ, რეგულარულად და შინაურულად ხვდებოდნენ ერთმანეთს (ფლობერი მოსაპატიუებდად კი არ სწერს ბარათს, შეხვედრის გადაღებას ატყობინებს); გვენიშნება უფროსი მეგობრის ეჭვიანობა უმცროსი მეგობრის სპორტივთ გატაცების გამო; ამ გატაცებას გი — ბარათიდანვე ჩანს — ზამთარშიც არ ღადატობდა თურმე.

გი წერს მოყოლებული თხუთმეტი წლიდან. ათი წელიწადია, სიტყვას ებრძვის. უბრალო პირად ბარათსაც კი ათასჯერ შეასწორებს ხოდმე; უეჭვედია, ფლობერმა და ბუდიემ ასწავდეს საკუთარი თავისადმი კრიტიკული დამოკიდებულება, ოლონდ თავადაც უზომოდ მომთხოვნია ამ მხრივ. ძნეღია, წერილობით გამოთქვა შენი აზრები. გი დე მოპასანი გამოდგება აწ დავიწყებული აქსიომის შესანიშნავ ნიმუშად: უმჯობესია, მწერადს

ჰქონდეს სუსტი ნიჭი და ძლიერი ხასიათი, ვიდრე ძლიერი ნიჭი და სუსტი ხასიათი. ოცდაათი წლის მოპასანს, უკვე სახელმოსვე-ჭიდ ავტორს „ფუნთუშასი“, ანრი სუარის თქმით, ვინაც იმხანად ხშირად ხვდებოდა მწერადს, კვლავინდებურად ძნელად ეწერებოდა: „სტატიების წერას — აქაც ცდიდა კადამს — აუარებელ დროს ან-დომებდა და ბევრი ძად-ღონეც ეხარჯებოდა“.

ფლობერისადმი გაგზავნილ წერილში, თარიღად 1878 წლის 21 აგვისტო რიშ უზის, მოპასანი გუდწირფედად აღიარებს: „ეს სამი კვირაა ერთთავად ვცდილობ, ყოველ საღამოს ვიმუშაო. მაგრამ ერთი ხეირიანი გვერდიც ვერ დავწერე, ვერა, ვერც ერთი. თან-დათან მითრევს ნალღვისა და გუდგატიებილობის ბნელი წიაღი, სა-იდანაც თავის დაღწევა ძადიან ჭირს... ისიც კი ვცადე, ქრონიკა მეწერა, „გოდუასათვის“, ორიოდ სუს მაინც ვიშოვი-მეთქი. ესეც კი ვერ შევძელი; ერთი სტრიქონი ვერ დამიწერია, დამის ავტირდე ქალადღზე თავდახრიდი“.

გუდმოდგინებისა და შეუპოვრობის წყადლობით ჭაბუკმა ზოგ რამეს მაინც მიაღწია. ერთგან „გოდუა“ ახსენა. ჰოდა, 1878 წლის 3 აპრილს უკვე შეუძლია, დორას მისწეროს: „კვდავ ვნახე ტარბე, მთხოვა, ქრონიკა მომაშვედე ხოდმე, ოლონდ დიტერა-ტურუდი არაო. მას უნდა, ავილო რაიმე ფაქტი და იმის საფუძ-ვედზე ფიდოსოფიური ან სხვაგვარი დასკვნები გამოვიტანო. ზოდა ჩამჩინებლს, დათანხმდი, ერთადერთი გამოსავალი გზა ვითარებიდან ეგ არისო. რამდენიმე სრუდიად სხვადასხვაგვარი მიზეზი მბორკავს: 1) არ მინდა თავს ვიდო ყოვედღიური ქრო-ნიკა, მაშინ უნდა მოდგე კაცი და სისუდედე წერო; თანახმა ვიქნებოდი, მხოლოდ დროდადრო მეწერა რაიმე საინტიერესო ამ-ბავზე... დავწერდი სიყვარულის გამო ჩადენიდ თვითმკვედელო-ბაზე (თემა, მუდამ მიმზიდვედი მის თვადში. — ა. დ.), რაც ასე ხშირია ჩვენს დროს, თანაც გამოვიტანდი ზოგიერთ, შესაძლოა, მოუდოდნედ დასკვნას. დაბოლოს, დავბეჭდავ მხოლოდ ისეთ სტა-ტიებს, რომედთა ხედმოსწერას არ ვითაკიდებდი: ჩემს სახელს არასოდეს მოვაწერ ერთ ან ორ საათში შეთხზუდ ნაკადმევს. (ამ თავის თვადსაზრისს შეიცვდის. — ა. დ.) 2) არ მინდა, მუდამ და-მოკიდებუდი ვიყო „გოდუას დირექციასზე, თუნდაც რომ პოდი-ტიკური სტატიები არ მომთხოვონ“.

„გოდუა“ აქვეყნებლს მის დექსს — „უკანასკნელი ცვადქობა“.

გი მეტად მხიარულ გუნებაზე დგება, როცა ამ ლექსის გამო დავას გაუმართავენ ხოლმე. „პედანტები, იდეალების დამცვენი, ამაღლებულის მეარღნეები“. გი ფაზიფუხობს: „ეჟენ ბედანჟე¹ შემხვდა, მე მაინცდამაინც არა მწყალობს. ჰოდა, ჩემს პოეტიკას ვიცავდი, ბარე ერთ საათს ვერთობოდი... ამიყვირდა: „ეს ლეკადანსია, ლეკადანსი!“ მე მივუბე... ვინც არ მისდევს თავისი ეპოქის ღიტიერატურულ მიმდინარეობას... ის განზე დარჩება-მეთქი და სხვა მისთანანი.

აგრე მითხრა, სარდუს² სახელი არ გაქრება, ფდობერისა და ზოდასი კი ერთი პწყარიც არ დარჩებალ... ბოდოს, რომ დავინახე, დამის გამგდიჯოს-მეთქი, გაქცევიტ ვუშვედე თავს...”

1872 წდიდან, კვდავ უმნიშვნელო რამეებით გატაცებული, მოპასანი გრძნობად შთაგონებას მიენდობა. წერის მანერა ეცვლება. ცისფერი ყვავილნი დაცვივიან. „წუხედის ქუნაში ნანახს“ აღარ ატყვია სიუდი პრუდომის უფერუდი ღირიზმის კვადი:

უმარდიტ და ოფდიტ დოყა მთდად შესასიპნოდა,
ხედვადაკარგულს მზერა ჩდუნგი და მღვრიე პქონდა.
დამის მუცდამდე მოყანყადე მკერდი სწვებოდა,
უბილო პირი ბნედ დამისებრ მამავებოდა
და, დღმეჭიდი, მოუჩანდა იმ სენის წყაროდ,
ხრწნის სუნის დარად შიგ ცხვირ-პირში რომ გცემდა ცხარედ.
ცხადად გესმოდა: ამ მომჩვარუდ, თხედ კანის იქიტ,
როგორ ღვენთავდა მის ძარღვებში მწებარე ჩირქი.

მოპასანი იტყვის ტურგენეკზე — ყვედა რომანისტის დარად, თავისთავი პოეტად მიარნდალ; აზრდაც არ მოსდის, რომ ეს ნათვქამი თვით მასზეა ზედგამოჭრიდი.

მოპასანი ზოდაზე ამყარებს იმედს: „შემოდგომიდან გამოვადიდი ჟურნადი, რედაქტორად ზოდა ეყოლება. რომანს დამიბეჭდავს, ერთბაშად 4 ან 5 000 ფრანკს ავიღებ. ჟურნადისთვის სუბსიდიას იძვევა შოკოლადის ფაბრიკის პატრონი მენიე. საქმის დასაწყებად 600 000 ფრანკი გაიღლ“.

1 ბედანჟე ეჟენ (1837—1895) — ფრანგი მხატვარი, აკადემიკოსი, ზატადური სურათების ავტორი.

2 სარდუს ვიქტორიენ (1831—1908) — ფრანგი დრამატურგი „კარგად დანერიდი პიესის“ სკოდისა, მისი გასართობი დრამატურგია გამოირჩევა დახდართუდი ინტრიგით, ეფექტური სცენებით.

წერილის დასასრულად გი აქიდიკებს ქაღალტონ დეზანს, ეტრეტის მაღალი საზოგადოების ბანოვანს, რომელიც მოპასანის მამისათვის მიწერილ წერილში, სხვათა შორის, შენიშნავდა: „მინდა, ვინმე მშვენიერი მანდილოსანი, მოსიდი აბრეშუმის წინდებით, კოპწია ფეხსაცმდით, ამბრით თმანაპკურები, გის ჩაუნერგავდეს ისეთ გემოვნებას, რაც არ ვააჩნია არც ფლობერს, არც ზოდას, და რაც დიდ პოეტებად შეიქმს მათ, ვისაც დაუწერია სურ რაღაც სუთი ათეუდი დექსი... ვიშ, რა საუცხოო ნათქვამია; აქ ჩანს მარადი სიტუტუცე საფრანგეთის მშვენიერი მანდილოსნებისა. ვიცე ეგ დიტერატურა, კოპწია ფეხსაცმდით დამშვენებული, ოლონდ არაფერი მესაქმება მასთან. ერთადერთი ჩემი სურვიდი მაგ გემოვნების არქონაა. დიდი ადამიანები არ დაგიდევენ გემოვნებას, რადგან თავად ქმნიან ახალს“.

ეს ზიზლი საყოვედთაოდ მიღებული გემოვნებისა — ამ ბოლო სიტყვის წარმოთქმისას მოპასანი ტუჩებს მოპუსკნის ხოლმე თავქარიან დამაზმანთა მსგავსად — კარგახანს გაჰყვება მას; ხოლო უკუაგდებს თუ არა ამ ზიზლს, მოპასანობაზეც ხედს აიღებს.

1877 წლის აგვისტოში გიმ შევებულება აილო სამინისტროში: სამკურნალოდ მიემგზავრება შვეიცარიას, დუეშის წყლებზე. პირვედადაა, საფრანგეთის საზღვრებს რომ ტოვებს. შემდგომ ამ მოგზაურობის ამბავს გამოიყენებს მოთხრობისთვის — „წყლებზე. მარკიზ დე როზევეერის დლიური“. სამკურნალოდ ჩამოსული მარკიზი ამოირჩევს ცოდს ერთი თვით, ისე როგორც „შემთხვევით ნაყიდ ნივთს, ახდის მაგიერ რომ გამოდგებოდა“. ბოლოს და ბოლოს, მარკიზი რწმუნდება, შემთხვევითი მარკიზა ნამდვიდს არაფრით ჩამოუვარდებოა. შვეიცარიის ბუნება საფოსტო ღია ბარათებისაგან გადმობხატული გეგონება. სამაგიეროდ, მოაგარაკეთა წრის „სიურრეადიზმმა“ ერთობ ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა გიზე: „საძინებელი ოთახიდან ეგრევე ეშვება აუზში, სადაც წყადში წევს ოციოდე მობანავე, ქადი და კაცი ერთად... უკვე შადის გრძედ ხადათებში გახვეუდან, ზოგი ჭამს, ზოგი კითხულობს, ზოგი მუსაიფობს, თითოეულის წინ პატარა ტაბდაა, იმ ტაბდას ხედს ჰკრავ და ნებისად გააცურ-გამოაცურებ წყადზე“.

სამსახურში იგი ბრუნდება მზემოკიდებული, ოღონდ განუკურნავი. „მას შემდეგ, რაც შვეიცარიიდან დაპბრუნდი, უფროსი როგორც ძალღს, ისე მექცევა. თუ კაცი მსახურობ, ავად განდღმას მისიქვიან, აგრე სწამს.

ზოდას ჟურნალის გამოსვლა ჭიანურდება და თავი როგორმე რომ გაიტანოს, გი ეძებს „სახიამოვნო და კარგ ჯამაგირიან სამუშაოს ნატიფ ხედოვნებათა საკითხების სამმართველოს ერთ-ერთ განყოფილებაში, მაგრამ ჯერ ვერაფერი შეუგულება“. აპირებს, კვდავ ფდობერს მიმართოს, აუხსნას, რა სამინედი პირობებია საზღვაო სამინისტროში, ამ სამუდამო კატორღაში...

ადღადა სთხოვს დედას 1878 წლის 21 იანვრის წერილით, „გააგებინოს (ფდობერს — ა. დ.), უსაშვედო დღეშია-თქო ბიჭი ჩავარდნიდი“.

ფდობერი შუამდგომლობას უწევს ვის თავისი მეგობრის აჟენორ ბარდუს წინაშე, რომელიც სახადხო განათდების მინისტრია დიუფორის კაბინეტში. ბარდუ, დუი ბუიღეს დიდი მეგობარი, ერთ დროს დექსებსაც აქვეყნებდა ა. ბრადის ფსევდონიმიტ. ფდობერი ძდიერ უყვარს, ოღონდ ემინია, ვაითუ გიმ იმედი არ გამიმართლოსო. ამიტომ თავს არიდებს ამ საქმეს, აჯანჯდებს, ფებს ითრევს.

ამასობაში გიმ დაამთავრა თავისი ყბადღებული პიესა, რომელზეც თავგადაკდული მუშაობდა. ეს პიესა — „ღაღატი გრაფის მუღდის დე რიუნისა“ — ფდობერს წაუკითხა. ოსტატი დაფაცურებუღია, ეძებს გამომცემდეს შეგირდის დექსების დასასტამბავად, გაზეთს — მისი ქრონიკების გამოსაქვეყნებდად და თეატრის — მისივე ტრაგედიის დასადგმედად!

ფდობერის რეკომენდაციით გი მიეშურება სარა ბერნართან შესასვედრად, ვინაც სახედმოხვეჭიდი შეიქნა 1869 წელს, როცა ითამაშა ფრანსუა კოპეს პიესა „გამვეღში“. 1877 წლის თებერვადში ის ოცდაათს ოდნავ გადაციღებუღია. რა უთხრეს ერთმანეთს, ამისი ცოტა რამ თუ ვიცით. აფსუსი კია!

შესვედრით თებერვდის პირვედ ნახვეარში შეხვედრიდან: „ძადზე თავაზიანად დამიხვდა, ის კი არა, მეტისმეტად თავაზიანდაც. წარმოიდგინე, შემპირდა, თქვენს დრამას პირადდ გადაცემე პერენს (თეატრის ადმინისტრატორს. — ა. დ.) და მივალწევე, წაიკითხოლო“. გი მაინც გადარაჯებუღია: მსახიობმა ნ. არმანლანუ

ქადმა ასე უთხრა, მხოლოდ პირველი მოქმედება წავიკითხეო; ან ისიც. წავიკითხა თუ არა, ვინ იცის?

თეატრმა ისევ არ გაუმართლა მოპასიანს, როგორც ზოდანს. კარგა ხნის შემდეგომღა ერგუნება გის ჟრიად სათუო წარმატება ამ ასპარეზზე. რაც შეეხება „გრადის მეუღლის დე რიუნის ლადატს“, ეს ისტორიული დრამა, რომლის მოქმედება 1347 წელს ხდება, არსებითად თუ ვიტყვით, ქვემობრეტონულ კილოკავზე დაწერილი „რუი ბდასია“.

„გრადის მეუღლე... ეჭვიანობ, განა?

ჟაკ დე ვადდეროზი. ვის გამო უნდა ვეჭვიანობდე?

გრადის მეუღლე. ჩემი წარსულის გამო.

ჟაკ დე ვადდეროზი. არა, აკი გიყვარვართ...

(გრადი ფანჯრიდან გადაადგებს თავის ცოდს. მერმე თავს გაყოფს და გაშმაგებული დაიყვინებს).

გრადი. შენი იყოს ეგ ქადი, მუხანათო, შენთვის მომიცია!

ფ ა რ დ ა .”

რა გასაკვირია, ფდობერს თავშეკავება დასტყობოდეს, ანც სარანს ეხადისებოდა ფანჯრიდან გადავარდნა.

წარუმატებლობისაგან დადარდიანებულს, საზღვაო მინისტრის გადაყენების ხმებისაგან ნერვებდაწიწკნიდს, გის გული გასწვრიდება ერთთავად სამსახურში ყოფნით: დღეები გეჩვენება „უსაშველოდ გრძელი და მეტად სევდისმომგვრელი ხეპრე თანამსახურისა და უფროსის შემყურეს, უფროსისა, რომელიც დანძღვა-გინებით მავსებს. პირვედ მათგანს გამოლაპარაკებითაც არ გამოვედაპარაკები ხოდმე, მეორეს ან ვედავები. ორივეს ვეჯავრები და რეგვენად მთვდიან. ვაი, მათ პატრონს“.

— რა საქმითა ხართ გართული, ბატონო მოპასიანო? — ხშირად გაისმის დამცინავი ხმა. — იშვიათად თუ მინახავხართ ასე გართული ბატონო მოპასიანო, სახედმწიფო თქვენ ფუდს გინდით იმისათვის, რომ სახედმწიფოს სასარგებლოდვე გაისარჯოთ.

— კი მაგრამ, მესიე, უკვე დავამთავრე ჩემი სამუშაო.

— მე ოფიციალურად გიკრძადავთ თქვენ, აკეთოთ... სხვა საქმე... — გისადმი ზიზღს უფროსი თავისებური, მჭახე კილო-

თი გამოხატავს: — არავითარი სხვა საქმე, გარდა სამსახურებრივისა. მე თქვენ გიკრძადავთ კითხვას იმ რაღაც შვიდი საათის განმავლობაში, ვადებუდი რომ ხართ სამინისტროში სამსახურს მოახმაროთ.

— კი მაგრამ, მესიე, აღარაფერი მაქვს საქმე!

— მაშინ აიღეთ და ხელახლა გადახედეთ ჩვენს მიმოწერას ამ ათი წლის მანძილზე. ეს დიდად გამოგადგებათ.

„კატორღედი რომ კატორღელია, ისიც კი არ იქნება ასეთი უბედური“, — ოხვრით ამბობს გი.

ერთხედ შუა თქტომბერში კრუასეში თავშეყრიდმა გიმ და ფლობერმა თითქმის მთელი ღამე საუბარში გაატარეს. „ვიქტორ ჰიუგოს სტრიქონები ისე სწყვეტოდნენ ვიგინგის ბაგეთ, ვით რაშები დაგამამოდებუდნი“. ოსტატი წინებუდ გუნებაზე გახდდათ.

— გი, ერთი ყური მათხოვე! „ღუარის წყადდიღობა გაზეთების შეუწყნარებელი ტონისა და საკვირაო წირვა-ლოცვაზე დაუსწრებლობის ბრადია. უსტარი მეცის ოქტის ეპისკოპოსისა, 1846 წლის დეკემბერი“. დაიცა, დაიცა! „ძაღვები, ჩვეულებრივ, ორი ურთიერთსაპირისპირო ფერისანი არიან: ბაცნი და მუქნი. ასე იმიტომ არის, რომ შევძლოთ ავეჯის ფონზე ძაღლის დანახვა, სახლის რა ადაგსაც უნდა იმყოფებოდეს იგი, თორემ მისი ფერი ავეჯისას შეეხამებოდა. შესაბამისობანი ბუნებაში, ბერნარდენ დე სენ-პიერი“. გრ-რ-რანდიოზურია! „გასალოცარი ამბავი მგონია, რომ თევზებს ძაღუძთ გაჩნდნენ და იცხოვრონ ზღვის მღაშე წყალში და რომ ისინი აქამდე არ ამომწყყდარან! ჰომი, მუდმივობის კატეხიზმო, 1857 წელი“. ამისთანა რამეები მართლაც მუდმივია! ჭაბუკო, ეს გახდავს ადამიანის სისუდედეთა ჩემეული არქივი!

გი ფრთაშესხმუდია: 1876 წლიდან ოსტატი შენობით მიმართავს. მას აბრეშუმის არახჩინი ჰხურავს, არახჩინის ქვეშიდან ხუჭუჭა თმის კუდულები ჩამოშლია. ტანთ აცვია ფაცახი მაუდის ხადათი და ამ ხადათით მოსაიდი კიდევე უფრო წარმოსადეგად, კიდევე უფრო დიდებული იერის მქონედ გამოიყურება. გის საბუდამოდ ასე აღებეჭდა იგი ხსოვნაში: „აწითლებული პირისახე, ზედი რომ ხშირი, ჩამოწეული, ჭაღარა უღვაშები გადაშლოდა, სის-

ხდის ძაღუმით მოწოდებისაგან ებერებოდა. გრძელი, მუქი წამწამებით მოწინდელად თვალებს სტრიქონებს ავლებდა, ყოველ სიტყვას კბილს უსინჯავდა..."

ფლობერი იმეორებს:

— სისუდედე, სისუდედე, კოდოსს-ს-სადური, კოდოსადური! ერთადერთი მპყრობელი მსოფლიოსი! გრრ-რ-რანდიოზუდია! გრრ-რ-რანდიოზუდია!

მეორე დღეს პტი-კურონი მონიანხუდეს — დიდი მოხუცის კორნელის ადგილსამყოფელი: „აგურის სახლი სენის მარცხენა ნაპირზე, უბადრუკ სოფელში. ოთახები მეტად ჭერდაბადია, ირგვლივ დაღვრემილი არემარეა, მაგრამ აქ მაინც სურვიერ შვებასაჰპოვებ. დედქაშმოდებუდი დამიანი ტბორი, რომლის ნაპირას დიდი ქვა დაუდვიათ მერხის მაგივრად, ეტყობა, მოსწონდა ფიქრებში წასუდ მოხუც პოეტს..."

4 ნომებერს გი ბრუნდება იმ თავის კატორღუდ დაწესებულებაში და კვდავ წონის ვითარებას. ეს მკვიდრად ჩადგმუდი კაცი ჯიუტი და შეუპოვარია, ჰაიჰარად მოქმედება არ უყვარს. ფლობერი დარწმუნებით უთუოდ დაარწმუნა. მერედა, რას მიაღწევს ამით? სამინისტროს გამოიცვდის? აჯობებს, აბა რა. ოღონდ იმ შემთხვევაში, თუ ხედფასი იმაზე ნაკლები არ ექნება, ვიდრე აქ აქვს. წიდიწადში 2 ათას ფრანკს იღებს. ამას უნდა დაუშალოთ მცირეთოდენი თანხა, რასაც კვდავინდებურად აძღვეს გუდღემობიერი მამამისი. მთელი ეს ფუდი ძღივს ჰყოფნის თავის სარჩენად, „იმის შემდეგ კი, როცა გადავიხდი ბინის, თერძის, ხარაზის, მოსამსახურის, მრეცხავისა და სასმედ-საჭმედის ხარჯს, ჩემი თვიური 216 ფრანკისაგან 12—15 ფრანკი თულა მრჩება ჯიბის ფუდად“.

„ახდა რომ იანვარი იყო, ყვედაზე საშინელი დრო უკან მიქნებოდა მოტოვებუდი: როცა დღეები დიდდება, უფრო გიოდდება კაცს ცნოვრება. დეკემბერი კი შავბნელი თვეა, ავბედითი თვე, შუალამეა წიდიწადის და შიშსა მგვრის. სამინისტროში უკვე დაგვირიგეს დამპები. ერთი თვის შემდეგ აქ გაათობუნ...“ (6 ოქტომბერი, 1875).

გაუძდისი ვითარება შეექმნა. უფროსს მოთმინება დაეკარგა ამ დაუდევარი მუშაკის გადამკიდეს, გუდგარეთ რომ ეკიდება სამსახურებრივ მოვალეობას, თანაც სუდ მუდამ შეუძლოდ რომ

არის, ჰოდა, ბოდოს და ბოდოს დირექტორს აუწყა, მოპასანს სამინისტროდან წასვლა უნდაო. ამ დღიდან მოყოლებული ყოველ დიდის სიფთაზე ეკითხებიან:

— როდისღა უნდა აიკრათ გუდა-ნაბადი?

გი ორ სკამს შუა ზის. ბარდუ კვდავინდებურად ჭოჭმანობს. კვირაში ორ-სამჯერ გი ფლობერს აწუხებს. „ყველზე თოკი მაბია, გამაწამა ამდენმა უსიამოვნებამ და ენით უთქმელმა ნალვედმა... დიდი ოხრობაა ცხოვრება“. დეკემბერში მოპასანი ბარდუმ მიიღო. მინისტრმა ვერ მოიგო მისი გული, თუმცა შეუქო ზოგი დექსი, მეტადრე ერთი. — „წყდის პირას“. ფლობერს ერვინებინა მისთვის ეს დექსი.

შემომხედა და გადაისხნა მკერდი ანაზდად...
ამოუცურდა აქეთ-იქით თავაპზუკილი,
სულის შემტაცი ორი ძუძუ, თეთრი, ქათქათა,
გახურებულმა მოიმარჯვა კვდავ საზეპელი,
დასცლო სარეცხს და ამ ცემის ხმის ტაქტს აყოლიდნი,
სათუთნი, ნაზნი, ვით მდებლთა ნორჩი ყოილნი,
მოვარდისფეროდ შეფერილნი აროკდენ კერტნი.

ოლონდ ბარდუს სიმტკიცე აკლია. თანაც საოცრად გუდმავიწყი კაცია ყვედაფერი უნდა მიაყურისძიროს. მაგრამ, აი, გადაწყვეტილება მიიღეს. მოპასანს სახადხო განათლების სამინისტროში იწვევენ. რუაილის ქუჩაზე კი ერთი ამბავი ატყდება.

— თქვენ გვერდს უვლით ყვედა დადგენილ ინსტანციას და ისე ტოვებთ სამსახურს? — ამბობს აღშფოთებული უფროსი. — ნებას არა გრთავთ.

გი სიტყვას აწყვეტინებს წინასწარ გაანგარიშებული მედი-დურობით:

— ოჰ, მესიე! თქვენი ნებართვა საჭირო ან არის! საქმე მაღლა წყდება: მინისტრებს შორის.

საზღვაო სამინისტროში მოსამსახურე გი დე მოპასანის პირად საქმეს ბოდო დახასიათება დაერთვის. ეს დახასიათება ადმინისტრაციული მზაკვრობის შედეგია: „ვინაიდან ბ-ნი მოპასანი საზღვაო სამინისტროდან თავისუფლდება პირადი განცხადების საფუძველზე და გადადის სახადხო განათლების სამინისტროში; მე ზედმეტად ვრაცხ გამოვთქვა ჩემი აზრი მისი სამსახურებრივი თვისებების თაობაზე“.

რამდენიმე დღის შემდეგ გი იძულებული შეიქნა დეონ ჭონ-ტენისაგან 60 ფრანკი ესესხა. ამასთან დაკავშირებით დაწერილ წერილს რომ ამთავრებს, ბოლოს გი დიდი ამბით ჩამოთვლის თავის ტიტულებს, რომელთა წაკითხვისას ენას მოიტენს კაცი: „სახადხო განათლების, სარწმუნოებათა და ხელოვნებათა მინისტრის განკარგულებაში მყოფი, საგანგებო რწმუნებული მინისტრისა სარწმუნოების, უმაღლესი სკოლისა და აღრიცხვის განყოფილებათა სამმართველოს საქმეთა გამო წარმოებული მიწერ-მოწერის დარგში“. შემდგომაც ყველა წერილს ამავე ტიტულებით ამკობს ხოლმე.

სენა. — კურბი, კორო და მონა. — მხატვრობისა და პოეზიის კარადო-სობო. — მზის თაყვანისცემა. — ასპერგოლოდისის კოლონა. — ჭაბუ, კრავიტუსელობო და სუთენოლობის საზოგადოება. — სურამაგოლობო მანა. — რენოაობან დოტობაგე. — ბუზუნა

მოპასანს სძაგს დაწესებულების კაბინეტთა შმორიანი ჰაერი, დადონდლოებული, უბადრუკი ქკუის მქონე ადამიანები. გაუზნდება თუ არა რამდენიმე ფრანკი, უკან მოუხედავად გარბის ეტრეტიისაკენ, ხოლო როცა ჯობე ცარიელი აქვს, სენისკენ ეშურება. მოხედე ბუნების შვიდად განდაიქმნება ხოლმე.

კვირაში ორჯერ ბეზონში ათევს ღამეს, აღიონზე დგება, ხუთიდან შვიდამდე ფარიკაობს, ანდა თავისი კარჭაპა მოჰყავს წესრიგში. ნისდიან სისხამ დიდით წყადში ჩაუშვებს კარჭაპას, თან გულხშიერად აყურადებს, როგორ შემოვედება წყადი ნავის ნერჩს, როგორ ამრიადდება დერწმოვანი, — გულს მადამოდ ეცხება ეს მშობლიური ხმიანობა! დაღად სუნთქავს, ნიჩბებს ღონივრად უსვამს — კაცი არაა ამ დროს მდინარეზე, მარტოა, მხოლოდ ბრაკონიერს თუ დაჰკრავს საღმე თვადს. ცოტა მოგვიანებით უკვე აძრუდ პირველ მატარებელს შეახტება, ძინძლის სუნგამჯდარ მესამე კდასის ვაგონში შედის. მერმე კი კვლავ შვიდი საათის განმავლობაში უნდა ყურყუტიბდეს კანცედარისის საკანში, ყოვედ დიდას უგვიანდება იქ მისვდა; აქოშინებული, აწითლებული, ბრაზმორეული შეალებს ხოლმე სამსახურის კარს.

იღ-დღ-ფრანსის ტოპოგრაფიას მოპასანი ისეთი სიზუსტით წარმოაჩენს მოთხრობებში, რაგვარ სიზუსტესაც მისგან ფლობერი მოითხოვდა. კავეულით მოვაჭრე დიუფური, პერსონაჟი მოთხრობისა „გასეირნება ქადაქგარეთ,“ მერძევისაგან ოთხთვადს ინათხოვრებს, ზედ ცოდ-შვიდს დასხამს და ედისეს მინდვრებს გაუყვება. გასცდება მაიოს საგუშაგოს სიმაგრეთა ხაზს, გადაივლის ნეიის ხიდს და სოფელს მიატანს. კურბევუას ფორზე მგზავრები თვადწინ გადაშრიდი ხედით ტკბებიან: „მარჯვნივ, შორს, არჟანტოის სამრეკლო აშვერიდიყო; ზემოთ მოსჩანდა სანუას გორაკები და ორჟიმონის წისკვიდი. მარცხნივ, დიდის მოკრიადებუდ ცაზე, ისახებოდა მარღის ჩანჩქერი და შორიდან დაინახავდით აგრეთვე სენ-ჟერმენის ტერასას“.1 ბოლოს მეორედ გადავდენ სენაზე: „ხიდიდან იქაურობის ყურებით თვადი ვერა ძლებოდა. მდინარე კამკამებდა სინათლეში; მსუბუქი ანათორთქდი ასდოდა, მზით მიზიდული, და ადამიანი ტკბიდ განსვენებას, კეთიდ მოქმედ განახლებას ვრძნობდა“.²

როცა გი ბეზონს მატარებდით მიემგზავრება, კურბევუას სადგურზე ჩამოსტება ხოლმე, იქიდან მოაგარაკეებით გაჭედიდ დიდიჟანსს მიჰყვება. მეთევზეები სახურავზე მოკადათდებიან, და „რადგან წვერაშვერიდი ანკესები ხედში უჭირავთ, ეს ჩვენი ზოჩიადა ურემიც ერთბაშად ვეებერთედა მაჩვზლარბას ემსგავსება“.

იმ წლებში პარიზის ჭუჭყიანსა და უდაზათო გარეუბნებში აქა-იქ კიდევ შემორჩენიდიყო მწვანე მდელოები. ამ საკვირაო უდლორადლოში, რომდის დედაგულს „სამყვარე“³ წარმოადგენდა, თავს იყრიდნენ პირვედი იმპრესიონისტები; აქ სუფევდა უზრუნვედი მხიარულება, წყადს კიდევ მენავეთა ნიჩბებისაგან თქაფუნი გაჰქონდა.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში წყდის თემა, რამაც რომანტიკული ცეცხდის თემა შეცვალა, ფეხს იკიდებს მხატვრო-

1 თარგმანი თ. სახოკიასი.

2 თარგმანი მისივე.

3 „ს ა მ ყ ვ ა რ ე“ — სიტყვა-სიტყვით: საჭყუმპადალ. ადგილი სენის ნაპირას ბუფივადთან, პარიზის მახლობლად, პარიზელთა გამორჩეული დასასვენებელ ხედი ადგილი; სახედი გაუთქვა კ. მონესა და რენუარის ერთნაირსახელიანმა სუბათებმა.

ბასა და მუსიკაში, უფრო ნაკლები ზომით — დიტერატურაშიაც. მოპასვანი მთლად მაცოცხლებელი წყდის ძადას მინებებია. მონესა და დებოუსის მსგავსად მას ქებას ასხამს თავის შემოქმედებაში.

გი საყოველთაო გატაცებას აპყობია, ოღონდ აპყობია თავისებურ ყაიდაზე. მას არა აქვს შეგნებული დამოკიდებულება მხატვრული მოვლენისადმი, შემდგომ იმპერსიონიზმი რომ დაერქმევა. ესენი ახადგაზრდა მხატვრები არიან — კეთილი და პატიოსანი, იცნობს მათ, აფასებს კიდეცაც, ოღონდ ეგ არის და ეგ. ცოტა არ იყოს, მუდამ იმედს გიცრუებს მიმდინარეობის მესვეური, რომელიც თავად ძირისძირამდე ვერ სწვდება ამ მიმდინარეობას. გარესამყაროს რომ გამოსახავდნენ, მხატვრები თავიანთ სურათებზე აღბეჭდავდნენ წყდის ათინათს, სონატებში ჟღერდა წყდის წვეთების რიტმი, მწერლები ახად სტიდს ეძიებდნენ, ვერ ხვდებოდნენ, თანამოძმე ხედოვანთა გზით თუ ვიდოდნენ. მოპასვანი უგებდა კურბეს, „ტადლის“ შემქმნედს, უგებდა მონესაც და რენუარსაც, ბევრ სხვასაც, ოღონდ როგორც რომანისტს უფროე თვით მხატვრები ხიბდავდნენ, ვიდრე მათი ტილოები. კურბე, უწინარეს ყოვლისა, თავისებურ პიროვნებად წარმოუდგებოდა: „მას აქვს მოუქნელი, მაგრამ სწორად მოაზროვნე გონება, გამორჩეული წმინდა გდესური სალი აზრით, რასაც, ცოტა არ იყოს, უხეში ხუმრობით ფარავს. როცა ერთმა თანამოსაგრეთაგანმა უჩვენა სურათი „წმინდა ოჯახი“, მხატვარი დააცქერდა სურათს და თქვა: „ძალიან დამაზია, ადბათ, თქვენ პირადად იცნობდით იმ ადამიანებს, რაკი მათი პორტრეტები დავინახატავთ“. პიროვნება არანაკლებ იზიდავდა მოპასვანს, ვიდრე თვით მხატვარი.

ერთი ყველაზე სათუთი და აღმტაცო მოგონება მოპასვანისა კოროს სახედს უკავშირდება. ეს შემთხვევა იმდროინდელია, როცა გი თოთხმეტი წდისა იყო... „ბორპერის ვედზე მივდიოდი, უცებ მომცრო ფერმის ეზოში თვადი ვკიდე დურჯბღუზიან ბერიკაცს, ვაშდის ხის ძირას დამჯდარიყო და ხატავდა. დასაკეც სკამზე მოკუზური, იგი ერთი ცუცნა ჩანდა. იმ მისმა გდესკაცურმა ბღუზამ გამაბედვინა და უფრო ახლოს მივდექ, ერთი კარგად დავინახო-მეთქი... ყვითური სინათლე ეღვრებოდა ფოთლებს, მათ შორის ატანდა და მოღზე იმცვრეოდა. ბერიკაცს არც

შეუუმწნევივარ. მომცრო კვადრატულ ტიღოს ნაჭერზე ხატავდა — წყნარად, ვუნებუიერად, ვატოკებიოთაც თითქმის არ ვატოკებულა, ჭალარა, მოვრძო თმა ჰქონდა და მშვიდი, ლიმიღგადაფენიდი სახე.

მეორე დღეს ეტრეტაში ვნახე, მოხუც მხატვარს კორო ერქვა...“

მოპასანი 1884 წელს მონესაც იქვე შეხვედბა და მშვენივრად გაიგებს, რა სიახლესაც ნერგავს. არადა, ბევრი იმდროინდელი მწერადი ვერ მიმხვდარიყო ამას. „ამავე ადგილას სშირად ვხდებივარ მონეს, როცა ის შთაბეჭდილებათა საძიებლად მიემართებოდა. მას მხატვარი კი არა, მონადირე ეთქმოდა. უკან ბადლები მოჰყვებოდნენ; მისი ტიღოები მოჰქონდათ, ხუთი-ექვსი ტიღო, ზედ რომ ერთი და იგივე პეიზაჟი იყო გამოსახული დღის სხვადასხვა ჟამს და სხვადასხვაგვარი განათებისას... ვნახე, ერთხედ როგორ „მოიხედთა“ სინათლის მოედვარე ჩქერი, თეთრ კდღეს შეფრქვეული; მოიხედთა და აღბეჭდა კიდეც მოყვითაღო ათინათთა ნაკადის მეშვეობით, იმ ათინათთა, რომედნიც საკვირვლად გადმოსცემდნენ უცაბელსა და განსაცვიფრებელ შთაბეჭდილებას, რასაც კაცს ჰგვრიდა სინათლის მეყსუელი და თვადისმომჭრედი აკაშკაშება. სხვა დროს, როცა ზღვაზე თქეშმა დასცხო, იმ თქეშით პეშვები აივსო და ტიღოს მიატყვა...“

წყდის ნათება წვიმისას, ყვითური ფერები, თვადისმომჭრედი სიკაშკაშე, — ეს ხომ იმპრესიონიზმიია!

ოღონდ მოპასანი ბასტიენ-დუპაჟსაც აფასებდა, ვისი ფოტოგრაფიული პასტორაღებიც თვადში მოსდოდა. მოსწონდა ფერვეკისისა და ჟან ბეროს, ბიძაშვიდ დე პუატვენის სურათები, ასევე — უღიმღამო გიოომესი, რომელიც ზოდას სეზანს ერჩივნა, ხოლო ბუგეროს მოპასანი მანეს უტოღებდა.

ამგვარი განურჩევღობა გაოცებს კაცს: აკი მოპასანი-მწერადი მონესა და მისთა მიმდევართა თანამოსაგრეა მარტო მაშინ კი არა, როცა მსჯეღობს მათზე, მაშინაც, როცა თავის საუკეთესო ეპიზოდთა შექმნისას ხატავს ფართო მონასმით ანდა ფუნჯის მსუბუქი შეხებით, — ანუ — იმპრესიონისტულად, სწორედ ისევე, როგორც ხატავდა კურბე „სენის ქადიშვიღებს“ და „ტადლას“, მანე — „ფოღი-ბერჟერის ბარს“, მონე კიდეც — არჟანტიღისა და ეტრეტის პეიზაჟებს!

გი 1886 წლის 30 აპრილს ასე იტყვის: „მხატვრობისა ბევრი არაფერი გამოეგება, არც არასდრის მომიკიდია მისთვის ხელი“. ცრუ აღსარება გახდავთ. ეს რომ ასეა, გვიდასტურებს მოპასანისავე ერთი მტკიცება, რომლის მსგავსსაც ფრიად იშვიათად თუ წააწყდებოდით 1900 წლამდე: „ბოლოს და ბოლოს მიუხვდით, რომ სიუჟეტს მხატვრობაში დიდი მნიშვნელობა როდი აქვს. მხატვარმა უნდა აგვაღვიძლოს თვით ქმნილებითვე, განათუ იმ თემით, თავის სურათზე რომ აუხახავს“.

იმ ეპოქის პირობაზე ასეთ უჩვეულო შენიშვნას ვერ გამოთქვამდა მხატვრობის შეგრძნობის უნარს მოკლებული კაცი. ვერცთუ მეორეგვარ შენიშვნას გამოთქვამდა, სადაც მასხრად იგდებს „იმ რეპროდუქციებს, გაზეთებში რომ იბეჭდება და ისეთივე სახიფათო რომ არის, როგორც კანსიეროზთა საკითხავი რომანფედეტონები“. აქ მიზანში აქვს ამოღებული სადღონური აკადემიზმი, მისი მიმდევარი მხატვრები, ამათი ამქრის კრიტიკოსები და მათივე პატივმდებელი საზოგადოება. მოპასანს გაცდილებით უფრო მჭრელი და ავ-კარგის გამრჩევი თვადი ჰქონდა, ვიდრე თავადვე აღიარებდა: „თვადები ჩემი, განსმუნნი მსგავსად დამშეულის პირისა, ნთქავენ ხმელსა და ცას. დასტურ, ცხადად და ღრმადა ვგრძნობ, რომ მზერითა ვნთქავ სამყაროს“... და თუ მხატვრობისათვის ხელი არ მოუკიდია, ხატვით მაინც ხატავდა — ხატავდა ცოცხლად, იუმორისტულად, გაზეთის მხატვრების ყაიდაზე, ხშირად — ურცხვ, ოღონდაც შემაქცევარ რამეებს, გაცდილებით უფრო შემაქცევარს, ვიდრე მისივე ფრივოლური ნაკადრევა. გონებაცა და თვადიც მჭრელი აქვს, ხედიც ემორჩილება — სხვა რაღა უნდა, რომ მხატვრობაში ბედი სცადოს.

მაშ, რატომ იკატუნებს თავს? რითი უნდა ავხსნათ, ესოდენ საპირისპირო აზრები რომ აქვს მხატვრობაზე? უნდა ავხსნათ ორი მიზეზით, რომელთაგან ერთი ღიორეს არ აბათილებს. თუ გავითვადისწინებთ, რომ გუსტავ დე მოპასანი მხატვარი იყო, ხოლო გი არა ცნობდა მას მხატვრად, შეგვიძლია დავასკვნათ, მამის ათვადწუნების გამო მხატვრობაც აითვადწუნაო. ეს ახსნა დიანაც ჭკუასთან ახლოა. მეორე მიზეზი უფრო ზოგადი მნიშვნელობის მქონეა. გის უნდოდა, იმის უფლება შეენარჩუნებინა, რაც ეპიტინავებოდა, ყვედაფერი ჰყვარებოდა, გინდაც უხეირო მხატვრობა ყოფილიყო. არ სურდა, თავი შეეზღუდა რაიმე მხრივ,

შეზღუდა იმის გულისთვის, აქაოდა ჩემს შეხედულებებსა და ჩემსავე ცხოვრების წესს შორის პარამონიულობას მივალწილო. მსხვერპლის გაღებას დაჩვეული არ გახდეთ და აგრე მიაჩნდა, სავსებით საკმარისია, ჩემი თავის მიმართ შემოქმედებაში ვიყო უშეღავათლო, თუმცაღა ამ მოთხოვნას მთლიანად ვერასდროს ასრულებდა. იმ წლებშივე საცნაური ხდება, რომ ძნელებლობით გაგუდქვავებულ ამ ნორმანიდელს, მიმკვიდრეობითი ეჭვიანობით შეპყრობილს, ვინაც პესიმისტი შეიქნა დედის ხედში აღზრდის, ფლობერის შეგონებებისა და ლში გამოვდიდი განსაცდელის წყალობით, არა სურს, ცხოვრებასათუხედოვნებაში გარკვეული პოზიციის ეკავოს.

ეს ახალი ნიშან-თვისება, აგრე უჩვეულო ეტირეტის, ივეტოსა და რუანის ჟამინდელი გუდადარი ყმაწვილისათვის, მთედ მსოფლშეგრძნებას ბეჭედს დაასვამს. იგი პოეზიაშიც გამოუღვანდება, მოტიდანქო მოპასანი ღრმად გაიგებს თავისი დროის ყვედაზე რთურ პოეტებს. გი დიდად აფასებს ვერდენსა და ჟოზე-მარია დე ერედის, ვინაც 1878 წლის დამდეგს გაიცნო. რა თქმა უნდა, პატივს სცემდა პიუგოს, ოლონდ ბოდერსაც იცავდა, თავის გამორჩეულ პოეტს.

უნდა ვირწმუნოთ თუ არა, გუდწრფედ აღტაცებას ჰგვირდაო „საუცხოო დეში“¹, ამ ხატოვანი სახედწოდებისა არ იყოს, რითაც მოპასანი ბოდერის შემოქმედებას ნათდავს? დიად სარწმუნოა, გამომწვევ მხარეს პოეტის შემოქმედებისას — ბოროტების ყვავილებს, წყეურ ქალებს, ანტიფარისვედობას არანაკდებ დაეტიყვევებინოს გი, ვიდრე მგოსნის დექსთა მომხიბლაობას. ეგ აგრეა. ოლონდ მოპასანი უფრო შორსაც მიდის, როცა იხსენებს განთქმურ ხმოვნების სონეტს და გუდისხმიერად მსჯედობს არტურ რემბოს „ფერადოვან სმენისმიერ აღქმაზე“. ამგვარი ტამ იშვიათად ხდებოდა. კიდევ უფრო საქებური, შესაძლოა, ის ყოფიდიყოს, რომ გის აღტაცებას ჰგვირდა მადარმი. ამ ორი, ესოდენ სხვადასხვაგვარი, შემოქმედის ჩეგობრობა წარმოგვიჩინს კიდევ ერთი ახალი სახის მოპასანს: გამჭირახს; ფაქიზს, განათუ იმის მსგავსს, დიტერატურის ისტორიას რომ აღუბეჭდავს.

¹ „დეში“ — ფრანგი პოეტის შარდ ბოდერის დექსი, შეტანილია მის კრებულში — „ბოროტების ყვავილები“.

მაგრამ, მხატვრობისა არ იყოს, მოპასვანი შემწყნარებლობას იჩენს ფრანსუა კოპესა და სიუდი პრუდომის ბანადური პოეზიის მიმართაც. ამგვარსავე პოზიციას ავდენს მუსიკაშიც, ეს კია, გამოვდენით აქ უფრო სუსტად ვდინდება მისი პოზიცია. ამრიგად, ცხადი ხდება შემწყნარებლური დამთმობლობა, გარკვეული თვადსაზრისის გამოთქმის უნდომლობა. ეს იმ კაცის ერთი ყვედაზე უფრო ნიშანდობლივი თვისებაა, ვინც მადე სწორუპოვარი ავტორი გახდება „ფუნთუშასი“ და „ღამაზი მეგობრისა“.

ღა-მანში ეტრეტიისეული და ჰავრისეული, სენა რუანისა და მანტისა, „სამყვარი“, კანიდან ხიდული ხმედთაშუა ზღვა განუყოფელია იმპრესიონიზმისაგან. 1850 წლიდან მოყოლებული, წყადი შეიქნა მხატვრობის „მშვენიერი ბანოვანი“. მესამე რესპუბლიკის პირვედ წლებში სენას არ აქცევდნენ ჯეროვან ყურადღებას. იჩენს თუ არა თავს მხატვრობაში მკვეთრი მონასში, მუსიკაში — დისონანსი, პოეზიაში — საზომთა მრავადგვარობა, მდინარის ნაპირსაც ცვდიდება დაეტიყობა: ნაცვლად გაბლინძულობასთან შერწყმული გახამებული საყედლოსი, რაიც ბურჟუაზიული პირობითობის ატრიბუტია, ერთის ამბით მოდად მკვიდრდება გუდგადახსნიდი პერანგი. მენიჩბენი, მობანავენი, „ჰავრის აბაზანის“ მოტრფიადენი ძირფესვანად ცვდიან ზნე-ჩვეულებებს. 1871 წედს ბუჟივადთან ჩნდება სუტენიორები, ნაინ-ნაირი ფენმსუბუქი გოგოები, ნახევრადტიტვედა მენავენი; ესენი გუდისწყრომას აღუძრავენ დასასვენებლად მობრძანებულ მედუქნეებს, მათ ქადებს სიწითედეს ჰგვრიან ქვეყნის დასანახად გამომზეურებული დაკუნთული მხარ-მკდავებით. მოპასვანი შემოქმედებაშიც და ცხოვრებაშიც ჭეშმარიტი მღერადია მზისა.

გი ცურავს, აშიკობს, დადის დურჯ და თეთრზოლებიანი მეზღვაურული პერანგით მოსიდი, მხრებ და კისერმოლედიდი, ინგლისური შარვადი აცვია და კეპი ჰხურავს, ან არადა მენიჩბის თეთრი ტიდლოს კოსტა ტანსაცმედშია გამოკვადთუდი. გის ჩინებულად დაჰყავს ნავი. იგი თხუნჯია და კეთიდი ამხანაგი. ჰყვანან ახდო მეგობრები, მათ სიცოცხდის ბოლომდე შეირჩენს. უკვე ვიცნობთ რობერ პენშონს, ვისაც იმავე დროს ეძახიან თერმომეტრს, სიცხის საზომს, რემოიურს, და დეონ ფონტენს. კიდევ ორნი არიან — ტომპაჰავკი და ცადთვადა. მეტსახედის შერ-

ქმევა ისევე იციან ბუჟივადში, როგორც ოცი წლის შემდეგ მუდენ-რუჟში ეცოდინებათ.

მეგობრები პირველხანად არჟანტიდესა და ბეზონს შუა დაეფუძნენ, კუნძულ მარანტზე (ამ კუნძულზე ხდება მოქმედება „ორ მეგობარში“). თავდაპირველად ღონ ფონტენმა და გიმ არჟანტიდის ერთი პატარა სამიკიტნოს — „მეზღვაურის“ მანსარდი დაიქირავეს.

გი მეგობართა ჯგუფის სუდი და გუდი, მისი თავკაცი იყო, განა იმდენად ქკუისა და ნიჭის გამო, უფრორე იმის წყადობით, რომ მარჯვე მენიჩბედ და მგდისმუსდა ვინმედ იცნობდნენ; სწვე-ოდა შემართება; ნაჯარისკაცადს ეხერხებოდა ყაზარმული ანეკ-ლოტების მოყოლა და იცოდა მარილიანი სუმრობა. ამ „გემოთ-მოყვარე“ მოჰიკანებმა, ამ სიუებმა, კომანჩებმა და მაიულ-ებმა, ხედთ იგდეს მდინარის მარჯვენა ნაპირი და იქ ასპერგო-პოდისის კოდონია დაარსეს. 1873 წლის ზაფხულში ისინი დაღმა დაუყვებთან მდინარეს. მერმე ჯგუფი სხვადასხვა მხარეს მიმო-იფანტება. ყვედაზე უფრო გიჟმაჟნი ბუჟივადში დამკვიდრე-ბიან, იქიდან რამდენიმე კილომეტრზე სენის დაყოლებით, და ბინას დაიდებენ ადფონსინა და ადფონს ფურნეზებთან. ადფონსს მეტსახედად ძია ჰერკუდესი ჰქვია: ერთი ჟლადწვერა, დევისლო-ნე კაცია. მისი სახდის ზღურბდს რომ „დამაზმანები“ მოადგე-ბიან ხოდმე ნავით, უყვარს იმათი წაბურჯგნა.

ბეზონის ხიდთან რომ სამიკიტნო „პუდენია“, სამ ძმაკაცს „ბუზუნას“ ეკიპაჟისას ის სამიკიტნო აქვს ამორემებული, იქა სხედან ხშირად. „ქადაქარეთ გასეირნებაში“ გი ავკიწერს სა-მიკიტნოს — „ზედ გზის პირას მღგარ ნათედ შენობას“. გაღე-ბუდ კარში დაინახავ თუთიის მბზინავ დახდს. ეს არის XIX ს. დრონდელი კლასიკური მდინარისპირა სახამრო — „სასაუზმე“, ვჟენ სიუს რომანების პერსონაჟთა სადგური. ორი საუქმედლოდ გამოწყობიდი მუშაკაცი აბსენტს წრუპავს, შედექცევა „სენაში დაჭერიდ თევზს“, თევზს ღვინის საწებდით შემზადებულს, კურ-დღდის სოტეს, ზედ კიდევ ნუნუას აყოლებენ. რანაირი ნავი გინდა, აქ არა ჰქონდეთ პარიზდეთათვის მისაქირავებლად: მება-დურის ბრტყედ-ძირა ნავიო, ნუშა ნავიო, „ნორვეგიულაო“. ზოგ-ჯერ დაინახავ, როგორ მიცურავენ უცნაური პეღალიანი აპარა-

ტით, მას ფეხით ამოძრავებენ. ეს გახდავთ წყლის ვედოსიპედის წინაპარი.

რალა თქმა უნდა, გის, დეონ ფონტენისა და რობერ პენშონის ნავებიც აქ არის, ამ მათ კარაპებს ისეთივე მოადენსუ სახედწოდებანი აქვთ, როგორიც ქადწუდის კისკისია. „ორი შესანიშნავი კარაპა სამდინარო სპორტისა... გრძელი, ვიწრო, მოხდენილი, ორი ტანშხვართა ქადიშვიდი გეგონებოდა“. მოპასანის თვადში, ინგდისედისა არ იყოს, ნავი უთუოდ მდედრობითი სქესისაა.

გაწაფული თვადით არჩევს მათ ავკარგიანობას, ისევე, როგორც მობანავე ქადთა ნაკვთებს სინჯავდა ერთ დროს ეტრეტაში: „მდინარეზე კარჭაპები დაცურავდნენ, ბარაქიანად უსვამდნენ ნიჩბებს მკდავტიტვედა ლონაერი ჯეედები, გარუჯუდ კანქვეშ კუნთები უთამაშებდათ. იმათი გუდის მურაზნი, გაწოდინი ცხოვედთა შავსა და თეთრ ტყავებზე, საჭეს მართავდნენ, მზისაგან დათენთიდებს თავზემოთ ეჭირათ აბრეშუმის ქოდეგები — წითელი, ყვითელი, ცისფერი; გეგონებოდა, დიდონი, მცურავი ყვავიდებიოთ“.

სენა, მართლაც, სამსახურის კაბინეტის სრულიად საპირისპირო რამ იყო. როცა მოპასანი თავის დავიწროებულ მოხედის კიტედს იხდიდა, ყოვედგვარი სამსახურებრივი პირობითობისაგანაც თავისუფდებოდა. ბედნიერად გრძნობდა თავს: ჰყავდა გუდის ვარდი, თანაც მუდამ ახად-ახადი, ჰქონდა საიმედო ნავი, გვერდით კიდევ ამხანაგ-მეგობრები ეგუდებოდნენ.

გიმ თავისი ფლოტიდის ყვედა ნავს სახელი დაარქვა: რუანში აგებულ პატარა იადქნიან ნავს „ეტრეტა“ უწოდა, მეორეს — „ვარდის ფურცელი“. მადე გაიჩინა „ძმა ჟანი“, აგრეთვე მესამე იადქნიანი ნავი „კეთილი კაზაკი“ (ასე უწოდა ნიშნად ტურგენევის პატივისცემისა). ამ ნავით გი სტეფან მადარმეს ასეირნებდა ხოდმი.

გის ჯგუფედებს „შატუედი ბიჭებისაგან“ განსხვავებით „ბეზონედი ბიჭები“ შეარქვეს. ორივე ჯგუფი კარგად შეეწყო ერთმეორეს. ერთურთს კი სულაც არ ჰგვანდნენ. ბეზონედი ბიჭები ჭამით სკდებოდნენ, სვამდნენ რომიან პუნშს. (თაობას დოთი-ფოთობა მოსდგამდა), ლამით წყადში ჩაუშვებდნენ ხოდმი თავიანთ კარაპებს და დექსებს გაჰყვიროდნენ. ძლიერი, დამაზი

მედლოური ხმით ვი ძადდაუტანებდად გააბამდა „Océano Nox“-ს ანდა „სერჟანტის ცოლს“:

„აჰ, — სერჟანტის ცოლი იტყვის, —
ბუბს რა დარდი გლწნისო? —
აჰ! — სერჟანტის ცოლი იტყვის, —
ცრემლი რადა გდისო?“

ზოგჯერ შუა მხიარულებისას, რისი წამომწყებიც თავად იყო, გი უეცრად დადუმებოდა, თვალი უაზროდ გაუშტირებოდა.

— რა დაგემართა, გი? — შეეკითხებოდა ამხანაგი.

— თავი მტკივა.

სიცხის ან ღვინის ბრადი იქნებაო, იტყოდა, თავს მოითო-
კავდა და ვითომც არაფერიო, განაგრძობდა:

— ეგ მართალია, რომ კვირას პოლი ჩამოსუდა ბერტასთან
ერთად? დიდი კახპა ვინმეა ეგ ბერტა.

მისი ბედის კამათელი უკვე გაგორებული იყო, ოღონდ ჯერ
ვერავის გაებდა, ზედ დაეხედა.

გის ნაწყვეტ-ნაწყვეტი წერილების მიხედვით კაცს შეუძლია
აღადგინოს ამ ბოჰემის ცხოვრება, ესოდენ განსხვავებული მი-
ურჟეს¹ და უფრო მერმინდედ კარკოს² ბოჰემისაგან. 1873 წლის
28 აგვისტოს გი აგვიწერს რაბღესებურ ღრეობას. „წმიდა ან-
ტუანის ცთუნებაში“, რასაც ჯერ კიდევ სედნაწერის სახით გა-
ეცნო (გამოქვეყნებით შემდეგ წედს გამოქვეყნდა ეს ნაწარმო-
ები) ჟოზეფ პრუნიემ ამოიკითხა ღმერთ კრეპიტუსის ამბავი,
ვინაც თავის მოვდინებას უწმაწური რამეებით და ასირებული
ქცევით იუწყებოდა ხოღმე. აი, რატომ დააარსა პრუნიემ კრეპი-
ტუსედთა კავშირი. ამრიგად, დაპარაკია უსტარზე, რაიც მეტრმა
ჟოზეფ პრუნიემ, ბეზონისა და შემოგარენის წყდების მენავე
ნავიგატორმა, გაუგზავნა ფრიად პატივდებულ „როკტაიდს“ (იგი-
ვე დეონ ფონტენი). მედონედი მღვდლის³ მგსგავსად, გიც სა-

¹ მიურიჟ ანრი (1822—1861) — ფრანგი მწერალი, ავტორი რომანის —
„სცენები ბოჰემის ცხოვრებისა“ (1851).

² კარკო ფრანსის (1886—1958) — ფრანგი მწერალი, ავტორი პოემისა
„ბოჰემა და ზემი გული“ (1912).

³ მედონედი მღვდელი — ფრანსუა რაბლე, XVI საუკ. ფრანგი მწერა-
ლი, ავტორი რომანისა „გარგანტუა და პანტაგრუელი“. რომანში დავწრიდე-
ბითაა აღწერილი, რითი ტყვრებთან და სკდებთან გოღიათები.

განგებოდ ჩამოთვიდის, რა და რა ღვინო სვეს და რამდენი და-
ღიეს. „მრავალი ფიადა რა დავცადეთ შესაზარსოშებდად, გავაჩა-
ლეთ სმა-ჭამა და შევსვით 2591 არჟანტიდური“. ბარე ექვსი
სხვადასხვა ხარისხის ღვინოს, ბოთლების უზარმაზარ რაოდე-
ნობას ასახელებს და იმ შედეგზე დაპარაკობს, ასეთ სმას რომ
მოჰყოდია. „ამა ჩვენებურსა პურის ჭამას მიუჩვევედსა ძვედ
ქუქუნაკსა პენშონს ერწყყო თვადებისა ტრიადი დია უცნაურად
და უმსგავსად, სოდო უფროისად უმსგავსად და უცნაურად ეწყყო
სტომაქისა ჭყრიადი, ანაზდად ძირს გაიშხდართა და შეწყვიტა
ჭყრიად-ტრიადი ყოველი“.

გი კვდავ თავს იწონებს: „სოდო მრავალი საქმე განასრუდა
მას დღესა შინა პრუნიემ, ქმნა საკვირველი და დიადნი გმირო-
ბანი ნოსნობისა დარგში, სახედლობრ: ბეზონით არჟანტიდამ-
დე ბაგირმობმუდი ათრია ისრე შიშისმომგვრედი დიდი აფრიანი
ნავი, რომა ეგონა, თვისი ხედისგუდების კანს ზედ შეატოვებდა
ნიჩბებს (სოდო ისხდა იმა აფრიან ნავში, ორი, იფ, რა საუ-
ცხოლო...)“.

ღეონ ფონტენისადმი ივრისში გაგზავნიდი ერთი წერილის
ნაწყვეტი (ილბად შემოგვრჩა წერილის ფოტოკოპირი, ოლონდ წე-
დი მითითებული არ არის) უფრო ზუსტ წარმოდგენას გვიქმნის,
რარიგ ფრივოდური და სკანდალური ოხუნჯობა სჩვეოდა კრეპი-
ტუსედთა კავშირის პრეზიდენტს. ეს წერილი გვამცნობს სარტ-
რუვიდში ჩადენიდ კიდევ ერთ ახინებუდ საქციელს: „პოდს რომ
ამხანაგი მოჰყვა, ის ერთობ უქეიფოდ შეიქნა და შატუში გაბ-
რუნების თავი აღარ ჰქონდა, ასე რომ, ძადაუნებურად ჩავჯექი
ნავში სალამოს ათ საათზე, რა არის ორი მონავარდე გვრიტი-
კო მათსავე ბუდეებში წამესხა. ეს დიან სახიფათო მოგზაუ-
რობა უფათერაკოდ განვახორციედე, რისთვისაც ბენტამ კიდე-
ვაც დამაჯიღლოვა, ადგა და მიჩვენა თავისი...“

ტიქსტის ყვედა თავისუფადი ადგილი გის ნახატებით შეუუ-
სია.

აგერ კიდევ სხვა ნაწყვეტი, ესეც ფრიად მჭევრმეტყველურია,
ოლონდ ცოტა სხვანაირი კიდოთია დაწერიდი: „დღეს 18 ივრი-
სია, რამდენი რამ მოხდა 14 აგვისტოს შემდეგ („ივრისისო“,
ამისი თქმა სურს. — ა. დ.), როცა ამ წერილის წერას შევუდექი,
ჯერ ერთი, მიმისთან, ნინისთან და კიდევ ერთ ჩვენს მეგო-

ბართან, ბიბისტან, ერთად, რამედმაც თან მოიყვანა საუცხოო „კოკორი“, არჟანტიდის გახდრი. გუშინ ჩამოებრუნდით, პოდა ჰაჯისა და რაჯის შორის გამარსუდი ცხარე ბრძოლის შემდეგ, რომედნიც „კოკორის“ თავს ეციდებოდნენ ერთურთს, როცა ბოლოს რაჯის დარჩა გამარჯვება, ვიფიქრეთ, მოდი, ერთი ნავით გავისეირნოთ-თქო. მაგრამ აღმოჩნდა, რომ კარაშონს გაექირავებინა იგი. ასეთივე ოინი გვიყო წინა კვირასაც“.

1891 წლის თებერვადში ედმონ დე გონკური ასე აღწერდა კრეპიტუსედთა კავშირს, სახედის შეცვდის შემდეგ სუტენიორთა საზოგადოებად მონათლულს: ეს იყო „მენიჩბეთა ყოვლად უმსგავსი ამხანავობა, რომედსაც წინამძლოდად მოპასანი ჰყავდა“. გის მოსწონდა, როცა რაიმე ახინებუდი ქცევით აოცებდა ბურჟუებსა და თავის კოდეგებს. გონკურს კიდევ ფერების გამუქება სჩვეოდა. სუტენიორების საზოგადოება, კრეპიტუსედთა კავშირი, ღრეობა, ტდანქი ოსუნჯობა ზედგამოჭრიდია იმდროინდელი გის თავმომწონეობისათვის. ოლონდ ეს ყოვედივე ოდენ ნილაბი იყო მისი.

სიკვიდილის მომნუსხვედ ძადას მინდობიდი მოპასანი დამობს ტდანქი ოსუნჯობით შენიღბოს მისთვის ჩვეუდი რომანტიკულობა, რაიც თავს მაინც იჩენს ღამისა და მთვარის ტრფიაღებაში, მჟღავნდება მოპასანის იდუმადი „მე“. მოპასანის ქცევა რომ წინააღმდეგობრივია, ეს არ გამოჰპარვიათ მის კეთიღისინდისიერ მკვდევარებს, მათ შორის დოქტორ ჟან დაკასანსაც: „ნიჩბოსნობით გატაცების პერიოდში მოპასანი უცნაურ ქცევას ავდეენდა: დაუოკებედ მოძრაობას და დაუცხრომედ ფიზიკურ ვარჯიშს მოსდევდა დეპრესიისა და მოდუნების პერიოდი. საზოგადოების სუდი და გუდი, ხუმარა ადამიანი უცებ აპათიურ და ნალვლიან არსებად გადაიქცეოდა — ამგვარი განწყობა სწორედ რომ ნიშანდობდივია ეგრეთ წოდებული ციკლოტიმიური მდგომარეობისათვის“.

წყდისა და შემწვარი ციმორის სუნს ისუნთქავს ჟოზეფ პრუნიე, ზოგჯერ რაიმე აყადმაყადს შეესწრება, ხან მდუმარეა, ხანაც — აღგზნებუდი, დიდხანს ადევენებს სოდე თვადს ადერსიანი და ვერაგი სენის დინებას. აქ მას დამაზ მიგობარს ეძახიან უკვი.

ყოზეფ პრუნიე იმ დროს ქოჩორაა. წვერი კი გაუპარსავს¹. სამაგიეროდ, დიდრონი, ფუშფუშა უღვაშები მოუშვია. მზემო-კიდებუდია და ჭაბუკური ძად-ლთნით აღსავსე. მუქი, „მწვარი ტოპაზის“-ფერი თვალები აქვს, ლონიერი ქედი. სამინისტროდან გამოსვლისას ის წესიერად ლიღებშეკრული მოსედება, მაგრამ დაიგულებს თუ არა თავს წყაღზე, მყისვე გარდაიქმნება მოუხეშავ მეზღვაურად — „ყოჩაღ მიჯნურად“; ნავებსა და ორჩხომელებს შორის მიაცურებს თავის კარაპას, ნედიად ტღაშუნობს მოღივ-ღივე წყადი.

დადოცვიდ „სამყვარეში“ მაზურკას უკრავენ. მოპასანს სე-ნაში ჩაუყვია ხელები და ისე უგდებს ყურს. „წყაღზე გამართულ ჩარდახქვეშ ღრიანცედი და ქედვა იყო... ყვიროდა, მღეროდა, ღრიადებდა იქ თავშეყრილი ხადხი. სახეაწითლებუდ მამაკაცებს შდაპა კეფაზე მოვედოთ, სიმთვრადისგან თვალებაკიაფებუდნი ხელებს იქნევდნენ და ღარღარის იშტაზე მოსუდიყვენენ. საიმსა-ლამოდ საკბიდოს მძებნედი ქადები ჯერჯერობით სასმედს მი-ირთმევდნენ სხვის ხარჯზე, ხოდო მაგიდებს შორის დარჩენიდ რავისუფად ადგიდს იკავებდნენ აქაურობის მუდმივი სტუმრე-ბი — მსუბისთავი მენავენი და ფდანედის მოკდე ქვედაკაბით მოსიდი იმათი ნანდაურნი“.

კანკანს უკვე დიდი გასავადი ჰქონდა. გიმი ისეთივე ადქაჯუ-რი სიშმაგით დაგვიხატა იგი, როგორც ტუდუზ-დოტრეკმა თავის სურათზე — „მუდენ დე და გადეტი“: „პირისპირ მდგარი წყვი-ლები შდეგურად როკავდნენ, ფეხს იმსიმალღზე აიქნევდნენ, ზედ ცხვირაძდე უწვდენდნენ კავადერს. თეძომოთახთახე მდედრ-ნი ხტოდნენ, მალდა იწევდნენ კაბებს და ქვედა საცვადს აჩენდ-ნენ. ფეხს საოცარი სიმარდით აიშვერდნენ ხოდმე თავს ზემოთ, მუცედს ატოკებდნენ, გავას იქნევდნენ, მკერდს ათამთამებდნენ და ირგვდივ აყენებდნენ გაოფდიანებუდი ქადების ცხარე სუნს“.

„სამყვარე“ მღვრიე წყადში ირეკდება. დრაგუნები — გვერდზე სმადი ჰკიდიათ — სკამებზე გადამსხდარან, გაივღ-გამოივდიან

---

¹ „გუშინ პატარა მარცხი შემემთხვა, კინაღამ სახათაბადოდ ვამიხდა საქ-მე, ჩავრამ ჩემდა იღბად იოდად გადავრჩი: ძადიან ახდოს დავიხარე სანთედ-ზე და წკერი შემეტრუსა; მსწრაფდ ზემივე ხედით ჩავაქრე ცეცხლი, თდონდ ცადი დოყა შეიყრუჯა, რალას ვიზამდი, ავედეი და გავიპარსე წვერი...“ 1875 წდის 6 თქტომბერს დედასთან მიწერიდი წერიდიდან.

ხოდმე საგადანტერეო დუქანთა ნოქრები, აბრეშუმისქადსტუხი-
ანი და ქოდგოანი მატრაკვეციები. წყადში ყვეღვან მობანავეთა
ჭყეტელა სამოსი ჩანს. მოცურავეები მსარუდით მიაპობენ
წყადს, ვილაც დუნდრუსა კი წკვიტინებს:

— კარგო, არ ჩახვიდე წყადში, გაცივდება!

როცა მუშაობისგან მოცდილია და შვებუღება ან ერგება —
შვებუღებას ყოვედთვის ეტრეტაში ატარებს — გი სუდ მუდამ
მდინარეზეა (თითოდლიან სამიჯნურო კავშირს აბამს, ჩხუბობს,
აყადმაყადს ტებს, ტყვრება). ოლონდ თან აკვირდება კიდეც —
აბრე ასწავდის ფლობერი. „დღეს არნახუდი პაპანაქებაა... მე ნავი
დამყავს, ვბანაობ, ისევე ვბანაობ და ნიჩბებს ვუსვამ. ვირთავ-
ვები და ბაყაყები ისე მიეწვივნენ, ლამის ყოვედ დროს იხილონ
ცხვირზე ფარანდადგმული ჩემი ნავი, რომ დაბარებუდით გამო-
მეცხადებიან და მესადმებიან. ჩემს მძიმე ნავს ისე ვმართავ,
თითქოს კარჭაბი იყოს, პოდა, შუალამისას რომ მივადგები ხოდ-
მე ერთი ჭიქა რომის გადასაკრავად ჩემს ამხანაგებს, ბუჭივად-
ში დამკვიდრებულთ (ორ-ნახევარი საათის სავადზეა ბეზონიდან),
გოყვარდეს, განცვიფრებას ეძლევიან. კვადვინდებურად ვმუშაობ
მენავეთა ცხოვრების სცენებზე — გწერი კიდეც ამის თაობაზე
ვინძლო გვარიანი სახადისო და მართადი წიგნაკი გამოვიდეს...“¹

ამ გარემოს ახადგაზრდა მწერადი შემწყწინარებლურად სულაც
არ ეკიდება. რალა თქმა უნდა, თავს ამ გარემოში მიშენივრად
გრძნობს, ოლონდ მისი ავკარგიანობის გამო ოდნავადაც არა
ცდება. „აქა ტრიადებს სუნი ცხოვრების დექის, გავარჯიშებუდი
გარყვნიდების, პარიზის საზოგადოების მთედი მყაყისა: აქ ერთ-
მანეთში ირევიან საგადანტერიო დუქნების ნოქრები, წყადწა-
ღებუდი მსახიობები, მესამეხანისხოვანი ჟურნადისტები, აზნა-
ურების სამეურვეოდ რომ ქვეუდან, ბირჟის წვრიდფეხა თადლი-
თები, სახედგატეხიდი მოქქეფენი, ძვედი, ნათრევი არშიყნი“.

მარჯვე სახედწოდება დიახაც მოსწონს: „ამ ადგიდს სწორედ
რომ შეეფერება „სამყვარეს“ სახედი“.

ეს ყოვედივე მანეს სუდრადგმუდი სურათები გეგონება.

ის ფერები, რასაც მოპასანი იყენებს „სამყვარეს“ დასახატა-

1 1875 წლის 29 ივნისს დიდსადში გაგზავნიდი წერიდიდან.

ვად, იცვლება ისევე, როგორც პეიზაჟი იცვლება სოღმე მონეს სურათებზე სხვადასხვაგვარი განათების კვალბაზე. თავისუფლების, თავისთავადობის სიყვარული, საძუღველი მეშჩანობის ზიზლი, რაიც ფლობერს ჩაუნერგავს გის გუდში, მსუბუქი ყოფაქცევის გოგოების დეენის უინი მდინარის ნაპირისაკენ მიეზიდება ახადგაზრდა ნორმანდიელს. წყლის მომხიბვლელობას შეიცნობს იგი. „ჩემი დიდი, ყოვლისმომცველი გატაცება ათი წლის მანძილზე სენა გახდდათ“. აზნიერს, არჟანტიელს, ბუჟივადს, დე პეკსა და კონფდანს რომ ჩაუვიდის, მდინარე იკდაკნება და სევრსა და პუასის შორის, თითქოს სადალობოდო, წარმოქმნის ასომთავრულ „M“-ს, იმ კაცის ინიციალს, ვინც მისი ყველაზე გუდმხურვადე მოტრფიადე იყო.

იქ, მდინარის ნაპირას, ეცნობა გი ცხოვრების ავ-კარგს. მძაფრი მედანიქლოდით მოცული გიხსენებს შემდგომ ამ ამბავს. ეს მედანიქლია მით უფრო ეძაღება, რაც უფრო უსაშველოდ ითრევს ნაადრევი წყვილიადი. „რამდენი სასეირო რამ მინახავს, რამდენ ცუგრუმედა ვინმეს შევხვედრივარ იმ შორეული წარსულის დღეებში, როცა ნიწბოსნობას მივდევი. მაშინ მოსამსახურე ვიყავი, გროში არ მებადა; ახდა შეძღებუდი კაცი ვარ და, რა უეცარმა ხუსტურმაც უნდა წამომიაროს, შემიძღია კაიძადი თანხა მივაფშენილო. რა მარტივად, საამურად და თანვე შეჭირვებუდად ვცხოვრობდით. — იქით პარიზის კანტორა იყო, აქეთ კიდე მდინარე არჟანტიელსა თუ ბუჟივადში ...ოოჰ, რა იყო, როცა იმ აყვავებულ ნაპირთა გასწვრივ გავისეირნებდი, ჰეი, ჩემო დობილო ყიყინებო, გრიდოში ნებიერად მეოცნებენო, მუცდუკათი გაწლოდინო დუმფარას ფოთოღზე...“.

„გავგონებდათ თუ არა ის დღეები, როცა პარიზის შემოგარენში ვეხეტებოდით, ის ჩვენი ცისკროვანი სიღარიბე, ახადგაფოთდიდ ტყეებში რომ დავიარებოდით და ისერივად ვითვრებოდით სუფთა ჰაერით სენისპირა სამიკიტნოებში, გავგონებდათ თუ არა ჩვენი სატრფიადო თავგადასავადი, ესოდენ ბანადური რომ იყო და იმავ დროს ესოდენ მომხიბლავი?“

აი, მდინარის ამ სიყვარულის მეშვეობით გაიჩინა თავისი ნოველების პერსონაჟები, ცხოვრების შუაგულში იპოვა — თუნდაც პოლის დობილის გონებადაფანტულ და ადერსიან პოდეტისა არ იყოს, ეგზომ სუღელი რომ არის თავისი მიამიტლობითაც და

თავისი ცინიზმითაც. ანდა „ქადაქვარეთ გასეირნებაში“ გამოყვანილი გათქვირებული მეღუქნის ქაღისა ან იყოს, ან კიდევ — ნაზი, თავგანწირვის უნარით დაჯიღელებული ივეტისა; რომელი ერთი უნდა ჩამოვთვალო.

უკვე ვიცით, რომ ჟოზეფ პრუნის კარჭაპს „ვარდის ფურცელი“ ერქვა.

— სწორედ ეგრეა, მადმუაზედ ბუზუნა, „ვარდის ფურცელი“ პქვია.

— რა მშვენიერი სახელია! — ამბობს ბუზუნა.

— მაშ, მოდი, ჩვენი მესაჭე იყავით.

— რატომაც არა, ვიქნები!

— აბა, ახლავე წაგიყვანთ პერკუდესთან, მშვენიერი შემწვარი ციმორი იცის.

— ბიჭოსა რა გქვიათ?

— ჟოზეფ პრუნია.

— ჰა-ა!

— ანდა გი-გი, აგრეთვე არამზადა!

— დასე ერთი მაინც — პო, ლმერთმანი — არ შემეშინებოდა, თქვენ რომ დაბურუნდ ტყეში შემსვედროდით.

ძია ფურნების სახლი აგურის უცნაური, აივნისანი და ტერასისანი ნაგებობა გახლდათ. კედლებზე ქაღისა და მამაკაცის ფიგურები ეხატა ბუნებრივზე უფრო დიდი ზომისა, ფასადს კი მობანავე ქაღის გამოსახულება ამკობდა. აქაურობა ძაღზე მოგაგონებდათ „პარიზის საიდუმლოებათ“¹. შენობის შიგნით კედლები დაფარული იყო ბეროს, ჟერვეკისა და დეპიკის ფრესკებით — აქ ნახავდი სამხედრო აღდუმს, სახუმარო შინაურად ჩხუბს და სტეინდენის გამირების ყაიდაზე ქურდთა ღურჯი ბღუზებით მორთულ ტყის სამ პერკუდესს, რომლებსაც გულგახეთქილი ბურჟუა დაუმარტოხედებიათ ქუჩის ფარნის ქვეშ, იმ ბურჟუის ცოდს იქვე შიშისგან გული შეჰლონებია, ორი პოდიციედი კი ამ დროს თავს ისე გაჩვენებს, ვითომც ვერაფერს ვამჩნევთო. ამ ფრესკებს ქვეშ მოპასანი მიჰქრის:

¹ „პარიზის საიდუმლოებათი“ — ევენ სიუს რომანი, რომელშიც პირველად იქნა აღწერილი პარიზის ფსკერი.

სახიფათოა მდინარის კბოდე:
მოსხდები... შენც წყადს გიჯობდეს ხმელი.

შუშუნა ღვინოს ნუ ეძაღები,
თუ გინდა, ძმარვა ან გქონდეს ხვადა.

კარგსა იქმ, ვოგოს თუ ეკრძალები,
გზად შემოყრიდი რომ გინმობს თანა...

ეს ლექსები — თარიღად 1885 წლის 2 ივლისი უზის — გვიმხედს იმ მოყვრებულ კაცის ირონიას, თავისი ქაბუკობისდრთინდელი თავგადასავლის ადგილებს რომ სწევია.

იქ, ჰერკუდეს ფურნეზისას, სამიკიტრო „პუდენში“ თუ კუნძულ მარანტზე, ყოველ შემთხვევაში, „წყაღზე“, მოპასანი პატარა ბუზუნას მიჯნური შეიქნა. „ხუთნი ვიყავით — მთელი ბანდა. რაკი ხელმოკლეობის გამოს სხვა საშუალება არ გვქონდა, ავდექით და საცოდავ ანჟანტიეღურ ტრაქტირში დავიდეთ ბინა, შევქმინით თავისებური კოლონია, გვეკავა მარტო ერთი ოთახი, და სწორედ იმ ოთახში გავატარე ჩემი ცხოვრების ყველაზე გიჟური საღამოები... ძაღზე შეხმატკბილებულად ცცხოვრობდით, მსოფლოდ ერთ რამეს ვწუხდით: მესაჭე ქადიშვიდი არა გვყავდა. აბა, ნავი და უქადობა სად გაგონიდა“.

ბუზუნას სახით იპოვეს იგი. ეს ბუზუნა ერთი ადგილიდან მეორეზე დაფრინავდა, ჰოდა, არხეინად გახდა ხუთი ქაბუკის ნანდაური. „იგი გაუჩერებელივ ჭიჭინებდა, დაუღუმებდად ხმიანებდა, რაც ნიშანდობლივია ამ ფრთიან არსებათათვის, ნიავის დაქროლებაზე რომ ბზრიალებენ. ფიქრი არაფრისა ჰქონდა და ამბობდა ყოვდად მოუღონებ, ყოვდად უცნაურ, ყოვდად საკვირველ რამეებს“.

ყვედაფერი მშვენივრად იყო მანამდე, სანამ გამოირკვეოდა, რომ ბუზი აპირებდა ბუზუკედა ერუქებიინა ხუთი მამიდოსათვის.

„ჯერ ყვედანი გავხვედით, მივხვედით, საბედისწერო რამ მოხდაო. ეგ კია, ხან ერთ ჩვენგანს გადავხედავდით, ხან მეორეს, აბა, ვის გადავებრადოთ დანაშაუდით. ვისთვის გინდოდა გადაგებრადებინა? დიას, მაინც ვისთვის? მერმე ნედ-ნედა გონს

მოვევით, ნუგეშის მაგვარი რამ ჩაგვესახა გულში, ჩაგვესახა სოლიდარობის ბუნდოვანი გრძნობის წყადობით. სიტყვაძვირმა ტომაშავკმა ეს ახადგალვიძებუდი იმედიანობა ასეთნაირად ჩამოაყადიბა: „რა გაეწყობა, ეგრე იყოს, ძადა ერთობაშია!“

და კვდავ ძველებურად წარიმართა ყვედაფერი.

უზრუნვედ ბუზუნას, ერთიც ვნახოთ, მდინარის პირას ფეხი დაუსხდტა, ქვიან ნაპირს დაენარცხა და იმ თავის ბუზუკედას გამოეთხოვა. მოთხრობის ამ ადგიდას ვის სინაზის გრძნობა ეძადება. ბუზუნა სასოწარკვეთიდი ვახდდათ. მაშინ ცადთვადას, „რომედსაც, შესაძლოა, ყოვედ ჩვენგანზე მეტად ჰყვარებოდეს იგი, ერთი გენიადური აზრი დაებადა. ადვა, ცრემდით დანისდუ-დი თვადები ამოუკოცნა და აგრე უთხრა:

- დაწყნარდი, ბუზუნი, დაწყნარდი, მეორეს ვაგაჩენინებთ.
- მართლა?
- კი, გეფიცები.
- არა, მართლა, მართლა?

მაშინ ხუთივემ ერთხმად მივუგეთ:

- მართლა, შენს თავს გეფიცებით, ბუზუნი“.

ამ სადალობთ ფურცლებს თარიღად 1890 წედი უზის. ვი იმ დროს ონმოცი წდისა იყო და თიჯოეუდი ფრაზის დაწერა საშინე-დი ტანჯვის ფასად უჯდებოდა. თ ვ ა დ ე ბ ი ს ტ კ ი ო დ ა. სუ-დაც არ ჰგვრიდა სიამოვნებას, როცა ესმოდა, ბუდვარებს მოდე-ბუდი ბიჭები როგორ ვაჰკიოდნენ ახად, მოდურ, თავის მომა-ბეზრებედ სიმღერას — „შენ გინახავს ბუზუნა“? სევდა იმის გა-მო, რაც „აღარასოდეს განმეორდება“, განუმეორებედ ედფერს ანიჭებს ამ ქმნიდებას, რომედიც თხუთმეტი წდის წინანდედ ამ-ბებს ემყარებოდა.

რეადური და გამონაგონი ერთურთს ერწყმის მოთხრობა „ბუ-ზუნაში“. რობერ პენშონი და დეონ ფონტენი შემდგომ ჰყვე-ბოდნენ, რომ მწერადს ბოდომდე ესარგებდა შექმნიდი ვითარე-ბით. შესაძლოა, რა თქმა უნდა, საერთო ბუზუკედა ოდენ ვის წარმოსახვის ნაყოფი ყოფიდიყოს, ოდონდ სხვა ყვედაფერი სი-ნამდვიდეს შეეფერებოდა.

ამჟამად ძნედა, დანამდვიდებით დაასახელო ჯგუფის მეოთ-ხე წევრი (პენშონის, ფონტენისა და ვის შემდეგ) — ტომაშავკი.

სხვადასხვა წყაროზე დამყარებით ყველაზე უფრო სარწმუნოდ მესახება, ანრი ბრენი ვიგულვოთ, გის მეგობარი კორნელის დი-ცუში. დედამისმა არცთუ მცირედი როლი შეასრულა ახადგაზრ-და ნორმანდიელის ცხოვრებაში, შემდგომ სწორედ მას მიუძღვნა გიმ თავისი რომანი „წუთისოფელი“. დაბოლოს, მეხუთე მენიჩ-ბე-მუშკეტერი, ცადვადა, იგივე მონოკდი, ის, ვისაც „შესაძ-ღოა ყველა დანარჩენზე მეტად ჰყვარებოდა ბუზუნა“, ათი წლის შემდეგ გავდენიანი პიროვნება შეიქნა აღმოსავლეთის რკინიგ-ზის სამმართველოში. აღბერ დე ჟუანვილი გახდდათ ეს პიროვნე-ბა. ზოგჯერ, ადმინისტრაციული საბჭოს სხდომისას, იგი, ცოტა-არ იყო, გონებაგაფანტული ხდებოდა — ეგ მაშინ, როცა ბუზი მაგიდის მწვანე მაუღს დააფრინებოდა.

ვინ იყო ეს ბუზუნა, გამოურკვეველია. იგი გაფრინდა. ამბო-ბენ, ამქვეყნიდან რომ წავიდა, უკვე ოჯახის დედა გახდდათ. ნატკრა მაინც აუსრულდა.

4

1871—1879 წლების პოლიტიკური პორიზონტი—სამსახურის დაწყება სახადლო პანაღეზის სამინისტროში.— ბიუჯეტი და ბინის ძირა საპეიდ-სამეიდის ხარჯთან ერთად. — ფლობარი შარისევილი შოკა-დის წინააღმდეგ.— მოპასაფი აღტაცებულია „აბაბ მურავი შამოდე-ბიდი“. — 1877 წლის 16 აპრილი: ტრავთან გამართული სადილი — „ბატონ-ბი ზოდანი“. — სტუმრად მდინეში.

ორ წელიწადში საფრანგეთმა ძად-ლონე აღიღვინა. ტიერმა რევოლუცია სისხლში ჩაახრჩო და გადამთიელებს ქვეყნის მიწა-წყალი დააცდევინა, საამისოდ 1872 წლის ივლისში სამი მილი-არდის გამოსასყიდი გადაიხდა. ასე მოიშორეს თავიდან პრუსი-ელები. იმავე წელს შემოიღეს სავადებულო სამხედრო სამსახუ-რის კანონი ოციდან ორმოც წლამდე ასაკის ფრანგთათვის. სამ-სახურის ვადად დაწესდა ხუთი წელი! გი იღბდიანად გადაურჩა ამ ამბავს.

1873 წლის 23 მაისს, კვირას, როცა დიდის ყავას შეექვეოდ-ნენ, პარიზელებმა შეიტყვეს, გადამდგარ ბატონ ტიერის მაგიერ

პრეზიდენტად წუხედის მაკ-მაჰონი¹ აურჩევიათო. საკითხავია, რის პრეზიდენტად? აკი სიტყვა „რესპუბლიკა“ კონსტიტუციამი ჩაიწერება მხოლოდ 1875 წლის დამდევს, როცა კანონპროექტში დამატებით შესწორებას შეიტანენ ხმათა უმრავლესობის საფუძველზე.

1876 წლის თებერვადში გვარიანი დიდი წყადიდობა მოხდა, მაკ-მაჰონსაც საშუალება მიეცა, თავის სიცოცხლეში ყველაზე უფრო მოსწრებულად ეხუმრა: „რა ბევრი წყადია! რა ბევრი წყადია!“ „ლრმაა და მერე როგორი“, — თქვა ერთმა ენაკვიმატმა. მოპასანს მაკ-მაჰონზე გადააქვს ის სიძულვიდი, რითაც ნაპოლეონების მიმართ იყო გამსჭვადული: „სახელმწიფოს ხელმძღვანელი ეთქმის და რენანი დიტრესაგან² ვერ გაურჩევია, არ იცის, რა მოლვაწეობას ეწვევიან! ისე, სიმართლეს თუ იტყვის კაცი, რენანისა და დიტრეს სახედები უფრო ზავთიანად იხმიანებს ისტორიაში, ვიდრე განდიდებუდი, მაგრამ რეგვენი, დამარცხებული მარშადისა ვისზედაც ჩვენი მომავალი ჰკიდი“.

1877 წლის 3 სექტიმბერს ტიერი მოკვედა. „გაუმარჯოს რესპუბლიკას!“ — გაჰყვიროდა მაკ-მაჰონის წინააღმდეგ გამოსული ხადნი. საფრანგეთი კვდავ ბოლოქრობს. ოქტიმბერში 318 რესპუბლიკელს ირჩევენ პადატაში ორას თვრამეტი მონარქისტის წინააღმდეგ. მარშადს ეშინია, სახელმწიფო გადატრიალება არ მოხდესო — შემდგომ მართლაც შეეცდება ამას გენერადი ბუდანჟე — პოდა, იძულებულია, ფარ-ხმადი დაყაროს. რესპუბლიკის ძადა მატუდობს სენის წყდის დონის მატებასთან ერთად.

1878 წლის 1 მაისი. აღმებით ნორთუდ პარნიზში ირევიან ეგვიპტიელები, მაროკოელები, თურქები, სპარსელები, ჩინელები, კაზაკები. ორ საათზე მარშადი, რომედიც ჯერჯერობით ინარჩუნებს თანამდებობას, ტროკადეროში აცხადებს: „გამოფენა გახ-

---

¹ მაკ-მაჰონი საფრანგეთის პრეზიდენტად იყო 1873 წლიდან 1879 წლამდე. იგი ეყრდნობოდა მონარქიულ და კდერიკადურ წრებს, მონარქიის რესტავრაციას ესწრაფოდა. 1879 წელს, რესპუბლიკური განწყობილების მომპლავრების გამო, მაკ-მაჰონი იძულებული შეიქნა, უარი ეთქვა თავის უფლებამოსილებაზე.

² ბენანო ებნესტი (1823—1892) — ფრანგი ისტორიკოსი, ფილოსოფოსი-რედატორისტი. დიტრე ემილი (1801—1881) — შუადგინა ფრანგული ენის ვანმარტებითი დექსიკონი.

სნიღი გახდავთ“.¹ იჩქეფებს შადრევნები. მარშადი საპატიო დევიონის ორდენებს არიგებს.

1878 წლის 19 დეკემბერს ხელმოწერილია სახადხო განათლების სამინისტროში გის მიღების ბრძანება. ექვსი კვირის თავზე მაკ-მაპონი გადადგება, ხოლო მინისტრის ადგილზე აუენორ ბარდუს მადე ჟიუდ ფერი შეცვლის. ამგვარი გახდავთ პოლიტიკური ვითარება, როცა მოპასანმა გრენელის ქუჩაზე დაიღო ბინა; ამ ქუჩაზე მდებარეობდა სახადხო განათლების სამინისტრო.

სენის მარცხენა სანაპიროზე ფრიად სასიკეთო ატმოსფერო სუფევს. განყოფილების უფროსი ქსავიე შარმი თან მფარველობს თავის ახად მუშაკს და თან ფარული აზრიც ამოქმედებს — აიღებს და ბარე ნახევარ საქმეს ამ ახად მოხედეს გადაუღოცავს. განყოფილება, რომელსაც ქსავიე შარმი ხელმძღვანელობდა, კულტურულ კავშირს ახორციელებდა საღვთობათურო და სამეცნიერო საზოგადოებებთან — ერთი სიტყვით, ამჟამინდელი ხელოვნებისა და დიტირატურის საქმეთა სამმართველოს პირველსახე გახდათ... მაგრამ მოპასანა, ისევე როგორც ჯარში სამსახურის დროს, კვდავაც ამჯობინებს, მეორეხარისხოვან როლს თამაშობდეს, ყოველნაირად თავს არიღებს პასუხსაგებ დავადებას, მხოლოდ წვრილ-წვრილ, საიოლო საქმეებს ასრულებს.

მას შემდეგ, რაც ექვსი წელი გაატარა მონსეის 2-ში, ნახევრად სარდაფის უსინათლო და უპაერო ერთი ციცქნა ოთახში, გი 1876 წლის ნოემბრიდან კლოზედის ქუჩაზე, მე-17 სახლში ბინავდება, ძველი სადგომიდან აქ გადმოაქვს მისთვის ძვირფასი რამდენიმე ნივთი: ძველებური ხალიჩა, ზედ რომ ნადირობის სურათებია გამოსახული, დუი მეცამეტის სტიდის საწოლი, რომელსაც ვერასოდეს შეეღევა, და, რალა თქმა უნდა, გვამის ხელი.

მოპასანი კვდავინდებურად უფულობას უჩივის. 1879 წელს ფდობერმა ფენი მოიღებსა და გის უნდოდა სანახავად წასულიყო. როცა საზღვაო სამინისტროში მსახურობდა, რკინიგზის ბიღეთში საფასურის მელოთხედს ინდიდა მხოლოდ. რუანს წასვ-

---

¹ 1878 წელს პარიზში გაიხსნა მსოფლიო გამოფენა, გამოფენისათვის საგანგებოდ ააგეს უზარმაზარი პავილიონი — ტროკადეროს სასახლე; ეს სასახლე 1935 წლამდე იღვა.

და-წამოსვდა ცხრა ფრანკი უჯდებოდა. ახდა კი მეორე კლასის ბილეთში 36 ფრანკი უნდა გადაეხადა. ძადაუნებურად გადაიფიქრა გამგზავრება.

ოლონდ უმთავრესად მაინც მოუცდელილობის გამო წუხს. მდინარე, ფარიკაობა, ქაღები, სამსახურა, თუმიცა სამსახური მაინც-ღამაინც არ ედარდება, საკუთარა საიწუშაო მთლიანად ითრევს — თანაც სურ მუდამ უქეიფოდ გრძნობს თავს. ყოველივე ამას ემატება მაღალი წრის მოვადელობანი, მრავადრიცხოვანი მიპატიჟება! არადა, უარის თქმა არ შეიძლება! 1878 წლიდან მოყოლებული, იგი ჩივის: „ერთ ათ ისეთ ადგილას მაინცა ვარ მიპატიჟებული, წაუსვდელია არამც და არამც არ იქნება, ეს კი ნიშნავს ბარე სამი კვირის სამუშაო დროის დაკარგვას. ვერაფერს სრულებით სედს ვერა ჰკიდებ იმ დღეს, როცა ვიზიტად მიდიხარ სადმე, ასე რომ კვირაში ოთხ საღამოს თუ იმუშავებ კაცი“.

დროსაც თითქმის ისეთივე სიზუსტით ანგარიშობს, როგორც — ბიუჯეტს.

„ათი ვიზიტი (თუნდა ცხრა), რაც სამი კვირის მანძილზე გედის. ჰოდა, აკი ვამბობ, სურ ოთხი თავისუფალი საღამო მც.ჩება-მეთქი კვირაში; დასტურ ასეა. თანაც კვირადღეც გამოვაკლოთ. ფდობერთან გატარებული ეს დღე იმ სიმშვიდეს მიკარგავს, რაც მუშაობისთვის მჭირდება. ხუთშაბათობით, მეგობრებთან ერთად რომ ვისადიდებ, ზოდასთან მივდივარ“. ამის თაობაზევე წერს შემდგომ წელსაც: „უნდა გაიგოს კაცმა, რარივ ძნელი, რთული და მეტისმეტად დატვირთულია ჩეჭისთანა. საბრადო ვინმეს ცხოვრება. ექვს საათამდე სამსახურში ხარ; მერმე კი ერთბაშად სხვა რამეზე მუშაობას უნდა შეუდგე“.

აპირღში შეძლო, ნაწილობრივ მაინც მოეხადა თავისი მორადური ვადი ფდობერის წინაშე: „შტატგარეშე“ ბიბლიოთეკარის თანამდებობა მოუსერხა მაზარინის ბიბლიოთეკაში. კაცმა რომ თქვას, ეს იგივე არაოფიციალური პენსია იყო. მოდი და, ნუ გაგელიმება ახადგაზრდა მესამე რესპუბლიკის ამ დიდსულოვნების გამო. სინეკურის წყადლობით არსებობს ბევრი მწერალი, ხოლო ექვსასი დიტერატორი აშკარად თუ შეფარულად პენსიას იღებს.

გიმ კაროლინა კომანვირს მისწერა: „მოწყადეო ქაღბატონო და ძვირფასო მეგობარო, მინისტრი მართლაც აპირებს პენსია

მისცეს ბიძათქვენს, და, მე მგონი, ბოლოს და ბოლოს თანხმობაა საჭირო. ეს ამბავი, ცხადია, მან არ უნდა გაიგოს. თავი და თავი ის არის, არ შეიტყოს, რასაც ამ წერილით გაცნობებთ“.

უცებ მყუდროება შეირყა 1879 წლის 1 ნოემბერს გის ერთ-ერთმა მეგობარმა, ჰარი ადისმა, ჟურნალ „რევოლუციონერს ენა-ტურადისტში“ გამოაქვეყნა მოპასანის პოემა „წყდის პირას“; სამი წლის წინ ეს პოემა კატუდ მენდესმა დაბეჭდა „რესპუბლიკ დე ლტრში“, ფსევდონიმად ავტორი გი დე ვადმონს აწერდა. ეტამპის ტრიბუნადმა (ქადაქი, სადაც ზემოთ ნახსენები ჟურნალი გამოდიოდა) ავტორის წინააღმდეგ საქმე აღძრა ზნე-ჩვეულებებისა და საზოგადოებრივი მორალის შეურაცხყოფის გამო.

მოპასანს სწორედ იმ დექსების გამო დევნიან, ერთ დროს ფლობებდა თავის მეგობარს — მიწისტრ ბარდუს რომ უჩვენა. გი დაჟინებით, ზეაწეული კიდოთი, დამის მაღაღფარდოვანი სიტყვებით მოუხმობს ფლობერს საშვედად: „ფასდაუდებელ სამსახურს გამიწვედა თქვენი განსაკუთრებული წონა გენიოსი. ადამიანი-სა, ვისაც სასამართლოთი გდევნიდნენ შედევისათვის, რომელიც ძღვიძღვივობით გაამართლეს, შემდგომ განადიდეს, ხოლო ბოლოს და ბოლოს უზადო ქმნილება იქნა აღიარებული ყველა დიტირამურული მიმართულების მიერ. ჩემი ვეჭვილის აზრით, თქვენი წერილის დაბეჭდვის უმად საქმეს მიაფუჩჩებდნენ. სასურველი იქნებოდა, დაუხანებლად გამოგვექვეყნებინათ, რათა მოეხდინა მასწავლებლის მიერ მოწაფის უშუალო ნუგეშისცემის შთაბეჭდილება“. „აღბათ, მადრ ადგილს დაკვარგავ და ქუჩაში ამოვყოფ თავს. რაღა მიჭირს! სრულიად საიდუმლოდ გაგანდობთ, რომ „ნანა“ დამის არის აკრძალონ, მე კი, ვგონებ, მსოლოდ იმისთვის მდევნიან, რომ კიბის მეშველობით ზოდას შესწვდნენ... ყველგან იმას მიმეორებენ, თანაც მიმეორებენ ავტორიტეტული წყაროების საფუძველზე, გასამართლება არ აცდებოაო. მაშ, აქ რაღაც იმალება... მარწმუნებენ... წინასწარ შერჩეული მსხვერპლი ხარ, რა არის შემდგომ ზოდას გაუსწორონ ანგარიშო“.

1880 წლის 19 თებერვადს ფლობერი გადაწყვეტს, „გოდუას“ გაუგზავნოს წერილი. იგი იბეჭდება ოცდაერთ თებერვადს.

„მაშ, ეს მართალია? თავდაპირველად აგრე მეგონა, სუმრობათუ არის-მეთქი თურმე ნუ იტყვივით — ბარაქადა. არა, უნდა,

გამოვტყდე, კარგი ვინმეები კი ბრძანებულან ევ ეტამპედი ვაჟ-
ბატონები იქნება ის მოგვედის, დამოკიდებულნი აღმოვჩნდეთ
საფრანგეთის დეპარტამენტების — ბარემ კოდონიებიც მივაყო-
ლოთ — ყოველი სამსჯავროსაგან? როგორ უნდა მომსდარიყო,
რომ აწ არ არსებულ პარიზის ჟურნალში თდესლაც დაბეჭდიდო
დექსები დანაშაულებრივი გამოდგა, როგორც კი პროვინციულ
ჟურნალში გადაიბეჭდა? რა უნდათ ნვენგან, რას ცვაიბულებენ?
რა უნდა ვწეროთ? სად, რომედ ბეოტიაში ვცხოვრობთ?”

„ქაღბატონ ბოვარის“ ავტორს დიხსაც შეეძლო საქვეყნოდ
ეთქვა, ბურჟუაზიას სინდისი წმინდა არა აქვსო: „სამართალშია
მიცემული ზნეობისა და საზოგადოებრივი მორალის შეურაცხყო-
ფის გამო“ — ეს ორი სინონიმი გახლავთ ბრადლები ორი მთა-
ვარი მუხლი. მე კი, როცა მერვე სასამართლო პადატის წინაშე
წარვდექი ჩემი „ბოვარიით“, მესამე მუხლიც მქონდა: და რე-
დიგიის შეურაცხყოფის გამოო; იმ პროცესმა დიდი რეკლამა შე-
მიქმნა, ამ რეკლამას მივაწერ ბარე თრ მესამედს ჩემი წარმა-
ტებისას“.

მოსამართლე ტესიე მოითხოვდა დამადასტურებედ საბუთს,
რომ საქმე სწორედ იმ პოემას შეეხებოდა, რომელიც წინათ უკ-
ვე გამოექვეყნებინათ.

სინამდვილეში ყვედაფერი გაციდებით უფრო რთული გამოდ-
გა, ვიდრე მოპასანის საჩივრით თუ ფდობერის შუამდგომლობის
წერიდით ჩანდა. მოსამართლე, ცოტა არ იყო, დაბნეული გახდ-
დათ. საქმეში მოიხსენიებოდა კიდევ ერთი „სასკანდალო“ პო-
ემა — „კედელი“. პოემაში დაპარაკი იყო პარკში მოსეირნე შეყ-
ვარებულთა წყვილზე და მათი დანდების ერთობ მრავდისმეტყვედ
მოძრაობაზე. რაც შეეხება „რევიუ მოდერნ ნატურალისტში“ გა-
მოქვეყნებულდი პოემის — „წყდის პირას“ — ვარიანტს, მოპასა-
ნიცა და ფდობერიც ერიდებოდნენ იმ ამბის ხსენებას, რომ კა-
ტულ მენდესს, თუმცალა იგი თავისუფადი აზროვნებით გამოირ-
ჩეოდა, სრული სახით არ დაუბეჭდავს პოემა. პარი აღისმა კი მენ-
დესის მიერ თავის დროზე შეკვეციდი ადგილები აღადგინა და
ისე დასტამბა ეს ნაწარმოები.

ამიტომაც იყო, მოპასანი მაინც და მაინც რომ არ ჩქარობდა
ჟურნალ „რესპუბლიკ დე დეტრის“ სათანადო ეგზემპდარის მოძი-
ებას.

თუ საზოგადოება აპირებდა, მოპასუნის მეშვეობით მისწვდომოდა თვით ემიგრაციას, ეს იმით აინსტრუირებოდა, რომ მოპასუნი აგერ უკვე რამდენიმე წელი იყო, რაც რეგულარულად ნახულობდა ხოლმე „ტირეზია რაკენის“ ავტორს და მთლად მოხიბლული იყო მისით. 1875 წლის აპრილში გიმ გამოთქვა აღტაცება „აბატი მურეს შეცოდეების“ გამო, გამოთქვა ისეთი სიტყვებით, რომ ღირს, ეს სიტყვები აქ მოვიტანოთ:

„წიგნის კითხვისას სულ ერთთავად საოცარი შეგრძნობა მქონდა: განა მართლ ვხედავდი, თითქოს კიდევაც ვიყნოსავდი იმას, რასაც თქვენ აღწერდით“. მოპასუნი უფრო მჭიდროდ თვადი აქვს, ვიდრე ექსის მკვიდრს. სამაგიეროდ, ზოლას უფრო ფაქიზი ყნოსვა დაჰყოლია. „ყოველ გვერდს ასდის ცხარე, გამაბრუნებელი სურნელი. თქვენ შეგვაგრძნობინებთ მიწას, ხეებს, ღვინვებსა და ცენებს. თქვენ ისეთი სიუხვის, ისეთი ნაყოფიერების სამყაროში შეგყავართ, რომ ძალაუნებურად დარეტიანდები კაცი... უნდა გამოგიტყდეთ, კითხვის დამთავრებისას... შევნიშნე, სულ მთლად დავებანგე თქვენს წიგნს, თანაც ერთიანად აფორიაქებული ვიყავი!“

1877 წლის 16 აპრილს ახადგაზრდა მწერლებმა – პოდ ადექსისმა, ანრი სეარმა, დეონ ენიკმა, ე.-კ. ჰიუსიმანსმა, ლქტავ მინბომ და გი დე მოპასუნმა ტრაპის რესტორანში დაპატიჟეს ფლობერი, ზოლა და გონკური. სახეგაბრწყინებულსა და დიდებულ ფლობერს თავისი საზრუნავ-საწუხარი დავიწყებია, გულით ხარობს. მას მხარს უმშვენიებენ ზოლა და ედმონ დე გონკური. ფლობერი და ზოლა ხუმრობით კამათობენ. გონკური არბიტრობას ეწევა.

— თქვენ ძდიერ შესტობეთ, ზოლა. ნატურალიზმი სკოლად იქცევა და ამით არის ცუდი. ისევ ხედოვნება ხედოვნებისათვის თუ ღირს რამედ.

გი, ანუ, რომედ არს ვადმონი, ყურადღებით უსმენს მოკამათებებს, ოღონდ ისე ვერა ძდებს, თვადი ან ჩაუკრას ერთ-ერთ მომტან ქადს. ფლობერი გულისწყრომით ამბობს:

— აჰა, კიდევ ერთი, ჩაისვამს თავის ნავში და გაუტყვის!

აქ, ტრაპთან, ჯერ ისევ სამი წლით ადრე „სალამობის“ გამოქვეყნებამდე, უკვე მოუყრია თავი მერმინდედ მედანის ჯგუფს.

„ხაფანგის“ უზარმაზარი წარმატებამ საბოლოოდ შეაგუდიანა ზოდა, ნატურადიზმის საბრძოლო მოწოდება გაეცხადებინა — ესე როგორც თმს აცხადებენ ხოდმე — და შეექმნა თანამოაზრეთა დასი. ამ დასის მოღვაწეობის დასაბამი 1878 წლით თარიღდება, იმ წლით, როცა ზოდამ სახლი იყიდა მედანში.

1876 წელს კატუდ მენდესისას, ბრიუსელის ქუჩაზე მდებარე მის ბინაში, გიმ გაიცნო ჰიუსისმანსი და დეონ ენიკი. უკვე იმ-ხანად ჰიუსისმანსი ანრი სეარის მეგობარი იყო, მოპასანი კი-დევი — ადექსისისა. სწორედ ადექსისის გვიამბობს: „ერთხელ, ხუთ-შაბათი საღამო იყო, ხუთივენი გუნდად ვავემართეთ ზოდას სანახავად. მას შემდეგ ყოველ ხუთშაბათს მასთან დავდიოდით“. მაშ, ზოდა მათ ყოველ ხუთშაბათს იღებდა. ერთ საღამოსაც ახადგაზრდებმა გადაწყვიტეს, მოდი, ჩვენდათავად, ჩვენს „სასა-უზმეში“ სავახშომოდ მოვიპატიოთთო ზოდა.

ჰიუსისმანსი ენამახვილად წერდა ამ ხადისიან ვახშამთა თა-ობაზე: „მონმარტრის ერთ საზაზღარ, იაფფასიან სასადიდოში ვიკრიბებოდით, გვაჭმევდნენ ნახევრად უმი, აყროდებუდ სორცს, გვასმევდნენ საძაგედ, იაფფასიან, დაძმარებუდ ღვინოს. მოპა-სანი ამ დხინის სუდი და გუდი იყო. მუდამ კეთიდმოსურნეს ხა-დისი და გუდითადლობის განწყობიდება შემოჰქონდა, გვიყვებოდა სასადიდო ამბებს, თანაც ისეთი იერით, ვითომც ყვედა და ყვე-დაფერი ფესებზე მკიდიალ...“ ზოდა პირის პატივის ფრიად მოყ-ვარუდი ვახდდათ და სახე დაემანჭა. მაშინ იყო, გადაწყვიტეს, თავი გაენებვირებინათ და ტირაპთან ევასშმათ.

18 აპრიდს „რეპუბლიკ დე დეტრში“ გამოქვეყნდა ამ სადიდის ანგარიში და მენიუ, რომედიც იმდენადვე დაუჯერებელი იყო, რამდენადაც — დიტერატურული:

სუპ-პიურე ბოვარი.

ორაგული ა და გოგო ედიზ.

ყვერული თირკმედა-სოკოთი ა და წმიდა ანტუანი.

არტიშოკი ალდი გუდი.

ჩაროში „ნატურადისტი“.

ღვინო კუპო.

დიქიორი ხაფანგადან.

მექრონიკე ირონიუდად განავრძობდა: „ბატონი გუსტავ ფდო-ბერი, ვისაც სხვა მოწაფეებიცა ჰყავს, აღნიშნავს, რომ სუფრას

აკრია კასტილიურ ყაიდაზე შემზადებული გვედთევზა და მტრე-
ლები ა და საღამბო“. ეს ერთობ მასვიდი თვადით იყო შენიშ-
ნული, რადგან ტრაპთან ზოდამ დაჩრდიდა ფლობერი.

ვინ იყო ამ დიტერატურული და გასტრონომიული „ოპერაცი-
ის“ თაოსანი? მხოლოდ მოპასანს შეეძლო, ამ მიპატიჟებაზე
დაეყოლიებინა ფლობერი, ვისაც ერთნაირად არ ეჭაშნიკებოდა
ნატურადიზმი, რეალიზმი და რომანტიზმი. რაკილა ფლობერი
დათანხმდა, ზოდამაც ველარ იუარა.

თუმცაღა ის, აღბათ, ისედაც დათანხმებოდა — მხოლოდ
იმიტვის, აღექსისს ვაამოლ! ამ სადირზე, დღეს პრეს-კონფე-
რენციას რომ დავარქმევდით, ფლობერი და გონკური მეორე სი-
დიდის „ვარსკვლავები“ იყვენენ; ეს გახდდათ ჭეშმარიტად ზოდა-
სი და „მისი დასის“ ახადგაზრდების ბენეფისი.

სხდომის ოქმი ვინლა დაწერა? რასაკვირველია, ედმონ დე
გონკურმა. ამ წედგადრეკიდმა თავისებურმა მდივანმა შინ მიბ-
რუნებისას დღიურში ჩაწერა: „ორშაბათი, 16 აპრიდი. ამ სალა-
მოს პიუისმანსმა, სეარმა, ენიკმა, პოდ აღექსისმა, ოქტავ მი-
რბომ, გო დე მოპასანმა — რეადისტურ და ნატურადისტურ სკო-
ლათა მიმდევარმა ახადგაზრდობამ, გვირგვინი დაგვადგა ჩვენ —
ფლობერს, ზოდასა და მე, დაგვადგა ოფიციალურად თანადროულ-
ბის სამ ოსტატს, ერთ-ერთ მეტად მეგობრულსა და მსიარულ სა-
დიდზე. აგერა ის, ასადი პდეადა, ჩვენს თვადწინ რომ ყადიბდე-
ბა“.

დიტერატურულ ცხოვრებაში, ისევე როგორც მდინარე სენა-
ზე, მოპასანმა იცის თავისი თავის მოხერხებულად მართვა. იგი
დავირებს. ფლობერისა არ იყოს, დიდად არ ეპიტნავება სიტყვა
„ნატურადიზმი“, რაც ზოდამ დააფრთიანა და გაუშვა, ისე რო-
გორც ჯინს ამოუშვებენ ხოდმე ბოთდიდან. ერთობ სუსტი სა-
იმიტოდ, აღმართ-აღმართ მარტოკა ვდიდეს, გო არც იმის მო-
სურნეა, ნატურადისტურ კოპორტას გაეთედინოს. ოლონდ იმა-
საც ერიდება, პოდიტიკურად სახედგატესიდი გამოიყურებოდეს.
ასად ფეხადგმული ნატურადიზმი მემარცხენე მიმდინარეობას ემ-
ხრობა... ის სამინისტრო კი, სადაც თავად მსასურობს, მემარჯ-
ვენე ორიენტაციის მქონეა. აღლო როდი ლადატობს: ნატურა-
დიზმთან კავშირი შეიქნება ეტამპის საქმის ნამდვიდი მიზეზი.
ესეც არ იყოს, მეტად განვითარებული აქვს საკუთარი ღირსების

გრძნობა, ჰოდა, ვერ დასჯერდება, კვლავ დიდხანს უწოდონ ერთი „ბატონ ზოდანთაგანი“.

მოპასიანისა და ზოდას ურთიერთდამოკიდებულება მუდამ ორ-ჭოფიანი იქნება. თავისი სამწერლო მოღვაწეობის დასაწყისში მოპასიანი, რაც კი გაეწყობა, მედანიერ მასწავლებელს ეყრდნობა, ოღონდ ძადას მოიციემს თუ არა, ამ საბჭუნს, აწ უკვე ხედის შემშდელს, განზე მოისვრის. უკვე 1877 წლის 17 იანვარს პოდ ადექსისისადმი გაგზავნილ წერილში იგი განსაზღვრავს, რა ჰგვირის აღტაცებას და რა მიანიშნა საფრთხილოდ: „ამჟამად ზოდა დიდებული, ბრწყინვალე და აუცილებელი პიროვნებაა. ოღონდ მისეული მანერა მრავალთაგან ერთ-ერთის გამოვლენაა, განა მთლიანი ჯამია ხედოვნებისა. რატომ უნდა მოიზღუდო კაცმა თავი? ნატურადიზმი ისევე შეზღუდულია, როგორც რომანტიზმი...“

მოპასიანს ეძვირფასება თავისი მიდრეკილება ფანტასტიკისადმი და არ სურს, იგი ანაცვადოს „საფანგი“ დახატულ სამიკოტილოს დახდს. თავისი ტაქტიკის დასაზუსტებლად დასძინს: „ეს წერილი, თავისთავად ცხადია, არ უნდა გასცდეს ჩვენი წრის ფარგლებს; ძალიან მეტკინებოდა გური, თუ მას ზოდას უზენებდით, ვინც გურითადად მიყვარს და ვისითაც აღტაცებული ვარ; ის ხომ აღბათ გაშინაწყენებოდა ამ ბარათის გამო“.

ფლობერს გაცილებით გუდახდილად და უბოდიშოდ სწერს: „რას იტყვით ზოდაზე? ჩემდათავად მგონია, ოფოფები დაეფრინოს. წაიკითხეთ თუ არა მისი სტატია ჰიუგოზე, სტატია თანამედროვე პოეტებზე და მისივე ბრძოლა „რესპუბლიკა და დიქტატურა?“ „რესპუბლიკა ნატურადისტური გვექნება, ანდა სუდაც არ გვექნება“. — „მე მსოფლივ სწავლული ვარ“ (მხოლოდო.. რა თავმდაბლობაა)... მე მსოფლივ სწავლული ვარ!.. ყოყობაც ამას ჰქვია!.. თანაც კაციშვიდს არ ეცინება...“ ნორმანდიეის ტაქტიკა აქ, ცოტა არ იყოს, შერყეულია იტალიეის! სტრატეგიით, მწერლის თავმდაბლობის ბრალია? არა, ორივეს უყვარს აურზაური, ოღონდ უყვართ თავიანთებურად. მათი ურთიერთობის ამბავი ერთი უცნაური თანამეგობრობის ნიმუშია.

---

¹ იგულისხმება ზოდა, რომელიც წარმოშავლობით იტალიელი იყო. (ქართვ. მთარგმ. შენიშვნა).

1879 წლის შაბათ საღამოს დეონ ფონტენსა და გის ფურ-
ნეზის სამიკიტნოში შეხვედრა დაეთქვათ. გი ფენით ამოვიდა
ბეზონიდან, მხარზე ჩანთა მოეგდო. აქ „ვარდის ფურცელში“ ჩას-
ხდნენ და დაღმა დაუყვნენ მდინარეს, კუნძულ პეკამდე. ამჟამად
ისე ჯობეგაფხევიდნი აღარ იყვნენ, როგორც ასპერგოპოლისის
დროს; დეფევრის სასტუმროში ივანშემეს, ლამეც იქვე გაათიეს,
დიდადრიან კი გზა განაგრძეს. მანევრიბენ მატარებლები,
სისდების ცას ბურავს ნახშირის კვამლი. ტირიფიდან ტირიფზე
დაფრინავენ ჭარბები, მენიჩბენი დარდიმანდუდად თავს უკრავენ
მოზანავე ქალებს. კონფდანში გი ნაპირს მიადგება მეგობართან
ერთად, გასაპარსავად სადადაქოსკენ გასწევენ. გი დადაქ ქაღს
შეუჩნდება. მერმე მიცურავენ ანდრეზიმდე, კარაპას მხრებზე
გაიდებენ და ისე გადადიან რაბის კაშხალზე.

— შიმშილით კუჭი ამეწვა, — ამბობს დეონი. — ზოდასთან
ვისაუზმებთ, არა?

— გაგიხარია! თხზი კაცის თქვენს მივირთმევთ!

ვიდენს მიახლოებულნი მედანის დერწმიანში გადმოსხდებიან.
მდელს გადაჭრიან და დასავლეთ რკინიგზის ხიდს გაუყვებიან.

ამ მოგზაურობის ამბავი გიმ „პარიზელი ბურჟუის საკვირაო
გასეირნებაში“ გაიხსენა. „გოდუას“ დირექტორმა არტურ მიე-
ერიმა შესთავაზა, ნარკვევი თანადროული ცხოვრების ფაქტებით
გაეცხოვედებინა. ამასთან დაკავშირებით გი სწერდა ზოდას:
„მიერი ბარე ორი კვირა იქნება დამდევს, მოითხოვს, ჩემს მე-
გობარ პატისოსთან¹ ერთად ხელოვნების ზოგიერთი წარმომად-
გენელი ვინახუდო და ეს ჩამოვდა თქვენგან დავიწყო. თავდაპირ-
ვედად უარი ვუთხარი, მეშინოდა, თქვენთვის უსიამოვნება არ
მომეყენებინა. მაგრამ ასე მითხრა, ერთი სტატიით მეტი იქნე-
ბა თუ ნაკლები, რა მნიშვნელობა აქვსო. თქვენს შესახებ ხომ
უკვე იმდენია დაწერილი... ეს საბუთი უპირიანი მეჩვენა და მეც
ნებას დავყვე“.

ახადგაზრდა მოგზაურნი უკვე იმ ადგილს უწევენ, საიდანაც
მწერდის სახელი მოჩანს. „ჯერ დავინახეთ მარცხნივ აღმართული
ძველებური კოხტა საყდარი, აქეთ-იქით ორი კოშკურა ედგა...

¹ მ ე გ თ ბ ა რ ი პ ა ტ ი ს ო — ცენტრალური პერსონაჟი მოპასანის მოთხ-
რობების და ნარკვევებისა „პარიზელი ბურჟუის საკვირაო გასეირნებანი“.

დიდ კვადრატულ შენობას, ახადს, წოწოდას, გეგონება, ანაკში მოხსენიებულ მთისა არ იყოს, კიკნა თეთრი სახლი გაუჩენია, რომელიც იმ გამჩენს ძირში შეჰყუჟვიაო. ეს პაწია სახლი — თავდაპირველი სადგომი — წინანდედ პატრონს აუგია, კოშკი კიდეჲ ზოდას აშენებულა“.

მოგზაურნი ერთმანეთს ახედ-დახედავენ: მენავეთა ტანსაცმელი აცვიათ და ესამუშებათ. დეონ ფონტენი სასაცილოდ იმანჭება, გი მხრებს იჩეჩს.

„ვეება ძალღი, სენბერნარისა და ნიუფაუნდლენდის ნაჯვარი, ავად აგვიღრინდა“. გი ენერგიულად რეკავს ზარს. ქაღბატონი ზოდა შეიცნობს სტუმრებს, უნდობლობის გამომეტყველება მსწრაფდ გაუქრება სახეზე, კუტიკარს გაალებს და შეიპატიჟებს.

— უიმი, როგორ დაგცხებოდათ აღბათ! ოლონდ არ გაცივდეთ! სახლში ძაღიან გრიდა...

აგერა, ეს აღექსანდრინა, ზვიადი, ვითომ დათაფდური, უშვილო ცოდი, ოლონდაც გულის სიღრმეში დედობრივი გრძნობებით სავსე...

კიბზე არბიან. „კარი გაიღო და აღმოვჩნდით უზარმაზარ ჭერმაღალ ოთახში; უშვედებედი ფანჯარა, დაბლობს რომ გადასცქეროდა, ოთახს ამზიანებდა“. უპატრონო ბავშვთა სახლის აღსაზრდელები, რომელთაც ეს სახლი უანდერძა ქაღბატონმა ზოდამ, ახლა ტანვარჯიშში მეცადინეობენ ბუხრის წინ. ბუხრის მარმარილოს დაფაზე კვდავინდებურად წაიკითხავს კაცი დათინურად წარწერიდ ღვიზს: „არც ერთი დღე უსტრიქონოდ“.

ასიმიტრიული პირისახის მქონე მასწავლებელი, რომელსაც ღამის პერანგი ყავისფერი ხავერდის შარვადში ჩაუტანებია, სამუშაოს სციდდება და მოწაფეებს ეგებება. დიდ ფანჯარაში მოჩანს მშვენიერი სანახები — ვოს ტყეები, ოტის, ტრიედის, შანტელუს, ანდრეზის ფერდობები, უაზისა და სენის ხეობები; მდინარე ზედ რკინიგზის ხაზს ჩამოუდის, რკინიგზა წყლის ნაპირისგან მიჯნავს მწერის კარ-მიდამოს. ერთბაშად გამდიდრებულმა ზოდამ — „ხაფანგის“ შემდეგ წარმატება თან სდევს — სენის პატარა კუნძუდიც იყიდა.

„მერმე ხელით მიგვითითა ორ სავარძელზე და კვდავ დივანზე დაჯდა, ფეხი მოიკეცა. გვერდით წიგნი ედო. მარჯვენა ხელში სპილოს ძვლის ჯაყვას ათამაშებდა, ქალადრის საჭრელს, ხანდახან

იმიჯის წვერს დააცქერებოდა, ახლომხედველივით ჭუტავდა თავლებს“.

აი, ზოდან შესანიშნავი პორტრეტი, ფეხების მოწაფის ხელით დახატული: „ორმოცი წლისა იქნებოდა, საშუალო ტანისა, კარგა ჩასკვნილი იყო, გულკეთილი კაცის შესახედლობა ჰქონდა. მის სახეს, რაც ძლიერ მიუგავდა იმათსას, XVI საუკუნის იტალიელთა სურათებზე რომ გვხვდება (სრულიად მოუღონელი და უტყუარი დეტალი — ა. დ.), დამაზი არ ეთქმოდა, მაგრამ ზედ ესვა ძადისა და ჭკუის თავისებური ბეჭედი. მოკლე შეკრეჭილი თმა აფშეკოდა ფართო შუბლს ზემოთ. სოთი ცხვირი, თითქოსდა საჭრისის ერთი მეყსეული დაკვირვებით ჩამოსხეპილი, ერთბაშად თავებოდა ხშირუღვაშაშვილ ზედა ბაგესთან. ნიკაპს მოკლე წვერი უფარავდა. შავი თავლები, ხშირად ირონიული გამომეტყველების მქონე, გამჭოდ გიჟურებდა... მრგვალი, ძაღვიანი თავი სწორედ რომ შეეფერებოდა სახელს — მკვირცხელს, მოკრეს, ორადორ მარცვლოვანს, ხმოვნების ხმიერი ჟღერადობით აღფრენილს“.

„ხაფანგის“ ავტორი თავის გეგმებზე ესაუბრება სტუმრებს. კვდავ დიდად მოწადინებულა, საკუთარი ჟურნალი გამოსცეს, გიკრევე ისეთ დიდ იმედს ამყარებს იმ ჟურნალზე. ბაღვაკის სახელით ეკურთხება ჟურნალი... „ადამიანური კომედია“ ერქმევა... რაც ფეხებმა ვერ მოახერხა, ეგების უფრო გერგიდიანმა ზოდამ განახორციელოს... ამ საოცარ კაცს ისეთი ძადა მოსდგამს! ზოდა ძლიერ წუხს ფეხების გამო.

— ნეტა რა სჭირს, ძმობილო? „რესპუბლიკა და დიტენატურა“ გავუგზავნე. არავითარი პასუხი არ არის! ან იქნებ არ იზიარებს ჩემს შეხედულებებს?!

— რასა ბრძანებთ, ძვირფასო მასწავლებელო — სასწრაფოდ მიუგებს გი. — ამ რამდენიმე დღის წინ ვნახე ფეხები. თავადვე მკითხა, აბა, როგორ არის ზოდა?

ზოდა მიშვიდებდა, ან თავს თუ აჩვენებს, დავმშვიდდით, და სახელს ათვადიერებინებს სტუმრებს.

დღონ ფონტენი შენიშნავს: „ზოდა დავსა ჰგავს, შესახედავად ისეთივე დაღვრემილია, ცხვირი ჩამოსტირის“. გის ისევ ისე თავაზიანად უჭირავს თავი მასპინძლებთან. ეჰ, ნეტა ზოდას ფეხების თვისებები მისცა! ან რატომ ფეხებს ან მოსდევს ეს ძადა, ცხოვრების ფხა, ეს სწრაფვა წარმატებისაკენ!

— სუფრა გაწყობიდი გახდავთ! — ქვევიდან ამოსძახებთ
ადექსანდრინა. — დღეს ფარშინი რუდელი გვაქვს! მე მგონი,
მოგეწონებათ!

ანა ეს სასიამოვნო სტუმარ-მასპინძლობა ვერასოდეს იქცევა
ნამდვიდ მევლობრობად.

5

პრინციპისას წარმოდგენიდი კომედია. — ნაპო „ნანა“. — შარმატე-
ბის მიღწევის სხარბი. — ფლოზარტან გატარბიზუდი აღდგომა. — „ფუნ-
თუშა“ — ადრინა დიგიის ბადი. — ზურგის ძარბი

1880 წლის მიჯნაზე ოცდაათი წლის მოპასანი, მას შემდეგ,
რაც თსუთმეტი წელი იდაჯის გამწყვეტი წვრთნისა და შრო-
მისათვის შეუღევია, საკმარისად მომწიფებუდია საიმისოდ, რომ
თავი გამოიჩინოს დიტერატურაში. პოემები და დექსები ერთ
ტომად შეკრბა, მონახუდია გამომცემედიც. ეს კია, გამომცემ-
დის დასარწმუნებდად ფდობერის ავტორიტეტი შეიქნა საჭირო.
ვიკინგმა წერიდით მიმართა ბატონ შარპანტიეს! მშვენიერ მე-
უღდეს. ბიჭს „აქვს ნიჭი, თავსა ვდებ, რომ ასეა, მე კი, ვგონებ,
ცოტა რამ გამეგება. მისი დექსები მოსაწყენი არ არის საზო-
გადობისათვის, უწინარეს ყოვდისა, ესაა მთავარი, თანაც პო-
ეტია, ვარსკვდავებსა და ჩიტუნებს არ ებუდბუდება. ერთი სიტ-
ყვით, ჩ ე მ ი მ ო წ ა ფ ე ა დ ა შ ე დ ე ო ვ ი თ მ ი ყ ვ ა რ ს. თუ
თქვენი მეუღდე ამ საბუთებს ყურს არ ათხოვებს და არ დათანხ-
მდება, იცოდეთ, არ ვაპატიებ“.

მერმე თეატრის ჯერი დგება. ყოვდად უხვირო „გრანფის მე-
უღდის დე რიუნის“ შემდეგ მოპასანი წერს დექსად გაწყობიდი
პიესას — „წინა წდებში“. პიესას ბედმა გაუღიმა. დეჟაზეს თე-
ატრის სცენაზე დადგეს. მოპასანმა იგი კაროდინა კომანვიდს
მიუძღვნა, ფდობერს ეამებო, „თქვენს ბიძას, ვინც ეგზომ მიყ-
ვარს.“ პრემიერამ რიგიანად ჩაიარა, „ბტი ჟურნადი“ ერთობ
კეთიდმოსურნეა, „გოდუა“ თავაზიანია, დოდე — მზაკვარი... ზო-

1 შარპანტიე შობი — ფრანგი გამომცემედი, ზოდასა და ფდობერის
დიდი მეგობარი.

დას არაფერი უთქვამს, იმედი მაქვს, თრშაბათს გამოთქვამს თავის აზრს. თუმცაღა, მისი „დასი“ არაფრად მაგდებს, საკმარისად ნატურადისტური არა ხარო, მეუბნებიან. არც ერთი იმათგანი წარმატების შემდეგ ჩემთან არ მოსუდა ხედის ჩამოსართმევად. ზოდა და მისი ცოლი დიდხანს უკრავდნენ ტაშს, მერმე გუდმსურვადედ მიდლოცავენ...“

შემდეგ პრინცესა მატიდამი, ვინაც ფდობერს ემეგობრებოდა, ისურვა პიესის სცენები მისას წაეკითხა მარი-ანჟედ პასკას და ხედმძღვანელობა თვით ავტორს ეღვა თავს. აკი გი იცნობს მას, იმ პასკასი თავისი ყურით გაეგონა, როგორ უქებდა ფდობერი გონკურს იმის „საუცხოლო მარმარისებრ ბარძაყებს“. თრმოცდახუთი წდისა ჯერ ისევ კარგად თავშენახული ქადია. მისი მიზეზით სპექტაკლს არაერთგზის გადადებენ. ამ მიზეზს სუდ უბრადოდ აუხსნის მოპასანს მსახიობი ქადის მეგობარი, ქადბატონი ბრენი, დედა გისთან ბუჟივადში დამეგობრებული ანრი ბრენისა:

— ახდა არაფერი სიკეთე არ გამოვა მისგან, ჩემო კარგო გი. პასკა მიჯნურობის დრამას განიცდის. უკვე მეოთხედ ემართება.

— ეგ შეჩვენებული პასკა — ამბობს ფდობერი, — რა გამოჩერჩეტებული ვინმე ყოფიდა!

1879 წდის მაისის ბოლოს მიჯნურობის სასოწარკვეთილება. ცოტათი გაუნდდა მსახიობ ქადს, „იგი თავისუფადი გახდავო“, შეუძრია პრინცესისას გამოვიდეს. გო დაბნეულია. აქაც ისევ ფდობერი თუ უშვედის, ისევ და ისევ ფდობერი! „როგორ უნდა მოვიქცე? უნდა მივწერო, თუ სადარბაზოდ ვეახლო? თუ მივწერ, რა ტიტულით მივმართო? ქადბატონო, თუ ყოვდად უმთწყადესო პრინცესავ, თუ თქვენო უმაღდესობავ?.. საუბრისას ამბობენ თუ არა, თქვენო უმაღდესობავო? მესამე პირში მიმართვას, მე მგონი, დაქიობის სუნი დაჰკრავს. არადა, აბა, როგორ?.. ვედი თქვენგან სასწრაფო მითითებას...“

ფდობერი საქმეში ფრიად ჩახედული კაცის პირობაზე უპა-

---

1 პრინცესა მატიდამი (1820—1904) — ნაპოლეონ მესამის ბიპიუადი. მის სადონში იკრებოდა მწერლები და მსატვრები.

სუხეებს. მთაპასანი პრინცივსას „ქადბატონოს“ უწოდებს. პრინცივსა უღიმის და ჩვეუდი თვადთმაქცური გუდკეთიღობის გამოყურს ან ათხოვებს ავტორის დაქაქს. ეს კია, ერთს სწრაფად აავდ-ჩაავდებს თვადს. მისი სატრფიადო თავგადასავადი ჯერ ისევ დიდ მითქმა-მითქმას ბადებს. ბიძამის ნაპოღეონ პირუღდივით ტანმორჩიდი, იერითაც მისი მსგავსი, იგი გუღახდიღად ჭღარებს: „ის რომ ან ყოფიდიყო, ფორთოხდით უნდა მევაჭრა ჭიაროს ქურბეში“. მას, რა თქმა უნდა, რალაც სცხია მადამ ანგოსი. ბევრი რომ ან გავაგრძელოთ, პიესა წარმოღგენიდ იქნა. წარმატებაც ხვდა წიდად. ცხადია, მაღადი წრე იგუღისხმება. პრინცივსა მათიღდა ახადგაზრდა მწერადს ამიერიდან თავისი მეგობრობის ღირსსა ხდის.

ღიან, ბედი თანდათან უღიმის მწერადს. აწ ჯერი პროზაზე მიმღვარა. გი ერთიან მოცუღია იმ მოთხრობაზე ფიქრით, ზოდას რომ შეჰპირდა: „რაიმე საჩინო და ტრაგიკუდი 70 წდის ღმიღღან, ნორმანდიასი მომხდარი იმდროინდელი ამბებიდან. გუღ-მოღგინედ ვმუშაობ ნოვედაზე, რუანეღებს და ომსა ვსახავ. ამიერიდან, ვინიცობაა, რუანზე გავდა მომიხდეს, დამბაჩებით უნდა შევიარადღე“.

გი ახდა უფრო ხშირად არის ხოღმე მეღანში. ესაა ზოდასთან ურთიერთობის ბეღნიერი პერიოდი. უეჭვეღია, ნავის ამ ორ მოტრფიადეს დიტერატურაზე არანაკღებად სენა აახლეობს ერთიმეღრესთან. „ნავი უნდა შევიძინო“, — ამბობს ზოდა. დაუღ-გრომიდი, დაუზარებედი, ჩინებუდი მენიჩბე, გი უკვე აღარ არის ისეთი გაუბეღავი თაყვანისმცემედი, როგორიც ტრაპთან გახდღათ. თამამად მიუგებს: „პუასის რამღენიმე მოსახღე ვინახუღე და აქაური ხურობისა და ნავების ამბავი მივიკითხ-მოვიკითხე. იმ კაცს, ვისთანაც თქვენ ყოფიღხართ, ან ბოღიუ ჰქვია, ან დაღემანი. შესაძღებეღია, გვარს ვამახინჯებღე... ყოვეღ შემთხვევაში, ერთიც გაიძვერაა და მეღრეც, ვერც ერთს ვერ ენღობი. მაგათ ბარჯის ტარსაც კი არ შეუკვეთავს კაცი... ყვედაზე გავრცეღებუდი და უმჯობესი ნავი ოჯახური სეინრობისათვის მსუბუქი ნორვეგიუღაა (იხვზე სანადირო)“.

— ძადიან კარგი, ძობიღო, — ეუბნება ზოდა. — „იხვზე სანადირო“ იყოს...

გი ზოდასთვის ბეზონში ყიდულობს ნავს და მედანიში მთიყვანს, ორმოცდაათ კილომეტრს გამოცურავს ამჯერად ორ დღონთან — ფონტენთან და ენიკთან — ერთად. მზეს კიდევ უფრო დაუფერავს ოქროსფრად გი, დაკუნთული და ნამზეური ეშხიანი ჭაბუკია; დოდეს ვაჟიშვილი იტყვის მასზე, ერთსა და იმავე დროს კარგი მწერადიც იყო, თავგუნებაც და მძიმე ავაღმყოფიცო. ეს, რა თქმა უნდა, მეტად გუდბოროტადაა ნათქვამი, თუმცა საკმაოდ ზუსტადაც.

ამ სანეტარო მედანურ პერიოდში გი ბევრსა სვამს და არ ითვრება, ამ მხრივ პოდ აღექისის არ ჩამოუვარდება, ბევრსა ჭამს, ამ მხრივ კი ზოდას არ უდებს ტოდს. ჯარისკაცივით ექაჩება თამბაქოს და „სუდ ასე და ამნაირად იქცევა“, იტყვის მადე მასზე სახადსო განათლების სამინისტროს უფროსთაგანი, ანრი რუჟონი. ერთი სიტყვით, ეს „ისზე სანადირო“ აგერ ირწევა სანაოსთან, გადაქუდია და პრიადებს, ზოდა და აღექსანდრინა კიდევ დგანან და ცქერით ვერა ძლებიან. ბარემ სახედრიც უნდა გამოუძებნონ.

— რალა ბევრი ფიქრი უნდა! „ნანა“ დავარქვათ და ეგ იქნება! — მხიარულად ამბობს გი. ზოდას პატივსაცემად მოაფიქრდა, აკი ზოდა ერთთავად ამ თავის ახად რომანზე დაპარაკობს.

— „ნანა“ ვითომ რატომ? — ეკითხება პოდ აღექსისი.

— იმიტომ, რომ სუყვედა ზედ შეაბობლდება, — ფხუკუნი წასკდება გის, თან მარჯვედ ისკუპებს ციცაბო ნაპირზე.

აღექსისი ხარხარებს. აღექსანდრინა ტუჩებს მოკუშავს. ზოდას დამის არის ზიზლით სახე დემანჭოს. ნავს კი „ნანა“ შეერქმევა, ის სახედი, რაც დამაზმა მეგობარმა დაანათდა.

ამ ოხუნჯ ნორმანდიედს ხადისი და სიცოცხდე შეაქვს სახდში, სადაც ზოდა თავისი ცოდის გავდენით დამის სანიმუშო ბურჟუად იქცეს. ანდა იმავ დღეს გი მწარედ შესჩივის ფდობერს, გუდზე კაეშანი მაწევსო. აგრე სჩვევია: თავაწყვეტიდი მხიარულობს და უეცრივ, ერთი შეხედვით სრულიად უმიზეზოდ, უსამვედო ნაღვედი მოიცავს. ციკლოტიმია უკვე აშკარად იჩენს თავს. „ქადის სიყვარული ისევე ერთფეროვანია, როგორც მამაკაცის ჭკუა. მე მიმაჩნია, რომ მოვდენები უფერუდია, რომ მანკიერებანი დაკნინდნენ, ჩვენ კი ჩვენდათავად არ მოგვეძევება საკმარისი რაოდენობის სიტყვა-თქმანი“.

ფეოდალური ბუზღუნით უპასუხებს: „თქვენ უნიკით დედათა სქესის „ერთფეროვნებას“ (ფრაზა რამდენადმე შერბილებულია, ამიტომ მთად ზუსტი არ არის. — ა. დ.). ამის წამადი მეტად მარტივია — ადექით და თავი მოარიდეთ. მოკლედ რომ ვთქვა, ძვირფასო მეგობარო, თითქოს გუნებაზე ვერა ხართ; და ევ თქვენი ნაღვლიანობა მაღონებს, რადგან შეგეძლოთ უფრო სანამოდ გამოგეყენებინათ დრო. საჭიროა, გესმით თუ არა, ყმაწვილო, საჭიროა-მეთქი მეტია მუშაობა... ძალიან ბევრი (...) ძალიან ბევრს ერთობით! ძალიან ბევრს დაცურავთ ნავით!“

ამგვარ ვითარებაში, როცა ავდარს მზე ცვილს, მოპასანისა და ზოდას ურთიერთობა აპოგეას აღწევს. 1880 წლის 17 აპრილს ახალგაზრდა მწერადმა გაზეთ „გოლუაში“ დაბეჭდა ნარკვევი, სადაც წერდა: „ერთ ზაფხულს ყველამ ზოდასთან მოვიყარეთ თავი მედანის მამულში. დიდხანს ვუსხედით ხორბე სუფრას (ყველანი პირის გემოს მოყვარულნი და ლორმუცედანი გახდავართ, მარტო ზოდა ბარე სამი ჩვეულებრივი რომანტიკოსის ოდენს შეჭამს); თან ვდაყბობდით... მე ნავ „ნანაში“ გავიშოტებოდი, ანდა საათობით ვბანაობდი, პოდ ადექსისი ამ დროს დაყიადობდა, რაღაც ქანაფმუტურ ოცნებებს იყო აყოდიდი, პიუისმანსი აბოდებდა, სუარი კიდეც მოწყენიდი იჯდა, სოფდური ყოფა მეტად უაზრო ეჩვენებოდა.

ასე გადიოდა დრო ნასადიდევს. დიდებული ლამეები იცოდა, თბიდი ფოთლების ფშვენით შეზავებული, ჩვენც ავდეგებოდი და სასუირნოდ გავწევდით „დიდი კუნძულისაკენ“, კარ-მიდამოს პირდაპირ იყო ის კუნძუდი. ყველანი ნავ „ნანათი“ გადამყავდა იქ“.

არსებული ვერსიის თანახმად, მედანში გამართული გაცხოველებული სჯა-ბაასისას გასჩენიათ კიდეც აზრი, გამოცვათ ექვსი ნოველისაგან შემდგარი ერთობლივი წიგნი. მოპასანი თავადვე გამოტეხიდა ამბობს, რომ „მედანური სალამოების“ წარმოშობის წვრიდმანები; არტურ მეიერთან შეთანხმებით, ცოტა არ იყო, თვითონვე მიათხზა. აკი გი ასე სწერდა ადექსისს ორი წლით ადრე: „საჭიროა ქკუადამჯდარი განსჯა, რა ხერხით შეიძლება წარმატების მიღწევა. ხუთივენი ერთად ბევრ რამეს მივალწევდით, თუნდაც იმ ხერხთა გამოყენებით, აღამდე რომ არ გამოუყენებიათ“.

მოპასიანს, დოღესა და ემიდ ზოდას არასდროს ესირცხვიდებოდათ, დიტერატურა პროფესიად მიეჩნიათ, ლარიბნი იყვნენ და იმიტომ არ ესირცხვიდებოდათ. ბოდოს და ბოდოს დიდრო, ბომარში, ბადზაკი, ჰიუგო და სხვანი მრავადნიც ასევე ფიქრობდნენ. თამაშის წესები რეკლამას მოითხოვს? აგრე იყოს. მოვიშველით რეკლამა. „ოჰო, თქვენ, ბიჭებო, საქმოსნები ყოფილხართ და ეგ არის!“ — ბურტყუნებს ფლობერი. იგი პურიტანია ამ მხრივ.

„მედანის სალამოების“ წარმოშობას სხვადასხვაგვარი ვერსია მოეპოვება. დეონ ენიკი ამტკიცებს, კრებულის შექმნის აზრი პირველად მე დამებადაო. „ყვედანი სუფრას ვუსხედვართ ზოდასთან პარიზში: მოპასიანი, ჰიუისმანსი, სეარი, ადექსისი და მე. ვკამათობთ, ხან რა საკითხს შევეხებით, ხან რას; გადავწყვიტით ავადსახსენებელი 1870 წლის ომის ამბებს. ბევრი ჩვენგანი მოხადისე ანდა ეროვნული გვარდიის ჯარისკაცი იყო იმ დროს.

— იქნება კრებული შეგვედგინა, მოთხრობების კრებული? ა დ ე ქ ს ი ს ი: მართლაც, მოდო, კრებული შევადგინოთ.

ზოდა: გაქვთ მოთხრობების თემა?

— ვიპოვით.

— რა დავარქვით წიგნს?

— მედანის სალამოები.

ჰიუისმანსი: ყოჩაღ, ძადიან მომწონს სათაური“.

1880 წლის 5 იანვარს გი ფდოზერს აწვდიდა ამ ამბის პროზაულსა და უფრო ზუსტ ანგარიშს „ზოდამ ომის ნოველა — „წისქვილის დარბევა“ გამოაქვეყნა რუსეთში, მერმე კი — საფრანგეთში, „რეფორმაში“. ჰიუისმანსმა ბრიუსელში დაბეჭდა სხვა ნოველა — „ზურგზე ტოპრაკმოკიდებული“. და ბოდოს, სეარმა რუსულ ჟურნალს, რომლის კონკრეტონდენტადაც ითვლება, გაუგზავნა მეტიად საინტერესო და მძაფრი ეპიზოდი პარიზის ადვის დროისა — „სისხლის გაღება“. როცა ზოდა ამ ორ ნაწარმოებს გაეცნო, თქვა, მე მგონი, ამათგან და ჩემი მოთხრობისგან საინტერესო კრებული შედგებოდა, ძადზე თავისებურნი და თანაც არაშოვინისტურიო. მაშინ ენიკს, ადექსისსა და მე შემოგვკთავა, თითო-თითო ნოველა დაგვყწერა კრებულის შესავსებად... სანამ კრებული გახმაურდებოდა, მოპასიანი მას გაცილებით ნაკ-

დებ მნიშვნელობას ანიჭებდა, ვიდრე თავისსავე დექსებს, უბრა-
ლოდ „ხედსაყრდია“ ეს წიგნიო, ასე ფიქრობდა და ასევე სწერ-
და ვიკინგს. ზოდას სახედი პრაქტიკულად ხედს შეუწყობსო კრე-
ბულის გასაღებას და თითოეულ ჩვენგანს ას-ას ან ორას-ორას
ფრანკს მისცემსო.

ადრეულ კოჭის დაჯდომისა არ იყოს, ბედი მაშინ გაგილი-
მებს, როცა თავად მოეპრიანება. მოპასიანის ნოვედა ყველაზე
უფრო რევოლუციურია მედანელთა კრებულში, და ავტორიც ყო-
ვედნაირად იცავს თავს: „ამ წიგნის შედგენისას არა გვექონია
რაიმე ანტიპატრიოტული იდეა, რაიმე წინასწარ აკვიატებული
განზრახვა; მხოლოდ ის გვინდოდა, ომის მართალი სურათის და-
ხატვა გვეცადა ჩვენს მოთხრობებში, გაგვეწმინდა თხრობა დე-
რუდების ყაიდის შოვინიზმისაგან, ყაღბი ენთუზიაზმისაგან,
რასაც დღემდე აუცილებედ რამედ თვდიან ყველა იმ მოთხრობი-
სათვის, საცა კი წითელი შარვადი და თოფი გვხვდება“.

ამრიგად, „ფუნთუშას“ ავტორი თავისდაუნებურად გვევი-
ნება ტენდენციურ მწერდად. ქვეყნად დაბულებული მღელვარება,
საიმისო მისწრაფება, ბოლო მოეღოს ომის მითს, შარავანდი
მოსციდეს ცრუ გმირობას, აღმოზრდიან ომის რომანის მძღვერ
მუხას — ზოდას „განადგურებიდან“ მოყოლებული ვიდრე თანად-
როულ ნაწარმოებებამდე.

1880 წლის 28 მარტს, აღდგომის კვირას, დოდე, ზოდა, შა-
რპანტიე და ედმონ დე გონკური კრუასესკენ მიემგზავრებიან.
გი რუანის ვაგზადში ხვდება მათ და ყველანი ფლობერთან მიჰ-
ყავს. სტუმრებთან გამოგებებულ ვიკინგს „თავისი კადაბრიული
შდაპა პსურავს, მომრგვალებულკადთებიანი პიჯაკი აცვია, ზორ-
ბა საჯდომზე ხავერდის შარვადი შემოტმასნია, სახეზე გულთბი-
დი და ადერსიანი იერი აღბეჭდვია“.

ედმონ დე გონკურს უყვარს „ეს ვებერთედა სენა, სადაც,
თითქოს თეატრადურ დეკორაციათა ფონზეო, მიგოგავენ თვა-
დით უჩინარი გემების ანძები“, — ეს შედარება უნებურად ამ-
ხედს ქადაქის მკვიდრს. კიდევ უფრო მეტად უყვარს, „ეგ ნამდ-

---

1 დერუდები პოეტი (1846-1914) ფრანგი პოეტი, ავტორი შოვინი-
ზტური კრებულისა — „ჯარისკაცის სიმღერები“.

ვიდი საცხოვრისი მწერდისა,“ სადიდი და, კერძოდ, თევზი ტი-
ურბო არაჟნის საწებდითურთ. მოპასანს თავი დინჯად და ერ-
თობ წესიერად უჭირავს. ჩუმჩუმად უთვადთვადებს შარპანტიეს,
რომედსაც ამპარტავნული იერი მოუცილებია. ფდობერი თავს ევ-
დება თავის გამომცემელს. ყვედას სანეტარო გრძლობა ეუფდე-
ბა. კარგა ბდომად სვამენ. ყვებთან უწმაწურ ამბებს, მათი მსმე-
ნედი ფდობერი ხარხარებს, ღამის ბადლივით გადაფიჩინდეს.

როცა სტუმრები დასაძინებლად წავდენ, გიგანტი მხარზე
დალად ხედს დაჰკრავს ბიჭუნას და თვადს ჩაუპაჭუნებს. ის, ვინც
ამჯერად ყვედაზე ცუდად გაერკვა აქაურ ვითარებაში, გონკური
განდავთ. სახედგანთქმულ სტუმარს აქაც, კრუასეშიც, იმაზე მე-
ტი ყურადღება არ გამოუჩენია „მოპასანუკას“ მიმართ, ვიდრე
წინათ ტრაპთან გამოიჩინა. იგი მარიდის სვეტად იქცეოდა,
მსგავსად დოთის¹ ცოდისა, თუ ვინმე ეტყოდა, რომ სუდ ონი-
ლოდე კვირაში „ეგ ბიჭუნა“ სახედმობვეჭიდი შეიქმნებოდა, ხუთ
წედიწადში კი უფრო დიდ ადგიდს დაიკავებდა დიტერატურაში,
ვიდრე თვით მას, გონკურს, ეკავა; რომ რეადისტური დიტერატუ-
რის ამ „უიკენდს“ მხოლოდ ერთი მიზანი ჰქონდა — წინ წამოე-
წია ბიჭუნა.

ორშაბათს, 12 აპრიდს, ნასადიდევს, დეონ ენიკის კაბინეტ-
ში თავმოყრიდმა კომპანიამ მხიარულად მოაწერა ხედი შარპან-
ტიესთან გარიგებულ ხედშეკრულებას.

მედანში გატარებული იმ საღამოს შემდეგ, როცა მოპასანმა
„ფუნთუშას“ ამბავი მოუთხრო, დამსწრეთ, — მას შემდეგ, რაც
გადაწყდა, ეს მოთხრობა დაეწერა, გიმ მთდინანდ თავი მისცა
ომის, დამარცხებისდროინდელ მოგონებებს. „დამარცხებული ჯა-
რის ნაწიდეები რამდენსამე დღეს შეუწყვეტიდვ მოდიოდა, უნდა
გაეველო ქადაქზე და მერე იქით განეგრძო გზა.“² ისევე როგორც

---

¹ ნავუდისხმევი ბიბდიის ეპიზოდუ. იაჰვეს ბრძანებით ანგედოზემა ქა-
დაქ სოდომს ვანარიდეს მამამთავარი დოთი და მისი ცოდი. ქადაქი ლმერთს
უნდა დაექროა იქაურთა ცოდების გამო. დოთის ცოდმა არ ისმინა ანგედო-
შთა გაფრთხილება, უკან მიიხედა, თუადი შეავლო ცაცხედში გახვეულ ქადაქს
და იქვე მარიდის სვეტად იქცა.

² აქ და ქვემოთაც „ფუნთუშას“ ციტატები მოტანილია თ. სახოკიას თარ-
გმანიდან.

ყველა ჯარისკაცს, გისაც „მოშვებული და ჭეუჭყიანი წვერი ჰქონდა, ტანისამოსი დაფდეთიდი...“ აღტაცებით უცქეროდა — თუშცა ამ აღტაცების მიღმა უნდობლობა გენიშნებოდა — თუ როგორ „მისდევენ ამათ მსროდელები. ყველას ავაზაკების სახე ჰქონდა და გმირული სახელებიც ერქვათ: „დამარცხების შურისმაძიებენი“, „საფდავის მოქადაქენი“, „სიკვდილის მონაწილენი“. დაგვიხატა მათი მეთაურები — „უფროსებადა ჰყავდათ მაუდეულობით ან ხორბლით მოვაჭრენი, ღორის ქონისა ან საპნის გამყიდველები, მეომრებად შემთხვევით გამხდარნი“. ამ უფროსებს „თავისი საკუთარ ჯარისკაცებისა ეშინოდათ, ეშინოდათ ამ სათოკეებისა, რომლებიც ხშირად უსაზღვროდ ყოჩაღები იყვნენ, მაგრამ ამავე დროს იყვნენ ავაზაკები და გაქსუებული ხადხი“. ამგვარი არეულ-დარეულობისას „ლიპიან ბურჟუებს, ვაჭრობისაგან გაქადაჩუნებულებს, გული უწვირიდეობდათ გამარჯვებული მტრის მოდოდინში“.

„თავდასხმას თკუპაცია მოჰყვა“. დაუჯერებელია, მაგრამ მოპასანს ასე უწერია: „პრუსიედი ოფიცერი ზოგჯერ ზრდილობიანიც იყო“. ასევე იტყვიან 1940 წელსაც! თავად ნაჯარისკაციდი მოპასანი უდმობდად ამათრახებს სამხედროთა კასტას: „თუმც ისიც უნდა ითქვას, რომ ღურჯ გუსარების ოფიცრებს (გერმანელებს. — ა. დ.), ქუჩაზე მაყურებლების გასაანჩხებებდ სახით რომ დაათრევდნენ ადამიანთა დასახოც ხმებებს, სრულებით არ ეტყობოდათ — უბრადო მოქადაქენი უფრო მეტად ზიზღებოდეუთ, ვიდრე მსროდელთა ოფიცრებს, რომლებთან ერთად, ამ ერთი თვის წინათ, იმავე კაფეებში ეს მოქადაქენი ქეიფობდნენ. და სწორედ ასეთ დროს... დღე ისე არ გაივდიდა, რომ მეტევეზეთა და მეზღვაურთ მდინარის ფსკერიდან გერმანედიის ცხედარი არ ამოეთრიათ, ფორმის ტანისამოსიანი, გაბერიდი, ზოგს დანა ჰქონდა ჩარტყმუდი და იმათ მოეკდათ, ზოგი ჩაექვაკებიანათ, ზოგიც პინდაპინ ხიდიდან იყო ჩაგდებუდი წყადში“.

„კოლაბორაციონიზმი“ ფეხს იკიდეებს „წინააღმდეგობასთან“ ერთად. მსხვიდფეხა რუანედ კომენსანტებს კაპიტიდი აქვთ ჰავრში, ეს ქადაქი ჯერ ისევე ფრანგების ხედიდა. ზოგი მათგანი დიკში გამგზავნების ნებართვას სთხოვს გერმანელებს: დიკში შეგიძლია გემზე დაჯდე. ნებართვა მიიღეს. დიდიჟანსში მგზავნები „განთიადის საცოდავ შუქზე“ ცნობისმოყვარედ ათვადიე-

რებენ ერთმანეთს. ესენი არიან: ბატონი და ქაღალტონი დუაზო, გრან-პონის ქუჩაზე ბითუმად ღვინის მოვარდინი, ბატონი კარე-დამადონი, ბამბის ძაფის საბთავი ფაბრიკის პატრონი, ცოლი — „ნუგეში და მელხი ოფიცრებისა“, კონტი და კონტესა უბერ დე ბრევილი, ნორმანდიაში უძველესისა და უკეთილშობილესა გვარის წარმომადგენელი. ორი მონაზონი, კორნუდე, უკიდურესი დემოკრატი, და, ბოდოს, ფუნთუშა, პატარა ტანისა, ჩამრგვალებულ-ჩაპუნტულებული.

მარტო ფუნთუშას მოესაზრებინა საგზის წამოღება. როცა დაინახეს, როგორ იღუკმებოდა, სხვებს „ყბები მწარედ აუკაწკაწდათ“. ქალი თანამგზავრებს მიმართავს, დამეწვიეთო, და ისინიც, ვინც ათვადისწუნებით უყურებდა, შეეზიარებინან, კადათას სურ მთად დაუცარიელებენ. დაბა ტოტიში, სადაც ცხენები უნდა შეცვალონ, მგზავრებს ჩამოსვდას სთხოვს გერმანელი ოფიცერი, „ერთი მაღალი ახადგაზრდა კაცი. მეტიად წვრილი და ქერა; ფორმის ტანისამოსი ისე ჰქონდა შემოჭერილი ტანზე, თითქოს ახადგაზრდა ქალის კონსტრუქციას“. ეს ტყუპისცალი „მადმუაზედ ფიფისი“ ფუნთუშას გარკვევით ავრძნობინებს, რაც სწადაა. ქალს გული მოუვა და უარს სტკიცავს. რა გაეწყობა! პრუსიელი კომენდანტი გამგზავრების ნებას მხოლოდ მაშინ დართავს, როცა ფუნთუშა გადაწყვეტილებას შეიცვლის.

თავდაპირველად ყველა მგზავრს ალაშქოთებს ოფიცრის საქციელი. მერმე ნედ-ნედა გამოძებნიან საიმისო მიზეზებს, რომ ფუნთუშამ მსხვერპლი გაიღოს. მეტადრე ზიზღის მომგვრენი არიან ცოლ-ქმარი დუაზოები: „აქ ხომ არ უნდა დავბერდეთო რაკი ამ გაიჭერა ქალის ხელობა ყვედასთან მოიქცეს ასე, ჩემი აზრით, უფლება არა აქვს ზოგი დააკმაყოფილოს, და ზოგს კი უარი უთხრას“. არისტოკრატები უფრო პატრიოტულად არიან განწყობილნი: „ვცადოთ, დავაჯეროთო“, კონტი ურჩევს დუაზოს. აქ მოპასუნის სატირა უმაღლეს წერტილს აღწევს: „სუფრას მოუსხდნენ თუ არა, ნედ-ნედა შეჰყვნიენ განზრახული გეგმის ასრულებას. ჯერ ბუნდოვანი დაპარაკო ჩამოაგდეს ადამიანის თავ-

განწირვის შესახებ საზოგადოდ. მაგალითებად მოიტანეს: ივ-
დითი და ჰოლოფერნი“...¹

ბოლოს სიტყვას ამბობს ბებერი მონაზონი:

„— ზოგჯერ თავისთავად სააუგო საქციედი საქებურ საქცი-
ელად იქცევა ხოლმე, რაკი ის კეთილის განზრახვით არის გამოწ-
ვეული“.

გი ჰავრში იცნობდა ერთ სწორედ ამისთანა ჩაჩიან წმიდა
დას, ყვავიდშეყრიდ ჯარისკაცებს რომ უვრიდა: „ეს იყო ნამდ-
ვიდი დაი, ნაოჭიანი და ყვავიდისგან ღრმად დაკენკიდი სახის
პატრონი, თვით განსახიერება ღმის მიერ გამოწვეული განად-
გურებისა“.

ფუნთუშა ბოლოს და ბოლოს დათმობს, მაშინ კორნუდე ხმას
აღიმაღლებს: „ყვედას უნდა მოგახსენოთ, რომ თქვენ საძაგლო-
ბა ჩაიდინეთ!“

„მეორე დღეს ზამთრის ცხრათვალა მზე თოვლს თვალისმომ-
ჭრელად აციადებდა. როგორც იყო, ცხენებშებმული დიდიჟანსი კა-
რებს წინ იდგა. თეთრი მტრედების მთელი გუნდი მოქურუხებუ-
ლები, ვარდისფერ თვადებიანი, შუაგულში შავი წინწკლები რომ
ესხდათ, მძიმე-მძიმედ მიდი-მოდოდნენ ექვსი ცხენის ფეხებ-
ქვეშ, მათს აორთქლიდ მჩორესა ჰქექდნენ და შიგ საკენკს ეძებ-
დნენ“

ფდობებმა რომ ეს ადგიდი წაიკითხა, კინალამ სიხარულის-
გან შეხტა. აკი იმდენჯერ უფიქრია გულში, გუმანი ხომ არ მატ-
ყუებსო. თვადზე ცრემდი მოადგა:

— იარე შენი გზით! ახდა მავრად დგასარ ფესზე!

ფდობერი სამართლიანად ხარობს: „ფუნთუშა“, ჩემი მოწაღის
მოთხრობა, რომელიც ამ დიდი წავიკითხე სვეტებში, ნამდვიდი
შედეგრია; სწორედაც ეს სიტყვა შეეფერება: შედეგრია კომპო-
ზიციის, სატირის, დაკვირვებულობისა“. დაუხანებდად სწერს გის.
„ეს პატარა მოთხრობა დარჩება დიტერატურაში, ეჭვი არ შეგე-“

---

¹ ივ დ ი თ ი და ო დ ლ მ ფ ო რ ნ ე — ივულისხმება ბიბლიის ეპიზოდი. ივ-
დითმა, სიღამაზით განთქმულმა ებრაელმა ქადმა, შეაღწია ასურელთა დაშქრის
სარდლის, ოდომფორნეს, ზანაკში, თავისი სიღამაზით დაატყვევა ოდომფორნე,
რომელსაც ადუა ჰქონდა შემორტყმული ქადაქ ბეთლინსათვის, და ღამით თავი
მთკვეთა მას. ასურელებმა სარდლის სიკვდილი რომ გაიგეს, ზანაკი მიატოვეს
და შეაწუნებულნი უკუიქცნენ.

პართ. პოი, რა სიყვითი აქვთ მაგ თქვენს ბურჟუებს! ერთი-მეორეს არ ჩამოუვარდებიან. კორნუდე ძაღუმი და გულმართა-ღია ის საწყადი გოგო კი, ატირებული, როცა კორნუდე მარსედი-ეზას მღერის, რარიგ კეთილშობილი და ამაღლევებელია! მინდა გადაგოცნო! არა, მართლა, კმაყოფილი ვარ! სიამე მომგვარა, ფრიად გავისარე!”.

ეს მიმართვა ხან თქვენობით, ხან კიდევ შენობით, აფო-ფინებუდი მასწავლებლის მღეღვარებას გვიმოწმებს.

ნოველის აღნაგობა კლასიკურია. სიცხოვედე, დაკვირვებათა სიზუსტე ერწყმის დაღად და მსუბუქად მიმდინარე თხრობას; იქმნება ოცი შესანიშნავი სასე, განა საჭრეთლით ამოკვეთილი, განა ჩარჩოში ჩასმული, — ცოცხადი, მსუნთქავი. სიუჟეტი გაც-ვეთილი როდია, ახადია. ეს ვარიაცია „წესიერი ხადხის სისაძაგ-ღის“ თემისა განსაკუთრებუდ მნიშვნელობას იძენს 1880 წელს იმ მძაფრი ამბების წყადობით, ასდო წარსულში, 1870—1871 წდებში რომ დატირადდა. ასეთი მართადი რამ ჯერ არაფერი და-წერიდიყო საფრანგეთ-პრუსიის ომის თემაზე. „ფუნთუშამ“ თითქოს აკრძადვა ახსნა ამ თემას.

როცა დამცირებუდი ფუნთუშა ტირის მას შემდეგ, რაც მსხვერპდი გაიღო, კორნუდე კიდევ „მარსედიეზას“ უსტვენს სა-ზიზღარ „კოდაბოთა“ ცხვირიწინ, აქ ხომ იმაგ დამცირებუდი საფრანგეთის გულის მღუღარება ისმის.

ამ თავის პირვედ შედევერში მოპასანი ფუნთუშასთან და კორნუდეღსთან ერთად იდაშქრებს არისტოკრატთა წინააღმდეგ, რომედთა სუსტსა და სასაციდო მხარეებს სუდაც არ მადავს, იდაშქრებს კეთილმზრახვედებისა და სპეკუდანტიების წინააღმდეგ, ისევე როგორც თკუპანტიების წინააღმდეგ. სად ის, ამ მხრივ, და სად ბარესი, „კოდეტი ბოდოშის“ ავტორი, რომედრიც ამ თემას მიუბრუნდება ოცდახუთი წდის შემდეგ!

შეტად იშვიათად ხდება, პირვედივე ნაწარმოებმა მწერადს სახედი გაუთქვას. აგერ გუშინ იყო, კოდეტებს არ სწამდათ მი-სი. „ფუნთუშამ“ კი ყვედაფერი ერთბაშად შეცვადა.

„ფუნთუშა“ მწერდის ფანტაზიის ნაყოფი როდია. ედიზაბეტ რუსეს პროტოტიპი ადრიენა დეგეი გახდდა..

ოცი წდის ადრიენა რუანში ჩავიდა, იქნებ ბედს ვეწილო.

ერთხედ, როცა დიდუჟანსით მიემგზავრებოდა ფრანგ ჯარისკაცებთან, თავს გადახდა ის ამბავი, რაც საფუძვლად დაედო მოპასანის მოთხრობის სიუჟეტს. ომის დამთავრების შემდეგ იგი კვლავ თავის ხელობას მისდევდა.

ერთ საღამოს, „ფუნთუშას“ გამოქვეყნების შემდეგ უკვე დიდი ხანი იყო გასული, მოპასანმა ადრიენა დაინახა. ქაღი მარტოკა იჯდა რუანის თეატრ დაფაიეტის დოჟაში. მოპასანი „დიდხანს ცნობისწადიდით, თითქმის გრძნობამორეული მისწერებოდა“. და მაშინ დიდმა მწერადმა, „წარმატებულმა კაცმა“, ოსტატმა, ყველას თვაღწინ თავი დაუკრა თავის გმირ ქაღს, მერმე სავანშიმოდ წაიყვანა მანსის სასტუმროში.

ადრიენას, ვისაც კვდვინდებურად შარეტის ქუჩის ფუნთუშას ეძახდნენ, ბოდოს კლიენტები შემოეფანტა და 1892 წელს თავი მოიკდა, ჩამოფდეთიღსა და აქოთებულს სახდის პატრონის შვიდი ფრანკი ვადად გაჰყვა.

კოდექტიური კრებულის — „მედანის საღამოების“ გამოსვლის დღეს მოპასანი წერდა: „ეს არის მშვენიერი პრედუდია ჩემი დექსების კრებულისათვის, რომედიც სამშაბათს გამოვა და ბოდოს მოუღებს ნატურადისტური სკოდის სისუდედეზე მსჯედობას, რასაც გაზეთები იმეორებენ. მთედი უბედურება სათაურია — „მედანის საღამოები“ უხეირა და საფრთხილო სახედწოდებად მიმაჩნია“.

შედევს აჯამებს:

„ზოღა: კარგია, ოლონდ ამ თემას ზუსტად ამნაირად დაამუშავებდა და ასევე კარგად დაამუშავებდა ქაღბატონი სანდი ან დოდე.“

ჰიოისმანსი: უფერუდია, არც სიუჟეტი, არც კომპოზიცია, სტიდიც უღიმღამო.

სეარნი: მიმიეა, ფრიად მიმიე, დამაჯერებლობა აკდია, სტიდი უსწორმასწორო, ფორიაქიანია, მაგრამ ბევრი რამ საინტერესო და ფაქიზად გამოსატუდია.

ენიკი: კარგია, ნამდვიდად მწერდის ხედი ჩანს, აქა-იქ ცოტა არ იყოს მოუწესრიგებდია.

ა დ ე ქ ს ი ს ი: ბარბე დ'ორვეილის მიაგავს, ოღონდ სარსესი¹ არ იყოს, ამასაც სურს, ვოდტერსა ჰგავდეს“.

რამდენიმე კვირის შემდეგ კრებული „დექსები“, რასაც შარპანტიე სცემს და რაზეც იმოდენა იმედს ამყარებს, დღის სინათლეს იხილავს. წიგნი ჩინებულად მიიღეს. პროზაც და პოეზიაც ერთად გამოვიდა. ეს მართლაც ზურგის ქარს ნიშნავდა. მაგრამ რატომ არ ხარობს ავტორი? ასე რამ დაეცევა, რამ ჩააგდო საგონებელში? იმან ჩააგდო, რომ ეს ეშმაკის ფეხი მეზღვაური ორსავე წარმატებას წონის — იმასაც, მოულოდნელად რომ ხვდა წიდად და თავადვე გააკვირვა, და იმასაც, აგრე რომ ნატრობდა, მაგრამ უფრო ზომიერი გამოდგა, ვიდრე მოელოდა. მაშ, ცდებოდა? დექსების წყადობით როდი დაინტერესებულან, ნოველით სწორედ პირუკუ მოხდა. მოპასანი აწ იშვიათად, შემთხვევით თუ გაიცდის ხედს დექსის დასაწერად. პოეზიას თავს ანებებს, გეზს მკვეთრად იცვლის და, აფრებამიდი, ახად ნაოსნობას იწყებს.

6

შმოდა პოდოკარაი. — სიმონის მამა, — 1879 წლის სექტემბერი. ბრეტანს გაიმეზავრება. — ზეთისხილის მთილი. — რატომ უღოპერი არა? — დასანადი წინდაუხედაობა. — ეღუარდ ერიოს¹ სიტყვა

ფლობერის ბოლო წლებს სამი რუანელი დამაზმანის ღიმილი აცისკროვნებდა, მწერადი მათ თავის ანგედოზებს უწოდებდა. ესენი გახდნენ: ქაღბატონი ბრენი, რომელიც ესოდენ მეგობრულად იყო ვისთან, მისი დაი ქაღბატონი დაპიერი — ცოლი „ნუველისტ დე რუანის“ დირექტორის შარდ დაპიერისა, და არანაკლებ მშვენიერი ქაღბატონი პასკა. მათ სიხადისე შეჭქონდათ უბედობისაგან დაღვრემიდ სახდში, თუმიცა კომანვიდების მდგომარეობა ამ დროს გამოკეთდა კიდევ.

¹ ს ა რ ს ე ფ რ ა ნ ს ი ს ე (1827—1899) — ფრანგი კრიტიკოსი, ეშტერებოდა დიტერატურისა და თეატრის ახად პროგრესულ ტენდენციებს, ამოღდ იმეშებდა საზოგადოებრივი აზრის წარმმართველის როდს.

¹ ე დ უ ა რ დ ე რ ი ო (1872—1957) — ფრანგი პოდტიკური მოღვაწე, რადიკალ-სოციალისტების ბურჟუაზიული პანტიის ერთ-ერთი დიდერი, ისტორიკოსი, საბჟოთა კავშირთან დაახლოების მომხრე.

ფლობერი 1880 წლის თებერვლის დამდეგს ვის გულის უმშვი-
დებდა: „ამ ორ-სამ დღეში კომანვიდი ყველა ვადს ვაისტუმრებს.
საშვედი გვადგება, მადე თავს დავალწევთ ამ საზიზლარ უფუ-
დობას და მღვდვარებას, რაც აგერ ოთხი წედიწადია, წუთით
მოსვენებას არ მამდეგს. გკოცნი, ჩემო კარგო. შენი მოსხუცი“.

ყოვედ წედიწადს, 27 აპრიდს, მოსხუცის მეგობრები წმიდა
პოდიკარბეს დღეს იხდიდნენ, ვიკინგს ის ჰყოლოდა არნეუდი თა-
ვის მფარვედად. 1880 წელს წმიდა პოდიკარბეს დღე ჩვეულებ-
რივზე უფრო მხიარუდი გამოდგა: ერთ ჭერქვეშ თავი მოიყარა
სამმა მწყაზარმა, ჭკვიანმა, დამოუკიდებედი ხასიათის მქონე
ქადმა და სიცოცხლით სავსე გიმ, ნორმანდიუდი გუდითადობის
მადლით მოსიდიმა.

გიმ ფდობერს სასუმარო დექსი დაუწერა:

ბატონო ფდობერ! ხართ ვირტუოზი,
თუნდ რაგინდაა გქონდეთ იერი!
თქვენს გოლიათურ ჩრდიდში მიმდგარი,
ტანში ჟრჟოლას გრძნობს, თრთის ჟიუდ ფერი.

დე, ფიანდაზად ფხბქვეშ გიფენდეთ
ყვაუილებს მდელე დიღის მზისაო...
აკი წარმოთქვა უფადმა ლმერთმა:
გამრავდდი, ძეო ადამისაო!

დიას, მართდაც რარიგ უცნაური გახდდათ მოპასანისა და
ფდობერის ურთიერთდამოკიდებუდება! გი მომხიბდავ წერიდებს
სწერდა მას, ვინც თავისი „წმიდა ანტიუანის ცთუნება“ გამო-
უგზავნა და ზედ ასე წაუწერა: „გი დე მოპასანს, რომედიც შვი-
დივით მიყვარს“.

როცა ერთმანეთთან საუბრობდნენ ხოლმე, კდემას წარამა-
რა ცვდიდა ბიდწსიტყვაობა.

ფხვგვადგმუდი გახდდათ ვერსია, ვითომც მოპასანი ფდობე-
რის უკანონო შვიდი იყოს.

ცოტა უკეთ რომ გავერკვეთ ამ ამბავში, უწინარეს ყოვდი-
სა, მწერდისავე ნაწარმოებს მივმართოთ. მოთხრობა „სიბონის
მამა“, რომედიც გიმ ოცდაშვიდი წდისამ დაწერა, ერთი შეხედ-
ვით „უწყინარ“ შთაბეჭდიდებას ახდენს, მაგრამ ის ისევე სა-
გუდისხმოა, როგორც მოთხრობა — „გარსონ, ერთი ტოლწა დუ-

დი!“ სკოლის ბიჭები აბუნად იგდებენ სიმონს, აქაოდა მამა ანა გყავსო. ბავშვი თავის დახრჩობას აპირებს, მაგრამ „უცებ ვი-
ლაცამ მძიმე ხელი დაადო“. ბიჭუნამ მოჰხედა. „თავს ადგა ერ-
თი ტანმალადი, შავ და სუჭუჭი თმაწვერიანი მუშა და გუდკეთი-
ლის თვადებით ჩასცქეროდა“. ეს კაცი მჭიდველია, სურს, სიმონ-
ის დედა შეირთოს. „მერე ერთბაშად იგრძნო (სიმონმა — ა. დ.),
რომ მისმა მეგობარმა ხელში აიყვანა, დევურ ხელეშში დაიჭირა
და შესძახა: — ასე ეტყვი შენს ამხანაგებს, რომ შენი მამა არის
ფილიპ რემი, მჭიდველი, და ვინც შენ გაწყენინებს, მივად და
ყვედას ყურებს მაგრად ავუწივ“.¹

ცოტა არ იყოს, უცნაური სიუჟეტია იმ მწერლის პირობაზე,
ვისაც უგულოდ თვლიდნენ გი, ეტყობა, სიმონთან აიგივებდა
თავის თავს. აღბათ, მოპასვანი არ მისაყვედურებდა ამ ჩემი გან-
მარტების გამო, რადგან მოგონებებში, 1912 წელს რომ გამოქ-
ვეყნდა „გრანდ რევიუში“, ის ამგვარ აზრს უზიარებს მშვენიერ
უცნობ, პირბადიან ქერა ბანოვანს: „ყოველთვის ვგრძნობ ხოლ-
მე, როცა მწერადი საკუთარ განცდებს აქსოვს ნაწარმოებს,
თუნდაც ყვედაზე უფრო უპირთვნო ავტორი იყოს“. „სიმონის
მამის“ ავტორი სწორედ ის მოპასვანი გასდდათ, ვინაც 1874
წლის შემოდგომაზე პარიზში, ნოტრ-დამ დე ღორეტის ქუჩაზე,
კისერში ხელი ჩაავდო „ვილაც მდაბოს“, რომელიც ათიოდე
წლის ბიჭუნას სცემდა, და პოლიციის უბანში წაიყვანა, ბრედს
ქუჩაზე. ეს კია, პოლიციელები ფრიად უხადისოდ შეხვდნენ გის,
რადგან გამოთრკვა, რომ ბავშვი იმ მუტრუკის შვიდი ყოფილი-
ყო, ხოლო მამას დიანაც ჰმართებს შვილის „წვრთნა“.

1877 წლიდან 1890 წლის გასულამდე მოპასვანმა დაწერა ოცა-
მდე ისეთი მოთხრობა — დაწყებული „მესასხურებლით“ (1877 წ.
სექტემბერი) და დამთავრებული „ზეთისხილის მტილით“ (1890 წ.
14—23 თებერვალი) — ერთი და იმავე თემის ვარიაციებად რომ
გვევლინება. ეს არის თემა უქორწინოდ, აღიუღლებრის შედეგად
განენილი და მერმე უპატრონოდ მიტოვებული ბავშვისა. ამ-
გვარი მოთხრობები მოპასვანის შემოქმედების
ყვედაზე მნიშვნელოვან წილს შეადგენს რაო-
დენობის მიხედვით. სხვა თემებისგან გასსვავებით,

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი.

რომლებიც ეხება ომს, მოხედვებს, გღესებს, „სამყვარეს“ და გარკვეული დროის გავდის შემდეგ ამოიწურება ხოდმე, ეს თემა სიცოცხლის ბოდომდე უღვივებს მწერადს შთავგონებას.

მოპასანის ბევრი გამონათქვამი, მისი ესა თუ ის ახირება, ესა თუ ის ადგილი მისეული მოთხრობების, უმთავრესად კი რომან „მონტ-ორიოდისა“, ცადკეული ბუნდოვანი ეპიზოდი მწერდის პირადი ცხოვრებისა თითქოსდა გვარწმუნებს, მამობის გრძნობა მოპასანს გუღზე არ ეკარებოდო. მაგრამ ამგვარი აზრი უმართებულდ განდავთ. სწორედ პირუკუ იყო. მოთხრობა „მესასხურებდეში“ მოხეტიადე ჯამბაზებმა ახადგაზრდა ცოდ-ქმარს ხუთი წდის ბიჭი მოპპარეს. მშობლები ბავშვის ძებნაში დაბერდნენ, გაღატაკდნენ. ერთხედ მამამ, ეკდესდის კართან რომ იჯდა და გვერდით აიპშიანი ფიადა — სასხურებედი ედგა, თავისი ვაჟიშვიდი იცნო. თვადედი, ახოვანი „ჭაბუკი დემხო და პირისასე მუხლებში ჩაურგო ბერიკაცს. ტიროდა და ხან მამას ეხვეოდა, ხან — დედას, იმათ კი ენით აუწერედი სიხარუდისგან სუდი შეპგუბებოდო“.

ის მღედვარება, რა მღედვარებითაც მოპასანი ამ სურათს გვიხატავს, ისე გიპყრობს, რომ მღედოდრამას აღარც ეთქმის მღედოდრამა. ბედკრუდის ნაღვედნარევიმა გუდგეთიდობამ ცინიზმი სძდია.

უკანონოდ შობიდის თემა ზოგჯერ სხვაგვარად შეტრიადღება ხოდმე: მამა, ვისაც მზე და მთვარე შვიდზე ამოსდის, შეიღტყობს, ვაჟი ჩემი არ ყოფიდაო. „ბატონი პარანი“ (1886 წ. 3 იანვარი) მხოლოდ ვაჟიშვიდის გუდისთვის იტანს ქარაფშუტა და კაპას ცოდს. ვაჟიშვიდი მას „გუდმხურვადედ უყვარდა, უყვარდა კეთიდი, უნებისყოფო, მორჩიდი, გუდნატკენი კაცის გუდმხურვადებით. ამ სიყვარულს ავდენდა გიჟური გრძნობამორვეით, გაშმაგებუდი კოცნა-ადერსით, იმ მონცხვი, ფარუდი სინაზით, რასაც სადინარი ვერ ებოვა, ვერ გადმოღვრიდიყო ქორწინების პირვედ დღეებშიც კი...“

— ეგ თქვენი შვიდი არ არის, — პირშივე ეუბნება ჟიუდი, მოახდე, ვი ს ა ც სძაგს ამ კაცის მიმდნდობელობა.

ქვეყნიერება დემხო ამ კაცის თვადში. შემდგომ ვაჟიშვიდის წინაშე, რომედიც უკვე ოცი წდისა გამსდარა, ლლონდ მიხვედრით ვერაფერს ხვედება, ბატონი პარანი უდმობდად ამხედს

უღირს ცოდნს. „არ ვიცით, განა... არ ვიცით... პრაოდ... დაღაბუნ-
როს ეშმაკმა ორივეს გვიწვებოდა გვერდით. აბა, საიდან უნდა
იცოდეს? შენც ვერ გაიგებ ამას, ბიჭიკო, ჩემი არ იყოს... თა-
ვის დღეში ვერ გავიგებთ...“

თემა უცნობი მამისა (უკანონოდ შობილი შვილისა),
მოტყუებუნი მამისა (სხვისი შვილის სიყვარულისა) იცვ-
ლება იმ მამის თემით, ვინაც არ იცის თავისი შვი-
ლისათუ შვილების ამბავი. მოპასვნი მთლიანად იყე-
ნებს ყველა ამ ვარიანტს. ეს ბოლო ვარიანტი შესანიშნავად და-
ამუშავა „მამაში“ (1883 წ. 20 ნომბერი). ყმაწვილი ქაღი დუიზა
დარბეობდა მოხედვით ფრანსუა ტესიეს. გაუმხედს თუ არა ქაღი,
ფეხმძიმედ ვარო, კაცს ერთი საფიქრადილა გაუჩინდება: „რადაც
უნდა დაუჯდეს, კავშირი გაწყვიტოს მასთან“. ასეც იქცევა.
ფრანსუა ხანში შედის და იტანჯება „უცოდლოდ დარჩენილი მარ-
ტონხედა კაცის ცხოვრებით“. ერთხედ ის მონსოს პარკში დაი-
ნახავს ახადგაზრდა ქაღს, რომელსაც ორი ბავშვი ახდავს — ათი-
ლოდე წლის ბიჭუნა და ოთხილოდე წლის გოგონა. ეს ქაღი დუი-
ზაა, ბიჭი კი მათი შვილია.

გუშინდელი ფავნუსი მამობრივ გრძნობათა ბადეში გაიკვად-
თება, თუმცა, ამგვარი გრძნობები თუ გაუჩინებოდა, აზრადაც აძ-
მოსვლია. „საშინდად იგვემებოდა, გუდს უკდავდა მამობრივი სიყ-
ვარული, სინდისის ქენჯნა, შური, ნდომაც და ის მოთხოვნილება
თავისი შვილების სიყვარულისა, ბუნებას ცოცხად არსებათათ-
ვის ჯიგარში რომ ჩაუქსოვია“¹.

ქმარი გაიგებს ამ ამბავს და სირცხვილეუდ მამას ნებას დარ-
თავს, შვილს აკოცოს. „მამინ ფრანსუამ ბავშვს ხედები მოჰ-
ხვია და დაუწყეს კოცნა გაშმაგებით სასეზე, თვადებზე, დოყებ-
ზე, ტურებზე, თმაზე...“

ბავშვი შეაკრთო ამ კოცნათა სეტყვამ და ცდილობდა, აეც-
დინა, თავს ხან აქეთ მოიღერებდა, ხან იქით, თავისი პატარა
ხედებით ირიდებდა ამ კაცის გაუმადლარ ტურებს.

მაგრამ ფრანსუა ტესიემ ერთბაშად ბავშვი ძირს დასვა. წა-
მოიძახა:

— მშვიდობით! მშვიდობით!..

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი.

და გაიქცა, როგორც მპარავი ვინმე“¹.

„ვაჟიშვიდში“ მოპასანის გვისატავს ადამიანს, რომელიც აკვიატებულ აზრს შეუპყრია. მოთხრობაში სენატორი ესაუბრება აკადემიკოსს. ყვავილთა მტვერზე მსჯელობენ, და სენატორი შედარებისათვის მიუთითებს საუცხოო ტყის ცოცხაზე, რომლის სურნელება გარშემო იფრქვეოდა: „ეჰ, ჩემო კარგო, შენ რომ იძულებული ყოფიდიყავ დაგეთვადნა, რაც შენ შვილები გაგინინია, აბა მაშინ უნდა გენახა შენი თავისმტვერევა! დარწმუნებელი ვარ, სრულებით თავისუფლად აჩენ და თავს რომ ანებებ, სინდისი სრულებით არ გაწუხებს და აღარ გეღარდება რამე... კაცო არ არის, ვისაც არ ჰყავდეს უცნობი, უკანონო შვილები — განაგრძობდა სენატორი. — შვილები, რომელთაც უცნობ მაშის შვილებს ეძახიან და რომელნიც ამ კაცს გაუჩენია ამ ხის მსგავსად, თითქმის შეუცნობლად“².

ამავე ნოველაში აკადემიკოსის პირით ვი მოგვითხრობს „საზიზღარ ამბავს“, იმ კაცის მიერ ჩადენილს, ვისაც ფიქრადაც არ მოსვლია, შემთხვევითი კავშირის შედეგად თუ მამა გამხდარიყო. მოსდება ისე, რომ მრავალი წლის შემდეგ მამა შესვდება თავის ვაჟიშვილს, რომელიც ერთი საცოდავი დეგენერატი გამოდგება.

1879 წლის სექტემბერ-ოქტომბერში გიმ პირველად იმოგზაურა ბრეტანში, ფეხით მოიარა ეს მხარე. შეუყვარდა კონკარნო, მისი შესანიშნავი უბე და გადავანმოვლებული ათასწლოვანი ქალაქი. იგი ხარბად იყნოსავს ამ დეგენერატი და შიშისმომგვრელი კუთხის სურნელს...

ამავე დროს მოპასანს ბრეტანისაგან დარჩა ნამდვილი თუ ნახევრად წარმოსახვისმიერი მოგონება ერთი ქალისა, „რომელიც სულ ბევრი, თვრამეტი წლისა თუ იქნებოდა, დურჯი თვალელები ჰქონდა, ცოტა უფრო დურჯი, გუგები შუაში ორ ჰატარა შავ წერტილებად ასხდა“³. გათქვირულ გუდმკერდზე „მაულის ვიწრო ჟილეტი ჯავშანივით“ შემორტყმოდა. ერთი ღერი ფრანგული არ იცის, ვნებით ატანილი ნებდება მგზავრს და ქვითინებს, როცა ის მიდის.

¹ თარგმანი თ. სასოკიასი

² თარგმანი მისივე.

³ თარგმანი მისივე.

რამდენიმე წლის შემდეგ მთხრობელი ნოვედა „ვაჟიშვიდისა“ ისევ იმ სასტუმროში მოხვდება, სადაც ერთ დროს აქაურ მოსამსახურე გოგოს შეხვდა. გოგო მშობიარობას გადაჰყვოდოდა, კრინტი არ დაეძრა მამის ვინაობაზე, ბავშვი კი აქვე იზრდებოდა. იგი „ჩემს წინ გამოყვებულებულივით იდგა, დაჯირჯებულ და გულისამრევ ხედვებში თავის ქუდს ატრიალებდა და ღოჭდაპიასებრ იცინოდა. იმის სიცილს რომ ვუყურებდი, ბუნდად მივამსგავსე მისი დედის სიცილს თვადების კიდობებში და ტუჩების კუთხეებში“¹.

საგუდაგულოდ აგვიწერს. გი, რარიგ არ ასვენებს მამას „ეჭვი“. რა საშინელებას განიცდის: „და ახლა თქვენ წარმოიდგინეთ ის უცნაური, ბუნდოვანი და თან გაწამებული გრძობა, რომელსაც მე განვიცდი, როცა მას ვუყურებ და თანაც ვფიქრობ, რომ ეს კაცი ჩემგან არის გამოსული, ჩემზე არის გადაბმული... იმ იდუმადი კავშირით, რომელიც აკავშირებს შვილს მამასთან, და რომ, შემკვიდრელობის საშინელ კანონების ძალით, ის ათასი რამეთი განსახიერებულნი მამა...“².

პირველი პირით თხრობა მსოფლიო კლასიკური ხერხი გახდავთ, მაინც და მაინც ავტობიოგრაფიული მამადასტურებელი როლია, თუმცა ამ თემისადმი ასეთი დაჟინებული ყურადღება ძალუნიებურად დაგაფიქრებს კაცს. გი რომ მართლაც ყოფილიყო ცინიკოსი, რაღაც თავის მოჩვენება სურდა, რა არის აერიდებინა ხოლმე გაკენწვდა, რის მიმართაც ესოდენ მგრძობიარე გახდდათ, დიახ, ცინიკოსი რომ ყოფილიყო, მაშინ რატომ უნდა მიპბრუნებოდა ეს ბევრის მნახვედი კაცი ამ თემას მთელი თავისი შემოქმედებითი მოღვაწეობის მანძილზე? ან რად აკისრებს ბავშვს არბიტრის როლს უფროსთა საქმეებში, არადა ხომ ასე იქცევა რომანებში „დამაზი. მეგობარი“ და „სიკვდილივით ძლიერი“?

მამობის თემა მწერარს, ვინც მსოფლიო იდუმად იყო მამა, ვინც ეგზომი შეუწყნარებლობას იჩენდა საკუთარი მამის მიმართ, დიახ, ეს თემა მწერარს თავის შემოქმედებაში გაშუქე-

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი.

² თარგმანი მისივე.

ბუდი აქვს მაღალი პ ა უ ს ხ ი ს მ გ ე ბ დ ო ბ ი ს თვაღსაზრისით. მოპასვანი გუდლიად ამბობს, რომ მაღალ საზოგადოებაზე დაწერილი მისი მოთხრობების პერსონაჟები, და თავადაც მათთან ერთად, ცინიკოსები და დარდიმანდები არიან, ვისი ბრადიცაა საზოგადოების ფ ს კ ე რ ი ს წარმოქმნა. „დარწმუნებული ხართ, რომ არ გეყოლებათ დაყინტარა ვაჟიშვიდი, რომელიც სადმე შარა-შარა არ დაწანწალებდეს, ან კატორღაში არ იყოს თავამოყოფილი... ანდა ქაღიშვიდი, სადმე გარყვნილების ბუდეში რომ არ ცხოვრობდეს? ...ვინ არიან მათი მამები? თქვენა ხართ, მე ვარ, ჩვენ ვართ ყველანი, ეგრეთ წოდებული წესიერი ხადისი!“

ამ საკითხს მოპასვანი რუსოსებურად უდგება: „რაც ქურდებია, რაც ბაცაცებია, ყველა გაოხრებული და გამუდრეგებული, ყველანი ჩვენი შვილები არიან“.

ეს ფრიად მოუღონედი განწყობილება უმთავრესად მჟღავნდება ერთ-ერთ ბოლო ნაწარმოებში — „ზეთისხილის მტიღში“. ფიზიკურად გონჯ პერსონაჟს მოჰყვება ზნეობრივად მახინჯი პერსონაჟი. აბატი ვიღუა პისკას უბის ნაპირას, მარსედსა და ტუდონს შუა დასახლებულა. ეს გახდავთ ორმოცდათვრამეტა წლის ჯანმაგარი კაცი, ჩინებული მეთევზე: იჭერს ხოდმე მსუქან ზღვის მგლებს, ბრტყედთავა გვედთევზებს და „იისფერ ჟირელებს, რომელთაც ნარინჯისფერი საზები დაჰყვებათ“. არისტოკრატი ვიღუა მღვდლად იმიტომ კურთსეულა, რომ ოდესღაც მისთვის საყვარელს უღადატია. საყვარედი დაორსულებულა მისგან, ოღონდ იძულებული შექნიდა დაერწუმენინა, ბავშვი სხვისიაო; მოწიფური ვაჟიშვიდი მოუღონედად გამოეცსადება მღვდელს. იგი ერთი მაწანწადა, ავაზაკი ვინმეა.

„— თქვენ ვინ მოგახსენათ, რომ ის ბავშვი სხვისა იყოლო?

— თვითონ ქაღმა მითხრა და ისიც თავმომწონედ, დატრახანებით...“

მაწანწადა არ გამოსდგომია მღვდლის ნათქვამის გაქარწყლებას, და იმ გუდგრილობის კიდლოთი, რომლითაც მისი მდგომარეობის კაცი დაპარაკობს ხოდმე, როცა ამა თუ იმ საქმეს, არჩევს, უთხრა:

— ცხადია, დედაჩემი მოტყუებულა, როცა თქვენ გაგაბრაზათ, მხლოდ... მეტი არაფერი.“¹.

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი.

რა მკვეთრი კონტრასტია — ავარას თავსედური ქცევა და აგერ სოფლის მიმწუხრის საოცარი სიმყუდროვე, როცა „ცისკენ ამართული თრთის მონაცრისფრო წვრილი ფოთლები წმიდა ხისა, წომედმაც თავის სუსტ ჩრდილ ქვეშ შეიფარა უდიდესი მწუხარება, ერთადერთი სისუსტე ქრისტესი“¹. თავდაჯერებული არამზადა სორსოცობს და ისე ამბობს საკუთარ დედაზე: „ქადის ამბავი სომ მოგესხენებათ სრულ სიმართლეს თავის დღეში არ გელყვის“.

ავაზაკი დაარხინებულია, კარგა დამაზად გაფეცქვნილ მამი-დო — მღვდელს მამრამ, დახე, ბერიკაცი უარზეა. მაშინ ბანდიტი დანას წაეტანება. მამა მაგიდას დაავლებს ხელს და ისე მაგრად დაატაკებს გულში, რომ გადემიდი მაწანწადა იატაკზე მოიღებს ზღართანს. გუდგახეთქიდი მოახდე სოფლისკენ გარბის და გაჰკვივის:

„— ავაზაკი!.. ავაზაკი!..“

როცა სოფდელები მოიბრუნენ, მღვდელი ყედგამოჭრიდი დახვდებათ. ვერავინ გაიგებს, თვითონვე რომ მოიკდა თავი...

1890 წლის თებერვადში, როცა მოპასანი ამ მოთხრობას წერს, ის თითქმის ორმოცი წლისაა უკვე... ეს-ეს არის დაასრულა ნოვედა „ბუზუნა“ (1890 წ. 7 თებერვადი), თხზავს ფანტასტიკურ მოთხრობას „ვინ იცის?“ და მოთხრობას „უსარგებლო სიღამაზე“ (ორივე 1890 წ. აპრილშია შეთხზული), ამის შემდეგ აღარც ერთი ნოვედა არ დაუწერია. „ბუზუნა“ მადლიანი კადმით დახატული ამალედევედი გამოთხოვებაა ახადგაზრდობის ხანასთან. „ზეთისხიდის მტიიდი“ კი — უკანასკნელი გამხედა იღუმადი ტანჯვისა.

მოპასანის დაჟინებული ყურადღება ორი პოპულარული თემისადმი — განუშორებელი ფიქრი უკანონოდ შობიდ ბავშვთა ბედის გამო და ზიზლი დედობისა, — რასაც გვიდასტურებს „მონტორიოლი“ და „პიერი და ჟანი“, ნაწილობრივ მწერდის ფილოსოფიური პესიმიზმით აიხსნება, ოღონდ არ შეესატყვისება მის უაღრესად ნაზ გრძობას ბავშვებისადმი.

მოპასანის მოთხრობებს პირადულობის ისეთი ძლიერი ბეჭედი აზის, მხლოდღლა მოთხრობებად მათ ვერ მიიჩნევ.

¹ თარგმანი თ. სასოკიასი

მაგრამ რა აზრი აქვს ამას? ვარკვეულობის შეტანა ამ ამბებში ბოლოგრაფიის ფაქტებით თუ მოხერხებულა. ჩვენ კი ნაწყვეტი-ნაწყვეტი ცნობები მოგვეძვეება მსოფლო, იმიტიზმი, რთმი, მოპასანმა ყველაფერი ილტნა საიმისოდ, მისი ბოლოგრაფია იღუმალი და ბურუსით მოცული დარჩენილიყო.

მოპასანს არ უარუყვია სმები, ვითომც უკანონოდ შობილი ყოფილიყო. „ისე გავიზარდე, არ მომშორებია ბუნდოვანი შეგრძნება იმისა, თითქოს რაღაც სამარცხვინო დაქა მეცხო. ერთხელ ბავშვებმა „უჯიშო“ მიწოდეს“. გის ხშირად უფიქრია, გუსტავ დე მოპასანი სულაც მამაჩემი არ არისო. მაშინ ძადაუნებურად გებადება კითხვა: ფლობერი ხომ არ იყო მისი ნამდვილი მამა?

1873 წლის 10 ოქტომბერს ღორა ფლობერს სწერდა: „...ბიჭი სულიან-ხორციანად შენია, მეც შენი ვარ აწ და მარადის. მშვიდობით, ჩემო ძვირფასო მეგობარო, მაგრად გესვევი...“ მეტიმეტად თამამი გამოთქმები განდავთ თუნდ ღორა დე მოპასანისთანა ეგზადტირებუდი ქადას პირობაზეც. 1893 წლის 1 ოქტომბერს, მოპასანის დაკრძალვიდან ოთხი თვის შემდეგ, გონკური გაიხსენებს პოდ აღქისისთან გამართულ თავის საუბარს. აღქისისი სამხრეთიდან დაბრუნებუდიყო, იქ ღორას შეხვედროდა. უნუგემოდ მყოფმა დეიამ, როცა ედაპარაკებოდა შვიდის უკანასკნელ სურვილზე, უკუბოლოდ მიებარებინათ მიწისთვის, ასე უთხრა ერთგულ ტრიუბლს: „გის ყოვედთვის უტრიადებდა თავში ეს აზრი. მაშინაც რუანში, როცა ქირისუფლობდა თავის ძვირფას მამას...“ დაფსუსია თუ უნებურად წამოცდენიდი სიტყვა? „აქ, — განაგრძობდა ედმონ დე გონკური, — ქადაბატონმა დე მოპასანმა იყუნა, მაგრამ უმადვე დასძინა: „საბრალო ფლობერს“...“

რაკი გუდისნადების ეს გამომჟღავნება ერთობ მრავდისმთქმედია, ბოლოგრაფებს მაინც და მაინც ვერ გავამტყუნებთ, იგივე ეჭვი რომ გაუჩნდათ, რაც თვით მოპასანს ჰქონდა!

ანდრე ვიადი, ავტორი შესანიშნავი დისერტაციისა — „გი

დე მოპასვანი და რომანის ხედოვნება," აზუსტებს ამ ეჭვის სა-
თავეს: „ეს მითქმა-მოთქმა, ვითომ ფდობერი ყოფიდიყოს მამა,
წარმოშვა ფუკიეს მცირედმა შენიშვნამ, ჟურნალში მოთავსე-
ბუდმა; ფუკიემ პირდაპირი მნიშვნელობით გაიგო სიტყვა „ვა-
ჟიშვილი“, რასაც მასწავლებელი ხმარობდა თავისი მოწაფისადმი
კეთილგანწყობის გამოსამქლავნებლად“.

მაგრამ ანრი ფუკიემ მიშვენივრად იცოდა დიტერატურული
სამყაროს ავან-ჩავანი. ძნელი დასაჯერებელია, სიტყვა „ვაჟიშ-
ვილი“ დაუდევრობის გამო ეხმაროს. ანდრე ვიადი დასძენს:
„ყვედას აოცებდა, მოპასვანს ოდნავი ყურადღებაც რომ არ მიუქ-
ცევია ამ მითქმა-მოთქმისათვის“.

ვიადის აზრით, მოპასვანის გაჩუმება იმის ბრადია, რომ „მა-
მის გარყვნილმა ცხოვრებამ პატარაობიდანვე ზიზღითა და ღვარ-
ძდიანობით გაუსივა გუდი.“ მართლაც, იმ აზრით შეურაცხყოფი-
დი მოპასვანი, უკანონოდ შობილად მთვლიანო, გაჩუმებას ამჯო-
ბინებდა. ზემოთაც ვნახეთ, რომ გუსტავსა და მის უფროს ვა-
ჟიშვილს შორის, რომელიც მუდამ დედის მხარეს იჭერდა, თ უ ნ-
დ ა ც დ ო რ ა მ ტ ყ უ ა ნ ი ყ ო ფ ი დ ი ყ ო, იმთავითვე ფრიად
უცნაური დამოკიდებულება დამყარდა.

ფდობერისა და მოპასვანის მსგავსება — მორადური თუ ფი-
ზიკური თვადსაზრისით, ხასიათის, შეხედულებების, მხატვრული
გემოვნების მიხედვით, — სწორედ რომ გოცებს კაცს. იგივე
ნორმანდიური დარბაისლობა, იგივე დტოდვა მსუბუქი ყოფაქცე-
ვის გოგოებისადმი, იგივე სიყვარული ხედოვნებისა, გის ზო-
გიერთ ახირებას თუ არ ჩავთვდით, იგივე ნიჰილიზმი, იგივე
ანტიკდერიკადობა, იგივე ანტიმიოდიტარნიზმი, იგივე სიძუდვიდი
სისუდედისა, იგივე ზიზღი მეშჩანლობისა, იგივე აუტანლობა
წესრიგისა, იგივე აგდებუდი დამოკიდებულება „მასისადმი“ —
ერთი სიტყვით, იგივე კონცეფცია სამყაროსი, ეს არცთუ ისე
ცოტაა!

როგორი იყო სინამდვიდეში ფდობერისა და მოპასვანის დე-
დის ურთიერთდამოკიდებულება? გუსტავ ფდობერი და დორა ბავ-
შვობის მეგობრები იყვნენ. მას შემდეგ, რაც დორა თავის მხატ-
ვარს გაჰყვა ცოდად, მეგობრები ერთმანეთს ჰკარგავენ მხედვე-
ლობის არედან. რამდენიმე წდის შემდეგ გის დიტერატურული
მიდრეკიდება დორას შეაგუდიანებს, ურთიერთობა განაახდოს

მრჩევედთა შორის უკეთეს მრჩევედთან. ესაა, რაც დანამდვი-
ლებით ვიცით. რა თქმა უნდა, რომანტიკული ჰიპოთეზა სავსე-
ბით დასაშვებია, რაკი ვუწყით ღორას ხასიათის ამბავი, რაკი
ერთგვარად გაურკვეველია გის დაბადების ადგილი, დასაშვებია
იმ ძირგადგმული დეკენდის წყაღობით, რომლის თანახმადაც ღო-
რას რაღაც არაჩვეულებრივი და ტრაგიკული სიყვარული უნდა გა-
ნეცადოს ერთ დროს, — მოკლედ, იმ იდემალი ატიმოსფეროს წყა-
ღობით, რაც გარს ეხვია ამ ქაღს და რის შენარჩუნებასაც იგა
გუდმოდგინედ დამობდა. ოლონდ დაეკვებაც უპრიანია. გარეგანი
და შინაგანი მსგავსება ფლობერთან უცდილობელია. მაგრამ სხვა
ნიშან-თვისებებით გი კანონიერ მამას გვაგონებს. მასავით
მოსდგამს დონჟუანობა, მფდანგველობა, ცდილობს თავი აარი-
ღოს ყოვედგვარ პასუხისმგებლობას, ვერ იტანს ვერავითარ იძუ-
ლებას...

კიდევ უფრო დამაჯერებლად მეტყველებენ თარიღები. ფლო-
ბერი პარიზიდან ეგვიპტეს გაემგზავრა 1849 წლის 29 ოქტომ-
ბერს მაქსიმ დიუ კანთან ერთად. გი დაიბადა 1850 წლის 5 აგ-
ვისტოს. გასულა ორას სამოცდაცხრამეტი დღე, ანუ ცხრა თვე
და რამდენიმე დღე. ამავე დროს ფლობერმა კრუასე დატოვა 22
ოქტომბერს. ამ ხნის მანძილზე ხან ნოჟან-სიურ-სენში იმყო-
ფებოდა, ხანაც — პარიზში. ამრიგად, დრო ფლობერის გამგზავ-
რებასა და გის დაბადებას შორის კიდევ მთელი ერთი კვირით
დიდებდა და საბოლოოდ გამოდის ორას ოთხმოცდაექვსი დღე.
ნაგვიანევი მშობიარობა ბევრად უფრო იშვიათი შემთხვევაა,
ვიდრე ნაადრევი მოდოგინება, იშვიათზე იშვიათად თუ გავრ-
ბედებდა ორას ოთხმოცდაექვს დღეს.

მესამე არგუმენტი ფაქტობრივიცაა და ფსიქოლოგიურიც.
ორი ვინმესაგან ვიცით, რომ ფლობერმა გი ძღიერ გვიან,
1867 წედს, გაიცნო, კაროლინა ფლობერის წერილი მისი მეგობ-
რის დორასადმი, დათარიღებული 3 ოქტომბრით, პირველი ვიზი-
ტის ზუსტ თარიღს გვამცნობს. მოპასანი ფლობერის შვიდი
რომ ყოფიდიყო, განა დორა ან ინდომებდა, უფრო ადრე გაეცნო
ისინი ერთმანეთისათვის?

რენე დიუმენიდი, რომედმაც მრავალი საგულისხმიერო გვერ-
დი უძღვნა მოპასანს, წერს: „ფლობერთან მიწერიდ მოპასანის
წერიდებში ვერაფერს ვნახავთ ისეთს, ნათესაურ კავშირზე რომ

მიუთითებდეს. ეს წერილები გამსჭვალულია მოკრძალების, თაყვანისცემის გრძნობით და მკაცრზე მკაცრ ცენზორსაც კი არ აღუძრავდა რაიმე ფარულ ეჭვს“.

ღღონ ფონტენი იგონებს, ფლობერი და მოპასვანი ერთად დადიოდნენო ტედის საკახლოში. ფლობერი ვერ იტანდა ბერანჟეს. ჰოდა, გითინს მიმართავს: ფლობერს დაასწრებს აღერსიან მასპინძედ ქალებთან მისვლას და ერთ მათგანს, ყველაზე გულლიას, რალაცას გადაუღაპარაკებს; ის ქალი ფლობერს გაეგებება, თან კეკლუცად ესაღმება:

— გამარჯობათ, ბატონო ბერანჟე!

ფლობერს დამის სული შეესუთოს ბრაზისგან, გიკიდევე, ამ სურათის შემყურე, სიცილით იგუდება.

ეს ანეკდოტი ახდა იქით იყოს და ყურადღება მივაქციოთ იმ ამბავს, რომ ისინი ერთად ესტუმრნენ სსენებულ ადგილს. სწორედ შენიშნავს რენე დიუმენიდი, XIX საუკუნის ზნე-ჩვეულებანი აქ არცთუ მცირე როლს ასრულებდნენო. ტედის განცხრომის სახელი ეროვნული დაწესებულება გახდდათ, ისევე როგორც, ვთქვათ, ოქქის აღმინისტრაციული ცენტრი — სუპრეფექტურა. იშვიათად როდი ხდებოდა, რომ ზოგ მამას იქ თავისი ვაჟიშვილები დაჰყავდა. ეს ყოველივე მართალია. მაგრამ, თუ გავითვადისწინებთ მათი მევობრობის სიწმინდესა და სიწრფედეს, მაშინ რაოდენ დასაჯერებელია, მოპასვანი ფლობერთან ერთად სწვეოდეს ზემო-სსენებულ ადგილს, თუკი ხვდებოდა, ფლობერი ჩემი მამააო, ანდა ნება მიეცა თავისი თავისთვის, ისეთი კიღოთი დაწერიდი წერილები ეგზავნა ფლობერისთვის, როგორსაც ზოგჯერ უგზავნიდა?

ფლობერს რომ სცოდნოდა, მოპასვანი ჩემი შვილიაო, მისწერდა თუ არა თვითონ ისეთ წერილებს? უფრო სწორი ხომ არ იქნებოდა გვევარაუდა, რომ ფლობერისა და მოპასვანის ურთიერთდამოკიდებულება სხვანაირ სახეს მიიღებდა, თუკი ეცოდინებოდათ, რად ერგებოდნენ ერთიმეორეს?

ამრიგად, ფლობერისა და მოპასვანის მამაშვილობის ჰიპოთეზა მეტად საეგებისო ვერსიაზელა დაიყვანება: მამა-შვიდი ყოფიდან, ოღონდ თავდაც არ სცოდნიათ ეს ამბავი, რამეთუ დო-

რა დარწმუნებით არაფერში დარწმუნებული არ იყო და არც ერთი მათგანისთვის თავის დღეში არა გაუშვებია რა.

მოპასვანის დაბადების მეასე წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო სხდომისას, დიონის თეატრ სედესტენში რომ გაიმართა 1950 წლის 28 ოქტომბერს, ედუარდ ერიომ განაცხადა: „თუ მოპასვანი ფეოდალის შვიდი არ არის, დიდად შეაფსუსება, ვინაიდან მათ შორის არის სულთა უცილობელი ნათესაობა, საოცრად ბევრი რამ აკავშირებს ამ ორ დიდი გონების პატრონს“... „ნორმანდიული ტყის“ გულმგრძლობიარე ავტორმა ჩინებული ნორმანდიული პასუხი მოუნახა ნორმანდიულსავე გამოცანას.

7

1880 წლის 8 მაისი: საბი დეპაუა რუნიდან. — დაქრძადა კრუასა-
თი. — მუქრონიკა და მონადე. — მოპასვანის ჯანმრთელობის ბიუტეტიმი
1880 წელს, ანუ საუკუნის ნამდვირი ზარი

1880 წლის 8 მაისს, შაბათს, ბეზონის კაშხლის ზედამხედვე-
დმა ნასადიდეუს უჩვეულო დეპეშა მიიღო:

„გთხოვთ შეატყობინოთ ბ. დე მოპასვანს ტრაქტირ პუდენ-
ში, რომ გუსტავ ფეოდალი დღეს უეცრად გარდაიცვალა კრუასა-
ში“.

მერაბემ სირბილით მიაშურა ტრაქტირს, მაგრამ „ბატონი
გი“ იქ ჯერჯერობით არავის ენახა. ორი სხვა დეპეშა — ერთი
შანდ დაპირისაგან, მეორე კი კაროლინა კომანვილისაგან გა-
მოგზავნილი — იმავე სამწუხარო ცნობას ადასტურებდა.

მკვდრისებრ გაფითრებული მოპასვანი კარეტაში ჯდება და
სენ-დაზარის დასავლეთ ვაგზისაკენ მიემართება. სურ რაღაც
ათილდე დღის წინ იყო, წმიდა პოდიკარობას დღესასწაულობდ-
ნენ, გის ჯერ ისევ ჯობეში უდევს 3 მაისის წერილი, რომედ-
შიც ფეოდალი იმ მათ კვირადღინდელ თავშეყრას იგონებს, თა-
ვის წიგნზე უფრო მეტად მოპასვანის წიგნის ბედისათვის ზრუ-
ნავს და დახმარებასაც სთავაზობს: „ერთი მომიტანეთ იქითა
კვირას იმ იდიოტების სია, რომედებმაც ეგრეთ წოდებული დიტე-

რატურული გამოხმაურების გაშანშადება იცინა გაზეთში დასაბეჭდად“.

ორთქლმავლის ყოველი ამოქშენისას ამოვარდნილი კვამლი ბამბის ფთიდებოვით ეფინება სენასა და ვაგონის სარკმელს შუა მოქცეულ არეს. ავერ რუანიც. და აჰა, როგორც იქნა ჩააღწია კრუასეს. გიმ მოხუცი ნახა „საწოდზე გაწვართული, თითქმის არ შესცვლოდა იერი, ეს კია, აპოპექსიისაგან ცოტა არ იყოს კისერი გაშავებოდა. ბოდო ღლეების განმავლობაში თავს ჩინებუდად გრძნობდა, უხაროდა, რომანზე მუშაობას ვამთავრებო, და პარიზში გამგზავრებას აპირებდა კვირას, 9 მაისს...“

წინაღლეს ფდობერს მადიანად ესადიდა და კარგად სძინებოდა. დიდით დიდხანს იბანდა ხედ-პირს და ერთბაშად ცუდად ეგრძნო თავი. „თავისი ხედით გაუხსნია ოდეკოლონის ფდაკონი, საფეთქდები დაუსრესია, ფრთხილად მიწოდოდა დიდ დივანზე და დაუწურწუდებოა. „რუანი... ახლოსა ვართ რუანთან... ედლო... ვიცნობდი მაგ ედლოს...“ — მერმე გუდალმა გადაწოდოდა, მთდად გაშავებუდა, სახეზე სისხდმოწოდის მუშტები მაგრად შეუკუმშავს, უცებვე გათავებუდა, თუმიცა წუთის წინ სუდაც არაფერი უგუმანოა...“

გიმ იგი განბანა „უხმოდ, არ მოჰყოლია ვაი-ვიშს, არც ცრემლი სდენია, გუდი მოწიწებით აღსავსე ჰქონდა“. შემდგომ მოპასანმა დაადასტურა ეს დეტალები: „ფდობერი რომ გარდაიცვადა, ჩემი ხედით განვბანე, მერმე მძაფრი ოდეკოლონით გაფწმინდე. შევმოსე პერანგით, პერანგის ამხანაგით, თეთრი აბრეშუმის წინდებით; ჩავაცვი დაიკის ხედთათმანები, ჰუსარული შარვადი, ჟიდელი და პიჯაკი; პერანგის საყედოსთან გამონასკეული ჰადსტუხი დიდი პეპედა გეგონებოდა. მერე დავუხუჭე ის მისი მშვენიერი თვადები, დავუვარცხნე უდვაშები და საუცხოლო ხშირი თმა...“

ის ლამე უსაშვედოდ გაჭიანურდა. გამთენიისას ხმაჩახრინწუდმა ბუქსირმა საწყადობდად დაიხავდა მდინარეზე, გიმ დაინახა გემები, რომდებიც აღმა მიცურავდნენ, „ისე ახდორე, გეგონებოდა, ქანდარებით სანაპიროს შეესებოანო“. სახედდახედოდ ისაუზმა და შემდეგ, ვისაც აუციდებელი იყო, მოსაწვევი ბარათები დაუგზავნა. ზოდას მისწერა: „ჩვენი საბრადო ფდობერი გუშინ წვეთის დაცემით გარდაიცვადა. დაკრძადვა სამშაბათსაა,

ნაშუადღევს. ზედმეტია იმის თქმა, რომ ყველა, ვისაც იგი უყვარდა, ბედნიერი იქნება, განახლოვდება თქვენ დასაფლავებაზე. თუ დიდას რვა საათის მატარებელს წამოჰყვებით, სწორედ დროზე ჩამოუსწრებთ...“ თითქმის იმასვე სწერს გონკურს. წერილს ამ სიტყვებით ამთავრებს: „განთმევთ სელს დიდი მწუხარების გრძობით...“ ტენს: „...დიდი მწუხარებით... ხელს... მწუხარებით... სელს...“

კვირა და ორშაბათი გიმ დაკრძალვის სამზადისით გართუდ-მა გაღია. სამშაბათს, 11 მაისს, კარეტები რუანს გაგზავნეს მეგობრების დასახვედრად; ერთი თვის წინ სწორედ ასევე სვდებოდნენ მათ სააღდგომოდ.

წესი აუგეს პატარა საყდარში, რომელიც „ქადატონ ბოვარიში“ არის აღწერილი. კუბოშედგმული დროგი სასაფლაოსკენ მიმავად გზაზე არახრახდა. პროცესიას უკან ძროხამ მიაბლავდა: ზოღამ თქვა: „მუდამ ყურში მედგომება ეს გოდება პირუტყვისა!“

სასაფლაოდან რომ გადაიხედა, მოპასანს მთელი კრუასე ხედისგულივით გადაეშადა თვალწინ. ეგერ სენის საქცევი, ეგერ სახდი, რომელიც მოხუცს ძლიერ უყვარდა. დამის ეტირა იმის გამიჭიქრებელს, შესაძლოა იგი დაკვარგო. დამსწრეთ გადახედა: აქ სუდ ახადგაზრდები იყვნენ. აქ იყო გონკურიც, მაგრამ არ ჩანდა არც ჰიუგო, არც რენანი, არც ტენი, არც დიუმა, არც, ასე გასინჯეთ, მაქსიმ დიუ კანი — არ ინებეს თავის შეწუხება. გი ტურგენევს მოუყვება ამ ამბავს ნაღვედნარევი კილოთი: „მივუყვებოდით რუანის სასაფლაოს ამ გაუთავებედ გზას, მზე მაგრად აცხუნებდა... და აგერ ეს გუდგრიდი ადამიანები, ზოგი ნორმანდიულად დაყენებულ წვერზე დაპარაკობდა, ზოგი ფორთოხდითურთ მომზადებულ იხვზე!“

სასაფლაო, სადაც კუნების სუნი იდგა, თავს გადასდგომოდა „ქადაქს, რომელსაც დადისფერი ფოშფოში გადაჰყენოდა და ამიტომ ასპიდის ედფერი დაჰკრავდა“.

მოხუცის კუბო მეტად გრძელი იყო — ძლიერი ვიკინგი ბრვე აღნაგობით გამოირჩეოდა. მესაფლავეთა მოუქნელობის გამო საფლავში კუბო თავდაყირა გაეხინა. მესაფლავებები უშვერად იგინებოდნენ, ოღონდ ვერაფერი გაეწყით: ველარც ამოეზიდათ, ვერც წესიერად ჩაემვათ! ნათხარი მიწის სუნი ცხვირში უღი-

ტინებდა კაცს. თოკს ჭირაჭუნნი გაჰქონდა. კაროდინა თეატრადღუ-
რად ოხრავდა.

მაშინ ზოდამ ხრინწმორეული სმიოა თქვა:

— კმარა, კმარა...

და ყველანი გაეცადნენ იქაურობას, ველარ ა. ტანეს ეს სანა-
ხლობა; დარჩა მოხუცი თავის სამარეში, ჩაყირავებული.

იმავე თვეს, პარიზში დაბრუნების შემდეგ, მოპასანი კარო-
დინა კომანვიდს სწერდა: „ამჟამად მწვავედ ვგრძნობ ცხოვრების
უმაქნისობას, ყოველგვარი გარჯის უნაყოფობას, საგანთა თუ
მოვლენათა საშინელ ერთფეროვნებას და იმ მორადურ მარტო-
სუდობას, რაც ყველა ჩვენგანის ხვედრია, მაგრამ რისგანაც ნაკ-
ლებად დავითანჯებოდეი, იმასთან საუბარი რომ შემეძლოს...“

გი ხელახლა კითხულობს მასწავლებლის ბოლო წერილებს, შიგ
წააწყევება ხოდმე ამა თუ იმ კეთილ სურვილს, სუდ რაღაც ხუთი-
ოდე თვის წინათ გამოთქმულს: „დაე, 1880 წელი სვეკეთილი
წელი ყოფიდიყოს თქვენთვის, ჩემო გულით საყვარელ მოწა-
ფევ. პირვედ ყოვლისა — შორს ჩვენგან ყოველგვარი გულის ფრი-
ადი...“

მოპასანს ანგარიშშიუცემდად მიაქვს ხელი თვადებთან. გან-
საკუთრებით აწუხებს მარჯვენა თვალი. თითქოს ქვიშის მარ-
ცვადი ჩავარდნოდეს ქუთუთოს ქვეშ. გრძელ წერილში გუდს უხს-
ნის ზოდას, რომელიც ასევე მომეტებულად შეჭირვებულდა სწო-
რედ ამ წელიწადს: „ვერ ვადმოგცემთ, რადენ ბევრს ვფიქრობ
ფდობერზე, თან დამდევს, ან მშორდება მასზე ფიქრი. გამუდ-
მებით მაგონდება, ჩამესმის მისი ხმა, ცოცხლად წარმომიდგება
მისი ქცევა, მიხრა-მოხრა, წამდაუწუმ ვხედავ, როგორ დგას ჩემ
წინ თავისი განიერი ყავისფერი ხადათით მოსიდი, საუბრისას
ხედები აღუპყრია...“

კდოზედის ქუჩაზე მდებარე პატარა ბინაში კვდავ ეყურება
ნიშნის მოგებითი სიციდი, თმანინი ხმა, კვდავინდებურად
თვადწინ უდგას ბრვე ტანი კონდოტიერისა, მაღალი გამდიდი
მუბდი რომ აქვს, დავუდებუდი უპეები, გრუზა თმა, წითელი
ცხვირი და ძვედი გადის საკადრისი ჩამოშვებუდი უდვაშები. გა-
დი სწორედაცი ჩემი სტატია „გოდუასთვის“ დასაწერი ისევ წე-

რა რა აზრი აქვს წერას! სუდ ერთია, ყვედაფუცი სიკვდილით მთავრდება — დაუკითხავად მოგადგება სუდთამსუთავი, განა ვის რას ებოღიშება!

გი დე მოპასანს თითქმის ყოველდღე იმ სახლის დერეფნებში შეხვდება კაცი, რომელიც განაჟ-ბატელიერის ქუნაზე № 16-ში მდებარეობს: გაზეთის რედაქცია იქ არის მოთავსებული. როცა ის გაივლის ან გამთივლის, წურწური ვადიარბენს სოღ-მე. „ფუნთუშას“ გამოსვლიდან ერთი თვე ძლივს იქნებოდა გასული, არტურ მეიერმა დიდი ამბით აუწყა მკითხველებს, მოპასანის სტატიები ყოველ კვირას ჩემი გაზეთის ფურცლებზე დაიბეჭდებო. ამას ამბობდა იმ კაცზე, ვისაც ასე ხშირად ეუბნებოდა უარს რამდენიმე თვის წინ! ეს თანამშრომლობა დაიწყო 31 მაისს — „პარიზელი ბურჟუის საკვირალ გასეირნებათა“ პირველი თავით. სხენებუდი ნაწარმოების ყოველი გვერდი მოგავლენება ფდობერს, სისუდეღეს რომ თავს ესხმოდა და აბიბრუბდა. მოპასანი ნაჩარევად უყრიდა თავს სხვადასხვა ჩანაწერს — ადრინდელს, გამოუქვეყნებელს, ანდა გამოქვეყნებულს, მაგრამ ისეთი შეფასება რომ არ რგებოდა, როგორსაც თვითონ მოვლდა. ჭრითა და წებვით იყო ვართუდი, ერთი სიტყვით, მხოლოდ და მხოლოდ ვადაკეთება-ვადმოკეთების ჟურნალისტურ ტექნიკას იშვედიებდა. მართალია, სმაგდა ამგვარი ტექნიკის გამოყენება, მაგრამ სარფიანობის გამო ჭკუაში უჯდებოდა.

ბუდვარუდი ჟურნალისტი რომ ვახდა, გი „ნაპოლიტენის“ ფურცლებზეც იბეჭდებოდა, ნარკვევებსა თუ სტატიებს ზედიზედ აცხობდა. სომ ასერივად უჭირდა წერა რამდენიმე თვის წინ, მაგრამ „გოლუაში“, შემდეგ კი „ჟიდ ბლასსა“ და „ფივაროში“ თანამშრომლობისას ერთბაშად ნახა, მრავადმხრივი უნარის მქონე დიტირატიორი ყოფიდიყო, თანაც თამაში, თუ საჭიროება ითხოვდა, მცოდნე ისტორიისაც და ფილოსოფიისაც. ზოგჯერ მორადისტიც ვახდდათ, არავითარ საშუალებას რომ არ თავიღობდა, ისეთი. იგი სერიოზუდი ვახდავთ „გოლუაში“, პარიზუდად მოვლდებ — „ჟიუდ ბლასში“, კადრიერი — „ფივაროში“. მრავალი თვის მანძილზე მისი ქრონიკა ყოველკვირუდად ქვეყნდება. „გოლუასთან“ თანამშრომლობას მხოლოდ იმის გამო შეწყვეტს, რომ გაზეთის დირექცია მეტიისმეტად მძაფრად მიიჩნევს „მანონ

დესკოზე“ დაწერიდ მის სტატიას და დაუკითხავად შეუკვეცავს. კაცმა რომ თქვას, ეს შემთხვევა გიმ საბაბად გამოიყენა.

იმჟამინდელ გისტვის ნიშნუდია დიდი სიფრთხილი; ხომ მოუდონდელი წარმატება და აღიარება ხვდა წიდად, ბედის ნამდვილი წყაღობისა ჯერ მაინც არ სჯერა. სამსახურს თავს არ ანებებს. სურს, რაც შეიძლება დიდხანს იყოს მოხედულ. „პირწმინდა ფრანგული პატივმოყვარეობის ამბავია, რაც საოცრად შეუფერებელია ამ მოტლანქო ჭაბუკისათვის, იერთაც და დაპარაკითაც ფრონდოროი, რომ არის, მუდამ ხმამაღლა და ტრიაბხით უბნობა რომ სწვევია, როცა სიტყვას თავის ფიზიკურ ღირსებათა გამო ჩამოაგდებს“... — ასე იტყვის უფროსი ანრი რუჟონი მასზე.

თვით გი სრულიად მოურიდებლად განმარტავდა, რად არ ანებებდა სამსახურს თავს: „ღიტირატიურის პროფესია ფრიად ანასაიმედო გახდავთ. ავადმყოფობის ანდა წარუმატებლობის შემთხვევაში რატიმ უნდა დავკარგო ბედნიერება, მქონდეს თანამედებობა და ხედფასი“.

თავისი მოქმედების გეზს რაკი განსაზღვრავს, მოპასანი ცდილობს, რაც შეიძლება მეტი ხნით და ხშირად აიღოს შვებულება. ფდობერის სიკვდილის შემდეგ გი ითხოვს სამთვიან შვებულებას ხედფასის შენარჩუნებით. აძღვენ. 1 სექტიმბერს კვლავ წერს იმავე თხოვნას. ამჯერად ხედფასის ნახევარს შეუნარჩუნებენ. ახალი შეთანხმების მიხედვით შვებულება კიდევ ექვსი თვით გაუგრძელდება, ოღონდ უკვე უხედფასოდ. „შვებულება, რომელიც, თანახმად 1880 წლის 31 დეკემბერის გადაწყვეტილებისა, მიეცა ბ-ნ გი დე მოპასანს, ისტორიულ შრომათა და სამეცნიერო საზოგადოებათა სამმართველოს მოხედეს, მთავრდება დღეისდღეს“, — გამოაქვს განკარგულება სახადხო განათლების ახად მინისტრს პოდ ბერტს 1882 წლის 11 იანვარს.

ამავე დროს გი დე მოპასანის პირად საქმეში იღო ექიმ რენდიუს დასკვნა, ფრიად საყურადღებო შინაარსისა: „ბატონო მინისტრო, მე, ქვემოთ ხედისმომწერი, პოსპიტლის ექიმში, ამით ვადასტურებ, რომ ორი წლის განმავლობაში თვადყურს ვადევნებდი ბ-ნ დე მოპასანს. ამ ახადგაზრდა კაცს მყარი ნევროზი სჭირს, რაც ვდინდება განუწყვეტიელი თავის ტკივილით, ტვინის სპაზმით... ამ მიდრეკილებასთან ერთად, თუმცა ეს მიდრეკილება მკვეთრად გამოხატული არ არის, შეიმჩნევა გულისცემის დიდ-

დიდი წყვეტი... ბოლო რამდენიმე კვირის მანძილზე აქვს მარჯვენა თვადის ნერვის დამბლა, რასაც თან ახლავს მყარი ნევრაღია“.

ფელოქსის სიკვდილი და გის თავბრუდამსვევი წარმატება, ემთხვევა ამ შემამოფრთხილებელ სამედიცინო დასკვნას. კაცს, გამარჯვების მოზეიმეს, თავს დაატყდა ორკეცი უბედურება: სიმძიმედი და სენი, ვით ჯერ კიდევ ბუნდოვანი ნიშანი ყისმათისა.

როცა ღორამ თავისი ვაჟიშვიდი ავაღმყოფობის საბაბით ივეტოდან წამოიყვანა, ფელოქს ასე მისწერა: „ბიჭის ავაღმყოფობა საშიში არაა, მაგრამ ნერვუდად დაღდიღ-დაწყვეტილია, ამიტომ ფრიად მკაცრი რეჟიმი სჭირდება...“ ოცდასამი წლისას, როცა ნავით გატაცებას მთელი არსებით მისცემოდა, გის უკვე აწამებდა მეტად ძლიერი შაკიკი და განწყობილების მკვეთრი ცვლა — აღგზნებას სრული დეპრესია მოჰყვებოდა ხოლმე. უნებლიე შეცდომა არ მოგვივიდეს: ეს დეპრესია უბრალოდ „ნაღვედი“ არ გვეგონოს. „როცა მარტოკა ვრჩები ჩემს საწერ მაგიდასთან მიმჯდარი, სუედის მომგვრედი დამპის ამარა, რომელიც წინ მინთია, ზოგჯერ ისეთი კაეშანი შემომენტება გუდზე, აღარ ვიცი, ვისთან გავვარდე, ვის ვთსოვო ნუგეში“. 1875 წელს უქეიფობა აშკარად იჩენს თავს. თუმცა დევივით ღონე აქვს, ბუჟივადედი მენავე ავად არის. „დამიწესეს სრული სიმშვიდე, გამომიწერეს კადიუმის ბრომიდი, ამიკრძადეს ყოვედგვარი ღამის ტეხა. ამგვარმა მკურნალობამ ვერ მიშვედა. მაშინ აიღეს და დამინიშნეს დარიშხანი, კადიუმის იოდიდი, კოდსიცინის ნაყენი; ვერც ამან მიშვედა. მაშინ ექიმმა საკონსულტაციოდ წარმგზავნა სპეციადისტთან, უკეთესთაგან უკეთესთან, დოქტორ პოტენთან...“

ამ ექიმს წინათ გის დედისსაოვის ემკურნადა იმავე სნეუღებათა გამო.

მოპასანს თავისი გუდიც საგონებეღში ავღებს. პოტენი ამშვიდებს. „ამ უკანასკნეღმა მითსრა, თვითონ გუდი რიგზეაო, მაგრამ დამწყებია ნიკოტინით მოწამეღა...“

მართდაც, თამბაქოს შედეგს ეჩინა თავი. დოქტორ პოტენის შემდეგ გი საკონსულტაციოდ მიმართავს პომეოპათს, დოქტორ ფრედერიკ ღოვანს. 1877 წელს სამინისტროს ექიმმა დადრეი დე

და შარიერმა მოპასანი დუემს წარგზავნა გოგირდის აბაზანების მისაღებად. ბლუჯა-ბლუჯად სცვივა თმა — ამის გამო ტურგენევი შენიშნავდა: „საწყად მოპასანს ბადანი აღარ შერჩა ტანზე! ასე ამბობს, კუჭ-ნაწდავის დაავადების ბრალიათ. წინანდებურად მეტად საყვარელი გახდავთ, ოლონდ შესახედავად ფრიად დაუშნოებუდია“...

1878 წლიდან ავადმყოფობამ სხვანაირი სახე მიიღო. 1880 წლის მარტში გი წერს: „მარჯვენა თვადის ნერვის დამბლა მაქვს, აბადის აზრით ეს სნეულება თითქმის განუკურნავია...“ შარდ აბადი, ცნობილი ოფთადმოდოგი, უკვე მაშინ იყენებდა ვერცხლისწყადციანიდს, რასაც ათაშანგის მკურნალობისას ხმარობენ. გიმ დანიშნულებისამებრ მიმართათ... „მაგრამ ჩემი ექიმი (იგი სამედიცინო ფაკულტეტის პროფესორია) მარწმუნებს, ავადმყოფობა მოსარჩენიათ. აბადის შენი მდგომარეობა სრულებით ვერ გაურკვევიათ, მეუბნება. მისი აზრით, მეც იგივე მჭირს, რაც დედაჩემს სჭირდა, ესე იგი ზურგის ტვინის ზედა ნაწილის მცირე გაღიზიანება მქონია. მაშასადამე, გულის მუშაობის დარღვევას, თმის ცვენას და თვადის ამბავს ერთი და იგივე მიზეზი აქვს...“

ეს მიზეზი ფაკულტეტზე მაშინვე დაადგინეს.

ჯერ კიდევ 1877 წლის მარტში მოპასანი რობერ პენშონს სწერდა, ავად ვარ, ვერცხლისწყდითა და კადიუმის იოდით ვმკურნალობთ.

აი, მჭევრმეტყველური ნაწყვეტი წერილისა „ათაშანგი მაქვს, ბოლოს და ბოლოს — ნამდვიდი, ეგ თქვენი საცოდავო სურდო კი არა... არა, არა, ნამდვიდი, მამადი ათაშანგია, რამაც მოკლა ფრანსუა I. დიდი ამბავი მუამაყება, ყვედაზე მეტად მძაგს ყოველნაირი მეშჩანი. აღიღუია, ათაშანგი მაქვს, მაშ, აღარ მეშინია, შემეყრება-მეთქი“.

რა არის ეს? სტუდენტ-მედიკოსის კვენხა თუ ისეთი სიმღერა, შიშის დასაფარავად რომ შემოსძახებენ ზოდმე? დოქტორი დანდოდი, ოფთადმოდოგი, ვისაც გიმ სამი წლის შემდეგ მიმართათ კონსულტაციისათვის, აღნიშნავს თავის ჩანაწერებში, რომლებიც მისი სიკვდილის მერე გამოაქვეყნათ ჟორჟ ნონმანდომი: „1880 წლის დამდეგიდან მოყოლებული გი დე მოპასანს ჰქონდა დაზიანება თვადის ბროლის, ანდა — რაც უფრო სარ-

წმუნოა — გუგისა. 80% ამგვარი დაავადებისა სავსებით შესაძლებელია ათამანვის ბრადი იყოს, დაახლოებით 40%-ის შემთხვევაში ეს ნიშნავს პროგრესიული დამბლის დასაწყისს“.

იმდროინდელი მედიცინა ჯერ კიდევ უძღური იყო და ცდილობდა თავად აერიდებინა სენისათვის, რაიც დარეოდა დოდეს, მადარმეს, ტუდუზ-დოტრეკს, გოვენს, ნერვადს, ბოდდერს, ყიუჯე გონკურს, ვან-გოგს, ნიცშეს, მანესა და ბევრ სხვას — იმათ, ვისაც მოპასანი თან ხუმრობით, თან დაცინვით უწოდებდა „უძვირფასეს ათამანვიანებს.“ ათამანგი — ეს „ავი სენი“, სენი, რის გამხელასაც ერიდებოდნენ სოდმე, სწორედ რომ ჭირად დაებედა წარსულ საუკუნეს.

სენის ყიყინებს შორის ხშირად მხამიანებიც გამოერეოდნენ, ხოლო რა იყო პენიცილინი, იმ დროს ჯერ კიდევ არ იცოდნენ.

ნაწილი მესამე

ღამაზი მებოზარი

ქ-ნ ბ.-ს ნიშნად პატივისცემისა
ღამაზი მეგობრისაგან.

გ ი დ ე მ თ ა ა ს ა ნ ი

1

ხმადთაჟა ზღვის აღმორჩენა. — ვიკო და პორტოს კონცხი. — ტადიუს
საროკოპო. — დოგოპური მხოლოდ ერთი სახის ომი განდევთ...

დიდ კორსიკულ სოფედ ვიკოში სამიოდე კვირის ჩასუდ დო-
რას ჯანმრთედობა უცებ მკვეთრად გაუუარესდა. გი ბუზლუნ-
ბუზლუნით მიეშურება დედის სანახავად, ნახშირის კვამლის
სუნით აქოთებუდ მატარებელში ზის, რკინიგზა დაკდაკნიდი
სენის ნაპირს მიჰყვება. სექტემბერი დგას, რა აჯობებდა ახლა
ნავით სეირნობას. გის თუმცა იზიდავს მოგზაურობა, მაგრამ
ვერ იტანს, გზამ რომ გადახვა იცის — „ძიდი გიფრთხება ხოლ-
მე კაცს, გამოგელვობება და მთად მოშდიდ-მორღვეუდად გრძნობ
თავს ამ მგორავ ყუთში“. ძღვის ჩაეძინება ჩქარ მატარებელში.
ეს ჩქარი მატარებელი ამდროულა „მისტრადის“ წინაპარია. როცა
თვადს გაახედს, დიონის ყრუ გუგუნი მოესმის. მერმე კი... „სარ-
კმედში შემოიჭრა კუტკადიების სხვიდრი, ის გაბმული სხვიდრი,
რაიც თავად ხურვადი მიწის ხმა გგონია, გგონია სიმღერა პრო-
ვანსისა; სახეში შემოგვეფრქვია მისი სურნელი; მკერდი, მთე-
ლი არსება გამსჭვადა. სამხრეთის ხადისიანმა შეგრძნობამ, სუნ-
მა გახურებული მიწისამ, ამ ქვიანი და მზიური სამშობლოსი
ტანდაბად, ნაცრისფერ-მწვანე ფოთლიან ზეთისხილის ხისა...“

მოიწევს მოზეიმე დღე. „როცა მატარებელი სადგურთან გაჩერდა, გაიბრინა რკინიგზედმა. ვადანსი — მუღერი სმით გაიძახოდა წმინდა აქაურ კიდოზე...“

— ვადანსი ვადანსი — ჩაესმის ჩახჩახა სინათლისაგან გამოღვიძებულ ნორმანდიელს.

გის ავიწყდება „დაუბანელი კანის შევრძნობა, ჰაერში მორიადე მწიკვი. თვალბსა და თმაში რომ გიცვივა, ნახშირის სიმყრადე“. სარკმელს ვერ მოსცილებია. რონა აღბის მთებს ვკეკლეუცება, თვადწინ გარბიან მომხიბლავი სანახები.

— მონტელიმარის ორანჟის ორანჟის ავინიონი!

ბოლოს მარსელი „კრთის ზაფხულის დღის ხადისიან მზეზე. ასე გეგონება, აქ ყვედაფერს სახე უცინისო: ქვაფენიღზე გამართულ გამშვენებულ კაფეებსაც, ჩადის ქუდით მორთულ, თითქოსდა საკარნავადოდ გამოყვანიდ ცხენებსაც, საქმიანსა და მოჟრიაშულე ხადხსაც“.

ჩრდილოელი გრძნობდა, რომ „ამ ხმაურიან ქადაქში, სადაც შეძახილების, ეტილების რახრახის, შოდტის ტკაცუნის, სამხრეთული მხიარულების გამო ერთი გნიასი იდგა, სალამო ხანის გახურებულ ჰაერში ტრიალებდა ნივრით შენელებული ნაირ-ნაირი საჭმლის სუნი“. თავადაც მხიარულება დაეუფდა, რალაცნაირი ცხოველური სიხადისე. ბუტიერის მცხუნვარე, ხადხით გაჭედიდ ქუჩას რუანული შარეტის ქუჩას უდარებს. „ერთხანს გაუბედავად დაყიადობდა ბნედ ქუჩაბანებში, რომლებიც ჩასადენი მიღებივით ეშვებოდა ზღვისკენ, მერმე მიხვეულ-მოხვეულმა შუკამ წაიტყუა, სადაც სახლების კარს ზემოთ ჩამოსაკიდი ფარნები ენთო... ზოგჯერ წინკარის სიღრმეში... გამორნდებოდა სქედ-სქედი, ნახევრად შიშვედი ქადი, უხეში ბამბის თეთრ ტრიკოში მკვირივი ბარძაყები და მსხვილ-მსხვილი წვივები გამოკვადთოდა...“

მეორე დღეს გემმა ყველა საყვირი აავუგუნა და დაიძრა. პროვანსის ნაპირი მადე თვადს მიეფარა.

ღამე რომ ჩამოდგა, გი კაპიტანს გვერდიდან აღარ მოსცილებია. კაპიტანი კი წამდაუწუმ უმეორებდა:

— იყნოსეთ, ერთი იყნოსეთ, ბატონო მოჰასანო!

„მართლაც, ვგრძნობდი მცენარეების ცხარესა და უჩვეულ ფშვენას, რასაც გარეოდა ძადზე თავისებური სურნელი“.

— ვერაფერსაც ვერ ამჩნევთ, არადა ვუახლოვდებით უკვე, ეს კორსიკის სურნელებია. თუ ერთხელ მაინც შეისუნთქეთ ეს სურნელება, თავის დღეში აღარ დაგავიწყდებათ კორსიკა, ისე როგორც გულის სატრფო არ დაავიწყდება კაცს.

გი ვერასოდეს დაივიწყებთ სამსრეთის სურნელს, ჩასურებუ-
დი ტყის, პიტნისა და როზმარინის სუნს. სამსრეთის სურნელება მაღამოსავით ესაღბუნა. დღეის ამას იქით მიჯნა გაჩნდა: მხოლოდ და მხოლოდ ეტრეტის მწვანე და დეგა ზღვის მოთაყვანე, აღარ გახდავთ ეგ გათურქებული რუმი.¹

კორსიკაში იმ დროს უხდება ჩასვდა, როცა იქ საარჩევნო კამპანიაა გაჩაღებული; ხადვათად არის და ნეტარებას განიცდის ამ სისადვათის გამო; ასეთი რამ ბოლო თორმეტი წლის მანძილზე აღარ ღირსებია. მერმე მთაგორიანი გზით ვიკოსკენ მიემართება. საუცხოლო აიაჩოს ნახვის შემდეგ სამუდამოდ შეუყვარდება ეს კდეს მიკრუდი, „ჩატიის ბუდესავით დაკიდებული“ სოფლები, წაბღნარები, საგონის უბე, ბერძნული სოფელი კარჟეზი. ალტაცებისაგან ხევედება, როცა „უცქერის პორტის არნახუდ ყურეს, გარს რომ წითელი გრანიტი შემორტყმია და დასახლებულია ფანტასტიკური, სისხლისფერი ქვის გოღიათებით, რომედთაც პიანის „საოცრებებს“ უწოდებენ... უცქერის ვარდისფერი გრანიტის კენწერობეწაწვეტიდ ფანტასტიკურ ტყეს, უცქერის ნაირგვარი მოყვანილობის სვეტებს, დახრუღს ჟამთასვდის, წვიმის, ქარის, მდაშე ზღვის ქაფისაგან“.

ღორა მოუთმენდად ეღოდა მას. ვიკოში ექიმების რჩევით ჩამოსუდიყო და, აგე, უარესად შეიქნა. ის უვიცი ექიმები... მაშინ ადგა და შვიდი იხმო. როცა გი გვერდით ეგუდება, თავს უკეთესად გრძნობს.

ღორას უცხრება ავადობა, გიც ისევ დაეხეტება, ტყეში თუ მიწღორ-ვედად. ოქტომბერი პიანაში ხომ ისეთივეა, როგორიც ივდისი იცის ეტრეტაში! დღეში ორ-ორჯერ ბანაობს. წეღზევით ტიტვედი სეირნობს იადქნიანი ნავით. სუდ ერთთავად შედოცვასავით იმეორებს: „ჰავაც ამას ჰქვია!“ აქ ერთ სტუდენტ-ფიღოლოგს — დეონ გისტურის შეხვდა. გი იოდად უახლოვდება ხოლმე ადამიანებს, ეუდად ყოფნა არ უყვარს. დეონ გისტური ერთ-

¹ 6 უ მ ი — ასე უწოდებენ არაბები ქრისტიან-ევროპელთ.

ხედ თავის ახად ამხანაგს მოისაკდისებს, ნეტა რატომ არა ჩანსო, გაუკვირდება და სანახავად გასწევს. გი ღოვინში მწოდო დახვდა. პირისახე ტკივიდისაგან შესცვლოდა, თავი პირსასოცით წაეკრა. თვადები მიედუდა.

— არაფერია, შაკიკის ბრადია...

ავადმყოფობამ აქაც გაუხსენა. მიემეზავრება პარის და სნეულებაც თან ახდავს, ეეჭვება, კიდეც თუ შეძლებს ჯანმრთელობის გამო აქაური სამოთხის ნახვას.

ფლობერის სიკვდილის შემდეგ გუდამამბიებუდი, პესიმიზმ-მოძადებუდი გი მუშაობაში ეძიებს ხსნას. მუშაობას თავმიცემუდი თუ შეძლებს, გადაიტანოს ზამთარი, განიმტკიცოს ჯერი სევე მერყევი სახედი, საიმედოდ მოიკიდოს ფეხი მიუსანდლო ჟერნადისტიკაში.

1881 წლის იანვარში ღორას ჩვეუდი გუდახდილობით უამბობს, რასაც აკეთებს: „თითქმის დავასრუდე ნოვედა როსკიპებზე, პირვედ ზიარებას რომ ესწრებიან. მგონი „ფუნთუშას“ არ უნდა ჩამოუვარდებოდეს; შესაძლოა, სჯობდეს კიდეც“... დაპარაკია „ტიდრეს საროსკიპოზე“. მუდამ მიუდგომედი მსაჯუდი იყო, გის გამო ვერ იტყოდი, მაგრამ ამჯერად არ შემცდარა.

რამდენიმე კვირის წინ გი მედანედ მევობრებს მასპინძლობდა — თავის საყვარედ ენიკს, მკაცრ კრიტიკოსს სეარს, ბობოქარ ჰიუსისმანსს, გაუბედავ მირბოსა და მოუხეშო აღექისისს. გამხიარუდებუდმა და დაპარაკის საღერღედაშედიმა გიმ, რომელიც კვდავ წინანდედ პრუნის დამსგავსებოდა, სხვათა შორის უამბო მეგობრებს, რომ საროსკიპოს კარზე ამგვარი განცხადება წაეკითხა: „დახურუდია პირვედი ზიარების გ:მო...“.

— ნოვედის დიდებუდ სიუჟეტად გამოდგებოდა, არა? — თქვა მან.

სტუმრები შეეკამათენ. ეგ ისეთი თემაა, როგორ შეიძლება, შეეხლო.

— მართდა! აგრე გგონიათ?

„ტიდრეს საროსკიპო“, მიძღვნიდი ძვირფასი მოსკოვედი-სადმი, ერთი იმ ნოვედათაგანია, გი რომ მომეტებუდი გატაცებით წერდა. იგრძნობა კიდეც ეს! მკითხვედი სედავს, როგორ სხდებიან მატარებელში დიასახლისი, ფერნანდა, რაფაელი, ცუღ-

დუტი როზა, დუიზა ანუ ვარიკა და ფლორა, მე¹ახედად სარწე-
ვედა — იგი ოდნავ კედობდა; სხედებიან და მიუზგზავრებიან დი-
ასახდისის ძმისშვილის პირველ ზიარებაზე დასასწრებად. თხრო-
ბაში ქვივის რბილი კომიზმი, ჯანსაღი და ხადისიანი განწყო-
ბა, რის მიხედვითაც შეგვიძლია ვივარაუდოთ, როგორი იქნებო-
და მოპასანი, სნეულებას რომ დაენდო. თითქოს დახდიდარი თა-
ვის საქონელს აქებსო, ისე ხატავს მოპასანი შემდეგ სურათს:
„მართლაც, ამ მჭახე ფერებისაგან თვალი ავიჭრედდებოდა კუპეში.
ღიასახდისს, მთლად ცისფერი აბრეშუმით შემოსიღს, მსრებზე
მოესსა ფრანგული ყაღბი ქიშმირის ხასხასა წითელი შადი (ეს
უთუოდ ტუდუზ-დოტრეკი გახდავთ, ოღონდ თანვე რუოც ან მა-
ტისი. — ა. დ.)... რაფაელს თავზე ესურა ფრთებით მორთული
ქუდი, პარტყებიან ჩიტის ბუდეს რომ გამოსახავდა, ეცვა ოქრო-
სფერი კიდიტებით გაწყობილი იასამნისფერი კაბა; კაბას ერთ-
გვარი აღმოსავლური იერი ედო, რაც მეტად უხდებოდა ებრაულ
პირისახიანს. ცულდუტი როზა, ვარდისფერი განივარშიებიანი
ქვედაკაბით მოსიდი, მეტისმეტად ჩასუქებული გოგონა თუ გა-
თქვირებული ჯუჯა ქადი გვეგონებოდათ“.

ღაზათიანად დახატულია ის კონტრასტი, რაც ეკდესიაში იქმ-
ნება ღიასახდისის წიწილებსა და გის ბავშვობის დროის უბირ
ფეკანედ დედაკაცებს შორის. ოღონდ გესდიანი სუდაც არ არის
აქ ავტორის კიდე, მაშინაც კი არ არის, როცა გუდკეთიდი
მღვდელი ადადად მიესადმება იმსიშორიდან ჩამოსულ მონანიე
ცოფვიდთ: „ეს უფადია ჩვენ შორის, უფადი მოგვევიდინა, ისმინა
დოცვა-ვედრება ჩემი; მადლი უფდისა გეფინებათ მის წინაშე
მუხდმოყრიდ სამწყსოს...“

„ტედრეეს საროსკიპო“ საგუდისხმო ქმნიდება, თუმცაღა,
სიუჟეტი მოზერედო აქვს. ჭაბუკობისდროინდელი დექსების მე-
რე, მას შემდეგ, რაც ფანტასტიკის სფეროში შეიჭრება (მოთხ-
რობები „ხედი გვამისა“ და „დოქტორი ირაკდი გდოსი“), მოპა-
სანი მიაგნებს და მტკიცედ ინარჩუნებს თავის ინდივიდუალო-
ბას, რისი დასტურიცაა „ფუნთუშა“, სადაც ის აბიაბრუებს იმათ
აზრს, ვინც ომში საფრანგეთის დამარცხებას არ ცნობდა. აქაც,
ამ მოთხრობაში თავს ესხმის ფარისევდობას: „ხომ არსებობს
ამისთანა რამე? მაშ, გამოსახვის ღირსია!“

რა თქმა უნდა, ეს თემა უკვე გამოეყენებინათ ფდობერსაც

და ვონკურსაც. მოპასანმა მხარი მისცა მათ და შეავსო, გაამდიდრა მათი ნათქვამი. თვით ფაქტების გადმოცემითაც პრეტესტი გამოხატა იმ საზოგადოების მიმართ, რომელიც ურიგელებოდა საროსკიპოთა არსებობას, თღონდ თუ დაპარაკი ჩამოვარდებოდა მათზე, ამჯობინებდა ჩუმად ედაპარაკა.

აპრილში მოპასანი საბოლოოდ ანებებს თავს სამინისტროს და სამი თვით სარტრუვიდში სახდდება. „კარგა ერთი დიეთია მოცილებული ყოვედგვარ მიმოსვლის გზებს“. ამ დროს ურემონტებენ პარიზულ ბინას — დიულონის ქუჩაზე, 83-ე ნომერში. რაკი თავი მდინარის პირას დაუგუდება სუტენიორთა საზოგადოების თავმჯდომარეს, განუყრედი „ბრიგადირი“ დეონ ფონტენიც თან ახლავს, თღონდ ამჟამად კომფორტულად ცხოვრობენ. აქ, სენის სანაპიროზე, 32-ე სახლში, მათი ოთახები გის სამუშაო კაბინეტიტაა გამიჯნული. ფანჯრებში მოჩანს ტივი მწვანეში მოღვივლე, თევზის ქეცედივით მოდაპდაპე წყაღზე. ტივზე მუხღჩახრიდი რეცხავს ღიასახლისი, დედიღო დევანერი.

„გი დე მოპასანმა სარტრუვიდში დაიქირავა ცაცხვის სეებით გარშემორტყმული პატარა თეთრი სახლი. უსურვაშემოხვეული კუტიკარიდან ათიოდე ნაბიჯის იქით, დუმიფარებს, ტანკენარ დერწმებს, წყადნაწყენთა ვარდისფერ ქოჩორთ შორის ირწეოდა სამი გრძელი, კოხტა ორჩსომელი, ჯაჭვით მიბმული სატივეზე... აქეთ მხარეს მიღვივლებდა სენა, განცვიფრებოდი, რამდენნაირ ედფერს დაიკრავდა, ირგვიც ჩანდა უამრავი ბრტყელძირა კარჭაპი, თეთრ აფრებვაშლიდი. ის აფრები თავიანთი ედფერით ძველებურ აბრეშუმს მოგავონებდა; იქით კი, ჰორიზონტისკენ, გაწოდიდიყთ იასამნის ბუნქებით დაფარული ფრეტის ვორაკები, სენ-ჟერმენის ტყე... წედზევით ტიტვედნი მივაცურებდით ნავს, საითაც გვსურდა, ხან აღმა ავუყვებოდით მდინარეს, ხან ქვევით დავუყვებოდით, საათობით ვსეირნობდით ნინბის პადლთა თანაბარ ჭრიადს მინდობილნი...“

1880 წელს მოპასანი თავის თავს მიიჩნევდა ერთ ჩვეულებრივ ნოველისტად, პოეტად, რეპორტიორად — ერთი სიტყვით, ისეთ მწერდად, ნადირთა მცირეთა ხოცვა რომ ხედწიფებოდა. თღონდ სწრაფვით უფრო დიდი ასპარეზისაკენ ისწრაფოდა, სანუკვარ ოცნებას უღლიავებდა, ეწადა, რომანისტის სახელი

მოესგეჭა. კაი სამ წელიწადს თავს აკლავდა თავის პირველ ცდას ამ ჟანრში. ამას გვიმოწმებს ქვემოთ მოხმობილი სტრიქონები ჰარი აღისისა, ვინაც ეტამპის ამბის მხიარული თანამონაწილე ვახდდათ: „აქ გაატარებს იგი ნახევარ წელიწადს დაუღადავ შრომაში, შესასვენებლად ნავით სეირნობს და ცურავს, გაის ზამთარს დაამთავრებს წიგნს — „წუთისოფელს“.

მეგობრები ახად ადგილზე გადადიან, მეურნეობის მოწყობით არიან გართულები. თავშიშველი, ღურჯანბლებიანი თეთრი პერანგით მოსილი, მზემოკიდებულ, დაკუნთულმკვდავებიანი, „მოჭიდავესავით სქედკისერა“ გი აქეთ-იქით სწევს ავეჯს, თან უამ-უამად დალად ამოიქშენს ხოლმე.

როცა მუშაობით დავიღებოდით და შესვენება მოგვინდებოდაო, — განავრძობს აღისი, „სადმე წისქვილის ახლომანლო მივცურავდით სასადილოდ... მოპასანი, ეს ჯმუხი ნორმანდიელი, დტოდვირი მოხედე, ათასგვარ სამიჯნურო თავგადასავადს გვიამბობს... ზოგი ისეთია, ნულარ იკითხავ“.

1881 წელი ტუნისის კამპანიის წელია.

საფრანგეთი მკვიდრდება აგრეთვე დასავლეთ აფრიკაში, სენეგალში, გვინეაში, სპიდოს ძვის ნაპირზე, დაგომეაში; ხოლო 1880 წელს ნიგერიის მიწა-წყადზე შეიჭრა. სავორნიან ებრაზა ეკვატორულ აფრიკაში შედგამს ფენს, სარდალი რივიერი კი ამასობაში ტონკინს იპყრობს. მადაგასკარზე ფლოტს ჩაკეტული აქვს ტამატავი. 1883 წლის აგვისტოში, „შავდროშიანთა“ აჯანყების შემდეგ, იღებენ ჰანოსს; ინდოჩინეთი საფრანგეთის პროტექტორატად იქცევა.

არ ვიცით, „ვოდუას“ თაოსნობა იყო კორესპონდენტის ჩრდილო აფრიკაში წარგზავნა თუ მოპასანმა ჰარი აღისის რჩევით შესთავაზა ეს წინადადება არტურ მეიერს. ასე იყო თუ ისე, 1881 წელს მოპასანმა პირველად დაადგა ფენი აფრიკის მიწაზე გაზეთ „ვოდუას“ მიერ კორესპონდენტად მივლინებულმა.

კვდავ გულისძგერით ეგებება გი ხმელთაშუა ზღვას. მარსედში გემ „აბდედ-კადირზე“ ჯდება. დალად დააბიჯებს გემბანზე. ზღვა მისთვის — ესაა ფორმტევენი, კიდვატერი, მომავალი, წარსული... ეს უკვე მეორედ ეფარება საფრანგეთი თავადს გემის აქაფებულ დიკვადევის მიღმა.

ადჟირში მოპასანი ბედნიერად გრძნობს თავს. „აღფრთოვანებული შესცქერის კრიადა სახლების ჩანჩქერს, მთის თხემიდან ზღვამდე რომ წამოიშობის. აგრე გგონია, ქაფიანი ნაკადი თუ არისო, და ის ქაფი განსაცვიფრებლად თეთრია; მერმე ეს ქაფი თითქოს კიდევ უფრო სქედდება — ეგ მზეზე ბრწყინავს ქათქათა მენეთი“. ძდიერ უყვარს თეთრი ქადაქი, მისი ჩირაღდნები, მისი ცხარე სუნი, მისი თავისებური გემოვნება. ისუნთქავს აღმოსავლეთის სურნელს და თუმცა ხშირად ბაზრის სუნში ერევა ეს სურნელი, თანდათან მაინც სწვდება მის იდუმაღ ჰარმონიას.

დედაკრუასეული თვალი აქვს, ოღონდ თანადროული იუმორიც როდი ეუცხოება, ჰოდა, ძადაუნებურად შემამწნევს პირველსავე აბრას, რასაც აგერ, წინასწარმეტყველის მიწაზე წააწყდება: „ადჟირის სკეტიנג-რინგი (sic)“.

გი და ჰარი ცოტა ხანს დაჰყოფენ ადჟირში. ორანისკენ მიემართებიან შედიფის ხეობის გავლით, სუდ უფრო მეტად მიიწევენ სამხრეთისკენ, სადაც უერთებიან რაზმს, რომელმაც სურსათის მარაგი უნდა მიუტანოს ჯარის ერთ-ერთ ნაწილს, დაბანაკებულს მდამე ტბის ეშ შერგის ნაპირას. ავვისტოში გი უკვე საიდშია. თავს საუცხოოდ გრძნობს, „ძადიან კარგად ვიტან სიცხეს. მერე, რომ იცოდე, რა საშინელი ხვატი იდგა ზევანზე. მთედ ღლეს ვიარეთ, ქროდა სიროკო და აღმურს გვაფრქვევდა პირისახეში“. გი მიემგზავრება, ორ ფრანგ დეიტენანთან ერთად, რომლებიც შორეულ დაზვერვას ახორციელებენ ზაპრეზ ჰარბისა და შერგის მაღადმთიან ტაშირებზე. ვადაღასავენ უდედ-ნაიდის მთებს შუაგულ უდაბნოსკენ მიქცეულნი და კონსტანტინის გავლით ხედასდა აიმაღლაურებენ ტუნისის საზღვრისაკენ. ადჟირს გამგზავრება მოპასანისათვის საინტიერესო გამოდგა შემეცნებითი თვლსაზრისით. „არაბები გვიჯანყდებიანო, მეუბნებიან. კი, მაგრამ ისიც სომ მართაღია, რომ მათ კუთვნიდ მიწებს ართმევენ, საღირადის მეთაედს თუ უნაზლაურებენ იმ მიწის მფლობედთ...“

იქნება ეს იყოს პირველი მოგზაურობის კვადაკვადვე ჩაწერიდი ჯერ ისევ ცხოვედი შთაბეჭდილებანი რეპორტიორისა? სრულებითაც არა. 1883 წლის დეკემბერში, ტონკირის კამპანიის დაწყების შემდეგ, მოპასანი „ჟიდ ბღასში“ აქვეყნებს ნარკვევ

„ომს“. იგი გაბედუდად თავს ესხმის ჟიურ ფერის, ვინც გრენელის ქუჩა მხოლოდ იმისთვის მიატოვა, რა არის საბჭოს თავმჯდომარის თანამდებობა დაეკავებინა. ვი რისხვამორეული აცამტევრებს თავის ყოფილ უფროსს, ამ მრისხანებით იგი არ ჩამოუვარდება ზოდას, ავტორს წერილისას — „მე ბრადსა ვდებ!“.

„ერთი ყოჩალი მეზღვაური, კვდავაც რომ სიცილის გუნებაზე დგებოდა სიამისაგან... მიაბობდა იმ ტუსალების ამბავს, რომლებიც გზების გაყოფებით სარებზე ჩამოეცვათ ჯარისკაცთა სათვადისსეიროდ (ჩინეთის კამპანიის დროს), მიაბობდა, რა სასაცილოდ იწმანებოდნენ ის უბედურის შვიდნი; მიყვებოდა სამსედრო უფროსობის ბრძანებით გამართულ ხოცვა-ჟლეტაზე, რა არის მოსახლეობა დაეშინებინათ, იმ ძადადობაზე, არაბთა უბნებში რომ ჩადიდნენ გაშტერებული ბადლების თვადწინ... გამუდმებულ ძარცვა-რბევაზე, რასაც მიმართავდნენ ვითომდა საზოგადოებრივი ვადებულების გამო...“

განა სახეირო იქნებოდა ამგვარი სტრიქონები მოპასანი-სათვის, ეჭაშნიკებოდა მის მკითხველს? ის კი მაინც ერთგული იყო თავისი მორადური მოვადეობისა, აღშფოთებული გახდდათ და ამ აღშფოთებით ავდენდა კიდეც კაცურ ღირსებას.

იხსენებდა რა ოდესღაც ჟიურ ვადესის მიერ სამოქალაქო ომის თაობაზე გამოთქმულ აზრს, მოპასანი 1881 წლის 5 ივლისს „გოდუაში“ წერდა: „დოგოკური მხოლოდ ერთი სახის ომია — სამოქალაქო ომი. მაგ დროს ის შაინც იცი კაცმა, რისთვის იბრძვი“. 1883 წლის 11 დეკემბერს, „დამაზ მეგობარზე“ გაცხარებული მუშაობისას, კვდავ მიუბრუნდება ამავე აზრს: „ჩვენ გვწადია, ხელში ჩავიგდოთ ჩინური ქადაქი. ამის მისაღწევად ომოდდაათი ათასი ჩინედი უნდა გავჟდითოთ და ათი ათასი ფრანგის სიცოცხლე მსხვერპლად გავილოთ. იქ ქადაქი ჩვენ არას გვარგია.... ყვედაზე მეტად საშინედი კი ის არის, ხადხი მთავრობას რომ არ უჯანყდება! მაშ, რაღა განსხვავებაა მონარქიასა და რესპუბლიკას შორის?... ერთმა ამ მხრივ ნიჭიერმა მსახიობმა, სწორუპოვარმა კაცისმკვდედმა ბ-ნმა დე მოლტიემ, ერთხედ ასეთი უცნაური რამ თქვა: „ომი წმიდათაწმიდა რამ არის, ომი ღვთაებრივი ხვედრია; ყოფიერების ერთ-ერთი წმიდათაწმიდა კანონია; მისი წყადლობით ინარჩუნებს ადამიანი ყოვედ დიადსა და კეთიდეშობილურ გრძნობას: ღირსებას, უანგარობას, სიქვე-

დეს, სიმამაცეს; მისი წყაღობით ვერ ითრევს მას საზიზღარზე საზიზღარი მატერიალიზმი“... მაშ ასე, შეკრიბო თხასათასკაციანი ჯარი... ხედი მიჰყო ქადაქების ძარცვას, გადაბუგო სოფლები, დააწიოკო ხადხი — აი, თურმე რას ნიშნავს, ვერ ჩავიფროს საზიზღარზე საზიზღარმა მატერიალიზმმა. სამხედრო მოღვაწენი კაცობრიობის ჭირია... ატყდება ომი, გენერლები ნახევარ წელიწადში იავარყოფენ მას, რაც ათუღობით წლების მანძილზე იქმნებოდა წვითა და დაგვიტ, მოთმინებით, ნიჭითა და რუდუნებით... და თუ ესა თუ ის მთავრობა ამგვარად იყენებს სიცოცხლის ხედყოფის უფლებას ხადხის მიმართ, რალა გასაკვირი უნდა იყოს, ხადხმაც ზოგჯერ მიმართოს იმავე ხედყოფის უფლებას მთავრობის მიმართ“...

სიფრთხილისათვის აღარ სცხედა, კიდევ უფრო გაბედულად მსჯელობს: „რატომ არ უნდა განვსაჯოთ მთავრობა მის მიერ გამოცხადებული ყოველი ომის მიხედვით? ხადხს რომ ესმოდეს ეს ამბავი, თვითონ რომ შეეძლოს დამლუპვედ შედეგებზე სჯა... ძარალი რომ გამოეყენებინა იმათ წინააღმდეგ, ვინც ის იარაღი მისცა სისხლის საღვრედად, ომს იმავე დღეს ბოლო მოეღებოდა...“

გის აღშოთება დაავგირგვინა ბოლო ფრაზამ, ამბოხებული მწერალი აქ კვდავ დაუბრუნდა თავის ძირითად აზრს — „რა საჭიროა?“ „მაგრამ ეს დღე არ დადგება!“.

როცა მოპასანი ჯერ კიდევ საზღვაო სამინისტროში მსახურობდა, იგი ასეთივე გამოთქმებით აქიაქებდა მაკ-მაჰონს: „როგორი ამ გენერალმა ოდესღაც ბრძოლა მოიგო თავისი სიჩერეტისა და გარემოების ახირების წყაღობით; მერმე ბარე ორი ისტორიული ბრძოლა წაავო... და აგერ ამ კაცმა, ვისაც ისეთივე უფლება აქვს მაჟენტის ჰერცოგობისა, როგორიც იმისი, რეშოფრენის დიდ ჰერცოგად ანდა სედანის ერცჰერცოგად იწოდებოდეს, ვინაც დალატაკა ღარიბნი (აბა, სხვას ვის ალატაკებენ), — მოსპო ყოვედგვარი გონებრივი მუშაობა ქვეყანაში, გააფთრა მშვიდობიანი ხადხი და თანამემამუდეთ სამოქადაქო ომის გასაჩაღებდად აქეზებდა, ისე, ვით ბედუკულმართ ხარებს აქეზებენ ესპანეთის ცირკში!.. მე მოვითხოვ მმართველი კლასების განადგურებას... დიას, ახლა იმ აზრისა ვარ, რომ 93 წე-

დი¹ დბიდი იყო, სექტემბრედები გუდმოწყადენი გამოდგნენ: მარატი კრავი გახდდათ, დანტონი — უმანკო ბაჭია, რობესპიერი კიდევ — გვრიტი!

მოგვაშორეთ მხსნელები და სამხედრო პირნი, რომელთაც მსოფლივ რიტურნელი და ნაკურთხი წყადი უტრიალებთ თავში!”

აფრიკის სინამდვილესთან შეხდამ ერთბაშად გაამხედინა გუდისნადები. ადლოს სწრაფად ამრთმევი, ყველაფრის მეტად ნათდად მხედველი და გამჭვრიახი, იგი, ეტყობა, ბოლოს და ბოლოს აღმოთქვამს იმას, რაც გუდში უდევს. ჟიუდ ფერის წინააღმდეგ რომ იღაშქრებს, იმავე დროს მხარს აძლევს ჟიუდ გრევის, ვინაც აგრე განაცხადა: ტუნისი გროშიან სიგარადაც არ ღირსო. მოპასანიც კვერს უკრავს: „ღიას, ტანზე ღნიოში ბმო გამოგვბ-მია — ეს არის ტუნისი. შეიძლებოდა ერთხედ და სამუდამოდ მოგვეკვეთა. შენც არ მომიკვდე. მიდგნენ და ფხანენ, ფხანენ მანამდე, ვიდრე წითედ ქარად იქცეოდეს“...

„მე რომ მთავრობა ვიყო... ყველა ჩვენს კოლონიას ერთ ჩემოდანში ჩავადაგებდი და ბატონ ბისმარკთან მივიღოდი. აგრე ვეტყვოდი: „ბატონო, თქვენ ეძებთ კოლონიებს, აჰა, ინებეთ... თითოეული კიდომეტრის წილ მარგუნეთ ეღზასისა და დოტარინგის თითო-თითო კიდომეტრი. და თუ კანცდერი დამყაბუდებ-ბოდა, უთუოდ კარგ გარიგებას გავინაღლებდი“...

ნანახით აღშფოთებული მოპასანი შინისაკენ ბრუნდებოდა. რარიგ აბსურდული იყო კოლონიზაციის მექანიზმი, თვადნათ-ლივ იხიდა. „ფრანგული კანონი ყველფს არაბობას; ორმოც ფრანკს უხდიან ჰექტარში, რომელიც რვაასი ფრანკი მაინც ღირს. მა-შინ ისინი უდაბნოს აფარებენ თავს და ვინც პირველად შემოხ-ვდებათ, იმ შეამბოხეთა ბედადს უერთდებიან. აქ წარმოუდგე-ნელია რაიმე რეფორმა. მოტყუებუდნი ყადთა მიერ... რომედ-ნიც მეტწილად ორპირულად იქცეოდნენ, სასოწარკვეთილებამდე მიყვანიდი არაბები საკუთარ ქვეყანას ცეცხლს უკიდებდნენ...“

„სავსებით შესაძლოა, მიწა ამათ (კოლონისტების — ა. დ.)

¹ 1793 წელი — მე-18 საუკუნის საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუციის უმაღლესი ფაზა, იაკობინელთა მმართველობის დრო. 1793 წლის სექტემბერში მიიღეს დეკრეტი „ნეჭვიტიანიდა“ შესახებ — ეს იყო კონტრრევოლუციასთან ბრძოლის ღონისძიება. გამოცხადდა რევოლუციური ტერორი.

ხედში ისეთი ბარაქიანი გამოდგეს, როგორც არასოდეს ყოფილა არაბთა ხედში. თლონდ უეჭვედია, მკვიდრ მოსახლეობას მოსპობა ედის“.

თეთრკანიანი ადამიანი ზიზღით გასცქეროდა ზღვას. იქ, თვადსაწიერის მიღმა, ეგუდებოდა ჩრდილეთი, თავისი კონტინენტი, რომელიც ახლა სუდ სსვაგვარი სახით წარმოუდგა. „კდებერს“, რომლის მგზავრებიც იყვნენ გი დე მოპასანი და ჰარი ადისი, გეზი მარსელისაკენ აელო.

2

მოპასანი კითხულობს მაქსიმ დიუ კანს. — და ბიიბის ახადგაზრდა პატრონი. — პროფესიონალი მწერალი 1882 წელს. — ტურზა ერნესტინა, ანუ ტავა ვაზდის ხეივანი. — პირველი რომანი. — „ნახსოვი ობობი“. — რომანისტი ხელმწიფი. — ფილოსოფი ანდრე. — შრანსა ტანის მსახურად მიღება. — მანონ დესკო ბუდვარა. — მოწყობილობისადმი მიდრეკილება

მოპასანი წიგნს კითხულობდა. გაცეცხლებულს სახე აღვზნებოდა, უღვაშებს აცმაცუნებდა, ჟამ-ჟამად გინება წამოსცდებოდა. მაქსიმ დიუ კანის წიგნი — „დიტირატურული მოგონებანი“ — იქით მიაგდო, აწრიაღებული ხან რას წამოედებოდა და ხან რას. ეს-ეს არის შეეტყლო ერთი სამედლიცინო წვრილმანი, ფილოზოფი რომ შეეხებოდა. ჰოდა, ედდა დავა. „გუსტავ ფილოზოფი — აწ ეს საიდუმლო აღარ გახდავთ — სჭირდა საშინელი სენი, ბნედა; ავზნემ მოუარა და იმან იმსხვერპდა... ამ ბეჭდურმა ცნობამ გული სასტიკად მატკინა...“

კაროლინა კომანვიდმა თხოვნით მიმართა მოპასანს, თქვენთან რომ ბიბლიის წერილები ინახება, გამოსაქვეყნებლად გადმომიცითო. გიმ უარი შეუთვალა, იშვედიებდა ფილოზოფისავე შეხედულებას: „ჩემის აზრით, არასოდეს არ უნდა დაბეჭდონ ის, რაც დასაბეჭდად არ დაუწერიათ“... უმად იმას ამჯობინებს, გაანადგუროს ეს წერილები, თუმცა ისინი მნიშვნელოვან ნივთიერ ფასეულობას წარმოადგენს, ვიდრე ნება დართოს, გამოაქვეყნონ (ეს კია, ჰონორარის ნახევარს თუ დაისაკუთრებდა მხოლოდ, მე-

ორე ნახევარი ფლობერის მემკვიდრეს ეკუთვნის). თავის მხრივ გი სთხოვს კარლინას ზოგიერთ ცნობას იმ ბიბლიოგრაფიისათვის, რასაც ფლობერზე ამზადებს. მისი პოზიცია გარკვეულაა: ყველაფერი შემოქმედებაზე, არაფერი — ადამიანზე.

ღორამ მიწის ნაკვეთი დაუთმო ეტრეტის შემოგარენში. ახადგაზრდა მწერადმა იქ ორფდიგედიანი სოფდური სახლი წადგა, ფდიგედებს ხის აივან-ტერასა აერთებდა. ბაღში იფსებსა და ვერცხლისფერ აღვებს რგავს. გადბრუნებული ძველი ორჩხომელი, აგურის საყრდენებს დაბჯენილი, ხურო დიუპერის მეშვეობით საბანაო კაბინად და მსახურისათვის განკუთვნილ ოთახად აქცია.

გის ძლიერ უყვარს ეს სახლი, მის თვადწინ რომ წამოიშრათა, უყვარს თავისი პატარა ეზო, თავისი ოქროს თევზები, თავისი ხენდრო, კროკეტი და ტირი. აკეთებინებს საურინვედრს (რა სჯობს ახად კვერცხს!), ეოხუნჯება ხოდმე თავისი „კარის“ მებაღეს კრამუასანს, საკუთარი ხელით აპურებს თავის ქათმებს და, რალა თქმა უნდა, აქებს თავის მამადს.

— მაინც რა შნოიანია ეგ ჯეედი! რა მედიდუბად უჭირ: ვს თავი. ბიბლიოც დიდებუდი აქვს, ძასსასა წითედი!

1885 წედს გი ყიდუდობს წყვად ტაქსას.

პიფი რას ასდევენებისარ პიროდის!

პიროდი კატა გახდავთ. პიფი ეჭვიანობს და ყეფს. შემდეგომ ჟაკო თუთიყუშიც შემოემატება აქაურობას, ჩქარა დანისწავდის უწმაწურ სიტყვებს.

— სასეირთა! სასეირთა! — ამბობს ჟაკო.

— რა დამაზია ეგ ჩვენი ჟაკო! აბა თქვი: „გამარჯობა, ღრუტუნა!“.

— გამარჯობა, ღრუტუნა! — იმეორებს ჟაკო.

ამგვარი მისადმებით შეეგებება ხოდმე ჟაკო აქ მოსუდ სტუმარ ქადთ. გი მაიმუნსაც გაიჩენს, რაც უნებურად მოაგონებს დიდი ხნის წინანდედ შეხვედრას სუინბერნთან; მაიმუნს შადის დაარქმევს.

ჩვენი მემამუდე მეტად იმპოზანტურად გამოიყურებოდა: ეცვა მუქი ფერის პიჯაკი, ზოდებოანი ან კუბოკრუდი ნაცრისფერი შარვადი, ეხურა რბიდი შიდაპა. შეძლებუდ ახადგაზრდა კაცს უფრო ჰგავდა, ვიდრე დარდიმანდს. მისი მოადერსე მზერა ზოგჯერ

ოდნავ შიშნეული გერვენება. ნაკაპი უხეშ ძადას გამოსატავს, რაც ედმონ დე გონკურს სულ უფრო მკვასე ეპითეტებს დაამბონინებს: ჯუედი ნორმანდიელი ჩარჩიო, უწმაწურობათა გუდაო, კოხტაპრუწა და კარაიბედი სუტენიორიო.

თავაზიანი მეზობლის კვადლობაზე გი მსსაღს მთართმევს ხოდმე ოფენბახის ქადიშვიღს. ემასღათება ყასაბ ვიმონს, ვინაც სიცოცხლით სავსე ჰერკუდესსა ჰგავს, გაიკითხავს ლარბოთ. თავს უკრავს აბატ ობურს, ეტრეტედ მღვდელს, და ობურ-ზეინკადს. მაინც რამდენი ობურია ამ არემარეზე! თუნდაც ტურფა ერნესტინა ვთქვათ.

გისაც ისეთივე მოწიწებით ეპყრობიან, როგორც ნოტარიუსს. აკი ამასაც კადამი ემარჯვება. ეს უფრო უყვართ, ვიდრე დედამისი, ვერგიედი მანდილოსანი, რომელიც ქადაქში ფანტია გახდდათ, სოფელში კი — წუწურაქი, და აქ მეტსახედად „მომეცით ორი სუსი“ შეარქვეს. 15 აგვისტოს ვი, ჩვეუდებრივ, ფოიერვერკს მართავს ბალში ან პდაჟზე.

უნდოდა, თავისი სახდისთვის „ტიდიეს საროსკიპოლ“ ეწოდებინა. მაგრამ სტუმარმა ქადებმა ერთსუღოვანი გუდისწყრომა გამოთქვეს. ერთმა მათგანმა, მოსანტიმენტადურო ბუნებისამ, და გიიეტი ვუწოდოთო, შესთავაზა. ეს გახდდათ გის მეზობელი ერმინა დეკონტ დიუ ნუი. „კოხტა, აზიზი, პირმცინარი ქერა ქადი — სანდომიანი ღურჯი წინდა“; ამ ცოტა ხნის წინათ გაიცნო ვიმ და ჯერჯერობით აშკარა შედეგი არ ჩანდა, ისე შესტრფოდა. დიდი კამათი იყო ატიხიდი ამ მეგობრობის გამო. ისეუ ვიმ გაგვარკვევინა ყვედაფერი — მოთსრობების ტომს, „მადმუაზედ ფიფი“, ასე წააწერა: „და გიიეტის ნათდიას, ქადბატონ დეკონტ დიუ ნუის. გი დე მოპასანა“.

გი მაღადი ღობის ნასვრეტში იჭვრიტება ხოდმე, ბანოვანთა მოსვდას ედოდება, მათ სხვადასხვაგვარ თამაშობას ასწავდის, მოგვიანებით — ჩოგბურთისასაც; ასეირნებს ნავით, როცა ზღვა წყნარია, თან ცრუპენტედლობს, აგერ რომ ფერდობებზე მიმოფანტუდ ძვედ ნავებს ხედავთ, ბუნობის მოქყევამ გამოორიყო, ეუბნება; დაჰყავს ისინი ქადწუდის მღვიმის სანახავად ანდა სენ-ჟუენში.

და გიიეტი 1883 წდის ზაფხუდში ააგეს და ამჟამდაც დგას ხასხასა მწვანე სერებს მიჰყრდნობია, ახდად შეუღებავთ, აქეთ-

იქიდან მწვანე ქვის ორი ჩინური ღომი იცავს. ეზოში, სახლის უკან, ძველი ნავი თავის ადაგზე დარჩენიდა, ოღონდ ახლა კრახ მიტოვანი თადარი ადგას, წინათ კი ჩადის სახურავი იფარავდა; ნავს ძველებური მიამიტური სახელი შეერჩენია: „ორი მეგობარი, ფეკანი“. და გიიეტი ის სახელია, ბევრ რამეს რომ გვამცნობს პატრონისას, თუმიცა მისეულ ნივთთაგან აქ ყველა გამქრალა, ნაძვრწი ბუხარი გამოსახავს ამფიტრიტეს ზეიმს, ბუხრის ორსავე მხარეს კი დგას ჟან გუჟონის ნახედავი სკულპტურული ჯგუფები. სამუშაო კაბინეტის კარზე შემორჩენილია გის ბიძაშვილის დუი დე პუატვენის პანო — ორი მედანქოდიური პეიზაჟი.

ერთი წლის შემდეგ, რაც გამოვიდა ჟორჟ შარპანტიეს მიერ გამოცემული დექსების წიგნი, ვიმ ხედშეკრულება დაუღო ავარს მოთხრობების კრებულზე. კრებულში შევიდა „ტიდის საროსკიპო“, „სიმონის მამა“, „პოლის ნანდაური“. აწ უკვე მოპასანი უკარნახებს ხოლმე გამომცემელთ თავის პირობებს.

შარპანტიე ცოტა დაგვიანებით შეფუცხუნდება და გის ხედშეკრულებას უგზავნის 1882 წლის ნოემბერში, თითქოსდა არაფერი მომხდარაო. ჟორჟ შარპანტიე, კომპანიონი ნატურალისტთა უმსხვილესი გამომცემლის ფასკედისა, ნამუსიანი კაცი ვახდათ. ეს მან ზოდასთან დამოკიდებულებით დაამტკიცა: „ხაფანკს“ რომ წარმატება ხვდა, ზოდას პროცენტი გამოუყო შემოსავლიდან, თუმიცა „რუგონ-მაკარების“ მთელ სერიაზე ხედშეკრულება მოჭრით პქონდა დადებული ავტორთან. რაც შეეხება მოპასანს, აქ შარპანტიემ სრული დაბნეულობა გამოამჟღავნა იმ არაჩვეულებრივი წარმატების გამო, ახადგაზრდა ავტორს რომ ერგუნა; ახდა იმ ურწმუნოების ნაყოფს იმკიდა, რაც მარტო მას კი არა, დოდესაც, ზოდასაც და ტურგენევსაც ახასიათებდა. შარპანტიე სახტად დარჩა, როცა მოპასანის პასუხი მიიღო: „ერთხედ და სამუდამოდ პრინციპულად გადავწყვიტე, არ დავღო ოფიციალური ხედშეკრულება. ბარემ იმასაც გეტყვით, რომ ბ-ნ ავართან მარტოოდენ სიტყვიერი შეთანხმება მაქვს. ხოლო თუ თქვენ მაინც დაგიდებთ ხედშეკრულებას, მხოლოდ ჩემთვის ხედსაყრედი პირობების მიხედვით დაგიდებთ. აი, ეს პირობები:

მესამე ათასამდე ვიღებ 40 სანტიმს თითო ცადში.

მესამე ათასიდან მოყოლებული — ცადში თითო ფრანკს“.

ჩვეულებრივი წიგნი იმ დროს სამ ფრანკნასხევრად იყიდებოდა. მაშასადამე, გის ჰონორარი 28 პროცენტს შეადგენდა!

მოპასვანი ცინიკურად დასძენდა: „რაკი რაიმე წერილობითი შეთანხმება არ გვაკავშირებს, სავსებით ბუნებრივია, თითოეული ჩვენგანი მომეტებულ სარგებლობას ეძებდეს თავისთვის, მე — როგორც ავტორი, თქვენ კი — როგორც გამომცემელი“.

მოპასვანი არასოდეს რაიმე ვადებულებას არ კისრულობს, თავისი წიგნების გასაღებას თავის ადევნებს და თუ ნახა, რომელიმე მათგანი გამოდევნა წიგნის მალაზიაში, ერთ ამბავს ტყის, საშველს აღარ აძლევს გამომცემელთ. ნამდვილი კომერსანტის დარად სეირობს თავისი შემოქმედებით.

პრესაში მკვიდრად მოიკიდა ფესი და საგაზეთო გამომცემლებს ასდა „ტაციაობა“ აქვთ მის გამო. მოპასვანი იმისთვის თუ გამოჩნდება პარიზში, რომ წიგნის გასაღება დააჩქაროს. ერთი წლის წინ იგი ჟორჟ შარპანტიეს სწერდა თავის დეკლარაციას: „ამჯერად მე თვითონ მოვკიდებ ხელს ჩემი კრებულის რეკლამას, მინდა, რაც შეიძლება სწრაფად გაიყიდოს ტირაჟი. გაზეთების უმრავლესობაში ასდა ეჭვი არ მეპარება, სხვა გზა და საშუალებაცა მაქვს, მაგრამ თუ წიგნს სამაისოდ გადამიწევთ, დამილუპავთ და ეგ იქნება. ვაპირებდი, გამომეყენებინა ჩემი ეტამპის ამბავი — მტკად ხელსაყრედი შემთხვევა გახდავთ...“

სრულებით აღარა ჰგავს ეს პატივისცემით გარემოსიდი, თავმომწონე და ყოვლადძლიერი მწერადი იმ წვრილფეხა გაუბედავ მოხედეს, ამ სამიოდე წლის წინათ ჯიბეებს რომ მოიფხეკდა ხოდმე, რა არის ორიოდე ფრანკი მოეძია რუანს გასამგზავრებდა!

გაგისარია, კარგი იქნებოდა, ყველგან კვადაკვად მივყოლოდით გის და გვენახა, სად როგორ იქცეოდა, სად რას ოხუნჯობდა ეს ჩინებუდი ამხანაგი, საყვარედი, წარმატებუდი, მსიარუდი კაცი, ვისაც ყვედაფერი უღიმოდა. მოგვესმინა მისი გულიანი ხარხარი, მასთან ერთად შეგვევლო სოფლის სამიკიტნობში. „ორი ფარნიანი მამაკაცი მიგვიძღვის, — გვიამბობს შემდგომ ერთი სტუმარ ქადთაგანი. — ვყბედობთ, გიჟურად ვიცინით, თან უკან მივდევთ. აღვიძებენ ფერმერს, მოასდებებს, დაქიებს. ხახ-

ვის წვნიანსაც კი გვიმზადებენ (საძაგედი რამ არის!) მერმე ვმართავთ ცეკვას ვაშლის ხეებქვეშ!“.

ნორმანდიაში დუქნიან ფუნდუკს ფერმისაგან ვერ განასხვავებ. ეს ჩანს „მის ჰარიეტის“ მიხედვით. „მიმითითეს ერთ პატარა ფერმაზე, ფუნდუკის მაგვარი რამ იყო, ორმწკრივი წიფლებით შემოსაზღვრულ, შუაგულ ნორმანდიულ კარ-მიდამოში რომ დგას, სადაც მეპატრონე გდენის ქაღი თავშესაფარს აძლევს ხოლმე მგზავრს... ეს ამბავი მათში ხდებოდა; აყვავილებულ ვაშლის ხეებს სურნელოვანი კარავი გაეშადათ ეზოს თავზე!“

მოპასანის გიჟმაჟობის საყვარელი ადგილი გახდათ სენ-ჟუნენისაკენ მიმავალი გზის ბოლოს მდებარე სამიკიტნო; ახლო-რე უკაცრიელი კდეები და ციხე-კოშკის ნანგრევები იყო. „მაღლა-მაღლა მიუყვები სწორ ბიდიკს, უკან გრჩება ფერმები, გაღისარ გზაზე, გზა ღრანტეებისკენ ჩაექანება; დალად მონავარდე ქარი განუწყვეტილვ არწევს გზის პირას ჩარიგებულ დიდროვან მწვანე ხეებს, ფოთლით შემოსილი რტოები კი დაუდუმებლად გამოსცემენ თავიანთ სახიობას. იქით, წინ, სოფელია, სადაც ტურფა ერნესტინა ცსოვრობს“.

ერნესტინა ობური, „მგზავრთა ია-ვარდი“, მტკიცე ხედით განაგებს თავის „ჰარიზულ ოტიელს“. „კოხტა სოფდური ჭიშკრიდან გაკვადული ბიდიკი მიემართება ხვიარა მცენარეებშემოსხვეული დამაზი სახდისაკენ. სახდიდან ორიოდე ნაბიჯზე საუცხოო ბოსტანია, ცოტა უფრო იქით კი, ლობის მიღმა — მოდიანი ეზოა, ვაშლის ხეთა ტოტების გრიდი თავანით დაჩრდილული“. საუზმეს — ნამდვიდ, უხვ ნორმანდიულ საუზმეს! — ზედ აყოლებენ პირთამდე სავსე თითო ჭიქა კადვადოსს. დიასახდისი ეს ერთი ხანია ავტოგრაფთა კოდექციას ქმნის. გიმ „საპატრო წიგნში“ ჩაუწერა:

გსურთ, დექსი გიძღვნათ? ჰე, ჩემო კარგო,
ნაბრძოლ გონებას სად აქვს ნიათი,
მას შამპანურიტ სწადს დაიბანგოს,
ხასმისებში რომ კრთის და კიანთობს.

1882 წელს ორმოცს მიტანებულ ერნესტინა კვდავინდებურად შუშპარაა და ჯერ კიდევ ქორფად გამოიყურება. „საუცხოო შუბდი და ცხვირი აქვს! შუბდი ანტიკურ ოსტატის თუ გამოლუძერწავსო, იტყვი; ცხვირი კი, უზადოდ სწორ ხაზს რომ აგრძელებს შუ-

აზე გაყოფილი თმისას, ძაღუნებურად გაგახსენებს ვენერას, თუმიცა, ცოტა არ იყოს, შემთხვევითი ჩანს თითქოსდა რუბენის ყადმით დახატულ სახეზე. ეს წინებული ქალი ფრამანდიელ ქალს მოგაგონებს — ფეროვანი პირისახითაც, ტანითაც, დალი სიცილითაც, მკვრივი, მუდამ ოდნავ გახსნილი ტუჩებითაც... რანაირი ზნის არის? აბა, ვინ უწყის! ისე კი მართლაც უბრალო და საუცხოო ქალია, გარეგნულად ყოველთვის ხადისიანი ვახდავთ, გულში კი — ვინ წახედავს? — იქნება სევდასაც მაღავედს. სხვებზე უფრო მეტად მასში ქვივის ნომანდიული სული — მიმზიდველი, გულლიაობით აღბეჭდილი, ეშმაკური, დიახ, ეშმაკია იგი, ოღონდ ეშმაკია ამ სიტყვის კარგი მნიშვნელობით, განა გულბოროტი და ვერაგია — მომხიბლავად ეშმაკია, ინსტინქტურად მოხერხებულა“.

გი თითქოს თავის თავს გვიხატავს.

1881 წელს ესპანეთის დედოფალი მარია-ქრისტინამ შემოუთვალა რესტორნის პატრონ ამ ქალს, სტუმრად გამოვდას ვაპირებო. ერნესტინა თავის მსახურთ ამშვიდებს:

— დიდი ამბავი, თუ დედოფალია დედოფალი! ისიც ისეთივე ცომისგანაა მოზედილი, რავორისგანაც — მე! ავედები და ხაშით გაუუმასპინძლები მაგ ქალბატონს! მე შინ გეტყვი, სშირხშირად მიირთმევს ამისთანა კერძს!

დედოფალი მართლაც მიირთვა ხაში.

— კარგად მენახეთ, დედოფალი! — ხმა დააწია კარის ზღურბლზე გამომდგარმა ერნესტინამ.

დედოფალი ერთხელ კიდევ ესტუმრა.

1883 წლის 25 თებერვლიდან მოყოლებული „ჟიდ ბლასი“ გარბელებად აქვეყნებდა გი დე მოპასანის პირველ რომანს: თავად ავტორს მიაჩნდა, რომ ამ რომანთან ერთად დაიბადა იგი ნამდვილ მწერად. იმავე დღეს განაღებულ იქნა წარმატებაც. რომანი გაზეთში დაიბეჭდა და აღიარება ამის წყალობითაც სვდა. ვაგზებთან მოვაჭრე ზნეფაქიზმა მეჯიხურებმა უარი თქვეს ამ წიგნის გაყიდვაზე. ისინი ემორჩილებოდნენ ცნობილ სენატორის ბერანჟეს მიერ დადგენილ მორადის კანონებს, სენატორისა, ვისი უგუნურებაც იქამდე მისულიყო, რომ ანტიდის კუნძულებიდან ჩამოყვანილი ზანგი ქალებისათვის საწმერთუნის ჩაცმა მოეთხოვა. „წუთისოფლის“ გამო — თუმიცა ესოდენ

მოკრძალებული სათაური ჰქონდა, რომელიც თვით ვის მანცდა-
მანც არ მოსწონდა — აურზაური ატყდა. პირი უჩანდა დიდ დი-
ტერატურულ სკანდალს. 1883 წლის 1 მაისს „და ჟენ ფრანსუი“
გესდიანი დექსი გამოქვეყნდა:

ასეთი რამე ვის უნახავს, ვინ შესწრებია:
ვაგზადთ სიწმინდეს აწ შებლადვით ემუქრებინა...
არ კი ვეგონოთ, ის იქნება საფრთხის ძირით,
რედის გამტყდარა ან მორღვა მიწაყრილით.
„სუ დიანდავი მთელი არის, — მელყვი, ძმობილო, —
სხვა რა საფრთხეა, გულში შიში რომ მაგრძნობინოს?“
ახალ რომანის შიში გქონდეს — „წუთისოფლისა“,
კადნიერ ვი დე მოპასანის, ურცხვი მწერლისა!

ეს მარდი დექსთმჩსაპნელი ვის ურჩევდა, ოქტავ ფიეისაგან¹
გადმოვლთ მისეული „ფაფუვი სტიდი“.

ოლონდ ვაგზადთ ზნეკეთილობას წიგნის წარმატებამ ძადა-
უნებურად ფარ-ხმადი დააყრევინა. რვა თვის მანძილზე ვიქტორ
ავარის საწყობებიდან ჯიხურებმა მიიღეს რომან „წუთისოფ-
ლის“ 25 ათასი ცადი.

მოთხრობების ავტორი და ჟურნალისტი ამჯერად რომანის-
ტის აურზაურიან გამარჯვებას ზეიმობდა.

„წუთისოფელი“ ძადთა ნამდვირი გამოცდა გამოდგა მოპა-
სანისათვის. უკვე 1877 წლის დეკემბრიდან მოყოლებული ფიქ-
რობდა იგი ამ თავისთავად უბრადო ამბის ხორცშესხმაზე. „მარ-
თდაც შესანიშნავია. მართდაც ნამდვირი რომანია, ნამდვირი
იდეა!“ — უთხრა მაშინ ფდობერმა. ვი ნედ-ნედა, წვადებით მი-
იწევდა წინ. დაგვა 1878 წლის ზაფხული. „ძადზე ძნელი რამაა,
მეტადრე ძნელია ყვედა ამბავი გააერთმთლიანო, ერთი აზრი
მეორეს გადააბა...“ 1879 წელს უკვე დამის გულგატეხილია: „უფ-
რო და უფრო ვმორდები ამ ჩემს ბედკრულ რომანს: ვაითუ ჭიპ-
დარია გამწყდარი...“ მაგრამ „ფუნთუშას“ წარმატებამ გულისყუ-
რი კვდავ ძირითადი მიზნისთვის — რომანისთვის მიაპყრობინა.

1881 წლის 7 მაისს „გოლუა“ აქვეყნებს „ვაზაფხულის სალა-
მოს“ — რომან „წუთისოფლის“ მეოთხე თავის ერთ-ერთ ეპი-

---

¹ ფოიე ოქტავ (1821—1890) — ფრანგი მწერალი, ავტორი მაღალი სა-
ზოგადოების ცხოვრებაზე დაწერილი სანტიმენტალური, ფსიქოლოგიური რომ-
ანებისა.

ზოდს, მოთხრობად შემოკლებულს. გაზეთები სეტყვასავით აყრიან წინადადებას, რაზე მოგვაწოდეთო. მოპასაანს აგონდება, რარიგ გაუმართლა იმ ხერხმა, „პარიზელი ბურჟუის საკვირაო გასეირნების“ შექმნისას რომ გამოიყენა. აგონდება და გამადებით იქექება თავის ქალადრებში... კი, მეოთხე თავი დაუმთავრებელი რომანისა სავსებით გამოდგება მოთხრობად. ასევე გამოდგება „მწყემისის ნახტომიც...“

შავად ნაწერის ფურცვისას ისევ იგრძნობს, თავად ნაწარმოებმა გამოიტაცაო. ჩანაწერებს მიმზიდველი ძადა აქვს. ნოემბერში, როცა აღჭირიდან დაბრუნებული სარტრუვიდში იმყოფება, კვლავ ხელს ჰკიდებს რომანს, უნდა დავამთავროო, გადაწყვეტს. კიდევ ნახევარი წელიწადი დასჭირდება. ძნელად თუ წარმოიდგენ კაცი, ეგზომ მთლიანი ნაწარმოები ამგვარი ტანჯვა-წვალებით იწერებოდაო.

ამ რომანში გიმ ბევრი რამ გავვიზიარა თავისივე თავისა, ნორმანდიის სიყვარულისა, ერვესთან ერთად გრენვიდ-იზოვიდის ციხე-კლშკში გატარებული თავისი ბავშვობისა, აგრეთვე დედ-მამის მწვავე კონფლიქტისა. ერთ-ერთი ყველაზე მკაფიო სურათი, ყრმობის მოგონებებით შთაგონებული, „მწყემისის ნახტომში“ გვხვდება: „დიეპიდან ჰავრისაკენ ზღვის ნაპირი კდეს წარმოადგენს, დაახლოებით ასის მეტრის სიმაღლეს და კედელივით სწორად გაჭიმულს. აქა-იქ ეს გრძელი გაყოლება თეთრი კედლებისა ერთბაშად დაქანება და ჩნდება მათს შორის ერთი პატარა ვიწრო ვაკე, დაქანებული, დაბალი ბადახით და ზღვის დელით დაფარული, დაშუშავებულ ქედისა ჩამოდის რიყისაკენ, სადაც ნაკადულის კადაპტის მსგავს სრამით თავდება“.¹

ქარი ათრთოლებს სარტრუვიდის ადევებს, იმათ მაცქერად ვის კი აგონდება ამწვანებული ზღვისპირა ვაკე. „მარცხად ასეთ ვაკეებზე, სადაც ნაპირებიდან წამოსული ქარი ჩაინთქება ზოდზე, ზოგან მიკოსებუდია პატარ-პატარა სოფელი“.² ერთ ასეთ სოფელში „ერთი სასტიკი და ფიცხი ახადგაზრდა მღვდელი ცხოვრებულა. სემინარიიდან რომ გამოსულა, თან გამოჰყოლია საშინელი სიძულვილი იმათდამი, ვინც ბუნების კანონებით ხელმ-

¹ თარგმანი თ. სასოკიასი.

² თარგმანი მისივე.

ძღვანელობს ცხოვრებაში დი არა მისის ღმერთის კანონები-
თა“¹. ისევე როგორც ძმა არქანჟიასს „ბაბა მურეს შეცოდები-
დან“, ამ მღვდელსაც სძულს დედობა, ისე ძადიან, რომ ფეხით
შეეგება და სრესს ძუკნას, რომელიც დეკვებს ყრის და რომელ-
საც ბავშვები შემოეხვევიან... მაშ ასე, ამ მთავორიანი ნორ-
მანდის მხარეში მწყემსები აგებენ ხის მოძრავ ქოსებს, თვდებ-
ზე წამოსკუპებულს, კიდობნის მსგავსს. ზაფხულობით, როცა
ცხვრის ფარას უკან მიჰყვებიან, ეს ქოსები ერთი საძოვრიდან
მეორეზე მიაქვთ ხოდმე. ერთხედ მღვდელი კოკისპირულ წვიმაში
მოჰყვება და დააპირებს, ასეთ ქოსს თავი შეაფაროს. მაგრამ
ერთმანეთს ჩანსუტებულ ქად-ვაჟს წაასწრებს შიგ. ბრაზისაგან
გონდაკარგული კარს მიუგდებს და გარედან გადარაზავს. მერმე
ხედნებში შეებმება, ამ ხის ზანდუკს უფსკრუდისაკენ დააქანებს.
ზანდუკი კდღებს შეენარცხება და „კვერცხივით გასკდება“.

ეს ეპიზოდი შინაურ გადმოცემათაგან არის ნასესხები: ამ-
გვარი რამ თავს გადანდენია გუსტავ დე მოპასანს, ოლონდ ისე-
თი ტრაგიკული დასასრული არ მოჰყოლია. **წუთისოფდის**“ წერი-
სას, ისე ვით სხვა ნაწარმოებთა წერისასაც, მოპასანის ძადა-
უნებურად ეხება აკრძალულ თემებს; ამიტომ უნდა განჭვრიტოს,
რა შედეგი მოჰყვება ამგვარი ნაწარმოების გამოქვეყნებას. პი-
რადი ცხოვრება და შემოქმედება მწერდისა ერთურთზეა გადაწ-
ნული. რომანი „წუთისოფდი“ დაწერილი გახდავთ ღორას უალ-
რესად მოსიყვარულდე ვაჟიშვიდისა და გუსტავ დე მოპასანის ნებ-
სითი ობდის მიენ.)

მოპასანის პირველი რომანი შეიცავს თითქმის ყვედა იმ
თემას, რაც მანამდე აწუხებდა მწერადს. მამის სიძულვიდი, დე-
დობის ზიზლი, მძაფრი პესნიმიზმი, მშობლიური მხარის სიყვა-
რული, წყდისადმი ტრფიადი, სიკვდილის განუშორებელი ფიქრი,
უკანონოდ შობილთა ბედი, იმედგაცრუება დედის გამო, ვისაც
ქადური სიწმინდის იდეადად სახავდა — ის თემები თუ მოტივე-
ბია, სუდ უფრო მეტად რომ გაძდიერდება მის შემოქმედებაში.

პირველი რომანი მოპასანს საკუთარ ცხოვრებად უღირდა.

„წუთისოფდელში“ თანდათან მჟღავნდება რომანისტიის ხე-
ღოვნება. ძირითადი თავისებურება ამ ნაწარმოების ფორმისა

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი

ის გახდავთ, რომ აღწერა და მოქმედება აქ როდი მონაცვლეობს, არადა ეს იყო ნიშნეული იმდროინდელი რომანისათვის. ავტორი ცდილობს, აღწერაცა და მოქმედებაც შერწყას. პეიზაჟი თუ გარემო ნაჩვენებია იმ ადამიანის თვალთ, რომელიც შეუპყრია ძლიერ მღვდვარებას ანდა საქმათ არის გართული — ერთი სიტყვით, ოდენ დამკვირვებლის კი არა, უფრო მეტი მოქმედი ადამიანის თვალთ. ასე, ყმაწვილი ჟანა მამასთან ერთად მგზავრობს და თავის მამულს ეცნობა, ვიდრე დამკვიდრებლდეს ძველ საგვარეულო სასახლეში — „ჩინარში“, რომელიც „იპორის ასლოს, წყდისპირა მთაგრესილზე იდგა.“¹ გის ბავშვობისჟამინდელი მთელი ნორმანდია დანახულია ემა ბოვარის ამ უმცროსი დის თვალთ. „ცხენების ნადები ჭყაპუნობდა და ოთხივე ბორბალი გამადებით ისროდა ტადახის შხეფებს“. „ფუნთუშადან“ აგრე ნაცნობი ეტიდი გზას აგრძელებს. მოპასანამდელი რომანი უმთავრესად, თუ სტენდარს არ ჩავაგდებთ სათვადავში, სტატუკური გახდებათ. გი დასაბამს აძღვეს რომანის ცვდილებებს. „ბორბლების ხმაური“. ჟანას ჯერ ისევ ყურებში უდგას, როცა იგი ჩვენთან ერთად ეცნობა საგვარეულო სასახლეს, სადაც ამიერიდან უნდა განიცადოს სიყვარული, უნდა ეყოდოს შვიდი და განვდოს ჩვეული, ღირსეული ცხოვრების გზა.

ვეცნობით საგვარეულო სასახლეს, ისე დიდსა და ფართოს, „მთელ ტომს დაიტევდა“. ვუცქერიოა მას ჩვიდმეტი წლის გულუბრყვილო ქადიშვიდის თვალთ, ეს-ეს არის მონასტრიდან რომ გამოსულა. მასთან ერთად ვათვადიერებთ ჯვრებით მოქარგულ ავეჯის გადასაკრავს, დაფონტენის „იგავ-არაკების“ მიხედვით დასურათხატებულს. ვათვადიერებთ გობედენებს. ზედ გამოსახულნი არიან პირამოსი და თისბე; მათი შემყურე ჟანა საკუთარი ბედის ამბავს კითხულობს, თავადაც არ უწყის, ისე. პენელპეს სანიდან მოყოლებული, ნაქარვი სურათოვნად ვადმოსცემდა მითების შინაარსს, თანაც მქარგავთ ეხმარებოდა, ვაეტარებინათ ზანტად მედინი დრო. გის სადღაც სხვაგანაც ესიდა თისბე გობედენზე ამოქარგული. შეყვარებული ქადწული მიჯნურს ედღება თუთის ხის ქვეშ; ამ დროს გამოვარდება დაშისხდიანი

¹ „წუთისოფდის“ ციტატები მოსიოპილი გვაქვს დ. მხეიპისეული თარგმანიდან.

ბუ ღომი. გის ნანახი აქვს, გუდგახეთქიდ თისბეს გაქცევისას როგორ დაუვარდება მანდილი, ღომი კი იმ მანდილს მიეტანება და დაფდეთს. ცოცხლად ახსოვს, როგორ დაწოქიდა პირამოსი სატრფოს გასისხლიანებულ დეჩაქთან, და რაკი სატრფო დალუპული ჰგონია, მახვილს იძრობს და გუდში დაიცემს. მიმადული თისბე ბრუნდება, მიჯნურს მკვდარს ნახავს და თავადაც ზედ დააკვდება. და მაშინ თეთრი თუთა წითლად შეიღებება... გის ხიბლავს ეს დეგენდა, რალაც აღბეჭდიდა მასში ესქიდესი თუ შექსპირისა, აგრეთვე იმ კრძადული სიყვარულისა, თავად გის რომ შეექმნა სიყვარულზე, როცა პატარა ბიჭი იყო, და იმ კრთომისაც, სიყვარული რომ ჰგვრიდა ბავშვობისას.

ვიდრე ეტლი გზას მისდევს და მოგზაურობაც გრძელდება, ჩვენ თავდს ვადევნებთ მთვარის ამოსვლას, გავცქერით „ფართო გაზონს, რომედსაც ლამის სინათლეზე ერბოსავით ყვითელი ფერი დასდებოდა.“¹ ლამე იდევა და ამობრწყინდება მზე. მცირე ხნის შესვენების შემდეგ კვლავ გზას ვეშურებით. როცა ფერდობზე ვეშვებით იპორისკენ, ვხედავთ დაქანებულ ქუნას, ვიყნოსავთ მარდიანი წყდის მძაფრ სუნს, თავდწინ გადაგვეშდება ზღვა, „მუქი დურჯი და გდუვი. იგი უკიდებანოდ გადაშდიდიყო“. ჟანასა და მამამისთან ერთად შინ მივიყოლებთ დიდებულ ქამბადას, ჟანას მიერ ნაყიდს. ჩვენ ერთად მივუყვებით სანაპიროს, ქამბადა კი „თავისი მსუქანი კუდით ბადახს თედავდა“.

დიტერატურის სნობებს არ ნებავთ მოპასანის რომანისტად აღიარება. უხეიროდ კითხულობენ და ეგ არის, წინასწარ აკვირატებუდი აზრით ეკიდებიან. რომან „წუთისოფდის“ დასაწყისი, ხანგრძდივ მოგზაურობაში რომ წაიტანს მკითხვედს, ყმაწვიდი ქადის თვადით რომ გვახიდივინებს სამყაროს, „ფუნთუშას“ დარი შედევრი განდავთ.

ბრწყინვადე შესავდის შემდგომ თხრობა კვადდაკვად მიჰყვება დროს. ჟანა შესვდება მომხიბდავ ვიკონტის დე დამარს; ეს ვიკონტი, ბარემ ამასაც ვიტყვით, ერთობ წააგავს გუსტავ დე მოპასანს. ახადგაზრდების ნიშნობა, რაც ერთვის ახადი ნავის

¹ რომანის მიხედვით, ამ მთვარიანი ლამის პეიზაჟით ჟანა ტკბება არა ეტლით მგზავრობისას, არამედ შინ დაბრუნებუდი, როცა ლამით თავისი ოთახის ფანჯარას გამოალებს (ქართ. მთარგმნედის შენიშვნა).

„ნათლობის“ ხაღხურ ჩვეულებას, უნებურად წამოგვავონებს სწორედ იმ ოქტავ ფუიეს, ვისი სტილისთვის მიბაძვასაც ირონიულად ურჩევდნენ მოპასანს. ქორწინება, მოუხეშავი ნეფე, მოცახცახე დედოფალი — ეს ყოველივე ორიგინალურია იმდენად, რამდენადაც ეხება თემას, საიმძროდ განსჯას რომ არ ექვემდებარებოდა. იმედის გამცრუებელი ქორწინების ღამე, როზალის მომშობიარება, ახალგაზრდა დედა, ფანატრიკოსი მღვდლის მიერ ძუკნის ფეხით გათედვა, როცა ძუკნა დეკვებს ყრის — ამ ამბების აღწერისას ავტორი, უნდა ვაღიაროთ, ყოველ ღონეს ხმარობს, რათა მკითხველი შეაცბუნოს. რაც შეეხება უხეირო ვაჟიშვილისა და სუსტი ნებისყოფის მქონე დედას, ამ მხრივ ავტორს არაერთი წინამორბედი ჰყავდა.

ვიკონტი და ჟანა იპორში სხდებიან ძია დასტიკის ნავში და მიემართებიან ეტრეტისაკენ; ამ მათი მგზავრობის აღწერა ისეთივე მშვენიერია, ვით მონეს ტილო: „უეცრად გამოჩნდა ეტრეტის დიდი ქვიშკარი. იგი ჰგავდა ფრიადო კდის ორ ფეხს, რომლებიც მიაბიჯებდნენ ზღვის ზედაპირზე, და იმდენად მაღადნი იყვნენ, რომ შეეძლოთ საზღვაო გემებისთვის თაღის მაგვირობა გაეწიათ“.

მთედ რომანს წითედ ზოდად ვასდევს ავტორისავე ცხოვრების ამბავი.

და-მანშის შემდგომ, შემდგომად კდდეებიან ეტრეტისა, დაკბილედ ვარჯოვანი დიდებუდი პიანის ტყისა, რომანის ფურცდებზე წარმოჩნდება ხმედთაშუა ზღვა. ბოლოს და ბოლოს ჟანა ბედნიერებას იკემებს, საქორწინო მოგზაურობით ხარობს. ამ მოგზაურობას იგი თვადზე ცრემდომდგარი მოიგონებს ნორმანდიაში ჩამობრუნებისას — სწორედ ისევე, როგორც თავად გიგონებდა ერთი წდის წინ. „სამას მეტრზე აზიდუდი ეს წვრიდი, მრგვადი, დავრეხიდი, მოკაუჭებუდი, უფორმო, ფანტასტიკური, განსაცვიფრებელი ფორმის ციცაბო კდდეები ჰგავდა ხეებს, მცენარეებს, ცხოველებს, ძეგლებს, ადამიანებს, ანაფორიან ბერებს, რქიან ქაჯებს, ვეებერთედა ფრინველებს, ურჩხუდთა მთედ სროვას, რომელიდაც თავნება ღმერთის ახირებით გაქვავებუდ კომმარუდ სამხეცეს“.

აი, ეს გახდავთ ნამდვიდი, ჩინებუდზე ჩინებუდი მოპასანის ფდობერი, შემოქმედი „ადდი გუდისა“, „ქადბატონ ბოვარი-

სა“ და „სანტიმენტალური აღზრდისა“, ხშირად გეცნაურება „ძი-
სი შეგირდის“ პირვედ რომანში. 1878 წლის დეკემბერში ფლო-
ბერმა მისწერა გის: „არაფერია ხოლმე ცხოვრებაში ისე ცუდი,
ან ისე კარგი, როგორც ჰგონიათ“. მასწავლებელს აზრადაც ან
მოსვლია, მოპასიანს თუ რომანის ბოლო ფრაზას უკარნახებდა.

შემორჩენილია წიგნის ხედნაწერი, — სწორედ ის, გამოცე-
მედ ავარს რომ გადაეცა 1883 წლის 14 მარტს. [[]რომანის ადრინ-
დედ ვარიანტში გი წერდა: „ცხოვრება, იცით, არასოდეს არ არის
ხოლმე ისე კარგი, ან ისე ცუდი, როგორც ჰგონიათ“. ეს ოდნავ
შეცვლილი ფლობერისეული ფრაზა ავტორმა მოასდეს წარმოათ-
ქმევინა. შემდგომ მოპასიანმა უფრო სხარტად ათქმევინა. იმავე
ქადს: „იცით, ცხოვრება ვერაა მაინცდამაინც კარგი, მაგრამ არც
ისე ცუდია, როგორც ჰგონიათ ხოლმე“.

თუმცაღა მოპასიანს სიტყვასიტყვით არ გაუმეორებია ფლო-
ბერის ნათქვამი, მაინც სწორედ მოხუცმა შთაჰბერა სული ამ
წიგნს — შთაჰბერა პირველი სტრიქონიდან მოყოლებული ბოლო
სტრიქონამდე.]

1883 წლის 1 ნოემბერს გი დე მოპასიანმა თავისი თერძის
რეკომენდაციით მსახურად აიყვანა ბედგიედი ფრანსუა ტასარი,
რომელიც კამერდინერის ადგილს ეძებდა. ეს ვასდდათ ჩასკვნილი
ახადგაზრდა კაცი, მსხვილცხვირა, ტუჩწვრილი, ღაწვებზე ბაკენ-
ბარდწამოზრდილი. მოპასიანი და თერძი დაჟინებით მოითხოვ-
დნენ, დივრეა ეტარებინა, მაგრამ ბედგიედმა ღირსეულად თქვა
უარი ამგვარ მორთულობაზე. მოპასიანი ერთხანს ჭოჭმანობდა,
მაგრამ, როცა შეიტყო, 1876 და 1877 წლებში ფრანსუა ფლო-
ბერს ემსახურებოდალ ერთი ნაცნობის ოჯახში მურიდითს ქუ-
ჩაზე (ფრანსუამ ისიც კი გაიხსენა, სუფრაზე ოსტატს მანდი-
ლოსნების უწინარეს მიახრთმევდნენო კერძს), ყოყმანს თავი
ანება, დივრეაზე ფიქრს დაეხსნა და ფრანსუაც თავისი მოვადეო-
ბის შესრულებას შეუდგა.

ფრანსუა ტასარი გის ემსახურა. 1883 წლიდან მოყოლებული
პატრონის უკანასკნედ დღემდე და ამ ამბით მართლაც რომ ნამ-
დვიდი სიკეთე უყო ბიოგრაფებს. თუმცა მისი მოგონებები
მწერდის გარდაცვალებიდან თითქმის ოცი წლის შემდგომ გა-
მოქვეყნდა, გიმ ნაწილობრივ იცოდა ეს ჩანაწერები. იცოდა და

მათს ავტორზე აგრე თქვა: „კარგი მესსიერება აქვს, თვალი მშვენივრად უჭრის და შეუძლია ნანახის გადმოცემა“. სიცოცხლის მიწურულს კი, შესაძლო ბიოგრაფიაზე რომ დაპარაკობს, როგორც ვარდაუვად ბოროტებაზე, მოპასვანი იმავე ფრანსუას თავისი ცხოვრების საუკეთესო მოწმედ ასახელებს.

მინც ვინ იყო ფრანსუა ტასარი? მხოლოდ უმორჩილესი მსახური („მე, უმორჩილესი მსახური, ვისაც მრავალი წელი მასთან ერთად გამიტარებია, სხვა ვინმეზე უკეთესად ვიცნობდი მას“)? თუ საკვირაო საკითხავის მიმწოდებელი, როგორც უწოდებენ ემე დიუპუი და თავად მოპასვანი? ერთიც იყო და მეორეც.

წერით. ტასარი გაჭირვებით წერდა. როცა თავისი „მოგონებების“ წიგნზე წარწერა უნდა გაეკეთებინა, ჯერ სახაზავით ხაზებს ავლებდა ფორზაცზე, მერმელა გამოჰყავდა იმ ადამიანის სახელი, ვისთვისაც წიგნი უნდა ესახსოვრებინა. მე ხედთ ჩამივარდა ტასარის მიერ მორის მიულტერის სათვის ნაჩუქარი ამ წიგნის ევზემპლარი. მიძღვნაში თუმც არ გვხვდება ორთოგრაფიული შეცდომები, მაგრამ ცხადზე ცხადი კია, რომ წიგნზე წარწერისას ფრანსუა ჭირის ოფდში იწურებოდა! შემონახულია ექიმ ჟაკობისათვის გაგზავნილი მისი ბარათი, დათარიღებული 1891 წლის 15 დეკემბრით. მომაქვს ეს ბარათი მართლწერის შეცვრდედად:

„მესიე

ეს მე დავწერე მისამერთი ჩემი კეთილი ბატონის ანდირძზე. დარწმუნებული არა ვარ კარგად დავწერე თუ არა სიტყვა მონტიმარტრი. თუ არ მოსუდა გთხოვთ გამოითხოვოთ. მიიღეთ მესიე ჩემი ღრმა პატივისცემა და ყველა ჩემი მადლობა.

ფრანსუა ტასარი

შადე დე დიზერი (sic).“

ეს ბარათი ისევე ნიშანდობლივია, როგორც შარდ ლაპიერის მოწმობა: ლაპიერმა ტასარში დაინახა „დაუფასებელი ფრონტიენი,¹ ვისაც ჰგონია, თავის ბატონს აამებს, როცა დიდის ამბით აცხადებს: „ბატონი მარკიზი დაბრუნებული გასასვლელიდან უკანისკენ!“

¹ ფრონტიენი — მოხერხებული და ეშმაკი მსახური, პერსონაჟი ფრანგი მწერლის ლესაჟის კომედიისა — „ტიურკარე“ (1709).

ფრანსუა ტასარის ორ წიგნს შორის ორმოცდაათწლიანი შუადედი ძვეს: „მოგონებანი გი დე მოპასანზე, დაწერილი მისი კამერდინერის ფრანსუას მიერ“ 1911 წელს, და „ახალი მოგონებანი“, პიერ კონის მიერ გამოქვეყნებული 1962 წელს. პირველ ტომს, ეტყობა, რედაქცია გაუკეთა ფრანგულის ვილაც რივიანმა მცოდნემ. მეორე სრულიად შეუდამაზებლად გადმოგვცემს ავტორისავე სტილს. ეს გამოცემა თუმიცა ბუნდოვან და დაუხვეწავ ადგილებს შეიცავს, მაგრამ სწორედ ამის წყალობით ინარჩუნებს იმ ბუნებრიობას, რაც პირველ წიგნს აკლია.

ისიც ადვილი შესაძლებელია, მოპასანის ერთ-ერთ ყველაზე უფრო ერთგულ მეგობარს, დოქტორ ანრი კაზადისს, დასაბეჭდად ჩაბარების წინ გადაეხედოს და დიტერატურულად დაემუშავებინოს პირველი წიგნის ფურცლები.

თავად სახე ტასარისა მეორე გამოცემაში უფრო სახარბიელოდ, ოღონდ ნაკლებ დამაჯერებლად გამოიყურება. ეს თავის თავზე შეყვარებული კაცი — ერთსა და იმავე დროს ბიუვარიც რომ არის და პეკიუშეც — მოწინააღმდეგეთ გამსჭვადული პინფერია, თუმიცა ერთგულებით თავგადაკლულად ერთგული ვახდავთ.

მოპასანს რომ ტასარისმიერი დახასიათება წაეკითხა თავისი თავისა, აღბათ, სიცილს ვერ შეიკავებდა: „მწერალი, რო-მედმაც დაწერა სამასი ნოვედა, რათა კაცობრიობისათვის და-ენახვებინა მისი სუსტი მხარეები“... ერთი წანმთიღგინეთ, რა „გრ-რ-რ-ანდლოზური“ სიცილი აუტყდებოდა ამის წამკითხველ დამაზ მეგობარს და რა გაკვირვებული გაშლიდა ხედებს!

ფრანსუა ტასარს ხშირად მოსდის შეცდომა, ეშლება ესა თუ ის თარიღი, ამახინჯებს ამა თუ იმ პიროვნების გვარს, უმა-ტებს ინიციალებს და მუდამ დაუკრეფავში გადადის ხლემე. მაგ-რამ იმავე დროს „მოგონებანი“ შეგაგრძნობინებენ მოპასანის აქვე ყოფნას, იმ გულთბილობას, უბრალოებას, მსახურისა და ბა-ტონის ურთიერთდამოკიდებულებაში რომ სუფევდა, შეგაგრძნო-ბინებენ ერთგულებას — ერთი სიტყვით, ურთიერთმეგობრობას.

როცა ზამთარი მოატანს, და გიიეტედი მეზღვაური-ჯენტ-დმენი მისდაუნებურად კვდავ ბუღვარების მუდმივი სტუმარი ხდება. აგერა, თპერის მოედანზე დუღხანის მაგიდას უზის. ირგ-ვდივ, დუდისა და აბსენტის მთავარუდთ შორის, დაფაცურობენ

მიმტანნი, რომელთაც ვრძელი, ძირამდე დაშვებული წინსაფრები აქვთ შემოკრული. არტურ მეიერთან სარედაქციო თათბირს რომ დაესწრება, იქიდან წამოსული გი კორექტურას კითხულობს ხოლმე, მერმე კი ენას იქავებს თავის კოლეგებთან — ტანკრედ მარტელთან და არმან სიღვესტრთან.

— ჩვენი დროება კურთხეული ხანაა არამზადათა და არარაობათათვის!

— ჰო, მაგრამ მეცნიერება სასწაულს სასწაულზე ასდენს, ჩემო ძვირფასო მოპასანო!

— ეგ ეგრეა, ოღონდ ეს ყოველივე ტანჯვა-წვალების ახად-ახადი ფორმაა მხოლოდ! სხვა მხრივ კი, რაც წინათ ყოფიდა, აწიცი ის იქნება! გარსონ, ერთი ტოდრა დუდი! არავითარი აზრი არა აქვს ყვედაფერ ამას!

ახადგაზრდა თვადტანადი კაცი, ვისაც ბედი სწყყადობს, სხვები კიდევ შურის თვადით უყურებენ, ნაღველს შეუპყრია. ვაკვირვებული არმან სიღვესტრი შეეპასუხება:

— არც ქადს!

— ჰო, ჩემო არმან სიღვესტრო, არც ქადს!

— არც სიღამაზეს!

— სიღამაზეს მით უფრო! ის სიღამაზე, რაც ქადს მიჰმადლებოა, ჩვენი წამების იარაღად იქცევა ხოლმე. აბა, გადაიკითხეთ „მანონ დესკო“, „სახიფათო კავშირნი“. საუცხოო წიგნია „კავშირნი“! უკეთური არისო, გვეუბნებიან. ერთი ეს მითხარით, რას ჰქვია უკეთური წიგნი?

— მაინც...

— ის კი არადა, მაგისტანა წიგნს, ასეთ ჭკუის სასწავლ გავვითიდად რომ გამოადგებოდეს დედათა სქესს, მეორეს ვერ იპოვი. თუ წაგიკითხავთ?

— წამიკითხავს და ხედანდა მივბრუნებოვარ კიდევ, მეც ვიზიარებ თქვენს აზრს.

— ახლა სტიდს არ იკითხავ, მაინც რა მშვენიერია ეს ძველებური ფრანგული სტიდი — პრევოს სტიდი, რითაც „მანონ დესკო“ დაწერილი რას ამბობ!

ცოტა უფრო მოგვიანებით მოპასანი დაწერს წინასიტყვას „მანონ დესკოს“ ახადი გამოცემისათვის. მას მუდამ აღტაცებას ჰკვირდა თავისუფლებისმოყვარეობით აღბეჭდილი დიტერატურა

XVIII საუკუნისა. ყოვლის უწინარეს აბატ პრევოს აფასებდა, მერმე — შოღერდო დე ლაკლოს, მარკიზ დე სადს და ამათ შემდგომლა მიაგებდა პატივის რუსოს, დიდროს, ვოდტირს. დუხნანაში გაბმული ეს მუსაიფი გვოდასტურებს, რომ იგი ეტრფის მანონს, პირწავარდნიდ მდედრს, მსიბღავ, უზრუნველსა და დალი ქცევის ქადს. ყოვედ ქადში იგი ეძიებს „სიყვარულისმიერსა და ავსორცობისმიერ ვერაგობას, საძუღვედ რასმე, ჭკუაზე შემშედედ ქადურს“. მიტომაც მოსწონს ასერიგად მარადქადურის განმასახიერებელი რომანი. „ჩვენ თვადნათღივ ვსედავთ... მანონს; ისე ცოცხდად წარმოგვიდევბა, თითქოს თავად შეგვხვედროდეს ლდესმე და გვყვარებოდეს... გვეცნაურება ეგ სიხადისის, თანვე სიყადბის ბეჭედდასმული ტუჩ-პირი, ეგ მიმზიდველი ბაგენი, მიჯრით მიწყობიდ კრიდა კბიდებს რომ აჩენენ, მკაფიოდ დანნეული წვრიდი წარბებიც, ეგ ეშმაკური სხარტი თავის დაქნევაც... ეგ სახიფათო ქადური, ესოდენ მაცდუნებელი, ესოდენ ვერაგული რომ არის“.

უსაზღვრო აღტაცებას ჰგვრის ეს მისი საყვარელი ავტორი, ვინაც საერთოდ უგუღებედყოფს მორადს, და ყვედაფერს, რაც ხდება, აგიწერს ლბიექტურად. პრევომ თავისი ნაწარმოებით შექმნა „თანადროული რომანის საუცხოო ფორმა, — ამბობს გი, — ავტორი შესანიშნავად იცნობს. ადამიანის გუდს... „მანონ დესკო“ ჩვენი დროის ნატურადისტური რომანია“.

მაგრამ ეს საუბარი უეცრივ ბეზრდება გის: „რა აზრი აქვს ყვედაფერ ამას?“ დგება და მიდის.

არმან სიდვესტრი ბოდომდე სვამს ტოდნაში დანაკდუღებუდ დუდს და წყნარად ამბობს:

— სუდ ეგრე ნაღვიდანი. კაცმა არ იცის, რა სჭირს.

მოპასანს აგრე სჩვევია საზოგადოების დატოვება, ეს მისი სიშნეული თვისებაა. კი არ ადგება და წავა, გასხდტება ხოდმე. თითქოს დტოდვიდია და უკან მოსდევენო. რაღაცას მოიბოდეშებდავით და გაუჩინარდება. კაცს არ მოსდის აზრად, თავის თავსვე განერიდოს, ისა სწადიაო.

სუყვედგან მოწყენასა გრძნობს. მოწყენიდია მაღადი წრის მანდიდოსანთა საზოგადოებაში, იქ კი სუდ უფრო ხშირად დაიარება სტუმრად: „გონება მაღადი წრის ქადებისა მოგავონებს კრემით შენედებუდ ბრინჯს. ჭკუა-გონების განვითარებას ისი-

ნი უმადლიან საკრე-კერში¹ მიღებულ განათლებას, — ეს ვახდავთ ბრინჯო. მეიმიე ამას ემატება მ. ლ. ლ. საზოგადოებაში მოკრები- დი ბანადური რამე-რუმე. ეს კრემი ვახდავთ. ამგვარად შემზა- დებული საჭმელი, რასაც თქვენ გთავაზობენ, მუდამ ერთნაირია!“ უარესია, როცა ეს ქაღალტანება დღებრატურად საღონებში მბრძანებლობენ.

„ჩემი დროს ონ მესამედს უსაშველო მოწყენილობაში ვატა- რებ, ხადო მესამედს კი იმით ვავსებ, რომ ვწერ სტრიქონებს, რომელთაც შეძლებისდაგვარად ძვირად ვყიდი. იმავე დროს სასო- წარკვეთა მიძყრობს, რაკი იძულებული ვარ, ამ ჩემს საშინელ ხე- ლობას მივსდიო... არ ძადმიძს გუდით მიყვარდეს ჩემი ხედობა. მეტიმეტად მკაცრი მსაჯული ვარ მისი, მეტიმეტად ღრმად გამჩხრეკი. ვგრძნობ, რარივ შეფარდებიითია აზრის, სიტყვისა და გინდაც ყვედაზე გამორჩეული გონების ფასი. ჩემდაუნებურად მეჯავრება აზრი, რაკილა იგი არაფრის მაქნისია და ფორმაც, რაკი ის არასრულყოფილია“.

მოწყენილობას ვერ უქარვებს ზოდასთან ყოფნა. ერთხელ, 1885 წლის ნოემბერში, ნაშუადღევს, გონკურთან ზის. კვდავ მოწყენილობა ეუფლება. თვადს ავდებს თანამოკადმეთ. აქ არი- ან: ფერმკრთადი, ავადმყოფური იერის მქონე დოდე, ჰიუნისმანსი, ხან უზომოდ კუმტი, ხან კიდევ თვით თავაზიანობის განსახი- ერება; ბონეტენი, საეკვო ავტორი სკანდალური რომანისა „შარ- დი ერთობა“; დახვეწილი აბედ ერმანი; ბუზლუნა, მაგრამ გუდთ- ბიდი ანრი სეარი; გამომცემელი შარპანტიე, ვინაც ფრად გუდ- ცივად ეპყრობა მოპასანს; პოდ აღეკსისი, გუდკეთიდი ხუმარა, და ერეღია, ვე?ომ ნატიფი და მგრძნობიარე რომ არის. „გონკუ- რი კი ხან ერთ ჯგუფთან მივა, ხან მეორესთან, თუ საუბარს მოჰკრავს ყურს, თვითონაც ჩაერევა, მერმე კვდავ ჯდება, პაპი- როსს უკიდებს, ისევე დება, გვიჩვენებს საუცხოლო სამშვენიესებს, ძვედ ოსტატთა ნახატებს, კლოდიონისეულ ტერაკოტის ქანდაკე- ბებს“.

მოპასანს მათთან თანასწორივით უჭირავს თავი, ისე კი,

¹ იკულისსება ქალთა სამონაზვნო ორდენი „იესოს ვული“ — საკრე-კერი; იგი ორგანიზებული იყო იეზუიტთა ორდენის მისგავსად. საკრე-კერის საზო- გადოების მონაზონთ პქონდათ მრავალი პანსიონი, სადაც იზრდებოდნენ აზ- ნაურული და ბურჟუაზიული წრეების ქალიშვილები.

კაცმა რომ თქვას, მათგან განზე დგას; ხან მეტად ხმამაღლა მოჰყვება დაპარაკს, ხან კო, პირიქით, გულწაფხრობილი და კრიჭაშეკრული ზის; საცა გინდ იყოს, ერთთავად მოწყენილია, საკუთარ ქერქში ვერა გრძნობს თავს. მხოლოდ ქაღები, მოგზაურობა, ნავი და მუშაობა თუ გაუქანვებენ გულის ქირსს, უკუპყრიან სენს, რასაც აგრე ძლიერ ცოტა ვინმე თუ შეუპყრია.

3

კაკლუცი ბრახონიეზი. — ალტოცკაიას პირველი პორტრეტი. — ორსა-ხოვანი ბანუო. — „ღუთხეა“ ანტიგუო. — 1884 წლის ბათუმბანი. — მუსიას დლოუო. — მონოფარაზე ამაბუილი გომაონს ბოლო. — ბამბანი „პრომენად დეუ ანდელუ“. — ბიზანტიუო საფდავი ბანოი

თუ მოპასანი არ მუშაობს, თუ ნავით არ სეირნობს და ანც მკურნალობს, მაშინ ქაღებზე ნადირღებს. ამჯერად მისი ხოხბები ახადგაზრდა გრაფინიები არიან. ფრინველს რომ მიიტყუებენ ხოღმე სტვენის მიბაძვით, ისე იტყუებს მათ. ისინიც ეტანებიან სატყუარას, თუმცა თავად ეს მიმტყუებელი სძავთ. ესეც სამაგიეროს უხდის: მოთხრობებში გვიხატავს იმათ თავს, ოღონდ ძაღაუნებურად აგვიწერს საკუთარი გულის ჩქროდასაც იმ დროს, როცა რომელიმე მათგანი ეწვევა „პირბადით სახედაფარული და ის პირბადე სუნთქვას დაუნამავს“.

თავის ნატიფ საკბილოს ფრად ვუღგარუდ აზრებს მიაწერს: „საწოლი, ჩემო კარგო, მთელი ჩვენი ცხოვრებაა! ზედ იბადებიან, ზედ უყვართ, ზედვე კვდებიან“. გმოძღვრავს და თან დაღობს, მოუქნედად გიქადაგებს „როჟეს წამადს“: „თუ ვინმე შენს მეგობართაგან უფრთხის ქორწინების ლამის მღეღვარებას, ჩემი სამხედრო ხერხი ურჩიე და დაარწმუნე, უებარი წამადია-თქო კვანძის გახსნისა“. ეს ხერხი კი — წარმოიდგინეთ! — ის გახდავთ, რომ ტედიეს მახლობელ საროსკიპოს ესტუმროთ.

გრაფინიები ტკარცადებენ, როცა ჟანას ამბავს ისმენენ. ეს ბანოვანი მოიანებით წერს თავის მეგობარ ქადს, ქმარს ვუღაღატებ, თუ ისევე არ მოუშვებს უღვაშებსო: „არა, ვერც კი წარმოიდგენთ, ეს კოხტა ჯაგარი ტუჩს ზემოთ რარივად სასიამოვ-

ნთა თვადისათვის და... სარგოა... ცოდქმრუდი ურთიერთობისათვის“.

ამ ბანოვანთ ქოთქოთი აქვთ, როცა იმეორებენ მოპასანისეულ ამბებს, მის მიერ სავანგებოდ საღონურ საკითხავად გამოყენებულს. ქადბატონი დე გადიფე, ფლორანს ჟეორჟინა დ-ფიტის ასული, ბანკირის ძმისწუდის შვიდი, ცოდი კომუნის ჯადათის გენერად გასტონ გადიფესი, ოსოვნით მიმართავს გის, რომედიმე თქვენი მოთხრობა წავვიკითხეთო. გი თავპატიუს იღებს. ქადი ეხვეწება. ბოლოს მოპასანი ნებას დაჰყვება.

— მაგათ ისეთ რამეს მივართმევ, აქ მოსვდის ხადისს ერთხოდ და სამუდამოდ დავუკარგავ, -- ეუზნება ვი ფრანსუას, თან ზღვაშს იწიწკნის და გუნებაში ავად ელიმება.

უჯრიდან იღებს ერთ მოუხამსო მოთხრობას — „ღიასახდისს“, რომედიც ეს-ეს არის დაუსრულებია. იქ გამოყვანილია ერთი ზორბა ბრეტონედი ქადი, მას სახდში პანსიონერები ჰყავს ჰყვანიდი და პურიტანული წესიერება აქვს დამყარებული. მაგრამ ჭაბუკი, ვისი პირითაც მიმდინარეობს თხრობა, გაიცნობს სანდომიან ყმაწვიდ ქადს ემას და თავის ოთახში შეაპარებს. ვაგდახ! მკაცრი დიასახდისი საქმეს ჩაუშდის. უცებ ოთახის კარს შემოუღებს პერანგის ამარა, ხედში სანთედი უჭირავს მალდა ბწეუდი, ვით ნიშანი სათნობისა; გოგოს გააგდებს. მოდგება და ჭკუას არიგებს ახადგაზრდა მდგმურს. ის კი... ის ხედში აიყვანს ამ ზორბა ქადს, რომედიც ვითომ უძადიანდება, და იმ დოგინზე დაუშვებს, სადაც თავის გოგოს უპირებდა წელან ჩაწვენას.¹ გაკვირვებული დიასახდისი ადერსიანი ხმით ეწურჩუდება: „ოხ, შე საძაგედო!.. საძაგედო!..“

გი დედას ატყობინებს: „მოთხრობა კარვად მიიღეს, ოლ-ონდ აქ უკვე მეტისმეტი სითამამე გამოვამჟღავნე. მაგრამ რას იზამ, გასაოცარი სისწრაფით მივდივანთ წინ!“

ამ დალ მოკდე-მოკდე მოთხრობებს, რომელებიც მეტწილად ვუდგარულია და რომედოა მეშვეობითაც სახედმოხვეჭიდი ავტორი ომის თემისა ჩქმადავს თავის შიშს სიგიჟისა და სიკვდილის პირისპირ, ხვა ვრიედად წერს ჩამდენიმე წლის მანძიდზე.

¹ აქ მცირედი უზუსტობაა. მოთხრობის ეს ბოლო სცენა სდებია უკვე არა მდგმურის, არამედ დიასახდისის ოთახში. (ქართვ. მისარკმნ. შენიშვნა).

ბატონი დე გარედი თავის ცოდყოფილს შეხვდება; ნახავს, ქადი გაცილებით უფრო დამაზი შექნიდა, ვიდრე წინათ, გაყრამდე იყო. საყვარდად გამიხდეს და ტკობის ის წუთები ამინაზლა-უროს, რაც ლადატის გამოისობით მომპარაო, — მოიწადინებს. ქადს აღშფოთება შეიპყრობს! მაშინ კაცი ემუქრება, ავდგები და შენს ახდანდე ქმარს ჩაუუკაცდავ, თავის დროზე როგორ მლა-დატობდიო. ამ ლადატისა არაფერი ეცოდინება და, რომ გაიგებს, არ გაპატიებს მაგ შენს საქციელსო. ქადი ძადაუნებურად ნებ-დება. კეკელუცი გრაფინიები სიცვიდით იგულებიან.

ნოვედა „შეხვედრაში“ ამის საპირისპირო ვითარებაა აღწე-რილი. ბარონ დ'ეტრაის ოდესღაც მარკიზ დე სარვინიეს ხვევნა-ადერსში წაუსწრია თავისი ცოლი — „პარიზედი თოჯინა, აზიზი, განებივრებული, კოპწია, კეკედა, ფრიად ენამოსწრებული, უფ-რორე მიმზიდველი, ვიდრე დამაზი“. გარკვეული ხნის შემდეგ ბა-რონი მას შეეყრება კანისკენ მიმავად მატარებელში. კუბეში მარტონი აღმოჩნდებიან. ბატონ დე გარედის მსგავსად ბარონი დ'ეტრაიც გრძნობს, როგორ ეუფლება ძველებური ზარხოში. რაკი კვდავ კანონიერ ქმრად ითვლება ამ ქადისა, დაჟინებით მოით-სოვს, ნება-სურვილი აღუსრუდონ. ოღონდ გამოირკვევა, რომ მზაკვრული ხრიკი მოუგონებიათ მისთვის: ეს შესვედრა თვით ეშმაკ ბარონესას მოუწყვია. მოწივებიც მოუწყვვია და სადგურის ბაქანზე ედოლებიან. დამხვედური რწმუნდებიან, ბარონესას ლამე ქმართან მარტოდმარტო გაუტარებიაო. მერედა ვის რად სჭირ-დება ეს ყოველივე? ვისა და, თავად ბარონესას სჭირდება, ფეხ-მძიმედ ყოფიდა! უფიქრია, „გარეგნულ წესიერებას დავიცავო“. კეკელუცი გრაფინიები სიცვიდით იგულებიან.

მოთხრობა „ქინძისთავში“ ორი საყვარელი ერთსა და იმავე მამაკაცთან დადის რიგრიგობით და ერთმანეთის ამბავს ქინძის-თავების მეშვეობით გებუდობენ. ამ ქინძისთავებს ისინი ფარ-დაგში არჭობენ ხოდმე. ბოდოს პირისპირ შეიყრებიან.

„— მერედა, კვდავ ხვდებიან ხოდმე ერთიმეორეს?

— აბა, რა გეგონა, ჩემო კარგო, გუდითადი მეგობრები შე-იქნენ.

— მაშ, კარგი. ეს მითხარი, ამის გამო არ გებადება ერთი აზრი?

— არა, რა აზრი?

— ეჰ, შე ტუტუცო! ადექი და სწდასდა არწობინე რიგრიგობით... ის ქინძისთავები“.

— უი, ვინ ყოფიდა ეგ მოპასანი! — ხარხარებენ მსმენელი ქალები.

— იცით, ცხოვრებაშიც ეგეთია!

— რას ამბობთ!

— ის კი არა, უარესიცაა! ვრაფის ასურ ესტელს თუ იცნობთ?

— მონსოს პარკში რომ ცხოვრობს, იმაზე მეკითხებით?

— სწორედ იმაზე მოგახსენებთ. რომ იცოდეთ, ჩემო კარგო, იმასთან და იმის ბიძაშვილ მარიასთან გაითამაშა ეგ ქინძისთავობანა.

— რა უსინდისო ვინმე ყოფიდა — გავუღისებუდი ამბობს ერთ-ერთი მოსაუბრე მანდილოსანი.

სერია მოთხრობებისა ბარონესა დე გრანჟერიზე და მარკიზა დე რენელონზე 1885—1886 წლებს განეკუთვნება. მარკიზა ბარონესასთან შედის „აღვზნებუდი, კოფთა, ცოტა არ იყოს, დაჭმუჭნია, შდაპა ოღნავ გვერდზე მოქცევია“.

— ოჰ! საქმე მოთავებუდია“.

ეს-ეს არის ქმრისთვის უღადატია, დანებებია ბობინიაკს, „რომელსაც თავში ბზე უყრია, მაგრამ წესიერი კაცია და არ იყბეღებს“.

„— არა, ერთი წარმოიდგინე, რა სასაცილო ამბავია.. წარმოიდგინე!.. ახლა ხომ სურ სხვანაირად გამოიყურება (ქმარი. — ა. დ.), სიცილისაგან თავი ვერ შემიკავებია... წარმოიდგინე, რა ადგას ახლა თავზე!..“

გოჭური ხითხითი აუტყდათ. სწორედ ამ დროს „გამოეცხადათ ძორძოხი მამაკაცი (ქმარი. — ა. დ.), ღოყალაჟღაჟა, სქედტუჩა და გრძელქიღვაშებანი“. იგი ხრინწიანი ხმით ერთთავად იმეორებს: „ხომ არ გავიჟებუდხართ?.. გაგიჟდით, თუ რა დაგემართათ?..“

სატირა არის? უმად ბოროტი დაციწვავა! ბარონესა დე გრანჟერი „მეტისმეტად ფერმკრთადი და საოცრად აღვზნებუდი“, მარკიზას ეწვევა, რათა უამბოს, რაც თავს გადახდენია. საშინელი ამბავი მომხდარა! ფანჯარასთან მდგარა თავის სახლში, სენ-დაზარის ქუჩაზე, ჰოდა, თვალს ადევნებდა გამვედელ-გამომვედელ გო-

გოებს, რომლებიც რაღაცას ანიშნებდნენ მამაკაცებს. სუღმა წასძღია და თვითონაც გაიმეორა იგივე ნიშანი. გაიხედა და ვილაც კაცი ან მოადგა კარზეი თქი უძადიანდებოდა, აბა რა მაგ-რამ იმ კაცს არაფრის გაგონება ან სურდა რაკი ქმარი საცა... უნდა დაბრუნებუდიყო... ბარონესაც ადგა და დანებდა. კაცმა თრი დუიდორი აჩუქა.

„— მეტი არა?

— არა.

— რა ცოტაა. მე დამცირებუდად ვიგრძნობდი თავს. მერედა რა იყო?

— რა იყო და, რა ვუყო ამ ფუღს?

მარკიზა ცოტა ხანს დაფიქრდა, მერმე დინჯად მიუგო:

— ჩემო კარგო... აილე და... აილე და... პატარა საჩუქარი მი-ართვი შენს ქმარს... სწორედ უპირანი იქნება“.

ამჯერად ისე სითხითებენ გრაფინიები, ცრემლები სცვი-ვათ.

ერთ-ერთი მიზეზი, რამაც მოპასანს ეს მოთხრობებში და-აწერინა, ისიც გახდავთ, რომ მწერადი თავისი პრეტორიპების მიღმა მომავად მკითხველს ხედავდა. იგი ჯიუტად მიესწრაფოდა თავის მიზანს. ხომ მშვენივრად უწყოდა, რასაც წარმოადგენდა „სამყვარე“, ასევე ოდნავადაც ან ტყუვედებოდა მაღადი წრის გა-მომ. განა რას გვიმოწმებს ეს ნაწყვეტი წიგნისა „წყადზე“, მოკ-დებუდი ყოვედგვარ იღუზიას: „ბოლო წლების მანძილზე გვა-რინი წარმატებით სარგებლობს მწერადიც. რაკი სიტყვამ მო-იტანა, ვიტყვი, რომ მას მეტი უპირატესობა აქვს: დაპარაკი ეხერხება, გაბმით დაპარაკი, ბევრი დაპარაკი, ყვედას გასაგონად დაპარაკი. და რახან ჭკუა-გონების გაწვრთნილობა მისი პრეტე-სიას, შეგიძღია უსმინო და აღტაცებუდი იყო ისე, რომ ეჭვი ან გეპარებოდეს, ეს ჩემი აღტაცება სრუდიად საფუძვიანიას“. გუდისტიკვიდით დაპარაკობს მოპასანი მწერადზე: „შეგიძღია ამოიღრიო პოეტი ან რომანისტი. პოეტს მეტი აქვს იდეადური, რომანისტი მეტია მოუდოდნი“. „ამრიგად, შეაჩერებს თუ არა ქადი არჩევანს იმ მწერადზე, ვისი ხედში ჩაგდებაც სურს, იწყებს მის მონადირებას ქათინაურებისა და ყურადღების ათას-ნაირი გამოვდინების მეოხებით, ედოდიავება და ანებვირებს... რა რომ შეატყობს, გააზიზებუდა, გუდი ასჩუყებიაო... საგუდდა-

გულოდ უმზადებს წარმატებას, ფართო ასპარეზზე გამოჰყავს იგი... მაშინ ის მწერადი სათაყვანო პიროვნებად იგულებს თავს და სამუდამოდ ივანებს ამ ტაძარში..." ეს აზრი კიდევ უფრო მკაფიოდ ჭვივის შურისგებით აღბეჭდილ იმ უთარილო ჩანახატში, რომელშიც პროზაიკოსი ავლავ გვევლინება პოეტად და მწარედ ინესტრება:

თამამია და თან ნაზ-ნარნარი,
ილიმის: „ეს რა კარგი რამ არი!..“
მორთულ წუკსა ჰკავს — არრის მაქნისი
ლიმილით კობტა პატისტვინასი!
ტანს დაჰუარფადებს ხასი დაქანცულს,
მარტივ სიხარულს იგი არა ცნობს.
რაც სისუდევე ბაგეთაგან მისთა ვუბღება, —
სუყვედას დანთქავს, მძღე მცურავიც დაილუქება.

ოღონდ ვერც ერთი კეთილსინდისიერად შესრულებული მოთხრობა იმ ხანისა — 1882—86 წლებისა — ვერ შეედრება „პოდის ნანდაურის“ ცხად მჭიმუნვარებას, „ბუზუნას“ ცინიკურ სიფაქიზეს, „მადმუაზედ ფიფიში“ გამოხატული პროტესტის სისასტიკეს, „ივეტას“ სათუთ მედანქლიურობას. მაღალი წრის ცხოვრებაზე დაწერილი მოპასანისეული მოთხრობები უხეში პირებია XVIII საუკუნის უფერულ ოსტატთა ნახედავისა. სად არის ვატო?¹ სად არის მარივო?² სადაა მანონი, ვისაც ეთაყვანება? სადაა შოდეგრლო დე დაკლო?

გის მშვენივრად ესმოდა ეს ყოველივე, მიტომაც უარყოფდა საკუთარ თავსავე და სახეირო წვრილმან ნაკადმევს ფსევდონიმად მოფრინიებს აწერდა სოღმე, იმ ფსევდონიმს, „ფუნთუშას“ დაბეჭდვამდე რომ იყენებდა. მოპასანს შეეძლო გამსდარიყო როლუდანდსონი, ჰოგარტი, კონსტანტენ გი,³ ტუდუზ-დოტრეკი ბურ-

¹ ვ ა ტ ლ ა ნ ტ უ ა ნ (1684—1721) — ჟრანგი მხატვარი. მრავალ სურათზე გამოსახული ჰკავს XVIII საუკუნის მაღალი საზოგადოება.

² მ ა რ ი ვ ე ლ პ ი ე რ (1688—1763) — ჟრანგი მწერალი და დრამატურგი, ოსტატი ამიკობის დასატვისა, დახვეწილი, მასკვიდონიერული დიადოვისა.

³ რ ო უ დ ა ნ დ ს ო ნ ი ტ ო შ ა ს (1756—1827) — ინგლისელი კარიკატურისტი. პ ო გ ა რ ტ ი უ ი დ ი ა მ (1697—1764) — ინგლისელი მხატვარი და გრაფიკოსი. თავის სურათებსა და გრავიურებზე ამხილებდა იმდროინდელი საზოგადოების ზნე-ჩვეულებებს. გ ი კ ო ნ ს ტ ა ნ ტ ე ნ (1805—1898) — ჟრანგი მხატვარი-კარიკატურისტი.

ჟუაზიის ამ ირმის პარკისა¹. მავრამ სადღონების მუღმივ სტუ-
მრადვე დარჩა. სძაგდა ის სადღონები, მაინც კვღავინღებურად და-
იარებოდა იქ და ფეკანედი თევზის ვაჭრის მოსღენიღობით უკ-
რავდა თავს მასპინძღებსა თუ სტუმართ.

1884 წღის 13 მარტს გი კანიღან სწერდა ერთ ტურფა ბანო-
ვანს, რომეღიც ცოტა რამით თუ განსხვავღებოდა თავის წინა-
მორბეღთაგან, ოღონღ, ეს კია, უფრო ფართო თვადსაწიერი
ჰქონღდა: „როცა იმას გავიფიქრებ, უღღსის პრინცი, ეს თავის-
თავად კარგი კაცი, ორღეანის ჰერცოგებზე უღღრესია, ესპანეთის
მეფე და რუსეთის იმპერატორი — უღღსის პრინცზე უღღრესი,
იტალიის მეფე კი ყვედა ამათგანს ჩამოუვარღება-მეთქი, გავ-
შტირღები სოღმე, მოღი და ნუ განგაცვიფრებს აღამიანთა სა-
ზოგადოების ამგვარი წესწყობა“. ცოტა უფრო მოგვიანებით
ერმინას ასე მისწერს კანზე — ამ „სამეფო ეზოსგარეთზე:“
„იღგვიღვ სუღ უმაღღესობანი ბრძანღებიან, ესენი ყვეღანი თა-
ვიანთი კეთიღღობიღი ქვეშევრღომების სადღონებში მეუფებენ.
ჩემღათავად არც ერთ პრინცითან შესვეღრა არ მსურს, სუღაც არ
მეპრიანება საღამოღობით ფეხზე ჩამოვწყღდე, მე შენ გეტიყვი,
ეს ტუტრუკანები ერთი წუთით მაინც ჩამოსხღებიან; არამცთუ
მამაკაცებს, ქაღებსაც ზეზე ამყოფებენ იმ თავის ინღაურის ფე-
ხებზე აკანჭუღღთ. ასე გრძეღღება ცხრა საათიღან მოყოღებუღი
ნაშუაღამეღამღე სამეფო უმაღღესობისაღმი პატივისცემის გუ-
ღისთვის; პრინცი გღღისა, ვისაც ღიახაც დამშევნღებოდა ნორ-
მანღიეღი ღორებით მოვაჭრის ცისფერი ბღუსა, თუმცა მოვაჭ-
რეზე უფრო მეტიღ ღორსა ჰგავს, „ინგღღისეღებზე“ მბრძანებ-
ღობს. მას გვერღს უმშევნებს გრაფი პარიზისა, ეს პირწავარღ-
ნიღი ზეინკაღი, რომეღიც მეუფებს ნამღვღიღსა თუ რიღში არის-
ტოკრატებზე... ამ ორი ღიღებუღღის გვერღით ერთი ასიღღე წარ-
ჩინებუღ გვამს მაინც ხეღავ: ეს ვიურტიმბერგის მეფეღ, მეკ-
ღენბურგის ღიღი ჰერცოგოღ, და, რა ვიცი, ვინ აღღრა. კანის სა-
ზოგადოება ჭკუას კარგავს იმათ გამო. ამას რა ღიღი ღარი და
ხაზი უნღდა, რომ ამღროუღი ღიღგვაროვანნი თავს არ დაღებენ
იღღებისათვის, როგორც დაღო წინამორბეღმა ღიღკაცობამ 1789
წღღისამ. რა გამოღაყებუღი ხაღღხია!!!

¹ ი რ მ ის პ ა რ კ ი — ასე ეწოღებოდა ვერსაღღის ერთ-ერთ სასღღს, საღავ
ღუი მეტსუთმეღღის ღროს ორგიას მართავღენენ სოღმე.

უამ-უამად ყველა პრინცი საღარბაზოდ ეწვევა ხოლმე მონაკოში თავის ბიძაშვილს, ბრწყინვალე გვამს. მაშინ სურათი ვაგზიდანვე (კანისა. — ა. დ.) სხვაფერდება. ყველა ეს უმაღლესობა, წინააღმდეგ თითის გაწოდების ღირსადაც რომ ან მიიჩნევიდა თავის ერთგულსა და მაღალშობილ მსახურთ, ამით წინაშე ცხრად მოკაკუდთ, — ჯგვეთაში მოჰყვება, აქეთ-იქიდან აწვებიან კომისიონერები, გვერდს გაჰკრავ-გამოჰკრავენ, უჯიკავებენ კომივოიაჟორები, ბოლოს მიაჰყვებიან ვაგონებში. გარს ახვევიათ ყოვლად ჩვეულებრივი, ყოვლად უხეში და გაუთადედი ხალხი... ჰოდა, ედღა გეცემა კაცს, რაკი შენიშნავ, რომ, თუ ვინმე წინასწარ ან გეტყვის, ისე თითქმის ვერ გამოარჩევ მეუფის ღირსებას მდებრივი უხამსობისაგან. ეს არის საუცხოლო კომედიო, საუცხოლო... საუცხოლო... უსაზღვრო სიამით მივყოფდი სელს, გესმით, — უსაზღვრო სიამით-მეთქი, ამ კომედიის თხრობას, მეგობრები რომ არა მყვანდნენ, შესანიშნავი მეგობრები, იმ გროტესკული პიროვნებების ერთგულქვეშევრდომთა შორის. თანაც თვით შარტრის ჰერცოგი ისე ადერსიანია ჩემდამი, რომ, დამიჯერეთ, სითამამე აღარ მყოფნის საამისოდ. თუშცა სურვილი კი მწიწკნის, საღერღელს მიშდის...

ასეა თუ ისეა, ეს ყოველივე დამეხმარა, ჩამომეკადიბებინა შემდეგი პრინციპი, პრინციპი უფროვე ჭეშმარიტი, დარწმუნებული ბრძანებლობით, ვიდრე ღვთის შესაქმნა.

ყოველივე სვეკეთილივე მთავრადგვამა, ვისაც სურს, შეინარჩუნოს აზრის სიწმინდე და განსჯის დამოუკიდებლობა, სურს უცქეროდეს ცხოვრებას, კაცობრიობასა და ქვეყნიერებას თავისუფალი დამკვირვებლის თვლით, რომელსაც ვერ აიყოლიებს რაიმე ცრურწმენა, წინასწარ აკვიატებული შეხედულება თუ რაიმე რელიგია, დიახ, ასეთმა მოკვდავმა თამამად უნდა გაარიდოს თავი იმას, რასაც უწოდებენ მაღალი წრის ურთიერთობას. უნდა გაარიდოს იმიტომ, რომ, თუ კაცი დადის ამგვარ ხაღხთან, ხვედრება და უსმენს მას, ძალაუნებურად აჰყვება იმის აზრს, შეხედულებას, იმის სუდედურ მორადს.

ასე დამოძღვრეთ თქვენი ვაჟიშვილი კატეხიზმის სწავლების წესგად და ნება მიბოძეთ გემთხვეილთ ხედზე".

„მაგრამ მახსენდებიან სხვა პიროვნებანი, ვისთან საუბარიც ჩიქობას. ერთ ასეთ მანდილოსანს, ვგონებ, იცნობთ კიდეც. იგი

ქედს არ უხრის ამა ქვეყნის მბრძანებელთ (ერთი ეს მისი სტი-
ლი ნახეთ — ა. დ.), რასაც ფიქრობს, იმას ამბობს ხოლმე (ყო-
ვედ შემთხვევაში, მე აგრე მგონია), სჯითაც ისე სჯის, როგორც
პირადად სწამს და თუ რაიმე არ ეპიტნავენა, ამას არც მადავს.
მიტომაცაა, ასე ხშირად რომ ვფიქრობ მასზე“.

მერმეც ასევე მიმზიდველად გვიხატავს ამ ქადს: „იგი ჩემ-
ზე ასდენს ისეთი ქადის შთაბეჭდილებას, ვისაც აქვს მძაფრი,
ხადასი და მომწუსხვედი უშუალოდით გამორჩეული გონება. არ
იცი, როდის რით გაგაოცებს. მოულოდნელი სიტყვა-პასუხი თუ
ქცევა სწვევია და რაღაც არაჩვეულებრივი სიბღი დაჰყოლია...“
მოკდედ რომ ვთქვათ, ვის უნდა, „რამდენიმე დღის შემდეგ თი-
თები დაუკოცნოს ამ ბანოვანს“ — ტრადიციული ფრაზაა, რასაც
ვის თვადში განსაკუთრებული აზრი აქვს; ამ ქადს უძღუნის იგი,
„თუ რამ კარგი და საამოა მასში...“

ეს მანდილოსანი გახდავთ ნამდვიდი გრაფის მეუღლე, ქა-
დიშვილობის გვარით — პრინცესა პინიატელი დი ჩერგარია, ასული
ჰერცოგ დი რეჟინასი და ღვთისმოსავ რომაელი ქადისა, ცოდი
გრაფ ფელიქს ნიკოლას პოტოცკისა, ავსტრია-უნგრეთის საედნოს
ატაშესი. ნიკოლას პოტოცკის მამა, მცირე განათლების მქონე
დიდებულ ბატონთაგანი, პოლონეთიდან დაასრლებით 1830 წელს
წამოვიდა. პოტოცკები მდიდარნი და ფუფუნების მოყვარულნი
არიან. მათი დიდებული სახლი ფრიდლანდის გამზირზე, 27-ე ნო-
მერში, „პოლონურ კრედიტად“ იწოდება, რადგან იქ მუდამ ირევა
ნაირ-ნაირი მოაჯე სადხი, თავშესაფარი საფრანგეთში რომ
უპოვია. სადონის დიასახლისი გახდავთ მჩქეფარე, ჭირვეული,
თავპარიანი, მაცდუნებელი ცირცე, ემანუელა პოტოცკაია —
თვადმიმტაცი სირენა. ის იღებს თავყანისმცემელთა ჭრედ ამა-
დას, ექიმებს, არისტოკრატებსა და დიტირატორებს, თმაზე სა-
ცხწასმულ ჟერვეკსს — უხვირო მხატვარს, მაგრამ გუდნადვათ
კაცს; დაკვირვებულ პორტრეტისტს ჟან ბეროს და მისი ყაიდის
მემუარისტს ჟაკ-ემიდ ბდანშს, ფსიქიატრის ვაჟიშვიდს, ვინაც
აღმერთებდა პოტოცკაიას და შემდგომ მისი სახე დავვისათა
ავტობიოგრაფიულ რომან „ამერისში“, პრინცესა დუჩია პეველო-
ზიოს სახედით გამოიყვანა; იღებს მედანიქოდიურსა და დარბა-
ისედ პოდ ბურჟეს, მკაცრ ვიკონტის ეჟენ დე ვოგუეს, სდავიანო-
ფიდს, ავტორს მდარე რომანისას — „მოდაპარაკე მკვდრები“.

ცოდ-ქმარი არ მადავს ურთიერთგანხეთქილებას, თუმცა იცავს „ზრდილობის წესებს“. ოღონდ ეს ხედს ვერ უშდის ნიკოდასს, ცხადად სცემდეს თაყვანს ემიდიენა დ' ადანსონს.

ეს თავგუნება გრაფის მეუღლე ვის ვააცნო მისმა მეგობარმა ჟორჟ დეგრანმა 1883 წელს — ჯერ კიდევ მანამ, ვიდრე გამოქვეყნდებოდა რომანი „წუთისოფელი“. გაჩაღდა მიწერ-მოწერა გიჟმაჟ ემანუელასთან. ერთ-ერთ ბარათში ვი მადღიერი და წათამამებული სწერდა ქაღს: „გახარებუდი ვარ, „წუთისოფელი“ შესანიშნავად საღდება. ისე არაფერი ემეამებოდა, როგორც ეს წარმატება მემამა. იცით თუ არა, რომ ამ წარმატებას ბევრწიდად თქვენ უნდა გიმაღლოდეთ? მინდა დავიწოქოთ და ისე ვადავიხადოთ მადღობა“.

გაბედული, თავქეიფა, ხუსტურიანი, საშიში, მგზნებარე და გულცივი ნარკომანი — ასეთი გახდავთ ეს გრაფის მეუღლე. მოპასანი მას უძღვის რექსს, სადაც მგერი ვეგეტარიანედად ქცეულა:

ჩვეულებები გაქრა კვამლივით.

უსამსად მთვლიდნენ — თუმცა ტყუილაღი..

აკი ამქამად განუუმსჰვადივარ

მნათეს სურვილებს, მნათეს გულისქმასა

ეს ფირტი — თავისებური კადრიდი, როცა ერთმანეთს მისდევეს განხეთქილება, დაბრუნება, სუდმოკლეობა, შერიგება, ჭირვეულობა — უფრო და უფრო ვითარდება, მას ზურგს უმაგრებს გულწრფელი მეგობრობა. რა თქმა უნდა, ვი ერთდროულად რამდენსამე ქაღს ყვარობს. ბუღვარებზე დამკვიდრებული გამოთქმისა არ იყოს, „ერთი ხედიტ ორი საზამთრო უჭირავს“.

შეხედავ და თმაზე საცხწასმული მტვირთავი ვინმე გვეონება, მაგრამ ამ გარეგნობის მიღმა იმაღება ფიქრიანი, ბედკრული, გუნებაცვაღებადი მოპასანი. „აგერ, უკვე რამდენიმე წელია, უცნაური რამ მემართება. სიცოცხლის ყვედა გამოვღინება, უწინ აისივით ცისკროვანი რომ იყო ჩემს თვადში, გაფერმკრთადებული მეჩვენება... ოდესღაც ხადისიანი ვიყავი სუყვედაფერი აღტაცებას მკვრიდა: გკერდით მიმავადი ქადი, ქუჩის ხედი, ის მიღამო, სადაც ვცხოვრობდი. ჩემი ტანსაცმლის შეკერიღობაც კი გუღს მითრთოღებდა...“

ეგვევ ორსახოვანი იანუსი, ვისი ამოცნობაც ეგზომ ძნე-
დია, რამდენიმე წლის შემდეგ გამოუტყდება, შოპენჰაუერის მთარ-
გმნელს ჟან ბურდოს: „ზოგჯერ წამიერად წარმომიჩნდება სილა-
მაზე, შემოსილი საოცარი, ვნებით აღბეჭდილი, იღუმადი, უმჩ-
ნევი ფორმით, ოდნავ ცხადქმნილი რაღაც აზრებით, რაღაც ცაღ-
კუდი სიტყვებით, რაღაცნაირი გარეგანი ფერებით, ხდება ეს
რაღაც განსაზღვრულ ჟამს ცხოვრებისა, — და მაშინ განსაცვიფ-
რებლად სათუთად აღმქმედი ინსტრუმენტი შევიქმნები ხოლმე,
ტკბობის ინსტრუმენტი. ვერც სიტყვით გადმომიცია ეს ამბავი,
ვერც რითიმე გამომიხატავს, ვერც დამიწერია, ვერც მომიყო-
დია. ყვედაფერი გუღვივე მარხია“.

სოლო როცა ახერხებს, ის განცდილი შემოქმედებაში ჩააქ-
სოვოს, მაშინ ყვედაფერი, რასაც წერს, ერთიანად გამსჭვადული
და შუქმოსილია სიღამაზის შეგრძნობით.

დიდი მწერლისა და მდიდრულ უბანთა ჩარჩის ეს ურთიერთ-
შერწყმა საგონებელში გაგდება კაცს. „სიღამაზე“ სიცოცხლის
ბოდოს მოპასიანს გადაექცევა წმიდა გრაადად, იღუზიად, „მიადა“,
უკანასკნელ დიდ ცდომილებად.

მოლდა პარიზმა, დანახვა აღარ უნდა მისი, მაგრამ რაკი შე-
მოქმედებისთვის საჭირო თემებით დედაქალაქი ასაზრდოებს,
ძაღუნებურად იქვე უნდა ტრიალებდეს. ოლონდ თავს იმით შვე-
ლის, რომ სულ უფრო ხშირად გარბის ეტრეტისკენ, სამხრეთის-
კენ, აღჟიბისკენ, მიედტვის ზღვას, წყადს, ნავს.

1883 წელს გიმ იყიდა დიდი სატაკედაჟო ნავი „დუიზეტა“ —
„თავლია ვებოტი“, ან, უკეთ რომ ვთქვათ, ძველი ვანცდი. მა-
საც ისევე ევდება თავს, როგორც ყველა თავის ნავს ევდებო-
და. „ჩემი ნავუკა, ჩემი საყვარელი ნავუკედა სულ მთად თეთ-
რია, ფერებზე ბადე გასდევს“. გი ძვედ მიუზღვაურთან გადის-
თან ერთად დაცურავს „წყნარ, გარინდებულ ზღვაზე, ცისფერია
წყადი, თვადჩაუწვდენედი, იმ გამჭვირვადე დაჟვანდისფრად შე-
ფერილი, რაშიაც ატანს მკრთადი სინათლე და უწევს ზღვის
ფსკერზე ამოშვერიდ კდეებს“.

ზამთრისეულ ანტიბში გის აღტაცებას ჰგვრიდა დიდი ჰავა
და აღბის მთათა თოვლით გადადესიდი მწვერვალები. იმ სეზონში
ცუდი ამბები მოდიოდა ყოვედი მხრიდან: პიემონტიდან, დ'აოს-
ტის დაბლობიდან, შვეიცარიიდან. მთებში ზვავები წვებოდა და

ყვედაფერს ანადგურებდა. პარიზში ათი გრადუსი ყინვა იყო. გი
დალად სუნთქავდა აქაურ თბილ ჰაერს და ეგონისტურად ხანობდა,
ერთხანს ამქვეყნიურ სამოთხეში შემიძღვია ვიყოლ.

1884 წლის 27 თებერვადს „დუიზეტა“ გადის კანის ნავსად-
გურიდან, დროებით მიესაღმება შუქურას, გასცდება სეკანს,
გადაკვეთს კრუაზეტის სრუტის ფარვატერს და გეზს ანტიბისა-
კენ იღებს. უკან რჩება ჰარუპი. აღმოსავლეთის ქარი, წლის ამ
დროს სახიფათო რომ არის, თანდათან ძლიერდება. გადისი სწრა-
ფად დაუშვებს იაღქნებს და ნიჩბების ამარა ებრძვის დინებას,
უკანვე ნაპირისაკენ ან გაიტაცოსო ნავი; რომს გადაკრავს და
მაშინლა მშვიდდება, როცა შეენაცვდება გამძლე, მკლავმაგარი გი
და ნავს ანტიბის მეჩქთან მიაყენებს.

— მესიე, — ამბობს ოფიად გაღვრიდი ძველი მეზღვაური, —
თუ თქვენ დარშიაც და ავდარშიაც აპირებთ ცურვას, მაშინ, მე
მგონია, ბარემ ნამდვირი გემი უნდა გაიჩინოთ!

1884 წლის მარტს გი ჯერ ისევ კანშია. საგაზაფხულოდ მორ-
თუდ-მოკაზმული ეს ქადაქი თვადს სტაცებს კაცს. მწერადი ცხოვ-
რობს მახლობელ ძვედ დაბაში, რედანის ქუჩაზე. ერთ დიდას გი
იღებს უცნობი ბანოვნის მიერ გამოგზავნილ უსტარს: „ბატო-
ნო ჩემო, ვკითხულობ თქვენს ნაწერებს და თავს თითქმის ბედ-
ნიერად ვგრძნობ. თქვენ გიყვართ ბუნების სიმშვიდე და მასში
პოულობთ ჭეშმარიტად დიად პოეზიას... რალა თქმა უნდა, მინ-
დოდა ბევრი საამური და საკვირველი რამ მეთქვა თქვენთვის,
მაგრამ ეს ისე ძნელია. ვწუხვარ კი, მით უმეტეს, რომ თქვენ
ფრიად ცნობილი პიროვნება ბნძანდებით და ვგონებ, ოცნები-
თაც ვერ ვიოცნებებ, გავხდე თქვენი მშვენიერი სულის მესა-
იდუმდე, თუ, რასაკვირველია, თქვენი სული მართლაც მშვენიერი
გახდავთ...“

აღბათ, ამჯერადაც ვინმე გრაფის მეუღლეთაგანი უნდა იყოს?
არა! ამას სხვაგვარი სტილი აქვს! „აი, უკვე ერთი წელია, თქვენ-
თვის წერიდის მოწერას ვაპირებ, ოღონდ... ბევრჯერ მიფიქრია,
გაზვიადებული წანმოდგენა მაქვს თქვენზე და ამიტომ კადმის
ხედში აღება არცა ღირს-მეთქი. მაგრამ ამ ორი დღის წინ „გო-
დუაში“ წავიკითხე, ვილაც მანდილოსანს ნატიფი ეპისტოლე
გამოუგზავნია თქვენთვის და იმ მშვენიერი ანსების მისა-

მართს ითხოვთ, რა არის პასუხი მისწეროთ. ეს რომ გავიგე, მაშინვე ეჭვიანობა ვიგრძენი გუღში“.

ჭიჭყინა დავიჭიროთ, ამ იმედით ისვრი ანკეეს, კადმახი კი წამოეგება გი ხედში ატრიალებს კონვერტს. წერილის დამწერი მეტად ბუნწად იტყობინება: „ქაღბატონი რ. ჟ. დ., მოკითხვამდე, საფოსტო ბიურო, მადღენის ქუჩა, პარიზი“.

„კარგად დამიგდეთ ყური. სამუდამოდ უცნობი ვიქნები — ასე აჯობებს. არ მინდა, თუნდაც შორიდან მოგკრათ თვალი — იქნება თქვენი კისრის მოღვრება არ მომეწონოს, და მაშინ ვინ იცის?! ჩემდათავად უნდა გაუწყეთ, რომ მე მომხიბლავი ქალი ვარ. ეს სასიამო აზრი შეგაგუღიანებთ, პასუხი მომწეროთ...“

მოპასვანს დიხსაც ენიაზებოდა ამგვარი წაქეზება.

„ქაღბატონო,

ეს ჩემი წერილი, აღბათ, ვერ გაგიმართლებთ მოლოდინს... მინდა თქვენი მესაიდუმდე ვიყო, მიწერ, რისთვის? მე ხომ სრულებით არ გიცნობთ... არადა, ის ტკბილ-ნეტარი გრძობა, რაც მამაკაცს აკავშირებს ქალთან (გის სურს, აღერსიანი ეჩვეწონს. — ა. დ.) (მე ვაპარაკობ უბიწო გრძობებზე) (არ დავაფრთხო — ა. დ.), აკი უწინარეს ყოვლისა, დამოკიდებუდი გახდავთ სასიამოვნო შესაძლებლობაზე, ხვდებოდე, ესაუბრებოდე, პირისპირ უცქეროდე მეგობარ ქალს და გონებაში აცოცხლებდე მისი სახის ნაკვთებს, როცა წერილსა სწერ... ვუბრუნდები უცნობი ქალების ბარათებს. ამ ორი წლის მანძილზე ორმოცდაათი თუ სამოც ასეთი ბარათი მივიღე (არ აჭარბებს — ა. დ.). ავდგე ახლა და ამ ქალებს შორის ამოვირჩიო ჩემი სულის მესაიდუმდე, თქვენი გამოთქმისა არ იყო?”

ირონია და სამიჯნურო კენწღაობა ფრიად ფეხგადგმული წვეულება გახდავთ.

უცნობი ქალი მარჯვედ ისხდებოდა დარტყმას: „თქვენს წერილს, ბატონო. ჩემო, ოდნავადაც არ გავუკვირვებოვარ... ჯერ ერთი, მე არ მინდომებია, თქვენი მესაიდუმდე გავმხდარიყავ — ეს მეტად უბრალო რამ იქნებოდა — და თუ საიმისოდ მოიცდით, ჩემი წერილი ხელახლა გადაიკითხოთ, ნახავთ, რომ არ გინებებიათ, პირველადვე შეგემჩნიათ ირონიული და თავხედური კიდე, რისი ნებაც ჩემს თავს მივცე“.

რა გაეწყობა უცნობი ქალი უწონებს კარნავალის თაობაზე

დაწერიდ ქრონიკას, მაგრამ უწუნებს მეორე ნაკადმევს: „რარიგ ბანადურია იმ მოხუცი დედის ამბავი, პრუსიელებზე შურს რომ იძიებს...“ („დედაბერი სოვაჟი“ გამოქვეყნდა „გოდუაში“ 1884 წლის 3 მარტს). გი წარბს იჭიმუნის.

„მიმზიდვედად რომ ვუწნდე მაგ თქვენს მობერებუდ, არაგუდ-ხმიერ სუდს, აღბათ საკმარისი იქნებოდა ამის თქმა: ვარ ქირათმიანი, საშუალო ტანისა. დაბადების წელი — 1812... ხოლო რაც შეეხება მორადურ თვისებებს... არა, არა ღირს, თორემ იფიქრებთ, თავის ქებას მოჰყვალ...“

გი დაუხანებდად უგზავნის პასუხს:

„მაგ თქვენმა მეორე წერილმა დილ გამაოცა, ქადბატონო! (ამას მართადს ამბობს) — ა. დ.) ბუნდოვან სურვიდს ვგრძნობ, მკვახე სიტყვები გაკადრთ (არც ისე ბუნდოვანი სურვიდია — ა. დ.). რაკი სრუდებით არ გიცნობთ, ეს არც გამემტყუნება. მაგრამ მაინც გწერთ ამ წერიდს, რადგან უსაშვედოდ მოწყენიდი ვარ!“

ეს კია, გის ვერ მოუნდებია კრიტიკური შენიშვნები, გამოთქმუდი ბერიქადსა და გერმანედებზე დაწერიდი მოთხრობის გამო. „თქვენ მისაყვედურებთ, პრუსიედთა შურისმგებედი დედაბრის სახე ბანადური არისო, მაგრამ ამქვეყნად განა რა არ არის ბანადური...“ ვერ გახდავთ დამაჯერებედი პასუხი. თლოდ, ზომი ვერ აუხსნის ყვედაფერს, ზომი ვერ უამბობს, რომ თავისი თვადით უნახავს ის მოხუცი ვდების ქადი, რომ თავადაც იმ ქადივით ასდულებია გუდი და გერმანედების სიძუდვიდი ჯერაც ჩარჩენიდი აქვს?

გი ხუმრობის კიდოს იშვედიებს. აკი არაფერი იცის ამ უცნობი ქადისა. ჰოდა, რალა დარჩენია? „თქვენ იქნებ მართდაც ახადგაზრდა და მომხიბდავი ქადი ხართ, და მე ბედნიერი ვიქნებოდი, ერთ მიშვენიერ დღეს ხედები დამეკოცნა. თქვენთვის (ეს დიახაც ენიაზება. — ა. დ.). მაგრამ ისიც შესაძლოა, ბებერი კონსიერჟი იყოთ, ეჟენ სიუს რომანებით გატაცებუდი“. უცებ გუდახდილობის სურვიდი წამოუვდის და მიწარე აღსარებას ანდობს: „იცით, რა, თქვენ რომ ეძიებთ, იმგვარ ადამიანთა რიცხვს სუდაც არ ვეკუთვნი. ჩემში მისხადიც არ არის პოეზიისა (ვინ იტყვის, სალ ვანსჯას მოკედებუდიო. — ა. დ.). ყვედაფერს გუდგრინად ვეკიდები და თრ მესამედს ჩემი დროისას ვატარებ უზო-

მომწყენილობაში (ისევე — ა. დ.), ხოლო მესამედს კი იმით ვავსებ, რომ ვწერ სტრიქონებს, რომელთაც შეძლებისდაგვარად ძვირად ვყიდი (ხაზგასმული ცინიზმია. — ა. დ.), ამავე დროს სასოწარკვეთას ვეძღვევი, რაკი იძულებული ვარ, ამ საძაგედ ხელობას მივსდიო (აქ კი თითქმისაზურად ამეტებს! — ა. დ.), ხელობას, რამაც პატივი მომანიჭა, დამემსახურებინა თქვენი — მორადური — კეთილგანწყობა (მამაკაცის რევერანსი წინაშე ქადისა. — ა. დ.) აჰა, ჩემი გულისნადებიც გაგიმჟღავნეთ. თქვენ რაღას იტყვით, ქაღბატონო?”

გის წერილები მძიმე ენითაა დაწერილი. უცნობი ქალი უპასუხებს სხარტი, გიჟმაჟური ბარათებით. „საშინლად მოწყენილი ვარო! აჰა რა სასტიკი ვბრძანდებით! აქაოდა იოტისოდენა იღუზიაც არ შეექმნასო იმ მიზეზის გამო, რა მიზეზსაც უნდა ვუმაღლოდე იმ თქვენს ბოლო დარბაისდურ უსტარს... გეფიცებით, წარმოდგენა არა მაქვს არც თქვენი თმის ფერზე, არც სხვა რამეზე; ვით კერძოლობითი პირი, მე თქვენ გხედავთ მხოლოდ იმ სტრიქონების მიღმა, რომელთა წყადობის ღირსადაც მხდით, ავრეთვე იმ ემმაკობისა და პოზის წიალ, რასაც თქვენდათავად მიმართავთ“.

პოზიორობით ორივე პოზიორობს. ქალი გამჭირაზი და გესდიანი გახდავთ. კიდოში უპირატესობის გრძნობა უჭვევის, ეს კი მოპასანს განსაკუთრებით სწყინს. მდებოთაგანი რომ არ უნდა იყოს, ამას მისი კადნიერება ადასტურებს: „რას იზამთ, მხცოვანი ნატურადისტის პირობაზე არც ისე სუდევი ხართ...“ ფრიად უხეირო წარმოდგენა გახდავთ ნატურადიზმზე.

იღუმადი კორესპონდენტი ქალი კვდავ უბრუნდება „ბანადურობის“ თემას შემოქმედებაში, ოღონდ ცოტა გაურკვევდად გადმოგვცემს თავის დამოკიდებულებას ბანადურობისადმი: „ხედოვნების თავისებურებაც სწორედ ის არის, ვნთქავდეთ ბანადურობას, აღტაცებას გვგვირდეს იგი, როგორც სჩვევია ეს ბუნებას მისი მარადიული მზითურთ, ამ ბებერ დედამიწას და მის...“ დურჯი წინდაა ეჭვი არ არის! „ავერ კიდევ ბანადური სტრიქონები თქვენი საძაგედი ხელობის შესახებ! თქვენ მე გგონივართ მეშინი, რომელიც თქვენში ვხედავ პოეტს (ყოჩაღ! — ა. დ.) და ცდილობთ განმანათლოთ. ჟორჟ სანდი უკვე იკვებხნიდა, ფუდისტვის ვწერო, ხოლო შრომისმოყვარე ფდობერი...“ გის სასე ელუშე-

ბა. „...რაც შეეხება მონტესკიეს...“ ამას მოსდევს წიაღსვდა ღიტერატურის ისტორიაში შემდეგ — აბზაცი ებრაელებზე და მათ მეძვირეობაზე... გის ბრაზი მოსდის და უნდა დაფხრიწოს წერილი, მაგრამ ამ დროს ქაღი კვდავ უბრუნდება ხუმრობის კილოს: „გსედავთ აქედ ს. ვვარიანი ღიპი გადევთ (ღიპიო, ღიპი კი არა, გდაღიატორივით დაკუნთუდი მუცეღა აქეს — ა. დ.), მეტად მოკდე ჟიდეტი გაცვიათ გაურკვევედი ნაჭრისა (გაურკვევედისაო — ა. დ.), ბოლო ღიდი არ შეგიკრავთ (არამზადა — ა. დ.), მაგრამ ჩემს ყურადღებას მაინც იზიდავთ. ოლონდ ვერ გამიგია, მოწყენიღობას რატომ უჩივით...“

კმარა ეს კი მეტისმეტია. იდუმალი კორესპონდენტი ქაღი მტკივნეულ ადაგს ეხება. „მე ის კაცი არა ვარ, ვისაც თქვენ ეძიებთო... მე არავისაც არ ვეძიებ, ბატონო ჩემო, თანაც მიმანია, რომ მამაკაცი აქსესუარად თუ გამოადგება ძღიერ ქაღს... ჩემი სუნი? სათნობის სუნია („მეეჭვება — ბურტყუნებს გი. — სკამებს აქირავებს ქაღაქის ბაღში. აი, ვინ ბრძანდება“). პატარა ყურები მაქვს, კოხტა, თუმცა მთად სწორი მოყვანიღობისა არ არის. თვადები რუსი მაქვს. დიას, მუსიკოსი გახდავარ... გათხოვიდი რომ არ ვიყო, განა რა გამაბედვიებდა მაგ თქვენი საშინელი მოთხრობების კითხვას... კმაყოფიდი ბრძანდებით თუ არა ჩემი მორჩიღებით? თუ — ჰო, კიდევ ერთი ღიდი შეისხენით (თავისაზე დგას — ა. დ.) და იფიქრეთ ხოღმე ჩემზე მწუხრის ბინდბუნდში. ან არადა... სულ ერთია ვგონებ, ესეც მეტისმეტად ბევრი იყოს იმ თქვენი ცრუ აღსარების სანაცვლოდ... რას იტყვით, თუ მე მამაკაცი ვარ?“

ქაღს წერიღისათვის თავისი ხეღით მიუხატავს მსუქანი მამაკაცი, რომეღიც არხეინად თვეღმს ზღვის პირას, პადმის ქვეშ მდგარ სავარძეღში. გის თვადში მოსღის ნახატი, იცის მისი ყადრი. თავადაც არაერთგზის დაუსურათხატებია საკუთარი წერიღები. ამხედად უკვე მესამე წერიღს გწერთო, აღნიშნავს (1884 წ. 3 აპრიდი): „თქვენ ეგრევე უთითებთ, რაიმე შენიშვნის დაურთავად, სანდსაც, ფლობერსაც, ბაღზაკსაც, მონტესკიესაც, ებრაედ ბაარონსაც, იობსაც, ბერღინედ სწავღულ შპიცბუბესაც და მოსესაც! აჰა! ასღა კი მივხვდი, ჩემო მშვენიერო ნიღბოსანო; თქვენ მეექვსე კღასის მასწავღებედი ხანთ დუი დიღის დიცეუმისა. გამოგიტყეღებით, წინათვე ვიაზრე ეს ამბა-

ვი, რადგან „თქვენს ქალადღს ბურნუთის სუნი ასდიოდა ოდნავ“.

აქ ველარ მოითმინა და მენიჩბეთა „ოხუნჯური“ ენა მოიშველია. „ასე და ამრიგად, თავს ვანებებ გადანტურობას (ან ვიყავ კი გადანტური?) და აწ მოგმართავთ, ვითარცა განსწავლულ კაცს, ანუ როგორც მტერს. ოჰ, თქვე ძველ ოინბაზო, სკოდის ძველ ვირთხავ, დათინურის ძველ ასოკირკიტავ, ეგ თქვენ მოგეპრიანათ, თავი გაგესაღებინათ კეკელუც ქადაღ!“.

გადაამდაშა, თუმცა სულაც არ ენაღვდებოდა, ეჭაშნიკებოდათ ეს მისი „ოხუნჯობა“ თუ არ ეჭაშნიკებოდათ. „კიდეც კარგი, პარიზში ჩემი ყოფნის ამბავი რომ არ შემოიტყობინებია თქვენთვის! თორემ, ადბათ, ერთ დიდას შინ გამომეცხადებოდა ტანი-სამოსშემოცვეთილი ბერიკაცი, თავის ციღინდრს იატაკზე დადებდა, ჯიბიდან ამოიღებდა კანაფით შეკრულ წერილების დასტას და მეტყვოდა: „ბატონო, მე ის მანდილოსანი გახდავართ, რომელიც...“

რაკი ნაწყენია, გი ნიშნს იმით უგებს, რომ მიუთითებს, ჩემი პორტრეტის დახატვისას ზოგი რამ შეგშლიათო:

„1. მუცელი გაციდებით უფრო პატანა მაქვს.

2. თამბაქოს არ ვეწევი.

3. არც დუღსა ვსვამ, არც ღვინოს, არც სხვა რაიმე სპირტიან სასმელს — არაფერს, გარდა წყლისა. ასე რომ, კათხა დუღის სა-ნუკვარი მოღოღინი ჩვეულებად ვერ ჩამეთვლება... მართადი გითხრათ, ყველა ხედოვნებას მირჩევნია დამაზი ქადი. კარგი სადილი კი, ნამდვილი, საუცხოო სადილი თითქმის არ გამომერჩევა დამაზ ქადში... ერთი დეტადიცი მიყვარს მსხვილი სანაძღლოს დადება, როგორც მენავეს, მოცურავესა და კარგ მოსიარუდეს (ვერ აიტანა, „ლიპიანი“ რომ უწოდეს — ა. დ.). ახდა, რაკი ყველაფერი გაღმოგიშადეთ, ბატონო კლასის დამრიგებელო, თქვენი ამბავიც მიამბეთ, თქვენი ცოდასა — უეჭველია, ცოლიანი იქნებით, — თქვენი ბავშვებისა. ქადიშვილები ხომ არ გყავთ? თუ გყავთ, თქვენი ჭირიმი, იფიქრეთა ჩემზე“.

გესდიანი კორესპონდენტი ქადი დლიურებს წერდა, შემდეგ ისინი გამოქვეყნდა კიდეც. კვირას, 15 აპრილს, ჩაუწერია: „დავრჩი შინ, რომ ვუპასუხო უცნობს (გი დე მოპასუნს. — ა. დ.). კაცმა რომ თქვას, ეგ მე ვარ მისთვის უცნობი. უკვე სამჯერ მომწერა პასუხი (ფრიად ეამაყება ეს ამბავი — ა. დ.). იგი არ

არის ბაღზაკი, ვისაც ყველაფრის გამო ეთაყვანები ადამიანი. ახლა ვნანობ, რატომ ზოღას არ მივმართე-მეთქი (უცნაური აზრია, თუნდაც ხასიათს თუ გავითვადისწინებთ ზოღასი ოლ-ონდ მთაპასანთან მიწერ-მოწერის შეწყვეტის შემდეგ, მადე მარ-ტლაც შეუყვარდება „ნანას“ ავტორის შემოქმედება. — ა. დ.), ვამიჯობინე მისი ადრეულანტი, ნიჭიერი და თანაც ერთობ ნი-ჭიერი. ახადგაზრდათაგან ყველაზე მეტად ის მომეწონა. ერთ-ხედ დიდით გამომეღვიძა და სურვიდმა მომიარა, ვინმე მცოდ-ნეთაგანს ღირსეულად შეეფასებინა, რა ღამაში წერა ვიცი (!), ვიფიქრე და ის ამოვირჩიე“.

მადე მან მეოთხე წერილი გაუგზავნა გის: „რაკი ვნების კვირაში, ბატონო ჩემო, მოცდიდი ვიყავ (კორესპონდენტი ქადი აქ თრთოგრაფიის მეშვეობით კორესპონდენტი კაცად გარდაქმნი-და. — ა. დ.), ავდექი და თქვენი თხზულებების კრებული გადავი-კითხე... ბარაქადა თქვენ. ჯერ არასოდეს მეკითხეთ თანმიყო-ლებით და ზედიზედ, ამიტომ ცინცხადი შთაბეჭდილება შემექმნა. არის ზოგი ისეთი რამ, რის გამოც ყირამადა დადგებიან ჩემი დიციისტები, რის გამოც შეცბუნდება ყვედა ქრისტიანული მო-ნასტერი... რაც შემეხება მე, უმანკო სუდაც არ გახდავართ, უბ-რადოდ, მათცებს, დიას, ბატონო ჩემო, მათცებს მაგ თქვენი სულის მიდრეკილება იმ გრძნობისადმი, რასაც ბ-ნი ადექსანდრე დიუმა-შვიდი სიყვარულს უწოდებს. ეს თქვენ შეიძლება გექცეთ აკვირებულ იდეად, რაც მეტად სამწუხარო იქნება...“

იმ ქადმა (თუ კაცმა) ანც უწყის, რანიგ მხვედრია ეს გამოთ-ქმა „ვიცი, დაწერიდი გაქვთ „წუთისოფელი“. წიგნი, გამსჭვად-ღური ზიზღის, ნალვედის, უნუგეშობის გრძნობით. იმ გრძნო-ბით, ყველაფრის. რომ გაპატიებანებს, რაც ჟამიდან ჟამზე თავს იჩენს თქვენს ნაწარმოებებში, უნებურად რომ გაფიქრებინებს, უმაღლესი არსება ხართ, ვისაც ცხოვრება ტანჯვას გაყენებთო. აი, რამ დამიკოდა გური...“ ყველაფერი ცხადი გახდავთ, კორეს-პონდენტი — ეჭვი არ არის, იგი ქადია — ამ უკმეხი ადამიანის ნილაბს მიღმა შეიცნო გუდდადაგული არსება. „...ქადების მძდე-თამძდე მუსუსო, ვისურვებთ ყოველივე კარგს.. და გულის თრთოღვით მოვიხსენიებ ჩემს თავს თქვენს მონა-მორჩიდ.

ჟოზეფ სავანტინად“.

გი უპასუხებს აპიდპიდებული, როგორ თუ ჩემს გულში ჩასვდა-
ვა მოასერსესო:

„ჩემო კარგო ჟოზეფე,

... ჩვენ იმ წერტილზე მივდივართ უკვე, როცა შეგვიძლია ერთ-
მანეთს შენობით მივმართოთ, ხომ ასეა? პოლა, „შენ“-მეთქი,
გუბნები, ჩემს ფეხებს, თუ არ გეჭაშნიკება... აილე მაშინ და
ვიქტორ ჰიუგოს მიმართე — ის „ძვირფას მეოსნად“ მოგიხსენ-
იებს. იცი, იმ სკოლის მასწავლებლის პირობაზე, ვისთვისაც
უმანკო არსებათა აღზრდა მიზნდვიათ, არცთუ მთლად მოკრძა-
ლებულ რამეებს მეუბნები. რათ? მორიდებული სულაც არა ხარ?
არც საკითხავი წიგნების შერჩევისას, არც წერილების წერისას,
არც სიტყვა-პასუხისას, არც ქცევისას, ასეა ხომ? აგრე ვფიქ-
რობდი, განა არა.

შენა გგონია, ვინმე რითიმე დამაინტერესებს? ან საზოგა-
დლებას დავცინი? ჩემო საბრადო ჟოზეფე, მზისქვეშეთში არ მო-
ძვეება კაცი, ჩემზე მეტად მოწყვნიდი რომ იყოს“.

მესამედაც ვერ მოითმინა, რომ არ გაეხსენებინა ეს თავისი
გულის სენი.

„რაკილა ერთმანეთთან გუდახდილნი ვართ, გაფრთხილებ, რომ
ეგ ჩემი ბოლო წერილია. სულაც არ მეხადისება შენი გაცნობა.
ეჭვი არ მეპარება, ერთი უშნო ვინმე ხარ, იმასაც ვხედავ, კარგა
ბღმად გამომიგზავნია შენთვის აგერ ამნაირი ხელნაწერი. იცი
თუ არა, რომ თითო მათგანი, შინაარსის კვადლობაზე, ათიდან
თორმეტამდე სუ ღირს?

ეგეც არ იყოს, ისევე ვაპირებ პარიზიდან წასვდას“.

ეგ „ისევე“ მამხილებელი სიტყვაა, ერთბაშად შუქსა ჰფენს
მოპასანის სულის ყველა კუნჭულს.

„...ეტიეტიკენ გავემგზავრები გარემოს გამოსაცვდედად,
თანაც იმიტომ, რომ ამჟამად შემიძლია იქ მარტოდ ვიყო.
მარტოობაში ყოფნა ყველაფერს მინჩევნია. მართაღია, მოწყვნი-
ლობას ვერ ვაღწევ თავს, მაგრამ ჩუმად მაინც ვარ“.

უცნობი ქალი უმადვე უგზავნის პასუხს:

„მაშ, სუდ ესაა, რაც შესაძლებლად სცანით, გეპასუხათ ქა-
ლისათვის, ვისი ბრადიც, ეგების, მხლოდ გაუფრთხილებლობაა?
დამაზად კი გამოგივიდათ! რა თქმა უნდა, ჟოზეფეს ყოვედგვარი
მანკიერება მოსდგამს, ამიტომაც გავგინაწყენდა აგრე ძალიან...“

მოკლედ რომ ვთქვა, თქვენ, მე მგონი, შეგეძლოთ, უფრო ვინებას მახვილურად შეურაცხვეყავით“.

მართლსა ბრძანებს. თლანღ რამ წარმოშვა ეს მათი აგრე უხეიროდ შეტრიალებული ურთიერთობა?

უცნობმა ქაღმა თავადვე ადვილად უპოვა ამ სასკვს წვერი ვამოსახსნელად:

„რად მოგწერეთ? გამოგელვიება ერთ მშვენიერ დიღას და გულში იტყვი, სუღეღებით გარშემორტყმული არსება ვარო. რა იქნება, წერიღით შევეზრახო ცნობიღ ადამიღანს, ვინაც ღირსია გუღისნაღები გავუზიარო?.. ვინ იღვის, შენი მეგობარი შეიქნეს... მაშინ გუნებაში ფიქრობ, ვის მივწერო? აი, ასე ამოღინჩიეთ თქვენ“. ვერ უპატიებია თავისი თავისათვის, ამისთანა მიამიტური აზრი რომ დებადა: „ის წერტიღი, საღამღისაც, თქვენი თქმისა არ იყოს, ჩვენ მივეღით, უფღებას მაღღევს, გუღახღიღად გითხრათ, რომ მაგ თქვენი საზიზღარი წერიღის გამო მთედ ღღეს გუნებამოშხამული ვიყავ. ისევ ვარ თავმოყვარეობაშეღახული, თითქოს თქვენგან მოყენებულ შეურაცხყოფას მართღა ვიმსახურებდე. რა სისუღდეღა სიამოღვნებით გეშვიღღობებით. თუ ჩემი ხღენაწერიები შემოგრჩენიათ, აიღეთ და გადმომიგზავნეთ. თქვენსას რაც შეეხება, დღღი ხანია უკვე ამერიკაში დავყიდე მამასისხღად“.

უცნობი ქაღი პარასკევს, 18 აპრიღს, ღღიურში ჩაიწერს: „როგორც წინასწარვე ვჭკვრეტიღი, ყვეღაფერი დამთავრღა ჩემს მწერაღსა (sic) და ჩემს შორის. მეოთხე წერიღი უხეშად და ბრიყვულად მომწერა“.

ღა გიღეტიღან გი აახღებს მიმოწერას, ეღაცოცება იმ უცნობ ქაღს: „მაშ, ქაღბატონო, გულში მოგსვეღრიათ ჩემი სიღყვები, ნუ უარყოფთ ამას. აღწრთოვანებული ვარ და თავმოღრეკიღი გთხოვო პატიებას... იღით თუ არა, რა ნაცადი საშუაღება აქვო თპერის მეჯღღისებზე მაღადი წრის ქაღების გამოსაცნობად? ადგებოღან და შეუღღიღინებენ. მეღავი მიჩვეულია ამ ამბავს და უბრადღოდ გეღყვის: „პარგი, გეყოფა!“ წესიერი ქაღი კი ძღიერ გავიჯავრღება. გამოღენიღად გეღყვით, ფრიად უკადრისად გინქმიღეთ, ჰოღა, გაგავჯავრეთ. ჩემღათავად პატიებასა გთღოვო... დამიჯერეთ, ქაღბატონო, არც ისეთი უხეში, სკეპტიკოსი და უხამსი ვარ. როგორც თქვერის თვადში გამოვჩნდი. ჩემღაუნებუ-

რად დიდ უნდობლობასა ვგრძნობ ყოველივე იდუმალის, ყოველივე უცნობის და უცნობ ქადთა მიმართ... როცა ნილაბაფარებუდ ხადხთან მაქვს საქმე, მეც ნილაბს ვიფარებ. ომში ეს ნებადართული გახდავთ. ეშმაკობის წყალობით მე თითქმის ამოვიცან თქვენი სული.

ერთხედ კიდევ გთხოვთ პატიებას.

გიკოცნით ჩემი თვადისათვის უხიდავ მაგ ხედს, წერილებს რომ მიწერს. თქვენი ბანათები, ქადბატონო, თქვენსავე განკარგულებაში გახდავთ, ოლონდ გადმოცემით პირადად გადმოგცემთ“.

უცნობი კორესპონდენტი ქადი 23 აპრილს ასე ჩაწერს დღიურში: „როზადი ფოსტიდან მომიტანა გი დე მოპასანის წერილი: მეხუთე და ყვედაზე უკეთესი ბანათია. ამრიგად, ისევ დავზავდით. აგერ „გოდუაში“ შესანიშნავი სტატია დაიბეჭდა მისი. ვგრძნობ, გული მომიღბა. საკვირველი ამბავია! ერთთავად იმ კაცზე ფიქრითა ვარ გართული, რომედსაც არ ვიცნობ. ფიქრობს თუ არა იგი ჩემზე? ნეტა, რატომ მიწერს?“

კვდავ დურჯ წინდა¹ რადად მოაქვს ამ ქადს თავი? აკი გამარჯვება ერგო თამაშში!

სინანულს ამხედს თქვენი იერი...

შენდობას ითხოვთ, ხომ სენიორო?

ან განდიდების მანიას რად ავდენს?

„...შემინდვია თქვენთვის, თუ გუდით გსურთ, იმიტომ რომ ავადა ვარ. ჯერ არასოდეს გადამხდენია ამგვარი რამ და ამიტომ ჩემი თავიც შემებრდა, მთელი ქვეყნიერებაც და თქვენც შემებრადეთ, თქვენ, ვინც მოახერხეთ, აგრე უამური შექმნიდიყავით ჩემთვის... სასაცილო იქნებოდა, აბა რა, ავმდგარიყავ და თქვენთვის შემტკიცებინა, ერთიმეორის გუდის მოზიარედ გავჩენილვართო. თქვენ ჩემი ღირსი არა ხართ. ძადიან ვწუხვარ ამის გამო, მაგრამ, რას ვიზამ. ისე არაფერი მეამებოდა, როგორც იმის საცნაურყოფა, რომ თქვენ ყვედანაირი უპირატესობა მოგმადლებიათ, თქვენ ანდა სხვა ვინმეს...“

ბავშვურ ოცნებას უდოდიავებს ეს მედიდური ქადი, თავისდაუნებურად რომ ამჟღავნებს იმედგაცრუებასა და სუდის ფორი-

¹ დურჯი წინდა — ძვ. ავდებ. ქადურობას მოკდებუდი, პედანტურად წიგნით გატაცებული ქადი.

აქსი გიმ ერთხედ კიდევ მისწერა. პასუხი ან მიუღია. იმ უცნობმა ქაღმა წამოიწყო ეს მიწერ-მოწერა და მანვე დაუსვა წერტილი.

კი, მაგრამ ვინ არის ეს უცნობი ქაღი? დოვედასმა, რომელიც ბაც სპირიტუალს ებრძვის და თვითონაც ან უწყის ეს ამბავი, არც ის იცის, მისი ცნობისწადიდის აღმძვრედი კონსპონდენტი ქაღი ჭდექით რომ არის სნეული. თვით ქაღმა კი იცის თავისი სნეულების ამბავი. ახადი წლის დამდეგს იგი დღიურში იწერს: „ჰო, ჭდექი მჭირს და პროცესი სრული სისწრაფით მიმდინარეობს“. დურჯი წინდაა — ლონდ მონაკვდავი დურჯი წინდა („მე არა მყვანან მეგობრები, არც ვინმე მიყვარს, არც ვისმე ვუყვარვან“); იცის თავისი შესაძლებლობანი. „ეს-ეს არის იჩინა ნიჭმა თავი და მომაკვდინებელი სენიც გამომჟღავნდა“ (24 მარტი). ბედშავი უცნობი ქაღი საშვედად უსმობს კაცს, თავდაც სასიკვდილოდ განწირულს. მუსიას (მარია ბაშკირცევას) სუდ ექვსიოდე თვის სიცოცხდედა დარჩენოდა.¹

იგი გახდდათ რუსი ქაღიშვიდი, მიზეზიანი და აზიზი, აბეზარი და თანვე გულის ამარწყებელი, პატარა წმინდა არსება, თავისსავე სიკვდილს რომ ეკავდუცებოდა. მას უნდოდა, თავისი დღიური რომელიმე მწერდისთვის დაეტოვებინა. ამ დღიურს ისე ებლაუჭებოდა, როგორც საკუთარი უკვდავების ერთადერთ საწინდარს. გისთან „განხეთქილებისთანავე“, 1884 წლის 1 მაისს, დღიურის წინათქმას დაწერს. მოპასანს იგი იგულებდა თავისი ანდერძის შემსრულებდად. იმის მაგიერ, პირისპირ ეუწყებინა მისთვის ეს ამბავი, რითაც უთუოდ გუდს აუწვიდებდა, ადგა და პრანჭვა-გრეხას მოჰყვა. უხეშობამ სამარის პირთან მდგარი დამაზი მეგობრისა თავგზა აუბნია სანკტპეტერბურგული სათბურის ამ სათუთ ყვავილს.

პიერ ბორედის მიერ გამოქვეყნებულ მიმოწერით ვგებულობთ, რომ მოპასანი უფრო მოგვიანებით მარიას შესახებ სწერდა მეორე რუს ქაღიშვილს, რომელსაც აგრეთვე მოსურვებოდა, სატრფიადო მიწერ-მოწერა გაემართა მწერადთან: „...მართლაც, პასუხი მივწერე მარია ბაშკირცევას, მაგრამ შეხვედრით არასოდეს მნდომებია მასთან უკვდრა... იგი ვარდაიცვალა. მი-

¹ იგი გარდაიცვალა 1884 წლის 31 ოქტომბერს.

სი სიკვდილის შემდეგ — თუმცა ამ ამბისა მაშინ არაფერი ვიცოდი — დედამისმა მამცნო, რომ მას ჰქონდა მარიას კიდევ რამდენიმე ბარათი, ჩემს სახელზე დაწერილი. არც იმ ბარათების გაცნობა მომსურვებია, თსოვნით კი დაჟინებით მთხოვდნენ“.

ამგვარი გახდლათ თვით მოპასანის ვერსია მათი ურთიერთობის შესახებ. ეს ვერსია რომ, ძირითადად, უტყუარია, საეჭვო ან არის. პიერ ბორელს მიაჩნდა, რომ ვი მაინც სვდებოდა მარიას ნიცაში, სადაც ქაღს ბინა ედო პრემენად დეზ ანგდებუ, 65-ში; მშვენიერ ბაღში ხარობდნენ უშველებელი პადმები, ქოლგისებრი ფიჭვები და ევკალიპტები. იმ ბაღისგან ამჟამად ერთი ფიჭვილა დარჩენიდა, ქუჩის პირისკენ მწუხარედ ტოტიტეგაშვერილი. მარია შეზღონგში იწვა პატარა ჩუხჩუხა შადრეუანთან, წიგნს კითხულობდა. ხვინჭა აჩხრიადდა ვილაცის ფეხქვეშ და თავი წამოსწია. უმადვე შეიცნო იგი. რაზე ისაუბრეს, კაცმა არ იცის. კანში რომ დაბრუნებულა, გის თითქოს ეთქვას თავის მსახურ ფრანსუასთვის:

— მადმუაზედ ბაშკირცევასთან მეგობრობა მეტად საგუდისხმო რამ არის ჩემთვის.

ეს ნათქვამი ფრანსუას „მოგონებებში“ ან გვხვდება. რა დასკვნა უნდა გამოიტანოს კაცმა?

ბორელი წერს, მეორე დღეს მარიას ვითომც თავისი მეგობარი ქაღისთვის შეეტყობინებინოს: „ბოლოს და ბოლოს ჩემი თვადით ვნახე იგი და სრულიად გამიქარწყდდა ის შთაბეჭდილება, რაც მისმა წერილებმა მოახდინა ჩემზე. იგი მომხიბლავია. მისმა თვადებმა შემაცბუნა. მშვენიერი ცისფერი თვადები აქვს, ოღონდ ჟამ-ჟამად მზერა უჩვეულოდ გაუშტირდება ხოლმე“.

რასაკვირველია, ეს ბარათი მიკვდებუდი არ არის. კვდავ ეჭვი აღიძვრის? ან იქნებ მისტიფიკაციაა?

1877 წელს, მენდესის „რეპუბლიკ დე დეტრში“ რომ თანამშრომლობდა, ვი კეთილად განეწყო რედაქციის მდივნის ბოლ დე მორსედესადმი, ვინაც სანდო მოწმედ შეგგობდია მივიჩნიოთ.

ბოდის წყადლობით ზოგი რამ დაზუსტდა. ერთხედ, სალამოს, მადზერბის ქუჩაზე მდებარე საფოსტო ბიურთდაჩ რომ გამოდლოდა, მოპასანო ბოდს გადაჰყრია.

— საშინლად გულმოსუდი ვარ, — ეუბნება ვი. — მადმუაზედ

ბაშკირცევა წერდის წერილზე მიგზავნის „მოკითხვამდე“ და ფოსტაში დამატარებს. ჩემდათავად მიეყოფა. აი ვიცნობ მაკ ქაღს. რა უნდა ჩემგან? იქნება სამიჯსურთ შესაკერაზე ოცნებობს? მაშინ, კეთილი ინებოს და მითხრას!

თუ ბოდს არაფერი ემდეება, მაშ, ის უცნობი ქალი დიდხანს როდი დარჩენიდა უცნობად. ოღონდ რომანტიკული ხატვის ამბავი ნიცაში ფრიად საეჭვო გახდავთ. ის კი დანაშაულებით ვიცით, რომ მოპასანს თავის დღეში არ მოუღია მარიას გლიური; არადა, მხოლოდ მოპასანისთვის განკუთვნილი ხსენებელი დღიურის წყადლობით გაითქვა სახელი ამ ქაღმა, ვისაც აგრე ეწადა, ადამიანთა ხსოვნაში დარჩენილიყო.

რამდენიმე წლის შემდეგ გი ერთ თავის ნაცრობ ქაღთან ერთად მივიდა პასის სასაფლაოზე და შედგა ბიზანტიური სტილით ნაგებ უღაზათო ძეგლთან. ეს იყო მარიას საფლავი. დიდხანს ჭერებდა მოპასანი ცხაურში მჩინარ სამღვკველოს. ბოდოს თქვა:

— ვარდები უნდა დაეყარათ ამ საფლავზე. ოპ, ეს ბურჟუები! მაგათი ამბავი რომ ვიცო, მეც აღბათ ამისთანა უკან რამეს დამადგამენ.

4

სენ-რომენის ბაზრობაზე. — მდინარისეურო ფიდას ფოგო. — „დაპრენობა“ და ნორმადეორო მონხრობაზე. — ეთიროს სუნი. — მამაკაჯა ორვის. — „ივობა“, ანუ ვარდისფრად დახატული „სამყარო“. — ოცნებობი ფილოსოფია სიღრმისა. — შოპენაუირო და სანსეო. — „რამს დღეში არავინ მყარობდა“.

მოპასანი რუანის ქუჩებში დაბიჯებს, ირგვივ სენ-რომენის ბაზრობის გნიასი და რია-რიაა. მუღამ ანთობდა ვის და ახლაც ართობს ამ ყოჩაღ მებდავანეთა ცქერა, რომედთაც ნორმანდიელი მიწის მუშები ასე ეძახიან — „რაგინდარას გიჩვენებს“; ერთობა ამ გოდიათი ქაღებისა და მედდებით მკერდამშვენებული მოჭიდავეების შემყურე. აქ ყვიდაზე უფრო მეტი ბოდში გამოყვანილი ქაშაყის სუნი სიამოვნებს — „მიყვარს ს.“

ტარა ბიჭობიდანვე ჩემთვის ნაცნობი ეს სუნი, თუმცა თქვენ, ადბათ, არ მოგეწონებოდათ“.

რობერ პენშონი ახდავს. ჩვეული ნაბიჯით მიდიან, მაგრამ რალაც უმჩნევად შეეცვლიდა. კორნელის დიცეუმისდროინდელი ამხანაგი თითქოს გიზე უფრო ახადგაზრდად გამოიყურება. დამის სტუდენტი გეგონოს! განა მამაკაცები ერთნაირად არ ბერდებიან? თრივე ბადაგანის წინ ჩერდება — იქ, სადაც ერთ დროს „წმიდა ანტუანის ცთუნებას“ წარმოადგენდნენ, ოლონდ ფდობერისა და ბუიღეს ნაცვლად ახდა სხვა მამყურებდნი დგანან: მოპასანი და პენშონი. ისევ ის ჭალარა კომედიანტი, „მევიოლინე“, ვინაც გუღს უჩუყებდა ბუიღეს, წინანდებურად აწრიპინებს თავის საკრავს; ეს კია, ისე დაჩაჩანაკებუდა, ისე აძაგძაგებს სიცივი-საგან, რომ დოსტებს მისთვის განცხადება ჩამოუკიდიათ კისერზე: „ისყიდება შერყუღი ჯანის გამოისობით“.

გი ძვედ ხის საფეხურებს აუყვება, სურს ერთხედ კიდევ ნახოს, „ვინ იცის, უკანასკნელდაც“ (არადა — „ჯერ ხომ ასე ახადგაზრდა ვართ“ — გაიფიქრა) ფდობერის „წმიდა ანტუანი“.

ზარდახქვეშ ბადლები ჟრიაშულობენ. შაქარყინულს წუწნიან — პაწია მიუბარე ანგედობებს. რგოლების ღრჭიად-ღრჭიადით ნედნელა გადაიწევა ფარდა, გამორჩდება დოცვად მდგარი ანტუანი. აგერა, ღრუტუნაც! „ნორჩი მამყურებდნი იცინიან, ხედებს იქნევენ...“ გი ერთიანად დაიძაგრა, ქვითინი არ ამივარდესო. „აგრე მგონია, მეც ერთი ამ ბადლთაგანი ვიყო... უეცრივ ცხოვრად ვგრძნობ გარდასუდ ხანას; მოგონებაშემოჯარულს, თითქოს რალაც ზმანებაში წასულს მეჩვენება, კვდავ იმ ბიჭუნად ვქცეუღიყო, ამ სანახობას რომ უცქეროდა ოდესლაც“.

ეს მოთხრობა „გოღუაში“ გამოქვეყნდა 1884 წლის 4 დეკემბერს. გი სუდაც აღარ არის ისეთი, როგორც ერთ დროს გახდდათ მექრონიკე მოფრინიეში, გადანტური კავადერი პოტოცკიასი და ცინიკური კონესპონდენტი ბედშავ მარია ბაშკირცევასი, ვინაც სამარეში განისვენებს უკვე. ნალვეღსა და სადმობას მიცემუღი მოპასანი აწ ხშირად კითხუღობს გუნებაში: „ბედნიერი ადამიანები, ტანმრთედნი და ჯანსაღნი, — შესწევთ თუ არა უნარი მათ, ჩახვდნენ, სწვდნენ, გამოსხატონ ცხოვრება, ჩვენი ცხოვრება, ესოდენ ხანმოკდე და შფოთიანი რომ არის? ძადუძთ თუ არა მათ, ამ სვესვიან ადამიანებს, დაინახონ ყვეღა ის უბე-

დურება, ყველა ის სატიანჯვედი, რაც გარს გვახვევია, შენიშნონ, რომ სიკვდილი მუსრს გვაველებს განუწყვეტილად, ყოვედღე, ყოვედგან, უწყადოდ, ბრმად, ფატადურად?"

ეს განწყობილება უფრო და უფრო გაუმძაფრდება და მკვეთრ კონტრასტს შექმნის ამ ჯან-ღონით სავსე ნორმადიედის განეგნულ იერთან. რარიგ მწარეა სტრიქონები უცნობი ქადისათვის 1890 წედს მიწერილი წერილიდან: „საბრადობედი, ამაყი და მორცხვი ადამიანის გული მაქვს, ძვედი ადამიანის ის გული, რომედსაც დასცინიან, ის კი ლედავს და გონებას მიწამებს. სული ჩემი დათინთა ხადხის დალიდი სულია... მე იმ ადამიანთაგანი ვარ, ვისაც კანი გაცდიდი და ნერვები გაშიშველებული აქვს. მაგრამ ამის თაობაზე არ ვდაპარაკობ, არავის არაფერს ვამჩნევინებ და კიდევაც მგონია, რომ ძადიან კარგად ვახერხებ ჩემი გრძნობის დაფარვას“.

— თავს ცუდად ხომ არა გრძნობ, გი? ფერმკრთალი ხარ...

— არაფერია, არაფერი, არაფერი! დამძის შუქი თვადსა მჭრის, მტკენს...

დუი ბუიდე, ფდობერი! რა გუდიანად იცინოდნენ ისინი გი გამწარებით იკვნეტს ტუჩებს... ბადაგანიდან გამოდინან. კვდავ გაწვიმებას აპირებს. რუანი მართლაც რომ საფრანგეთის ლამის ქურჭუდია! გი გამოცოცხდდება და რობერს მხარზე ხედს დაჰკრავს.

— შარეტის ქუჩისკენ გავსწით! გაუმარჯოს ძადუა კასს... წმიდალ ღმერთო!..

— იცი, რა... ჩემი მდგომარეობის მქონე კაცს, — თავის არიდებას აპირებს პენშონი.

ხედის უფრო ძდიერი დაკვრა მხარზე ხმას აკმენდინებს. ამ მერებსში, რასაც კვეთს ფარნების შუქი ინგდისედ ბარმენ ქადთა მოდური კაბარეებისა, ორი მუდმივი სტუმარი „სამყვარესი“ მიიჩქარის აქაური „ტედოე“ საკახპოსკენ“, რომედიც ტაძრის შორიხდო მდებარეობს. იქ დახაზ მგობარს მედანქოდრას განუქარვებს მექანიკური პიანინოს შეუწყობედი ჟღერა; პიანინოზე — აი, საკვირვედება! — „ფაუსტის“ ვადსს უკრავენ.

მახვიდ მზერას ავდებს მოპასანი მწვანე წყადს, ნედიად მედინ მდინარეს. რა თქმა უნდა, წინანდებურად უყვარს სენა, ოდონდ გუნებაში ამუნათებს, გუდცივია, შეიცვადლო.

— ახლანდელ მენავებებს მონოკდი უკეთიათ! — ბუზღუნებს იგი.

ერთ თავის მეგობართან ერთად (იმ მეგობრისა მარტო ინიციალები ვიცით — მ. ა.) ქვევით დაუყვება მდინარეს — პარიზიდან რუანამდე. ეს კია, ბატონო დე მოპასანი უკვე როდი გახდავთ ყოზეფ პრუნიე. აწ ამ მდინარისეულ ფიდეას ფოგს ყვედგან თან ახლავს თავისი პასპარტიუ;¹ ბატონის ბარგი ერთგულ მსახურს მეზონ-დაფიტის ნავმისაღვომზე მოაქვს.

ღამაში მეგობარი მხრებსა შდის, პიჯაკს იხდის და ზოლებიანი პერანგის ამარა რჩება. განსაკუთრებული მადამოთი იზუელს ხედისგუდებს, ზედ რომ ბებერები არ დაასხდეს. ის მეგობარი უკან ჯდება, შეწუხებულ ფრანსუას კი ნავი უკავია.

სამიოდე ათეული უსაქმოდ მოყიადე ტაშს უკრავს ნიჩბების პირველი მოსმისას. კარჭაპი ერთი კი შესტება, მერმე სრიალით გაქანდება და მესაჭე კინალამ თავის ადგილს მოსწყდება. ეს ყოველივე კარგია, მაგრამ რა იქნა მადმუაზედ ბუზუნა?

ეტრეტაში ისევ ის უსაშველო დეპრესია დაუფდება, ისევ ის მაწამებელი ფიქრი უღრღნის ტვინს: „რის მაქნისია ეს ყვედაფერი?“ ვერასდიდებით ვერ ახერხებს, თავდავიწყებას მიეცეს ამ თავის ლაღიან-ბარაქიან ნორმანდიაში. შემოქმედების საზრდოს კვდავ აწვდის მშობლიური მხარე, მაგრამ მოჯერებით გუღს ველარ უჯერებს.

1884 წდის ივდისში მოპასანი აქვეყნებს ნოვედა „დაბრუნებას“; რამდენიმე გვერდია, მაგრამ ნამდვილი შედეგრია. ვილაც კაცი გარს უტრიადებს სოფდის განაპირას მდებარე მარტენ-დევეკების კარ-მიდამოს. ეს კაცი მეზღვაური მარტენია, იგი ახად მიწაზე დაღუპული ჰგონიათ. ქმრის დაკარგვის შემდეგ ცოლი დევეკს მისთხოვდა. ამდენი წდის გასვდის შემდეგ ისინი კვდავ შეხვდნენ ერთმანეთს, მარტენი და მისი ცოლი როგობ უნდა მოიქცნენ? ამ ამბავს მღვდელი გაარიგებს. გადაწყვეტიდების მოდღდინში კი წინანდელი ქმარია და თევზაობიდან დაბრუნებუდი აწინდელი ქმარი თითო სიარის გადაკვრას დააპირებენ.

¹ ფიდეას ფოგი — დაუცხრომელი მოგზაური, გმირი ჟიულ ვერნის რომანისა — „ოთხმოც დღეში დედამიწის გარშემო“ (1872).

პ ა ს პ ა რ ტ უ — მისი ერთგული მსახური.

ეს ახადი ესქიდე ვირთვეზას მჭერთა ცხოვრებას გადაგვიშლის. მაგრამ დრამის დიადექტიკა აქ სწორედ საპირისპიროთა: კატასტროფას წვრიდმანი დასკვნა მოსდევს: „მაშ, ჩამოხვედი, მარტენ?“ — „ჰო, ჩამოვედი...“ მეტი არაფერი აქვთ სათქმელი. „დაბრუნება“ ნორმანდიული მოთხრობების საუცხოო შესავალია. არ იცი კაცმა, იტირო, თუ იცინო იმ მოახდევებზე, მეეტდეს რომ დაუფხმბძიმებია, რომედიც საზღაურს არ ართმევდა მათ დიდიჟანსით მგზავრობისას; იცინო თუ იტირო დასაპყრებულ სქედუა ტუანზე, ვისაც ცოლი წიწილებს აჩეკინებს; ან — პატარა კასრზე, მაშილო შიკო რომ აჩუქებს დედოლო მაგდუარს, რა არის სმას მიანვიოს და მერმე ფერმა ჩაიგდოს ხედში; ანდა ძია ბედომის ცხოვედზე, საშინედ მხეცზე, რომედიც ბოდოს „ყურში შემძვრადი რწყიდი“ აღმოჩნდება. რარიგ კომიკურია ყრუ-მუნჯი მწყემსი გარაგანი რა საბრადობელია ტურტევიდედი ბუატედი, ვისაც ზანგი გოგო შეპყვარებია შინ ჩამიკყავს თავისი შეყვარებუდი, დედაჩემს უნდა ვაჩვენოლო, ბოდოს კი ასე განუცხადებს საწყად გოგოს: „არ უნდისარ დედაჩემს, ამბობს, ნამეტანი შავიაო!“

1884 წლის ნახევარ ზაფხულს მოპასანი რა გიიეტში ატარებს. მატარებლით მიემგზავრება იქ, იფის სარკინიგზო შტოსთან ჩამოხტება. ნაქირავები უღაზათო ორთვადათი ეტრეტაში ჩავა.

გი დიდის რვა საათზე დგება ხოდმე, წაუხემსებდად მიუჯდება მაგიდას და თორმეტამდე მუშაობს. მერმე ცივი წყლით იზედს ტანს და გამოცოცხლებუდი საუზმეს შეექცევა. ნასადილევს დამბაჩას ისვრის მიზანში ორმოც-ორმოცდაათჯერ. შემდეგ ზღვისკენ ეშურება. ჯანსაღ, შრომით ცხოვრებას ეწევა; ხანდახან რაიმე ახირებულ საქციედს ჩაიდენს და იმით ირთობს თავს. ამავე დროს, ყოვედ დილით თვადების მობანა უხდება.

— არ ვიცი, ფრანსუა, იქნება ნამგზავრი რომ ვარ, იმისი ბრადი იყოს, ეს კია, საშინედი შაკიკი მაქვს. აბა, ერთი ვაზედინით დავიზიდო კეფა. თუ თერთმეტ საათამდე არ მისაშვედა რამე, ავიღებ და ეთერს დავყნოსავ.

იმ სეზონში ყვედა პარიზედს, ვინც სანაპიროზე ისვენებს ამონისა და ავადის უბეებს შორის, თვადი მიუშტერებია ერთი

საოცარი იხდოედისათვის, რომელსაც უამრავი „ნაირ-ნაირი ჯუ-
რის პრინცი“ ახვევია.

ეს ჯარი კეთილშობილი ინდოელებისა დიდის ამბით მიემარ-
ტება საბანაოდ როშ-ბდანშისაკენ; ეტყობა, და-მანში განგისნა-
ინ მდინარედ მიაჩნიათ! ბებერი მაჰარაჯა, დედეგაციის მეთაური,
სამხედრო საქმეს რომ სწავლობს ევროპის სხვადასხვა ქვეყანა-
ში, უეცრად გარდაიცვლება ყელას წყდურისაგან. თანახმად მისი
რელიგიისა, იგი უნდა დაწვან. ქადაქის მერი, ბატონი ბოსე, დიდ
გასაჭირშია ჩავარდნილი. პრეფექტურას სათანადო ნებართვას
სთხოვს და სთავაზობს დაკრძალვის ცერემონიის თარიღსა და
დროს — გვიან ღამეს, შუალამის პირველსა და ონ საათს შორის.
სალამო ხანს ჯერ კიდევ არ მიუღიათ პასუხი რუანიდან. კე-
თიღსინდისიერი ნორმანდიელი სახედოვან ადამიანებს რჩევას
ეკითხება:

— თქვენ, ბატონო მოპასანო, რას ფიქრობთ ამის თაობაზე?

— ჩემის აზრით, პატივი უნდა ვცეთ განსვენებულის ნება-
სურვილსა და სარწმუნოებას.

— რასაკვირველია, რასაკვირველია. ამიტომაც ვუთხარი ჭი-
რისუფად, თუ სალამომდე პასუხს არ მივიღებ, მე თვითონ გავ-
ცემ-მეთქი განკარგულებას.

კაზინოში პარიზელებს მაზურკის ცეკვა გაეჩაღებინათ.
ზღვიდან ძლიერი ქარი ქროდა. ინდოელებმა საკაცებზე დასვენე-
ბური მაჰარაჯა კდის ძირას მოწყობილ საკოცონე ადაგთან მი-
იტანეს. ცხედარი აღმოსავლეთისკენ თავმიქცეული გააწვინეს
მიწაზე, ნავთი გადაასხეს და ფიჭვის ფიცრები შემოუწყვეს.
„უცებ ერთ-ერთი ინდოელი, ბრინჯაოს მაყაღზე თავდახრილი,
წედში გაიმართა, იდაყვიში მოხრილი ხედები ზეასწია და — უზარ-
მაზარ თეთრ კდებზე ერთბაშად აიხალა შავი დანდი — დანდი ბუ-
დასი...“ აბრიალებული ცეცხლითა და შეშის ტკაცატკუცით დამ-
ფრთხადი ზღვის ფრინველები აქეთ-იქით გაფრინდნენ. ანაზდად
ფიცრები ჩაშავდა და „მთლიანად გამოჩნდა სხეული, ჩაშავებუ-
ლი, ცეცხლის სარეცედზე გაშოტილი, ღურჯ ადავარდნილი“.

დიდის ხუთ საათზე კოცონისაგან ფერფლის გროვალა დარჩა.

გი ედღანაკრავი იყო. „ასე რომ, ჩემი თვადით ვნახე, რო-
გორ დაწვეს კაცი კოცონზე. ამის მნახველს სურვილი გამიჩნდა,
მეც ამნაირად გავქრე. ასე ყვედაფერი ერთბაშად მთავრდება.

ადამიანი აჩქარებს ბუნების ნედინედ მოქმედებას... სხეული მოკვდა, სული გაფრინდა. განმწმენდელი ცეცხლი რამდენიმე საათში მტვრად აქცევს იმას, რაც ცოცხად არსებას წარმოადგენდა“.

დიდას, როცა ტელეგრაფი გაიღო, მერს ეს პასუხი მოუვიდა პრეფექტურიდან: „დაწვა კატეგორიულად გეკრძალებათ!“ ვინ ვის უხვევდა თავად? მერს — პრეფექტი, რომელიც არ ჩქარობდა და გვიან გამოგზავნა პასუხი, თუ პრეფექტს — მერი, რომელმაც პასუხი განზრახ დააგვიანებინა? ბატონ ბოსესათვის მეტი არაფერი შეუტყობინებიათ. ეტრეტისთვის კი ეს დაწვის ამბავი შესანიშნავი რეკლამა გამოდგა. კაი ერთი კვირის განმავლობაში პლაჟზე გამოყენილი მთაგარაკენი ნაკოცონარში იქექებოდნენ, იქნება ფერფდი კიდევ დარჩენილიყოსო. ის კი არა, შემდგომ წელსაც ვილაც მოხერხებული კაცი იმ ფერფდით ვაჭრობდა.

1884 წლის 26 ოქტომბერს აღზნებული და გახარებული გი და გიიეტში ჩამოდის, ფრანსუას სანახავად გარბის. ფრანსუა არსებინად დამჯდარა და მამადს თავისი ხელით აჭმევს.

— ფრანსუა, „ღამაში მეგობარი“ დავამთავრე. ვინძლო, მოეწოთ იმათ, ვინც ჩემგან გრძედ ამბებს ითხოვდა... ჟურნალისტებს რაც შეეხებათ, იქიდან ის ამოიჩინონ, რაც ყველაზე მეტად მოეწონებათ. არ მინალვდება!

ვიდრე ამ დიდი რომანის ანალიზს შეუდგებოდე კაცი, დაკვირვებით უნდა წაიკითხო ნოველა „ივეტა“, რომელსაც მოპასანი „ღამაში მეგობრის“ თანადროულად წერდა. ივეტა იმ ქალის სახეა, რომლის ხორცშესხმა უეჭველად შეძლო მწერალმა, თუმცა ამგვარ ქალებს სრულებით არ იცნობდა.

ამ სიუჟეტს მოპასანმა ჯერ კიდევ 1882 წელს მიმართა მოთხრობა „ივედინ სამორისში“. ჟურნალებმა საშველი აღარ მისცეს გაუთავებელი თხოვნით, დიდ ჰონორარს სთავაზობდნენ. მოპასანიც დაჰყაბუდდა და, როგორც იმ დროს მოიქცა, როცა „პარიზელი ბურჟუის საკვირაო გასეირნებას“ წერდა, ახლაც მოიშვედია უკვე გამოყენებული თემა, „შეასწორ-შემოასწორა და ჩადხი გაჰკრა“.

„ივეტა“ „ფიგაროს“ ფურცლებზე იბეჭდებოდა 1884 წლის 29 აგვისტოდან 19 სექტემბრამდე. დამთავრებს თუ არა ნოველას,

დიდი ვერაფერი შვილი გამოივიდაო, აგრე დაასკვნის იგი. ავარს იმის ნებასაც კი არ დართავს, ცადკე წიგნაკად გამოსცეს: „არ იფიქრონ, დიდ რამედ ვაგდებდე. ერთი ეგ მინდოდა — და ეს მოვასერხე კიდეც — ფეიესა და კომპანიის ნატიფი მანერა გამომესახა. ეს არის უბრალო სამშვენიისი, განა ფსიქოლოგიური ეტიუდია. მარჯვე ნამუშევარი ეთქმის, მაგრამ ძადას მოკლებულია...“

ასეთი მკაცრი დასკვნა უმართებულო გახდავთ. გისეუდ საბუთს დამაჯერებლობა აკლია. ახადგაზრდა დარდიმანდეები, ჟან დე სერვინი და დეონ სავადი, ეწვევიან მარკიზა ობარდისა და მის ქალიშვილს — ივეტას. მარკიზა კურტიზანია, მისი ასული კი უმანკო, გულუბრყვილო ქალიშვილი გახდავთ. კურტიზან ობარდისთან სტუმრობისას, სენის ნაპირას, ის ორი ახადგაზრდა კაცი — ეშხიანი გოლიათი და გულმგრძნობიარე ყმაწვილი — ეზიარება ქაღური ბუნებისა და წყლის უჩვეულობას.

მარკიზა ობარდის მამული გაშლიდიყო მაღლა, სენის საქცევის თავზე; მდინარე აქ „მარდისკენ უხვევდა ზედ ბალის ღობესთან“.

„მუსკადს“¹ — ჟან დე სერვინის — ქალიშვილი შეუყვარდება (მსგავსად მოპასანისა — მარტოლოდენ ახირების გამო), თუმიცა მშვენივრად მოეხსენება, რომ კურტიზანის ქალიშვილს ცოლად არ ირთავენ. ქად-ვაჟი დიდხანს დასეირნობს ხოლმე. და ამ მათი სეირნობის აღწერა მოპასანის შემოქმედების ბრწყინვალე ფურცლებია. „არემარე ბნელს მოეცვა, ხშირ, მედნისფერ ბნელს. მაგრამ ცა ცეცხლოვან მარცვლებს ისროდა, გეგონებოდა, იმ მარცვლებს მდინარეზე აბნევსო — მრუმე წყალი ერთიანად მოწითულიყო ვარსკვლავებით“. უკვირს კია მუსკადს, მაგრამ რწმუნდება, ქალიშვილი უბიწო არსება ყოფილაო. მისი მეგობარი, „მესადინასთან მყოფი ჰერკუდესი“, დედასთან ერთობა, მუსკადი კი ქალიშვილის სიწმინდის პირისპირ აღმოჩნდება. ქალიშვილი სთხოვს და ვაჟს „სამყვარეში“ მიჰყავს იგი.

და აი, ჩვენს წინაშე კვდავ მდინარეა — სიციდ-ხარხარი, ქყდეტა, შეგუბებუდი ჰაერის მძიმე სუნი, ოლონდ ის ფერები, რითაც

¹ სიტყვა „მუსკადი“ ნიშნავს მიმოსის სახმარ ბურთულას, რომელსაც მიმოსი ხან გამოვიჩინეს, ხან კიდევ უეცრად გააქრობს.

მდინარეს გვისატავს ვი, ახდა სუდ სხვანაირია, ვიდრე მოთხრობა „პოდის ნანდაურში“ იყო. მას იზიდავს იმ ჩრდილთა რიადი, სის მოცახცახე ფოთლებიდან რომ ეცემა ახადგაზრდებს სახეზე; ეს უფრო რენუარი გახდავთ, ვიდრე ტუდუზ-დოტრეკი.

მუსკადი თავად მოპასანის ორეუდია, თლონდ უფრო ახადგაზრდა და თავქარიანია, უფრო უხამსი, უფრო ნაზი და ნაკლებ ყოჩალი.

ერთ-ერთი იმ სცენის დროს, თითქოსდა წინ რომ უსწრებს თანადროული კინემატოგრაფის ცნობილ ეპიზოდებს, ივეტა პატოსან თამაშს ეწევა მუსკადთან. ვაჟს ეკითხება, დედაჩემს რომ გარს ახვევია, იმ წრის ხადხისას რას მეტყვიო. ვაჟი დაუფარავად მიუგებს, განა რა საკითხავია, გარშემო ვიგინდარები ახვევიაო. ხარჭაა დედაშენი, აბა, სხვა ვინ არისო! დიდი ხნის განმავლობაში არაფრის ბაიბურში არ იყო ქადიშვიდი და უცებ სიმართლეს რომ შეიტყობს, დამის თავი მოიკდას (ეს ერთი იმ წამქეზებულ მიზეზთაგანია, რასაც ავტორი რომან „პიერ და ჟანისა“ ყვედაზე უფრო ხშირად იყენებს). ივეტას უფრო ძლიერ შეიპყრობს ეს განზრახვა, როცა ღამეული ეღვის ანარეკლზე თვადს მოჰკრავს თავის დედას, რომელიც მუსკადის ძმაკაცის, მენავე ჰერკუდელის მკვდრებში გათანგულა.

ბევრ კეთილსინდისიერ კრიტიკოსს მოპასანი ზენდე მწერდად მიაჩნდა და ახდაც ასე მიაჩნია. ამაზე დიდი გაუგებრობა რაღა უნდა იყოს! მოპასანმა ადამიანის სულის ისეთი სიღრმენი გამოგვიმზეურა, რომელთა ახსნა მხოლოდ თანადროულმა ფსიქოლოგიამ მოახერხა.

ამ მხრივ მოპასანს შუათანა ადავი უკავია შარკოსა და ფროიდს შორის. მოთხრობა „მაგნეტიზმში“ იგი წარმოგვისასხავს მამაკაცს, რომელიც სიზმრად ნახულობს ერთ ნაცნობ ქადს, ვის მიმართაც აროდეს უგრძვნია ავხორცუდი ჟინი. ქადი ტიტვედი ეცხადება. კაცი ეუფდება მას. მეორე დღეს სტუმრად მიდის იმ ქადთან და ისიც ნებდება. მოპასანი თავისი გმირის პირით გვიმარტავს: „შესაძლავა მისი გამოხედვა, რომლისთვისაც უწინ გუდისყური არ მიმიტანებია, იმ საღამოს ამომიტივტივდა მესსი-ერების იღუმადი, არაცნობიერი უკუმოქცევის წყადლობით. ხშირად ამ უკუმოქცევათა მეოხებით აღგვიდგება სოღმე ყვედაფერი, რაც ცნობიერებას გამოჰპარვია, ის, რაც თავის დროზე გერ შეგვინიშნავს!“ ჩინებული ანადიზი გახდავთ.

უფრო დამაჯერებელ საბუთსაც მოვიხმობთ.

გპირი ქაღი „ივეტას“ პირველი ვარიანტის — „ივეტინ სამორისისა“ — თავს იკლავს დედის საქციელით აღშფოთებული. ხოლო „ივეტაში“ მოპასვანი უარყოფს ამგვარ ფინანსს, რათა ხაზი გაუსვას თვით ცდას ივეტას თვითმკვდელობისას; ეს აქტი გაცილებით უფრო რთულ და აუხსნედ რამედ გვევლინება უკვე, ცხოვრებაშიც ხომ ასეთა ხოლმე ხშირად.

ივეტას თავის მოკვდის ცდა, აღწერილი დახვეწილად და დაწვრილებით, ყასიდ თვითმკვდელობად იქცევა — ნახევრად სიმუდაციაა, ნახევრად გულწრფელი წადილი — ერთი იმ წინააღმდეგობრივ ქცევათაგანია, რის ჩასადენადაც ქაღს აქეზებს სიკვდილის ნამდვილი სურვილიც და ამავე დროს მისწრაფებაც, სანტიმენტალური შანტაჟი მთიშვედილს თავისი ბუნებრივი სისუსტის გამოსავლინებლად. ეს ყოველივე კარგა ხნის შემდგომ გახდა ფსიქიატრთა შესწავლის საგანი. ივეტას სიკვდილი სწადია, თან კი ისე მოქმედებს ქვეშეცნეულად, გადარჩენის საშუალება ჰქონდეს.

უკვე რამდენიმეგზის გაიედვა ამ ფურცლებზე შოპენჰაუერის აჩრდილმა. რით უნდა ავხსნათ ნაშენები იმ სუდიერი სატკივრისა, აგრე ხშირად რომ იჩენს თავს მოპასვანის ქმნილებებში? დიდი მწერალი თავად გვევლინება თავისივე დაკვირვებათა თბიქტად — ეს ასეთა. თლლნდ ისიც მანთაღია, რომ ჯერ კიდევ მთლად ახადგაზრდას იტაცებდა შოპენჰაუერი, სუდის სილრმეთა ფსიქოლოგიის ერთ-ერთი მკვდევარი.

იმ სარეკამო სტატიაში, რაც მოპასვანმა რამდენიმე წდის შემდგომ „გოლუაში“ გამოაქვეყნა, რათა კრებულ „მედანის სალამოების“ წარმატება უზრუნვედეყო, ამგვარ რამეს ვკითხულობთ: „უსაზღვრო აღტაცებას მგვრიან ამ სკოდის (რომანტიზმის. — ა. დ.) დიდი კორიფეები, თუმცა გონება ხშირად მუერჩება ამ დროს, რაკი მიმაჩნია, რომ სიცოცხდის ფიდოსოფია შოპენჰაუერისა და ჰერბერტ სპენსერისა გაცილებით უფრო ღრმად არის, ვიდრე შეხედულებანი „განწირუდნის“ სახედგანთქმული ავტორისა“. დანციგედი ფიდოსოფოსი, ათი წდის შემდეგ რომ გარდაიცვალა გის დაბადებიდან, ბევრგან იხსენიება გის ნაწარმოებებში. მოთხრობაში „სიკვდილის სარეცედთან“ მოპასვანი ქმნის მისთვის აგრე უჩვეულო სახეს სიმპათიური გერმანედისას, თლ-

ონდ ეს გერმანელი განსაკუთრებული ვინმე გახდავთ. იგი შოპენჰაუერს იცნობდა.

„კრძაღვით ავიღე ხედში წიგნი (შოპენჰაუერის ჩანანიშნობიანი. — ა. დ.), თვადს ვავლებდი ჩემთვის გაუგებარ სიტყვებს (გუთური ანბანი. — ა. დ.), რომლებშიც ჩაქსოვიდიყო უკვდავი აზრი კაცისა, ვინაც ადამიანის ოცნებათა უდიდესი გამანადგურებელი გახდათ ამქვეყნად“. ნიცშესი ვიმ არა უწყის რა, სახელი თუ გაუგონია მისი. მოპასანი შოპენჰაუერის ვოლტერთან შედარებისას უპირატესობას „კანდიდის“ ავტორის „უწყინარ სარკაზმს“ კი არა, გერმანელი ფილოსოფოსის „ურყევ ირონიას“ ანიჭებს. „დაე, ედაონ და გუდისწყრომა მოერიოთ, დაე, აღშფოთდნენ, ანდა აღფრთოვანდნენ, — შოპენჰაუერმა სამუდამოდ დაასვა კაცობრიობას თავისი ზიზღისა და გუდგატეხილობის დღი...“

რა გასაკვირია, მოპასანს თავისი თავი დიდი ფილოსოფოსის ღიოწაფედ გამოეცხადებინოს.

„წუთისოფდის სიამეთა გამო რა გაწბილდა (ისევე, როგორც სვით ვი. — ა. დ.), მან გააქარწყდა რწმენა, სასო, პოეზია, ოცნება, გააუმაქნისა მისწრაფებანი, მოსპო მიამიტური მიმნდობელობა (იგივე ქნა, რასაც ვი იქმს. — ა. დ.), ჩაკდა სიყვარული (რის ქმნასაც ვი დამობს. — ა. დ.), დაასამარა იდეალიზმი, ქადთან დამოკიდებულებაში თავჩენიდი, გამოააშქარავა გუდისმიერი ნეტარი ცდომილებანი — განახორციედა უდიდესი, გაუგონარი მამხილებელი მუშაობა (რის ქმნასაც ვი აპირებს. — ა. დ.)...“

— მაშ, ახლოს იცნობდით შოპენჰაუერს?

— ბოლო წუთამდე არ მოვშორებოვარ, ბატონო“.

შოპენჰაუერი, ბედეტრიზებუდი, აღსარების მთქმედ მომაკვდავ ადამიანად წარმოსახუდი, თითქმის ზებუნებრივ შთაბეჭდილებას ახდენს. ყვედაფრის გამაბიაბრუბედ ამ მოხუცს მოპასანი გვიხატავს „ხმაურიან სადუდეში, სადაც იგი, ხმედ-ხმიედი და დალმეჭიდი, თავის მოწაფეებს შორის იჯდა, იცინოდა თავისებური დაუვიწყარი სიცვიით და ბეღვნიდა იდეებსა თუ რწმენას“. ის ფრანგი, ვინც აგრე ნატრობდა შოპენჰაუერთან შეხვედრას, გაოგნებუდი გაეცადა იქაურობას, ამბობდა: „ასე მგონია, სვით ეშმაკთან გამეტარებინოს ეს ერთი საათი“.

გერმანედი ამხანაგთან ერთად ფხიზლობს ეს-ეს არის გარ-

დაცვიდი შოპენჰაუერის სარეცედთან. მათ ეწვევებათ, ფილოსოფოსი კვდავაც იცინისო „იმ საზარელი სიცილით, რაც გვაძრწუნებს მისი სიკვდილის შემდეგაც კი“. ცხედარს მქისე სუნი აუვა. ორივე მეგობარი გვერდით ოთახში გავა. ანაზღეუდად რაღაც ჩქამი მოესმით და ძარღვებში სისხლი გაეყინებათ. შებრუნდებიან ოთახში, სადაც მიცვადებუდი ასვენია. შოპენჰაუერი აღარ იცინის. ხედოვნური კბილები გადმოვარდნია პირიდან — ვერ დაუმაგრებია მოდუნებულ იოგებს.

ჰერბერტი სპენსერიმა უფრო ნაკლები გავდენა იქონია მოპასანზე, ვიდრე გერმანელმა ფილოსოფოსმა. თუ შოპენჰაუერი გის ასწავლიდა ცხოვრების მიერ დაგებული ამა თუ იმ მახის გამოცნობას, ინგლისედი ცოდნის შეფარდებითობის ბუნდოვან გრძნობას უნერგავდა. „თუ მეცნიერებას განვიხილავთ თანდათან გაფართოებად სფეროდ (საოცარი განჭვრეტია თანადროულ პიპოთეზათა — ა. დ.), მაშინ შეგვიძლია ვამტკიცოთ, რომ მეცნიერების წინსვდა მხოლოდღა ამრავლებს მის გარემომცვედ იდუმაღთან შეხების წერტილებს!“.

სპენსერს, ისევე როგორც მოპასანს, შემეცნება წმინდა წყდის სიცრუედ ესახება. აზრი ვერ ჩასწვდება ვერც უსასრულოდ დიდს, ვერც უსასრულოდ მცირეს. ამის გამო უჭკველია შეუცნობედის არსებობა.

ამ დასკვნისაგან მომდინარე უიმედობა აკრიაყოფილებს და ამართლებს კიდევ სიცოცხლით სავსე ეტრეტედ პესიმიისტს. გი შოპენჰაუერს გაეცნო მისი „აზრებისა და მაქსიმების“ მიხედვით, მოპასანს მეგობარმა ჟან ბურდომ რომ თარგმნა და 1880 წელს გამოქვეყნდა.

გიმ უფრორე ბურდოსთან საუბრების წყადლობით აღმოაჩინა გერმანედი ფილოსოფოსი, ვიდრე მისთა თხზულებათა შესწავლით. ამ საუბრების შედეგად 1880 წდის 30 დეკემბერს „გოდუაში“ დაიბეჭდა სტატია — „თანამედროვე დიზისტრატეზე“, რომელდაც სიფრთხილით უნდა მოეკიდოს კაცი, რადგან მოპასანმა იქ ფრიად გაამარტივა ის აზრები, რაც გამოთქვა ავტორმა წიგნისა — „სამყარო, ვითარცა ნება და წარმოდგენა“.

იმის შიშით, გაზეთის მკითხვედი ქადები არ მოვიმდუროო, მოპასანი წინდახედუდად იქცევა და ასე იწყებს სტატიას: „თუმიცა შოპენჰაუერიოთ დიდად აღფრთოვანებუდი გახდავართ, აქამდე

მისი შეხედულება ქაღზე გაზვიადებულად თუ არა, ყოველ შემთხვევაში, ნაკლებ დამაჯერებლად მიმაჩნდა“. მოკლედ გადმოგვცემს ამ შეხედულებას: ქადი დიდი ბავშვია, თვრამეტი წლისა რა შეიქნება, მისი გონების მომწიფებაც წყდება; ჭკუათხელი და გონებაშეზღუდული გახდავთ: მისწრაფება უსამართლობისადმი, „ინსტინქტური ვერაგობა და დაუძევები მიდრეკილება სიცრუისადმი“ დიაცის ბუნების ძირითადი მანკია.

ქადთა სახეების უმრავლესობა მოპასანს მუქი ფერებით აქვს დახატული, აბატი მარინიანს „მთვარის ნათელიდან“ ისევე სიქულს ქადთა ჯიდაგი, როგორც რომან „წუთისლოფის“ აბატს. მარად და მარად იგივეა დიაცი: „ქადი მის თვალში იყო სწორედ რომ „ათვისის უწმინდური ბავშვი“, პოეტის თქმისა არ იყოს... სუსტი და იდუმად გულისამაჩქროლებელი არსება...“ ასეთად ვვლინება იგი პოდსაც, რომელსაც თვისდაუნებურად მოულებს ბოლოს: „მან პოდს შეხედა იმ გამოუცნობი, ცბიერი გამომეტყველებით, რაც ასე ანაზდად გამოკრთება ხოლმე ქადის თვალთა სიღრმეში...“ ისიც ივეტასავით მიენდობა თავბრუდამხვევ თრობას... „და რაკი ერთხედ დაეცემი, სულ უფრო თავქვე მიექანები“. ეს თვით მანონი გასდავთ. ქადი აღტაცებას ჰგვრის გის, თან აშინებს და თანვე გულისთქმასაც უღვიძებს. ოღონდ დამორჩილებით არ ემორჩილება მას. „აბა, ნახე, რა ხერხს მიმართავენ ხოლმე მათგან ყველაზე პატიოსანნი საიმისოდ, რომ რაიმე საწადელი ავასრუდებინოთ... მუდამ გამარჯვებულნი გვევლინებიან, ძმობილო, მეტადრე მაშინ, როცა საქმე გათხოვებას ეხება“.

ეს წყდის საუფლოს მანონა, საღონისა და ქვაფენილისეული მეღუზინა! მამაკაცზე ბატონობს ღიზისტრატეს დარად, ამასთან ერთად ადასტურებს შოპენჰაუერის შეხედულებებს. „სიყვარული, ეს ყველაზე უფრო პირუტყვული ინსტინქტი, ყოველი ცხოველისათვის ნიშანდობლივი ეს მახე, ბუნების მიერ ჩვენს გასაბმედად დაგებული, ქადის ხედში ბატონობის საშინელ იარაღად იქცა“.

მაგრამ დაახლოებით 1884—1885 წლებში ქადს უკვე გასჩენოდა ფიქრი, ამ იარაღზე უარი ეთქვა. მოპასანი წინასწარ ხვდებოდა, რა სახეს მიიღებდა ფემინიზმი და რაკი „მოღური“

---

1 მ ე ლ უ ზ ი ნ ა — მოუსიდელებელი და მოღალატე ფერია შუასაუკუნეთა ფრანგული დეკონდებიდან და რაინდული რომანებიდან.

იდეების ამბავი კარგად მოეხსენებოდა, საკუთარი თავდასაზრისი მსწრაფად გამოთქვა: „დედაკაცი, ჩვენი მბრძანებელი, გაგვითანასწორდება. მით უარესი მისთვის!“ და ეს აზრი კაცს გაგახსენებს 1900-იანი წლების ერთ იდუსტრინებულ ჟურნალში მოთავსებული სურათის მინაწერს. სურათზე გამოსახულია დათინური უბნის ორი სუფრაჟისტი¹, კაფეს წინ მასდაათობენ სუფლოს ქუჩაზე; იქვე კი, ტერასაზე, ორი „სანდლომიანი ქალი“ ზის. პირველი ამბობენ: „ჩვენ გვინდა მამაკაცთა თანასწორნი შევიქნეთ“. მეორე კი თავისას იმეორებენ: „გვიჩვენია, კვდავ მათი საყვარლები ვიყოთ!“ გასაკვირი არ არის, რომ „ივეტას“ ავტორი ამ უკანასკნელთა მხარეზე დგას. „იცით რა, ქაღალტონო, რაგვარი სიყვარულიც უნდა აერთებდეს მამაკაცსა და ქალს, გუდითა და გონებით მუდამ ეუცხოებათ ერთიმეორე, მეომარ მხარეებად რჩებიან...“

სიღამაზის მეშვივობით თსტატურად შენიღბოს თავისი საზიზღარი არსი — მხოლოდ ამას სთხოვს გი ქალს და ამ თხოვნას იმეორებს უფრო და უფრო დაჟინებით: „კი, არიან ისეთი ქალები, მხოლოდ ჩვენდა საოცნებოდ რომ გაუფრჩქნოდან, სულ ერთიან რომ შემკუდრან პოეზიით, იდეადის ბრწყინვალეობით, ესთეტიკური ხიბლით, და იმ ჯადო-თიღისმით, რასაც ცივილიზაცია ანიჭებს ქალს, ცოცხადი სხეულისაგან ჩამოსხმულ ამ ქანდაკს, რომელიც აღგვიძრავს არა მარტო ხორციელ სიყვარულს, არამედ სულიერ მისწრაფებებსაც“.

შობენჭაურის მიმდევარ მოპასანისათვის ამგვარი გაპოეტურება ქალისა მხოლოდ საიმიტო საბაბია, კვდავ ეძიებდეს იდეადს, თუმიცალა ეს გამუდმებულად ძიება არაქათს აცდის, რაკ საწადელს ვერა და ვერ სწევია. გი თავდაც კარგად ხვდება ამ ამბავს. „მე მიყვარს ერთადერთი ქალი — უცნობი, დიდი ხნის ნანატრი, სანუკვარი ვინმე — ის, ვინც ჩემს გუდს დაუფლებია, თუმიცა თავლით ჯერ არ მიხიდავს, ის, ვისაც ყვედა შესაძლებელ ღირსებას ვანიჭებ ოცნებაში...“ მაგრამ ამგვარ ქალს ვერსად ნახავ და ეს თვითონაც მიშვენივრად იცის.

ბოლოს უდმობდად აღიარებს:

„ჩემს დღეში არავინ მიყვარებია“.

¹ ს უ ფ რ ა ჟ ი ს ტ ე ბ ი — ქალთა მოძრაობის მონაწილენი, მოითხოვდნენ ქალებისათვის საარჩევნო და სხვა პოლიტიკური უფლებების მიანიჭებას.

მონაწილის ქაზა, ანუ „ქარაიბელი სუტენიორის ბინა.“ — სარკოდან
 მხობილი სიკვდილი. — ტურბანევი და შანტალის ბინა. — სანა-
 თარი თავის გამომავლება. — სიკვდილის წინათგამოსა. — ვაზნარი
 და სიკვდილი ვიკი. — ვაზნარის ქაჯარაბა. — ვიკიბი ოდით-
 კის წინა. — დამაზი მამობარი და ვიკიბის ბარდავდა. — ყმა-
 ბამყობი ხაზი

უჩვეულოდ თბილი პარიზული საღამო იდგა, მონსოს პარკი-
 დან აყვავებული წაბლის ხეების მოტყობ სურნელი დიოდა. ახად
 ბინაში გაღასული გი „ჟიდ ბლასიდან“¹ გამოგზავნიდ ანაბეჭდებს
 კითხულობდა სვეტებში. ოთახში იღვრებოდა გუნოს როიანის
 ხმები. გუნო მეზობლად ცხოვრობდა. გი ღვება საწერი მავიდი-
 დან და სარკმელთან მიდის. სახლი, სადაც ამჟამად ბინა დაუ-
 დვია, მდებარეობს მონაწილის ქუჩაზე, მე-10 ნომერში, და
 ეკუთვნის მის ბიძაშვილს დუი დე პუატვენს. გოთიკური სტი-
 დის მიხედვით ნაგები, კოხტა, სამსართულიანი შენობაა, თუმი-
 ცა დიდად თვალში მოსახვედრი ან ეთქმის. ჯერ ხუთი წელიც ან
 გასულა, რაც ის ამ მოდურ უბანში, მადზერბის მოედნის მახლობ-
 ლად წამოჭიმეს. ვის პირველი სართული უკავია 1884 წლის აპ-
 რილიდან მოყოლებული, დუი კი მეორე სართულზე ცხოვრობს.
 სუდ ორასიოდ-სამასიოდ მეტრით თუ იქნება დაშორებული
 მონაწილის ქუჩა დიულონის ქუჩისაგან, მაგრამ გი შეგნებულად
 გამოერიდა უხეირო მხატვრებით დასახლებულ ბატინიოლის უბ-
 ანს, მონსოს პარკის სიმწვანისკენ გადმოინაცვლა. პარიზის და-
 რად ისიც დასავდეთისკენ მიიღვტვის.

ათასში ერთხელ ედისეს მინდვრებისაკენ მიმავალი ფიაკრი
 თუ შემოუხვევს ამ წყნარ მოკლე ქუჩაზე. ჩუმდება გუნოს რო-
 იადი.

ამ ბინას გონკური „ქარაიბელი სუტენიორის ბინად“ მონათ-
 ღავს. აქ გადმოწვდამდე გი დიდხანს ეთათბინებოდა მეშაადრე-
 ებს. შიშველი კედლები დასანახავად ეჯავრება.

„ხან სასადილო ოთახის ბროწეულისფერ-მეწამული შაადრის

¹ „ჟიდ ბლასი“ 1885 წლის 6 აპრილიდან 30 მაისამდე იბეჭდებოდა „და-
 მაზი მგობარი“.

ცქერით იამებს თვალს, ხან — ღუი მეთექვსმეტის სტიღზე გაწყობილი სასტუმრო დარბაზის ღურჯი შპადერთ, ხან კიდევ — საძინებელი ოთახის მოქროსფრო-ყვითელი ეღფერთ“.

ბინის მორთულობა პატრონის ბუნებას გვიმჟღავნებს, აგრე მიაწინა მოპასანს. მწერდის სასლი იმ წღებში ღოტის¹ ყაიდის ქარვასდას წარმოადგენდა. აქ ეღგა პენრის მღორის დროის საწოღები, რენესანსის ეპოქის კარადები, ეგო უცნაური ტყავები, პქონდა იტადიედ წმიდანთა გამოსახუღებანი, ხატის მეჭედიღობანი და ოღარები, რითაც ამ აგნოსტიკოსის მაგიღები იყო მოფენიღი. ეკიდა მღარე ნახატები, ჟერვეკისიეული ნამუშევერებით დაწყებული და მღისონიესეულით დამთავრებული. კაბინეტი თითქმის პერკუღდისისად, რომედსაც დაბადი ჯურის კოკეტის გემოვნება აქვს: აქ თვადს ხვეღბა ანგეღოზთა მოვარაყებული თავები, რკინით მოჭედიღი ვიტრაჟები ფერადი მინისა, ხვიარა მცენარეების ხასხასა სიმწვანე, ხადიჩები და მოფარდაგუღობა. წითელი ხის მაგიღაზე მღგარი ვეღებერთეღა ბუღა, აქეთ-იქით ქრისტიანი წმიდანები რომ ამოსღგომიან, მწერადს მოპენპაურისეული ყაიდის ნირვანას პპირღება.

ეს კუნთმაგარი მღმღვალური, მღღის მღუნდა, ნამღვიღი მოჭიღდავე, მოტრფიადე სუფთა პაერის და მაცოცხღებელი წყდისა, ეს მოთაყვანე სიმარტივისა ცხოვრობს „ნადავდის“² დახმულ სათბურში. პარამხანაში ცოღებს რომ უღვიან, ისე სათუთად უღვის თავის ყვავიღებს. მათი კოკორი „იღუმადი, მაცღუნებელი, ტკბიღგემოვანი ტურპ-პირია, ჟერ რომ გამოაჩენს და მერმე დამადავს ხოღმე ამ პაწაწინა ღვთაებრივი არსებების ნაზ, მომხიბღავ, უბიწო ასოთ, არსებებისა, რომედნიც საამურად ფშევენენ, ოღონღ უტყვნი არიან“. ეს ფრიად გამჭვირვადე ქარაგმული თქმაა. ხურვად პაერში ტრიადებს დამბანგავი, აგრე საცნაური სუნი დროებისა.

სავსებით მართადი გახღდათ გონკური, როცა ამ მორთუღო-

¹ დოტი პიერ — ნამღვიღი გვარ-სახელია ჟიუღიენ გო (1850—1923 — ფრანგი მწერადი, კოღონიური ბომანის ერთ-ერთი შემქმნელი, დიდ ჟურადღეუბას უთმობდა ეგზოტიკური ქვეყნების აღწვანას.

² „ნადავდი“ — ე. ზოღას ბომანი, რომედშიც დიღო აღვიღი ეთმობა არისტიღ საკარის სახღში ფაქიზი გემოვნებით მოწყობიღი ობანჟერების აღწვანას.

ბის გამო ამბობდა, მორთულობისა, რაიც ააშკარავებდა „დამაზი მეგობრის“ ჟამინდელი მოპასანის ხასიათს: „დადახვროს გამჩენმა, რაღა აქაურობა და რაღა კახპის ოთახის მოწყობილობა!“

თქმა არ უნდა, ავხორცობა, რითაც ამ ბინის ჰაერი ერთიან გაჟღენთიდა, საფუძვედთა საფუძვედს შეადგენს ხსენებული რომანისას, რომლის ყოველი თავი დაწერის უმაღლეს სტამბას ეგზავნება. ოლონდ შევცდებოდით, თუ „დამაზი მეგობრის“ განხილვისას უგულებელყოფდით მის მეორე მხარეს — შიშს. ეროტიკა მოპასანისთვის სიცოცხლის საფუძვედია, შიში კი — სიკვდილისა; ორივე ეს თემა ერთურთს გადაწვნიან პერმესის კვერთხზე შემოხვეული სიმბოლური გველების დარად.

მწერადი იმისდა კვადად გადაგვიხსნის გუდს, თუ რაოდენ იპყრობს მას შთაგონება. სიკვდილას თემასთან შეხება ისევე ხშირად ჰგვრის შთაგონებას მოპასანს, როგორც სიცოცხლის თემასთან შესება. „მისი ფიქრი დასტრიადებდა ბუზებს, რომელთაც სურდ რამდენიმე საათს უდგათ სური, ცხოველებს, რამდენსამე ღლეს რომ ძღებენ, ადამიანებს, რამდენსამე წელს რომ ცოცხლობენ, ედამიწას, რომელიც ჰგიეს მარადის“.

ბანადური აზრი გახდავთ გამოთქმული, მაგრამ სასოწარკვეთილების საგალობლად გაისმის. სასოწარკვეთილებისა იმიტომ, რომ, თუ ეშხიან გის ესერსება, შეეწყოს ადამიანის არსებობის სექსუალურ მხარეებს (თუმცაღა აშკარად ეზიზღება სიტლანქე, წარმოშობილი სიახლოვისას, რასაც თან სდევს მოღვენთილობა და სენის შეყრის შიში), სამაგიეროდ ვერ შერიგებია სიკვდილის აზრს. „ეს ერთი ხანია ასე ეგონა, ამ შმორიან ოთახში რაღაც საეჭვო სუნი მცემსო...“ ნელტოებს ბერავს, მერმე ადგილიდან დგება, თან ისევე აწვადებს საკვირველი ნიჭი რომანისტიკისა — უსულო სიტყვებს სური ჩაჰბეროს, გუდუბრყვილო სანტიმენტადლობით შეპყრობილი უნებურად ცრემლსა ღვრის თავისი გმირების უყისმათობის გამო, ღოლო მათთან ერთად ხარობს, როცა იმათ ბედი უღიმის. სარკის წინ ჩერდება. აცქერდება თავის თავს. ფართო შუბღზემოთ ატლდლურ თმას აქა-იქ ვერცხლისფერი ძაფები გარევიან. ძღიერი შუბღი აქვს, თითქოს ორტოდ ნახევარსფეროდ გამონაკვეთღდი, ოლონდ წყვილი ღრმა ნაოჭი სიგრძივ სერავს ზედ წარბებთან. მათ რომ სახღდი რქმე-

ოდით, ისე როგორც რუკაზე გამოხატულ მდინარეებს ჰქვიათ, ქა-
დად და სიკვდილად იწოდებოდნენ.

სწორი ცხვირი, ძაღუმად დაბჯრილი ნესტოები ხშირ უღვამს
ზემოთ. ქვედა ტუჩქვემი დაჩნული ხადი გამოკვეთს წინ გამო-
წეულ ნიკაპს. ნიკაპი ერწყმის გადახსნილ საყეროში ჩაზრდილ
ხარისებურ კისერს. ჩიყვი აქვს? ანა. ჯერ ეს-ესაა მისი ნიშა-
ნი დასტყობია მხოლოდ — ისე კი ოდნავ გადიდებული აქვს ფა-
რისებრი ჯირკვადი.

გი კვდავ სარკეს მიშტერებია მონუსხულივით.

— სურ ეგ „უცნობი ვინმე“ მეფეთება თვადებში — ჩურჩუ-
ლით ამბობს.

სიკვდილი შემოსცქერის სარკიდან, სიკვდილი დასდარაჯებია.
პრიადა მინა უხმობს თავის ორეულს. მეორეს. თავისსავე
თავს. „ამ შავით მოსილ უცნობს, რომედიც ღვიძდ ძმასავით
მგავდა...“ ის თემა, რასაც უწინ „დოქტორ ირაკლი გლოსში“
შეეხო მოპასანი, ახდა, „დამაზი მეგობრის“ წერის ხანაში, უფ-
რო ღრმავდება. რამდენიმე თვის წინ გის დაესრულებინა „შეშ-
დიდი“ — მომავალი „ორდას“ ეს ადრინდელი ვარიანტი. ამ მოთხ-
რობაში მთავარი როლი მიკუთვნებული აქვს... სარკეს. კაცი ზურ-
გით შებრუნდება სარკიანი კარადისკენ, მას „ძლიერ გაგანიერე-
ბუდკადებიანი თვადები აქვს“. უცებ რალაც ტკაცუნი მოესმის
ზურგს უკან: „წედში გავიშართე და ისე მკვეთრად მივტრიალ-
დი, კინალამ წონასწორობა დაკვარგე. ღლის სინათლე იდგა, მაგ-
რამ სარკეში ვერ დავინახე ჩემი ანარეკლი სარკე ცარიელი იყო,
გამჭვირვადე, სინათლით გადიცდილებული. მის წინ ვიდექი, შიგ
კი არ ვჩანდი“. უცნობი ვინმე გასხდტა ამ კაცსა და მის გატ-
ყდაბუდ, ძღივს დასადანდ ანარეკლს შუა. და „აი, თანდათან ვცნო-
ბდი ჩემს თავს ბუნდში, მინის სიღრმეში, თითქოსდა წყლის
წიაღ; მეჩვენებოდა, რომ ეს წყალი მარცხნიდან მარჯვნივ დი-
ოდა, დიოდა ნელიად, თან უფრო და უფრო მკაფიოდ აჩენ-
და ჩემს გამოსახულებას...“

ეს მეყსეული დაბნელება გონებისა მეცნიერულ-ფანტასტიკუ-
რი დიტერატურის საუკეთესო მონაპოვარს გვაზიარებს და ამ
ჟანრის მომავალი განვითარების საწინდრადაც გვევლინება. ანა-
და, რარიგ მძიმე და მიაშიტური იყო ფანტასტიკა „დოქტორ
გლოსის“ და „გვამის ხედისა“| გემოვნებაგანვითარებულმა გიმ

ბოდოს და ბოდოს შეითვისა ტურგენევის დარიგება: ფანტასტიკური მით უფრო უტყუარი ჩანს, რაც უფრო ახლოს დგას ჩვეულებრივსაან. „დიდ რუს მწერადზე უკეთ არავის ეხერხებოდა, ადამიანის გულში ბრძოლა აღეძრა იღუმადის პირისპირ... მას შეეძლო შენში ჩაენერგა ანგარიშმიუღებელი შიში უხიდავის წინარე, გამოეწვია კრთომა კედლის იქით მიმადული უცნობის გამო... თამამად როდი იჭრებოდა ზებუნებრივის სფეროში, როგორც ედგარ პოს ან ჰოფმანს სჩვეოდა; მარტივი თხრობით ახერხებდა საზარეღისა და აუხსნეღის შერწყმას...“

მოპასანი ფრიად ზუსტად მსჯეღობს: „მწერადმა ხედი მიკყო ძღვის მოსახეღებეღი ამა თუ იმ ეღფერის ძიებას; ის ახღა უფროღე გარს უტრიადეღდა ზებუნებრივის, ვიღრე გვაზიარეღდა მას. ცხოვრების სიმართღის მიჯნაზე მიღგარი, იგი გასაოცარ ეფექტს პოუღობღა ხოღმი“.

მოპასანიც სწორეღ ამას ესწინაფვის, რაკი ფანტასტიკურის გამოსახვის ახად ხერხს მიავნო.

ოფღით დაცვარუღ შუბღს იწმიენღს. მარჯვენა თვადი სტიკოვა... ტასარმა კარზე მოუკაკუნა და შემოვიღდა, მაგრამ გის არაფერი გაუგონია. თავის ჩანაწერებში ფრანსუა გვიამბობს: 1885 წეღს, როცა სრუღი გაფურჩქნის ხანაში იყო — როგორც ფიზიკური; ისე მორადური თვადსაზრისით, გი ეღ მოპასანი უცნაურ მოჩვენებებს ხეღავღა. არაერთხეღ მიცნასავს, სიტყვას შუაზე რომ გაწყვეტიღა და სიცარიეღეს მიამტიერეღბოღა. შუბღს მოჰმუხნიღა და თითქოს იღუმად ხმას აყურადეღბღა. ასე გრძეღღებოღა რამეღენსამე წამს, ოღონდ თავდავიწყებისაგან გამოსუღი, უნიათო ხმით დპარაკობღა, თითოეუღ სიტყვას საგუღდაგუღოღ გამოთქვამღა...“ ფრანსუამ ეს ამბავი ზუსტად შენიშნა. პატრონი ერთბაშადვე გამოერკვევა: „კაცი ცხადს უბრუნეღბა“.

ფრანსუა მორიღებით ჩაახვეღებღს.

— რა ამბავია? აკი გთხოვეთ, როცა ვწერ, ნუ შემაწუხებთ-მეოქი.

— სასწრაფო პაკეტი გახღავთ ქადბატონ ვრაფის მეუღღისაგან...

— მაინც რომელია? რვანი მყვანდნენ სადიღზე წინა კვირას.

— გრაფის მეუღლე პოტოცკაიასაგან გახდავთ, ბატონო.

მოპასვანი პაკეტს ჩამოართმევს, გახსნის, ერთ წამს გაი-
რინდება.

— რა დაგეშართათ, ბატონო? უქეიფოდ ხომ არ შეიქენით?

— მომიტანეთ. ანტიპირინი და მარტოკა დამტოვეთ.

სიკვდილი და გრაფინია! რა საუცხოო სიუჟეტია... რომანში „სიკვდილივით ძღიერი“ (ესეც ნიშანდობლივი სახელწოდებაა!) გი მიუბრუნდება სარკისაგან მომდინარე სიკვდილის თემას; გრაფინია დე გირუას — კიდეც ერთი გრაფინია — ახლახან გარდაცვლია დედა: „თითქოს მართლაც გრძნობდა რალაც ოდნავ შესამ-
ნვევ ჟუვიდს, გრძნობდა, თანდათან როგორ უღარავდა შუბღს ნაოჭები, როგორ მომწვაროდა დოყები და მკერდი. უამრავი წვრიღ-წვრიღი ნაოჭი უჩნდებოდა, რის გამოც კანი მოთედიღი და მჭკნარი უჩანდა. კანის რაღმე დაავადებისაგან კაცს რომ ქავიღი საშინღად შეაწუხებს და ფხანას აუღებს, ისე ვერ იკავებდა თავს ეს ქადი სარკეში ცქერისაგან, ვერ იკავებდა სწრაფად მეღინი დროის გამანადგურებელი, უმწნევი მოქმედების საცნაურ-ყოფისა და ამით აღძრული შიშის გამო, რა არის მადღიმად ერწმუნებინა დროის მიერ დასმული დაღი. ეს საცნაურყოფა, ეს შიში სარკეებისკენ უხმობდა და იზღდავდა, სუღ ერთთავად შიგ იცქირებოდა და წამდაუწუმ აკვირდებოდა, უკირკიტებდა — თვაღი არ მატყუებდესღ — დრო-ჟამისაგან მოყენებული ვნების სა-მუღამოდ დაჩნეუღ კვადს... ეს ჩვეუღება ავადმყოფობად, მანღად ექცა...“

აქ ყვეღაფერი ცხადად და კარგადღაა ნათქვამი.

იმავე 1885 წეღს გი ამგვარ რასმეს გაანდობს ქადბატონ X.-ს: „როცა ჩემს პირისახეს სარკეში დღეღხანს ვაკვირდები ხოღმე, ზოგჯერ საკუთარი თავის შეგრძნობას ვკარგავ. ასეუღ წუთებში ყვეღაფერი ირევა ჩემს ცნობიერებაში, მეუცნაურება, რომ ვხეღდავ აგერ ამ თავს, რომეღღსაც ვეღარა ვცნობ. მაშინ... გაჰაკვირი ამბავი მგონღა, რომ ვარ ის, ვინცა ვარ... ანუ ვინ-მე...“

როცა რომანი „ღამაზი მეგობარი“ პირვეღად გამოჩნდება მაღაზიის დახღებზე, გი დე მოპასვანი დოყაწითეღა ვაშღივით ლაჟღაღა გახდავთ; გონებაც ჯერ ისევე ნათეღი აქვს, ანადღა, უკვე

აფორიაქებენ მოჩვენებები. მღვდვარება შეგიბყრობს კაცს, როცა იმავე წერილში ამ ადგილს წაიკითხავ: „ვგრძნობ, თუნდ ერთ წუთს რომ გავრძედე ეს ამბავი, — სულ მისად შეშდიდი შევიქნებოდი“.

სიტყვა „შეშდიდი“ აქ მოწმის ჩვენება ვერ ექნება ფსიქიატრებისათვის; ის კი უდავო გახდავთ, რომ ათაშანგი უძლიერდებოდა და ავადმყოფს პროგრესიულ დამბლას უქადდა.

საკუთარი თავით ამგვარადვე მოწმისხული გამოჰყავს მოპასანს მოტლანქო დამაზი მეგობარი: ხასიათის ეს ნიშანი დაიტმოტივად გასდევს რომანს. გი ამაში ანგარიშს აძლევს თავის თავს, სალამოს, როცა დაწერილს გადაიკითხავს. დიახაც გაგაკვირვებს კაცს შენივე ნაკადმევი გემახსოვრებათ: დამაზი მეგობარი პირველად მიდის სტუმრად თავის მფარვედ ფორესტიესთან. ახადთახად ტანსაცმელში გამოწყობილი, იგი საკუთარ თავს ვერ იცნობს სარკეში: „ებდა კი თავისი თავი მოულოდნელად სარკეში დაინახა და ვერც კი იცნო. საკუთარი თავი სხვა ვინმედ მოეჩვენა, წარჩინებულ ადამიანად ღოედანდა, რომედიც, ერთი შეხედვით, საუცხოოდ იყო ჩაცმული!“. ტურფა ქაღბატონ დე მარედთან პაემნის შემდეგ სიხარულით ატანილმა დამაზმა მეგობარმა „თანაზიარი ღიმილით გაულიმა და საკუთარი თავის ანარეკლს ზეიმურად, დაბდა დაუკრა თავი, თითქო ვინმე დიდებულს ესადმებოდაო“. ერთბაშად გამდიდრებული დიურუა, ვინაც ცოდს გამოსტყუა იმის საყვარლისაგან ნაანდერძევი ქონების ნახევარი (მოპასანისათვის ჩვეული სიუჟეტიც), ცოდთან ერთად ბრუნდება შინ და ბნედ შესასვლელში შედგამს ფეხს: „კიბეზე აირი აღარ ენთო. საფეხურების ვასანათებდად ჟურნალისტი დროგამოშვებით ცვიდის ასანთს ანთებდა.“

მეორე სართულის ბაქანზე რომ ავიდნენ, ასანთი გაჰკრა და უცბად აპრიადებულ სინათლეში კედლის სარკიდან ახადგაზრდა ცოდ-ქმარი წამოვიდა. ორივე მოჩვენებას ჰგავდა, რომედიც საიდანლაც ამოდივივიდა და საცაა, ისევე ღამის წყვიდადში უნდა შთანთქმედიყო“. ამ სურათს მოპასანი, ცოტა არ იყო, თეატრადური ფრაზით აგვირგვინებს: „დღურუამ (დამაზმა მეგობარ-

---

¹ „დამაზი მეგობრის“ ციტატები მოგვაქვს მის. ჯავახიშვილისეული თარგმანიდან.

მა. — ა. დ.) ის ხელი ასწია, რომელიმე ასანთი ეჭირა, რათა ისინი სარკეში უფრო ნათლად გამოჩენილიყვნენ, და სიხიანი სიცილით თქვა:

— განი, მიდიღონერები მოდიან!

მქრქად, მოლოქროსფერო შუქს ჰფენს ნავთის დამპა, ისევე ეს დამპა ურჩევნია გაზის ფეთიან აპარპაღებას და ახადფხმოკიდებული ედექტროს მკვეთრ ყვირედ ფერს. ზის მწერადი და ნორბერ დე ვარენისათვის¹ ნიშნულდ პესიმიზმს მისცემია: „ოდესმე უეჭვედად დადგება ის დღე, — ზოგისთვის კი ძადიან ადრეც, — როცა სიცილს ბოლო ეღება, რადგან ყველაფრის უკან, რასაც კი შეჰყურებ, სიკვდილს შეამჩნევ“.

მოპასანი ერთ წამს შეჩერდება და შეასწორებს:

„უკვე სიკვდილს ამჩნევ“.

ფდობერი წამოაგონდება და დბიდად ეღიმება. ღიმილი თანდათან უქრება ამ ადგილის გადაკითხვისას: „...ალარაფერი ან დარჩა ჩემს ნამდვიდ „მეს“-გან, ამ წხიარულ, ცოცხად და ძადრვან კაცისგან, რომელიც ოდესლაც ოცდაათი წლისა იყო. მე თვადყურს ვადევნებდი სიკვდილს, რომელიც საოცარი განზომილობით და ბოროტი სიღინჯით აფეთრებდა ჩემს შავ თმას. მან წამართვა მოქნილი კანი, კუნთები, კბილები და მთელი ტანი, რომელიც ოდესლაც მე მეკუთვნოდა, და სასოწარკვეთილი სულის გარდა არაფერი აღარ დამიტოვა, და საცაა, ამასაც წარიტაცებს“.

მწერლის ამ სათბურში დავანებულ სიჩუმეს მსოლოდ საათის წიკწიკი არღვევს. სკამს გასწევს გი, სკამი ჭრიაღს მოიღებს და უნებურ გაახსენებს იმ ჭრაჭუნს, კუბოს გვერდებზე შემოჭვინიდ თოკს რომ გაჰქონდა: კრუასეში ამ ხუთი წლის წინათ. „რამდენი წლის შემდეგ შევიქნები ისეთივე, როგორიც ნორბერ დე ვარენია? ათი წლის შემდეგ? ხუთის შემდეგ?.. ეეჰ! ყველა ბედიგია უაზროა — რის მაქნისია მათი გულბურყვილო მორადი და საოცრად სუდეღური ეგოისტური დაპირებანი. მსოლოდ სიკვდილია უეჭვედი“. მოპასანს აღარ წაუკითხავს ფრანსუას მიერ

¹ ნორბერ დე ვარენი — მოპასანის რომანის „ღამაში მეგობრის“ პერსონაჟი, ხანშესული პოეტი.

გადმოცემული ბარათი. თავნება გრაფინიას მოცდა მოუწევს. თვითონ ცოტა ხანს მიწვება აგერ და დაისვენებს. სარკის ვერცხლისფერ წიაღისკენ გაექცევა მზერა და ანგარიშმიუცემლად მთისრესს მარჯვენა თვალს.

მხატვარი ჟერვეკსი და ჟურნალისტი ჟორჟ დეგრანი გისთან ერთად 1885 წლის 15 აპრილს რომში ხვდებიან მათობედ იტალიურ გაზაფხულს. ანრი ამიკი, რომანისტი და დრამატურგი, ნეაპოლში უნდა შემოუერთდეთ. გის ძლიერ უყვარს მოგზაურობა, ჰოდა, რომანზე მუშაობაში დანთქმულმა ცოტა ხნით „ამოიყურე ყუმბედავა“. სიახლის ნაკადს მტკიცენუღად აღიქვამს, მიტომაყ ჯეროვნად ვერ შეაფასა ვენეცია, თუმიცა ძადიან მოეწონა ვერონეზე. რომმა გული აუმრიზა, არც აქაური მხატვრობა მოსდის თვადში! „მიქედანჯელოს „განკითხვის დღე“ იმ ფარდას გაგონებს, უბირ მენახშირეს რომ მოუხატავს ბაზრობაზე გამართულ ბადაგანში, სადაც ერთმანეთს მოჭიდავეები ერკინებიან; ამგვარი გახდავთ ჟერვეკსისა და რომაული სკოლის იმ აღზრდილთა აზრი, ვისთან ერთადაც გუშინ ვისა დიდე“.

იმედგაცრუებუდი მიემგზავრება ნეაპოლისკენ. აი, ქადაქიც ამას ჰქვია! აჰანდე, ჩიიიას ქუჩა, თაემომწონე ოფიცრები, ყაჩაღანა გოგოები, შავტუხანი და ფეხბადნიანნი, ტიდიანი ვდახაკნი, ფაჩინიები, რომლებიც რქებივით გაწვდიდ ონ თითს მოგაშვერენ, აქაოდა ავი თვადისაგან დაგიფარავთო, სამაგიეროდ კი უნვ მოწყადებას მოითხოვენ, მათხოვარი ქალები, თავიანთი მიმხმარი კურტუემები მზისათვის რომ მიუფიცებიათ ყვედას თვადწინ, იქვე კი ვილაც უსაქმური „სანტა-დუჩიას“ მღერის. ტრატორიების ღია კარიდან მოდის ცხელი საჭმლის მადისაღმძვრედი სუნი, ბაროკოს სტილით რაგები ურიცხვი ეკდესია კი თითქოს ზედ დაყრდნობია მარმარდოს სვეტებს! გის ძადიან მოსწონს ნეაპოდი, რა სუნს არ აფრქვევს აქაურობა. უყვარს ნეაპოდელებიც, „ეს მკვირცხდი, მოყრიამუდე, ხელების ქნევით მოლაპარაკე, მუდამ აღვზნებუდი, თითქოსდა ნიდაგ ციებ-ცხელებით შეპყრობიდი ხადხი.

— თუ მოისურვებთ, ეგ გარყვნილები იმასაც კი მოგიხერხებენ, ვეზუვს მიუწვეთ გვერდში“.

მხიარულად ატარებენ მეგობრები დროს! ხან დაგიდევენ წე-

სიერებას, ხან არაი საუზმობით ტრატიორია „პადინოში“ საუზ-
მობენ ცომში შემწვარი ზღვის ძღვენით და პიცათი, ადიან
ვომეროს თავზე, გადაკვეთენ ტორე დედ გრეკოს, ინახუდებენ
ჰერკულანუმს და ფუნეკუდიორის ვაგონით ავდენ ვეზუვის მთა-
ზე. გის ყვედაფერს ურჩევნია სანაპირო, სორენტო, ამადფი, სა-
დერნო და პესტუმი. თავს ბედნაერად გრძნობს, როცა მიცურავს
კაპრისაკენ — დაუვარდ ზღვაზე მოდივდივე ამ თაფდის კვერი-
საკენ — და იმას იქით, იჩიასაკენ. 15 მაისს მეზღვაურებმა
განვდეს მესინის სრუტე სციდასა და ქარიბდას შორის. სასტუმ-
რო „კატანიადან“ გი ასე სწერს ერმინა დეკონტ დიუ ნუის: „დი-
დის ოთხზე ან ხუთზე ვდგები, მერმე ოთხთვადაზე ვჯდები და
მივდივარ, ანდა ქვეითად მივუყვები. ირგვდივ ვხედავ ძეგდებს,
მთებს, ქადაქებს, ნანგრევებს, განსაცვიფრებედ ბერძნუდ ტაძ-
რებს თუ უცნაურ სანახებს, მერმე ვუდკანები გამოჩნდება —
ტადახის მფრქვევდი პატარ-პატარა და დიდი, ციცხდის მფრქვე-
ვდი ვუდკანები. ერთი საათის შემდეგ ეტნაზე ასვდას ვაპი-
რებ“.

პარიზში ჩამობრუნება ივნისის დამდეგს აქვს განზრახუდი,
მერმე კი სამკურნალოდ გაემგზავრება შატელ-გიუიონში, „იმი-
ტომ რომ კუჭის ტკივიდი მაწუხებს და თვადებმაც მთლად მიმ-
ტყუნეს“. ხოლო ჯერჯერობით გი რომში ბრუნდება, აქ სტუმ-
რად არის გრაფ პრიმოლისთან პადაცო პრიმოლიში, რომედიც ვია
ტორე დი ნინაზე მდებარეობს.

პადერმოში ყლოფნისას, როცა ანგრის ვიდა ინახუდა, დიმა
ფრანგმა მიწერადმა სურვიდი გამოთქვა, ის ბინა დაეთვადიერები-
ნებინათ, სადაც ვაგნერმა „პარსიფალის“ ბოლო აკორდები დაწერა.

— დიახ, ბატონო, დიდი დივანი შუაგუდ ოთანში იდგა და
ზედ მიზინავი ოქროქსოვიდი პქონდა გადაკრუდი.

ფიქრში წასუდი გი სარკმედთან მივიდა, უგუდისყუროდ მო-
ავლო თვადი პარკს, მერმე ერ:აბაშად შემოტრიადდა ძვედებური
სარკიანი კარადისკენ, ერთ წამს განცვიფრებამ შეიპყრო: საკუ-
თარი ანარეკდი დამახინჯებუდი იხიდა.

— აქ ბატონი ვაგნერი თავის თეთრეუდს ინახავდა, ვარდის
ესენცია ესხურა თეთრეუდს...

დარხარუდი კარი გუდის შემაწუხებდად ჭირადებს.

— ეს სუნი სუდ იტრიადებს, სინიორ.

პადერმოს მუზეუმში მოპასანი უჩვეულო ბრინჯაოს ვერძის წინ შედგება; ეს ვერძი სირაკუზის ნანგრევებში ეპოვათ. ეი მოაჯადოვა ამ საკვირველმა სიმბოლომ ტირანთა რელიგიისა, მისმა ურცხვმა იერმა, უზომო უტიფრობამ; კაი ერთ საათს დვას „ამ მამადი არსების წინ, რომელიც სამყაროს ცხოველურ საწყისს განასახიერებს თითქოს... ეს თავი ცხოველისა, გეგონება, ღმერთის თავიანთ, უხამსი, უწმინდური და ზვიადი ღმერთისა“.

გი თვადს ვერ ამორებს ამ სორცშესსმულ მხეცკაცს. ზოგ ადამიანს უხსოვარ დროს გამოლუტქვამს ის აზრი, რისი თქმაც თვითონ ამჟამად სწადია, დიან, ძმათი ძმა არის თვითონაც, ამ უცნაური ცხოველის ძმაა.

ამ გრძნობას, რაიც ნედინედ ეუფდება, დროდადრო მორიდებით გაგვანდობს ხოდმე, თითქოს ერცხვინებოლ: „რალაც ფეთქავს ჩემში ყოველი ცხოველისა, რალაც ღვივის ყვედა იმათი ინსტინქტისა, უდაბდეს სუდდემუდთა ყვედა ბუნდოვანი დტოდვისა“.

როგორც ტაძრიდან, ისე გამოდის ვი მუზეუმიდან მზით გაჩანჩახებულ ქუჩაში. ეს-ეს არის საკუთარი თვადით ნახა ადამიანის ცხოველური საწყისის სიმბოლური განსახიერება.

ანრი ამიკის, დევრანისა და ჟერვეკსის გარდა მასთან ერთად ქეიფობს და ერთობა მთელი არიფიონი ახადგაზრდა პრინც სკადეასა და ვიკონტი დე სერიონის მეთაურობით; მხიარულ თავგადასავადს მოუდოდნედ მოჰყვება ვიკონტის დაქორწინება; ამ ამბის შემსწრე გის ვუდიანად ეცინება! სადამოს ივი ჩვეუდებრივ მატრებაზობს, ადამიანის ხორცი ვცქამეო, ირწმუნება; ბოდოს უწმადწურ ხუმრობას იწყებს... დიდი თინბაზი ვინმეა!

იმავე დროს, პადერმოს ქუჩებში ყიადისას, მას რამდენჯერმე სვდება თვადში „უცნაური ფოტოსურათი, ზედ გამოსახულია მიწისქვეშეთი უამრავი მიცვადებუდითურთ, თავისებურად მორთული დაღრანჯუდრი ჩონჩხებითურთ“. როცა სასტუმროში ბრუნდება, ერთ-ერთი იტადიედი მეგობარი უხსნის, რასაც ნიშნავს ის სურათი; სწორედ იმ მონაჩმასს უმეორებს, რაც თვითონ თავშესაქცევად მოუყოდინებია დაპარაკის მოყვარულ გამვდედ-გამმვდედთათვის.

— ნუ წახვადთ მაჲ საზიზღრობის სანახავად. შემზარაჲი, გა-

უკონარი რამაა; მადე კიდევაც მცისპობა. უკვე აღარც ვინმეს მარხავენ იქ. საბედნიეროდ...

ამის თქმამ წააქეზა და ის იყო. ერთ დიდას გიმ კაპუცინთა კატაკომბების შესასვლელთან ზარი ჩამორეკა. კაპიუშონით თვალებამდე თავპირდაბურუდმა ხნიერმა ბერმა კარი გაუღო. გიმ ორიოდე იტადიური სიტყვა უთხრა. ბერს ყურადღება არ მიუქცევია მისი ნათქვამისთვის, ხეღოთ ანიშნა, გამომყევითო.

ქვის განიერ კიბეზე ჩადიან და უზარმაზარ დერეფანში ამოყოფენ თავს. ირგვლივ უამრავი დამანჭურ-დაგრეხილი, უცნაური სამოსით მოსიდი მიცვალებულია, ზოგი ჭერზე ჩამოუკიდიათ, ზოგი კედელზე აუყუდებიათ. ეს დაღმეჭილი მარიონეტები აქეთ-იქიდან მოსჩერებთან დაუპატიჟებელ სტუმარს. კისერზე რომ ფირფიტები აქეთ ჩამოკონწიადებუდი, მათ ვინაობას და განდაცვალების წელს გვამცნობს. ბოლოჟამინდელი მიცვალებულია აქ 1882 წელს დაუკრძადავთ. „მაშ, ეს არის ადამიანი თუ ის, ვინც ადამიანი იყო სამიოდე წლის წინ. ცხოვრობდა კაცი, იცინოდა, დაჰარაკობდა, ჭამდა, სვამდა, ხარობდა და ოცნებას ეღტვოდა. და აგერ შეხედე ერთი!“

სიცოდიის მიწას საკვირვედი თვისება აქვს: გვამს მუმიად აქცევს. ჰოდა, დაკრძადვიდან ერთი წელი რომ გაივიდის, ჭირისუფადნი ცხედარს ამოთხრიან საფდავიდან და ერთ-ერთ მთავარ დერეფანში ჩამოჰკიდებენ.

გი ქადთა დერეფანში შედის: „ქადები მამაკაცებზე უფრო უგვანოდ კომიკურნი არიან, რადგან კეკღუცად მოურთავთ. ღრუიანი თვადის ბუდეები გიმზერენ მაქმანშემოვლებუდ, ბაფთებით შემკუდ ჩაჩქვეშიდან. ეს თეთრად გაქათქათებუდი ჩაჩი მკაფიოდ აჩენს ჩაშავებუდ, ხრწნით დახსნიდ პირისახეს, ამაზრზენად ჩამადას“. წინდები, „კანჭის ძვლებს რომ მოსავს, ცარიედი გეგონება“. დონ ჟუანი გაშტერებუდი შეჰყურებს თავის საზარედ ჰარამხანას: „აგერა ყმაწვიდი ქადები, უგვანი ყმაწვიდი ქადები. პირისახე ისე დაღმეჭიათ, დედაბრები გეგონებათ, მიხრწნიდი დედაბრები. არადა თექვსმეტის, ოვრამეტისა, ოცი წლისანი არიან. რა გუდშემზარავი რამაა!“

აქვე არიან ბავშვები, რომედთათვის თვადის შესავდებად ისევე მოდიან დედები აგერ კიდევ მღვდლები — ვინ შავი, ვინ წითელი, ვინ იისფერი შესამოსლითაა შემოსიდი.

აფორიაქებისაგან საღერლელაშდინი გიდი აქაურ ამბებს ჰყვება, მოპასანს კი, ვინაც იტადიური საყვედპუროდ თუ იცის, ეს ამბები სუდ მთლად ჰოფმანისეული ჰგონია — ერთი იმდაგვარი, ღოთს რომ კატაკომბებში ჩაეძინება და წინდაუხედაობის გამო კარნაკეტიდში აღმოჩნდება, მერმე, შუალამისას გამოელვიძება და ჭკუაზე შეცდება. მას შემდეგ კარზე ზარი დაკიდეს. ის ზარი დროდადრო რეკავს...

როცა გი ბოლოს და ბოლოს იმ ჯურღმუდიდან ამოვიდა და გაზაფხულის მძაფრი სურნელებით გაჯერებული ჰაერი შეისუნთქა, როცა თვადი ჰკიდა პედეგრინოს მთის დიდებუდ სიდუეტს, შაქრის თავივით მოყვანიდს, ელდი დაიქირავა და ტასკოსკენ გასწია, სადაც ფორთოხდის ბალები გადაჭიმულიყო. მადე ივი სიციდიის საბერძნეთში გაემგზავრა, — სეგესტის, აგრიგენტისა და სინაკუზის მოსახნიდავად.

აბრეშუმივით რბიდ ბადახსა თუ და-მანშის დევა ტადლებს შეჩვეუდ ნორმანდიედს სამხრეთის ეკდიანი მცენარეები შეუყვანდა, რომედთაც მთის ფერღობები სუდ ერთიანად დაეფარა. აგრიგენტი აღტაცებას ჰგვრის: „მთლად მოტიტვდებუდი, ციცხლისფერი გრძელი ქვიანი ნაპირის თხემზე, სადაც ვერ ნახავ ვერც ბადახის, ვერც ჩირგვის ნასახს, სამხრეთუდი ცის დურჯ ფონზე, ზღვის, პდაჟისა და ნავსადგურის თავზე აზიდუდა სამი დიდებუდი ტაძრის შენობა...“

სიციდიამ გის „საბერძნეთი აღმოაჩენინა“ და გაოგნებული ვიკინგის წინ ოდიმპო იდანდება. სინაკუზში ჩასუდს, მას შემდეგ, რაც მხეცი და სიკვიდიდი ძხიდა, ვენერას ნახვა ედის. ეს არის მარმარილოსაგან ნაქანდაკევი თვადტანადი ქადი. „ისეთი ქადი, როგორიც გინატრია, როგორიც გიყვარს, რომდის ჩახუტებაც გწადია. იგი გათქვირუდია, გუდმკერდაფუგებუდი, მსხვიდი ბარძაყები აქვს, ცოტა მომძიმო ფხებები...“ მაგრამ დახე — ღმერთქადს თავი არა აქვს. „თავი არა ჰქონია? მერე რა უჭირს ამის გამო სიმბოლო უფრო მეტყვედი შეიქნა“. „ნამდვიდი მახუა მამაკაცისათვის, მახე, რომდისთვისაც ძვედ მოქანდაკეს მიუგნია... სიციცხდის მაცდური იდუმადებაა“.

ამ ს მოსდევს ღირსშესანიშნავი დასკვნა: „მისი უბრადო და ბუნებრივი ჟესტი გამოხატავს დარცხვენასაც და უსირცხვილო-

ბანაც. თან ფარავს რაღაცას და თან გიმჟღავნებს, ჩქმადავს და ვიაშკარავებს, გიზიდავს და გეკრძაღვის — თითქოს ზედმიწევნით ზუსტად განსაზღვრავსო ქადის ქცევას ამქვეყნად“.

წარმართული ვენერა, ისევე როგორც ვერძი, აბუჩად იგდებს ქრისტიანული სამყაროს უნიათო მარიონეტებს.

მოპასანს იმავე დროს საქმეც არ ავიწყდება. ზოდას წერინდა სწერს, ბოდის უხდის, ანდახან გამოსული „ჟერმინადის“ გამო თავისი აზრი რომ არ შეუტყობინებია. მაგრამ საამისოდ გამამართლებელი მიზეზიც მოეძებნება: თვადები ისე დაღდი იქვს, იძულებული შეიქნა, მეგობარ ანრი ამიკისათვის წიგნი სმამაღდა წაკითხვინებინა.

ქმნიდება, როგორც ყოვედთვის, თავად ავტორზე უფრო მეტად მოსწონს. „თქვენ იმოღენა მასა ამოქმედეთ თანაგრძნობის აღმძვრედი, საწყადობედი და უხეში ადამიანებისა, იმდენნაირი სატანჯვედი და სავადლო უგუნურება დაგვანახეთ, ისეთი საზარედი და გაუხარედ-უნუგეშო ბნბო ამოძრავეთ, რომ, თქმა არ უნდა, ჯერ ანც ერთი წიგნი არ ყოფიდა სიცოცხდითა და მოძრაობით ასე სავსე, არ მოუტაცვს ამოღენა მასა ხადხისა... ჩემდათავად დავსძენ, რაჟი აქ — ქვეყანაში, სადაც ძადიან უყვარხართ, — ყოვედღლე მესმის სჯა-ბაასი „ჟერმინადის“ გამომო“

გი დე მოპასანმა, რომედიც ანც ერთ დიტერატურულ მიმდინარეობასთან დაკავშირებული არ ყოფიდა, ადადი გუდით შეაფასა მუშათა ცხოვრებაზე დაწერიდი ამ პირვედი დიდი რომანის თავისებურება.

პირვედ ივნისს გი რომში ბრუნდება. აქ უამრავი წერიდი დახვდება. აი, თურმე რა მომხდარა! „ღამაზ მეგობარს“ დიდი აურზაური მოჰყოლია! ფრანგული პრესა ერთიან გაწიწმატებულა, უფრო მაგრად გაცხარებულა, ვიდრე თავად მოპასანი ვარაუდობდა ფრანსუასთან საუბრისას. ნორმანდიედი უმად კადამს იღებს ხედში და გაზეთ „ჟიდ ბდასის“ მთავარ რედაქტორს სწერს: „როგორც ჩანს, მე ბრადსა მღებენ, რომ გაზეთ „საფრანგეთის ცხოვრების“ ასახვისას, რომედიც ჩემი ფანტაზიის ნაყოფი გახდავთ, თითქოს მნდომებოღეს მთედი პანრიზუდი პრესის გაკრიტიკება ან, უკეთ რომ ვთქვა, დაგმობა. მე რომ რომედიმე მსხვიდი, სი-

ნამდვილეში არსებული გაზეთი ამომეგრია („ჟიდ ბდასისთანაო“, ასე უნდა იგულისხმოდეს. — ა. დ.), მაშინ ისინი, ვინც შემომწყვრომიან, სავსებით მართაღნი იქნებოდნენ; მაგრამ მე პირუკუ მოვიქეცი, გადავწყვიტე, ერთი იმ საეჭვო ფურცელთაგანი ამოვიღო მიზანში, რომლებიც რუბონის მაგვარ რასმე წარმოადგენს პოლიტიკურ ვიგინდართა და ბირჟის თაღლითთა სროვის ხელში. ამგვარი ფურცლები კი, სამწუხაროდ, ჩემი მოვლინდი როდესაც გახდავთ... რაკი არამზადის სახის დასატვა მოვიწყადინე, ავდექი და შესაფერის გარემოში მოვათავსე, რათა უფრო თვადსაჩინოდ გამომეკვეთა ეს პერსონაჟი... განა შეიძლება, ვისმე ჰგონებოდა, რომ მე განმეზრახოს ერთი გაზეთის მეშვეობით ყველა პარიზული გაზეთის განზოგადება...“

გი არ ინდობს თავის გმირს — ამ წვრილფეხა გაიძვერას, ამ არამზადსა და ნაძირადას დადახვროს ეშმაკმა, დამაზი მეგობარი „პრესას ისევე იყენებს, როგორც ქურდი იყენებს კიბეს. მე ისე ავწერე საეჭვო ჟურნალისტური გარემო, როგორც აღწერდნენ ყოველ საეჭვო საზოგადოებას. განა ეს აკრძალულია?“

ოღონდ ეს ყოველივე ფრიად რთული ამბავია. თქმა არ უნდა, მოპასუნის კადნიერი საქციელითა და წარმატებით გაავებუდ ჟურნალისტებს დრო ეხედათ და თავს დასხმოდნენ მას. თუმცა ისიც უნდა ითქვას იმათ გასამართლებლად, რომ „რომანი შეიცავდა მრავალ ერთობ ამჟარა ქარაგმას“, რაც ჩვენთვის დაფარულია, მაგრამ რასაც „ყოველი ჟურნალისტი მიხვდებოდა“.

ერთი სიტყვით, პარიზში დაბრუნების დრო იყო.

რომანის გამოსვლას აურზაური კი მოჰყვა, მაგრამ პარიზში იგი მანც ნება საღებოდა. „დამაზი მეგობრის“ გამო გი დედაქალაქში ყოვნდება. 7 ივლისს ჯერ ისევე იქ არის: „გაყიდვის დასაჩქარებლად სხვადასხვა საშუალებას ვხმარობ, თუმცა მანც-დამანც დიდ შედეგს ვერ ვხედავ. ვერ მივალწივ. ვიქტორ ჰიუგოს სიკვდილმა დახვარი ჩაგვცა. ოცდამეშვიდე გამოცემაზე ვართ, ცამეტი ათასი ცადი გაიყიდა. როგორც გუბუნებოდი, ოც ან ოცდარ ათასამდე ავად. ფრიად საპატიო ამბავია, მაგრამ მეტი არაფერი“.

მართლაც, 1885 წლის 31 მაისს სატრიუმფო თაღის ქვეშ პოეტის კუბოსთან გამწყვრივებულმა უჩვეულო ყარაულმა, მანამდე არნახულმა საზიგომ დაკრძარვის სანახაობამ საზოგადოებას ყუ-

ზადლება აქეთ გადმოატანინა. ღუნდა ფრანგივით მოპასანმაც წაიკითხა ანდერძი, რომელიც ცამოწმენდიღზე მეხის გავარდნასავით გაისმა: „ორმოცდაათ ათას ფრანკს ღარიბებს ვუანდერძებ. მსურს, იმათს გასასვენებედ დროგზე დამდონ და ისე წამასვენონ სასაფლაოზე. უარს ვამბობ საეკლესიო პანაშვიდზე, რომედ ტაძარშიაც უნდა იყოს. მინდა მხოლოდ დოცვა-კურთხევით მომიგონონ“. ყვედა მიმდინარე საქმე შეჩერებულა. ინიშნება მინისტრთა კაბინეტის საგანგებო სხდომა, ხოლო მუნიციპალური საბჭო სახელს უცვდის ეიდაუს ავენიუს და არქიმევს ვიქტორ ჰიუგოს სახელს. პანთეონის ეკლესია საკადრისად არ მიაჩნდათ ამ დიდი ადამიანის ნეშტისათვის. კატაფაღკს სატრიუმფო თაღის ქვეშ დგამენ, თაღს შემოხვეული აქვს სამგლოვიარო კრები... აქ ამბოხების სუნი ტრიალებს... აგერ, კომუნარებს თავი მოუყრიათ უკვე, ვერსადედთა მიერ გამართული ხოცვა-ჟღეტის შემდეგ დაბრუნებულან, აცვიათ კურბესებური ბღუზები. კირასირები, ჯილიანი მუზარადები რომ ჰხურავთ, მანიფესტანტთა ჯგუფებს მიერეკებიან, თან ხმადს უღერებენ.

მოპასანი განა მარტო იმ მწუხარებას ეძღევა, რისი გამოხატვაც მართებს თანამოკადმის დამკარგველს ამ ვაიუშვედებელის ჟამს, მას დასტურ სტკივა გუდი. ჰიუგომ იმთავითვე მოაჯადოვა ივეტოსა და რუანში გაზრდილი ბავშვი. კვდავაც ყურში ჟღერს ფდობერის მჭეჟარე ხმა, როცა ის ჰიუგოს დექსებს წარმოთქვამდა. თავად მასაც ღამით სენის პირას ხადასი გრძნობით წაუკითხავს „Océano Nox“. ოლონდ ესაა, „ღამაში მეგობარი“ ვაითუ შეუმჩნევედი დარჩეთ ამ ადიაქოთში ბოლოს და ბოლოს, რომანის გასაღების საქმე მოაგვარა. მოაგვარა და ძღვის შვებით ამოისუნთქა აწ არაფერი აბრკოლებს, პარიზიდან გაემგზავროს.

მატიდ-გიუიონში მკურნალობის კურსი უნდა გაიაროს, ამის თაობაზე ჯერ კიდევ ერმინა დეკონტი დიუ ნუის სწერდა. ეს აგარაკი მოდურად სუდ ახდახან იქცა გის მეგობრის დოქტორ პოტენის წყადობით. როცა მოპასანი იქ პირვედად იყო 1883 წელს, უკვე მაშინ დაებადა აზრი, სამკურნალო წყაროების ეს უნებური გაცნობა თავის ქმნიდებებში გამოეყენებინა. გი მამისის მეგობრის, აქაური სამკურნალო წყდების სამედიცინო

ინსპექტორის, დოქტორ ბარადიუკის სახელში იმყოფება. აქ ის ახალი რომანის წერას იწყებს.

ბოლო წლები საოცრად ნაყოფიერი გამოდგა. 1883 წელს მოპასანმა ცაღკე წიგნებად გამოსცა „წუთისოფელი“ და „ტყის ქათმის მოთხრობები“, უამრავი მოთხრობა გამოაქვეყნა პერიოდულკაში, მაგალითად, „ბატონი იოკასტი“, „ძია მიღონი“, „მადმუაზედ კოკოტი“, „იგი?“, „მის ჰარიეტი“, „ღები რონდოლიები“, „დედაბერი სოვაჟი“, „ივეტა“, „გარსონ, ერთი ტოდრა დუდი“ თვით შატერ-გიუიონზე დაწერილი ნაწარმოები — „ავადმყოფები და ექიმები“. 1885 წელს ქვეყნდება „ღამაზი მეგობარი“, „ძია ბედომის ცხოველი“, „ჩემი 25 დღე“, — ისევ შატერ-გიუიონს რომ ეხება, „გზაში“, „შეშდილა?“, „პატარა როკი“, „დღისა და ღამის ზღაპრები“ და კეკელუცი გრაფინიებისადმი მიძღვნილი ჩანახატების მომეტებული ნაწილი.

„ღამაზი მეგობრის“ გამოსვლის წელი გადამწყვეტი წელია მოპასანის შემოქმედებაში. ეს რომანი, უწინარეს ყოვლისა, იმ ფენის უტყუარი ანაბეჭდია, რომელსაც „საზოგადოების ნაღებს“ უწოდებენ ხოლმე. ამავე დროს მკაფიოდ იკვეთება მოპასანის დიტერატურული პნოდუქციის მრუდი. მოთხრობებითა და საჭირბორბოლო საკითხებზე დაწერილი სტატიებით მოპოვებული წარმატება ხელს ვერ აღებინებს მრავალწახნავიანი რომანის შექმნაზე.

თითქმის ყველა თავისი ნაწარმოები მოპასანმა 1880 წლიდან 1890 წლამდე გამოაქვეყნა: ესაა სამასამდე მოთხრობა, ექვსი რომანი, სამი ვრცელი მოთხრობა, დექსების კრებული და მრავალი ნარკვევი. თუ მათ უანრობრივად დავეყოფთ, შევძლებთ საგულისხმოდ მიჯნები მოვინიშნოთ მწერლის შემოქმედების ევოლუციისა. 1881 წელს მოპასანი თორმეტობდელ მოთხრობას ბეჭდავს, 1882—1883 და 1884 წლებში ორმოცდაათ-ორმოცდაათზე მეტ მოთხრობას აქვეყნებს, ხოლო მოთხროვნილება მათზე უფრო და უფრო მატულობს. 1885 წელს რამდენადმე მცირდება მათი რიცხვი — ოცდაათს აღარ აღემატება, ოღონდ, განა იმიტომ, ნოვედაზე გუდი აეყაროს; ეს წელი „ღამაზი მეგობრის“ დაბადების წელია და იმიტომ. რომანის წარმატებით ფრთაშესხმული, იგი რომანისტიკის გეზს მიჰყვება და სუდ უფრო ნაკლებ ყურადღებას უთმობს თავის „პატარ-პატარა ამბებს“. 1886 და

1887 წლებში მხოლოდ ოც-ოც მოთხრობას დაწერს, 1889 წელს ათილა იქნება მათი რიცხვი, 1890-ში კი — სულ ხუთიოდე. სამაგიეროდ იმავე ხნის მანძილზე წელიწადში თითო რომანს შექმნის.

1885 წელს მოპასანი თავს ანებებს ჟურნალისტიკას, ისევე როგორც ხუთი წლის წინათ პოეზიას დაანება თავი.

სახანსო განათლების სამინისტროს ყოფილმა მოსამსახურემ, რომელიც 1880 წელს, კონსტიტუციონერებისა, ფიზიკური გაფურცლების ხანაში იყო, ახლა სრულ შემოქმედებით სიმწიფესაც მიაღწია. ამიერიდან წიად აღარ ხვდება, შექმნას „ფუნთუშა“ და „დამაზი მეგობარი“, რომლის დღემა წარმატებამ სრულიად წამოაყენა ფესზე. იბადება ახალი მოპასანი — ის, ვინც განიზრახავს, გახდეს „ბადზაკი მაღალი წრის ქალებისა“.

6

პატივისცემით დამაზი მეგობრისაგან. — დამაზი მეგობრის პოეტო-ტიკაბი. — ბათუმელი მადონა ფონტანა. — დიუკანს პარამხანა. — უღვაშობი და ბრუა თმა. — „სამოქმედო კავშირი“ კახი. — რა ელს სარწუხად ტუნისის საშემს. — ბათონ დე მოპასანის პოეტოტიკური შეხედულებანი. — „დამაზი მეგობარი“ ზღვაში გადის

ლიტერატურულმა მიმომხიდედმა ფერნანდ ვანდერემმა 1932 წლის შემოდგომაზე, მადონის მოედანზე სეინრობისას, გამომცემლობა „კონარის“ წიგნის მაღაზიაში შეიარა. დინჯად ფურც-დავდა ძვედ გამოცემებს, წიგნების ქექვის მეტი რა ეკეთებინა და აგრე ადვიდად რა მოსტაცებდა გულისყურს, მაგრამ უცებ შეტოკდა და, გახარებულს, უნებურად გაკვირვების წამომახილი აღმოხდა. „დამაზი მეგობრის“ გვარიანად დაფრთხილი ეგზემბ-დარის თავფურცელზე მოპასანის წარწერა იცნო — კონტა, ღენავ დახრილი ნაწერი.

„ქაღალტონ ბ.-ს პატივისცემით დამაზი მეგობრისაგან“.

უაჭველი გახდდათ, თავად მოპასანს წაეწერა. კონტა ხელი იყო, სუფთად, სწრაფად, მკაფიოდ ნაწერი, ასო „მ“-ს კაური ეკეთა; ზოგი ასო სიტყვას დამორიშორებოდა, რაც მოწმობდა

ავტორის ნებისყოფით დაოკებულ ნერვიულობას და რის გამოც სტრიქონი თითქოს კუნთივით დრეკადი შექმნილიყო. ბოლოს, მომრგვალებული, თავმომწონელობით აღბეჭდილი ხელმოწერა ჰქონდა იმ კაცისა, ვისაც ჩინებულად ესერსებოდა თავის დაქვრანა. ეს მოკლე და პირდაპირი მიძღვნა (ვინაობა იმისი, ვისაც უძღვნიდნენ, მითითებული არ ყოფიდა) მრავალგვარი ვარაუდის გამოთქმის საბაზს იძლეოდა.

რა თქმა უნდა, საიმძროლედ უკვე ცნობილი გახდდათ, რომ მოპასვანი საკუთარ თავს ხშირად თავისსავე გმირთან აიგივებდა, ამას გვიდასტურებს ჟორჟ დე პორტო-რიში წიგნში — „რაც ჩემი თვალთ მინახავს“: დამაზი მეგობარი მე თვითონ გახდავართო, სიცილით იტყოდა ხოლმე გი, როცა რომანი ის-ის იყო გასაყიდად გამოვიდა. „ფრანსუა ტასარი, მისდათავად, ამ მეტსახედს ისე ზედგამოჭრიდად ძვდის, რომ თავისი ბატონის მორიგი თინის თხრობისას მოპასვანს თავისდაუნებურად დამაზ მეგობრად იხსენიებს“.

ფერნანდ ვანდერემმა ერთი რამეც არ უწყოდა: მას რომ ხელში ჩაუვარდა, იმ წიგნის წარწერა განა ერთადერთი იყო, ასეუ მიძღვნას, სხვადასხვანაირად სახეშეცვიდის, მოპასვანი ხშირად წერდა. ერთი მათგანი, ზემოთმოხმობილზე ნაკლებად აშკარა და პირდაპირი, ამგვარი გახდავთ: „ქაღალტონ პუშეს მასი ერთგული მეგობრისაგან, „დამაზ მეგობრად“ წოდებული ვი დე მოპასვანისაგან“. აი, კიდევ სხვა, ფრიად გარკვეული აზრის შემცველი მიძღვნა, ამჯერად ერმინასადმი: დავითები, ქაღალტონო, დ. მ. მოპასვანად წოდებულ თქვენს პატივისმცემედ მეგობრად“.

დამაზი მეგობარი მე თვითონ გახდავართო, ისეთივე ცნობილ გამოთქმად იქცა, როგორც ფლობერისეული — ქაღალტონობვარი ეს მე ვარო.

დიტერატურული კრიტიკოსი აღბერ ტიბოდე შენიშნავს: „და მაინც რომანის არც ერთ მკითხველს აზრად არ მოუვიდოდა, დამაზი მეგობრის მიღმა თავად ავტორი დაენახა“...

ტიბოდემ სცადა, ჩამოეთვადა, რა და რა განსხვავება არსებობდა მოპასვანსა და მისსავე გმირს შორის. დამაზ მეგობარს კადამი არ უჭრიდა, მოპასვანი კი დიდი მწერადი გახდდათ; დამაზი მეგობარი ქაღების წყალობით აღწევს თავის მიზანს, მოპასვანს კი არაფერი დასჭირვებია ქაღებისა, მათივე თავის გარდა

და ა. შ. ტიბოღეს მოაქვს მოპასანის ბარათიც, რომიდან მო-
წერილი; ამ ბარათში მწერადი წილადს ხდის თავის გმირს. ამ-
ვე დროს კრიტიკოსი გვერდს ვერ უვდის ავტორისა და გმირის
არსებით მსგავსებასაც; სექსუალურობას, კარიერიზმს, გარეგ-
ნობას, ქაღებისადმი აგებებურ მოპყრობას, ათეიზმს, მშობლიური
კუთხის სიყვარულს, წყდისადმი ტრფიადს, სიკვდილის შიშს.

ამჟამად აღბათ დასაშვებია ვივარაუდოთ (რამდენადაც ამ
მსგავსებას თავად ავტორიც ცნობდა), რომ მოპასანი სუდიერად
გაცილებით უფრო ახლოს იდგა თავის დამაზ მეგობართან, ვიდ-
რე ფლობერი — ქაღბატონ ბოვარისთან.

ჯობევაფხეკილი ახადგაზრდა ავანტიურისტი, ჰუსართა პოდ-
კის წასერჟანტადი, ვაინაჩრუდად ცხოვრობს პარიზში. რაკი და-
ზათიანი უდვაშები აქვს, სინდის-ნამუსი კი ნაკლებად აწუხებს,
დიურუა ადვილად ახერხებს ქაღებეს ცდუნებას. იგი შემთხვევით
გადაეყრება თავისი სიყრმის მეგობარს ჟურნალისტ ფორესტიეს,
რომელსაც ცოლი — მას მადდენი ჰქვია — სტატიებს უწერს ხოდ-
მე გაზეთისთვის. ფორესტიე დიურუას ჟურნალისტთა წრეში
შეიყვანს, თვითონ კი მადე ჭდექისაგან კვდება. დიურუა, ვისაც
„დამაზ მეგობარს“ შეარქმევენ, მადდენს ეარშიყება. თავისი
მფარველის მსგავსად დიურუასაც არ უჭირს კადამი და მადდენი
სახედდახედოდ უწერს ნარკვევებს დედაქადაქური პრესისათვის.
დიურუა დიასაც სახეიროდ მიიჩნევს ამგვარ თანამშრომლობას,
რასაც შემდგომ უნარიანად იყენებს. ის იმით იწყებს, რომ ცო-
ლად ირთავს დაქვრივებურ მადდენს, ყვედაფერს დასტყუებს თა-
ვისდა სასარგებლოდ, მერმე კი მრუშობაში ამხილებს, მთავრო-
ბის ერთ-ერთ მინისტრთან წაუსწრებს. ეს მინისტრი მსხვილ
ფინანსისტთან ერთად მოქმედებს და იმ გაზეთის მეშვეობით,
სადაც დიურუა თანამშრომლობს, ამზადებს თავისთვის ხედ-
საყრედ პოლიტიკურ ინტრიგას, რაც მაროკოზე თავდასხმასთან
არის დაკავშირებული. დიურუას შურისგების გეგმა აქვს დასახუ-
დი: განქორწინების შემდეგ იმ მსხვილი ფინანსისტის ქაღიშ-
ვიდს ჩაიგდებს ხედში და მასზე ჯვარს დაიწერს. დამაზ მეგობარს
აღარაფერი აკლია: ანც პატივი, ანც ძადაუფლება, ანც ქაღები. ეს
ქვეყანა მასკარადსა ჰგავს, წარმატებას არამზადა აღწევს.

ჟურნალისტთა წრეებში დამაზი მეგობრის რამდენიმე პრო-

ტოტიპს ასახელებდნენ. ერთი მათგანია მოქნიდი კადმოსანი, ბაქია და ჩხუბისთავი, ყოფილი უსტერ-ოფიცერი რენე მეზრუა, ვისაც „ჟიდ ბდასის“ მკითხველი ქალები დიდად აფასებდნენ და ვინაც თავის თავს ბარონ რენე-ჟან ტუსენს უწოდებდა. 1883 წელს მოპასანმა წინათქმა დაწერა მეზრუას ბოლო თხზულები-სათვის, სათაურად რომ აქონდა: „ქალები, რომლებიც ბედავენ“. იმ დროს, როცა „დამაზი მეგობარი“ გამოვიდა, მოპასანმა ბარათი გაუგზავნა თავის გამომცემელს ვიქტორ ავარს, ატყობი-ნებდა, რომ მეზრუას დახმარება სჭირდებოდა ერთი ბინძური საქ-მისაგან თავდასაღწევად. „ეს ჩემი ბარათი სრულიად საიდუმლო გახდავთ. რენე მეზრუა მწერს, თუ ამ ოთხ დღეში სამას ფრანკს არ მასესხებთ, თავის მოკვლის მეტი სხვა გზა არ დამჩინიაო. მე მას ვატყობინებ, რომ უფლებას გაძღვეთ, გადასცეთ ის ორა-სი ფრანკი, რაც თქვენგან მიერგება“.

წინათქმაში მოპასანი ყოვლად ცინიკური აზრების გამოთ-ქმას არ ერიდება. „მიკვირს, ქალი მამაკაცის თვალში როგორ უნ-და იყოს იმაზე მეტი რამ, ვიდრე უბრალო გასართობია, რასაც იოლად ვამრავდფეროვნებთ, ისე ვით ვამრავდფეროვნებთ ხო-დმე კარგ სუფრას, ანდა იმას, რასაც სპორტს ვუწოდებთ... ვე-რავინ გამომაცვდევინებს აზრს და ვერ დამაჯერებს, რომ ორი ქალი არ სჯობდეს ერთს, სამი არ სჯობდეს ორს, ათი კიდევ — სამს... ვინც დააპირებდა, მუდამ ერთ ქალს დასჯერებოდა, ისე-ვე უცნაურად და უგუნურად მოიქცეოდა, როგორც სამანწკების მოყვარული, რომელიც გადაწყვეტდა, საუზმედაც, სადილდაც და ვახშმდაც ზამთარ-ზაფხულ მხილედ სამანწკა ეჭამა...“

მოპასანი აქ ყოყოჩობს და ეგ არის.

ცნობილი გახდავთ, რომ საგაზეთო სტატიების მომზადები-სას მეზრუა არცთუ იშვიათად ქალების დახმარებით სარგებ-დობდა: გარდა მოპასანის ღვიძლი ძმის ერვესი, ვინაც 1877 წელს პუსართა პოლკში მსახურობდა, დამაზი მეგობრის პროტო-ტიპი შეიძლებოდა ბარონი დუი დე ვო ყოფილიყო, ისიც „ჟიდ ბდასის“ თანამშრომელი გახდდათ, იწოდებოდა სენსირედ შარ-დად. ზევადიანი სამსახურის ყოფილია უსტერ-ოფიცერი, მანაც მეზრუასავით აზნაურის წოდება მიითვისა და მადრე გავდენიანი კაცი შეიქნა ბუდვარებზე. ჩინებული მცოდნე იყო ცხენისა, მწე-ვარ-მიძებრებით ნადირობისა, შესანიშნავად ისროდა, და ეს

მუღმივი სტუმარი ვარიეტეტა, „ბარონი შანტაჟისა, ყვედა პარიზული სკანდალის კურსში იყო მუდამ“. მან იარაღის შესახებ დაწერილი პატარა ეტიუდი გამოაქვეყნა, რომელშიც მოპასანი გამოჰყავს „ჯოხით კეჭნაობისა და კრივისათვის გაჩენილ სრულქმნილ ათლეტად. ფარნეზეს პერკუდესივით კუნთებიანი მოულადავად ვარჯიშობდა. ჩემს დღეში არ შემხვედრია სხვა ვინმე, მისებრ მარჯვედ რომ შეესრულებინოს თავდაცვის იღეთი. ჯოხს რომ თავზევით დაიჭერს, იმნაირად დაატრიად-დააბზრიადებს, გინდაც მუზარადი ჰხურებოდეს, ისე დაცული აქვს თავი“.

თაღითი ხადხი ტურა-მგედრივით ირეოდა გდიუკის ქუჩაზე მდებარე „ჟიდ ბლასის“ გარშემო, ისე როგორც ათი წლის წინათ მენიჩბენი ირეოდნენ „სამყვარეს“ ირგვივ. ბარონს რედაქციაში, ხედმარცხნივ რომ პირველი კაბინეტი იყო, ის ეკავა. კაბინეტში შესვლისას, პირვედ ყოვლისა, დივანი გეცემოდა თვადში. როცა ბარონს ვინმე დამაზი სტუმარი ქალი ეწვეოდა, ის დემონსტრაციუდად ჩაკეტავდა ხოდმე კარს.

გი შინაური კაცი გახდავთ რედაქციაში. „აქ იდგა შმორის, ავეჯზე გადაკრული ტყავის, თამბაქოსა და სტამბის სუნი. აქ ტრიადებდა ის განსაკუთრებული სურნელი რედაქციისა, რაც ასე კარგად იცის ყოვედმა ჟურნალისტმა“.

გამომცემედმა ოდენდროფმა 1900 თუ 1901 წედს თავის დიტერატურედ მდივანს მიშედ ჟორჟ-მიშედს უამბო, მოპასანს თითო ნოვედაში ათას-ათას ფრანკს უხდიდნენ, რაც აოცებდა დანარჩენ მწერედებს, იმათ, ვინც მას სადაროსთან ხვედბოდლო. ვი ხედში შეატრიადებდა ტკიცინა კუბიურას და წამოიძახებდა: — აგრე ბევრს ილებს მოპასანი, მაში!

ფერდინანდ ბაკი ხშირად შეხვედრია მოპასანს იმავე „ჟიდ ბლასში“: „იგი ჯმუხ, თმამიდიდ, ჯანიან ვინმედ დამამახსოვრდა. მუქთვადება, მზემოკიდებული და ქარდაკრული იყო. იცვამდა საყედოგალელიდ პერანგებს, ის გალელიდი საყედო ლონიერ კისერს უჩენდა, კისერზე დაუდევრად ჰქონდა შემოხვეული მუქი დურჯი წინწკდებიანი ყედსახვევი. მორცხვი კაცის შთაბეჭდილებას ახედნდა“. შესახედავად მოზვერს ჰგავდა, ბუნებით კი მორცხვი იყო.

ჟაკ-ემიდ ბდნშმა გესდიანად შენიშნა: „უნტიერ-ოფიცერი გეგონებოდა, ნამდვიდი არჟანტიედიდი მენავე იყო“. პორტო-

რიშმა კი, პირიქით, სიმატის გრძობით თქვა: „დიტერატორს არა ჰგავდა. გუდრახვეუდი იყო, სიტყვაძუნწი, დაქდაქი ან უყვარდა. ვისაც მასთან ურთიერთობა ექნებოდა, უსათუოდ იტყოდა გუნებაში: „თავი მოვაბეზრე თუ, პირუკუ, სიამოვნებას ვანიჭებ?“

ეგ შენიშვნაც მართებული გახდავთ: ციკლოტიმიამ იცოდა ასე.

დიურუას დიდად უჭირდა სტატისტიკის თავის გართმევა და დახმარებისათვის ქაღს მიმართავდა: ეს დამაზი მეგობრის ერთ-ერთი ნიშნული თვისებაა. ძნელად ეწერებოდა მოპასანსაც: დამის ატირებუდიყო ქაღადდის ფურცელზე თავწახრიდი.

მოპასანიც შეხვდა ცხოვრების გზაზე თავის „ქაღბატონ ფორესტიეს“. ეს გახდდათ ერმინა დეკონტ დიუ ნუი, მისი ეტრეტედი მეზობედი; ერმინაზე წინ კი სხვა, იდუმადი ეგერიაც¹ ჰყოლია.

ერთ-ერთ ადრინდედ ნარკვევში, რომელიც მოფრინიეზის ფსევდონიმიტ გამოაქვეყნა და სათაურად „ქაღები პოლიტიკაში“ დაარქვა, მოპასანი წერდა: „ის ქაღი, ვისი ამბავიც აქ მინდა გაამბოთ, თუმიც მისი ვინაობის გამხედას არ ვაპირებ, გათხოვებამდეც და გათხოვების შემდეგაც დიდხანს ცხოვრობდა ცენტრადური საფრანგეთის ერთ-ერთ დიდ ქაღაქში. მამამისმა, ხანდაზმუდმა სწავლუდმა, თავი გამოუტენა ისტორიული, მეტადრე კი შემუარული დიტერატურით... იმის მაგიერ, შეყვარებულ ჭაბუკებზე ეოცნება, რომლებიც მთვარიან ლამეს თავიანთ მიჯნურთ იტაცებენ, ეს ქაღი ევროპის მსხვიდმან ამბებზე ფიქრობდა, ახერხებდა, მათში მშვენივრად გარკვეულიყო. მერმე კაბრძნულ, შორსმჭვრეტელურ რჩევას აძევედა ხოლმე ერთ სახედმწიფო მოღვაწეს.

...როცა თავისი სურვიდის საწინააღმდეგოდ ერთ უფერულსა და გონებაშეზღუდულ მოხედეს გააყოდეს, იგი წესიერად ცხოვრობდა მის გვერდით. მარის კი თავის დღეში ფიქრად არ მოს-

---

¹ ეგერიცა — ანტიკური მითოლოგიის მიხედვით — წინასწარმეტყველი ნიშა. თანახმად დევენდისა, ძვედი რომის ერთ-ერთი მეფე, ნუმა პომპილიუსი, თავის საქმეთა გარიგებისას მისი რჩევით ხედმძღვანელობდა.

ვღია, რა იმადებოდა ცოდის გუდში... მამის სიკვდილის შემდეგ ქაღმა მიაღწია, ქმარი პარიზში გაემოყვანათ. პარიზში რომ გაემოვიდნენ, მადე ქმარიც მოუკვდა. მაშინ ადგა და მოსაწვევი ბარათები იშოვა დეპუტატთა პალატის სხდომაზე დასასწრებად, მოთმინებით შეუდგა დიდი იმედის მომცემ პოლიტიკურ მოღვაწეთა, საფრანგეთის ამ დამამშვენებელ პირთა შესწავლას. ბოლოს, ერთ მათგანზე შეაჩერა არჩევანი... და, აი, დაიწყო მათ შორის უჩვეულო წერილების გაგზავნა-გამოგზავნა. იმ წერილებში პოლიტიკაზე გამოთქმულ აზრებს ქადის ფაქიზად გამოხატული გრძნობები ეხდართებოდა. ქადის რჩეულს სამხრეთელის მსწრაფდაღზნებადი ტემპერამენტი აღმოაჩნდა... გუდი ტკბილად აუბგერდა, მოიხიბდა... შევსვდეთო, შემოუთვადა, მაგრამ ამან უარი მისწერა... სამაგიეროდ ყოველ კვირას კაცი გრძელ-გრძელ წერილებს იღებდა, რომლებიც დიპლომატის მიერ შედგენილ ანგარიშს ჰგავდა... ზოგჯერ, სიტყვის წარმოთქმისას... კაცი სიტყვა-სიტყვით იმეორებდა მთელ გვერდებს ქადის ანონიმური წერილებისას... იმ დღეებში გაზეთები წერდნენ, ორატორი თავის თავს აღემატაო.

კაცმა იგრძნო, რომ გუდი დაუტყვევეს, გონება დაუბანგეს, რეტი დაასწეს და ბოლოს და ბოლოს იმ თავის უცნობ ქადს მისწერა, თუ არ დამენახვებით და ჩემი ხიდული მეგობარი არ შეიქნებით, თქვენთან ყოველგვარ კავშირს გავწყვეტო... მათ შეუყვარდათ ერთმანეთი და ეს გრძნობა ემყარებოდა გონებას, სუდიერ პარმონიასა და ევროპის წონასწორობას, გეოგრაფიულ მოსაზრებებსა და ურთიერთგაგებას. ქადი იმ კაცის საყვარელი გახდა, მაგრამ მათთვის ეს როდე ყო მთავარი!"

უცოდობედია, მოპასანმა აქ გამბეტას ეგერია, დეონია დეონი აღწერა. გვაქვს საფუძვედი ვივარაუდოთ, რომ იდუმალი დი ამ მანდილოსნისა ერთხანს დახმარებას უწევდა მოპასანს.

ხომ ამბობდნენ, მეზრუას ველაცა უწერს რომანებსო; ხომ ფიქრობდნენ, ანც ბარონი დე ვო განსხვავდებოდა ამ მხრივ მისგანო; ისიც შესაძლოა, ადრინდელ პერიოდში თავისი შემოქმედებისა. მოპასანსაც ესარგებლოს ამგვარი დახმარებით; აკი საერთოდაც უამრავი რამ თქმულა იმ მწერლებსა და პოლიტიკოსებზე, რომელთათვისაც სამსახური გაუწევიათ გამჭირიანთ გონების მქონე იდუმალ მრჩეველ ქადთ. აკი აგერ ახდა გაიმართა

სასამართლო პროცესი, სადაც იუდია დოდეს მეტყვიერენი ამტკიცებდნენ, იუდია დოდე აქტიურად მონაწილეობდაო თავისი ქმრის ნაწარმოებთა შექმნაში. ეს ყოველივე კი მხოლოდ იმას გვიდასტურებს, რომ ასეთი რამ ტიპური ამბავი ყოფიდა იმ დროს. XIX საუკუნეში ბევრი ქალი ისეთ საქმიანობას ეწეოდა, რის უფებასაც არ აძლევდათ იმჟამად გამეფებული ატიმოსფერო თუ ათასგვარი პირობითობა; ამიტომ ისინი შემცველი მამაკაცების მიშველობით მოქმედებდნენ.

ქალბატონ ფორესტიეს სახეც, ამრიგად, ზოგად მნიშვნელობას იძენს და კრებით სახედ წარმომავლივება.

ახლანდელი ინტერესი მოპასუხის შემოქმედებისადმი და, კერძოდ, „ღამაზი მეგობრისადმი“ აიხსნება, როგორც აფრიკასა და ინდოჩინეთში მომხდარი ამასწინანდელი ამბებით, ისე გამომდარებული ყურადღებით სექსუალური პრობლემებისადმი.

ჯერ ამ პრობლემებს შევხვით. პირველ ყოვლისა, ქალბატონი ფორესტიე უნდა მოვიხსენიოთ. მოპასუხმა ღამაზი მეგობრის გარშემო შეყვარებულ ქალთა შესანიშნავ ჰარამხანას მოუყარა თავი. მათ სრულიად სხვაგვარა სახე აქვთ, ვიდრე მოუხამსო და სისხლსავსე პატარა გრაფინიებს, რომლებსაც მწერადი იმხანადვე გვიხატავს. დამოუკიდებელი, თავისებური ხასიათისა და გულცივი განსჯის მქონე ქალბატონ ფორესტიეს გვერდით ქალბატონი დე მარედი ერთი თავნება ქარაფშუტაა, რომელმაც გარყვნა ღამაზი მეგობარი. იგი ღამაზ მეგობარს ქისაში ჩუმად უბდებს ოქროს ფულს; ცეცხლდება, როცა შეიტყობს, რომ კვლავ მილდატაო, ოლონდ მიტევებით მაინც ყოველთვის მიუტევებს; ბოლოს და ბოლოს ურიგდება ანგარიშთანობაზე დამყარებულ მის ქორწინებასაც და იქვე, საეკლესიო ცერემონიისას, იბრუნებს თავის ნასაყვარდევეს. ეს კია, ჭკუყიან სახამროებში დაწინაურებს მასთან ერთად, უბრაზდება თუ შესთხოვს რამეს — ყველგან და ყველადღერში ჩინებულ პარტნიორად ევლინება. ღამაზი მეგობრის ერთ-ერთი მსხვერპლის, ქალბატონ ვაღტერის, შეცოვების ამბავი სქემატური გახდავთ. ცხადია, იგი მართალი, გულის ამარსვიდებელი და იმავ დროს თითქმის ზიზღის მომგვრელია თავისი ჭკლარა თმისა და ცრემლთა ფრქვევის გამო. ამ ამბავს მძაფრად გრძნობს ქალბატონ ვაღტერის ქალიშვილი სიუზანა, ვინაც ჯერ ისევ ნინვედაა, მაგრამ უკვე წვავს ტრფობის სახმილი.

თუ რამ ფერი მიაკდო მოპასანმა ამ ორ მხატვრულ სახეს, ორი სხვა პერსონაჟის შექმნისას აინაზღაურა; ერთია — რაშედი ფოდი-ბერჟერიდან. ის თითქოს მანეს უფაქიზესი ყადმიტაა დახატული. მწერადი მარჯვედ სახავდა ყველა რაშედისნაირ დიაცს, მერე რამდენი ჰყავდა მისნაირი! მეორე გახდავთ — და ეს საგანგებოდ აღნიშვნის ღირსია — ქაღალტონ დე მარედის გოგონა, ცქრიადა და მიუკარებელი ღორინა. სწორედ მას მიანდო მოპასანმა დიურუასთვის მეტსახედის შერქმევა რომანის დასაწყისშივე. ამით საცნაური გახდა, რომ ამ პაწია არსებას უკვე გაჰღვიძებოდა მარადი ინსტინქტი ქადისა, რომელიც თითქოს უჩუბარ კავშირს ჰკრავს დამაზ მეგობართან.

1884 წელს, რომანის გამოქვეყნებამდე ერთი წლის წინ, ნარკვევში „გუსტავ ფლობერი“ მოპასანი წერდა: „მოინადირო ქადების გული თითქმის ყველას მხურვადედ სურს... ყოვლისშემძდე ტადანტის წყადლობით გახდეს პარიზში, საზოგადოების თვადში გამორჩეული, არაჩვეულებრივი ადამიანი, რომელითაც აღტაცებულნი არიან, რომელიც უყვართ, თავს ევდებიან, და რომელსაც ძადუძს ნებისამებრ თვისისა იგემოს ჩვენთვის აგრე სანუკვარი ეს ხიდი, აფეთქებულ სხეულს რომ წარმოადგენს!“ ეს იყო მამაკაცური საწყისის ხოტბა, ამასვე წერდა იგი რომანშიც. იქ ის ქადები დაგვიხატა, ვისაც იცნობდა. მწერდის შთაგონებას ასაზრდოებდნენ ქაღალტონი ფორესტიე, ქაღალტონი დე მარედი, მრავადრიცხოვანი კეკლეცი გრაფინია, რომელთაც იცნობდა და რომელნიც უყვარდა კიდეც (თავისებურად!), ფოდი-ბერჟერის კახა, პაწია ღორინა; გაცილებით უფრო ნაკლებად უცხოველებდა ფანტაზიას ხანშესული, ბატისტინა მანდილოსანი, იმ ჯურის ქადთა წარმომადგენელი, რომელნიც მაინცდამაინც არ იზიდავდა.

„დამაზ მეგობარში“ დაუნჯებულად და ნებადართულის ფარგლებში ნაჩვენებია იმ ეპოქისათვის ნიშანდობრივი სექსუადურობა. კეკლეცი გრაფინიებზე დაწერიდ მოთხრობებში აგრე ხოტბაშესხმული უღვაშები, ეს „მიუცოდებელი ტრადიკული ატირიბული მამაკაცის პირისახისა“, ნიცშეს ნათქვამისა არ იყოს, ყველას დასანახავად გამოფენიდ დარდიმანდობასა და შეუპოვრობას ადასტურებს. დამაზ მეგობარს ჰქონდა „ხმა — თიდისმური, თვადი — საამური, ხოლო მისი უღვაშების ჯადოს ვერავინ გაუძღებდა.

ზემო ტუნიზე სშირი, ქოჩოჩა უღვაში ჰქონდა მდიდრუდად და
ღამაზად ნახვევი. ქერა ფერისა იყო და ოღნავ ოქრო გადაჰკრავ-
და, ხოლო აჯავრუდ წვეროებზე მძდად ღია იერი ეღებოდა“.

უღვაშები მათი პატრონისაგან დამოუკიდებელ საგნად იქ-
ცევა.

„ზოგი კოსტად დახვეუდ-გადაგრეხიდა. ხედაღვე შეატყობ,
ამქვეყნად ყვედაფერს ქაღები რომ ურჩევენიათ. ზოგი აკვარწნი-
ღია, ნემსებივით წვერბასრი, საშიში იერი აღვეთ. ღვინის,
ცხენისა და ბრძოლის ტრფიადნი ვახღავან. ზოგიც უშვეღებელია,
ჩამოშვებული, შეხეღავ და შეგეშინღება კაცს. ამგვარი დიდრო-
ნი უღვაშების პატრონს საუცხოო ხასიათი აქვს ხოღმი... რაღაც
ფრანგული იერი დაჰკრავს ამნაირ უღვაშებს, წმინდა წყლის
ფრანგული იერი... ზოგი უღვაში ტრბახაა, ზოგი — გაღანტური,
ზოგი — ვაჟკაცური“.

რაც შეიძღება მეტი სინონიმი რომ გამოიყენოს სიტყვა
„უღვაშისა“, მოპასანი არგოს იშვეღიებს. ერთი სიტყვით, ნიჭს
უღვაშების აღწერიტაც ამჟღავნებს.

ღამაზ მეგობარს იღვადიზებული, რაფინირებული, საგულდა-
გულად მოვდიღი, დანნანთებული და ცოტა უხამსი უღვაშები
აქვს. ეს მოწითურო, დიდრონი უღვაშები, გადაჯვარეღინებულ
ხანჯღის პირებს რომ ჰგვანან და თითქოს ვნებინანობის მისაჩქ-
მაღვად გაღმოჰფარებიან ტუჩებს, თუღცა კი უფრო მკაფიოდ
აჩენენ ტუჩ-პირის წითღად. ღუღეს, ერთსა და იმავე ღროს დი-
ურუასაც გვიხასიათებენ და მის შემოქმედსაც.

მამაკაცთა უღვაშებს ქაღების თმა შეესაბამება. მოპასანს,
როცა ყმაწვიღქად სიუზანა ვადტერის იერს გვიხატავს, გაღიზი-
ანებული კაცის კიღო ემჩნევა: „კანი ნამეტან თეთრი, სიპი,
ბრწყინავი, სწორი და უხადო, მაგრამ ამავე ღროს უფერული
ჰქონდა. თმა — დაკუღღებული და აპენტიღი, მაგრამ აპენტიღი
მარჯვეღ, მსუბუქად, მომხიბღავი ღრუბეღივით, და ამავე ღროს
იგი კაცს მოაგონებღა დიღი და ღამაზი დეღოფაღას თმას (აკი
გეუბნებოღით — ა. დ.)“ სუღ სხვანაირი თვადით ჰვერტენ და-
მაზი მეგობარი და მისი ავტორი სააშიკოდ გაჩენიღ ქაღბატონ
ღე მარღეს, როცა მას ოცნებით წარმოღღვენენ: „მისი აზრი
უკანვე გამობრუნდა და მძაფრი მზის შუქით დაბინღულ თვა-
ღებში ეღანღებოღა ისევე კღო, რომეღიც საფეთქღებზე თმას ის-

წორება, რადგან ღოგინიდან ადგომის დროს მუდამ აწეწილი ჰქონდა ხოდმე“. ქაღალტონ ფორესტიესაც არანაკლებ საუცხოო თმა აქვს, ვიდრე სიუზანასა და კლოტიდეს, მაგრამ მოპასანი რამდენიმე შტრისს სჯერდება მისი აღწერისას: „თმა მალდა თავზე ჰქონდა აწნული, კეფაზე ოდნავ ეხვეოდა და კისერზე ბაცი და მსუბუქი ღინღით იღრუბებოდა“.

ბოლო ორი ნაწყვეტი ნათლად გვიმჟღავნებს მოპასანის — დამაზი მეგობრის — გემოვნებას. მაღდენ ფორესტიესთან „ყოფნის დროს დღურუა სურვილს ჰგრძნობდა მის ფეხებთან გაწოდიდიყო, ან მისი გულისპირის წვრილი არშიები დაეკოცნა და ნედა ეყნოსა თბილი, სურნელოვანი ჰაერი, რომელიც ადბათ მის მოქნიდ ძუძუებს ასდიოდა“. სუდ სხვანაირ დტოლვას აღუძრავს, ანდამატური ძალით იზიდავს კლტიდდა დე მარედი: „ხოლო ქ-ნ მარედის გვერდით უფრო უხეშსა და ცხად ხოშს გრძნობდა. ისეთ ხოშს, რომელიც მას აღედევებდა, როცა თვადს მოჰკრავდა, აბნეშუმის მსუბუქ ქსოვიდში გახვეული ქადის ნაკვთებს“. მაგრამ ამ დაუოკებელ ჟინს ბოლომდე მხოლოდ კახპებთან იკდავდა, კერძოდ, ფოლი-ბერჟერის რაშედთან. „დღურუას უყვარდა კახპებით სავსე ადგილები, მათი მოსადხენი დარბაზები, ყავასანები და ქურები. უყვარდა მათ შორას ტორლიადი, მათთან ყბედობა, „შენ“-ობით დაპარაკი, მათი მძაფრი სასუნელების შეყნოსჟა და მათთან ახლოს ყოფნა. რაც უნდა იყოს, ისინიც, სიყვარულის მონაზვნებიც, ქადები იყვნენ და ჟორჟ დღურუას სრუდებით არ ეხამუშებოდა ეს მეძავები, როგორც თანდაყოლილი ზიზღით ეჯავრებათ ხოდმე ცოდშვილიან მამაკაცებს“. არ ეხამუშებოდლო. განა მარტო დამაზ მეგობარზე ითქმის ეს, მოპასანზე კი არა? აქ ისინი განუყოფენი არიან, ვერ განასხვავებ ერთიმეორისაგან.

ვინმე ბონტუმ, ფინანსისტია, 1878 წლის ივნისში „საყოვედლოთ კავშირი“ შექმნა. რომის მხარდაჭერის მეოხებით ეს საზოგადოება კაპიტლადს ქაჩავდა პრევიინციათა მრევლსა და უდტრამონტანების¹ საშუალო ფენას. დიონის ბობოდა მრეწველთა

¹ უდტრამონტანები (დათინური სიტყვებისაგან ultra montes, ე. ო. მთების იქით, ადებებს გადაღმა, რომში) — მომხრენი იმისა, რომ საფრანგეთის კათოლიკური ეკლესია მთლიანად დაქვემდებარებოდა რომის პაპის ხედისუფლებას.

გარშემო ჩამოყალიბდა კათოლიკური ორგანიზაცია, რომელმაც მიზნად დაისახა, მსხვილი პროტესტანტული და ებრაული ბანკი დაემხო.

მაშინ საფრანგეთის კაპიტალი ორ ბანკს შუა გაიყო. როტ-შიდდის ბანკი ებრაული, პროტესტანტული და რესპუბლიკური იყო; ხოლო ახალი ბანკი კათოლიკური, კონსერვატიული და როიადისტური გახდა. „ღამაზ მევობარს“ და, მით უმეტეს, მესამე რესპუბლიკის ისტორიას ისე ვერ გაიგებ კაცი, თუ იმ ფარული ომის ქრონიკას მესხიერებაში არ გააცოცხლებ. ამ თემის გაშუქებაში მოპასვანს დიდი წილი უდევს. ხსენებული თემა მან დაამუშავა ადვოკატს დოდეს კვადრაკვად, რომელმაც დაწერა „ფრომონ-უმცროსი და რისდერ-უფროსი“ (1874), დამუშავა მანამდე, ვიდრე გამოქვეყნდებოდა ზოლას „ფული“ (1894).

იმხანად პარიზელთა შორის პოპულარული იყო ერთი საშაქარდამო, რომლის პატრონსაც ბონტუ ერქვა. მისი განთქმული ნახედავი დიასახლისებს ძალიან მოსწონდათ. „საყოველთაო კავშირის“ აქციები უმადვე დამცინავი სახელით მონათდეს, „ცომში ჩაჩურთული ტკბილეული“ უწოდეს. რესპუბლიკური მთავრობა საგონებელში ჩააგდო ამ ორგანიზაციის მზარდმა გავლენამ. მთავრობის ადმინისტრაციულ საბჭოში რესპუბლიკის აშკარა მტრები შევიდნენ. რა გასაკვირია, რესპუბლიკედ გამბეტას, საბჭოს პრეზიდენტს, როიადისტური და კათოლიკური ბანკის საწინააღმდეგო პოზიცია დაეკავებინა. „ცომში ჩაჩურთული ტკბილეულის“ მფლობელნი 1881 წელს არხენად დღესასწაულობდნენ ახადწლის ღამეს. რამდენიმე დღის შემდეგ კი იმათი აქციები, მადლად რომ შეესყიდათ წოტიმიდეებს, გასაყიდად გამოიტანეს. 28 იანვარს „საყოველთაო კავშირმა“ გადახდის უნარიანობა დაკარგა. მუშაქარდამის მოგვარე, კავშირის დირექტორი, დაპატიმრეს. „საყოველთაო კავშირი“ დაიშალა.

მოპასვანმა მშვენივრად უწყობდა ეს ამბავი. 25 იანვარს მან „გოდუას“ მკითხველს მოუთხრო ამ ფინანსური სედიანის შესახებ, თანაც ისეთი გამოთქმები იხმარა, აშკარად ჩანდა, ვის მიმართ გამოსატყვედა სიმპათიას: „ურიცხვი ფარა ორფეხა ცხვრებისა, „საქმიან ხაღხად“ რომ იწოდება, სპეკულაციის ტადლებმა დანთქა... ეს ამბავი ფრიად ჭკუისსასწავლი გახდავთ. სპეკულაციის მიმდევარმა მთელმა პარიზმა რელიგიის სახელით, რელი-

გიოსა, რასთანაც ისევე ესაქმება, როგორც თევზს ვაშდთან, ეგრეთ წოდებული ომი წამოიწყეთ ებრაელების წინააღმდეგ, წამოიწყეთ გაერთიანების დროშით, ახადი აქციების ფრიადით... მოსერხებული მოქმედებით მოკავშირეებმა აქციების ფასი წარმოუდგენდად გაბერეს... და, აი, უცებ, კაცმა არ იცის, რა მიზეზით, ქალაქის ეს ნაგდეჯი სრულიად გაუფასურდა“.

„ღამაზი მეგობარი“ ამ ეპიზოდზე გახდავთ აგებული.

„ღამაზი მეგობრის“ პერსონაჟები ზედმიწევნით კონკრეტულნი როლი არიან (ვადტერი, დიურუას მსგავსად, კრებითი სახეა; ეს არის შეიერიც, ფუდრიც, როტშიდრიც და კაენ ღანვერიც); იგივე ითქმის იმ ფინანსური ინტრიგისა და ისტორიული ამბების გამომ, რომანს საფუძვლად რომ დაედო, თანაც მწერადმა სიტყვა „ტუნისი“ ყვედგან სიტყვა „მაროკოთი“ შეცვალა.

პარიზის საქმიანი ხალხი 1864 წელს ტუნისმა ფრიად დაინტერესა. ერდანგერებმა, მაგალითად, ერთ-ერთი ბევისათვის საფრანგეთში მოკვდვადიანი სესხი გაავრცედეს ტუნისისთვის დამლუპვედი პირობების საფუძველზე. 1868 წელს ნაპოლეონ მესამემ უმაღლესი შერეული კომისიის დაარსება ბრძანა; კომისიას ევადებოდა ტუნისის ყვედა სახელმწიფო შემოსავლის გამოთვდა და მათი მკაცრი კონტროლი. მეზობელმა სახელმწიფოებმა ყური ცქვიტეს ამ ახადი წესის გამომ და ისეთი ძლიერი ზეგავდენა მოახდინეს საფრანგეთზე, რომ შემდგომ წედსვე კომისია საერთაშორისო გახდა. 1870 წლის 23 მარტს ტუნისს 125 მილიონი ემართა საფრანგეთისა.

მარსედის კომერსანტთა საზოგადოებამ 1880 წელს 80 ათასი ჰექტარი ტუნისის მიწა შეიძინა. ამ წამოწყებაში წიდი დაიდეს იტალიელებმა. ტუნისისათვის მათაც დაედგათ თვადი. იტალიურმა კომპანიამ „რუბატილომ“ სასტიკი მეტოქეობა გაუწია საფრანგეთის კომპანიას „ბონ-გუელმას“, როცა საჯარო ვაჭრობით იყიდებოდა ტუნის-და გუდელტის რკინიგზა. ეს რკინიგზა იტალიელებს ერგოთ, საფრანგეთის კომპანიამ კი გადაწყვიტა, დანაკარგის ასანაზღაურებდად მიცთვისებინა ბიზერტიდან სუსამდე გაყვანიდი რკინიგზა, აგრეთვე უფდება ტუნისში ნავსადგურის აშენებისა.

ამ საქმის ყვედაზე რომანტიკულ მხარესაც აქ უდევს სათავე.

1883 წლის ივნისში საფრანგეთი ტუნისის აქციების გარანტიას იძლევა მოუღოდნედად. უმადვე ორჯერ და უფრო მეტად მატუ-
ლობს „უნიფიცირებული სესხის“ ობლიგაციათა ღირებულება.
თითქოს ეღირსათ ობლიგაციების პატიოსან მფლობელთ, კვლავ
დაპატრონებოდნენ თავიანთ ფუძს... გაგიგონია! უკვე რა ხა-
ნია მოეშორებინათ ის თავიანთი ფასიანი ქაღალდები, თანაც
კარგა გვარიან ზარადს ვერ ასცდენოდნენ; იმავე დროს კი ფარუ-
დი შემსყიდველები ცოტ-ცოტაობით იძენდნენ ობლიგაციებს,
ასე იყო „საყოველთაო კავშირის“ დროსაც. ამ ხერხის გამოყე-
ნება სწორედ ისე მოხდა, როგორც რომანშია აღწერილი, როცა
მინისტრი დაროშ-მატიე („ეტადონი ახადგაზრდა მესამე რეს-
პუბლიკის პარლამენტის წევრებისა“ — მოპასანისავე თქმით)
მითითებას აძლევს დამაზ მეგობარს: „ისე დასწერეთ, თითქოს
ექსპედიცია მოსადოდნედი ყოფილიყო, მაგრამ ამავე დროს
მკითხველს აგრძნობინეთ, რომ იგი არ შედგება, რომ თქვენ მი-
სი გავზავნა არ გჯერათ“.

ბანკირის ცოდი, ქაღალტონი ვადტერი, ხანშესუდი საყვარე-
დი დამაზი მეგობრისა, ამ უკანასკნელს საიდუმლოს გაუმხედს;
„ტანჟერში ექსპედიციის გავზავნა იმ დღესვე გადაწყვიტეს, რო-
ცა დაროშმა საგარეო საქმეთა მინისტრის პორტფელი მიიღო,
და თანდათან შეისყიდეს მაროკოს სესხის ქაღალდები, რომედიც
სამოცდასუთ ფრანკამდე დაეცა. მეტად ხელმარჯვედ ყიდულობდ-
ნენ, ვილაც შენაცვადი და უცნობი ხადხის სახედით იძენდნენ,
რომედნიც არავის საეჭვოდ არ მიღწნდა. როტშიდები გაცდენენ
იმის გამო, რომ მაროკოს აქციებს ასე უხვად მოითხოვდნენ,
მაგრამ ისინიც კი მოატყუეს. ამ ბანკირებს პასუხად აგენტების
სია წარუდგინეს. რადგან ის ხადხი უკვე სახედგატყინილი საბირ-
ყო წვრიდფეხობა იყო, ეს დიდი ბანკიც კი დამშვიდდა. ახლა
ექსპედიციას გზავნიან, და როცა ჩვენი ჯარი ჩავა, საფრანგე-
თის მთავრობა მაროკოს ვადს ქაშინვე თავდებად დაუდგება“.

იმ პოლიტიკურსა და ფინანსურ ინტრიგას, რაც მოპასანმა
„დამაზი მეგობრის“ მასადად გამოიყენა, ფრიად მნიშვნელოვანი
შედევები მოჰყვება. იტადია, იმის გამო გააფთრებული, როგორ
თუ ტუნისის საქმეში გამაბრიყვესო, კვლავ მიაშორებს ბისმარკს
და კავშირს შეჰკრავს გერმანიასთან.

ხობს კიდევ ამით: „მმართველობის არც ერთ ამ ფორმას არ ვემხრობი“.

ამრიგად, მოპასვანს არ აქვს ვისთანმე სოლიდარობის სურვილი. ყოველივე საზოგადოებრივი ძლიერ ეჯავრება: ამ მოძაღებაში, ამ ზედდაწოლადი საზოგადოებრივისა, საბედისწეროდ რომ იჩინს თავს ყოველ ქვეყანაში, რომელიც ინდივიდუუმის ინტელექტუალურ უპირატესობას კი არ ეყრდნობა, არამედ უმრავლესობას, „მდიდარ ხადხად გვაქცია, თლონდ პატიოსნება დაგვაკარგვინა, მინწვედობა გაგვივითარა, მაგრამ თავაზიანობა და გუდისხმიერება წაგვართვა, ძაღმოსილი გაგვხადა, ხოლო ამაღლებით ვერ აგვამაღდა“. ეს სიტყვები 1880 წლის 3 დეკემბერს გახდავთ დაწერილი. რამდენიმე კვირის შემდეგ იმავე გაზეთის „გოდუას“ ფურცლებზე გი დაწერს: „...სიცილი, გუდიანი, გამაყრუებელი სიცილი, სიცილი არისტოფანესი, მონტენისა, რაბდესი თუ ვოლტერისა არისტოკრატიურ სამყაროში თუ გაშლის ფრთას. „არისტოკრატიად“ თავადაზნაურობას როდი ვგუდისხმობ, არამედ ყვედაზე ჭკვიან, ყვედაზე განათლებულ, ყვედაზე გონებამახვიდ ადამიანებს“.

ჩვენ ვნახეთ, რარიგ შორს იდგა გი კომუნისაგან. მოკლე პოლემიკა, ჟიურ ვადესსთან გამართული, გის პოზიციას გვიხსნის. 1883 წლის 14 ნოემბერს „კრი დიუ პეპლში“ ჟიურ ვადესმა მათრახი გადააწინა ნატურადისტებს: „...იმათ, ვინც უნდობლად ამჟღავნებს ხადხის ინტერესების დაცვისას, იმ მწერებს, რომლებიც მაღლუარის სახლში დივანზე გათხდაშუდან და ანგედინა და ტოკეს მოგონებებს იწერენ... ნაცვლად იმისა, რესპუბლიკის სასოწარკვეთიდ ძახილს მიუგდონ ყური, რესპუბლიკისა, რომელსაც არ სურს გაირყვნას და იქცეს მეძავად, ჯარისკაცს მუხდებზე რომ წამოუსკუპებია“.

გონკურთან ერთად ნიშანში ამოღებული მოპასვანი ასე უპასუხებს დიდად ნიჭიერ“ მწერადს: „ჩვენ ხადხისათვის არა ვწერთ. არც ის გვაინტერესებს მაინცდამაინც, ხადხს რა ინტერესები აქვს: ხადხის წიაღიდან მართლაც არ გამოვსუდვართ. ხედოვნება, როგორიც უნდა იყოს იგი, მხოლოდ ქვეყნის ინტელექტუალური არისტოკრატისათვის გახდავთ გამიზნული“.

მოპასვანი პოლიტიკოსი არ ყოფილა, არც ფიდოსოფიური დასკვნების მოყვარული გახდათ. ამიტომ თავისი შეხედულებ-

ბების სისტემატიზებასაც არ ცდილობდა. თუ რამ გააცბუნებდა, იმაზე ერთბაშადვე რეაგირებდა ხოლმე და ეგ იყო. არგებდა თუ ავნიებდა ამგვარი ქცევა, ამას არც დაუფიქრებოდა. ამ მხრივ იგი ტიპური ნორმანდიული ხასიათის მქონეა. ესერხება, გამარჯვება სიფრთხილეს შეუთავსოს და დოსაც უბერავს და ცხედ ფაფასაც. აგერ ივეტილოდი ვეჭიდის მოხერხებულობით მოქმედებს, გარიგებას ეებს მოგებისათვის. ერთი სამინისტროდან გადადის მეორეში, ფებს იკიდებს გაზეთში, გამოდის საზოგადოებაში და უცებ არაფერს დაერიდება, გინდაც მრავალი ვინმე ამისხედროს, მაინც აღშფოთებას გუდწიფდება გამოთქვამს; შეურიგებელია, როცა მის შესხედულებებს ესება საქმე, თუმც საიმისოდ არ სცადია და არცთუ სურვილი აქვს, ამ შესხედულებებს რამდენადმე მაინც მიწყობრი სახე მისცეს.

ახლა უკვე შეგვიძლია საბოლოო აზრიც გამოვთქვათ მოპასანისა და დამაზი მეგობრის ურთიერთმიმართების გამო. დამაზი მეგობრისაგანო, წიგნზე რომ წააწერდა ხოლმე, ეს მართლმდენ ხუმრობად არ უნდა ჩაითვალოს, ცხადია. მოპასანი კიდევ აღემატებოდა და კიდევ ჩამოუვარდებოდა დამაზ მეგობარს, გაცილებით უფრო რთული პიროვნება გახდდათ მისსავ დიტერატურულ პერსონაჟთან შედარებით. დამაზი მეგობარი მწერლის უარყოფითი მხარეა — ბოროტების ნათელსაყოფად უკუფენიდი, ბუჟივადედი ტრამბას ნილაბი, სარკე სანდომიანი სუდედი ქადებისათვის, კეკლუცი გრაფინიებისათვის და ვარიეტეს ქანდარებს შეჩვეული ავაზებისთვის.

დამაზ მეგობარს, რომანში გამოყვანიდ ამ კარიერისტს, ვინაც სილატაკეში იყო ჩავარდნიდი და ესოდენ სწრაფად აღზევდა (ამ მხრივ მოპასანსავე ემსგავსება), გარს ქადები ახვევია, ისევე როგორც მის ავტორს, მაგრამ აღსასრულის დღე უკვე უახლოვდება ამ ხონციელსა და პოდიტიკურ ზეობას.

მოპასანმა ბადეაკივით ყოვლისმომცვედად ვერ დაგვიხატა ვნებები და ფუდი; ვადტერი ნუსინგენს ვერ შეედრება, დამაზი მეგობარი კი — რასტინიაკს. ვერც ის შეძლო, ისე ძირფესვიანად აღწერა ფრიად რთული ფუდადი მაქინაციები — „საყოველთაო კავშირის“ კრახი, როგორც ზოღამ აღწერა რომან „ფუდში“. და მაინც „დამაზი მეგობარი“ შედევრია — სინამდვილის რთული სურათის წარმომსახვედი, გამიწიურების ნიშნით აღბეჭდიდი,

აღაგ ხარვეზიანიც. შედეგერი, თავისი ნაკლვანებებითაც საზის რომ უსვამს საზოგადოების ქედმალღობასა და წინააღმდეგობრიობას, იმ საზოგადოებისას, თავისივე უზნეობის გამო რომ განწირუდა, ისევე როგორც განწირუდა მისი მსატვარი პროგრესიული დამბლის გამო.

ცინიკოსი მოპასანი არასოდეს შეხუმრებუდი არ ყოფიდა წყადთან, რომელსაც წმიდათაწმიდა საწყისად მიიჩნევდა. მაგრამ თავის პირვედ იახტას — შემძლეობისა და კეთილღელობის ამ სიმბოლოს, რომანში აღებული ფუდით რომ შეიძინა, „დამაზი მეგობარი“ უწოდა. იახტა „დამაზი მეგობარი“, რომელიც მადე დატოვებს ნაპირს, რევანშია იმ წინდახედული წვრილფეხა მოხედისა, ვინაც რუაიადის ქურჩაზე მდებარე სამინისტროში მსახურობდა. ეს არის თვითონ მოპასანი, აფრა რომ აუმართავს და თავისი ბედის გაშდიდ ზღვაში მიცურავს ზურგის ქარს მინდობიდი.

ნაწილი მეოთხე

ო რ ღ ა

მაგრამ თანდათან აუხსნელი შფოთი მომიცავდა, რაღაც ძაღა — ასე მეჩვენებოდა, იდუმალი ძაღა-მეთქი — შემბორკავდა, ერთ ადგილას შემაყენებდა, წინ წასვლას მიშლიდა, უკან მეზიდებოდა...

1

მარდი და ზეთისხილის ხე. — დეპო რონდოლეზი. — ზუღვარუდი კახანოვა. — 1885 წლის შობა ანტიპოში. — ნაწი ერმონა. — აჩრდილნი სა-მიჯნორო მებოზრობისა. — ნადირობა. — მძვსი ზრძელობა. — სარეზომ-სადმი მძდრეპილეზა. — ქაბეზი

დაუდგრომედი ვარო, კვეხნით იცის ხოდმე თქმა მოძასანმა. მართლაც, ერთ ადაგს გული არ უდგება — ხან საით მიეშურება, ხან საით. ჯერ ხეირიანად ვერც მოუსწრია კანში ან მონსოს პარკში, ანდა სარტრუვიდში დამკვიდრება, გაიხედავ და სადღაც სხვაგან ამოუყვია თავი. სამხედრო სამსახურისას ჯარისკაც მო-პასანს ვენსენში, რუანში, ან კიდევ ჰავრში ეძიებდნენ, მიგნე-ბით კი ეტრეტაში მიაგნებდნენ ხოლმე! ქვეითად სიარუდის მოტ-რფიადეებს რომ სჩვევიათ, იმათზე თხზჯერ მეტს დადის. ნავით დატურავს, ნიჩბებს უსვამს. ბოდოს სამთვდიან ვედოსიპედსაც ყიდულობს.

მის წიგნებშიაც იგივე მოძრაობაა. „ფუნთუშას“ დიდიჟანსი ნორმანდიის თკრობოკრო გზებზე ხტის, მიქრის ეტრი რომან „წუთისოფედში“, კარჭაპა „ბუზუნასი“ ხვდება „ივეტას“ ნავს, მიმთქრის ფიაკრები „ღამაზი მეგობრისა“ და „ჩვენი გულის“.

ერთ გემს გეზი კორსიკისა და ადჟირისაკენ აუღია, მეორე კი ბუჟიდან მარსედში ბრუნდება... „ღუიზეტა“... „ღამაზი მეგობარი — 1“, „ღამაზი მეგობარი — 2“. „ოქტავ მირბო, — წერს გონკური, — მასხრობით ჰყვება, რარიგ დაუკარგავს მოპასანს მოსვენება სიკვდილის შიშისაგან. ამ შიშის გამო თავისი დღე და მოსწრება სუდ მოძრაობაშია, ხმეღეთსა თუ ზღვაზე, ოღონდ კი გაერიდოს აბეზარ აზრს“.

ჯაყჯაყს ბორბლების მოძახილი ერთვის... მოპასანს თვედმა მორევა. მიერქარება. ადგიდს იცვდის, ისწრაფის. თავისივე პერსონაჟების დარად მუდამ მოძრაობაშია. საით მიემგზავრება? საითკენღაც... იმ ქვეყნისკენ, სადაც მარჯვენა თვალი, რომელზედაც თითქოს მარიდიანი საფარვედი გადაჰკვრია, აღარ გააწამებს. იმ ქვეყნისკენ, სადაც არ იცი, რა არის შაკიკი, ქვეყნისკენ, სადაც სუდ მუდამ ანათებს მზე. ვერ იტანს ხოდმე იმ ნოტიო ნახშირის სუნს. ჰოდა, მიემგზავრება ახლა და მიუხარია.

ვადენსია... კორსიკა... რა ხანმა განვლო მას აქეთ! მარსედი... ტულონი... ფრეგიუსი, სან-რაფაელი... „მატარებელი მიქროდა ვარდის ბუჩქების ბაღნარში, სამოთხისებურ წადკოტში, აყვავებული, ოქროსფერი ნაყოფით დასუნძღული ფორთოხდისა და დიმონის ხეების ტევრში...“

ის აღარ გახდავთ მოპასანი. ის ახლა... დიას! სწორედ ასე! როგორც იქნა, მხეცკაცაა უკვე; თთსმოცკილოგრამიანი ზეგრძნობიერი ხორცის გუდაა, მატარებლის მექანიკურ რიტმს აყოლილი რომ ირწევა. ვაგონში ბორძიკით ჩაივდის გამყოლი. ოჰ, რარიგ ბედნიერია გი, ისევ რომ გამოექცა პარიზს! გამოერიდა ტკივიდს, გამოერიდა კეკღუც გრაფინიებს, გამოერიდა პრინცესა მათიდღას! ზეზე წამოდგება და ამ გახსენებაზე ერთს დაზათიანად შეუკურთხებს იქაურობას. კარგი ქნა, კარგი! სარკმელთან მივა, ღურჯი მხეფები პირისახეში სცემს. მუდამ ასე აჯადოებს ამ წარმართს „ქვეყანა, სადაც ფორთოხადი ყვავის“, — მისი შემოქმედების რიტმიც ხომ ეს არის. იგი გადახადისდა. შაკიკი აღარ ტანჯავს, მარჯვენა თვადში მარიდის ნამცეცეებს აღარ გრძნობს... ბოდოს და ბოდოს, იხიდა ვარდი და ზეთისხილის ხე.

მთელი სანაპიროს გაყოლებით ვარდები ათასწლოვან ზეთისხილის ხეებს შემოჰხვევიან. „კედლებს შესცოცებიან, სახურავებზე გასუღან, ხეებს შემოტმასწიღნი ფოთლებს შორის ჭკვივი-

ან — ზოგი წითელია, ზოგი თეთრი, ზოგი ყვითელი, ზოგი პატარაა, ზოგიც უშველებელი“...

სარკმელი ღიაა და ნესტოებდაბერიდი გი განა უბრალოდ სურნელს, იმათ „სუნთქვას“ შეიგრძნობს...

„მატარებელი კი მიქრის და მიქრის, ხან გვირაბში შეყოფს თავს, ხან სერდასერ მიიკდაკნება, წყაღზემოთ გადადის კედელივით შვეულ კარნიშებზე... „ჩიქ-ჩიქ-ჩიქ, ჩიქ-ჩიქ-ჩიქ! ნიკა, პოლიე, მონაკო, როკებრიუნი, მენტონა... ჩამავადი მზე ხსოვნაში გაუცოცხლებს ფერად ღია ბარათზე აღბეჭდილ ხედს. „ხეებქვეშ, დიანდაგთან ჩამომგვარ ბნელში უცებ ვარსკვლავთა წვიმის მსგავსი რამ შევნიშნე... ციციანათელები იყო — პაწაწინა მანათობელი არსებანი, სურნელებით სავსე ჰაერში საოცარი თავბრუსდამხვევი ცეკვა გაეჩაღებინათ...“

ბოდოს პიერი და პოლი, „ღებ რონდოლებში“ გამოყვანილი მგზავრები, ნოველის ავტორს რომ შენაცვლებიან და მისი ადგილი დაუკავებიათ, მოახერხებენ დაპარაკი გაუბან პირქუშ იტალიედა ყმაწვიდ ქადს, რომელიც მარსელში ამოვიდა. ერთი ციციანათედა კუპრივით შავ თმაზე დააჯდება იმ ყმაწვიდ ქადს „და პოლიმა აღტაცებისაგან სული განაბა, ამ ბრწყინავ წერტილს მისჩერებოდა, ცინცხადი ბრილიანტივით მოკიაფეს“.

შუბღშეკრული ქადიშვიდი, თმაში რომ ციციანათედა უბრწყინავს, თვადწინ გვიდვას, ისევე როგორც თვადწინ გვედგა წელან ვარსკვლავთა წვიმა რკინიგზის დიანდაგთან.

„ღები რონდოლები“ (29 მაისი — 5 ივნისი, 1884) მოპასანის ერთ-ერთი საუკეთესო ქმნილებაა. მწერადს ფრიად ემარჯვება ვსჯანრი, რომელსაც შუათანა ადაგი უკავია ვრცედ მოთხრობასა და რომანს შორის. თითქმის ყვედა ამბავი ამავე მოცულობისაა „ფუნთუშა“, „ტიედიეს საროსკიაო“, „პოდის ნანდაური“, „ზეთისხიდის მტიდი“, „ივეტა“, „ბატონი პარანი“, „მის ჰანდიეტი“, „მემეკვიდრეობა“, „პატარა როკი“, „ორდა“ ნამდვიდი შედეგია იმიტიმაც, რომ იგი მათში მოგვითხრობს მის მიერ აღმოჩენილი სამხრეთის წარუვად ჯადოსნურობაზე...

ამ ქმნილებათა ავტორი მომსიბდავი, მხიარული და ცინიკურია. თანაც რა მახვილი თეადი აქესა გინდა ქადს აღწერდეს, გინდა ბეიზაქს, ერთნაირად შესანიშნავია. „უეჭველია, სამხრეთელი

ქადიშვიდი გასდდათ. საუცხოო თვადები და დიდებული შავი თმა ჰქონდა, ოდნავ ხვეული, მოხუჭეუჭო, ისეთი ხშირი, ხეშეში და გრძელი, რომ კარგა მძიმე გეჩვენებოდათ (როგორც ყოველთვის, გი ამჯერადაც დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს თმას. — ა. დ.), თვადს შეავდებდით თუ არა, მაშინვე იგრძნობდით ამ სიმძიმეს“.

დიდხანს ეღაცეებოდა პიერი და პოლი დამაზ იტალიელ ქადიშვიდს. ის კი მკვახედ უპასუხებს: Non capusco¹. ბოლოს პიერს მანც მთახერხებს, შუბლი გაახსნევინოს ქადიშვიდს. გენუაში ჩასვლის წინ კი უკვე ისე ჰყავს მონადირეული, რომ უინიანო ყმაწვილქადი სასტუმროში გაყოდას დათანხმდება..

ეს ყმაწვილქადი ფრანჩესკა რონდოლია. მოპასანს ხშირად უთქვამს: „ბადზაკისაგან განსხვავებით, სახელის მოგონება ან მუხერხება. დაახლოებით ფდობერივით ვიქცევი: ჩემი გმირის სახელს ადადებდად ვიღებ ცნობარიდან, რომელშიც წამდაუწუმ წააწყდები ხოლმე ნაცნობ სახელებს, „ქაღბატონ ბოვარიში“ რომ გვხვდება: ომი, ურელი, დიუვადი, დე სენეკადი და სხვა მრავალი“, ანდა გადაჭრით ირჩევს პიერისა და პოლისთანა ბანაღურ სახედებს, ან კიდევ იგონებს ისეთ გვარს, როგორიც რონდოლია.

„განცვიფრებული, აღტაცებით შევდექე კარის ზღურბლზე, ყმაწვილქადს საწოდზე ჩასძინებოდა, მთლად დედიშობიდა იწვა. ძირი ტანსაცმლის გახდისას მორეოდა და ტიცვიანისეული ქადივიან ნებოვრად, მოხდენილად მიწოდდიყო“. ამ ჩანახატს ასე ამთავრებს:

„იფიქრებდით, დალდიდ-დაქანცულმა თავი მიდო დოგინზე, როცა წინდებს იხდიდაო; ის წინდები იქვე, ზეწარზე ეწყო... საყუდომოქარგული ლამის პერანგი, ახადებდას ეს ფუფუნების საგანი, რომელიც მზა ნაწარმის მაღაზიაში შეეძინა, სკამზე ეგდო“ სწორედ ეს გახდავთ ის ფდობერისეული დეტალები, რომელთა წყადობითაც შიშველი მძინარე ქადი განუმეორებელია, ისეთი, სხვა რომელიმე ქადს რომ არა ჰგავს.

პიერი თანამგზავნ ყმაწვილქადს საყვარლად გაიხდის. უფხო მტლი ამ ამბავს ნირწამხდარი უცქერის. სამივენი ერთხანს გენუაში არიან, დადიან მუხეუმების დასათვადიერებლად, ეშვებოან

¹ ან მესმის (იტალი.).

პორტოფინოსაკენ. ერთხელაც ფრანჩესკა გაუჩინარდება. პიერი და პოლი პარიზში ბრუნდებიან.

ერთი წლის შემდეგ პიერი მარტო ჩამოდის გენუაში და ფრანჩესკას საძებნედად მიემართება. ქაღიშვიდის მიერ დატოვებული მისამართის მიხედვით პიერი კარზე მიაღგება ვიტორიო დე სიკას გემოვნების მატრონას! „კარი გამიღო მსუქანმა დედაკაცმა; ეტყობოდა, ერთ დროს მეტად ეშისიანი უნდა ყოფილიყო, ამჟამად კი მეტად ჩაჭუჭყიანებული გახდათ. თუმცა მთლად ჩაგოდრებულიყო, პირისახის ნაკვთებს მაინც საოცრად დიდებული იერი შემორჩენოდა. გაჩეჩიდი თმის ბუწუწები შუბლსა და მხრებზე ჩამოშლოდა, განიერი, დაღაქავებული საშინაო კაბის ქვეშ კი ქონმოკიდებული, დონდლო სხეული უთახთახებდა“. ეს ქაღიშვიდი ფრანჩესკას ედგაა რომ იცოდეთ, როგორ წუხდა და დარდობდა მისი ქაღიშვიდი, რაკი თავისი ფრანგი ველარ ნახა! განა იმაზე უფრო ნაკლები დარდი განიცადა, ვიდრე მაშინ, მატარებელში განიცდიდა, როცა იმ მისმა მარსეელმა მიატოვა. მიტომაც ისე ცხვირჩამოშვებული იჯდა მაშინ საბრადო გოგო! ახლა პარიზში ერთი ვაჟბატონი ჰყავს, მხატვარი გახდავთ ის ვაჟბატონი, პოლა ფრანჩესკას ედგას ფარლუდებს, სამაჯურებს, საყურეებსა და აბრეშუმის კაბებს უგზავნის...

პიერი წასვლას დაპირებს, მაგრამ ქაღიშვილებს:

— თუ გნებავთ, კარლტა გამოგყვებათ... ყველა აქაური სასეინო ადგილი იცის. ეს ჩემი მეორე ქაღიშვილია, ბატონო, — მოწყობილი...

კარლტამ შეცვალა უფროსი დაია ფრანჩესკა. პიერმა გამოვხარებისას იგი გულუხვად დაასაჩუქრა.

— ეჰ! — ოხრავს ედა. — კიდევ ორნი მყვანან, მაგრამ ჯერ ისევ პატარები არიან... ან გინდა, ოთხ შვილს აუხვიდე!

„დები რონდოლები“ გაცილებით უფრო ავტობიოგრაფიული ქმნილებაა, ვიდრე გისავე დღიური იქნებოდა. დღიური კი თავის დღეში არ უწერია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რამდენიმე გვერდს წიგნისას — „წყადზე“. ბუღვარული კაზანოვას! ამ ავტო-

---

¹ კ ა ზ ა ნ ო ვ ა ჯ ო ვ ა ნ ი — იტალიელი ავანტიურისტი, დაწერა ცნობილი „მეშურები“, რომელშიც დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ავტორის შტაბდარიცხოვანი სასიყვარულო თავგადასავლის თხრობას.

პორტრეტის მეოხებით საცნაურვყოფთ მის გრძნობებს. ეს არის რეალური გარემოს ფონზე აღძრული წუთიერი, თავშესაქცევი, სათუთი თუ ადარი გრძნობები. ამ კაცს ჭირის დღესავით ეჯავრება სასტუმრო. „ყოველთვის, როცა სასტუმროში საწოდზე გადაყარებული ზეწარი უნდა წამომეწია, ზიზღისაგან მზარავდა“. ყოველი ახალი ქალი ალაგზნებს ხოლმე მას, მაგრამ იმავე დროს შეშფოთებაც იპყრობს, ეშინია, ბოლოს თავბედი არ ვიწყებდლო. როცა შეამჩნევს, ფრანჩესკა წყლით არ იბანს, მხოლოდ სურნელვანი ესენციის ხმარებას სჯერდება, შეფიქრიანდება: „...ოთასში ისეთი მძაფრი სუნი დადგა, რომ შეაკიკმა წამომიბარა...“ შეაკიკს ეს ხსენება ფრიად ნიშანდობლივი გახდავთ. ნუთუ ეგ ქალი პროფესიონალი მეძავია?! კვდავ თავგზა ებნევა, „ის მტანჯვედი შეშფოთება ეუფდება, რაც თან გვდევს საეჭვო სასიყვარულო თავგადასავდის შემდეგ, შეშფოთება, რაც გვიწამდავს სანეტაროზე სანეტარო შეხვედრას, მოულოდნედად ნაგემებ ადერსს, შემთხვევით ნაგემებ კოცნას“. თრთის იმ გაუნელებელი, გულის დამამძიმებელი, ზოგჯერ სუდაც პანიკური შიშისაგან... რაიც ვერასლოდეს აჩერებდა და თავს ვერ აკავებინებდა!..

„მაშინ... დადაზვროს ეშმაკმა... ავდექი და ხედსაყრედი გარემოებით ვისარგებდე; ყმაწვილქალი ამ ამბავს, ეტყობა, სუდაც არ შეუცბუნებია“.

ფრანჩესკა თვადთაგან გაქრა. მთხრობელი, ცოტა არ იყოს, გაკვირვებული ამბობს: „ჩემს ქერქში ველარ ვგრძნობდი თავს, შევწუხდი, წავიდარდიანე კიდევ. ჩანს, შევთვისებოდი იმ გოგოს“. იგივე მთხრობელი, როცა დაშორდება კარდოტას, ვინც თავის დაზე უფრო ფაქიზი, უფრო სადისიანი და უფრო დამაზიცაა, ასე იტყვის, „ამ გოგომ ისე გამატარებინა დრო, რომ აღარ დამნანებია იმისი დაიკოს თავი“. დამაზი მეგობარი თხრობას მადაგახსნიდი კაცის კვადლობაზე ამთავრებს: „მადე ისევ ვაპირებ იტიადისაკენ გამგზავრებას და, ცოტა არ იყოს, მდეღვარებით, მაგრამ თან იმედინად ვფიქრობ, ქ-ნ რონდოლის კიდევ ორი ქადიშვიდი ჰყავს-მეთქი“.

პიერი თავად გი არის, შეუდამაზებდად ნაჩვენები, ხოლო გუდახდიდად მოყოლიდი ამბავი დონ ჟუანის მიერ ვარდისფრად გახდავთ წარმოსასუდი. 1885 წედს მწერადი სათავისოდ სსვაგვარ — მრუმე ფერს იხმარს.

1885 წლის შობადღის წინ მოპასანი ანტიბში, დე ბოსკეს ვიდაში სახდებდა, ამ კოხტა სოფელურ სახდში. მწვანედარბებიანი ეს მოგრძო თეთრი შენობა, იმ გზის პირას რომ დგას, რომელიც კაპის ქუჩას ჟუან-დე-პენის პლაჟთან აერთებს, მას აქვე სრულებით არ შეეცვლიდა. ნეტარ საათებს კვლავინდებურად ითვლის მზის ციფერბლათი, ოღონდ ეს კია, ქადაქი გაზრდიდა და თითქმის ზედ მოსდგომია ამ მყუდრო სავანეს.

გი აქ დედასთან ერთად ცხოვრობს. მერხზე ჩამოსხდებიან, მზის გულზე, ჩვეულებისამებრ, სჯა-ბაასი აქვეთ გის მოთხრობებზე. ღორა ზოგ რამეს უწონებს, აღტაცებას გამოთქვამს, ზოგჯერაც ედავება, ცხარობს, რჩევას აძლევს. მოპასანს, ჩვეულებრივ, მარტოსედა კაცად წარმოგვისახავენ. მაგრამ, სუდ ცოტა, ნახევარი ცხოვრება მან დედასთან ერთად გაატარა. მისი კერა იყო ღორა დე მოპასანის ხელით დანთებული მბჟუტავი ცეცხლი.

ანტიპოდისში იგი რაღაცას პოულობს ტროისას, აღმოსავლეთისას, რაღაცას ნახულობს ვერძისეული ბადერმოსი, გენერასეული სირაკუზისას. ხიბდავს ხმედთაშუაზღვისპირეთის ხადისიანი ყოვედღლიური ცხოვრება: ბოსტნეულის ბაზარი, თითქოსდა დუბჟად გადაქული ბადრიჯანი, სურნელოვანი მანდარინი, ყვითლაჟ რომ მიხუნძლუდა ხეში და პრიადაფოთლებიან შტოზე, თვადს სტაცებს საოცრად ხასხასა და დამაზყვავიდა დეკორატიული კანა, თეატრადური ფორთოხლის ბურქებო, მომწვანო-ნაცრისფერი ზეთისხილის ხეები, მთლიანად ეს უხვი მცენარეულობა, რაშიც აქაიქ სამკაუდივით გარეულა აგავა, ზღვისპირეთის წაძგი, ციხის ბიწაყრილის ნარვადებში რომ ხარობს.

სამხრეთის ჯადოსნობა გვიხსნის გის „ლადატს“ ნორმანდიისადმი, მოძრაობის ავადმყოფურ მოთხოვნინდებას, ოღონდ ამას უსათუოდ უნდა დაემატოს სიცივის შიში, რაც სუდ უფრო უძლიერდება. „მარშანდელზე უფრო მძაფრი, უფრო სასტიკი სიციფე ერთთავად აწამებდა... თრჭოლი ქარი ისე დათარეშობდა ოთანებში, თითქოს ვინმე სუდიერი, ვინმე ვერაგი, გააფთრებუდი დუშმანი ყოფიდიყოს...“ 1884-85 წლების ზამთარი გიმ კანში გაატარა, „შავბნედი დეკემბერი როგორმე გადაფავროლო. ამ ქადაქს თავისი ღირსშესანიშნაობანი ჰქონდა: ნაჭედი რკინით დახურულძვედი სამრეკლო, კრამიტიანი სახურავები, თავმომწონე ბადემე-

ბი, ის-ის იყო მოდად რომ შემოდიოდა (იმიტომ რომ ფოტოსაგანები თებზე ისინი მოდად პატარა ჩანს), ევკალიპტები — ადგილობრივი კეთილშობილი მცენარე, ჭაბუკები, ნაძვები და ზეთისხილის ხეები. გის უყვარს ეს მზებგადაფრქვეული ნავსადგური, სადაც მიეზღვა ვაჟები ერთმანეთს უღისეს თანამგზავრთა ენაზე ესიტყვებოდა, იმათ მჭევრად ხმას ყურს რომ უგდებს, გის გულიანად ეციწება — მიდი, პო, ახლო მოაყენე და ყვედაფერი უკლისად ამთა-დაგე!

— ვისა, შენ ამოგიდაგო, შე ჯაგანაშვილილო უკანალო?!

— თქმა აბა, გაიმეორე, თუ გინდა თავი ცოცხალი მიიტანო მისადგომამდე!

ზაფხული დგას. დაჟვარდლოვანი ნაპირი უკაცრიელია, მონტიკარლოში ჯერ ან დამდგარა სეზონი.

„ამ მხარეში, მოყოლებული კანიდან, სადაც პატივმოყვარეობა ბატონობს, ვიდრე მონაკომდე, სადაც ბატონობს რუდეტის თამაში, მხოლოდ იმისთვის ჩამოდიან, რომ ერთმანეთს თვალში ნაცარი შეაყარონ ანდა გაკოტრდნენ“.

1886 წელს გი დამდენჯერმე ჩავა ეტრეტაში მცირე ხნით. იქ კვლავ შეხვდება ერმინას, მწვანეში ჩაფდულ მამულში — და ბიკოკში, რომელსაც შემდგომ თ-მენილი ეწოდა. ერმინა, ქადიშვილობის გვარით — უღინო დე და ფავერი, ცოლად წაჰყვა ემიდ დეკონტი დიუ ნუის. იგი არქიტექტორი გახლდათ, კარიერა რუმინეთის სამეფო კარზე შეიქმნა. იქ ბორისისა და ელისაბედის სამეფო ლჯახში შინაურ კაცად, მეგობრად ითვლებოდა... მეტადრე დედოფალთან იყო ახლო... ქორწინება 1877 წლის 10 თებერვადს შედგა. ერმინა და ემიდი სინამდვილეში ერთად ან ცხოვრობდნენ, რადგან კაცს რუმინეთის დატოვება არ უნდოდა, სადაც დადხინებუდი ცხოვრება ჰქონდა, ქადს კიდევ ბუქარესტში დასახლება არ სურდა, ერმინას გაგიჟებით უყვარდა ქმარი და ამგვარი ვითარების გამო სასლონარკვეთილებაში იყო ჩავარდნილი. 1883 წლის დეკემბერში მათ ვაჟიშვიდი — პიერი შეეძინათ. დიახ, ერმინა გახდავთ დედა პიერ დეკონტი დიუ ნუისა, იმიტომ კაცისა, ვინც დაწერა უთავბოლო და ყაღბი წიგნი მოპასანზე — „ადამიანი და მისი ბედი“.

ოქროსთმინანი ერმინას კეთილშესაფერი გარეგნობა არტისტულ ბუნებას ფარავდა. რაკი იმის იმედი გადაუწყდა, შვილის გა-

ჩენის წყადლობით ჩემს აღლულებუდ ქმარს დავიბრუნებო, გუდთან ახლოს მიიტანა სახედგანთქმული მეზობლის არშეყოფა, რაც პატივმოყვარეობას უამებდა. მართალია, მოპასვანი თავისი საქცი-ედიტა თუ სიტყვა-პასუხით ზოგჯერ შეაცბუნებდა კიდეც, მაგრამ ერმინა თავისი წრის მანდილოსანთ კიდეც უფრო აცბუნებდა და აკვირებდა. რახან ქმრის სიძუნწის გამო ფუდრის გასაჭირი ჰქონდა ხოლმე, ადგა და წიგნების თხზვას მიჰყო ხელი. თავისი სიამოვნებისთვისაც თხზავდა და იმისთვისაც, რომ პატარა პიერი უზრუნველყოფილი ჰყოლოდა. გი მის ზღაპრებს — „კეთილ მეგობრებს“ — რეკომენდაციას უწევდა გამომცემლობა „კანტინის“ წინაშე, შუამდგომლობდა სხვა გამომცემლობებთანაც, მიმართა „ფიგარო ილუსტრესაც“.

გის ძალიან უყვარდა ერმინას ბავშვი. ქვემოთ აღწერიდ სურათს 1888 წელს და გიიეტის ბაღში შეესწრებოდა კაცი; ერთხელ ნასადილევს მოპასვანი პიერსა და ფრანსუას ეთამაშებოდა, ბიჭუნას ნახედავ პაწია ხომადღებს დააცურებდნენ აუზში.

- ხვად სანადიროდ მივდივარ. წამომყვები, პიერ?
- როცა გავიზრდები, ჩემო გი. მერე კიდე, თოფიც არა მაქვს.
- რომ გქონდეს, არ შეგეშინდებოდა მისი ხელში დაჭერა?
- ოჰ, არა!
- არც გასროლისა შეგეშინდებოდა?
- სურაც არა!
- მაშ, კარგი, თუ წამომყვები და არ დაფეთებები, როცა გავისვრი, ჩემს პირველ პატარა თოფს გაჩუქებ. პაპიჩემისაგან მერგო, თორმეტი წელსა რომ შევსრულდი.

პიერს სიმხდაღე არ გამოუჩენია, გიმაც ის ჟიუდ პაპისეული თოფი არუქა. შინ მიბრუნებულმა პიერმა დედამისს დიდი ამბით აუწყა:

— დედი, სანადიროდ წავად წყდისპირისკენ და კაკაბს, კურდღელს, ბოცვერს, წიწილას და ასთაკვს მოგიტანი!

ქმართან მიწერიდ ერთ-ერთ ბანათში ერმინა, ცოტა არ იყოს, სასაცილოდ აღწერს გის: „ტანდაბალი და სქელია, ლაყლაჟა პირისახე აქვს, სისხდმოწოდირი თვადები; კაცმა რომ თქვას, გონჯი ეთქმის, ოღონდ ძალიან ჭკვიანია. ენაჩდიფინაა, მაგრამ დაპარაკის მანერა ისეთი მომხიბლავი აქვს, რომ ის მისი ნაკვირ მეტყ-

ველებსა მადევე გავიწყდება. მოუვლეღია, ცუდად აცვია და სა-
ზიზღარ ძვედ ჰადსტუხებს იკეთებს სოდმე“. ვითომ მართლა ამ-
გვარი ჩანდა გი ამ გონებაგამჭირახი ქადის თვადში? იქნება ფე-
რები განგებ გაემუქებინოს, აქაოდა ქმარმა ან იეჭვიანოსო?

იმი ქადთაგან, ვინც გარს ეხვია, გი განსაკუთრებით კეთილ-
განწყობილი გახდათ ერმინასადმი. გულწრფელი სინაზით ეპყრო-
ბოდა. ერმინას მიერ 1889 წელს ანონიმურად გამოცემული რო-
მანი „სამიჯნურო მეგობრობა“ ცოტა დაგვიანებით შუქსა ჰფენს
„ჩვენს გულს“, რომელშიც ერმინამ ადვილად იცნო საკუთარი თა-
ვი. ზემოთ უკვე ვნახეთ, რომ რალაც მისეული ქადბატონ ფორეს-
ტიესაც აქვს. „სამიჯნურო მეგობრობაში“ გი, ცოტა ან იყოს, გაი-
დევადურებუღია და ფიდიბ დე ღუზის გვარ-სახელით ვეცნობით.
რომანში იგი ნამდვილი სახელითაცაა გამოყვანილი (ამ მიამი-
ტური ხერხის გამოყენება განა ვის აუბნევდა გზა-კვადს!) თან
იქვე ამდაგვარ უწყინარ ანეკდოტებს სთავაზობენ მკითხველს:
ბრიყვნი იოცებენ, რაკი მოპასანი ამბობს, შემოქმედებითი პა-
თოსი ჩემთვის ნამდვილი წამებაათ.

„ — მაშ, რატომღა წერთ, რალა გრჯით საამისოდ?

— ლმერთო, აბა ქურდობას ისევე ესა სჯობს“!

ზოგჯერ ერმინა დაწვრილებით აგვიწერს გის მუშაობის მა-
ნერას: „მას შეეძლო გონებაში დიდხანს ეტარებინა წიგნის გეგ-
მა, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, უბრალოდ ჩანაფიქრი მიერმე კი
ეს ჩანაფიქრი ერთბაშად შეისხამდა სორცს მის თვადში და, მი-
ნერვასი ან იყოს, ყოვდად დასრულებული ქმნილება მოევიდინებოდა
ქვეყანას“.

ერმინამ თავის რომანში მთელი გვერდები ჩართო მათი წე-
რილებისა, მხოლოდ ოდნავ შეცვალა ის ადგილები. რომანის ზოგი-
ერთი ციტატა გარკვეულ წარმოდგენას გვაძლევს ამ ქადზე: „ჩე-
მო ძვირფასო ინტიდიგენტო!“ — ასე მიმართავს მას ფიდიბ დე-
წიზე. ქადი თავს იცავს: „ინტიდიგენტო, ამ სიტყვას დაცინ-
ფით მახდით პირში... ნუთუ ინტიდიგენტობა თქვენი მონობო-
ლიური უფლებაა, ბატონო მამაკაცებო?“ არადა მოპასანისა და
ერმინას რომანი „ინტიდექტუადთა“ რომანი გახდავთ. რახან გის
თვადების ტივიდი აწუხებს, ერმინა მას გვერდით უზის ბალშა-
და უკითხავს დიდროსი და სოფი ვოდანის მიწერ-მოწერას, ქად-

ბატონი დ'ეპინესის, ქაღალტონი დიუ დეფანის, მადამუაზედ დეპინასის წერილებს¹. ორივენი თავს მშვენივრად გრძნობენ გიჟმა-ულობით, ცინიზმითა და გონებით გამორჩეულ XVIII საუკუნეში,

რომან „სამიჯნურო მეგობრობაში“ გამოყვანილი დამაზი მეგობრის სახე მოსწონდა ღორას. ვიმ 1888 წელს ერმინა დედას გააცნო. თავისი რომანი ერმინამ „უნაზესი მოკრძალებით“ მიუძღვნა მოპასანს. ის კიდევ ერთხედ, მაგრამ უკვე სევდიანად მოგვითხრობს მწერდის შესახებ რომანში — „ცხოვრება განზე რჩება“ (1903), აგრეთვე „გარდასულ დღეებში“, რომელიც ანრი ამიკის თანავეტრობით დაწერა.

დღესანს გაურკვეველი იყო ის ურთიერთობა, რაც მოპასანს აკავშირებდა ამ ყველაზე ნაკლებად ალტყინებულ ქაღთან მწერდის მეგობარ ქაღთან შორის.

ხსენებულ საკითხის გარკვევაში გვეხმარება ერმინას რძლის, მარი დეკონტ დიუ ნუის, ანტივის შესწავლა. ეს ანტივი სხვა მოკუმენტებთან ერთად შეიცავს გის მიერ ერმინასთვის გაგზავნილ ორმოცდაათოთხმეტი წერილს. ერთი ხანობა, განსაზღვრული წლების მანძილზე, ამ მიწერ-მოწერას მეგობრული ხასიათი აქვს. გი, ტა თქმა უნდა, ეაშიკება ერმინას, მაგრამ ასე უფრო ჩვეულების კარნახით იქცევა. ქაღს კი შორეული ქმრის გარდა სხვა არავინ ახსოვს. 1883 წლის მარტში, როცა გი აპირებს, ერმინას მიართვას „მადამუაზედ ფიფის“ დასურათებული ხედახადი გამოცემა, მან ჯერ კიდევ არ იცის, როდის დართავენ ვიზიტის ნებას. პიერი ტომი დაიბადა, ამან უფრო დაახლოვა ისინი. კანიდან გაგზავნილ ბარათში კი პიერის ამბავს კითხულობდა, „მიამბეთ მასზე, მის ცედექობასა და ოინებზე“. მშვენიერი მეზობელი ქაღი თანდათან ნაკლებ წინააღმდეგობას უწევს, ხოლო გი უფრო და უფრო ფაშილარული ხდება. „ერთგული და მოკრძალებული მსახურის“ დრომ განვლო: „იცით, რას ვიზამთ ამ დღეებში? შატუში წავადთ, სენაზე ვისადიდებთ. მაშ ასე, ხვადამდე, ნაზად გიკოცნით მაგ ხედებს“.

1886 წლის 2 ნოემბერს გი იახტა „დამაზი მეგობრის“ ქიმზე ერთობ სადაღობო ბარათსა წერს. ბარათში ერმინას ეკითხება:

¹ XVIII საუკუნის განათლებული მანდილოსნები. მათს საღონებში ხშირად იკრებიებოდნენ განმანათლებელი ფილოსოფოსები.

ვიდფრანშისკენ ხომ არ გამოემგზავრებოდითო: „მომეცით ეფ თქვენი ხელი. გიკოცნით ემაგ კოხტა ფეხებსაც“. 29 დეკემბერს იგი უკვე ისე მიმართავს ერმინას, როგორც მიჯნურს, რომლის დამშვიდებაც სურთ: „აქ (ანტიბში — ა. დ.) მთლად ჭარბოდმარტო ვცხოვრობ. დაპარაკს თითქმის გადავეჩვიე. — ისევე როგორც გადავეჩვიე სხვა ყველაფერსაც... (sic) ყოველივეს ეჩვიევი კაცი — მეც შევეჩვიე ამ სიჩუმეს... დიდხანს და ნაზად გიკოცნით მავ ხედებს. ყოველგვარ სიკეთეს ვუსურვებ დედათქვენს, მამათქვენსა და თქვენს ძმას (ქმარს აღარ ახსენებს, წინათ კი მუდამ მოიხსენიებდა ხოდმე. — ა. დ.), ვკოცნი პიერს, ამ რამდენიმე დღეში იგი საახადწილ ნობათს მიიღებს“.

პიერი თავის საჩუქარს მიიღებს, ერმინა კიდევ თავისას. ერმინამ ჰადსტუხის მისაბნევი ქინძისთავი გამოუგზავნა, გიმ კა სამაჯური უძღვნა.

„მაპატიეთ, რომ ეს სამაჯური ახალი არ არის. გაიმბობთ მთა თავგადასავადს: ერთმა მანდილოსანმა, რომელიც უწინ დამაზა, მდიდარი და სვებედნიერი გახდდათ, ამჟამად კი დაბუნებული, გალატაკებული და ბედისაგან სასტიკად დაჩაგრულია... მომითხრო თავისი ცხოვრებისა და თავისივე უსაშველო, შემზარავი სილატაკის ამბავი. ავდექი და ფული შევთავაზე. არ გამომართვა, ოღონდ მითხრა: „ხომ არა გყავთ ვინმე ნაცნობი ქადი, თქვენთვის იმდენად ახლობელი, რომ ჩემი ნაქონი სამაჯური შესთავაზოთ? უთხარით მას — ჩემს ვინაობას ნუ ამცნობთ, ცხადია — როგორ ჩავივარდათ იგი ხელში და თანაც დასძინეთ, პატიოსან ქადს ეკუთვნოდა-თქო, ძადიან ბედუკუღმართ და ძადიან პატიოსან ქადს-თქო...“ ასე ვიყიდე ეგ ძეწკვი... შევიძინე ჩასადები კოდლოფი და აგერ თქვენ გიგზავნით“.

წყნარი, არცთუ რაიმეთი გამორჩეული, მაგრამ ნაზი სიყვარული ღვივდება მათ შორის. ამაში რალა ეჭვი უნდა შეგეპაროს კაცს, როცა წაიკითხავ ბარათს, რომელითაც გი ტრიედეში ეპატიუება ერმინას 1889 წლის ივლისში: „ეგების გეცადათ და აქაურ პატარა სასტუმროში გეცხოვრათ? ჩემთან ერთად კი არა — ამაზე ფიქრიც ზედმეტია: აქ ყველას თვადწინ ვარ გამოჭიმული... აი, თქვენ საბაბიც: ყველას ასე ეტყოდით, სახდის მოსაძებნად მივემგზავრებო...“

საფუძველი გვაქვს ვივარაუდოთ, რომ ერმინამ გი დე მოპასა-

ნის წერილებში ზოგი რამ ამოიღო. და მანაც ადაგ-ადაგ, შატუსა და ტრიეღში მიპატიჟების გარდა, ფრიად მრავალმეტყველ დეტალებს წააწყდება კაცი. ეტყობა, ერმინას მანაც ის უნდოდა, ისტორიის კუთვნილება ამ შემთხვევაში სიმართლე გამხდარიყო, — ეს ხომ ისე ნიშანდობლივია ქაღისათვისა აი, მაგალითად, მოკლე ბარათი, 1890 წლის 14 მაისით დათარიღებული: „ჩემო კარგო, ნუ ზაიცივამთ — ჩვენ მარტონი ვიქნებით. გიკოცნით ხელებსა, მოპასანი“.

ანდა მეორე ბარათი ავიღოთ, 1890 წლის ნოემბერში მიწერილი ერმინას ძმის კამიდ უდინოსადმი, ვინაც გის ერთ-ერთი საუკეთესო მეგობარი შეიქნა. „ჩემო მეგობარო მომწერეთ ორიოდე სიტყვა, ოღონდ გთხოვთ, ჩემს მსახურს არაფერი უთხრათ. თუ მე მეხება საქმე, ენაზე კბილის დაჭერა იცის, მაგრამ ამაჰვე ვერ ვიტყვი, როცა საქმე სხვებს შეეხება. ცნობისმოყვარეობა აღეძრა, ჩვენ კი აქ სამი ადამიანს ხიფათს ვუქმნით. ყველაფერი მზად არის თუ არა? გვექნება თუ არა ორშაბათს ადგილი, სადაც უნდა შევხვდეთ? მსურვარედ გართმევთ ხელს, მოპასანი“.

ერმინას სიტყვით, რასაც ანრი ამიკიც ადასტურებს, გის „რეპეტიციის“ რამდენიმე სტრიქონი წაუწერია „ფუნთუშას“ ხედნაწერზე, რომელიც ერმინას არქივში ინახება:

სიყვარულის ზარხოშს ვუძებ,
ვერსად დაგიუნჯებია;
ტრფობით თბობას რომ მიიბრძება,
შენი ტკბილი ტურნება.
დამაცადე, უკარებავი
როს ზედ დაგკოწიბო,
მაგ შენს ნახ გუდს და სუდს ცხოვედს
ერთად ვუპატრონებო!

ბა თქმა უნდა, ეს მხოლოდ ციტატა გახდავთ, ოღონდ მეტად ნიშანდობლივი ციტატაა სხვა დექსიც ვიცით, თუმცაღა სახლში ვანებით უფრო ნაკლებ სახლვანია, გის იგი მშვენიერი მეზობეა დი ქაღის მარაოზე წაუწერია:

ეგე მარათ შენის თქვენს ხელებს,
თქვენს ნატიფ თითებს — დანა, აგრეა.
• — რა წავიწერათ ზედ, მეგობარო,
მე, ვაგდას, კაცმა ტღანქმა, ვაგრიამ.

მანც ოცნებით ბროდის კოშკს ვაკვებ;
თან ვუფრთხილდები თქვენს ნაზ ნდობასაც.
და ღაჩოქიდი მუხღებზე თქვენ წინ,
წავაწერ ისევ
გო დე მოპასანს“.

მარალ ყვედას თვადწინ ჰქონდა, თითოეულს შეეძლო წაეკო-
თხა ზედ წარწერიდი მიძღვნა. ის დექსი კი, ერთხედ საღამოს რთმ
შეთხზა გიმ და ბიკოკიდან დაბრუნებულმა, სადაც ერმინასთან
ერთად კითხულობდა თავისუფლების სულისკვეთებით გამორჩეულ
XVIII საუკუნის პოეტებს, გაცდილებით უფრო ფერადოვანია:

მძინარ ვენერას წააწყდა მარსი;
უქმად, უმიზნოდ როდე უვდოა.
„ამას რას ხედავს ჩემი თვადები! —
ახცად შესძახა:

„ადიდუია!“

ფრთხილად ააცლის სურნელოვან შარფს,
რითაც გულმკერდი დაფარულა.
გულმკერდი ჰქონდა თოვლივით თეთრი,
მარსმა შესძახა:

„ადიდუია!“

მთრთლარე ხედით შეეხო იმას,
რაც ნაყოფივით მრგვალო, გდუკია,
ძღივს დაიოკა გიჭმავმა თავი,
ამოიხვენეშა:

„ადიდუია!“

ვენერა ერთი შეიმშუშნება,
გვერდს შეინაცვლებს, გასუდრულა.
გულადი მარსი ამ იბნევა და...
ერთი უყურე!

„ადიდუია!“

ღამაზი მეგლობარი კიდევ ერთხედ აღმოჩნდა მოკვებულდი. კიდევ
ერთხედ ენგუნა მარჯი. ცოტა ან იყო, გიკვირს, რომ მას შემ-
დეგ, რაც წაერხუბა თავის ბინის პატრონს, ბიძაშვიდ დუის, და
მიატლოვა მონშანენის ქუჩაზე მდებარე სახლი, მოპასანმა ამ ბი-
ნაში, რთმდის ქირაც წინდაწინ სამი წლისა ჰქონდა გადახდიდა,
ერთინა და დეღამისი ჩააყენა 1890 წლის 15 თებერვადს. ერთინას
ქმარმა არაფერი იცოდა ამ გადაბარგებისა; კიდევ ამ ამბავს მოჰყ-
ვა შემდეგომ უსიამოვნო მითქმა-მითქმა.

შეგვიძღოა გავიზიაროთ მარნი დეკონტი დიუ ნუის მიერ გა-

მოთქმული ვარაუდი: მოპასიანი თავის მარტოხედა მეზობედ ქაღს თავდაპირვედად სწორედ ისევე დაუწყებდა არშიყობას, როგორც გაეარშიყობოდა ყოვედ სხვა დამაზ ბანოვანს. მერე და მერე წარმატებაც ხვდა იმის გამო, რომ იმ თავისი არქიტექტორისადმი ერმინა დიდხანს მტკიცე ერთგუდებას იჩენდა. მაგრამ მას თანდათან მოუდბა გუდი და ქადისთვის ჩვეული წინდაუხედაობით შეუყვარდა გი... როცა ამ უკანასკნელს გრძნობა უკვე გასციბოდა.

ეგ ძვედი ამბავი ამჟამად გვაგრძნობინებს ჩაფერფდიდი სიყვარულისაგან მოგვრიდი მედანიქლიდის სურნელს. ეს სიყვარული ერმინას გულში უფრო წრფედი გრძნობით ღვიოდა ვიდრე გის გულში, ვნების ადად კი არასოდეს ქცეულა, ისეთივე წყნარი გახდდათ, როგორიც თავად ერმინა იყო.

ვიდა და ბიკოკის აწინდელი მფლობედი, სწავდული ემე დიუპუი, ჩამომავადი დიდროსი, მიჩვენებს გორაკზე მდგარ სახდს, რომელიც ეკდესიას, სასაფდაოსა და ვაგზადს გადასცქერის და აყრდი ბუჩქნარის სიმწვანეში ჩაძირულა. ამ საკვირვედ კაცს ბაღში, იმ ადგიდას, სადაც ერთმანეთს ხვდებოდნენ გი და ერმინა, მაგოდა და ორი სკამი დაუდგამს. ხშირად იტყვის: „აქ მოდიან მათი აჩრდილი — უსხეულო სახებანი სამიჯნურო მეგობრობისა...“ და მიც, ღმერთმანი, მჯერა მისი.

1885 წლის შემოდგომაზე გიმ ეტრეტაში იჯარით აიღო ერთი მსხვიდი ფერმის მიწები. იქიდან ანრი ამიკს სწერდა: „ნადირობის პირვედ თვეს ნორმანდიაში იმით ვიწყებ, რომ სავადღებულოდ ვთვდი, ექვსჯედ დავესხა თავს წადირ-ფრინველს“. მაგრამ მოპასიანს მარტოოდენ მაღადი წრის გართობა როდი იზიდავს აქ. სულაც არ ეპიტნავება საგულდაგულოდ მომზადებული წადირობის გზიასი, კუნძვადთა ჯგრო და მონადირეთა ბუკის გამყივანი ხმა. სძულს „ნადიროს ხოცვა“. ვერაფერიშვიდი ვაჟკაცობაა. გულით უყვარს ზღვა, ყვედაფერს ურჩევნია ფეხით აღმა-დაღმა სიარული. წადირობა მისთვის იგიგოა, რაც ამგარა უკუქცივა მხეცკაცს ბარბაროსული ხანისაკენ, იმ მხეცკაცასი, რომელიც გიმ ასე აღამაღდა და რომელსაც ასე ეთაყვანება.

დაფდანიდიეთა ყაიდაზე მაცმული მონადირეები ფეკანის მახლობდად, კანეტოს ტყისკენ მიემართებიან. ფრანსუა თან ახდავს

ბატონს ტაქსას ჯიშის ძაღლებთან — ბიფთან, ჰაფთან და მიუს-
ტაშთან — ერთად, რომელიც „ბადნით შემოსილ სამ პატარა ნი-
ანგს ჰკვანან“. მონადირეები ფერმაში სადილობენ და ღამის გა-
სათევად იქვე, კირით შეფეთებულ ოთახში რჩებიან. ჯერ ისევ
უთენია გასპარ დ'ონჟემოდი ბუკის ხმით აღვიძებს მათ. მადე
თოფის სროლის ხმებიც გაისმის. ვის უნდა ბედი დაენავსოს;
ყველა ერთხმად ამბობს, ბოცვერზე ვნადირობთო. უცებ ერთ-
ერთი მონადირე დაიყვირებს: „ტყის ქათამი ისეც ასე!“ მოპა-
სანი ტყის ქათამსა კდავს, მაგრამ შეძახებით, — ბოცვერიო, შეს-
ძახებს, რათა შემდგომ დიდის ამბით გამოაჩინოს თავისი ნანა-
დირევი და ილბდიანი მონადირის კვადლობაზე თავი მოიწონოს.
თანაც სხვებს თვადს ჩაუკრავს და ზედაც დაატანს: „აბა, რა გე-
გონათ“!

„უსიცოცხლო ფოთოდი ფარფატი და შირად-შირადით ჩამო-
დის დაბდა; მოსაწყენი და, ცოტა ან იყოს, სევდის მომგვრელია
ეს შირადი... ყინავს, ღონავ ყინავს (სიტყვის გამეორებით ხაზი
გაესმის შიგრიძნების სიციცხლეს. — ა. დ.), სუსხი გაწყენს თვა-
ლებზე, ცხვირზე, ყურებზე; თრთვიდს თეთრად მოუფიფქავს ბა-
დახის წვერები... შენ კი სქედი ცხვრის ტყაპუჭი გაცვია და მთელს
ტანში სითბო გაქვს გამჯდარი... მზე ხადისიანად ანათებს კრია-
და ცაზე“.

ყოველი ადამიანის მსგავსად, მოპასანსაც ხუთ გრძნობათაგან
თითოეული სხვადასხვანაირად აქვს განვითარებული. მეტიადრე
თვადი აქვს მახვილი — თვადი მხატველისა, ზუსტად რომ გადმოს-
ცემს ფორმასა და ფერს. უყვარს ფერები: ღურჯი, თეთრი, შავი.
მისი მოთხრობების ციკლში, რომელსაც „მოხეტიადე ცხოვრება“
ეწოდება, მიშენიერი ფურცლები გვსვდება:

„ჯერ არასოდეს მინახავს, თეთრი გუმბათისაგან მიხეს ამის-
თანა საოცრება, ასეთი საკვირველი ფერთა დივიდივი შეექმნას.
მართლა თეთრია ეგ გუმბათი? კი, თეთრია, თვადისმოქმტრედად
სპეტაკიო მაგრამ სინათლე ისე უცნაურად გარდატყდება ამ უზარ-
მაზარ კვერცხში, რომ თვადი განსაცვიფრებლად ნაირ-ნაირ იღუ-
მად ედფერს არჩევს... ეს ათასნაირი ედფერი ისეთი ფაქიზი და
სათუთია, ისე შერწყმია ამ თოვლისებურ სითეთრეს, ერთბაშად
ვერც კი შენიშნავ და მოიხელება.. რაც უფრო მეტიად აკვირდება,

მით უფრო მკაფიოდ მოჩანს. ოქროვანი ჩქერები წამოსდევს კონტურებს და ნედ-ნედა ინთქმის თხედ, თხედ იასამინისფერ ნის-ღში, რომელსაც ადაგ მოცისფრო ზოდები კვეთს. რტოსაგან მი-ფენილი უძრავი ჩრდილი რუხი, მწვანე თუ ყვითელი გერყენება. ღავარდნის ქვეშ კედელი იისფრად გესახება: ვხვდები, რომ ამ თვადისმომჭრელი გუმბათის გარშემო ჰაერი მოვარდისფრო-ი-სამინისფერია“.

ეს ერთდროულად დედაკრუაცა და მატისიც გახდავთ.

მახვილი აქვს ყურიც. ეგ კია, მოპასანი უფრონე რიტმისა და ხმაურისადმი არის მგრძნობიარე, ვიდრე მედლოდისადმი. გამოირ-ჩევა ჩინებულად განვითარებული ყნოსვითაც — ნამდვილი სეტე-რის ყნოსვა აქვს. ამ მხრივ დამის გაუტოდდეს ზოდას, ვინაჲ ყველაზე მახვილი ყნოსვის მქონეა — საუკუნის მწერადთა შო-რის. გემოსი და შეხების გრძნობაც ფრიად განვითარებული და ფაქიზი აქვს. ბუნებას მართლაც უხვად დაუჯიღდოვებია აღქმის უნარით. არადა, ამ ძაღუმი უნარის გამო განსაკუთრებით მძაფ-რად გრძნობს, რომ თვითონაც სხვებივით უძღურია: „სურ მხო-ლოდ ხუთი გრძნობა გაგვაჩინა... ხუთად-ხუთი გრძნობა...“ ჩი-ვის პანი სინამდვილეში ყველაზე უფრო ნიშნული მისი თვისე-ბა ის არის, რომ მთელ თავის არსებაში მუდამ ჟამს ატარებს მეექვსე გრძნობას, გრძნობას მთელ სამყაროსთან თანაზიარო-ბისა. მან, მეექვსე გრძნობის პატრონმა, მშვენივრად იცის — ამ გრძნობის ავიცა და კარგიც.

„ბედნიერია თუ უბედური ის ხადხი, ვინც განა მარტო თვა-ლით, პირით, ყნოსვითა და ყურით შეიგრძნობს, არამედ მთელი სხეულითაც“?

რა კარგად იცნობდა თავის თავს ის — რომანისტი, ვისაც ნა-ძადადევად აეთვადისწუნებინა ანადიზი და თვითდაკვირვება!

მოთხრობაში „სიყვარული, ანუ სამი გვერდი ერთი მონადი-რის დღეურისა“ მოპასაწი წილბაძისნილი გვევლინება: „მე და-ბადებობთვე თანდაყოლილი მაქვს ყველა ინსტიინქტი და გრძნობა პირველყოფილი ადამიანისა, რომლებიც შენედებუდია, ზომაზე და-ყენებუდია განათლებულ ადამიანის მსჯელობითა და სუდიერ მოძ-რაობითა. ნადირობა გაგიჟებით მიყვარს; და გასისხლიანებუღ ცხოვრდის, მისი სისხლით გასვრიდი ფრთების, სისხლით გასვრიდ

ჩემი ხედვების ყურებაზე გული იმ ზომაზე მეწურება, რომ მეშინიან — სრულებით არ გამიჩერდეს-მეთქი“¹.

აქ კვლავ ვხვდებით „სისასტიკეს“ — ძირისძირეულს, თანდაყოლილს, შორეული საუკუნეებიდან გადმოცემულს. „მიყვარს ჰაერში აჭრიდ ფრინველს რომ ვესვრი, ჩამოვაგდებ და მერმე ვნანობ, რაკი ვხედავ, როგორ კვდება. მივდივარ და სინდისის ქენჯნა მაწუხებს, სურ თვადწინ მიდგას სულთმობრძავი ფრინველის ფხარკადი... მივდივარ და მერმე ისევ ვუბრუნდები ნადირობას“.

არაერთ მოთხრობაში აშკარა სისასტიკე ვლინდება. ასეთებია: „ბატონი იოკასტი“ (1883), „შეშდიდი“ (1884), „პატარა როკი“ (1885), „კატებზე“ (1886 წლის 9 თებერვალი), „სალამო“ (1889). ამათთან ახლოს დგას ომის მოთხრობებიც, მესისხდულობის თემაზე დაწერილი მოთხრობებიც და ის ფანტასტიკური ნოველებიც, თავისი შემოქმედების დასაწყის პერიოდში რომ შექმნა მწერადმა.

რენარდემ გოგონა მოახჩხო და გააუპატიურა. მწერადი საგანგებოდ აღწერს შებიღწუდ სხეულს: „რამდენიმე ნაბიჯის იქით, ხავსზე დედიშობიდა ბავშვის სხეული ესვენა. ასე თორმეტი წლის გოგონა იქნებოდა. გულაღმა იწვა, ხედები აქეთ-იქით ვადავანდნოდა, ფეხები გაჩაჩხოდა, პირისახეზე ცხვირსასოცი ეფარა, ბარძაყებზე სისხდი მოსცხებოდა“.

მოთხრობელი თევზაობისას შემთხვევით გადაყარა კოლეჯის ამხანაგს ტრემუდენს, რომელიც რვაფეხებს აწამებს იმის გამთ, რომ ცოდს მისთვის 66 წლის გენერალთან ულადატია. რარიგ აშკარაა კონტრასტი გაბოროტებული კაცის ბრძა სისასტიკესა და ბუჟის ყუჩი უბის სიღამაზეს შორისა „მან ნავში მოისროდა დასახიჩრებული, სიკვდილის პირას მისული რვაფეხა, რაქელიც ჩემს ფეხებს შუა გაცოცდა და ასე ცოცვა-ცოცვით მიატანა მყრად ნაგუბარს, სადაც სური დაღია უკვე დასოციდ თევზებს შორის“. მოლადატე ცოდის გაიგივება დასახიჩრებულ რვაფეხასთან ამაზრზენია.

აღმზრდედი მუარონი, აქაოდა ღმერთს შური მივაგოლო, ნემსებჩატანებული ტკბიდეულით „უმასპინძლება“ აღსაზრდელება. „ყურუმსალი მახმუდი“, იგი გაქრისტიანებული თურქია, საბლით

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი.

გაკოჭავს თავის მტერ ორბებს. „და მაშინ საშინელი და სასაცოდო რამ (sic) მოიმოქმედა: ადგა და კრიადოსანი აასხა ტყვეთაგან, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, მომხრწვადთაგან. პირველ ტყვეს ხედები მაგრად გაუკრა საბლით, მერმე იმ საბლით ყუდფი გამოსკვნა და კისერზე მოარგო, იგივე საბელი შემოუჭირა მომდეკნო ტყვესაც ხედებზე და შემდეგ კისერზედაც... ყოველი მოძრაობისას მარყუჟი ყელზე ეჭირებოდათ ტყვეებს და იმათაც ძაღუნებურად თანაბარზომიერი ბიჯით უნდა ევდოთ, დამის მისჯროდნენ ერთიერთმანეთს, რა არის იქვე უსულოდ არ გაგორებურიყვნენ, სარეგვავში მოყოლიდ კურდღელს რომ ემართება, ისე“¹.

მართალია, ამგვარი ადგილები აშკარად გამომწვევია, მათში მიღწავნდება „ფდობერისეული“ სურვილი, როგორმე შეაცბუნონ და გააოგნონ ბურჟუა, მაგრამ მოპასუნის შემოქმედების სადისტური მხარის გაზვიადება უმართებულთა. მოთხრობა „სიყვარული, ანუ სამი გვერდი ერთი მონადირის დღიურისა“ ამ ჩვენს თვალსაზრისს ადასტურებს. იხვზე მონადირენი, ვიდრე აღიონი მთაწევდეს და ფრინველი წამოიშდებოდეს, ყინულის ბუდრუგანას შეაფარებენ თავს და იქ ცეცხლს დაანთებენ. „ჩვენი ძაბრის მსგავსი ქოხი ერთს საშინლად დიდს აღმასსა ჰგვანდა, რომელსაც გული ჰქონდა ცეცხლისა და ეს ცეცხლი ერთბაშად მისწოლოდა ჭაობის გაყინულ წყადს. შივნიდან კიდევ ორი ფანტასტური სახე მოსჩანდა: ჩვენის ძაღლებისა, რომელნიც ცეცხლისპირას თებობდნენ“¹.

აღიონზე გი დედად იხვს მოკდავს ვერცხლისფერგუდას. თავს შემოთ, სადღაც სივრცეში გაისმის ფრინველის ყიფყივი, ეს მამადი იხვია. იგი თავს დასტრიალებს იქაურობას. „სიმიწრის კვნესას ჩემს დღეში ისე არ გაუწუარავს გული ჩემთვის, როგორც სასოწარკვეთილმა ყიფყივმა, როგორც ატირებულმა საყვედურმა იმ საცლოდავის ფრინველისამ, რომელიც სივრცეში იყო დაკარგული“²; იმ მამად იხვს ბიძაშვიდი მოკდავს. „თრივენი, უკვე გაცივებულნი, ჩანთაში ჩავდე“, ცხოველთა სამყაროს ამ ტრინსტანისა და იზოდდას წინაშე მიწერადი კიდევ ერთხედ უჩივის საკუთარი ბუნების ორნაირობას. „...და იმავე დღეს პარიზში დავბრუნდი“.

¹ თარგმანი თ. სახოკიასი.

² თარგმანი მისივე.

ეს მოთხრობა 1886 წლის 7 დეკემბერს დაიწერა. გი კიდევ დამდენჯერმე წავა სანადიროდ, ოლონდ მონადირის გატაცებას აწ აღარასდროს ივრძნობს.

მოპასვანს ჰყავდა კატა პირლი. როცა გი მორიგი მოგზაურობიდან დაბრუნდებოდა, კოხტა ფისუნია პატრონს ფებდაფებ დასდევდა. მის ყურადღებას წყდის თქაფუნი მიიქცევს, აბაზანას მიუახლოვდება, ასტება და შიგ ჩააგდებს გამხმარ ხელს, რომელიც ასე ზარავდა ფრანსუას.

— ჰაი, შე ცუდლუტოი კინალამ აბაზანაში არ ჩამიძირე შექსპირის ხელი..

გი ესიტყვება ფისოს, ისიც თავისებურად ეპასუხება. ეს პატარა „ქადაქედი გოგო“ გის ეტრეტაში მიჰყავს. იქ ციცუნია იხვევს დაინახავს და გაშეშდება.

— გამიგონეთ, მადმუაზედ პირლი, ეგ ჩიტუნები ნამდვილია ფრინველები არ გეგონოთ.

გი რომ თავის კატას ეთამაშება, გუდლია ხდება. მას თავისი ძაღლებიც უყვარს, შესაძლოა პირლიზე უფრო მეტადაც. ოლონდ მათ აკლიათ ის „ქადური“ ხიბლი, რაც ასე ნიშანდობლივია კატისათვის.

1886 წლის თებერვალში, როცა ანტიბში იმყოფება და გვერდით პირლი არა ჰყავს (ის პარიზში დარჩა), გი მებაღის კატას ეფერება. „ჩემი ხელის დაკარება აღიზიანებდა, მაგრამ ისიც მაღიზიანებდა მე, რადგან ეს მომხიბლავი და ცბიერი ცხოველი კიდევ მიყვარს და კიდევაც მძულს (იმავე ეპითეტებს ხმარობა, რითაც ქაღსა და მდინარეს ახასიათებს. — ა. დ.)... რა უნდა იყოს იმაზე უფრო ნაზი, რამ უნდა აღგვიძრას უფრო ამო, უფრო ფაქიზი, უფრო უჩვეულო შეგნძნება, ვიდრე კატის თბილმა, მთრთოლარე ტყავმა? მაგრამ ეს გრძნობიერი სამოსელი ჩემს თითებს უცნაურსა და სასტიკ სურვილს ჰგვრის, დავახრჩო ცხოველი, რომელიც ვეფერები“.

აცბუნებს თუ არა ეს მისი გრძნობა?

„მახსოვს, ჯერ კიდევ ბავშვობისას მიყვარდა კატები, მაგრამ მამინაც სურვილი წამომივდიდა, ჩემი პატარა ხელებით მომეხრბო ისინი“.

გის შიშ მუდამ ჰყავდა კატები. პირლის იგი ისე იყო შეთგისებური, რომ მისმა სიკვდილმა 1887 წლის სექტემბერში ეღდა

დასცა. მერმე პაწია პუსის შეიძენს და ეს ერთგვარ ნუგეშს მოჰკვრის. გი ისე ევლება მას თავზე, რომ ფრანსუას სთხოვს, განსაკუთრებული ტკიცინა ქალადი მიყიდელ — კადმის ფხაჭუნი ხორკლიან ქალადზე კნუტს აღიზიანებდა!

ქადებთან, ძალდებთან, გარეულ ფრინველებთან, კატებთან დამოკიდებულებისას მოპასანის ბუნების ორნაირობა ვდინდებ: იგი წინააღმდეგობრივი ხასიათის მქონე, ციკლოტიმიით დაავადებული კაცია; ორსახოვანი იანუსივით ხან პირქუში, ხან კიდევ სახეგაბრწყინებულია.

2

პირველი იაღქმადი გემი „ღამაზი მავრბარი“, 1886 წლის ოქტომბერი. — ანტიპოში მდებარე იპერის. — პროფესორი შარკო და „ორდა“. — სპეციალური მენიჯბედა მანქანის გამო. — პეპისი, კანონი და შარკო კარისი. — უსიძობატივები და კრიტიკოსები: მასკატები დიადოვი.

1886 წლის 2 მარტს მოპასანი ანტიბიდან ერმინას სწერდა: „რა გამბოთ აქაური ცხოვრებისა? ვსეირნობ ზღვაზე, მეტწილად კი ვმუშაობ. ერთი მეტად ეგზალტირებული, მეტად მძაფრი და ერთობ პოეტური ვნებათაღელვის ამბავსა ვწერ“. დაპარაკი გახდდათ „მონტ-ორიოდზე“; ეს რომანი მოპასანმა ანტიბში, დე ბოსკეს ვილაში, 1886 წელს დაასრულა.

მოპასანი სასტუმრო დარბაზში მუშაობდა, ოთახის ჩრდილოეთ მხარეს დადგმულ მრგვალ მაგიდას უჯდა ხოლმე. ისევე როგორც ეტრეტაში, აქაც მუშაობა ყოველ დღით იცოდა. ერთა კუთხიდან მერეში ბოლთას სცემდა (ერმინამ ზუსტად შენიშნა ეს), ფრანს გონებაში გამართავდა, მერმე მაგიდას მიუჯდებოდა და ქალადზე გადაიტანდა. შემდეგ ისევ ბოლთის ცემას მოჰყვებოდა. ნასაუზმევს სასეირნოდ მიდიოდა. ამ დროს ფიქრით შორს იყო „მონტ-ორიოდისაგან“: ახად, შემდგომ რომანს უღრღიავებდა გულში.

ეს ერთი ხანია მწერდის ბარათებზე ამგვარი აღნიშვნა გაჩნდა: „ღამაზი მავრბარის“ ქიმი“. 1884 წლის ბოლოს მოპასანს შემთხვევა მიეცა და მოხუც ვადისის რწევით ერთანძიანი სპორტუ-

ლი საზღვაო გემი — „დაშნა“ იყიდა, რომელიც, დამაზი დეკენდის მიხედვით, „დიდ ფუნდანაგებ რუს დიდებულს“ ეკუთვნოდა ოდეს-
ლაც.

გემი — მისი შავი ვიწრო ტანი ოდნავ ასცილებია წყადს — დი-
დი სისწრაფის მქონეა. „დაშნის“ ერთობზე რვა კაცი ხადვათად მო-
თავსდებოდა. კაიუტა ოთხი მგზავრისთვის გახდეთ გათვადი-
წინებუდი. წითელი სპილენძის მბზინავი შტურვადით მოპასანა
ნადავ თავს იწონებდა.

ამ იადქნიანმა გასართობმა მწერლის ცხოვრება ისევე შეუ-
ვადა, როგორც იმ წარმატებამ, რის შედეგსა და დადასტურებასაც
თვით ეს იადქნიანი გემი წარმოადგენდა. ზღვაში გასვდის სამ-
ზადისი რიტუადის დაად სრუდებოდა: კაპიტანი ბერნარი აი-
ლებდა და ჯერ ისევე უთენია ერთ მუჭა ზღვის სიდას სარკმედში
შეუყრიდა თავის პატრონს. ცოტა ხნის შემდეგ იახტა ნაპირს
სციდებოდა, ტადლებზე მისრიადებდა და, დიდის დიმონისფერ
სივრცეს თავმიცემუდი, გეზს და სადისაკენ ილებდა. „ვარსკვლავე-
ბი მკრთადებოდა და ქრებოდა. ვიდფრანშის შუქურამ უკანას-
კნელად დასუჭა თავისი მბრუნავი თვადი, და წინ, ცის შორეულ
სივრცეში, ჯერ ისევე უჩინარი ნიცის თავზე, საკვირვედი ვან-
დისფერი ათინათი შევნიშნე: ეს იყო ცისკრის შუქზე აედვარე-
ბუდი ადპის მყინვართა მწვერვადები...“

„დამაზი მეგობარი“ ქარის საპირსპიროდ დასავდეთისაკენ მი-
ცურავს, შემოლუვდის კონცხს და ესტერედისკენ მიემართება: „სა-
უცხოთ მთაა, ასე გეგონება, გუდისხმიერ გამჩენს იგი აკვარე-
ლით დაუხატავსო თეატრადური ცის ფონზე, რათა მოდელად გა-
მოადგეთ ინგდისედ პეიზაჟისტი ქადებს და აღტაცება მოკვაროს
ტიტუდოსან პირთ — ჭედქიანნი იქნებიან თუ უბრადოდ უსაქ-
მურნი“.

წყადი, ადერსიანად რომ უდამუნებს სიდასა თუ გრანტის, ამ-
შვიდებს ნალვიდან მოგზაურს, „და იმით გამოწვეუდი სიხარუდა,
რომ ქარი მაწვება და ტადლებზე მიმაქანებს, უზრუნველად მიმან-
დობინებს თავს ყოფიერების უხეშსა და ბუნებრივ ძადებს, პირ-
გედქმნიდი სიცოცხდის სტიქიას“.

პადერმოს ვერძის მოთაყვანე მძაფრ მოთხოვნიდებას გრძნობ-
და, ენავარდა ცისა და ზღვის შუა, ეარსება „წყადზე“.

დეკემბერში გი ისევ ვერ ჩერდება ერთ ადგილას. დე ბოსკენს ტოვებს და სახლდება „მადე დეზ ადპში“. თავისი ოთახის საბ-კმდიდან იგი აღმოსავლეთ მხარეს ადპის მთაგრეხილს ხედავს — სახლსაც ამიტომ ჰქვია ეს სახელი. ეგერ ბორდიგერის მთის წვე-რი ჩანს, მოტიტვდებუდი, მისტრადისაგან შემოძარცვული; აგერ იქით ნიცა და ანგელოზთა უბეა; ცოტა უფრო აქეთ კი, ანტიბის სიახლოვს, სავედე სიმაგრეებია. ფართო მოედანზე ფორმის წი-თედრეიტუზიანი ჯარისკაცები სამხედრო ნაბიჯით სიარულში ვარჯიშობენ. დასავლეთით ანტიბის კონცხია, ეუანის უკაცური ყურის ცისფრად მოკამკამე ფსკერი, თეთრად მოედვარე კანი და ესტირედის კუნძულთაგან ქმნიდი დუნბარჩა, თითქოს მომწვანო ლქროსაგან რომ არის ნაჭედი.

დიდის სამუშაოს რომ დაამთავრებს, გი სახეტიადლო მიდის ხოდმე ვადროისის მხარეს, „ისეთ დაბურულ ტყეებში, სადაც ხევ-ხუვები თუ გაგიწევს გზის მაგვირობას“. ერთობა დამბაჩის სროდით, ცურვით. კაბინეტის სარკმლიდან თავისი იახტის ან-ძებს ხედავს. თუ ქარიანი ამინდია, კაპიტანი ბერნარი იახტის მფლობედის ადამს აღმართავს ხოდმე.

ზოგჯერ გი ერვესთან შეივდის ყვავიდის პდანტაციების სა-ნახავად. უმცროსმა ძმამ დედამისიც და თვითონაც ძაღზე გააწვა-და, მაგრამ ამ ბოლო დროს ერვე დაჭკვიანდა. ეს კია, ხანდახან მი-სი საქციედი მაინც შეიფოთებას იწვევს. გი თავის დროზე ფუ-დით დაეხმარა ძმას, და იმანაც საყვავიდე მუურნეობა მოაწყო; 1886 წლის 19 იანვარს ერვემ ცოლად შეირთო მარი-ტიერეზა დე ფანტონ დ'ანდონი, გრასის გარეუბანში მცხოვრები ყმაწვიდი ქადი. უილბლო ერვეს ცხოვრება თითქოს მოწესრიგდა.

იმ ზამთარს, 22 თებერვადს, ანტიბში მიწისძვრა მოხდა.

„საოცრად მიშენიერი სალამო იდგა და გვიან ღამემდე ვტკბე-ბოდი ცის ცქერით, რომედიც მსხვილ-მსხვილი ვარსკვლავებით მოჭედდიდყო. უბის მიღმა ნიცა ცეკვავდა და მღეროდა ამ ბოდო საკარნავადო სალამოს“. გი, წვეულებისამებრ, ღამის პირვედ სა-ათზე დაწვა დასაძინებდად. უცებ ზანზარმა და ძდიერმა ბიძგმა გამოაღვიძა, შეშინებუდი წამოიჭრა დოგინიდან. „პირვედ წუთს, დაბნეულს, მეგონა, სახდი თუ გვენგრევა-მეთქი თავზე... წამოგ-ხტი და კარს ვეცი, მაგრამ უძდიერესმა ბიძგმა უეცრად კედელს

მიზაწყვიტა... კიბეზე რომ ჩავბრძოდი, ზარების უცნაური და ავის მომასწავებელი რეკვა შემომესმა; თავისით რეკავდნენ...⁸

დაქია სირბილით ეშვება კიბეზე.

— აბა, ჩქარა ქუჩაში! — ყვირის გი. — მიწა იძვრის.

იგი ნერვიულობს:

— აბა, ბალსკენ! ახდა მეორე ბიძგი მოჰყვება! დედა სად-ღაა? დედა, ჩამოდი ჩქარა!

ღორა მაინც არა ჩანს. ხედახდა ეძახის.

— ხომ ვერ გამოვიქცევით — მონისმის ღორას პასუხი. როგორც მეტისმეტად ნერვიულად ამომიანებს სჩვევიათ, ყველაზე საზარელად კატასტროფის დროს ღორა სიმშვიდეს ინარჩუნებს. — რა შესაქმნება მაგ მიწისძვრასთან!

ბოლოს ყვედანი ბაღში იყრიან თავს. „რამდენიმე წამსაც არ გაუვლია პირველი ბიძგის შემდეგ, ზღვა ერთბაშად უკუიქცა ნაპირიდან, მეჩერზე ნავეები და თევზები დარჩა. სხმარტალებენ პატარ-პატარა სარდინები, მიიძურწება კახიელა ზღვის გვედთევზა, თუმცა არავინ აპირებს გამოედევნოს. მერმე ორმეტრიანმა ტაღლამ დაფარა პლაჟი და ზღვა ისევ დაუბრუნდა თავის ადგილს“.

ანტიბიში ბევრნი დაშავდნენ. ერთი კაცი დაიღუპა. მთელი ექვსი კვირის განმავლობაში ორასი ანტიბიების ოჯახი კარებში იყო შეჭუჭკუდი. გის სძაგდა სილატაკე და ზიზლით აღწერდა. „პიერისა და ჟანის“ ნაწყვეტი ნათლად მეტყველებს ამას.

— „პიერი კინალამ დაახრჩო იმ გულისამრევმა სუნმა, ლატაკსა და ჭუჭყიან ხადხს რომ უდის ხოდმე, ადამიანთა სსეულის სიმყრადემ, უფრო მქისე რომ არის, ვიდრე ნადირის ბადნისა და ჯაგრის სუნია. რალაც ჯურღმუდის მაგვარ ადავს, სადაც ისე ბნელდა და ჭერიც ისე ჩამოგმხობოდა თავზე, როგორც მალაროს სანგრეკში, ასობით მამაკაცი, ქალი და ბავშვი ფიცრის ნარებზე მიყრილიყო... პიერი ძაღუნებურად ფიქრობდა ამ ხადხის მრავალი წლის ჯაფაზე, დაუღადავსა და ფუჭ ჭაპანწყვეტაზე... იმ ენერგიაზე, ამ ბედკრულთ რომ გაეხარჯათ და მაინც კიდევ ცხოვრების ხედახდა დაწყებას აპირებდნენ, ვინ იცის სად ან რისი იმედით; ფიქრობდა და დამის ეყვირა მათდა გასაგონად: „გიჯობთ ფეხი იშვიროთ და წყადში გადგეშვით მაგ თქვენი უჭუბუჭუდებიანად!“ გული სიბრაღულისაგან ისე მოეწურა, ამ სანახაობას ველარ გაუძლო და იქაურობას გაეცადა“.

გი კი ან ვასცდია იქაურობას. ანტიბში მომხდარმა კატას-ტროფამ მისი ფარული გულკეთილობა გამომჟღავნა. სახელმწიფო მწერალი, „ბატონი პარიზელი“, ერთი პირველთაგანი მიეშვედა მიწისძვრისაგან დაზარალებულთ.

1886 წლის ზამთარში, როცა „მოხტ-ორიოდზე“ მუშაობას წყვეტს ხოლმე, მოპასანო „ორდას“ წერს. ნაკლებად სარწმუნო გახდავთ, თითქოს ამ მოთხრობის სიუჟეტი ოდენ მწერლის ფანტაზიის ნაყოფი იყოს, თვით მოპასანს არასდროს უპტიციებია ეს ამბავი. პირველივე თავიდან მოყოლებული ვრწმუნდებით, რომ ამ ქმნილებაში ავტობიოგრაფიული მოტივები ჟღერს, ისევე როგორც ამას გვარწმუნებდა პირველივე სტრიქონები ნოველისა — „გარსონ, ერთი ტოდია ღუდი“! რომანისტთა უმრავლესობის მსგავსად, მოპასანსაც რაღაც რეალური ფაქტი გამოუყენებია საკუთარი თუ სხვისი ბიოგრაფიისა, თლონდ ამ ფაქტისათვის სიცხოვედრე მიუნიჭებია, და ფანტაზიით გაუმდიდრებია. გიჭირს კაცს, სიუჟეტის ისტორია აღადგინო, როცა საქმე გი დე მოპასანისთანა მწერლებს ეხება.

„ორდას“ შექმნის თაობაზე რამდენიმე ჰიპოთეზა გამოითქვა. ერთი მათგანის მიხედვით, ეს თემა მოპასანისათვის შარკოს უკარნახებია: სახელგანთქმული ექიმი ღორას უწევდა კონსულტაციას და, ესეც არ იყოს, გის გონკურთან ხვდებოდა. შესაძლოა, ამ ბრწყინვადე ფსიქიატრს, ვის ლექციებსაც ნევროზისა და ისტერიის შესახებ სადპეტრიერის საავადმყოფოში მთელი პარიზი ესწრებოდა (ამ ლექციებს 1885—1887 წლებში ისმენდა ახადგაზრდა ავსტრიელი სტუდენტი ზიგმუნდ ფროიდიც), დიან, შესაძლოა-მეთქი, ეს თემა ენიკისათვის გაეზიარებინოს; ენიკი კა შეიმდგე გის უამბობდა. შარკო XIX საუკუნის მესამე მეოთხედის დიტერატორებზე ისეთსავე ზეგავლენას მოახდენს, როგორი ზეგავლენაც მესმერმა და სვედენბორგმა¹ მოახდინეს ბადზაკზე, მაღალი საზოგადოება ჭკუას კარგავდა დოქტორ შარკოს გულისათვის. გის კიდევ მუდამ აინტრესებდა ფსიქიატრია.

მეორე ჰიპოთეზის თანახმად, ხსენებული მოთხრობის თემა

---

¹ მესამე მ. ფრედერიკი (1733—1815) — გერმანელი ექიმი, პოპულარიზაციას უწევდა პიანოზს. სვედენბორგი (1688—1772) — შვედი მწერალი, მისტიკოსი, ფილოსოფოსი.

ქორწილზე პორტო-რიშს ეკუთვნის. „შეყვარებული ქაღის“ ავტორ-მა ეს თავად დაუდასტურა დოქტორ პილეს: „ორდას“ სიუჟეტი მთავარსახარების ან მიკარნახია ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. ოღონდ მსჯელობით კი გვიმსჯელება ასეთ თემაზე; ბარემ უნდა დავსძინო, არ გვეგონოთ, რამეს ვამეტებდე — ბევრი სამძიმო და მედანიკოლოგიური ამბის სიუჟეტი მე ვუკარნახე მას“.

ყოველ შემთხვევაში, გინდაც ვცნოთ ამ ორი მწერლის აზრთა გარკვეული თანახმობა, ერთი რამ მაინც ცხადია: ფანტასტიკური იდეა, რომ არის არსება, რომელიც გვევნით თქვენთვის საკუთარი „მე“-დან და თქვენს ადგილს იჭერს, მოპასუნს მანამდე დაუფდებოდა, ვიდრე პორტო-რიშთან მეგობრობას დაამყარებდა ანდა შარკოსთან ნაცნობობას გააბამდა.

მოპასუნს სწვეოდა ხოლმე ფანტასტიკით თავისი გატაცების გაზვიადება: ფანტასტიკა რიტერატურულ ჟანრად კი არა, ცხადად არსებულ სხვაგვარ რეალობად ესახებოდა. „საფრთხისა არ მეშინია. არც მოჩვენებებისა მეშინია, ზებუნებრივი ძადა არა მწამს. მიცვალებული შიშს არა მგვრის და არც იმაში მეპარება ეჭვი, რომ ამქვეყნიდან წასული კაცი მთლიანად ქრება. მაშ, რა?... მაშ, რა?... რა და, ჩემთვის თავი მაშინებს?“

მეტად მრავლისმთქმელი აღიარებაა. ჯერ კიდევ 1882 წელს შენიშნა ფრანსუა ტასარმა, ჰაღუცინაციები აქვსო; მას შემდეგ უფრო და უფრო ხშირად ხედავს მოჩვენებებს. „ორდას“ შექმნამდე დიდი ხნით ადრე მოპასუნმა დაწერა მოთხრობა „ივი?“ ამ მოთხრობამ, სადაც მწერადს საგულდაგულოდ დაემუშავებინა ჰაღუცინაციის თემა, განაცვიფრა, შეაცბუნა და ააღედვა მკითხველი. შინ დაბრუნებისას პერსონაჟი, ვისი პირითაც თხრობა მიმდინარეობს, ნახავს: მის მეგობარს ბუხრის ძირას ჩასძინებია. ხელს გაიწოლებს, მხარზე შევეხოთ. „ხელში სავარძლის ხის საჭურჭე შემჩნა. შიგ არავინ მჯდარა. სავარძელი ცარიელი იყო!.. აბადა, გონება ამ დროს სრულიად სალი მქონდა... მაშასადამე, ამ ამბავს გონების აშლილობას ვერ დავაბრადებდი. უბრალოდ, თვადი მატყუებდა, თვადმა კი აზრი აიყოლია... მხედველობითი ორგანოს უცაბედი ნერვული აშლილობის ბრალი იყო, მეტი არაფერი, ცოტათიც, აბაო, სისხლი ამვარდნოდა თავში“.

სწორედ ასე გრძნობდა გი თავს ყოველი ჰაღუცინაციის შემ-

დევ — დაბნეულობა მთიცივდა, მაგრამ თვალს მანინც ფხიზდად ადევნებდა იმას, რაც მისსავ ანსებაში ხდებოდა.

„ორდაში“ ავტორი მთავარი პერსონაჟის პირით მიტად საგულდაგულოდ აგვიწერს, როგორ ვითარდება ამგვარი უცნაური მდგომარეობა. აქ დიტერატურულად ხორციმესხმულია თემა იღუმაღებით მოსიდი არსებისა, რომედიც სიყრმითვე სდევნიდა გის და მთელი ცხოვრების მანძილზე მოსვენებას არ აძლევდა ბიძამის ადფრედსაც. დოპედგენგერი, ორეული, საცაა გამომწნდება კულისებიდან.

„ორდას“ ორი ვარიანტი შექმნიდი. პირვედი ვარიანტი მიწერადა 1886 წლის 26 ოქტომბერს დაამთავრა და ათიოდე გვერდს არ აღემატებოდა. მეორე სამჯერ უფრო დიდი იყო. პირვედი ვარიანტი დაწერილია მოთხრობის ფორმით, სადაც გადმოცემულია ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მყოფი სნეულის ამბავი. მეორე კი დლიურის სახითაა დაწერიდი. დლიურში აღწერიდი ამბები ამ მეორე ვარიანტს უტყუარობის საოცარ ძადას ანიჭებს. მოწმენა ვხდებით ცხადი საშინელებისა, რასაც ამძაფრებს რამდენიმე შესანიშნავი ჩართული ეპიზოდი: გასეირნება მონ-სენ-მიშედისაკენ, ჰიპნოზის სეანსი, მისვლა მენიჩბეთა მეჯდისზე. ეს ეპიზოდები სუდას გათქმევინებს საშინელებათაგან დაძაბულ ატმოსფეროში, გიღვიძებს სევდას აწ საბოლოოდ დაკარგული, შეუბლადავი და ხადასი სუდიერი სამყაროს გამო.

საოცრად ძლიერ შთაბეჭდილებას ქმნის შემზარავი სიუჟეტის შეხამება სტილის მედარქოლიურ სიცხადესთან. „მანინც საიდან მოემართება ეს აუხსნედი ზეგავდენის ძადა, რაც ბედნიერებას განცდას დაღვრემიღობად, იმედიანობას კი სასოწარკვეთილებად გვიცვრის? თითქოს თვით ჰაერი, უხიდავი ჰაერია სავსე გამოუცნობი ძალებით, რომედაა ფარულ სიახლოვესაც ჩვენს თავზე გამოვცდიით ხოდმე. დიდით ხადისიან გუნებაზე გამეღვიძება, კაცი სიმღერის იშტაზე ვარ მოსული. ნეტავ, რატომ? თავქვე, ნაპირ-ნაპირ დავუყვები და უცებ, ხანმოკლე გასეირნების შემდეგ გუნებაგაფუჭებული ვბრუნდები. აბა, რატომ? ეგების, ჰაერის ცივი ნაკადი რომ შემეხლო კანზე, იმან დამიწიწკნა ნერვები და დამინაღვლიანა გული? ანდა, იქნება, ესოდენ ცვალებადი ღრუბლების ფორმა, დლის ფერები, საგანთა ათასნაირი ედფერი რომ აღიქვა თვადმა, იმას შეეშფოთებინოს ზემი აზრი? ვინ უწყის?“

მშვენივრად არის აღწერილი შინაგანი მდგომარეობა. თავდაპირველად გმირი მეტად აგზნებულია, უამ-უამად სიხარულით აფოფინებული; შემდგომ კომმარნი აწვადებს ხოლმე, ნალვედი ეუფდება. წუთიერ სიმშვიდეს ბერის გვერდით ჰპოვებს. მერმე კვდავ სდევენის ბნელი ძადა. „ჭკუიდან ხომ არ ვიშლები?“ — კითხულობს გუნებაში. გმირი პარიზში ჩადის. ჰიპნოზის სეანსმა, რაც მის ბიძაშვიდ ქადს ჩაუტარეს, გააოგნა იგი. ბუჟივადში მენიჩბებს მეჯდისი აქვთ გამართული და გმირი იქ მიდის.

მაგრამ სადღაა „პოდის ნანდაურში“ გამჟღავნებული მღეღვარება, ან ის ზარხსოშიანი სიხადისე, რაც ახდავს „გასეირნებას ქადაქგარეთ“, ან კიდევ ის ქადური ხიბლი, „ივეტაში“ რომ განფენიდა? დაბერებულა კაცი, ველარ ზიარებია ყოველივე ამას. „ბუჟივადში ვისადიდე, სალამო კი მენიჩბეთა მეჯდისზე გავატარე. უციდლობედია, ყვედაფერი დამოკიდებული გახდავთ ადგიდსა და გარემოზე. კაცი „სამყვარეში“ იყო და ზებუნებრივი ძადისა გჯეროდეს, ამაზე მეტი უგუნურება რალა იქნება...“

მოპასანნი ხმას უდაბლებს, გუდითადი კიდლოთი დაპარაკობს, გუდში ჩამწვდომად: „მივუყვებოდი მდინარეს ნაპირ-ნაპირ, თან ყოვედივე ამაზე უფიქრობდი. მზე სინათდეს აფრქვევდა წყდის წყნარ ზედაპირს, ეადერსებოდა დედამიწას, სიყვარუდიანი მზერით მახილვინებდა სიცოცხდეს, მერცხლებს, რომედთა ნავარდი ცაში თვადს ახარებს, სანაპიროზე ამოყრიდ ბადახს, რომდის შარნიშური ყურს საამოდ ხვდება“.

გიც ამ თავისი გმირივით თავგადაკდული ცდილობდა, დაებრუნებოდა სიჭაბუკე, გარიდებოდა საზარედ არსებას, გუდგვამში რომ ჩასძვრომოდა, ისევ ქვეუდიყო ძდიერ, ჯანსალ ადამიანად, ქცეუდიყო წარმართად. შეუპოვრად, კვდავ და კვდავ ერკინებოდა საკუთარ თავს, მაგრამ ერთთავად მარცხს განიცდიდა. „თანდათან აუხსნედი შფლოთი მომიცავდა. რალაც ძადა — ასე მეჩვენებოდა, იდუმალი რამ ძადაა-მეთქი — შემბორკავდა, ერთ ადგიდას შემაყენებდა, წინ წასვდას მიშდიდა, უკან მეზიდებოდა“. ამ იდუმად ძადას, ორდას („ის არის, ის, ორდაა რომ მდვენის, ამ გიჟურ აზრებს მიწერგავსი ჩემშია ის, ჩემი სუდი შეიქნა იგი; უნდა მოკვდა!“) დიას, ამ ძადას ვერც მდინარე, ვერც ნორმანდია დააძდევინებს.

მდინარე, წუთისოფდის მსგავსად, არყოფნის აზრს უწერგავს, რადგან მიწყვი მიედიდება. მწერდის იმ პერსონაჟთა რიცხვი, რომ-

მედნიც წყადში იხრჩობიან, თავს იხრჩობენ, ანდა აპირებენ თავი დაიხრჩონ, კარგა დიდი გახდავთ. ეს არის, მაგალითად, ბიჭუნა „სიმონის მამიდან“, შეცდენილი გოგო „ფერმაში მომუშავე ქადის ამბიდან“, ჟანი „ჯარისკაცუნადან“. გი დე მოპასანის შემოქმედებაში უფრო ბევრია წყადში დამხრჩავდი პერსონაჟი, ვიდრე მთედ ფრანგუდ დიტერატურაში.

„ორღაში“, ისევე როგორც „წუთისოფელში“, მოპასანი ისე აწყდება სიკვდილის პრობლემას, როგორც ფუტკარი აწყდება ხოდმე ფანჯრის მინას.

დაღონებული გმირი „ორღასი“ შინ ბრუნდება. „ჩემ თავდწინ უჩინარმა ხელმა ყვავიდის ღერო გადატეხა, მერმე იმ ყვავიდიანად გაქრა“. ამიერიდან დარწმუნებულია, ჭკუიდან გადავმცდარვართ. „ვილაც დაეუფდა და განაგებს ჩემს სულს“.

ჰადუცინაციებით დატანჯული გმირი სამედიცინო ჟურნალში წაიკითხავს, რომ იმნაირი უცნაური მოვდენა, რომდისგანაც საშვედი ვერ უპოვია, რიო-დე-ჟანეიროში შეუმჩნევიათ. „თავგზადაკარგული ხადხი სახდ-კანს ტოვებს... ისინი ირწმუნებიან, თითქოს მათ სდევნიდნენ, იმორჩილებდნენ და მათზე, ვით ჯოგზე, მბრძანებლობდნენ რალაც უჩინარი სულიერი არსებანი, ვამპირის მსგავსნი, რომედნიც სისხლს სწოვდნენ მათ მძინარეთ და, თვინიერ ამისა, წყდითა და რძით საზრდოობდნენ...“

ახდა კი აეხიდა თვადი... აკი ნახა, რუანში სენაზე როგორ მოცურავდა ბრაზიდიური სამანძიანი გემი სწორედაც ბრაზიდიური ი, რით აიხსნება ეს საიდუმლო „ეგ არსება მაგ გემით ჩამოსულა იქიდან, სადაც იმათი ჯიდავი გაჩენიდა“. ყვედაფერი ნათედია, დოგოკამ გაიმარჯვა. გაოგნებული მკითხვედი კვდავ მყარ ნიადაგს პოუდობს ფეხქვეშ. ოლონდ მკითხვედმა არ უწყობს მოპასანი რომ თავისსავე მოთხრობაში შეხიზნულა. განა გარედან მჭვრეტედია. ორღაში შეხიზნულმა მოპასანმა კი სრული სიმართლე იცის. რასაც მოგვითხრობს, ის ამბავი მისივე თავგადასავადია.

„ორღა“ ამ ჟანრის ქმნიდებათა უმეტესობისაგან განსხვავებით ბოლო ფრაზამდის დაძაბუდობას ინარჩუნებს. დოგოკის ძაღს მოთხრობა შეურიგებდობის სუდისკვეთების უმაღდეს მიჯნაში ნამდევ აპყავს, განა ბანადურ სინამდვიდემდე აქვეითებს. მოპასა-

ნის თვადით დანახურ გმირს სხვა გზა თავის გადასარჩენად, გაბ-
და ორდას მოკვდისა, არ დარჩენია. გმირი საკუთარ სახელს ცეცხლს
წაუკიდებს. ორდა მანც თავს დაიძვრენს, რადგან იგი უსხეულაა.
მოპასვანი მოთხრობას ამთავრებს ედგარ პოს გამოთქმის პერ-
ფრაზირებით: „არა... არა... ცხადია... უეჭველია... ის არ მომკვდა-
რა... მაშ... მაშ, მე თვითონ უნდა მოვკვდა თავი“!

თვადების ტკივილია, გამუდმებულმა შაკიკმა, ჰაღუცინაციებ-
მა ისე გატანჯეს და გააწამეს გი, იმდენგზის ჩააგდეს სასოწარ-
კვეთილებამი, რომ გუდცივად წონის, მომერევა თუ არა სიგი-
ჟო და თვითმკვდელობაზე ფიქრობს. ამის თაობაზე თითქმის
მისივე გმირების ენით დაპარაკობს: „სრულიად თვადნათლივ ვხე-
დავ, რომ მიუარესდება ჯანმრთელობა, ფიზიკური ტანჯვა მიძ-
ლიერდება, ჰაღუცინაციები უფრო და უფრო მიხანგრძლივდება,
შრომისუნარიანობა მიქვეითდება. უდიდეს ნუგეშს იმაში ვხე-
დავ, რომ, როცა უძღური და უბადრუკი შევიქნები, მე თვითონ
შევიძლებ ყვედაფერ ამას ბოლო მოვულო“.

ამ პერიოდში ხვდება მოპასვანი ფრანკ ჰარისს, ამ ფრიად უსა-
ამოვნო პიროვნებას, რომელიც საშუალო რამ გახდდათ სამუდგ
პეპისსა¹ და კაზანოვას შორის. ხსენებულ ინგლისედ მთარგმნედ-
თან გის ხასიათის ის თვისებები აკავშირებდა, რაც თვით მო-
პასვანს წარმოგვიჩენდა არასახარბიელოდ: მკვეხნარობა, უსაქციე-
ლობა, უხეში ხუმრობა. ჰარისი იგონებს, მოპასვანმა „ორდასთან“
ერთად ფრიად თავშესაქცივი წერილი გამომიგზავნა, რომედშიც
ამბობდა, კრიტიკოსები უთუოდ შეშლიდად შემრაცსვენ, მაგრამ
შენ, ჩემი მეგობარი, თავს არ მოატყუებინებო. „სრულიად ჯან-
სალი გონება მაქვს. მაგრამ ამ ამბავმა საოცრად გამიტაცა! რამ-
დენი ისეთი აზრი გვიჩნდება, რომედთა ახსნა ვერ გვიპოვია,
რამდენნაირი ინსტინქტური შიში აღგვეძვრის, რომედნიც, ასე
ვთქვათ, ჩვენი არსების ძირისძირს ქმნიან“.

ამ გამონათქვამის მიხედვით, რომლის შინაარსის უტყუა-
რობა საცოდობედი არ გახდავთ, გის მიშვენივრად ესმოდა, მისი
ქმნილება დიდად რომ სციდებოდა ჩვეულებრივი დიტერატურის
ფარგლებს. თუმცა მოპასვანი დარდიმანდური კიოთი არწმუნებდა

¹ პეპისი ნამუდ — ინგლისედი მემუარისტი; ნაადად, ცოფხად მოგ-
ვითხრო XVII საუკ. ინგლისედი ნაზოგადოების ხნე-მეუღლებანი.

ჰარისს, სრულიად ჯანსაღად ვგრძნობ თავსო, ჰარისმა მაინც ასე მისწერა: „ის შიში, რაც, ეტყობა, თქვენ განიცადეთ და რამაც ამ მოთხრობის შექმნა შთაგავლნათ, მოწმობს, რომ ნერვები საბოლოოდ დაგეწეწათ“. ამის წაკითხვისას მოპასვანი სიცილით შესძახებს:

— ასე კარგად ჩემს დღეში ან მიგრძვნია თავი!

ოლონდ ეგ კია, მეტისმეტად ხმამაღლა იცინის. ჰარისის მი-
ეს მოტანოდ ფაქტს რობერ პენშონიც ადასტურებს. ერთხედ,
„ორდას“ პირველი ვარიანტის გამოქვეყნების შემდეგ, პენშონი
და მოპასვანი სასაუზმოდ გაემართნენ: „მის ბოლო ნოვედაზე ვსა-
უბრობდით; ტვინს გიფორიაქებს-მეთქი კაცს, შევნიშნე. ჯანსა-
ლო, გულიანი სიცილი აუვარდა, ეს სიცილი სხვას თუ არაფერს,
იმას მაინც მოწმობდა, რისი ტვინნაღრძობიაო“.

როცა ოქტომბრის ბოლოს „ჟიდ ბდასის“ რედაქციას „ორდას“
პირვედ ვარიანტს უგზავნიდა, გიმ ასე უთხრა ფრანსუას:

— დღეს „ორდას“ ხედნაწერი გავგზავნე. აი, ნახავთ, ერთი კვი-
რაც ან გავა და ყველა გაზეთი დაწერს, რომ მე შეშლილი ვარ. რა
გაეწყობა; ისე მოიქცნენ, როგორც ენებოთ! მე ფსიქიკურად
სრულიად ჯანსაღი ვარ. ძადიან კარგად მესმოდა, რასაც ვაკეთებ-
დი, როცა ამ ნოვედას ვწერდი.

— რა თქმა უნდა, მესიე, რა თქმა უნდა, — ეუბნება, ცოტა ან
იყოს, შემოფოთებული ფრანსუა.

მოპასვანის „ორდამ“ შეურიგებელი კამათი წარმოშვა ფსიქი-
ატრებსა და კრიტიკოსებს შორის. ფსიქიატრები ადვილად წარ-
მოაჩენენ ხოდმე გონების აშდილობის ნიშნებს მწერდის შემოქ-
მედებაში. კრიტიკოსები აღშფოთებით უარყოფენ მათ მტიკიცე-
ბას.

„ორდაში“ მოთხრობილი ამბავი ისერიგად დამაჯერებელია,
ძადაუნებურად შეცბუნდები კაცი და ზოგ რამეზე ყურადღებას გა-
ამახვილებ. რა თქმა უნდა, უტყუარობა ნაწილობრივ მიღწეულია
ავტორის ოსტატობით, მაგრამ ამასთან ერთად სხვა რალაციითაც.
მხოლოდ ოსტატობის შედეგი როდია ეს. მოთხრობაში უხვად არის
გაბნეული ნამდვირი დეტალები, ისეთები, პირადად გიმ რომ იცო-
და! წყლით სავსე სურა დილით დაცარიელებულია, გასაღები ვილა-
ცას თრჯერ გადაუტრიალებია კარში და ისე დაუკეტავს, საბკის
წინ მდგარი მოთხრობედი შიგ თავის თავს ვერ ხედავს. ეს კიდევ

ცოტაა. დეტალებს წინასწარმეტყველური აზრი ენიჭება და ამ აზრს მომავალშია ამოცნობენ. ამგვარი გახდავთ, მაგადითაჲ, შემდეგი განსაცვიფრებელი აღსარება: „სუდ იმისი საშინელი წინათგონობა მაქვს, რომ რაღაცა საფრთხე მედის, სუდ შიშშია ვარ, რაღაცა უბედურება მომდგომია კარზე ანდა აღსასრული მიანსლოვდება-მეთქი; ეს შეგრძნება უთუოდ იმის ბრადია, რომ სწეულებამ დამრია ხედი. ჯერ ისევ შეუცნობედმა სწეულებამ, თანაც ისეთმა, სისხლსა და ხორცში რომ ჩაბუდებულა“.

მოპასანს არ სჭირდებოდა ფანტაზიის მოშვედიება საიმისოდ რომ გამონაგონისათვის დამაჯერებლობა მიენიჭებინა... საკმარისი იყო, თავის თავს დაჰკვირვებოდა. ის სიცოვე, რაც ტანში ღრმად ჩაჰბუდებია, სიკვდილს წარმოშობს, რომელიც ნედ-ნედა მოუყვება მის კაპიდარებს. რასაც წერს, განჭვრეტა იმისი, რაღაც თვითონ იქცევა მადე, ძადიან მადე. როცა ასეთ საშინელ ხვედრს წინასწარ გრძნობ, იქ თვადთაქცობა რაღა მოსატანია ეს ადამიანი თავის თავს გამოსახავს.

3

დიტცედმანის საზო შვიდი, 1883, 1884, 1887. — მეორე საძალადეო საძმოსა — „ვიძიებთ მამას“. — „მონტ-ორიოდო“, ანუ ზიზლი დედობისა. — „ჩემი ოცდახუთი დეე“, მოაბარაჰის დეეო

1883 წლის 27 თებერვადს პარიზში, მე-17 ოქში, ვინმე ჟოზეფინა დიტცედმანს ეყოლა ბიჭი დუსიენი და რადგან მამის ვინაობა უცნობი იყო, ბიჭს დედის გვარი მისცეს. ოცი წლის შემდგომ, როცა მოპასანის გარდაცვალებიდან ათი წედი იყო გასუდი, პარიზის ერთმა ყოველდღიურმა გაზეთმა, „ეკდერმა“, მკითხველს აუწყა, მოპასანს შთამომავლობა დარჩა — ერთი ბიჭი და ორი გოგო.

1884 წელს გაჩნდა გოგო დუსიენა, ხოლო 1887 წლის 29 ივლისს მიდის ქუჩაზე, ვენსენში, დაიბადა მეორე გოგონა — მარტა-მარგარიტა.

მათი დედა, ჟოზეფინა დიტცედმანი, 1920 წელს გარდაიცვალა.

ქადბატონ ღიტყვემანის სიკვდილის შემდეგ ჟურნალისტმა ოგიუსტ ნარდომ ამ ქადის შვილები ინახუდა: „სამივეს საკმაოდ კარგად ახსოვს თავიანთი მამა, ახსოვთ, როგორ მოდიოდა მათ სანახავედ, ოღონდ თავს ნებას არ აძლევენ, იდაპარაკონ იმაზე, რა ამ საქმის ოფიციალურ მხარეს ეხება. სამივენი შეწუხებულნი იყვნენ, პრესა რომ იმათი ამბით დაინტერესდა. ვაჟიშვილმა, მითხრა: ხშირად ვლებულვობ ჟურნალებსა და გაზეთებს, რომლებიც რაიმე ცნობას შეიცავენ მაშაჩემზეო. ვინ მიგზავნის, არ ვიცით. ეტყობა, ზოგმა ვინმემ იცის მისი ამბავი: როცა ოფიცრის წოდება მიანიჭეს, ვილაცას მის საქმეზე წაუწერია — „მოპასანის შვილი“.

მოპასანის სიკვდილის შემდეგ, 1893 წელს, ღიტყვემანის ოჯახის მდგომარეობა საგრძნობლად გაუარესებულა. „დედას ჯერ კიდევ ჰქონდა ფუდი, მაგრამ მალე გამოლეოდა. რამდენიმე თვის შემდეგ გაჭირვებაში ჩავცვივდით. ეს კია, დედას დუქით დაბეჭდილი წერილები მოსდიოდა დროდარო...“

ეტყობა, მოპასანს თავს უღვია ღიტყვემანის ოჯახისათვის ნივთიერი დახმარების მოვადლეობა სიცოცხლეში და ნაწილობრივ სიკვდილის შემდგომაც. ამრიგად, ღიტყვემანის ბავშვები არ ყოფილან მიტოვებულნი, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. ოღონდ ანდერძში გიმ შემკვიდრედ თავისი ძმისშვილი დაასახელა.

დუსიენ ღიტყვემანი გარეგნობით უთუოდ ჩამოჰგავს ნავარაუდევ მამას: ისეთივე ოვადური პირისახე, ისეთივე პრტპორციულობა ნაკვთებისა, ისეთივე ნიკაპი, ცხვირი, თმა; ოღონდ უფრო გუდლია და გუდთბიდი იყო. მარგარიტა, უმცროსი და, ოგაუსტ ნარდის თქმით, ძადიან მიაგავდა დორას.

ახლა დუსიენა ღიტყვემანსაც გავეცნოთ. ოგი შინახელსანი მკერავი იყო. 1927 წელს პარიზში ასომპსიონის ქუჩაზე, 82-ე სახლში ცხოვრობდა. „ძადზე გუდმგრძნობიარე ქადია, შავგვრემანი გახდავთ, ცოტა ტანსრუდი, თვადები მარგარიტასი აქვს, ესეც ძადიან შავონებს დორა, დე მოპასანს“. ნარდისთან შეხვედრისას მას ქვითინი აუვარდა. „მეფერებოდა იგი, მანებვირებდა... ვუყვარდით ჩვენ... დედაჩვენი ძდიერ დადარდიანდა მისი სიკვდილის შემდეგ...“

დუსიენას ოთახში გის ფოტოსურათებია. „ფოტოსურათები

არ უყვარდა, — ამბობს იგი, — აიღებდა და დახვედა“. ეს დეტალი ერთობ საგულისხმო და მრავალმეტყველია.

მოპასანის მიჩნევა სამი შვილის მამად დღესდღეობით ერთობ სათუო ამბავი გახდავთ. დომბროზოს თქმით, ქაღბატონი ღორა დე მოპასანი და მოპასანის ოჯახის მეგობარი, დოქტორი ბადესტრი, ვინც ღორას მკურნალობდა, უარყოფდნენ ამ ბავშვების არსებობას.

ღორას ექიმს დომბროზოსათვის უთქვამს: „ჩემს დღეში არა მსმენია, მათ ოჯახში ვინმეს ამ სამ ბავშვზე ჩამოგვღოს სიტყვა... ქაღბატონ დე მოპასანს არასოდეს უხსენებია ისინი.

მოპასანს ვაჟიშვიდი დარჩა, მაგრამ თქვენ ხომ იცით, რა გარემოებათა გამო ვერ ვასახელებთ მას. თუმცაღა რა, ეს იგივე პოღიშინედის საიდუმლოებაა“.

არც დოქტორ ბადესტრს, არც დომბროზოს სიტყვა არ უთქვამთ ამის მეტი. შესაძლებელია, ორივეს მხედველობაში ჰყოლოდეს პატარა პიერ დეკონტ დიუ ნუი...

დუსიენ დიტცემანს სჯეროდა, თუ რომ მამამისის სიკვდილი „ესოდენ ტრაგიკული არ გამომდგარიყო, თუ რომ საღი გონება შერჩენოდა, ჩვენ უსათუოდ გვცნობდო“. ნაკლებ სარწმუნო გახდავთ! 1891 წლის დეკემბერში, თვითმკვდელობის ცდამდე რამდენიმე დღით ადრე, გი ანდერძს შეადგენს ორი ექიმის თანდასწრებით; მთელი თავისი ქონების ერთადერთ და კანონიერ მემკვიდრედ ძმისწუღ სიმონას დანიშნავს, ძმის — ერვეს — ქაღიშვიდს. დედასა და მამას ქონების მხოლოდ მეოთხედი ერგოს, რაც მემკვიდრეობის კანონით ჰქონდათ გარანტირებული. საკმაოდ უცნაური ანდერძი გახდავთ იმ კაცის პირობაზე, ვისაც ასე აწუხებდა და აღედევბდა უკანონოდ შობიღთა პირობემა!

შეიძებობდა სხვაგვარი ვარაუდიც გამოგვეთქვა. მაღად საზოგადოებაში, კერძოდ, ნორმანდიაში, უკანონო შვიდებს, ჩვეულებრივ, მიატოვებდნენ ხოდმე. მდებოთ ქაღზე დაქორწინებით მოპასანი უთუოდ ბედს გაიფუჭებდა; არადა, 1883 წელს იგი ყოვედნაირად ცდილობდა, როგორმე საზოგადოებაში შეედგა ფეხი.

ნურც იმას დავივიწყებთ, რომ მოპასანი, მსგავსად ფდობერინხა, ქორწინების აშკარა მტერი გახდდათ. თუმცაღა გი რამდენ-

ჯერმე მანც აჰყვა ცდუნებას. „სიკვდილამდე რამდენიმე წელს წინ, — ამბობს დონ ფონტენი, — ჩემი ყურით მომისმენია მისგან — მარტოხელა ცხოვრების ამ ზრყვევი მიმდევრის, ამ პირქუში განდევნილისაგან — ჩემს ბედს ერთ მანდილოსანს დავუკავშირებდი, გათხოვილი რომ არ იყოსო“.

დაახლოებით 1887 წელს გი გრაფის მეუღლე დე X-თან შეხვედრია ერთ ღამასა და მოხდენილ, თავდაჭერილ ახადგაზრდა ქაღს; ჩვენთვის ამ უცნობ ქაღთან უნდა იყოს, ეტყობა, მიწერილი გის ბარათი, ტუნისიდან გამოგზავნილი 1887 წლის 19 დეკემბერს. ეს ბარათი გულისშემძვრელი სიწირფოებითაა დაწერილი: „წუხანდელ საღამოს აქეთაა თავტანდაკარგული ვოცნებობ თქვენზე. უცებ გაგიჩებით მომინდა, ისევ მეხილეთ, მენახეთ ამ წუთსვე, აქ, ჩემს წინ მდგარიყავით... გრძნობთ თუ არა, როგორ აღძვრის ჩემგან ეს სურვილი და მანდ თქვენს ირგვლივ დანანაობს?.. ნეტავ მახილვინა თქვენი თვადები, ეგ თქვენი უზაკვედი თვადები... ერთი კვირის შემდეგ აფრიკიდან წამოვად. კვდავ გნახავთ. ხომ ჩამოხვადთ ჩემთან, ჩემო სულისდგმავ, ჩემთან ჩამოღით იქ..“ შემდეგ რა ეწერა წერილში, არ ვიცით.

ის, რასაც მოპასუანი 1888 წელს ფრანსუას გაანდობს ექს-დე-ბენში ყოფნისას, ვითარებას უფრო ცხადად წარმოგვიჩინს. რამდენიმე წელს წინ გის ერთი ახადგაზრდა ქაღი ჩავარდნია გუდში, მაგრამ გაბედულება არ ეყო და არშიყოლის სიამეს დასჯერდა. „შობა, უნებურად ჩემს თავს ვეკითხებოდი: იქნება იმ ქორწინებას გავებედნიერებინე?.. მაგრამ ბედისწერას ვერ გაექცევი“!

პატრონის მიერ გამჟღავნებულ ამ გულისნადებს ფრანსუა კიდევ ერთხედ გაიხსენებს დოქტორ ბღანშთან საუბრისას, გიწ სიკვდილის შემდგომ. ტასარი დარწმუნებულად იყო, იღბიან ქორწინება ჩემს პატრონს გადაარჩინდაო. „არა, — მიუგო ფსიქიატრმა, — გი დე მოპასუანი მიტად დიდი ხედოვანი ვახდდათ საიმისოდ, რომ ცოლი მოეყვანა“.

მბრძანებლობისმოყვარე, არისტოკრატულ დორას ვილაც დიტა ტედმანის სახედის გაგონებაც არ უნდოდა. ოგიუსტ ნარდი სრულიად გარკვევით წერს ამის თაობაზე: „ქაღბატონმა დორა დე მოპასუანმა, უზადო დედამ, გადაუდახავი კედლის აღმართვით დაცივა თავისი მომაკვდავი ვაჟიშვილი საზოგადოებისაგან. მან ახადგაზრდა ქაღს აუკრძადა პასის საავადმყოფოში შესვლა, სადაც გი

განდაიცვადა. გაბედული მოძრაობით ჩამთაფარა შვიდის წარსულს
ფარდა. არაფრის გაგება და გაგონება არ სურდა. „შვიდებიო!..
აი, ესენია მაგისი შვილები, სხვა შვილები მე არ ვიცი!“ — იტყო-
და და ვაჟიშვიდის წიგნებზე მიათითებდა.

ანდრე ვიადი განგებისი სიფრთხილით წერს: „საყურადღებო
გახდავთ ისიც, რომ შესაძლებელია აზნაურული პატივმოყვარე-
ობის გავლენით, უფრო კი ოჯახური ცრურწმენისადმი პატივის-
ცემის გამო, რაც ჩრდილს აყენებს მწერლის გამბედაობას, დიან,
ამ მიზეზით, გი დე მოპასიანს, ვისაც დედურმა თავმოყვარეობამ
დაბადების ადგილად ციხე-კოშკი განუჩინა საწინააღმდეგოდ ქეშ-
მარიტებისა, თავის შვილებად არ ეცნოს ის სამი ბავშვი, რო-
მენიც მდაბიური წარმოშობის ქაღისაგან შეეძინა 1883, 1884
და 1887 წლებში“.

არიან ისეთი დედები, თავიანთ დედობას ბოროტად რომ იყე-
ნებენ, არიან ქვრივი ქალები, თავიანთი მდგომარეობის ბორო-
ტად გამომყენებენი. თუ მბრძანებლობისმოყვარე ქაღს ქორწი-
ნება იმედს გაუცრუებს და აგერ ვაჟიშვილები ეზრდება, მაშინ
ის დიდხანს იმით არის გართული, რომ მათ თმას უკუდუღებს
ხლემე; და სწორედ ამგვარი მოქცევით მათგან ზრდის სოდომის
მუდმივ კრიენტებს, მარტოხედა ცხოვრების ტრფიადთ, აღვირახ-
სნიდ მექადთანეებს; ასე რომ, ბოდოს და ბოდოს იმათ მსხვერპ-
ლად იწირავს. თუ მოპასიანმა დიტყვიმანისა და მისი შვილების
მიმართ ამგვარი, ჩვენი შეხედულებით, უწმიდური საქციელი ჩა-
იღინა, ამის მიზეზი უთუოდ დორა იქნებოდა. დორას მიზეზად
ჰქონდა თავისი სისუსტე, მარტობა; თავისი ავადმყოფობაც
და ფუდის მუდმივი გასაჭირიც გამოიყენა; და მან ყველაფერი
ილღონა, რათა ვაჟიშვილი გვერდით ჰყოლოდა, არ განშორებოდა.
ამიტომ იცავდა მას ჟოზეფინა დიტყვიმანისა და სხვა ქაღები-
სგანაც.

რაც შეეხება ტასარს, ვისაც ასე აშკარად ადანაშაულებს გას
ერთ-ერთი ქაღიშვილი და ვისი გავლენაც იმისდა კვადობაზე მა-
ტუდობდა, რაც უფრო უძღიერებოდა სენი მოპასიანს, იგი დორას
მონამორჩილი გახდდათ; დორა მას უსაზღვროდ ხიბდავდა.

1887 წელს, როცა „მონტი-ორიოდზე“ მუშაობას ამთავრებდა,
გი ანტიბში ცხოვრობდა. ეს წელი ჟოზეფინა დიტყვიმანის მე-

სამე შვიდის დაბადების წელია. რომანი „მონტ-ორილი“ ყველაზე უკეთ პფენს შუქს ავტორის პირივეებას. ამ ნაწარმოების ფინანსურ ინტრიგას (აქ ეს ინტრიგა უფრო უსეში ფორმიტაა გამოხატული, ვიდრე „დამაზ მეგობარში“) ავსებს სამიჯუნრო ამბავი, რაიც გვიხსნის მოპასანის კიდევე ერთ აკვიატებულ იდეას — დედობის ზიზღს.

მოპასანი კურორტი შატელ-გიონში დადიოდა ხოლმე, სადაც ის დოქტორ ბარადიუკისას ცხოვრობდა. სწორედ ამ კურორტზე ყოფნის შედეგად გაუჩნდა მოპასანს ხსენებული რომანის ჩანა-ფიქრი.

მინერალური წყაროების ინსპექტორი ბარადიუკი დიდად უწყობდა ხელს კურორტის აყვავებას, მას სურდა ორივე წყაროსათვის გაეწია კონტროლი და ამ საქმით პარიზელი ბანკირის ბროკარის დაინტერესებაც კი მოახერხა. ამრიგად, 1887 წელს შეიქმნა შატელ-გიონის მინერალურ წყაროთა საზოგადოება.

ცოტა უფრო დაწვრილებით გავერკვეთ ამ საკითხში. რომანის ერთ-ერთ გმირს, დოქტორ ბონეფიდეს, ვინაც წყარო აღმოაჩინა, კარვად ესმის, რამოდენა შემოსავლის მოტანა შეუძლია ახად წამოწყებას: „ყვედაფერს წყვეტს მოხერხებულობა, ტაქტი, მოქნილობა და გამბედაობა. კურორტი რომ შექმნა, იგი მოდური უნდა გახადო, ხოლო მოდური რომ გახადო, პარიზის მედიცინის კორიფენი უნდა დაინტერესოს“.

ებრაელი ბანკირი ანდერმატი უმადვე ხვდება, რა სარგებლობას ნახავს ანვადიდან, თუ აქ, ამ გორაკზე, თანადროულ კურორტს გააშენებს. ოღონდ ეგაა, ეს გორაკი ერთ უჯიათსა და გუდხანბოვერნედს, მოხუც ორიოდს ეკუთვნის.

ანდერმატსა და ორიოდს შორის წარმოქმნილი კონფლიქტი, კონფლიქტი ამ ორი მომხვეჭედისა, რომანს დინამიურობას ანიჭებს. 1884 წლის 11 მაისს მოპასანი წერდა: „ყოველი კურორტია ირგვლივ, რომელიც წარმოშობიდა ვინმე გლეხკაცის მიერ აღმოჩენილ თბილ მინერალურ წყაროსთან, მეტიად სასეირო ამბები ხდება ხოლმე. უწინარეს ყოვლისა, იმართება ვაჭრობა მიწის გამო იმ გლეხკაცთან, მერმე იქმნება საზოგადოება ფიქტიური კაპიტალის საფუძველზე, ეს ფიქტიური კაპიტალი კი რამდენიმე მილიონს შეადგენს. შემდეგ აგებენ პირველ შენობას, ვითომდა არსებული ფუდით, ოღონდაც ნამდვილი ქვით. შემდეგ ჩამოღის პირ-

ვედი ექიმი, რომელსაც ექიმი-ინსპექტორი ეწოდება, მერმე გამოჩნდება პირველი ავადმყოფი და ბოლოს, იმართება სასიერო კომედია იმ ავადმყოფსა და ექიმს შორის“.

ამ სამედიცინო-სოციალურ ფონზე იშლება სამიჯნურო ურთიერთობა ანდერმატის ცოდ ქრისტიანასა და ახადგაზრდა პარიზედ პოდ ბრეტინის შორის. როცა ქაღს ფეხმძიმობა დააუშნოებს, ბრეტინი უმადვე ახადგაზრდა, ქორთა შანდოტა ორიოდში გაცვლის მას. შანდოტა მოხუცი ორიოდის ერთ-ერთი ქადიშვიდია.

ფეხმძიმობის ეს ზიზლი ამ წიგნის საყურადღებო მხარეა, წიგნისა, რომელიც თვითონ მოპასანის აზრით უხეირო გამოვინდა. ბრეტინი ერთთავად გუდზიზლობას გრძნობს დედობისადმი, შვიდოსნობისადმი, რამაც „ეს ქადი ცხოვედად აქცია. ის უკვე აღარ იყო იშვიათი, სათაყვანო, საოცარი არსება; ნაშიერის მომშენებელი მდედრი, ნერბი გამხდარიყო...“.

ასეთია ქრისტიანას ხვედრი; ბრეტინი კი სხვაგვარ ბედთან გახდავთ წიდნაყარი: „ქაღს არ ესმოდა, რომ ეგ კაცი მიჯნურთა ჯურისა იყო, განა მამათა ყადისა“.

მწერადი თავის გმირს ამჯერადაც საკუთარ ნიშან-თვისებებს ანიჭებს. მოთხრობაში „უსარგებლო სიღამაზე“ მზეთუნახავი გრაფის მეუღლე გაბრიედ დე მასკარა ქმრისადმი სიძულვილით გამსჭვადუდა იმის გამო, რომ მისგან შვილიერობის საზიზლარი სასჯელი მოვდენია. შვიდი შვიდი გააჩინა თერთმეტ წედიწადში (იმ ხანაში ეს ჩვეუდებრივი ამბავი გახდდათ)! თერთმეტ წედიწადს ორსუდად ყოფნა ამისთანა ქადისათვის! ჯოჯოხეთია, აბა რაა! სიყმაწვიდე, სიტურფე, წარმატების იმედი, პოეტური იდეადი ბრწყინვადე ცხოვრებისა — ეს ყოველივე მსხვერპდად ეწირება ჩამომავდობის გაგრძედების საძაგედ კანონს. ჯან-ღონით სავსე ქადი შვიდოსნობის უბრადო მანქანა ხდება.

მოთხრობაში „მშვიდობით!“ ერთ დროს მომხიბდავი სატრფო ახდა ჩადედებუდა და დაკრუნებუდა: „ოთხი გოგო დაჩეკა!“ ოპ, ეგ ზმინა! ისევე, როგორც „მონტი-ორიოდში“, აქაც მხოლოდ მიჯნურის მიმართება ჩანს სათაყვანებედი ქადისადმი, რომელსაც „პოეტური სიწარმტაცე სამუდამოდ დაჰკანგვია. „გუდი საშინდად მიეწურებოდა და თან იმასაც ვგრძნობდი, როგორ მეძადებოდა გუ-

დისწყრომა ბუნების მიმართ, უაზრო აღშფოთება მეუფდებოდა ამ სასტიკი, საზილარი რღვევისა და განადგურების შემყურეს“.

ქმნილებას მოპასვანი აქ განადგურებას უწოდებს. არადა, ბავშვები ძალიან უყვარს. მაშ, რას ნიშნავს ეს ყოველივე? იმას ნიშნავს, რომ მოპასვანი ცდილობს შეუთანხმებელი რამ შეათანხმოს — და ვერ ახერხებს, შებოჭილია.

უნდა მივყვით ამ ჩვენს მსჯელობას თუ არა? უსათუოდ უნდა მივყვით; თუ მწერლის ბიოგრაფიის ბნელი დაბირინთიდან გზა ვერ გამოგვიგნია, სამაგიეროდ, შემოქმედების ანალიზი გვეხმარება. ადამიანის არსებობის ტრაგიზმი გისთვის ბიოლოგიური მოვლენაა. ყოველი ბავშვი კატასტროფის მატარებელია, რადგან თავის თავში სიცოცხლეს შეიცავს. ბორბლების სათავე ბავშვში ძვეს. ბავშვი კდავს ღედას დაბადებისას. ბავშვივე ხდება მამისმკვლელი. ბავშვს იპარავენ. ბავშვი ამქვეყნად ჩნდება იღუმადების ვითარებაში. მოპასვანისეული ბავშვი იშვიათად გვევლინება ბედნიერების წყაროდ. „ფიქრი პაწაწა არსებაზე, თავის მიერვე ჩასახუდ ნაყოფზე, რომელიც ამ ქადის სხეულში იძვროდა, შეებიღწა და დაეუშნობინა კიდეც ეს სხეული, პოდ ბრეტიინის დაუძღვედ ზიზლსა ჰგვრიდა“.

ამ ზიზლს მოპასვანი ისევ იმ ზმინით — „გამორჩეკით“ — გამოტახტავს. კვერცხზე ჯდომა და წიწილის გამოჩეკათ. აგონიის ჟამსაც კი ის კვერცხები გაახსენდება. მოპასვანი სიცოცხლესაც ისევე ვერ შერიგებია, როგორც სიკვდილს. ადამიანის არსებობას აბსურდულ რამედ მიიჩნევს.

როცა მოპასვანის ნაჩუმათეკად დაჩენიღმა შვიღებმა „მონტორიოღი“ წიკითხეს, აღბათ, ბევრი საგუღისხმო რამ გაიგეს თავიანთი მამის ხასიათისა.

1883 წღის ზაფხულღში გი შატღედ-გიოღონღში ცხღვრღობღა. ვენაღფერიღშვიღი სიამღოვნება გახღღდათ „წყღიღთ წამღების“ გამოცღღჲ ავადღმყოფს მუშამღბის „ღამამწყწანარღბელი ზღერანღის მაგვარ რამღეს გაღააცვამენ“, ექიმი პირღში რღზინის მიღღს ჩაუწხერს და ის მიღღჲ ყიღღში „უფრო ღრმად და ღრმად შეჰყავს. (პაციენტი. — ა. დ.) იხრღობღოღა, სღღუკუნებღა, სღღოკინებღა, იწმამწენებღოღა და ამაღღოდ ცღღიღღობღა, ამოენთხია ეს ტღზინის მიღღინავი, რომელიც კუჭღში ჩას-

ძვრომოდ. მსახურმა ოქანი მოატრიადა და ავადმყოფსაც თან-
დათან მიუცედი ებერებოდა, წყაროს თბილი წყლით ევსებოდა...”

როცა ამ საძაგედ პროცედურას მორჩება ხოდმი, მოპასანი კუ-
რორტის ბინადართ აკვირდება — ისევე, როგორც აკვირებოდა
და სწავლობდა ნორმანდიედ გდებებს, „სამყვარეს“ მენიჩბებებ,
სამინისტროს მოხედებებს, აღჟირედ არაბებს, „დამაზ მეგობარში“
გამოყენებულ ჟურნადისტთა პროტოტიპებს!..

„აქ კაცი მოსახლეობის ყველა ფენის წარმომადგენელს შეხვ-
დება. რა და რა ქვეყნიდან, მსოფლიოს რა და რა კუთხიდან არ ჩა-
მოსუდან აქ; საოცრად ჭრედი ხადხია. ისე რა გააჩერებთ, რაიმე
ბნელსა და სახიფათო ავანტიურას თუ არ წამოიწყებენ. ქადები
განზრახვას ისე მადე და მარჯვედ ისრულებენ, სწორედ გაგიკვირ-
დება. მამაკაცები ქონებას იძენენ ანდერმატივით; ზოგი აქ სიკ-
ვდილს ჰპოვებს, ობრი-პასტირის მსგავსად. სხვებს კიდეც ტრა-
გიკული ბოდო ედით... ქორწინებდინ“.

მოპასანს კვდავ ვსედავთ შატედ-გიიონში 1885 წლის ივლი-
სის მიწურულს; მთედი ავვისტო რომანსა წერს — „მოკდე და უბ-
რადლო ამბავია, იმდება წყნარი პეიზაჟის ფონზე“.

როგორც ყოვედთვის, გი ახდაც თავისებურად მიუშაობს; აკ-
ვირდება, ერთობა, ყვედაფერში მონაწიდეობს, უბის წიგნაკს არ
იშვედიებს, ოლონდაც მასადას საგუდედაგუდოდ კრებს. ასე იქმ-
ნება მოაგარაკის ფსევდოდელიური — „ჩემი ოცდახუთი დდე“. ამ
ნაწარმოებში გი უზრუნვედია, იგი სასაციოდო მანჭავს სახეს და
ისე სვამს სამკურნადლო წყადს, გუდელიად უდიმის აქაურ მოსამსა-
ხურე ქადებს, სასეირნოდ მიდის სენ-სუსის ერმიტაჟამდე და აწ-
ვადის ვაკე-ხეობისაკენ; ეარშიყება ორ უცნობ ბანოვანს. საუ-
ცხლო გახდავთ ორ „ქვირე ქადთან“ ერთად ტაზენის ტბისაკენ
დანდოთი გასეირნების ამბავი. ტაზენის ტბა „მრგვადი, დურჯა
და მინასავით გამჭვირვადეა“.

„ — ხომ არ გვებანავა?

— მიერე... საბანაო ტანსაცმედი?

— იქი მარტონი არა ვართ!

ჰოდა, ვბანაობთ“.

„წყადი ისეთი გამჭვირვადეა, რომ ორი თეთრი სხეუდი, კდე-
თა გაყოლებით რომ დაცურავს, ჰაერში მოფარფატი გკონიათ.
სიდიან ფსკერზე მათი მოძრავი დანდებიც კი ჩანს“.

შატონეფისკენ გაისვირნებს, სადაც რევმატიზმით დაავადებული მკურნალობენ; იქ კვდავ უბრუნდება პირქუში იუმორის გრძნობა: „ერთი უყურე, თითქმის მთელი მოსახლეობა ყავარჯენს დაბჯენია!“ ამბობენ, მთიელი გოგოები თავისუფალი ქცევით გამოირჩევიანო. ბატონი კიურე მოითხოვს, თითოეული შეცოდების გამო თითო კაკლის ხე დარგონ. „და აი, ბორცვზე ღამღამობით, თითქოს ცთომილი აღიანო, მიიწეოდა ფარნები; აბა, რომედ შემცოდეს ენდომებოდა, ღლისით-მზისით მოენანიებინა თავისა ცოდვა“. ორი წლის შემდეგ თემის კუთვნიდ იმ მიწის ნაჭერზე უკვე იზრდებოდა ბატონ კიურეს ნაამაგარი სამი ათას ძირზე მეტი კაკლის ხე!

ექიმებს ანგარიშს უსწორებს მარტოოდენ მოპასანი-მწერადა კი არა, მოპასანი-ავადმყოფიც. გი საყვედურს გამოთქვამს ექიმების მიმართ, „ისეთი უვიცნი და ტუტუცნი არიან, რომ ავდებოდი და სამაგიეროს მივუზღავდი იმ ხადხს, ვინც მაგათ უფდებას აძღვეს, ასე დაუსჯედად იყენებდნენ თავიანთ ხელობას“. გააფთრებით ესსმის თავს „გამოცდიდ ექიმს, რომელიც ახერხებს, ყურადღება მიაპყრობინოს თავის აღმოჩენებზე და აცხადებს, ჩემ მიერ აღმოჩენილი წყაროები ისეთი თავისებურებების მქონეა, ადამიანს ღლეგრძელობას ანიჭებსო; კაცობრიობა მრავალი წლის მანძილზე ვერ გარკვეულა სიმართლის არსში და ამ პირვედაღმომჩენის სახელს შარავანდით მოსავს“.

„მონტ-ორიოდში“ გამოყვანილი ექიმები სახუმარო პერსონაჟთა მთედ წყებას ქმნიან. რა ყაიდის ექიმი გინდა, აქ არ იყოს: მედიკური ექიმი, გუდკეთილი ექიმი, ექიმი — ქადების თვადისჩინი, სოფდის ექიმი — პირდაპირი და ჭკვიანი, პარიზელი ექიმი — მარჯვე ინტრიგანი; ღვთისმოსავი ექიმი, რომელსაც ეხერხება სხვას საიდუმლოება ათქმევინოს და ნამუსი შეუნახოს, იტადიედი ექიმი — დამყოლი და ეშმაკი.

ზრახვის მეუღლე პოტოცკაია. — მარი კანი, „გუდოვიო დამაზადი“. —
 შენევივივა სტრო და პატარა მოკავშირენი. — საერთო ინტერესები

გრახის მეუღლე პოტოცკაია, ხან რომ აღავსნებს კაცს, ხან კიდევ სისხლს გაუყინავს, მორფიუმის შეშხაპუნებას რომ არაა დაჩვეული, მოპასანმა ბარონესა და ფრემინის სახელით გამოიყვანა თავის რომანში „ჩვენი გული“: „...წვირილტუჩება კობტა პირი თითქოს მინიატურისტს მოუნიშნავს, მერმე კი ოქრომჭედის მოუქნედ ხელს გამოუკვეთილ. რაკრაკა ხმა ჰქონდა; თავისებურ, უცნაურსა და მწარე რასმე იტყოდა ხოდმე, მოუღონებდა იცოდა მახვილი, ბიწნარევი მომხიბლაობით შეფერილი აზრების გამოთქმა. ეს ისტერიკიანი გოგო გამრყენედი, ცივი მშვენიერებითა და შეუმღვრევედი იღუმადი იერიით აცბუნებდა გარშემო მყოფთ, შფოთვასა და მძაფრ ვნებათაღებვას იწვევდა. მთელი ბარნიზი ნამღვიდი მაღალი წრის ყვედაზე უფრო ექსტრაგავანტურ ქადად იცნობდა მას“. ფრანსუა ტასარის ჩანაწერებში ის „გოგოდ“ იხსენიება. ეს ბევრ რამეზე მეტყველებს. „მამაკაცებს რაღაც საკვირველი ძაღმოსილებით იმორჩილებდა. ქმარიც გამოუცნობი პიროვნება იყო. გუდარხეინი და დარბაისედი, იგი თითქოს ვერაფერს ამჩნევდა. სიბრმავის ბრადი იყო ეს, გუდვრილობისა თუ შემწყნარებლობისა?.. ზოგი გადაკვრით ამბობდა, ცოდის ფარული ბიწიერებით სარგებლობას ნახულობსო“.

ეს მომხიბლავი მოკავშირე გის ბევრი რამით დაესმარა. ვიც, მისდათავად, ამ ქადის სადონის დამამშვენებელი გახდეთ, ცხადია. რას იზამ, მომციას მიმციაც უნდაო ჩამომავლობით თავის ასუდს, ქმრის მისხედვით — გრახის მეუღლეს, პოტოცკაიას ყოვედგვარი საშუალება ჰქონდა საიმისოდ, რომ მაღალი საზოგადოების წინაშე ნაირგვარი სურვილი გამოემუქლავებინა და თავისი ხუსტურები დაეკმაყოფილებინა. ხშირად ერთობ სარისყო, წინესგადასული ხუსტურებიც. მისი სადონი დალი, მეტად დალი ზნე-ჩვეულებებით გამოიჩნეოდა.

გი და მოპასანს იმ თამაშში, რასაც თავად ეწეოდა, ეს ჯვრის ქადი ერთ-ერთ კოზირად ეგუდებოდ

პოტილცკაია მარნი კანს მიეგობრობდა, ვისაც გი კარგად იცნობდა ჯერ ისევ „მონტ-ორიოდის“ შექმნის დროიდან. მარის პოტილცკაიასთან ნახულობდა ხოდმე, ჩადიოდა მასთან სენრაფაედში, ემუსაიფებოდა პრინცესა მათიდედასას. თუ სანდომიანი ერმინა გულის ქალი გახდდათ, მარნი პიკის ქალი იყო.

„წარმოშობით ვითომდა აღმოსავლელი დიდგვაროვანი ქადა; იყო მარნი კანი, — ამბობს ანდრე ვიადი, — სინამდვილეში კი უკრაინელი ებრაელი გახდდათ“.

იგი გრენელის ქუჩაზე ცხოვრობდა, ჭრელი საზოგადოების შიგშუავუდში, ეს საზოგადოება სენ-ჟერმენის არისტოკრატიულ უბანში ბინადრობდა სენის ორსავე მხარეს.

გონკურმა მარნი კანს, ვისითაც მოჯადოებული გახდდათ, საიწტრესლო ფურცელი უძღვნა: ეს ის დროა, როცა მოპასანს ფიანდაზს უფენენ პარიზის არისტოკრატიულ საღონებში.

„ორშაბათი, 7 დეკემბერი, 1885. საღიდი ქ-ნ მარნი კანთან. კიბეზე მდგარი სამი დაქია, მაღალი ორკარედი, უზარმაზარი ოთახები, ანფიდადა დარბაზებისა, რომელთა კედლებზე აბრეშუმია გაკრული, იმაზე მიუთითებს, რომ თქვენ ებრაული კაპიტალის საუფლოში იმყოფებით... დივანზე ნებივრად მოკადათებუდა ქ-ნი კანი, — უპეებჩამუქებული დიდრონი თვალები, სავსენი განცხრომით, რაც აგრე ნიშნეულია შავგვრემან ქადთათვის, პირისახე ჩაის ვარდის ფერისაა, ღოყაზე შავი ხადი აქვს მიწებებული, ტუჩები — დამცინავად მოპრუწული, ღრმად გუდამოჭრიდი კაბა; უჩანს თოვდივით სპეტაკი ყედი და ზედ ცისფერი ძარღვები; ზანტი, მოღუნებული ძრაობა, რაც ზოგჯერ უნებურ ამხედს შმაგ ვნებიანობას. ამ ქადს აქვს სრულიად განსაკუთრებული, ირონიული ხიბლი, მინაზებული იერი, რასაც ერწყმის რუსი ქადების აუსხნედა მაცდუნებლობა; ინტედექტუადური წარყვნილობა თვალებში და მიამიტურად მოდიკდიკე ხმა... თუმცალა, მე რომ ჯერ ისევ ახადგაზრდა ვიყო, და სიყვარულს ვედტვოდე, ერთს გავეკეკდუცებოდი და საკმარისი იქნებოდა: მე მგონი, თუ რომ დამნებებოდა, კოცნისას სიკვდილის გემოს ვიგრძნობდი... პადერმოს კატაკომბებზე საუბარს რალაცნაირად მოჰყვა (მოპასანი სიცილიდიან დაბრუნებუდა და, ცხადია, ამ საღიდს ესწრება — ა. დ.) დაპარაკი მორგზე და წყადში დამხრჩვადთა შესახებ. მოპასანი ვრცლად ჰყვება სენაში ნაპოვნი გვამების ამბავს... ჰყვება სუდ უფრო გემოიანად...“

აღწერს, რა საზარელი სანახავია ის გვამები, ამით უნდა — აკა ეს ისეთ მძაფრ შთაბეჭდილებას ახდენს — გონება აუფორიაქოს ახადგაზრდა ქალებს და დაფაროს თავისი შიში კომმარული ხიდ-ვების გამო“.

„მლიმარი, შემკრთადი, გუდათრთოდებუდი“ მარი კანი თავი-სივე განათებული პორტრეტის გვერდით ზის — ბონის მიერ და-ხატულ ამ სურათზე იგი მთელი ტანითაა გამოსახული — და ფიქ-რიანად უცქერის ჯმუხ ნორმანდიელს.

ჟენევიევა სტრო, ეს წკენტას ქადი, არანაკლებ მიმზიდველია ამ ნაირფერ თამაშში. ჟორჟ ბიზეს ქვრივი, იგი ხედმოვრედ გა-თხზვდა, ვექიდ ემიდ სტროს გაჰყვა ცოლად. განათლებული, ცო-ცხადი, ჭკვიანი ქადია. ონავარი ბიჭის მეტყველი გარეგნობა აქვს, უფრონე პიკანტური ეთქმის, ვიდრე დამაზი (ფოტოსურათი აბა-თიღებს მემუარისტთა დაშაქრულ ქათინაურებს). მან შექლო თა-ვისი სადონებისთვის მარსედ პრუსტი „მოენაგრებიინა“. ჟენევიე-ვას ვაჟიშვიდი დედის სადონში მარსედს დაახლოებით 1888 წელს მიიყვანს. გის ყურადღებას პრუსტი არ იქცევს. პრუსტი კი აღ-ტაცებულია მოპასანით. ამის თაობაზე მამას სწერს: „მე მგონი, შენც მოგეწონება, სულ ორიოდეჯერ ვნახე. ადბათ ეცოდინება, რა საქმიანობასაც ვეწევი“. თუმცა მოპასანი არ გახდავთ გამო-ყვანიდი რომანში — „დაკარგული დროის ძიებაში“, სამაგიეროჲ, ჟენევიევა და ემიდ სტროები ჰერცოგ და ჰერცოგის მეუღლე გერ-მანტთა სახეებად არიან აღბეჭდიდნი.

ჟენევიევა სტროსი და მოპასანის მიწერ-მოწერით ვიგებთ, როგორი იყო ის ტაქტიკა მაღალი წრის სადონებში შეღწევისა, რასაც დამაზი მეგობარი იყენებდა. უწინარეს ყოვლისა, გი დი-სახდისის ცთუნებას ესწრაფვის. ახადგაზრდა ქვრივ ქადს ბარა-თებს უგზავნის 1884 წლის მაისიდან: „ვიცი, რომ წესად სულაც არ გახდავთ მიღებული, მანდილოსანი სადიდად ეწვიოს მარტოხე-და კაცს. ოლონდ მთად კარგად არ მესმის, რა უწესობა უნდა იყოს, თუ მანდილოსანი იქ იმ ქალებს შეხვდება, ვისაც ახდოს იცნობს“, ბარათის მომდევნო ნაწიდი თვადნათლივ გვიჩვენებს, რამდენად გახდდათ ვი სნობიზმით შეპყრობიდი, თუმცა არ ვი-ცით, მოჩვენებითი იყო ეს სნობიზმი, თუ ნამდვიდი. „მერე კი-დევ, ყველა იმათი სია რომ მენახებინა, ვინც სტუმრად მყოლია

საუზმეზე ან სადილად — გინდ კანში ყოფილიყო, გინდ ეტრეტაში, გინდაც აქა — დარწმუნდებოდით, რომ ის სია ფრიად გრძელი გახლავთ და სავსება გამორჩენილ პიროვნებათა სასელებით“.

ზაზვასმული თვით მოპასანის მიერაა დამთავრებით ამ ბარათს მთლად უხეიროდ ამთავრებს: „დაბოლოს, ქაღალტონო, თქვენ გამაბედნიერებთ ჩემი წინადადების მიღებით, ჩემდათავად აღგიაჲ ქვამთ, „ჟიდ ბლასში“ სიტყვა ან დამცდეს ამის თაობაზე...“.

ხსენებულ გაზეთში დროდადრო მაინც ათავსებდა ხოლმე თავისი სადილ-წვეულების ანგარიშს.

შემდგომ ზაფხულს გი შენევივეას ბარათს უგზავნის და სთავაზობს, ერთმანეთს შევხვდეთ ისეთ დროს, როცა ფუნქციონირებს საბიკიტნოში „თავმოყრიდი ან არის მაღალი წრის ხადხი“. რატომ მაინცდამაინც ასეთ დროს? იმიტომ, რომ სურს მარტოდ იყოს მასთან, „დამაზსა და მომხიბლავთან“.

1887 წელს მოპასანი კვდვინდებურად დაიარება მისას, შენევივეა ახდა გის მეგობრის ვეჭიდ სტროს ცოდია უკვე მიმღწერის კიდო იცვდება. აწ ეს გუდთბიდი, ძაღლაუტანებელი ურთიერთობაა, ზვეუდებად ქცეული და მეგობრობაში გადასული. გი მას ასე სწერს პამამ-რირიდან 1887 წლის ბოლოს: „ამ წინაზე ნაშუალამევამდე ვიჯექი ერთი ნახევრად დაქცეული ქარვასდის კარის წინ. იმ ქარვასდაში წარმოუდგენელი რამეების ჭამა მომიხდა. იქ რომ წყადი დავდიე, იმის გახსენება ახდაც ზიზლსა მგერის. სადღაც შორს ძაღლების ღავლავი, ტურების ჩხავიდი და აფთართა ყმუიდი ისმოდა. აფრიკის კაშკაშა, დიდრონი, ჯადოსნური, ურიცხვი ვანსკვდავით მოჭედიდი ცის ქვეშ ის ხმები ისეთი კაეშნის ამშედეა იყო, იმნაირი უსაშველო მარტოობის, ქვეყნიერებისაგან იმნაირი გარიყუდობის გრძნობას აღმიძრავდა, რომ ტანში გამაჟრიადა“.

ორი წლის შემდგომ შენევივეა სტროს მიმნდობდაც აცნობებს კანიდან გავზავნიდი ბარათით, რაიც ისეუ და ისეუ მედანქოდაითაა გამსჭვადული: „შარშან პარიზში ერთი 38 წლის კაცი ცხოვრობდა, მას ინფანტერიის კაპიტნის, ცოტა ან იყო, ქუში გამთხედავა ჰქონდა; ზოგჯერ ბუზლუნი იცოდა. ეგ კაცი, მხოლოდ და მხოლოდ პრეზით მოვაჭრე რომ იყო, შემოდგომის პირზე გაქრა და ძეხორციეღმა ან იცის, რა დაემართა...“.

გონკური შემდგომ ამტკიცებდა: ამ „პრეზით მოვაჭრის“ გულისთვის შენევივეა სტროს ყვედაფერს მიატოვებდაო. ყოველ შემ-

თხვევაში, ეს ქადიც ერთგული მოკავშირე გახდდათ. ვის დასაფ-
ლაკებიდან რამდენიმე დღის მერე გონკური ისევ იკბინება — მე-
ტოქის სიკვდილმა ბოლმა ვერ დაუცხრო: „მოპასანის წარმატება
მაღალი წრის როსკიპებთან ამ უკანასკნელთა ვუღვარუდ გემოვ-
ნებას მოწმობს. არასოდეს შემსვედრია ვინმე საზოგადოებაში,
ასეთი წითელი სახე და ამგვარი წმინდა წყლის მდაბიორის ნაკ-
ვთები ჰქონოდე. ჩაცმით იმნაირად ეცვა, იტყოდი, ეს-ეს არის
უნივერსადური მაღაზიიდან — „და ბედ ჟარდნიერიდან“ — თუ გა-
მოსუდათ. შიდაა ზედ ყურებზე ჰქონდა ჩამოფსატური. მაღადა
წრის დამაზმანებს, ეტყობა, იმისთანა ვინმეები იზიდავთ, ვინც
უხეში სიღამაზის პატრონია“.

გის გარდაცვალებიდან ორი წლის შემდეგ იგი დაწერს: „მიკ-
ვირდა, მაღალი წრის ქადებს როგორ მოსწონთ-მეთქი მოპასანის-
თანა მრავადის მხრივ უფერული ადამიანები... ქ-ნმა სუშედმა ამის
გამო შენიშნა: ის ბანოვანნი, ვისაც ხმები მაგ ადამიანთან აკ-
ავშირებს, ებრაელები იყვნენ — ებრაელი ქადი კი მოდაში მიღე-
ბუდ მამაკაცს ეკუთვნოდა...“

გის ქცევა სადონებსა თუ რედაქციებში ესაა თვითრეკლამა და
უხეშობა, ცინიზმი და გამოწვევა. მას ხელს აძლევს ეს გამოძ-
წვევი ქცევა. მისი თაყვანისმცემელი ქადები საამისოდ აქეზე-
ბენ. „რა სასაცილო ვინმეა ეგ გი, არა? კი არაფერს ერიდება!“
სად ნახავ ასეთ სატყუარას სადონებისათვის! ანგარიშიანი, ეშ-
მაკი, იგი ისე იბერება გარემომცვედ ადამიანთა ყურადღებისა-
გან, მათი ჩურჩულისაგან, როგორც ადუღებუდ ზეთში ჩაგდებუდა
ცომის გუნდა. „მე დიტერატურული ფაბრიკანტი გახდავართ. ხომ
წაიკითხეთ, ჩემო კარგო, დიტერატურისა და ხელოვნების მცირე
ცნობარი. იქ წერია: „მოპასანი ც. კ.“ ეს ნიშნავს — „ცნობილი
კომერსანტი“!

გი ყვედგან, მონშანენის ქუჩაზე მდებარე თავის ბინაში,
სადაც ის კედლუცი გრაფინიების მთედ გუნდს იღებს ხოდმე, „ჟიღ
ბდასში“, სადაც თავს სრულუფლებიან ბატონ-პატრონად გრძნობს,
თუ ქადბატონ კაენ დ'ანვერის, პოლოცკაიას, მარი კანისა და ქად-
ბატონ სტროს სადონებში — დიახ, ყვედგან კვდავინდებურად
წვრიდფება აზნაური გახდავთ, ვისაც საუქმედლეოდ გამოწყობი-
ლი მტვირთავის ქცევა აქვს, ისევ ის ნესტოებმთრთოდარე ხვა-

დია, ქაღებთან წაზი რომ არის, მამაკაცებთან მოუკმეხლა, — ერთი სიტყვით, იმგვარია, როგორც იგი აბედ ერმანმა ნახა: — მერთე იმპერის ტიპური წანმთმადგენეღია: კვადრატული მხრე-ბი, მოკლე კისერი, მიხრა-მოხრა მოჭიდავისა თუ ქარგდისა აქვს, თავის წინ წახრა სჩვევია, ეს გამბედაობასა და ფხაზე მეტყვე-ღებს. გუნებაში გაიფიქრებ, ამ კაცს უეცარი სიკვდილი ეღისო ხანგრძლივი და სისხლსავსე ცხოვრების შემდეგ“.

რატომ ხდებოდა, რომ ერთი და იგივე კაცი კეთილგანწყობა-საც იწვევდა და იმავე დროს ზოგს მტრულ გრძობასაც აღუძრავ-და? ეს იმის გამომხდებოდა, რომ ვის სხვადასხვანაირად ეჭირა თავი ბეჩავ ხადხთან და ამა ქვეყნის ძლიერთა წინაშე, სხვადა-სხვანაირად ეხყრობოდა მამაკაცებსა და ქაღებს. ერთი უტყუარი შენიშვნა, რაც „გრანდ რევიუს“ მიერ დაბეჭდილ სტატიაში გვხვდება, მიშენივრად გამოსატავს მისი ხასიათის ამ თავისე-ბურებას: „ქაღთა საზოგადოებაში ვი გუღითადი და ექსპანსიური იყო, მამაკაცებთან ურთიერთობისას კი მეტად თავდაჭერიდი და გუღცივი“.

რამ აიძუდა საეჭვო გრაფის მეუღლე და მისი გდაღიატორი, კავშირი შეეკრათ? მოიძვეებოდა კი საამისო მიზეზები? დიან, მოიძვეებოდა. მოპასანიც იმავე თამაშში ჩაბმულიყო, რამიც მი-სი სანდომიანი მეგობარი ქაღები იყვნენ ჩაბმულნი.

მოპასანიმა თავისი სათქმელი გასტონ დე დამარტის წარმო-ათქმევინა, „ჩვენს გუღში“ გამოყვანილ მიწერადს, ვისაც ანდრე მარლიღი უკიჟინებს, მთედ თავის დროს ბანოვანთა კაბის კად-თასთან ატიარებსო.

„ — რადათ? რატომათ? მაინტირესებს და იმიტომი თანაც... გამა თქვენ აუკრძადავღით ექიმს საავადმყოფოში ევღო და სნე-ულებას დაჭკვირვებოდა? ეგეთი ქაღები ჩემეული კღინიკაა — მორ-ჩა და გათავდა. მე მათსავე იარაღს ვიყენებ, თანაც მათზე უა-რესად როღი გხმარობ იმ იარაღს, შესაძღოა, უფრო მარჯუედაც გხმარობღე. და ეს სასარგებღო გახდავთ ჩემი ქმინღებებისათვის. მათთვის კი ანავითარი სარგებღობა ან მოაქვს იმას, რასაც თა-გად აკეთებენ“.

ნამღვიღი შეთქმულღებრივი კავშირი აერთიენებს ფუფუნებით მიცხოგრებ დამაზ მეგობარს სანდომიან მეგობარ ქაღებთან, რო-მიღლთაც ფუღღის წყადღობით მოუხერხებიათ, ტიღულღები ეყიღათ მა-
ღღ

თივე მფლობელებიანად და მაღალ საზოგადოებაში შეედგათ ფეხი. ამ მოთაღლითურთ წრეში პოულობდა მოპასანი პერსონაჟებს თავისი რომანებისათვის — „დამაზი მეგობრის“, „მონტ-ორიოდის“, „სიკვდილივით ძღვიერისა“ და „ჩვენი გულისათვის“.

5

მზრინავი რომანისტი. 1887 წლის 8 ივლისი. — „პირისა და ძანის-
თვის“ წამოქვარავად „წინასიტყვა“. — გომეჟთან შეხდა. — გუდ-
წიგნობა. — უპანოლოდ შობილის თემა. — 1887 წლის ოქტომბერი:
მორიგე მთავარობა აღვირგი. — დანელოთი გამგზავნება პერუანის-
კან. — დიდი თეოტი მრინავად

ერთი თვადის მოშორება და — სადღაა დედამიწაზე მოპასანი: საჰაერო ბურთი ცაში მიაფრენს. მოპასანის შეკვეთით კაპიტანი-
მა ჟოვისმა, ვისაც გი ნიცაში 1886 წელს შეხვდა, საჰაერო
ბურთი „ორდა“ დაამზადა. პირველი გაფრენა აგვიწერეს თავად გიმ,
ფრანსუა ტასარმა და პიდოტმა მორის მადემ.

1600 კუბური მეტრის მოცულობის მქონე ვებერთედა ბურ-
თი „ორდა“ თავის პატრონს ვიდუტის გაზის ქარხანაში ედოება
1887 წლის 8 ივლისს, ნაშუადღევის ხუთ საათზე, გაზით გარსის
ავსებას სამასი მოსიერი ესწრება.

— სიმაგრებს ვერ გასცდება, — ამბობს ვილაც ინჟინერი.

ამასობაში დამხმარენი დასველებულ გაზეთის ქაღალდს საცო-
ბად გორგდავენ და იმ ნახვრეტებს გმანავენ, გარსს ტრანსპორტი-
რებისას რომ გასწენია. მოგზაურები ქარხნის სასადილოში წაი-
ხემსებენ და გასაფრენად მოემზადებიან.

ბატონი ჰაერნოსანნი მაცქერადლა წინაშე ცერემონიულად
ჩახრიან მუხდს, კადრიდის ცეკვისას რომ იციან, ისე, შდაპებს იქ-
ნევენ და თავ-თავიანთ ადგილს იკავებენ.

— ქაღალტონებო! — გადანტურად მიმართავს კაპიტანი თვად-
დაჭყეტიდ მანდილოსანთ. — გთხოვთ, ცოტა განზე მიდგეთ, თო-
რემ მაგ თქვენს კოხტა ქუდეზე ვაითუ სიდა გადმოგაყაროთ...

— ახსენით ბაგირი! — ბრძანებას იძლევა ჟოვისი.

თან თოკს გადაჭრის. „ორდა“ მაღლა აიჭრება. მისი მგზავრე-

ბი ცადი სველით ამ საჰაერო გონდოლის ძგიდეს მოეჭიდებოდა, მეორეს კი შდაპაზე იტაცებენ. ფეხებაბანდადებუდი გი ცდილობს კადათის ძროს მკვიდრად დაებჯინოს. წინ საცაა პარიზი გამოჩნდება. „ქვეშ ამოჩნდა მუქი, მოღურჯო, ქუჩებით დასერიდი სიბრტყე; ხან აქ, ხან იქ ამოიმართება ხოლმე გუმბათი, კოშკი, კოშკის წვეტი... სენა (გუდი არ უთმენს, არ ახსენოს. — ა. დ.) დიდ, უძრავად დახვეუდ გვერსა ჰგავს, რომედსაც არც თავი უჩანს, არც კუდი...“

შორით იდანდება აჟურული რკინაწნული ეიფედის კოშკისა, რომდის აღმართვა ახდახან დაუწყიათ, თავზე გადაუფრენენ სენგრატიენს, პრინცესა მათიდდას ადგიდ-მამუდს ანგიენის ტბის პირას. მგზავრებს ხმაც კი მოსწვდებათ ტერასაზე დამსხდარი სტუმრების.

— მაღლა მივიწვეთ!

ხუთასი მეტრის სიმაღლეზე არიან. ქვეშ მიცურავს ტყეებითა და მდელოებით მოგვირისტებული მიწა, იმ გდესების მიწა, მოპასანს რომ აუწერია. ახდა ისინი გაშტერებულნი ამოიციქირებოან, თავი უკან გადაუგდიათ და ერთთავად იმეორებენ: „წმიდა მამაო, ნეტა რა დაჰკარგვიათ იქა?“

მოპასანი წარმოთქვამს ჰიუგოს რექსს „მაღად ზეცას“. იმ თავის პირვედ ნავში რომ დაიგუდა თავი, ახდაც ისე ხარობს, თან სამანვერო სარქვედის გამოყენებას სწავლობს. ნესტოებს ბერავს და ხარბად იყნოსავს მიმწუნსრისეუდ სუნს დედამიწისას, „სენის სუნს, მწვანით შემოსიდი სვედი მიწის სურნელს, ირგვდივ ისეთი კეთიდსურნელება იფრქვევა, პადერი ისეთი მსუბუქი, ტკბიდი და მათრობედი, ჩემს დღეში ამნაირი ნეტარებით არ მისუნთქავს!“

— ღამის მნათობი ბურთსა ჰგავს, ჩვენთან ერთად რომ მოფრინავს!

— სიფრთხიდის დაცვა გვმართებს: მთვარემ საჰაერო ბურთის მიზიდვა იცის!

„იმ ჰაერმა, რომედიც მიგვაქანებს, თავისსავე მსგავს არსებებად გვაქცია, — ფიქრობს მიმქროლავი გი, — გვაქცია უტყუ, მხიარუდ, გიჟმაჟ, ამ საოცარი ფრენით მთვრად არსებებად, და თუმცა არ ვინძრევით, მაინც უცნაურად მოძრავნი ვართ...“ ათას თბასი მეტრი, ათას ხუთასი მეტრი. ორი ათას ხუთასი მეტრი...

ორ საათს იფრენენ ამ სიმაღლეზე. შუალამე ჩამოშვებულა. ანაზ-
დად ბურთი დაეკანება.

— ბადასტი გადაყარეთ! — ყვირის მადე.

— შეხედეთ, რა არის ის, მინდორ-მინდორ რომ მორბის?

რალაც ფანტასტიკური ფიგურა თავბრუსმომხვევი სისწრაფით
უახლოვდება „ორდას“.

— ჩვენი ბურთის დანდია! რაც უფრო დავუასღვრებით მიწას,
მით მეტად გადიდება...

ლამის სიწყინარეს სირენასი და მონადირის ორი ბუკის ხმა
არღვევს. გარეთ შეყოვნებული დედამიწელები ციურ მოგზაურთა
მოვლინებას უცქერენ. ჰაერნაოსანნი პირზე ხელისკულებს შემო-
ირკადავენ და გადასძახებენ:

— სადა ვართ?

ვილაც ყვეყნი ამოსძახებს:

— საჰაერო ბურთზე!

უცებ „ჩვენს ქვემოთ ისეთი თვადისმომჭრელი ნაკადი აედვარ-
დება ცეცხლოვანი დავისა, ასე მგონია სადმე ზღაპრული ქვეყნის
თავზე თუ მიფრინავთ-მეთქი, ქვეყნისა, სადაც გოლიათთათვაა
პატიოსან თვლებს ამზადებენ“. დიდის თავზე დაშვებულან. „არ-
მარე უფრო ნათდება; ახლა განთიადის შექმნე თვალი ნათდად არ-
წევს, რაც დედამიწაზე ხდება, — არწევს მაკარებლებს, ნაკადუ-
ლებს, ძროხებს... გვესმის მამლების ყვირილი. მაგრამ ყველაზე უფ-
რო მკაფიოდ იხვების ყიყინი მოისმის. ქადაქები ჩნდება და ისევ
ქრება თვადთაგან. აგერა კიდევ ერთი მათგანი, გარს წყადი აკრავს,
სუდ ერთიან არსებით დასერადა, თითქოს ჩრდილოეთის ვენეცია-
აო“. „ორდა“ ისე დაბდა გადაუფრენს ბრიუგეს, გონდოლას გამობ-
მული ბაგირით ღამის შეეხოს ქადაქის სამრეკლოს. ბრლივით
წყრილა ხმით გადობს ზარი. „საპასუხოდ სირენას ვაყვირებთ,
მისი საზარელი ღრიადი ქუჩებს ეფინება“.

ჰაერნაოსანნი ბარომეტრს ამოწმებენ და იმის ზისეღვით დატ-
ვირთვას აწონასწორებენ.

— ყურადღება! — შესძახებს ბესანი. — მარცხნივ გემის ან-
ძებია.

„ზღვას ჩვენგან აქამდე ნისლი ფარავდა. ახლა იგი ყველა მხა-
რეს გამორჩნდა — მარცხნივაც და ჩვენს პირდაპირაც; მარჯვნივ კი

შედდა მათს ერთვოდა და მისი შესართავი, უფრო განიერი, ვიდრე ნებისმიერი ტბაა, შორით ზღვამდე გადაჭიმულიყო“.

— სარქველი სარქველი ახსენით!

გარსიდან გაზი გამოდის. დიდი ფერმა „ქვემეხის ჭურვის სისწრაფით“ მოქრის ჩვენკენ. კაპიტანი უკანასკნელ ბადასტიან ტომარას მოისვრის. „ორდა“ ფერმის სახურავს გადაუფრენს. უშვებენ ლუზას, იგი ჭარხლით დათესილ მინდორში ვარდება, რამდენჯერმე შესტება და მერმე მაგრად ჩაერჭობა მიწას.

— ყურადღება! ხელი მაგრად გეჭირით!

გონდოდა მიწას შეეხება. ერთი ახტება და ბოლოს ძიგძიგით ეშვება. გეისტა-სიურ-მერის მახლობლად დაფრენიდან, შედღის შესართავში. შუასაუკუნეებისდროინდელი ტანსაცმლით მოსიდი ფდამანდიელები, თითქოს ბრეიგელის ტილოებიდან რომ გადმოსულან, ამ, მომავლის სიმალდეებიდან მოვდენიდ, ასტრონავტებს მისჩერებთან. ასტრონავტები კი საგუდღაგუდღად ათავისუფლებენ გარსს გაზისაგან, ბაგირებს გორგდავენ და თსტენდის ჩქარი მატარებლით პარიზში ბრუნდებიან. მატარებელში ჩაჯდომამდე გი რამდენიმე დეპეშის გაგზავნას ასწრებს. ერმინას ასე უდეპეშებს: „შესანიშნავად დავეშვით შედღის შესართავში. საუცხოო მოგზაურობაა!“

1888 წელს კვდავ გაფრინდება, თან ექვს თანამგზავრს იახლებს. გი ჩვენთვის ცნობილთაგან პირველი მფრინავი რომანისტია.

საჰაერო ბურთი უყვარს, ეიფელის კოშკი კი დასანახად ეჯავრება. იმ კოლექტიურ წერილში, რაც 1887 წელს შეადგინეს ბატონ ადფანის, ექსპოზიციონერის, სახელზე, მწერლები და მხატვრები პროტესტს გამოთქვამდნენ, კოშკს ნუ ავაგებთო. გი სათავეში უდგას ამ ჯგუფს ახადგაზრდა მიესონიესთან, თავის მეზობელ გუნოსთან, სარდუსთან, კოპესთან, დეკონტ დე ლიტთან, სიუდი პრუდომთან და სხვებთან ერთად. „ოცი წლის განმავლობაში ძადაუნებურად უნდა ვუმზერდეთ, მედნის დაქასავით როგორ იღაბნება საზიზლარი ჩრდილი იმ საზიზლარი, ჭანჭიკებით დამოქლნვიდი რკინის სვეტისა... ეგ კოშკი, აწოწიდი და გაკნაჭული რკინისკობიანი პირამიდა, უშნოდ აკვდანჭული გიგანტური ზონჩხია, რომლის ფუძე ციკლოპის უზარმაზარ ძეგლს

შეეფერება, წვერი კი ქარხნის მიდის წვრილი და უდაზათო პრეფიქტით დაგვირგვინებულა“.

რამდენიმე წლის მანძილზე, როცა გი ანაზღეუდად უნდა გაცადოს ხოლმე პარიზს, როცა იტვიის მისგან, საბაბად სუდ ის კოშკი ექნება. „გავრბივარ პარიზიდან, რათა განვერიდო კოშკს“. მსოფლად ჭეჭა-ჭუხილის ღროს ურიგდება მას, როცა განმუხტვისას კოშკს ისევე გაუდის ტკაცანი, როგორც პუსის ბეწვს ან საკუთარსავე თმას.

1887 წლის განმავლობაში ერთიმეორეს ცვლის მოგზაურობა, მკურნალობა და დიტერატურული საქმიანობა. ყვედგან, საცა გი ბინას დაიდებს, უწინარეს ყოვლისა, საშხაპეს მთაწყობინებს ხოლმე. ოთახიდან ოთახში ფეხდაფეხ დაჰყვება ფრანსუა, ხელში მაუდის ნაჭერი უჭირავს და, საცა პატრონი გაივდის, იქ პარკეტს აპრიალებს, რომ ძველებური ბზინვა გაუდიოდეს. სქედ, ხალოან პირსახოცში გახვეული პატრონი კი წამდაუწუმ წაბრძანდ-წამობრძანდება ხოლმე საწერი მაგიდიდან საშხაპეში და საშხაპედან უკანვე.

„მონტ-ორიოლი“ რომ დაასრულა, მოპასანმა ორ თვეში „პიერი და ჟანი“ დაწერა. იოლად ეწერებოდა. და გიიეტის ვიდაში, ნორჩი იფნების ხეივანში დასეირნობდა, თან თამაშით გართულ ბიჭუნას — პიერ დეკონტი დიუ ნუის გახედავდა ხოლმე და ასე ქმნიდა ამ ნაწარმოებს.

მეტად საყურადღებოა ეგრეთ წოდებული „წინასიტყვა პიერა და ჟანისა“, სადაც მოპასანის დიტერატურული შეხედულებანი გახდავთ გამჟღავნებულნი.

მოპასანი მიუთითებს ტერმინოლოგიურ სირთულეზე, რასაც კრიტიკოსები აწყდებიან. „თუ „დონ კიხოტი“ რომანია, „წითელსა და შავსაც“ რომანი ეთქმის თუ არა? თუ „მონტი-კრისტო“ რომანია, „ხაფანგიც“ რომანია თუ არა?“ მწერადი საკუთარ თავადთახედვის მიხედვით განსაზღვრავს რომანს: „რომანისტიო მიზანი განა ისაა, რაიმე ამბავი გვიამბოს, გაგვართოს, ან გულდაგვირწყოს, მისი მიზანია, ფიქრისთვის, განსჯისთვის აღგვიძრას, მოვდენათ ღრმა და ფარულ არსსა სწვდეს... იგი (რომანისტიო. — ა. დ.) სწორედ იმას ესწრაფვის, სამყაროს პიროვნულ აღქმას გვაზიაროს, ის აღქმა აღადგინოს თავისი წიგნის მეოხებით... მაშასადამე, თავისი ქმნილება იმგვარი მარჯვე და შეუმჩნეველი ხერხით უნდა ააგოს, გარეგნულად ისეთი იერი უნდა მია-

ანიჭოს, ვერ დაინასონ და ვერა თქვან, რა ედო გუდში ავტორს, რა ჩანაფიქრი ჰქონდა სინამდვილეში“.

იმ რომანისტებს, რომელნიც მოპასიანს მოსწონს, ფსიქოლოგია „დაფარული აქვთ“ თავიანთ წიგნებში ისე, როგორც სინამდვილეშიაც ცხოვრების ფაქტების მიღმა ხოლმე იგი დაფარული. ავტორი უნდა გაუჩინარდეს. „ოსტატობა ისაა, მკითხველს არ ამოვაცნობინოთ ავტორისეული „მე“, საიმედოდ ამოვაფართოთ იგი სახეებსა და მოვლენებს...“.

მერმე უეცრივ გმობს „გრძელ, უთავბოლო წიგნდობიდას, გაუგებარი სიტყვების რახარუხს, რასაც ღლესღლეობით თავზე გვახვევენ, აქაოდა, მხატვრული წერის მანერა გახდავთ“. ამ ღვდარჭინიდ სტიდს იგი უპირისპირებს თავისი ძიძის ენას. „რაც შეიძლება ნაკლებად უნდა ვისმართო ისეთი არსებითი სახელი, ზმნა და ზედსართავი სახელი, რომელთა აზრს ძნელად თუ მიხვდები კაცი, სამაგიეროდ, რაც შეიძლება მეტად იყოს ისეთი ფრაზები, რომელნიც არ ჰგავდეს ერთიმეორეს, სხვადასხვანაირად, განზომილად და ოსტატურად იყოს გაწყობილი...“.

მსჯელობას ამთავრებს მშვენიერი ფორმულით: „თუმცაღა ფრანგული ენა ანკარა წყაროსთვადსა ჰგავს, რომელიც ვერც ვერასოდეს შეუდასავთ გატყდარჭული სტიდის მქონე მწერლებს და ვერც ვერასოდეს შედახავენ... ჩვენი ენა მკაფიო, ღოგოკური და ხატოვანია. მას ვერ დააძაბუნებენ, ვერ გააბუნდოვანებენ და ვერ შეგრყვნიან“.

ნაწერს გადაიკითხავს. კი, ასეა, სწორედ ამის თქმა უნდოდა. ეგრე ადვილი როდია, იყო სადა! „ვინც ღლესღლეობით სახეებსა ქმნის (რარიგ ამრეზით არის ეს ნათქვამი. — ა. დ.), ვინც ბოროტად იყენებს განყენებულ გამოთქმებს და მაინცდამაინც ამნაირად იტყვის — სეტყვა თუ წვიმა ფანჯრის მიწის სინსპეტაკს უშენდაო, ისინი თანამოძმეთა სისადავესაც ქვას დაუშენდნენ. მათ, შესაძლოა, სხეული დაუშავონ თანამოძმეთ, სისადავეს კი ზიანს ვერ მიაყენებენ, რამეთუ იგი უსსეულაა“.

ეჭვი არ არის: მიზანში გონკურები, სიმბოლისტიები და მათი მიმდევარნი ამოულაა.

ამ არცთუ ისე დიდ „წინასიტყვას“ მძაფრი გამოქახილი მოჰყვა. შეიძლება გავიზიაროთ ანატოდ ფრანსის თკადსაზრისი, ვი-

საც მიაჩნდა, რომ „თეორია რომანისა, მოპასანმა რომ შექმნა, მისთვის ისევე ბუნებრივია, როგორც დოქტორის სიმამაცია თეორია იქნებოდა ბუნებრივი“. თღონდ იმავე დროს შეგვეყდა უცაბედად თქმულისაგან განზრახ ნათქვამი გამოსკვევიჯნა. „წინასიტყვის“ ძირითადი მიზანი იმის დასაბუთებაა, რომანი ზედმიწევნით ობიექტური უნდა იყოს, ავტორის როდი კი ოსტატურად გრიმგაკეთებული მსახიობის როდი არისო.

გონკურს საკუთარი თვადებისთვის ვერ დაუჯერებია. წყენისა და ბოლმისაგან სუდშეგუბებუდი, იგი მწარე გუდისტკივილით ჩაწერს თავის დღიურში ერთი წდის შემდეგ: „რატომ არის გარკვეუდი წრის ხადხის თვადში ედმონ დე გონკური ჯენტდმენა, მოყვარუდი, არისტოკრადტი, რომედიც დიტერატურით თავს იქცევს, და რატომ არის გი დე მოპასანი იმავე ხადხის თვადში — ნამდვიდი მწერადი? ნეტავ ერთი მაცოდინა, რატომ?“ დიდი ხანია უკვე, გონკურს გუდის ჯავრი ეძადებოდა ამ საძაგედი ნორმანდიედის მიმართ, თანადროუდობის ამ „პოდ დე კოკისადმი“. თუმცალა განა იგივე ნორმანდიედი არ იყო, ესოდენ გუდთბიდა რომ წაუწერა თავის წიგნზე „მზის ქვეშ“: „ბატონ ედმონ დე გონკურს — მეგობარს, ოსტატს, რომდითაც ევზომ აღტაცებუდა ვარ“.

„თავისი ახადი რომანის წინასიტყვაში, იქ, სადაც წერის მხატვრუდ მანერას აძაგებს, მოპასანს მე ვყავარ ნიშანში ამოღებუდი, თუმცალა სახედს არ ახსენებს. ჯერ კიდეც იმ დროს, როკის ფდობერის ძეგდისთვის ფუდს კრებდა, დიას, ჯერ კიდეც მაშინ დამაეჭვა მისმა გუდწრფედობამ. დღეს „წინასიტყვა“ მახდა და თან ირწომუნება, თქვენით აღტაცებუდი ვარ და მეგობრად მიგუდეთო. ამრიგად, ჩემს თვადში იგი ძადაუნებურად ნორმანდიედი, სამგზის ნორმანდიედი. თუმცა ზოდაც მეუბნებოდა, ეგანამდვიდი ტყუიდედბის გუდააო...“.

უნდოდა თუ არა მოპასანს გონკურისთვის კდარჭი გაეკრა? არა გვგონია. ის უფრო მიმდევართ კიდავს, ვიდრე მეთაურს. მაშ, რა მოხდა? ეტყობა, მოპასანი მეტად გვიან მიმხვდარა, ვაითუ გუდფიცხი ოსტადტი გამინაწყენდესო, და კერძო ბარათის მიწერით უცდია საქმის გამოსწორება. სწორედ ამან მოახდინა ობიექტური საქციედის შიბაბეჭდიება. „მოპასანს შეგვიძდია მონი-

ეს! მაგვარი ნონმანდიედი მთხრობედი ვუწოდოთ, — განაგრობის გონკური, — თლონდ მწერადი როლია: განა ტყუიდად აკნიებს წერის მხატვრულ მანერას... მოპასანის გვერდი, თუ ხედმოწერას ან დახედავ, შეიძლება ნებისმიერი წიგნიერი კაცის დაწერიდი გეგონოს“.

გონკურს ჯერაც კარგად ახსოვს ის ინციდენტი, მოპასანთან რომ შეემთხვა ფელობერისათვის ძეგლის ასაგები თანხის შეგროვებისას.

1881 წელს ხელის მოწერა გამოაცხადეს სახსრების შესაკრებად, რათა რუანში ძეგლი დაეგიათ. ედმონ დე გონკური კომიტეტის თავმჯდომარედ აირჩიეს. 1886 წელს კომიტეტი 9650 ფრანკი ჰქონდა შეგროვებული, ამ საქმეს კი 12 ათასი სჭირდებოდა. გონკურმა ზოლას, მოპასანს, დოდეს მიმართა, ბარემ დანაკდისი თანსა შევავსოთო. მოპასანი ადგა და... ათასი ფრანკის ჩევი გამოუგზავნა! ამ წინდაუხედავი ნაბიჯის გადადგმით გუდუსე მოპასანს გინდაც ჭკუა ესწავდებინოს წუწურაქ გონკურისათვის. გონკურმა უმადვე გადადგომა ითხოვა. მოპასანი იძულებული შეიქნა, თტეიში² მისუდიყო და ეტყობა, მეტად ტკბიდი ენით დაუყვავებია, რადგან ამ ვიზიტის შემდეგ გონკურმა გადადგომის თხოვნს უკანვე წაიღო. ერთი წელიც ან გუსუდა ამის მერე, მათ შორის ახადი კონფლიქტი წარმოიქმნა.

„წინასიტყვა“, რომლის გამოც ამხედა დიტერატურული კამათი ატყდა, 1888 წელს „ფიგაროს“ დიტერატურულ დამატებაში დაბეჭდა, თლონდ ისეთი დამახინჯებული სახით, ვერ იცნობდი. გაცოფებულ გის უნდა, „ერთხედ და სამუდამოდ გამოაცხადოს თათოეული მწერდის აბსოლუტური უფრება, ყოვედგვარი შერყვნისაგან იცავდნენ თავიანთ აზრს, როგორც უნდა იყოს ეს აზრი“. მოპასანი თავის მეგობარს, გექიდ ემიდ სტროს ავადებს, „ფიგაროს“ წინააღმდეგ სასამართლო საქმე აღძრას. ხანგრძლივი მოდაპარაკების შემდეგ ინციდენტი მშვიდობიანად მოგვარდა. „ფიგარო“ კმაყოფილებით აქვეყნებს ცნობას: „ბნმა გი დე მოპასანმა, რაკი მიიღო ახსნა-განმარტება იმ კუპიურასთან დაკავშირებით, რაც რედაქციამ მოახდინა ერთ-ერთ მის ნაშრომში მის-

¹ მონიე ანე (1805—1874) — ფრანგი მწერადი, შექმნა გონება-მეზღუდი, თვითკმაყოფიდი ზურეის — რომეუ პრიულომ და სახე.

² ედმონ დე გონკური თტეიში, მონმონანსის ბუდვარზე ცხოვრობდა.

და დაუკითხავად, და რაც გახდა საბაბი „ფიგაროსადმი“ სარჩელის წაყენებისა, მითითება მისცა ვექილს საქმის შეწყვეტის შესახებ. დიდად მოხარულნი ვართ, რომ ბ-ნ მოპასუნის გადაწყვეტილება საშუალებას გვაძლევს, აღვადგინოთ კეთილი ურთიერთობა ჩვენს კოლეგასთან“.

მოპასუნის ურთიერთობა გამომცემლებთან უარესდება. 1885 წლის 18 ოქტომბერს იგი ეტრეტიდან თავის გამომცემელს ვიქტორ ავარს სწერს: „ძვირფასო მეგობარო! მივიღე ორი ათასი ფრანკი. გმადლობთ. იმედი მაქვს, ორი ათასს კიდევ მივიღებ. თუ შეიძლებოდა, გადაეცით მამარემს — იუზეს ქუჩა, სახლი 10 — იმ 5200 ფრანკი, რაც მე მერგება. შეგიძლიათ ნება დართოთ ბუდაპეშტში ჩემი ნაწარმოების 200 ფრანკად გამოცემისა და პასუსი შეატყობინოთ პიუ დე ღომის წინამძღვარს, შეგიძლიათ თქო ხელახლა გამოსცეთ „ივეტა“, ოღონდ უნდა იქნეს მწერადთა საზოგადოების თანხმობა, ხელშეკრულება უნდა დაუდოს ხსენებულ საზოგადოებას, რომლის წევრიც მე ვარ.“

აქ ყველაფერი ძველებურადაა. თვადები ძადიან მტკივა, ასე რომ, წერით თითქმის ვერა ვწერ. პარიზში, ადბათ, ასე 10 ნოემბერს დავბრუნდები. მინდა გასაყიდად გავატანიხო მოთხრობების კრებული, რომელიც ოდენდორფმა შემოღვომამდე შემოინახა, შეეშინდა, „დამაზი მეგობარი“ კონკურენციას გაუწევსო. დრო ხელსაყრელი არ არის, მაგრამ არ დავებებ. ნარკვევების წერა ვაგრძელებ...“.

მოპასუნი ავარს საყვედურს უთვლის იმის გამო, რომ იგი პოლონარის გადახდას უგვიანებს ხოლმე, წიგნით მოვაჭრეებთან სათანადო ურთიერთობა ვერ დაუმყარებია, წიგნის გასაღებისა და მისი გამოცემის დაგეგმვისათვის თავი წესიერად ვერ გაურთმევი. გი საკუთარ გადაწყვეტილებას იღებს და ამის თაობაზე უმაღვე უყოყმანოდ ატყობინებს ავარს: „მეტი ღოღინი არ შემიძლია, თქვენი გამოისობით კვდავ გაჭირვებულ ღლეში ჩავვარდი. არა უგვიანეს ხუთი მაისისა კარგა დიდი თანხა უნდა გადავიხადო, მე კი აქამდე წარმოღვენა არა მაქვს, რა მანდ ჩემს განკარგულებაში, არადა თქვენ ამის შესახებ ამ თვის დამდეგს უნდა გეცნობებინათ ჩემთვის. თქვენი დაუდევრობის ბრადია ის ამბავი, რომ მე ერთი პატარა რომანი ოდენდორფს გადავეცი“.

ეს რომანი „პიერი და ჟანი“ გახლდათ.

რომანს ფრიად მარტივი სიუჟეტი აქვს. ბურჟუაზიულ ოჯახში ორი ვაჟიშვიდიდან ერთ-ერთი — ჟანი — მემკვიდრეობას იღებს ამ ოჯახის ერთი ძველი მეგობრის გარდაცვალების შემდეგ. ზოგ ვინმესთან გამოლაპარაკებისას მეორე ძმას, პიერს, უნებურად ეჭვი ალექსანდრის, განსვენებული მარეშადი ჟანის ნამდვიდი მამა უნდა იყოსო. პიერი ან შემცდარა: დედამისი შემცოდება. პიერი ოჯახს ტოვებს, სახლი და ქონება უკანონოდ შობილ ძმას რჩება.

ეს ნაწარმოები შედევრი გახდავთ, ოღონდ სხვანაირი შედეგ-რი, ვიდრე „ღამაში მეგობარია.“ თუმცა „წინასიტყვაში“ მოპასანი „პიერი და ჟანის“ რომანად მიიჩნევეს, ის რომანი კი არ არის, გრძელი მოთხრობაა. 1888 წლის 2 თებერვადს მოპასანმა წერილი მისწერა ახადგაზრდა მწერაღს ეღუარღ ესტონიეს, ვინაც იმ ამბავს დაეღონებინა, რომ თემას, რაზედაც თავად მუშაობდა, უფროსი კოდეგის, გამოცდიღი მწერღის ყურადღება მიეწოდა. ამ წერიღიღან ვიტყობთ, რომ ხსენებულღი ნაწარმოების შესაქმნედაღ მოპასანისთვის ბიძგი მიუცია ერთ საგაზეთთ შენიშვნას, რომეღიც შემთხვევით წაუკითხავს. ერმინა კი, ვისაც ამ წიგნზე მწერღის მუშაობისათვის თვადღი უღევნებღია, მოგვითხრობს: მრავადღი წღის მანძიღზე დღიურს ვწერღი. 1887 წღის 22 ივნისს ჩამიწერღია: მოპასანი მიკითხავს თავისი ახადღი რომანის — „პიერი და ჟანის“ — გვერდებს. ექსპოზიციღა მეტად მრავღისაღმთქმეღია: „ნაწარმოებს რეადღური ფაქტი დასდებღია საფუძვდაღ. გის ერთ ნაცნობს რვა მიღიონის მემკვიდრეობა რგებღია ოჯახის მეგობრისაგან. ამ ყმაწვიღ კაცს მამა ბებერი და დაუძღრებულღა ჰყოღია, დედა კი — ახადგაზრდა და დამაზღი. გის უცღია აენსნა. ამგვარი გუღღხვობის მიზეზღი რა უნდა ყოფიღიყო...“

საგაზეთთ შენიშვნასა და იმ ამბავს შორის, რაც გის „ერთ ნაცნობს“ შემთხვევღია, რაღიმე კავშირი არ უნდა იყოს. მაშ, რომეღი ვერსიღა მივიჩნიოთ უფრო სარწმუნოდ — პირვეღი თუ მეორე? ან იქნებ ოჯახური მოგონებები ყოფიღიყო ს ბიძგის მიმცემი? მოპასანი, დედამისისა არ იყო, რასაც გინდოდა, იმას იტყოდა, თუ ეს სჭირდებოდა.

კვდავ უკანონო შვიღის თემაღ რარიგ გუღღის შემძვრეღი და დამაჯერებეღია ის უადრესად დაძაბულღი ეპიზოდი — საუკეთესო ეპიზოდი „პიერი და ჟანისა“, როცა ჟანი მიუტყევეს შემცოდე დედას, რომეღსაც კანონიერი ქმრისგან კი არა, სხვა კაცისგან

შესძენია უმცროსი ვაჟი. ადვილი შესაძლებელია, მოპასანს ისეთივე გრძნობები აშელოდეს ღორას მიმართ, როგორც ჟანს მოეძადა დედისადმი.

გუსტავ დე მოპასანის, ღორასა და გის ცხოვრებაში ისეთს ვერაფერს მოვჭივებთ ხელს, პირწმინდად გვიქარწყლებდეს ანაჲ უცილობლად გვიდასტურებდეს ვარაუდს, მწერადი უკანონოდ შობილი უნდა იყოს. ჩვენ უკვე დავრწმუნდით ამაში, როცა ფლობერზე არსებულ მასადას ვსწავლობდით. მაგრამ ეგ კია, ეს აკვირებულდი აზრი გის საშველს არ აძლევს; ასაზრდოებს მწერდის შემოქმედებას, თავს იჩენს აწმყო ყოფაში და დალს ასვამს მის მომავალს. მერედა, თვით მოპასანს არ ჰყოლია უკანონო შვილები? ეგების „პიერი და ჟანზე“ მუშაობისას ერთსა და იმავე დროს დამნაშავედაც და მსხვერპლდაც ეგრძნოს თავი? იქნებ ამიტომაც იყოს, ქვეშეცნეულად მთავარ გმირს, თავისი აზრების მაუწყებლად გამოყვანიდ პიერს რომ სჯის? სჯის მისი უდანაშაულობის გამო, ნაცვლად დამნაშავე დედისა. აქ კითხვების დასმასლა უნდა დაუჯერდეთ, რადგან ამ კითხვების პასუხი მოპასანმა თან ჩაატანა. ერთი რამ კი ცხადია: „პიერი და ჟანი“ სსვა რომანებთან შედარებით ყველაზე უფრო ღრმად გვიმჟღავნებს ავტორის საიდუმლოს.

„პიერი და ჟანი“ ზოდას საყვარელი რომანი შეიქმნება. ზოდა მას მიიჩნევს „საკვირველებად, ხედისედ საგოგმანებედ მარგალიტად, მართად და დიდებულ ქმნილებად, რომდის უკეთესსაც ვერ შექმნი“. ეს აზრი მაინცდამაინც გადაჭარბებული როდი ვახედვთ. სამაგიეროდ, ღორას სიტყვა ან დასცდენია ხსენებული რომანის თაობაზე!

1887 წდის 3 ოქტომბერს მოპასანი მარსელში, სასტუმრო „ნოეიში“ ჩერდება, იმ ნომერში, რომელსაც ჩვეულებრივ ქირაობს ხოლმე. სანაპიროსაკენ ეშვება, თან ხარბად იყნოსავს ზაფრანით შენედებული თევზის წვნიანის სუნს, აგრეთვე იმ მძაფრ სურნედებას, რასაც გვერდით ჩავდიდი ქალიშვილები აფრქვევენ. იახტა „ზინგარა“ იყიდება და იმის სანახავად მიდის; ხვად კი ადჟირისკენ მიემგზავრება. რა ბევრი რამ შეცვლიდა ამ ხუთი ექვსი წდის განმავლობაში, რამაც იმ პირველი მგზავრობიდან განვლო — „გოლუას“ შემდეგ „ჟიდ ბდასთანაც“ გაწყვიტა კავ-

შირი. ყოვედრღე გაზეთისთვის წერა გაუძღვისი შეიქნა. ახლს
დალია, იმ ქანივით დალი, „ორღას“ რომ მიაქროღებღა. აწ საკუ-
თარი ხარჯით მოგზაურობს, თანაც დაქია ახღავს.

ადჟირში ვიღაც უცნობ ქადთან და პიერ-ამეღეი პიშოსთან
ერთად ჩადის. ეს პიშო „რევიუ ბრიტანიკის“ დამაარსებღის ვა-
ჟიშვიღი გახღავთ. „სასტუმროღან სასტუმროში გადაღის, თთა-
ხებღისა და საჭემღის უხეირობას უჩივის“. ბოღოს თროთახიან ნთ-
მერს იქირავებღს დედრიუ-როღენის ქუჩაზე. „ფანჯრები სამხრე-
თისკენ იყურებოღეს“! — სთხოვს სასტუმროს პატრონს. ამ უკა-
ნასკნეღს უკვირს, რა უცნაური ვინმე ყოფიღა ეს კაცი, აკი აქ
ყვეღა ჩრდიღიან აღვიღს ეტიანებოღ.

მოპასანი კვღავ ხვეღება თფიცრებღს, „მშვენიერი ხადხია, ზრღა-
ღი, ასე გასინჯეთ, განათღებუღიცი. ზოგმა მათგანმა გვარიანთ
კარგად იცის დიტერატურა. აქ პეღაგოგებიცი არიან, აქაა ემიღ
მასკერეცი, ფიღლოგოური ინსტიტუტის ახადი დირექტორი“. 14
ოქტომბერს მათთან ერთად მიემართებღ მათიფუს კონცხისაკენ,
დიღის ექვსის ნახევარზე გადაიან, გი უცქერის „მზის ამოსვღას,
ამაზე უფრო საუცხოო სანახაობას ძნეღად თუ წარმოიღგენ კაცი“.

ადღად ხარობს, აკი ბუნებღის დიღი მოტრფიადღა: „ადჟირის
უცნობ კუთხეღს მივაგენი, იქ მშვენიერ ხვეღებსა და ხეღუხღებეღ
ზღაპრუღ ტყეღს წავაწყდი... ხვად ტინეტი-ეღ-ჰადის კედრის ტყე-
ებღსკენ მივემიგზავრებღი, უარსენისის ქეღის ძირასაა გადაჭიშ-
ღი. ამბობენ, მსოფღიოს ყვეღაზე უფრო თვადწარმტაცი მთე-
ბიოღ“. ეს ხეღს ვერ უშიღის გის, სუღ სხვანაირ სიწარმტაციყსაც
ეღტვოღეს. ყოვეღ ხუთშაბათს სასაფღაოზე ამოღიან არაბი ქა-
ღები და „საფღავებღს მახვიღკუთხა კენჭებღით ამკობენ“. გის მი-
ახღოებღისას ზოგი ჩადრს ჩამოიწეღვს ხოღმიე. გამოუჩრღებღათ
„ცარცივით თეთრი პირისახე. იფიქრებღ, ზოგს დოყებღზე დიღის-
ფერი პუღრი თუ წაუსკამსო. შავთვადანი და ტანწერწეტიანი
არიან, თვადი ზეღ დაგრჩებღ“.

დედრიუ-როღენის ქუჩაზე ქინქღი ძიღს არ აცღის. ძიღი გა-
უტყფეღბა და შაკიკიცი ზეღ დაერთვის. თვადები სტკივა. ბარათში
მიღვის „ამ თრ დღეში ადჟირიღან წასვღას ვაპირებღ; უფრო სწო-

რად, აღვირში კიდევ ვიქნები გავდით, როცა ტუნისის გავემგზავ-
რები. აღვირს, როგორც ქადაქს, ზამთრის კურორტის პირობაზე
ერთი დიდი ნაკლი აქვს: ჩრდილოეთისაკენაა მიქცეული. ამის გა-
მომ ნაშუადღევის სამ საათზე მზე უკვე გადასულია“.

4 ნოემბერს ჰამამ-რირის ცხელი წყაროებისაკენ მიემგზავრ-
ბა. „აქ ვინძლო გემო გავუსინჯო უდაბნოს. ჩემს თვალში განსა-
კუთრებული ხიბლი აქვს... ბოლოს და ბოლოს ვგრძნობ მზის
მცხუნვარების სასიკეთო გავდენას. კარგი იქნება, რაც შეიძლება
დიხანს დავყოფდე აქ“.

მართაღს ბრძანებსა ჰამამ-რირა არაბეთის მონტ-ორიოლია.
42-გრადუსიანი აბაზანები ვერა რგებს, სასტუმროს პატრონი ბა-
ტონი დიუფური დიდად წუხს, მისი მდგომური ლამლამობით რომ
ასე გაწამებულა.

გიმ მეგზურად 19 წლის ადგილობრივი მცხოვრები ბუ-იაჰია
აიყვანა. ერთად ნადირობენ, მოგზაურობენ; გის ბიბლიური სოფ-
ფლების ათასწლოვან სიმყურძროვეზე ფიქრი იტაცებს:

— რა კარგია, ადბათ, აქ ცხოვრება, ბუ-იაჰია!

— დიახ, ბატონო. ამ მთების ჰაერი სუფთაა, ოღონდ დიდა
სიცხე იცის...

უეცრივ... გის ისეთი გრძნობა იპყრობს, თითქოს თავი რა-
ღაც ცეცხლოვანი ისრით განუწონესო.

— დავბრუნდეთ! — მეგზურს მიმართავს. — ან ვიცე, ხვდაც
თუ მოვად აქ..

— ინჩ-ადაჰი — ამბობს ბუ-იაჰია, რომლის ხნოვანება ათასი
წლით განისაზღვრება.

აღვირის გავდით გი ტუნისის მიემგზავრება — ქვეყნისაკენ, სა-
დაც უფრო დიდი და ადერსიანი ჰავაა. ვაგონის სარკმლებში ჰუ-
სეინ-დების ბალები გამოკრთის. აგერა რკინის ჭიშკარსაც მია-
ტანეს, იმას იქით კი ქაბილიაა, „მხარე, რომელიც ამ რამდენიმე
წლის წინათ ცხენზე ამხედრებულმა გადავჭერი“, — ეუბნება გი
ფრანსუას.

ტუნისში კვდავ აბაზანებს იღებს. გი ჰამამ-დირის ძველ
რომაულ აბანოებში დადის, ეს აბანოები კვდავაც ისე მოქმედებს,
როგორც ამ ორი ათასი წლის წინათ მოქმედებდა. დიდგია
მსგავს დარბაზში რომ შევა და სარკოფაგის მაგვარი აბაზანის
წინ შედგება, „ჰიგიენის ჩემპიონი“ სახეს დამანჭავს:

— აჰ, ანა, შემოგვედუ, — მადტილი ქადი შემოეგებება და იმაჲ ეუბნება — თმაშაჲა, წარმოსადეგი დედაკაცია, გრძელფეხება, მკვრივი ბარძაყები აქვს, ზედ წითელ და ვარდისფერზოდებიანი წინსაფარი მიუფარებია, — თქვენს კდიენტად ნუ მიგულებთ!

სული მანც წასძღვეს და დაუმატებს:

— ყოვედ შემთხვევაში, აქ, აბანოში, ნუ მიგულებთ!

ტუნისის ბანკის დირექტორი სთავაზობს, დანდოთი გაემგზავრონ კერუანს, სადაც ის დანფიდის ფერმების დათვადიერებას აპირებს. მეორე დღეს, დიდის ათის ნახევარზე, გზას გაუდგებიან. ოთხი ევროპელი, რომელთაც ბეწვით გაწყობილ საყუდლოიან პადტოები აცვიათ და თავკისფერი შილაპები ჰხურავთ. დიდი მეჩეთის შესასვდელთან ფეხზე იხდის. მოპასანი ზღვით ბრუნდება სფაქსიდან სუსში, ნანახით მოხიბლული და აღფრთოვანებულია.

გი მუშაობს. სატრფიალო ბარათებსა წერს. მათ შორის ის მშვენიერი ბარათიც გვხვდება, ტუნისიდან 1887 წლის 19 დეკემბერს რომ გამოუგზავნა უცნობ ქადს, იქ გამოთქვამდა გი ყველაზე „სათაყვანებელი არსების“ ცოლად შერთვის აზრს. გი კართაგენს მიემგზავრება. აქ, ნანგრევებსა და ნამუსრევთ შორის, პატარა ბიჭები, ვითომც არაფერიიან, ისე შემოგაძღვევენ თითქოსდა პუნიკური ომებისდროინდელ სანათებს. გიმ ის ზადხი იპოვა, ვინც ოდესღაც მოხუცს დაჰყვებოდა მოგზაურობისას...¹ ამ მგზავრობის ამბავს იგი პრინცესა მატრიდას ატყობინებს 20 დეკემბერს მიწერილი ბარათით. ბარათი მედანიქლიური განწყობილებითაა შეფერილი: „ვინახუდე, რაც კართაგენის აკვედუკისაგან დარჩენიდა, სუდ ერთთავად ასე მეჩვენებოდა, აგერ აღტაცებისაგან ღრიალებს ფლობერი და მისი მჟღერი ხმა ჩამესმის-მეთქი“.

მადტილი ქადის მერე გი გადაწყვეტს „დუნდრუხა ტუნისეღ“ ქადს ეწვიოს; ეს სუპერ-ფუნთუშა 120 კილოგრამს იწონიდა. იგი გახდდათ სიამაყე იმ განცხრომის სახდისა, სადაც კდიენტებს მისი ქადიშვილები იღებდნენ. „სამი გოგო, ჭრედაჭრულით მოსთუდ-მოპრანჭული სამი დიი ურცხვად გრეხდა ტანს, დედა კა,

¹ დაპარაკაა ფლობერის მოგზაურობაზე; მწერადმა კართაგენის ნანგრევები 1858 წელს ინახულა.

თავზე ვარაყიანი ბამბის ჩაჩდაკოსებუდი, ქონში მცურავი დუდ-
რუქანა, მწყადლობელი მზერით გამოსცქეროდა მათ".

1888 წლის 6 იანვარს მოპასანი ტრანსატლანტური კომპანიის
გემზე — „მოიზზე“ ჯდება. ოცდათექვსმეტი საათის შემდეგ იგა-
მარსედის ნავსადგურში ჩამოვა აფრიკაში ნაყიდ მწვევართან ერ-
თად. გზაში ზღვა ღედავს და ფრანსუა ტასარი გუსნებაში მომე-
ტებუდად წყევდის მოგზაურობის დემონს, რომელიც მის პატ-
რონს, პატრონთა შორის უკეთესს, შესწენია!

მოპასანი, როცა კვდავ მარსედის სასტუმრო „ნოვის“ ნო-
მერში აღმოჩნდება, უნებური მედანქლიით იტყვის: „აქ პრო-
ვანსული მსიარუდება სუფევს, მავრამ მოაკვდა აგერ ძადა მზესა
და მეც — ასე ვიცი სოღმე — გუნება უნდა წამიხდეს“.

თუმცა დამაზ მეკობარს მეტად საგულისხმო პაემანი ედის:
ნავმისადგომთან „ზინგარა“ ედოდება. ის შეიქნება მისი მეო-
რე „დამაზი მეკობარი“ — მისი „დიდი თეთრი ფრინველი“.

ნ ა შ ო დ ო მ ე ხ უ თ ე

დასაწყისი დასასრულისა

მოგზაურობა თავისებური კარია, ნაცნობი
სინამდვილიდან იმ კარით გადისაბ ზოღმე უც-
ნობ სინამდვილეში. სიზმრისეული რომ გგონია,
„მზის ქვეშ“.

1

„ღამაჲ მებოზარ-2“-ის პირველი მოგზაურობა. — ნათელია ძალი კუნძუდ
პროკავროდიან. — სახედმებლადუდი თაჰადის ცოდი და სუბინოროთა
საზოზადოობა. — მიჯნეორობა კუნძუდუბ. — საოცარი საუზმეო წყდისა. —
კვდაპინდებუკრად ღამაჲი მებოზარია

მარსელში ჩასვლისას მოპასანმა კაპიტან ბერნარს უღებუმა,
რაიმონთან ერთად „ზინგარაზე“ გედლოებითო. „ზინგარა“ მალად
და ტანკენარ ბოშა ქადსა ჰგავს. შავი ტანის ზედა მხარე ტქროა-
ფრად აქვს შეღებიდი. სად ეგ დიდებული იახტა და სად ის ძვედი
„ღამინა“ ახად იახტაზე მოწყობიდი გახდავთ სადონი, ათი კაცა-
სათვის გათვადისწინებული სასადიდო დარბაზი და მწერდის სა-
მუშაო კაბინეტი.

„მეტად ღამაჲი ორჩხომეღია, ღია ზღვაში სანაოსნოდ გამო-
სადეგი ჩინებული აფრიანი გემია“, — მიუთითებდენ პროსპექტ-
ში, იქვე დართუდი იყო გემის ინვენტარის ნუსხაც. შესანიშნავი
შოტლანდიური თეთრი მუხის ხისაგან აეგოთ. ტრიუმებისა და
ქიმის შემკეთებედი მატროსები საკუთარი თვადით დარწმუნდ-
ნენ, წუნს რომ ვერ უპოვიდი.

— სახედს კი ნულა იტყვი ან გავთვადოთ... — ამბობენ მატ-
როსები და თან პირჯვარს იწერენ.

— კარგი, პოი ხვად დიდას, ექვსის ნახევარზე გავდივართ...

ბერნარი ახადი სახელი უნდა წავაწეროთ. „ღამაზი მეგობარი“, რა თქმა უნდა!

18 იანვარს, ვარიჟრაჟისას, იახტაზე აღიან. წრიპა გემს ჭიფხვითა და ერთი ქოთქოთით ვაპყავს იახტა ნავსადგურიდან, იფის ციხემდე ბაგირით მიათრევს. კაპიტანი გუნებაზე ვერ გახდავთ.

— ქარი არ არის, მესიე, არადა ძლიერი ლედვაა.

— ეტირეტაში უფრო მაგარი ლედვაც მინახავს!

— ოხ, ეგ წყეუდი ხმელთაშუა ზღვა — ისე დაიბუბუნებს კაპიტანი ბერნარი, მის წინ რომ დიდი ზეთისსიღის ხე მდგარიყო, ეგრევე გადაიქცეოდა.

მაგრამ ბატონ დე მოპასანს, როცა საქმე ქადებსა და მოგზაურობას ეხება, სურვილის ადაგმვა რას უქვია.

— გეზი დასავლეთისაკენ! ვდგები შტურვადთან!

ბერნარი სიფრთხილეს იცავს და ყველა აფრას არ შდის.

— ან მიყვარს, როცა სუსტი ქარია და ზღვას ჭავდი მოედება! ბარემ ერთი დაზათიანი ქარიშხალი სჯობს!

— წმინდაო ზოია! აბა, რას ამბობს! — გმინავს რაიმონი. — ბედის დათარსვა მონღომებია და ეგ არი!

აფრები ჩამოშვებულა და ტკაცუნის გაუდის, გემს უფრო და უფრო მაგრად არწევს. ფრანსუას ფერი წასვლია.

— ფრანსუა! — ეუბნება გი. — მე მგონი, თქვენგან ვერასოდეს დადგება ნამდვიდი მეზღვაური. დადიეთ ერთი ბაკადი შამპანური და ხედადვე უკეთესად გახდებით.

უძადიანდებიან რწევას, გასცდებიან კრუაზეტის კონცხს, დავირებენ ნაპირსა და კუნძულებს — ჟანსა და რიუს — შორის. თხელი ცისფერი ნისლის წიაღ, მონეს ყადმით დახატულს რომ ჰგავს, მზის მკრთალ სინათლეზე გაარჩევ პატარ-პატარა კდლოვან უბეთა მოხაზულობას.

— ჯანდაბა და დოზანა! ეგ ხმელთაშუა ზღვა კი არა და, ჩრდილოეთის ოკეანეა.

— ჯანდაბა და ჭირი მაგას! — ბუზღუნებს კაპიტანი. — ბურუსილა გვაკდდა.

ამრიგად, „ღამაზ მეგობარ-2“-ს შამპანურითა და ბურუსით ნათლობა ერგო.

ამ პირველი მოგზაურობისას ცხადი შეიქნა, რომ იახტის

აფრები საკმარისად დიდი ზომისა ან იყო. კვდავ უშუალოდ ამინდობ
იგა. პერკუდესივით ღონიერი რაიმონი იძუდებუდი გახდა, კან-
ჯოში ჩამეჯდარიყო და, რაც ძადი და ღონე ჰქონდა, ნიჩბებისა-
თვის მოესვა, რათა იახტა იმ საშიში კდებებისათვის განერიდებ-
ბინა, საითკენაც მას დინება მიაქანებდა. ბოლოს ზღვა ცოტათი
დაცხრა, კასიში ნაპირს მიადგნენ და ისაუზმეს. მოპასანმა, ჩუ-
უდებისამებრ, ასდომასდო გორაკებზე სახეტიადოდ გასწია. ღამე
ნაპირზე გაათიეს და მზის ამოსვლასთან ერთად კვდავ გზას გა-
უდგნენ. ამჯერად სწყადლობდათ ზღვის ფორტუნა. სასიკეთო ბრი-
ში ქროდა და „ღამაში მეგობარი“ დიდი სისწრაფით მიცურავდა.

— ამ ცურვამდეას ან უყვარს სიმშვიდე — ამბობს ბერნარი.

— პატრონსა ჰგავს, — დაურთავს გუნებაგამოკეთებული გი.

მეორე დღეს ცურვას არაფერი სჯობდა, და ბატონ დე მოპასანს
გურით შეუყვარდა თავისი ხომადდი. ორ საათზე უკან ჰქონდათ
მოტოვებული კუნძული ემიიეში, ტურლინი. იახტა პორკეროდის
მისადგომს მიაცუნეს და იქ მიაბეს. მოპასანი ნაპირზე გადავი-
და; პიჯაკი ეცვა და ფეტრის ქუდი ეხურა, ხედჯოხი ეჭირა. რა-
იმონი და ბერნარი წყადს იმარაგებდნენ. ფრანსუა კიდევ ყვავა-
დოვანი კომბოსტოს, რძისა და არაქნის საყიდლად წავიდა, რათა
თავისთვისაც და თავისი პატრონისთვისაც ერთნაირად შემსგე-
სადილობელი მოემზადებინა.

საღამო ხანს გი გასარებული დაბრუნდა. ფრანსუას საყიდლებს
თვარი გადაავდო და რიხით თქვა:

— არც მე მოვსუდვარ ხედცარიელი სანარკვევე სიუყეტი ვი-
პოვე. არა, ამისთანა საკვირველ შემთხვევას სხვა ვინ გადაეყ-
რება!

1900 წლამდე პორკეროდი ერთი მივარდნიდი უდაბური ადგილი
იყო, მზისგან ჩახურებული ბუჩქნარი ძლიერ ფისის სუნს აკმევ-
და, სწორედ იმ სუნს, გი რომ ნეტარებით ისუნთქავდა რვა წლის
წინათ, როცა სამხრეთი აღმოიჩინა.

გი პატარა კუნძულის სამხრეთი ნაპირის სიანდოვებს დახე-
ტიადობდა. მედეს კონცხისკენ გასაგნებ გზას ეძებდა და მოუ-
დოდნედად ერთ უჩვეულო გარეგნობის მქონე, მარტოემარტო მო-
მავად მანდილოსანს შეეყარა. „წანმოგიდგენიათ, ამისთანა შეხ-
ვედრა აქი მანდილოსანი-მეთქი, შევნებულად ვამბობ — სამოცი
წლის ედეგანტური ქადაბატონი გახდდათ, ჭაღარა თმა კეკლეცად

ჰქონდა დაყენებული. ჩაცმულობით ძადაუნებურად გაგახსენებდა 1830 წელს. ხომ არ მედანდება-მეთქი ეს ყველაფერი, გუნებაშა გავიფიქრე. როცა გამიპირდაპირდა, გზა დაუთმე, ზუჩქებისკენ მივდექ და თავი დავუკარ“.

— ოჰ, მესიე, — მითხრა, — მესმის თქვენი ვაკვირება! ამ მიყრუებულ ადგილას მარტოსედა ქადთან შესვედრა.. რამდენი წელია, აქა ვარ, და აგერ მხოლოდ მეორედ შეგხვდით პარიზელს. არა, არა, არ მითხრათ ახლა, პარიზიდან არა ვარო... რა გქვიათ, მესიე?

— გო, გო დე მოპასანი.

— აჰა... მერედა, აქ რას აკეთებთ?

— ზღვის ნაპირზე მინდა გავიდე და ამ ბუნქნარში გზა ამეზნა.

— ასე გემართებათ მამაკაცებს! გამომყევით და სწორედ ნაპირისკენ მიმავად გზაზე გავადტ. დიდად მოხარული ვარ, რაკი შევიტყვე, რომ თქვენ...

— კი მაგრამ, თქვენ ვინ ბრძანდებით, ქადბატონო?

— მომიტევეთ, ვინაობას ვერ გავიმუჟლავნებთ. თანაც ჩემი გვარ-სახელი არაფერს გეტყოდათ...

— ეგ სადაური სამართადია!

— დიას, ვერაფერი სამართადია, მაგრამ ნუ ჩამაცოდებოთ!

— დიდი ხანია, რაც აქ, პორკეროდში ცხოვრობთ?

— ბარე ოცი წელი იქნება.

— მარტო ცხოვრობთ?

— მოახდესთან ერთად. ვარ ამ ტყე-ღრეში. ერთი ეგაა ჩემი გართობა — გემები აივდ-ჩაივდის და იმათ გაცეკერი. დავინახე, როგორ მოადგა თქვენი იახტა ნაპირს, ოღონდ სახედწოდება ვერ გავარჩიე.

— სურდ ახდასან შევიძინე. „დამაზი მეკობარი“ ჰქვია.

— კარგი სახელია.

— არ გეშინიათ აქა?

— ზოგჯერ — კი. ზამთრობით, მოქცევის დროს, რაღაც უცნაური ხმები მოისმის.. თუმცაღა, შევეჩვიე აქაურობას!

— კი, მაგრამ ქადბატონო, ერთი მიბრძანეთ, რატომ ხართ აქა?

— როცა ნაპოდეონ მესამე მეფობდა ჩვენს ძვირფას საფრან-

გეთში, მე დიდგვაროვანი პარიზელი ქაღბატონი გახდელით. ვხვდები ბოდი ხოლმე რიკონს, იმპერატორის ექიმს, თქვენს თანამოძმეთ — თქვათ ფოიესა და პროსპერ მერიმეს, ჟიუდ სიმონს, ტიერს... მე ვგრძნობდი, წინასწარ ვხვდებოდი კატასტროფას... ვცდილობდი, თავი ამეხედინებინა იმპერატორისათვის, მაგრამ ჩემი მოსმენა არ ინდომეს.

— რესპუბლიკელი ბრძანდებოდი?

— რა მოგახსენოთ. ეგაა, ვშიშობდი. მაშინ ავდექი და დავეწვი ყველაფერ ამას.

— თქვენც აღბათ, დაგაპატიმრეს!

— არ დაგვხსენ ამ ამბავს. მე შევესწარი სედანს, მესიე...

გი შედგა და შეძრწუნებული მიაჩერდა ამალეღვებდად მოუბან ამ ხნიერ მანდილოსანს. ქარდაკრული, მოწითაღო სახე ერთიანად გაუფითრდა. ქაღმა შეატყო, რაღაც აირიაო.

— რა დაგემართათ, მესიე?

— თავად ვმონაწილეობდი პრუსიის კამპანიაში. მაპატიეთ, ქაღბატონო...

— ძალიან ახადგაზრდა კი ჩანხართ.

— სედანის დროს ოცისა გახდელით...

— ღმერთო, მაშე თურმე თქვენთვის ვწირდი, მესიე დე მოასანო, თქვენთვის და თქვენი ამხანაგებისათვის!

უცნაური ქაღბატონი ფეხსაცმლის წვერს ანგარიშმიუცემდად გაკრავდა ხოლმე კენჭებს.

— ის ნაპოლეონ მესამე არც ისეთი ცუდი იყო, — განაგრძობს საუბარი... — ერთი ნაკდი სჭირდა ოლონდ — ავადმყოფი კაცი ვაზადდაო.

იმპერატორის ავადმყოფობა რომ ახსენა, ქაღმა ერთი წყნარად ჩაიკუჭკუჭა.

— გადასახლება მომისაჯეს. იმპერატორმა ნება დამართო, საფრანგეთის მიწა-წყადზე დავრჩენიდიყავი იმ პირობით, რომ აქედან არასდროს ფეხს არ გავდგამდი და არც არასოდეს ჩემს ვინაობას არ გავამჟღავნებდი. ეს არის და ეს!

— კი მაგრამ, აგერ უკვე თხუთმეტი წელია, რაც ის კაცო გარდაიცვალა, ქაღბატონო, ჩვენ ახლა რესპუბლიკა გვაქვს! თქვენი მიგობარი, ბატონი ტიერი, ზეიმიით შეგხვდებოდათ, პარიზში რომ დაბრუნებულყავით.

— ევ აგრეა, მესიე, მაგრამ მე ფიცი მივეცი...

— მიეცით თქვენს მტერს!

— ვადღებუდი ვარ, სიტყვა არ გავტყესო.

ამას რომ ამბობდა, თან პატარა ჯიუტი გოგოსავით აქნევდა შუალართ მოსიერ კოხტა თავს.

— გაგიგონიათ კუნძული ღერენი? წმინდა მარგარიტა?

— გზაც სწორედ იქით მიწევს.

— ჰოდა, მე „რკინის ნიღბოსნის“ დაი ვარ, ახლა ხომ გაიგეთ.

ქადმა გეზად, ეშმაკური გამომეტყველებით გადახედა თანამოსაუბრეს; გის უღვაში უტოკავდა, იგი ხარბად იყნოსავდა როზმარინის, ფისისა და წყადმცენარეების სუნს.

— მე მგონი, თქვენ კარგი მწერადი ბრძანდებით, მესიე ?! მოპასანო. ნება მომეცით, ზოგი რამ გკითხოთ.

— ბრძანეთ, ქადბატონო.

— „დამაზ მევლობარს“ კვდავ ძველებური წარმატება აქვს?

— რომ არ მოგატყუოთ, ასე გახდავთ, ქადბატონო. აგერ უკვე სამი წელიწადია...

გი წყვეტს თხრობას, ბოლომდე დაღვეს ფინჯან ჩაის და მერმე აგრძელებს:

— ზღვის პირს წავადექით, სანაპიროს კდეებს იქით შავად ჩანდა იახტა. „მშვიდობით ბრძანდებოდეთ, — მითხრა. — გმაჯდობთ ამ გასეირნებისათვის. გზა მშვიდობისა ჰქონდეს „დამაზ მევლობარს“... ნათლიაც ევ არის, ხომ მაინც გამოგვიჩნდა, მევლობარებო! იცოდეთ, ფრთხილად იყავით, თეთრი მანდილოსანი გადევნებთ თვალს. არა, მხოლოდ მე თუ შემემთხვევა ამისთანა რაში!

მეორე დღეს, დიდის ცხრა საათზე, იახტა პორკეროლის ნაპირს მოსცილდა. ქარი თითქმის სუდ არ ქროდა. ბოლოს სუსტიმა ქარმა დაუბერა და აფრები ძღივს დაჭიმა. კირლოსთან წყალი აქაფდა და ტადლები ატდაშუნდა. ბერნარი გემის პატრონს საზღვაო უბედურებათა ამბებს უყვებოდა, რისი მოწმენიც გამხდარიყვნენ სანაპიროს ის კდეები, რომელთაც მოპასანი რუკაზე თვალს ადევნებდა. აგერა ისინი: ბენის კონცხი, კუნძულები — იერი, პორკრო, დევანი, ნეგრის კონცხი, კავადერის უბე, კამარის კოშკა, სენ-ტროპეზი. რარიგ უყვარდა ეს ადგილები. მათ გარე იყო,

რომ თქვა: „აქ გავატარე ერთი იმ საუცხოო დღეთაგანი, როცა
ოდენ სხეული ფხიზდობს, სუდი კი თითქოს რუდს მისცემია“.

მთედ იმ დღესა და ღამეს შეუფერხებლად მიცურავდნენ. და-
სავდეთის ქარი უბერავდა. გამთენიისას ქარი გაძლიერდა, უფრო
ძაღუმად დაჰქროდა. „ღამაზი მეგობარი“ ისე გაქანდა, თითქოს
მათრახნი გადაუჭირესო. მზის პირველ სსივებს იგი გაშდიდ ზღვა-
ში შეეგება, ტადლებს მიაპობდა და სან-რაფაელისკენ ისწრაფოდა.

— მაღე კანში ჩავადო, — წამოსცდა რაიმონს.

— უჰ, დადახვროს ეშმაკმა! — გაგუდისდა ბერნარი. — ზღვას
მტერი ენდოს! შენ რა, გინდა დავინავსოთ? ენას ვერ დააყენებ?..

ათი წუთის შემდეგ ქარი ჩადვა. „ღამაზმა მეგობარმა“ კვდავ
ერთ ადგილზე იწყო ფუნდრუკი.

— თ და-და! — კენესით წამოიძახა ფრანსუამ, ამ ბოლო ხანა
იგი ისევ ბედგიურად უქცევდა. — მაინც რა ძაღიან გარწევს კაცა
ამ დიდ ნავებზე!

მართლაც მაგრად არწევდათ. რარივ ჭირვეული, ქადივით ცვა-
ლებადი იყო ეს ზამთრის ხანის ხმედთაშუა ზღვა, ხან მშვიდი
იერი ედო, ხან კი უცებ გაავდებოდა წყდის მსეფები შიგ ცხვირ-
პირში სცემდათ მგზავრებს. ტადლასა და ტადლას შუა სამი მეტ-
რის სიღრმის უფსკრული ჩნდებოდა. კვდავ მძაფრი ქარი ამოვარ-
და. რაიმონი ერთთავად იმეორებდა: „წმიდაო კდელპატრა, შენ
შეგვეწიე!“

ბერნარს, ამის გამგონეს, ხარხარი აუტყედებოდა, თან ნიკაპა
მაღად საყედოში მადავდა:

— წმიდაო კდელპატრაო! არა, საიდან გამოჩხრიკა ნეტა!
და კაპიტანი ბუბუნით იტყოდა:

— ბატონო, ეგ თქვენი გემი, ღმერთმანი, დიდებუდი ვარც-
ღია! ტადლიდან ტადლაზე ისე გადახტის, როგორც დომი კდდიდან
კდდეზე.

ქერედის ბაგირები ვადახად ჭირადებდა. ეკიპაჟის წევრები
ისე პირმორღვეული იდანძლებოდნენ, მანიღური გვარდები თრთო-
და. დამის გრძნობამიხდიდი ფრანსუა გოშია ტაიეს ბედს შენატ-
როდა. ცუგა რკინიგზით ვაეგზავნათ და, ადბათ, თავს უკვე
არხეინად გრძნობდა კანში!

მერმე ზღვამ ისევ წყადლობის თვადით გადმოსედდათ, შფოთი

და მღვდვარება აღარ განუცდიათ, მთედ ღლეს და ღამეს ისე მი-
ცურავდნენ. სამი საათი იქნებოდა, ბოდოს და ბოდოს გაბმოს
დაუბერა ნოტიო ნიავექარმა. ბერნარმა ყვედა აფრა აღმართა. „ღ-
მაზმა მეგობარმა“ გეზი კანისაკენ აიღო. შვიდ საათზე რა-
მონმა ღუზა წაუშვა და იახტა მისადგომ სიუკუუსთან ახლოს
მიაყენა; აქ „ღამაზი მეგობარი“ იაქწინიანი გემის — „ქადაქ მარ-
სედის“ — გვერდით დადგა.

მოპასიანი ძაღზე შეთვისებუდი იყო „ღამაზ მეგობარ — 1-ს“;
ასევე ძადიან უყვარდა „დიდი ბეთრი ფრინველიც“ (ღამაზი მე-
გობარი — 2“). „თხედი ახალი ტილოს აფრები ება და ის აფრეი
აგვისტოს მზისგან დაპდაპა ათინათს ისროდა წყადზე; ფრთებ-
ვით იყო გამდიდი უძირო დაუვარდ ცაში, აბნეშუმისებრ დიდი
ვერცხდის ფრთებივით. მისი სამი ფოკი — მსუბუქი სამკუთხე-
ლები — წინ გაწვდილიყო და პირვედი ეგებებოდა ზღვაურს: დიდ
და მოქნიდი მთავარი ფოკი ანძის ვეებერთედა წვეტიით იყო გაწ-
ხვდელი, ანძისა, რომელიც თვრამეტი მეტრის სიძალღესე
აღმართუდიყო გემბანიდან“.

გი ხშირად აწყობდა ხოლმე ხანმოკლე გასეირნებას ზღვაზე.
მაგრამ ყვედაფრზე მეტად თავის იახტაზე წვეულების გამართვა,
სტუმრების მიღება უყვარდა. მშვენივრად ესმოდა, რომ მაღალი
წრის ხაღხთან კავშირის გაბმას, რაზედაც ასერიგად ოცნებობდა,
ყვედაზე უკეთესად აქ, ზღვაზე მოახერხებდა, სადაც ეტიკეტი
გაციღებით უფრო ნაკლებ მკაცრი გახდდათ, ვიდრე სენ-ჟერმენის
უბანში იყო. მან გაიცნო შარტრის ჰერცოგი, თავადის ცოდი სა-
განი, მარკიზა დე გადიფე, „ვისთან ერთადაც დროდადრო ზღვაზე
გასეირნებას ვაწყობ“, გაიცნო აგრეთვე ჰერცოგის მეუღლე დე
რივოლი.

ქადატონმა დე გადიფემ გის სთხოვა, იმ ქვეყნის მბრძანე-
ბედი მიეღო, „სადაც მეკონგი მიეღინება“. „სწორედ ყადმით ნა-
ხატსა ჰგავდა ეგ მეფუჟკა, — იგონებს ვირეშმაკა ფრანსუა, — ყვი-
თური, ყვითური კაცი იყო, ღურსმანი რომ გინასავთ, იმისთაჲ
მაგარი ჯავარა თჲა ჰქონდა თავზე“!

თავადის ცოდი ჟანა მარგერიტ დე საგანი, მოღების კანონ-
მღებელი, მსხვიღფესა ფინანსისტის ბარონ სეიერის ქადიშვიდი,
მოპასიანის ხშირი სტუმარი გახდდათ. გი სტუმარი ქადის მოსა-

ყვანად ნაგმისადგომისაკენ მიაცურებდა ნავს, ჩაისვამდა თავადის
ლაცხს, მის მეგობარ ქადს, ლონივრად უსვამდა ნიჩბებს და ილი-
ნი იახტაზე ამოჰყავდა. ქადებს პირბადე ებურათ, ქორცა გაეშა-
ლათ და უზრუნველად იცინოდნენ. ერთი ქეცა იყო, მეორე — მღ-
ვრედიანი, ორი თოდია გეგონებოდათ, კარჭაპის კინოზე მოქანა-
ვე. სხვა დროს ნავითვე იახტაზე მიიყვანს ნატიფ კოდეტ დიუმას-
დიუმა-შვიდის ასულს, და ჟენევიევა სტროს, ვინაც კვდავინდე-
ბურად ერთგული გახდავთ თავისი მწერლისა.

ერთხელ ფრანსუა ადვა და სასუზმოდ კაი ერთი მეტრის სი-
მალღეზე ბურჟისნაირად აახოხორიკა კიბოები, გარშემო კიდეე
კუს გირდანდები შემოასვია, ვაზის ფოთოლი და ჩინებულად შემ-
ზადებულდი ბაყაყები შემოუწყო. გიმ ნიშანი მისცა და ის ბურ-
ქი ერთბაშად დაიშადა; გაშტერებული სტუმრების წინ გამოჩნდა
აუარებელი წრუწუნა მანდილოსანნი ხმაშაღდა ითხოვდნენ შვე-
დას. გრაფის მეუღლე დ'ო იძახის:

— ვგრძნობ, ერთი შიგ საწმერთულში შემიძვრა, მოჰასანო
თავადის ცოდი დე საგანი კი, ცოტა ან იყო, კეკდუცად შეს-
ძახებუ:

— გი, თქვენი ჭირიმი, დაუძახეთ კატას!

მოჰყავთ პუსი, ამასობაში დამაზმანები გემბანზე აცვივდე-
ბიან შვეული ტრაპით, სრუდებითაც ან ეუსერხ-უდებათ, იმათ ფე-
ფებმა რომ იქ მდგარ მამაკაცთა თვალი წარჩაყცეს.

გის დიდის ათ საათზე უყვარდა ბანაობა, როცა ზღვა წყნარი
და მზიანი იყო. საბანაოდ მივდივარო, შესძახებდა და წყადშა
ისკუპებდა, მსარუდით მიაპობდა ტაღლას, დედფინივით ყურყუმე-
ლაობდა, მერმე გუდალმა ამოტრიადებოდა, წითელ ენას უდვაშზე
მიისვ-მოისვამდა და იტყოდა: „დასწყევლოს, მაინც რა მდაშა
ეგ წყადი“!

თავს ნეტარად გრძნობს. „ჰოი, რა საუცხოოა მზის ამოსვდა
ზღვაზე. მუდამ ჟამს სხვადასხვანაირი სურათი წარმოგიდგება.
აბა, გახედეთ ერთი იმ მწვანე ცეცხლს, ნაძვების ვაიწში ბომ
ენტება. გახედეთ-მეთქი გეგონება, წითელშარვიანი და დურჯ-
ქურთუკიანი ზუავეები ცეცხლიან კდეებზე მიცოცავენო.
მონ-სან-პიერე ისეთივე მრგვალია, როგორც დიდედაჩემის კრა-
ნოდინი“!

ავადობისაგან ეშეღავათებოდა თუ არა, უმადვე გადაიქცეოდა ჯანმავარ მენავედ, შატლედ შფოთისთავად, „სერჟანტის ცოდს“ რომ გაჰყვიროდა ხოდმე. სწორედ ამ დროს მოიწვია სუტენიონთა საზოგადოების გენერალუდი ასამბლეა; ისე კი, საიმდროოდ საზოგადოებას შეწყვეტიდი ჰქონდა საქმიანობა. ბუზუნას მეგობრები კანში შეიკრიბნენ. აქ იყო დეონ ფონტენი, ანრი ბრენა, ადბერ დე ჟუნვიდი. მარტო პენშონი აკდდათ. იგი რუანში იმყოფებოდა. აწ აღარასდროს მოიყრიან ასე ერთად თავს. ეს „თავყრილობა“ მეტად საამური გამოდგა. „მონაწილეთა შორის არიან მსატვარი რენე ბიოტი, სტეფან მადარმე, ჟეჟე — იგივე გრაფ პრიმორი; აქ არის აგრეთვე ორი ბანოვანი, რომლებიც ერთობ გიჟმაჟურად იქცევიან ცნობიდ შატლედ მენიჩბეთა თანდასწრებით. ერთ ამ ბანოვანთაგანს ფრანსუა „ქაღბატონ გოგოს“ უწოდებდა (უიჭვედია, გრაფის მეუღლე პოტოცკაია გახდდათ.

ღამით ოთხი თეთრი კარჭაპი სათევეზაოდ მიემართება. ისანი ფარნებიტა და ჟინჟლიდებიტაა განათებული. კარჭაპტა კინოს მიღმა ციაგებს აფოთფოთებული წყადი. ორ ნავს მეთაურობას უწევს ბებერი ზღვის მგედი ბატონი ფურნერი — იგი ასდასან დამეგობრებია გის, დანარჩენ ორს კი — ბერნარი. თევეზაობას მოსდევეს თევეზის წვნიანი, უზომო სმა — სვამენ „სენდორენ დიუ ვარის“ ღვინოს — და „სამყვარეს“ მენიჩბეთა უწამაწური სიმღერიტბი.

1888 წელს ემანუელა პოტოცკაიას კვდავინდებურად განსაკუთრებული ადგიდი უკავია მოპასანის ცხოვრებაში. გი მას სწერს: „ჯადოსნურ სიზმრად წარმომიდგენია მოგზაურობა თქვენთან ერთად! თქვენი პიროვნების მომხიბველდობაზე კი არ ვდაპარაკობ, მას შემიძდია აქაც ვეზიარო... მე იმას ვამბობ, სსვა არავინ მეგულება-მეთქი თქვენისთანა ქადი, ვინც ასერიგად ესადაგებოდეს ჩემს წარმოდგენას იდეადურ მოგზაურზე...“.

„ღამაზი მეგობარი“ სენტ-მარგერიტსა და სენტ-ონორს შორის მიცურავდა, ხედმარცხნივ „რკინის ნიღბოსნის“ ციტადელად რჩებოდა, ფრანსუა საუზმეს ამზადებდა. მისი პატრონი და გრაფის მეუღლე გემბანზე იდგნენ და ზღვის ქარისათვის შუბდი მიეშვირათ.

— ლუზა ჩავუშვათ! — შესთავაზა „გოგომ“.

— ჯერ არა! ა იმ რიფს ხედავთ? ეგ პაწია კუნძუდი სენ-ფერე-ოლია, ჩემი ერთ-ერთი ყველაზე საყვარელი ადგია მთელს დედამიწის ზურგზე.

— კი მაგრამ, მანდ ჯარისკაცის კარავი ძღვის თუ გაიშლება.

— პაგანიანი თუ გიყვართ?

— კი.

— პაგანიანი ნიცაში მოკვდა ქოღერისაგან 1840 წელს. მისი სხეული მთლად გაშავდა. ხოლო გენუის სამღველოებამ უარი განაცხადა, მიწისთვის მიუბარებინათ ცხედარი. ხმა დადიოდა, ეშმაკთან იყო წინაყარი და ისე შესანიშნავად იმიტომ უკრავდალ... პაგანიანის ვაჟიშვიდმა მისი ნეშტი მარსელში ჩამოასვენა. მაგრამ მარსელის სამღველოება გენუისაზე უფრო შემწყნარებელი როდი გამოდგა. იმ ბედდაწყევდიდმა ხომადღმა კვდავ ზღვა-ზღვა ცურვა იწყო თავისი სამძიმო ტვირთითურთ. რაკი სენტ-ონორ-შიც ვერ მოხერხდა დიდი მუსიკოსის დასაფლავება, შვიდი ადგა და მამის ნეშტი ნაჩუმათევად მიაბარა სენ-ფერეოლის მიწას. იქ იყო დაკრძალული ბარე ხუთი წლის მანძილზე.

— აქა?!

— დიახ, აქ! ამ მზის ქვეშ, სადაც მარილიანი შესეფები ეფრქვევა ნაპირს და მხოლოდ თორიების კივკივი ისმის... ბოლოს, 1845 წელს, შვიდმა მოასერხა, ნეშტი გენუაში, გაიონის ვიდაში გადაესვენებინა. საკვირველი კაცი კი იყო, პაგანიანიზე მოგახსენებთ! თავისი ტიდანტითა და სიგამხდრით ჰოფმანის გმირებს მოგაგონებდათ. მოხუც ოჟენბახს, ვინაც ამ იტალიელს ჩამოჰგავდა, გაგიჟებით მოსწონდა ეგ ამბავი. „გური დამწყდა, რად წაასვენეს პაგანიანი იქიდან; მერჩივნა, მაგ წამოფოფრიდ კდღეზე ჰქონოდა სამუდამო სამკვიდრებელი...“.

ნაპირის წაწითალო კდღეებს წყადი ცისფერი ენით დოკავდა.

— თქვენზე შექმნილი დეგენდა ერთია, თქვენ კი სუდ სხვანაირი სართ, ვი მუ ბენიერად ვგრძნობ თავს. ისე მინდოდა, თქვენი ხომადღით წაგეყვანეთ სადმე!

— ახლა მე მკითხეთ — მე როგორ მინდოდა!

— გესმით — ჭიჭინობელები.. როგორ ჭიჭინებენ... გადავიდეო ნაპირზე!

გი და გრაფის მეუღლე ნავით სენტ-მარგერიტს მიადგნენ. პა-

პანაქება იდგა და სუსტი ქარს როზმარიონის სუნენელება მოჰქონდა.

— რა დამაზი მღვიმეა! მთლად ცისფერი ყოფიდა. კაპრიზუ რომ მინახავს, სწორედ იმისთანაა.. გი, ერთი წუთით აქ დამედოღეთ!

გი პირაღმა წამოწოდდიყო ზღვისპირა ფიჭვის ჩეროში და ოცნებას მისცემოდა. სენტ-ონორიდან ყრუდ ისმოდა ზარების რეკვა. ამან გაახსენა, რომ მარტო არ იყო ამქვეყნად და საღსა ახდა ღოცვას აღავდენდა...

უცებ გიჟმაჟმა გრაფის მეუღლემ დაუძახა. გი წამოდგა, მიიხედ-მოიხედა და იქით გაემართა, საიდანაც კისკისი ისმოდა. ბოლოს მიაგნო ოქროს კუნძულთა ამ ცირცეს, მისი შიშველი სსუ-ული თეთრად იდანებოდა მღვიმის მოკამკამე სიღუჭუჭეში. იგაკვდავ კისკისებდა!

ჩვენმა დამაზმა მეგობარმა, გაგინხარია, კარგი ცურვა იცოდა.

მეორე დღეს იგი ასე სწერდა ამ საყვარელ, გიჟმაჟ გრაფის მეუღლეს: „გეტრფი და შენკენ მოვიდტვი, აგრე მკონია, კვდავც ვინუტებდე შენს სურვად დანღს“.

ორივეს ტრავიკული ხვედრი ერგო: სასტიკი, საზარელი იყო ერთის ბოლოც და მეორისაც. გი თავისივე ორდას თანაზიარა შეიქნა, პოტოცკაია კი, ყვედასაგან მიტოვებუდი, პასიში მოკკდა ფაშისტური ოკუპაციის დროს. მისი გვამი ვირთავებების საკბილო გახდა — შავბნელი სურათი გახდავთ, ერთ დაუწერედ ფურცელსაც რომ მატებს მისი თაყვანისმცემლის შემოქმედებას.

გის თავისი სომადლის ცხვირზე უყვანდა ჯდომა, როცა „დრდი თეთრი ფრინველი“ გაზდიდ ზღვაში მიისწრაფოდა. თვადს მიადევნებდა, ქიშს იქით როგორ ვარბოდა გამჭვირვადე წყადი. „ნაუქვეშ რამდენიმე ფუტის სიღმეზე, ჩვენი წინსვდისდა კვადობაზე, თანდათან იმღებოდა წყდის ჯადოსნური სამყარო, სადაც წყადი, მსგავსად ცისქვეშ განფენიდი პაერისა, სიცოცხლეს ანიჭებს მცენარეებსა და ცხოველებს“.

მოგზაურობით ასადისებუდი ცხოვრება დროებით ამოშმინებს მას, ვინც მადე მძიმე ავადმყოფი შეიქნება. ამის შესახებ გიდი მოგვითხრო წიგნში — „წყადზე“, რომელიც „სავსება იღუმადი ფიქრებით, რადგან ეგ წიგნი იგივე ჩემი დღიურია“.

„წყადზე“ ერთადერთი მნიშვნელოვანი ქმნილებაა, სადაც მოპასანი პირდაპირ დაპარაკობს თავის თავზე; იგი დღეყოვედ იწერს

თავის შთაბეჭდილებებსა თუ აზრებს, გინდ იახტაზე იმყოფებოდეს, გინდ ხმელეთზე იყოს. ზოგჯერ ესაა საკუთარი თავისთვის განკუთვნილი ჩანაწერი, ზოგჯერაც — მასადა ნარკვევებისათვის, რომელთაც შემდგომ „ჟიდ ბღასში“, „ფიგაროსა“ თუ „გოდუაში“ გამოაქვეყნებს. მოპასვანი დაწვრილებით აღწერს საკუთარ გაცდებს. ამით სწორედ იმ საპროგრამო განცხადებას ეწინააღმდეგება, რასაც „პიერი და ჟანი“ შეიცავს.

თითქოს ხმადაბლა ესაუბრება თავის მეგობრებს: „მარტო ვარ, დასტურ მარტო, დასტურ თავისუფალი ვარ. მატარებლის ბოლი ნაპირ-ნაპირ მიიკლავება! მე კი მივცურავ ამ ჩემი ფრთიანი სახლაკით, მიიწევა იგი ფრინველივით მშვენიერი, ბუდესავით პატარა, ჰამაკივით მოხერხებული; ქარის ნება-სურვილისამებრ მიექანება ტადლებზე, არაფერი ბორკავს“.

ბოდ ნევე მოპასვანის თხზულებათა სრული კრებულისათვის წამძღვარებულ წინასიტყვაში, კრებულისა, რომელიც გამომცემლობა „კონარმა“ გამოსცა, ხსენებულ წიგნს — „წყადზე“ — „ვერთერსა“ და „რენეს“ ადარებდა. იგი ამ ნაწყვეტ-ნაწყვეტად და სახედდახედოდ ნაწერ „გემის დღიურს“... მოპასვანის ანდერძსა და აღსარებას უწოდებდა.

„ჩემ იბგვრივ კანის ჩირაღდნების შუქი დაღვრიდიყო... უნებურად ვფიქრობდი, რომ ამ ვიღებში, ამ სასტუმროებში ამ სალამოს ხადხი თავს ერთად შეიყრიდა, ისევე როგორც შეუყრია გუშინ, როგორც შეიყრის ხვად, შეიყრებიან და იდაპარაკებენ! მერედა, რაზე? უფლისწულებზე, ამინდზე! კიდევ რაზე? მეტზე არაფერზე!.. კაცი ბრყვუდი მედიდურობით უნდა იყო შეპყრობილი, რომ შენი თავი მიიჩნიო სხვა რადმე, თუ არ ცხოვედად, რომელიც ოდნავ თუ აღემატება სხვა ცხოველებს! ყური მიუგდეთ მათ, ამ ბედშავთ, მაგიდასთან შემომსხდართ! ისინი დაპარაკებენ! დაპარაკებენ გუდწრფედად, მიმნდობდად, თავაზიანად და ამას აზრთა ურთიერთგაზიარებას ეძახიან“.

სინამდვილეში ეს პესიმიზმი, ეს გურგატეხილობა, ეს ჯანყი ცხოვრების აბსურდულობის წინააღმდეგ ფარავს მძაფრ ნაღვედს სამუდამოდ გარდასული რომანტიზმის გამო. ამ სევდიან, ჯმუხ ნორმანდიელს რალაცა მოსდგამს ნახევრად სუდრაკლუდი მიუსესია.

„რა თქმა უნდა, ზოგჯერ ისე მაძრწუნებს ყოველივე არსებუდი, სიკვდილი მომენატრება ხოლმე. უმძაფრეს ტანჯვას განმაც-

დევიზებს პეიზაჟთა, ადამიანის სახეთა თუ ფიქრთა მუღმივი მონოტონურობა... სხვა დროს კი, პირიქით, ყველაფერი ცხოველური სადისით მავსებს. თუ ჩემი მშფოთვარე ვარსება, შრომით გაწამებული და ზედმეტად დაძაბული, ჩვენი ბუნებისათვის უჩვეულო იმედებს მიედრვის, რა არის მათ ამაოებაში დარწმუნდეს და მერმე კვლავ ყველაფრის ზიზღით განიმსჭვადლოს, სამაგიეროდ, ჩემი ცხოველისეული სხეული წუთისლოფდის ყველა სიამით ტკბება. ცას ფრინველივით შევხარი, ტყე ისე მიყვარს, როგორც მაწანწა-და მგელს, კდეები — როგორც არჩვს, მაღალი ბადახი, — ვით აჯიღლას, გინდა გაკოტრიადლები, გინდა ინავარდებ და იმად, ანკარა წყადი — თევზივით, შეგიძლია იცურო და იმისთვის. ვგრძნობ, რაღაცა ფეთქავს ჩემში ყველა ჯიშის ცხოველისა, რაღაცა ღვივის ჩემში ყველა იმათი ინსტინქტისა, უდაბლეს სუღ-დგმულთა ყველა ბუნდოვანი დტოდვიდებისა. შევტრფი დედამიწა. როცა გარეთ დარია, როგორც დღეს, ჩემს ძარღვებში ძველისძვე-ლი, ხეტიადა და ავხორცი ფავნუსის სისხლი ჩქეფს, და მაშინ ადამიანთა ძმა კი აღარა ვარ, ყოველი ცოცხადი არსებისა და ყოვე-ლი საგნის ძმობილი ვარ“! ამ ოსტატურად დაწერიდ ნაწყვეტში პადერმოს წარმართული ვერძის ზეიმი ვდინდება. „ღამაზი მეგობ-რის“ გემბანზე წამოწოლიდი გი დე მოპასანი თვადს ადევნებდა, რარიგ ზანტად და დიდებულად აისვეტებოდა სოღმე სენტ-მანგე-რიტისა და აგეს კდეებს შენარცხებული გამჭვირვადე ზვირთები. გარემოს მთელი არსებით აღიქვამდა თუ შეიგრძნობდა, და სიკ-ვიდი-სიცოცხლეზე ფიქრობდა.

გი მადე ბოკადორის ქუჩაზე იდებს ბინას. სასტუმრო ოთახ-ში რიუს სურათი კიდი, დასატური 1889 წედს. ზევ გამოსახუდა „დიდი თეთრი ფრინველი“. ყოვედ დიდი, ვიდრე საწერ მაგიდას მიუჯდებოდეს, გი ფდობერის ბიუსტსა და თავის იადქნიან გემა შეავდებს მზერას. კვლავ აიტანს მოგზაურობის ჟინი. ამჯერად ბადეარის კუნძულებისკენ გამგზავრება სურს — ესპანეთის ნაპირს დაუყვება, გიბრადტარს გაივდის, მაროკოს სანაპიროს გასწვრივ იცურებს. ეს ოცნება შევედოდა, თვადების გამაწამებელი ტკივიდი დაეძლია...

ჩვენ ვნახეთ, რომ მოპასანი მარტო თვითონ კი არ იფერებ-და „ღამაზი მეგობრის“ სახედს, იგივე სახელი უწოდა მან თავისა

ჭირვედ ნამდვიდ გემსაც, რომელიც რომანში აღებუდი ფუდით შეიძინა. ამგვარი სახედწოდება საკუთარი შრომის პატივისცემას ნიშნავდა; ღოდამ, მაგადითად, მედანიის ვიდის მინაშენს „ნანას კოშკი“ დაარქვა. გიმ რომ „დამაზი მეგობარი“ უწოდა თავის მეორე აფრიან გემსაც, ეს, შესაძლოა, ერთგვარი ასირებაც იყოს, დაკავშირებული რომანის უდიდეს წარმატებასთან, თლონდ ისეთი ასირებაა, რაც სიმბოლოს მნიშვნელობამდე მალდდება.

კანში მოპასანი ისევ ის წინანდებური დამაზი მეგობარია — მხიარული მენავე მავდიდი ახადგაზრდობის დროისა.

2

მვავიდების მენა. — მხვიდრა გენერალთან. — მესამე მოვალეობა აფრიანში. — აღუმა. — დოვტორ ბდენთან საუბარი მვეუდებაზე მხვიდრისას. — 1889 წდის მანის: „სიკვიდივით ძდიერი“. — რომანოსტოს მემოსამადი და ხარჯი. — ზოდა ვიდა მბიდლორში საუზმობს. — მტრების ოვობაბი.

1888 წდის მანისში მოპასანი რომან „სიკვიდივით ძდიერის“ წერას ამთავრებდა კანში. ბინა კიდევ ერთხედ გამოიცვდა. ამჟამად სამი შესანიშნავი მზიანი ოთახი ეჭირა ვიდა „კონტინენტალში“. ისევე, როგორც ეტრეტასა და ანტიბში სწველათ, დედა-შვიდი აქაც ცხარედ კამათობენ გის ახადი თხზუდების გამა.

— რომანის ბოლო ნაწიდი არ მომწონს, — გადაჭრით განუცხადა დორამ, — ევ უბედური შემთხვევა ხედოვნურია.

— სუდაც არა, დედა! — ედავება გი. — აქ სწორედ უბედურა შემთხვევა უნდა იყოს. იგი მოულოდნედა, წინასწარ გერც იაზრებ.

— მე კი დაუჯერებლად მიმანია, — თავისაზე დგას დორა. — არ მომწონს და რა ვქნა.

— კი, მაგრამ აქ ხომ შემთხვევითობა იჩენს თავს! — ცხარედება გი. — წიგნის დედააზრი მაგ ფინადშია.

გის ახდა ეიფლორიის ჟამი უდგას. ასე გასინჯეთ, მვავიდებით ბრძოლაშიც კი იღებს მონაწიდეობას, კრუაზეტის ბუდვარზე რომ იმართება. „ფონსიერის ბუდვარის მთედ გაყოლებაზე უწყვეტ

ნაკადად მიედინ-მოედინება ყვავილწუნულებით მორთული ეტლები¹ ორკაცი მწკრივი. ერთი ეტლიდან მეორეში ყვავილებს უშენენ. ყვავილები სეტყვასავით მოდის, ხან ერთს მოხვდება აღზნებულ სახეში, ხან მეორეს, ზევით ასწრდება და მერმე მტვერში ვარდება, იქ კი გუნდ-გუნდად დაეხვევიან ბიჭები... ეტლებში მსხდობნი ერთიმეორეს ცნობენ, გასძას-გამოსძასებენ, მიესაღებებიან ერთმანეთს, შემდეგ კი ვარდება სტყორცნიან ერთურთს...".

მარია ბაშკირცევაც არანაკლებ მარჯვედ აღწერს ამ კარნავალს. „ყვავილების შენა პრომენად ღეზ ანგლეზე. დამაზი და სასუირო სანახაობაა! იქ საკარნავადო კოსტიუმებით მორთულნი მოდიან. მე შევეცადე, რაც შეიძლება მიმზიდვედი იერი მქონოდა... აღფრთოვანებული ვარ, რომ ბოლოს და ბოლოს შემიძლია გამოყნინდე საზოგადოებაში, სადაც აგრე სნეულად მთვლიან... შავი კაპიუშონი ჩამოვიბურეთ, დანდოში ჩავსხედით და კორსოზე გავიარეთ. სვედისმომგვრედი წარმატება გვერგო. შავად მოზურუნნი უძრავად ვსხედვართ იმ ჩვენს დანდოში, უკან კი მოგვძახიან: „მიცვადებუნნი, მიცვადებუნნი“!

დაჟვარდოვან ნაპირზე სიკვდილი ქდექიანებსაც უდარაჯებს და იმათაც, ვინც ყველაზე უფრო ნაკლებად მოედის მას.

ამგვარი უზრუნველი, ხადისიანი განწყობა გის ახდა იშვიათად და ისიც ცოტა ხნით თუ ეწვევა ხოლმე. გაზაფხუდის ერთ საღამოს მოპასანი შინ ბრუნდება და ფრანსუას ეკითხება, დედაჩემო სად არისო. ფრანსუას არ მოსწონს, როცა პატრონი ასეთ მოუთმენლობას ამჟღავნებს. დორა სახლში ფეხს შემოდგამს თუ არა, გი ამბის მოყოლას იწყებს:

— ძღივს არ მოხვედი! იცი, დღევანდელი დღე მშვენივრად გავატარე. გენერად ა-ს გადავეყარე. ერთად ვისეირნეთ კრუაზეტის ბუღვარზე... თავისი ბოლო ბრძოდის ამბავი მიაშობ, 1870 წდის ამბავია, მაშინ ესკადრონს მეთაურობდა თურმე. იცი, დედა, ასე მითხრა: „ვიცოდით, საქმეს აღარაფერი ეშვედებოდა“. ეს ყველაფერი იცოდნენ. ყოვედნაირად ცდილობდნენ, არმიის ღირსება გადაეჩინათ. მეტად აღედევბული დაპარაკობდა გენერალი. ვუსმენდი და ვგრძნობდი, მაკანკალებდა. რა ყოჩალები ყოფიდან, დედა, რა ყოჩალები!.. უკან ერთად წამოვედით. ნახე, რა დამაზი იყო დღეს მზის ჩასვდა?

— ჰო, გი, საუცხლო სანახავი იყო...

— ყურე სისხლით ავსებუდ დიდ ტბასა ჰგავდა.

— ჰო, ბიჭუნო, ჰო...

აგერ უკვე ჩვიდმეტი წელი გასულა ომის დამთავრების შემდეგ, ღორას ვაჟს კი ისეთი გრძნობა აქვს, თითქოს გუშინ დამთავრებულყოფს. როგორა ჰგვანან ერთიმეორეს ეგა და ერვე! ვაგდახ, ერვე დღითი დღე უარესად გრძნობს თავს, დედის გული წუხს. გო, კვლავინდებურად აგზნებული, თავის დაქიას მიმართავს:

— ხომ შევთანხმდით, ფრანსუა? ყოვედ წუთს მზადა ვარ, ჯარში წავიდე. მაშ, თქვენი იმედი მექნება. უთქვენოდ არ ვიომებ!

— მესიემ იცის, რომ შეუძლია, მთლიანად ჰქონდეს ჩემი იმედი.

საკვირველი კაცია გო, ხომ ასე ააღედვა იგი გენერლის ნაამბობმა, ხომ ასე სძულს ეგ სამხედრო პირნი (გარდა ნაპოლეონისა) — არადა, მასვე ეკუთვნის ფრაზა: „პატრიოტიზმი ის კვერცხია, რომელსაც ღებს ომი“.

თვადები სტიკია. ექს-დე-ბენში მკურნალობის კურსის გაკლის შემდეგ 1888 წლის 20 ოქტომბერს მოპასანი მესამედ მიემგზავრება აფრიკაში.

1888 წლის 21 ნოემბერს აღჟირიდან ენევიევა სტროს სწერს: „ყვედაზე მეტად თავის ტკივილი მაწუსებს. მეც ნამდვიდი, თაკარა, აფრიკული მზით ვმკურნალობ ნევრადგიას. საღამოს თერთმეტამდე არაბუდ ქუჩებში ვყიადლობ უპადტოდ და შემცვივნებას არა ვგრძნობ. ეს იმას მოწმობს, რომ აქ ღამეც დღესავით ცხელია; ოლონდ ეგ კია, საჰარის სიახლოვე და მისი ზეგავდენა ძაღზე აღგაგზნებს და ნერვებს გიფორიაქებს კაცს. ღამით არ მეძინება, თუ წამეძინა, უცებ შევკრთები ხოდმე ძიდში — ერთი სიტყვით, ნერვები რიგზე ვერა მაქვს“.

დასეირნობს, ნაცნობ ბანოვანთ წერილებს უგზავნის, ეარშიყება აღჟირედ ქადებს და იგონებს თავის იახტას. გაისად მაროკოში მიდის სამოგზაუროდ და ყვედაფრის თადარიგი ამთავითვე უნდა დაიჭიროს! ამჟამინდედ მოგზაურობაზე უფრო მეტად ის მომავალი მოგზაურობა იტაცებს. ბერნარს ყვედა საჭირო მითითება მისცა, ხოდო ამ მითითებათა შესრულებისთვის თვადის მიდევნება თავის მეგობარს, კაპიტან მიუტიერზს სთხოვა, ვისაც გრძელი და დაწვრილებითი წერიდი მისწერა ტუნისიდან. აბა, ასე-

თი რამ გაგონიდა „ღამაზი მეგობრის“ შეკეთება ნავსაშენის მუშების გამოანგარიშებით 800 ფრანკი უნდა დასჯდომოდა, ახლა კი ისინი 2000-ს ითხოვენ! თუმცა ვის მშვენივრად ესმოდა, სინამდვილეში რა იყო ამ მისი აღედგებისა და უკმაყოფილების მიზეზი. „ეს მით უფრო მწყინს, რომ წარმოდგენა არა მაქვს, კვლავ მომიწევს თუ არა, ვიმოგზაურო წემი იახტით: ექიმებმა დაბეჯითებით მირჩიეს, ერიდეთ ზღვაზე მოგზაურობას, თანაც ისე ერთსულოვანი იყვნენ, ბოლოს და ბოლოს შეძლეს თავიანთი თვადსაზრისი თავზე მოესვიათ ჩემთვის“.

მადე გი ახად მითითებებს მისცემს მორის მიუტერზს.

„რაც შეეხება იახტაზე აუცილებელ სამუშაოთა შესრულებას, მინდა აქ მთლიანად მივყვე თქვენს რჩევას. ვთხოვთ მისცეთ განკარგულება არდუენს, ანძის ახალი საყრდენი უსათუოდ მუხისა დაამზადებინოს. რაკი თქვენ ინებეთ იახტის სამუშაოთა მიმდინარეობისათვის თვადყურის დევნება, ბარემ მინდოდა მეთხოვია, ბერნარისათვის გადაგეცათ შემდეგი მითითებანი: ამ ორ-სამ დღეში იგი ფისს მიღებს, იმ ფისის ხარისხი აუცილებლად უნდა შეუდაროს ნიმუშს, რომელიც დღეს აქედან გამოვუვზავნე. ფირმას, რომლისგანაც კაი გაყოდა ფისი შევიძინე, შესაძლოა არეულა საქონელი. ბერნარმა დითონის ნაწილები არამც და არამც არ ჩაუშვას ზეთში, არამედ — ნავთობში, ხოლო თუ ეს უკანასკნელი არ მოეძვეება — ნავთში. საჭიროა, ჩემმა კაპიტანმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს ფისის გათბობას. ღია ცეცხლი ადი არც ერთხედ, წამიერადაც არ უნდა შეეხოს ფისს, — თორემ უმადვე დაკარგავს ყველა თავის თვისებას და გამოუსადეგარი შეიქნება...“

ასეთი საგუდდაგუდო ყურადღება ვის არც ერთი თავისი საყვარლისადმი არ გამოუჩენია. ამავე დროს მისი ექვიანობა თუ შარინობა მატულობს. იგი წვრილმანდება. ჯერ ეჭვი შეაქვს, ნავსაშენის მუშები მატყუებენო, მერე — ვაჭარი მატყუებსო, ბოლოს დამის ბერნარის კეთილდინდისიერებაშიც შეეპაროს ეჭვი. თავის კეთილმოსურნე კორესპონდენტს მიუტერზს ავადება, თვადყური ადევნოს ინჟინერ არდუენისა და მატროსების საქმიანობას.

ეტყობა, მოპასანი იმავე წლის ზამთარში შეხვედრია აღუმას. იგი აგვიწერს ამ არაბ ქალს. თუ თარიღის მიხედვით ვიმსჯე-

ღებთ — 1889 წლის 10—15 თებერვალი — ცხადი შეიქნება, რომ მოთხრობა მადე მოჰყოლია თავგადასავალს. დაუვიწყარია ეს სამხრეთელი ქალიშვილი, რომელსაც მთხრობელს სადგომში მოჰგვრის მსახური მუჰამედი. „ქალიშვილს ძველებური ქანდაკის ნაძერწი სახე ჰქონდა, ათასნაირი ვერცხლის სამშვენიისით მორთულიყო, რომელთაც სამხრეთელი ქალები ფეხზე, ყელზე და, ასე გასინჯეთ, მუცელზედაც კი ატარებენ. ის, ეტყობა, მშვიდად ეღობოდა ჩემს მოსვლას. ქსოლისგან თვადებგაგანიერებული მიწიერი და; კანზე ოსტატურად ამოსვირანგებული ოთხი ღურჯი, ვარსკვლავისებური ნიშანი შუბლს, ლაწვებსა და ნიკაპს უმშვენიებდა“.

მავრამ, ადრე, უწინარეს ყოვლისა, ქალია, დასაბამიერი ქალი. „ვაცდუნლო, ამ სურვილით ატანილი მიცქეროდა, მამაკაცის დამონების იმ წადილით შეპყრობილი, რაც კატისებურ მომხიბვლელობას ანიჭებს დიაცის ცბიერ მიზნას; მიცქეროდა და ვგრძნობდი, მიზიდავდა, მიმორჩილებდა... ეს იყო ხანმოკლე ჭიდილი, მარტოლენ თვადებით გამართული, უჩუმი, გააფთრებული მარადი ბრძოლა ადამიანის სახით მოვლენილი ორი მსვცისა, ძუსი და სვადისა, ბრძოლა, რომლის დროსაც სვადი მუდამ ძველი გამოდგება ხლდმე“.

მთხრობელი თავს ნეტარად გრძნობს ადრემასთან ერთად, ოღონდ ეს ვედური ქალი, ერთი პირობა, გაუჩინარდება. ხოლო როცა დაბრუნდება, სისხლის ყოვილი თავისას იზამს და მწყემსთან ერთად გაიქცევა. ის მწყემსი „ერთი ადაწოდა ბედუინი იყო, გარუჯული კანი მისივე ძონძების ფერს ეხამებოდა. ამ აყდაყუდა მოუხეშავ ვედურს, ხმედ-ხმედსა და ჩამოკონკიღს, გამოწეული ყვრიმადები, კაუჭა ცხვირი, უშნოდ აჭირილი ნიკაპი, ძარღვიმავარი ფეხები და ტურასავით მზაკვრული გამოხედვა ჰქონდა“.

ეს მოთხრობა იმ მხრივაც საინტერესოა, რომ, თუმცა ერთი შეხედვით, ზერედე მოგეჩვენება, ოთხ წინასწარმეტყველურ სტრიქონს შეიცავს, რომელთა მეოხებითაც გამოსხატულია მოპასანის დამოკიდებულება კოლონიური ავანტიურისადმი: „შესაძლოა, ძადმომრეობით დამარცხებულ სადხს ჯერ არასოდეს ასეთი მოქნილობით არ გაერიდებიანთ თავი გამარჯვებულის მხრივ ნამდვილი დამონებისათვის, მისმიერი ზნეობრივი ზეგავლენისა და გულმოდგინე, ოღონდაც უსარგებლო შესწავლისათვის.“

1889 წლის 6 მარტს გონკურმა თავის დღიურში ჩაწერა: „მოპასანმა, ვინც აფრიკაში მოწყობილი თავისი ექსკურსიიდან დაბრუნებულა, პრინცესასთან გამართულ სადილზე განაცხადა, თავის მშვენივრად ვერძობო. მართლაც, იგი უამოცოცხდებუდია, ხადისთანად დაპარაკობს და, იმის წყალობით, რომ სახეზე გამხდარა და მზე მოჰკიდებია, ტდანქი იერი ცოტათი მოჰკდებია...“

აღარც თვადების ტკივილს უჩივის, აღარც მხედველობის სისუსტეს; ირწმუნება, მხოლოდ მზიური ქვეყნები მიყვარს, მეტისმეტ სიცხეს არასოდეს შევეუწუხებივარო, ავვისტოში საპარას გავემგზავრე, იქ ჩრდილში 53 გრადუსი იყო, მაგრამ სიცხეს ოდნავად არ გავუტანჯივარო“.

სხვათა შორის ამ სადილ-წვეულებას ერთი თმაჭაღარა, ხნიერი კაცი ესწრებოდა; მას მოპასანი დიდხანს ესაუბრა ერვეს ჯანმთებლობის თაობაზე. ამ კაცმა უამბო, რომ პასის ფსიქიატრიული სამკურნალო (ბერტონის ქუჩა, 17), რომედსაც ის სედმძვანელობდა, 1850 წელს ეყიდა მის კოლეგას, დოქტორ მერიოს. გასთანამოსაუბრე, რომედსაც გარეგნუად მკაცრი იერი ჰქონდა, სისამდვილეში გუდრემობიერი კაცი გახდდა და პრაქტიკულ საქმეებში სრულიად გამოუცდელი იყო. თავის პროფესიას იგი წმიდასაწმიდა რამედ რაცხდა. ხშირად ეტყოდა ხოლმე პოტოცკაიაზე გამიჯნურებულ თავის ვაჟიშვილს: „სუდით ავადმყოფი სხვა სამყაროში ცხოვრობს“.

დოქტორი ბდანში მადე დამაზი მეგობრის ბედის ერთადერთი მფარველი გახდებოდა.

„რევიუ იდუსტრეში“ 1888 წლის 1 დეკემბერს გამოცხადებულ რომანის — „სიკვდილივით ძღიერის“ — ბეჭდვა 1889 წლის 15 მაისიდან დაიწეება. წლის ბოლომდე ეს წიგნი 35 ათასი ცადა გაიყიდებოდა. მოპასანი კმაყოფილებასა გრძნობს, მით უმეტეს, ამ რომანს ძადთა გაცილებით უფრო დიდი დამაბვა დასჭირდა, ვიდრე „პიერი და ჟანისი“ „ნედ-ნედა ასად რომანს ვამზადებ, ოლონდ ძადიან საწვადებელი რამ კია“, — სწერდა ვი დედას ერთი წლის წინ. „რამდენი ნიუანსი უნდა ჩააქსოვო შიგ, ნავუდისმევი და ართქმული. თანაც გრძელი არ უნდა იყოს: ისე უნდა ჩაიაროს თვადწინ, როგორც საშინელი, ნაზი და სასოწარკვეთილებით სავსე ცხოვრების ხილვამ“.

სხვა მიზეზებიც უჭიანურებს მწერალს მუშაობას:

„გუნებაში ვკითხულობ, ავად ხომ არა ვარ-მეთქი, — ისეთ ზიზღსა ვგრძნობ ყველაფერ იმისადმი, რაც ასე დიდი ხანია მიკეთებია და თანაც სიამოვნებით მიკეთებია. ფუჭი ცდა, სამუშაოს მიუვბრუნდე, სასოწარკვეთილებაში მაგლებს. რისი ბრად აეს? თვადები დამელადა თუ ტვინი მომქანცა? მხატვრული ნიჭა დამეშრიტა თუ თვადის ნერვის ანთება მჭირს?“

რა ძადიან სტიკია თვადები!

ოდვიე ბერტენი მხატვარი გახდავთ. მოპასანი უფრო ფაქიზად აღიქვამდა მხატვრობას, ვიდრე ზოდა. მაგრამ ბერტენი გაცილებით უფრო ნაკლებ იპყრობს ჩვენს ყურადღებას, ვიდრე კლდე დანტიე ზოდას „შემოქმედებისა“, და კიდევ უფრო ნაკლებად, ვიდრე ბადზაკისეული „უცხო შედევის“ ფრენჰოფერი. გის არ აინტერესებს მხატვრის დრამატული ცდა, ტილოზე გადმოსცეს ნამდვირი ცხოვრება, ის ცდა, რაც ასეთი საოცარი თსტატობით დაგვიხატეს ბადზაკმა და ფლობერმა. უგვანზე უგვანი აკადემიზმია ნიშნეული ბერტენისათვის, მხატვრობაში მოკადათებუდი ამ საქმოსნისათვის, ვინაც „საზოგადოების ნალების“ საჭიროებისათვის მუშაობს. იგი განიზრახავს, მშვენიერ ქაღბატონ გიდრუას პორტრეტში გამოხატოს „ის მოუხედთებედი რამ, ჯერ ვერც ვერ. მხატვარს რომ ვერ მოუხერხებია, თავისი ფუნჯის წვერზე შეერჩინა. — ის არიდი, ის იდუმალება, ის ანარეკლი სულისა, რაიც უცბად გამოკრთება ხოლმე სახეზე და უცბადვე ქრება“.

ამ კაცმა, ვინც ზეთის საღებავით შესრულებული ტილოები ამარაგებს ზედაფენის წარმომადგენელთ, სახედი გაითქვა პირველივე სურათით — 1868 წელს დახატული „კლეოპატრათი“. 1872 წელს „იოკასტეს“ წყადლობით იგი მიაკუთვნეს „ყვედაზე გაბედულ მხატვართა რიგს, თუმცა მისეული კეთილგონივრულ-ორიგინადური მანერა ხატვისა თვით აკადემიკოსებმაც კი დააფასეს“. ბოლოს იგი „პარიზედ მამაკაცთა და პარიზედ ქაღბათა ყვედაზე საყვარედი ფერმწერი შეიქნება“. ამგვარად გამოსახავს მხატვარს ის, ვისაც ნამდვიდად ესმოდა მანე, მონე და კურბე!

ქაღბატონი გიდრუა ნებას დაჰყვება მასზე გამიჯნურებულ ოდვიე ბერტენს, თანახმა ვარ, პოზაში დაგიდგე ხოლმე და დამხატლო. მხატვარს უსაშველო ვნებათაღვლევა ეუფლება. მერმე კა ქაღბატონ გიდრუას ქადიშვიდი წამოეზრდება. ოდვიე კვდავ იგი-

ვე მოპასვანი გახდავთ, ვინაც ზარდაცემულია სიღამაზის რღვე-
ვით, ვერავითარი გულითადი კავშირი მას ნუგეშს ვერა ჰკვრი'.
მოპასვანს ზოგჯერ გადაეხსნება სიყვარულისეული სამყარო, მაგრამ
იგი მისთვის უწევდომეღია. სწორედ ამ აზრს უზიარებდა დეო-
ფონტენს 1889 წლის 13 მაისს: „რწმენა გრძნობის სამყაროსა
მომესპო. ჩემი ცინიზმით დაშინებული, იგი მიყურდა და მიწე-
მათდა. ისე ღრმად მიმადლდა ჩემი არსების შიგნითშიგან, ბევ-
რიც ვეფიცო, ვეღარ აღვადგენ“.

და კვლავ ქუჩის გოგოს უბრუნდება, გზასაცდენიდ მდაბიორა,
უსაქმოდ მოხეტიალე უცხოედ ქაღს ანდა კეკლუც გრაფინიას.

ფრანსუა ტასარი რომან „სიკვდილივით ძლიერის“ წარმატებას
იმის მიხედვით აფასებს, რომ გახშირდა მოპასვანის საშიშ თაყ-
ვანისმცემედ ქაღთა სტუმრიანობა. რომანს მართლაც დიდი გა-
მარჯვება ერგო, ყველა წინანდედ წარმატებას გადააჭარბა კიდეც.
მოპასვანს ძაღა და რწმენა შეემატა

ემატება სახელი; უდიდდება შემოსავადი, წარმატება წარმა-
ტებას მოსდევს — ყოველივე ამას თითქოსდა უნდა ჩამოეშორე-
ბინა მწერალი ფულის საზრუნავისათვის, მაგრამ არა! მოპასვანა
უფრო და უფრო გულსარბი ხდება.

1889 წლის მაისში გიმ ტრიედში სახლი იქირავა. აქ აპირებ-
და ზაფხულის ერთი ნაწილის გატარებას. ვიღას „შტიდლორფა“
ერქვა, გერმანულად ეს „წყნარ სოფელს“ ნიშნავს. რაკილა გი გა-
ნაგრძობდა დასავლეთისკენ დტოდვას, რასაც ოდესღაც დასაბამო
მისცეს ასპერგოპოლისის კოდონიის მენიჩბებებმა, ადგა და თა-
ვისი იახტები პუასიში მიიყვანა. მშვიდობით, ფურნეზო, „დი-
დო შატუელო აღმირადო“

ვიდა შტიდლორფი სოფლის განაპირას იდგა, ვოსკენ მიმავალი
გზის ახლოს. პირვედ ღლეებში გი თავისი საოცრება რამ სახლით
ტკბებოდა. „სახლი სენის მალადი ნაპირის ძირას არის აგებული.
ჩემი ფანჯრებიდან ოცი კილომეტრის სიგრძეზე მოჩანს მდინა-
რე, რომელიც ტყით აქოჩრიდ მწვანე ფერდლებს შორის მიედინე-
ბა... აქ ვმუშაობ მე და ვოცნებობ... ვბანაობ, ან არადა ტყეებ-
ში დავეხეტები ცხოველური ხადისით ატანიდი, აღარც კი მაპ-
სოვს ის აწოწიდი რკინის როსკიპი გამოფენისა“.

ტრიედს მატარებლით რომ მიემგზავრება, გი ზოდასეუქ

სახელს მსაუვედის მედანიშა და გახედავს, ღია სომ ან არისო თსტა-
ტის დიდი სამუშაო კაბინეტის ფანჯრები. 20 ივნისს ზოდას სა-
უზმეზე მიიპატიჟებს. ფრანსუა ემსაბურებათ. ფრანსუა ყურაგ-
ლებით აკვირდება მათ: „ყოველ წუთს, თითქოსდა საჩხუბრად შე-
მართული წყვილი კატაათ, ეს ორი გოლიათი რომანისტი ჯიქურ
შეხედავდა ხელში ერთმეორეს და თვალებს სწრაფადვე დახრი-
და თეფშისკენ. ამგვარი ქცევა სრულებითაც არ შეეფერებოდა ჩე-
მი პატრონის ხასიათს, ის ხომ მუდამ ისეთი გულღია და მხიარ-
ული გახლდათ. მოკვდე, ყინული ვერა და ვერ გადღვა“.

თავისი პატრონის საზრუნავს ფრანსუა ასე თუ ისე კიდეკ
სვდებოდა, ზოდას განცდებისა კი, ცხადია, არაფერი გაეგებოდა.
მედანედმა პირისგემოს მოყვარემ სახედრახელოდ მიირთვა საუ-
ცხოლო სადილი, ვედოსიპედს მოაჯდა და შევერშემონისკენ გააქ-
როდა, იქ ჟანა როზერო¹ ელოდებოდა.

ზოდა რომ გააციდა, გიმ ჰექტორ პესარს, ვისაც „გოდუაშა“
დაძმაკაცებოდა, სათბურები დაათვალიერებინა, სადაც ქამა-სოკო
მოჰყავდა. როცა იქიდან მობრუნდნენ და ფინჯან ჩაის შეექცე-
ოდნენ, გიმ უთხრა:

— ზოდა მე საკმაოდ დიდ მწერლად მიმაჩნია, დიდად მნიშვნე-
ლოვან დიტერატურულ მოღვაწედ...

და სიტყვა შუაზე გაწყვიტა. ზოდა კვდავინდებურად უფროსაა
მისთვის — ეს ჩანს სახსოვრად მიძღვნიდ წიგნებზე გაკეთებულ
წარწერებში: „ჩემს ძვირფას მასწავლებელსა და მეგობარს“. ბო-
ლო ორივე სიტყვას ასომთავრულით წერს. ეს ჩანს აგრეთვე წე-
რილებში.

და მაინც, ტრაპთან გამართული იმ დიდი ხნის წინანდელი სა-
დილის შემდეგ მოპასანს თანდათან უნედდება გრძნობა ზოდასად-
მი. მათი ურთიერთდამოკიდებულება უფრო და უფრო ნედთბიდი
ხდება. დრომ ვერ შეარბიდა მათ შორის არსებული უთანხმოება-
ნი. საერთო თვალსაზრისი ვერ უპოვიათ ნატურადიზმის, სემიარს
კონცეფციის, მორადისა და პოლიტიკის გამო. ორი წლის წინათ
კინალამ წაიხზუნენ გერმანედების გულისთვის. მოპასანი ზო-
დას ინტერნაციონადიზმს უსაყვედურებდა, ხოლო ზოდა მოპასანს
სწორხაზოვანი პატრიოტიზმის გამო ამუნათებდა. ვის ეუცხოე-

¹ სოზერო ჟანა — ე. ზოდას არაოფიციალური ცოლი, მისი ორი შვი-
ლის დედა.

ბოდა ზოდას იდეები, იგი ვერ იტანდა თავისი თანამოკავშირის სიმტკიცეს, მის მშვიდ რწმენას, აქაოდა ყოველთვის მართალი ვარო, მის სიყვარულს აბსტრაქტული სამართლიანობისადმი. გიმი ამოიოხრა და სათქმელი ასე მოჰყრა:

— მაგრამ პირადად იგი არ მიყვარს!

— მესიე სრულიად მართალი ბრძანდება — წამოცდა ფრანსუას; პოეზიის სოლიდარობის გამო მას ვერ ეპატიებინა დღევანდელი სტუმრისთვის ის სისუფელი, რასაც მსახური ქალები ჩმასხვენ რომან „დექში“.

გი დუმს. ერთი რამ აქვს გასაკეთებელი: მამას წერილი უნდა მისწეროს ერვეზე.

ერთ კვირასაც არ გაუვიდა, გი კვლავ სიცივეს უნივის შტიდლორფის მდიდრულ ვილაში. მეგობრები „ორთქლის იასტიტ“ აკითხავენ ხოლმე და გამუდმებით აწუხებენ. არც ამჯერად აუხდა ნატვრა — ყუჩად ეცხოვრა, მდინარის პირას, ამჯერადაც წყალში გადაყარა ფული. მოპასვანი ახად ოცნებას ეძღევა: „წავაჰ, კორსიკაში წავისეტიადებ, მერმე ნავსადგურიდან ნავსადგურისკენ გავუყვები და ნეაპოლამდე გავივდი იტალიის სანაპიროს... ამაზე კარგი გართობა რაღა იქნება ჩემთვის“.

ჯერ ეტრეტაში ჩადის. დიდდილობით რომან „ჩვენს გუდზე“ მიუშაობს. ნასადიდევეს ჩოგბურთს თამაშობს, ფარეკაობს, დამბაჩით სროლაში ვარჯიშობს. საღამოობით მეგობრებთან ერთად პატარ-პატარა პიესებს წარმოადგენს ანდა „ჯადოსნური ფარით“ იქცევეს თავს. სვდება ერმინას და მის უკვე წამოზრდილ ბიჭუნას პიერს, მაგრამ ნორმანდიის ამ სანახებს უკვე სამუდამოდ დაკარგვია ხიბლი მის თვალში: მეტისმეტად ნესტიანი მხარეა, მეტისმეტად წვიმიანი მხარე. შეშფოთებული და თავისი თავის უკმაყოფილოა, მთელი არსებით გრძნობს, რომ ამ მხრივ „ველარც თავს მოიტყუებს და ველარც სსვას მოატყუებს“ — ამ გრძნობას იგი თავის გმირ ქაღს მიაწერს.

იმი ფორიაქიანი 1889 წლის ერთ დიდას გი და გიიეტის სამზარეულოში შევიდა, სადაც ტასარი საუზმეს ამზადებდა:

— ფრანსუა...

— მესიე?

ფრანსუამ მყისვე შენიშნა, როგორ უკიაფებდა პატრონს თითქოსდა მინანქარგადაკრული თვალები.

— მე გთხოვდით მიგეხებათ, რომ მზის ჩასვდის წინ ჩვენა სახლის ყველა ფანჯარა მჭიდროდ იყოს დაგმანული... წუხედ ლამით თვადი არ მომიხუჭავს. თითქმის ყველა ოთახის საწოლი მოვსინჯე — ობობებმა საშველი არ მომცეს. ეგ მწერი საშინლად მეზიზღება. ვერ ამისხსნია, შიშის გრძნობას რატომ მგვრია.

თვალები უსაზღვრო სასოწარკვეთილებას გამოსატავს. სახე ეტრუსკურ ნილაბს მიუგავს.

— ეგ საზიზღარი მწერები აივნებზე კედელ-კედელ დაცოცავენ... ხომ გესმით, ფრანსუა?

— დიახ, მესიე.

— მაშ, არ დაგავიწყდეთ დახურვა გთხოვთ...

— დიახ, მესიე, არ დამავიწყდება.

ერთად დასდევენ ობობებს და მუსრს ავლებენ. ძაღაუნებურად დაგაფიქრებს კაცს ის ამბავი, ამხელა მნიშვნელობას რომ ანიჭებდა ამ წვრილმან რამეს.

3

ერვეს აპოლოა. — მოვასანის ახალი ბიუჯეტი 1889 წელს. — პროტოკოლიანსადმი მიძღვნილი მარაო. — და ბიბლიოთეკის გამართული უპანასკნელი რევიზია. — ბენუის საჯაროობა. — შედის აგრეთვე. — 1889 წლის 13 ნოემბერი: ერვეს სიკვდილი. — დოკუმენტები. — ჩარხის უკუღმა ტრიადო

გი კანიდან პარიზში მამას სწერდა: „ამ წერილის მიღებისთანავე შეძლებ თუ არა, კარელა დაიჭირო და სასწრაფოდ გაემგზავრო ვიდ-ევრარში?“

იქ ფსიქიატრიული სამკურნალოს დირექტორს დოქტორ ბდანშს ამ ბარათს უჩვენებ და თან ეტყვი, რომ მე ჩემი ძმის ჩამოყვანას ოთხშაბათ დიდას ვაპირებ.

დოქტორმა ბდანშმა მითხრა, მეორე კლასში ავადმყოფის შენახვა თვიურად 250 ფრანკი ღირსო. გამიგე, სწორია თუ არა ეს ცნობა; დირექტორს ისიც უთხარი, რომ მე იძულებული ვარ, მეორე კლასს დავჯერდე, რადგან ჩემი ძმა, მისი ცოლი და ქალიშვილი მთლიანად ჩემი საზრუნავია.

მიღებულე სვად ასე: „დავადება შესრულებულია ყვედაფერზე მოვრიგდით.

მაპატიე, რომ უფრო დაწვრილებით ვერა გწერ. პარიზში ოთხ-შაბათს ვიქნები. გუშინ ერვე მონპედრეს წავიყვანე სუდით ავად-მყოფთა თავშესაფარში, საზიზლარი და გუდშემზარავი გიჟები-თაა იქაურობა სავსე. ხვად უნდა ავაკითხო... ერვეს გონება სრულად დაბინდული აქვს. გუშინ სადილობისას შეშის ხერხვა წამლიწყო და მანამ არაქათი მთლად არ გამოუღია, არ მოუშვა. დედამ არ იცოდა ეს ამბავი“.

1888 წლის ბოლოს გი შეიტყობს, რომ ერვეს სამკურნალოში მოთავსებას თავიდან ვერ აიცილებენ. ამის თაობაზე თავის შეგობარ ქადს ქადატონ სტროს სწერს: „ჩემი ძმა ისეთ დღეშია, ვერ მოვცილებივარ. თანაც დედაჩემი დარდმა შეშადა“...

ერვეს სიგიჟე ეძალება. 1889 წლის აგვისტოს დამდეგს გი ტრიედიდან ატყობინებს მამას: „ნულარ იკითხავ, რა დღეში ვართ. აუცილებელია, ერვე სასწრაფოდ მოვათავსოთ ბრონის თავშესაფარში დიონის მახლობლად. კანში იმ კვირის შუა მივემგზავრები. სახდის იჯარას ვადა 1 სექტემბერს გაუღის და ჩემს უკან მობრუნებას აზრი აღარ აქვს. მთელი აგვისტო დაკვარგე და მყუდროების საპოვნელად იახტით კორსიკისაკენ ანდა იტალიის სანაპიროსაკენ გამგზავრებას ვაპირებ. რაც რომანში ფული მერგება, დედაჩემის შენახვასა და ერვეს ავადმყოფობის ხარჯებს დასჭირდება. ვერგის მდგმურები ერთ სანტიმს არ გვიხდინან. ვიჩივდეთ, მაგრამ რა... ერვეს პენსია გამოვუყავი, რაც სამკურნალოში მისი შენახვის ხარჯს ფარავს; დედაჩემსაც მე უბრუნვედევყოფ, მაგრამ შიმშილით რომ არ დაიხოცნონ, ერვეს ცოდ-შვიდსაც უნდა დავესმარო. არა, მართლა რა ძნელი ყოფილა — სუდ ასე მუშაობდე, თავს იფიქავდე, ყოვედგვარ სიამოვნებაზე უარს ამბობდე, არადა ხომ უდავოდ მაქვს სიამოვნების უუღება; ჰოდა, უყურე, როგორ მიდის ასე ეს ფული, მე კი შემეძლო, წინდახედულად მოვქცეულიყავ და შემენახა იგი.

თანაც თავს ცუდად ვგრძნობ. ერთი ხანობა, ვიშის გავემგზავრებო-მეთქი, ვფიქრობდი, მაგრამ ექიმებმა ერთხმად დამიშადეს იქ წასვლა, რადგან კუჭ-ნაწდავის მოქმედება მოდუნებული მაქვს. უფრო მეტად ამ ორგანოთა მასტიმულირებელი სამკურნალო წყალი მიჭირდება. გერმანიის ან შვეიცარიის რამდენიმე კურორტი

მირჩიეს. მაგრამ იქ სიცივე შემაწუხებს. მირჩევნია, სამხრეთის სათბოთი ვნეტარებდე“.

ამგვარ გაწამაწიაში მყოფი, დატანჯული მოპასანი ფარ-ხმადს მანინც არ ყრის. ფულის გასაჭირი მთავარი სადარდებედი როდია, თუმცა გუდს კი უწუხებს. 1885 წლიდან მოყოლებული საკუთარი წიგნების გამომშვებითა და მათი ხელახალი გამოცემით, თარგმნითა და საგაზეთო წერილების გამოქვეყნებით მოპასანი 40 ათას ფრანკზე მეტს აკეთებს წელიწად. ეს თანხა თანდათან 120 ათასამდე ავა. ოლონდაც ხარჯიც ისევე სწრაფად მატულობს, როგორც შემოსავალი. ასე რომ, იგი გადაჭარბებით არაფერს აჭარბებს. დორას მთლიანად ის ინახავს. ერვეს თავდაპირველად ფესზე წამოღვლმას შევდის, მერმე კი მისი ავადმყოფობის ხარჯებს ფარავს, ხელს უმართავს ერვეს ცოლსა და მის პატარა ქალიშვილს სიმონას, საჩუქრებით ანებივრებს თავის უამრავ საყვარელს, ზრუნავს ჟოზეფინა დიტცელმანისა და მისი შვილებისათვის, გასამრჯედოს უხდის მუდმივ მსახურთ ეტრეტასა და კანში. ხან ერთ სახლს იღებს იჯარით, ხან მეორეს; ასე აილო, მაგადითად, ვიდა შტიდლორფი, თუმცა იქ მადე გუდი აღარ დაუდგა. ყიდულობს ახალ იახტას. მოგზაურობა ფრანსუასთან ერთად ძვირი ჯდება; სხვა არაერთ მის ახირებასაც დიდი ხარჯი სჭირდება — ამის მაგადითად საპაერო ბურთის ამბავიც გამოდგებოდა.

მრუმე ღრუბლები გროვდება ჯმუხი ნორმანდიელის თავზე. ზოგჯერ ისიც მოხდება, კადამი უმტყუნებს. „ვეწამები ეს დღეებია: გავყურებ თეთრად მოედვარე გზას, ბოძისაგან წაფენიდ ჩრდილს და ვრწმუნდები, რომ არ შემიძღია ყოველივე ამის აღწერა“.

მშფოთვარება თანდათან ფესვს იდგამს მასში, სისხლთან ერთად მოუყვება ძარღვებს.

„მაპატიე, ძვირფასო მამავ, აქამდე რომ ვერ მოგაწვდინე ხმა, ძადიან ავადა ვარ და იმისი ბრადია. თანაც, რაც შენ წახვედი, მას შემდეგ ერთი მშვიდი დღე არა მქონია: ახად ფსიქიატრიულ სამკურნალოს ვეძებდი ერვესთვის. ცუდადაა იგი; საშინელი ბორგვენულობა მოუვდის ზოდმე, დედასთან არის კანში და, ვინც მის გარშემოა, იმათ სიცოცხლეს საფრთხეს უქმნის. რომედ ექიმთან არ ვიყავ, ვის აღარ ვკითხე რჩევა. მგონი, ვნახე, რაც

მას სჭირდება: დიონის მანდობდად საავადმყოფოში მოვათავსებთ, პროფესორი პიერე გაუწევს მეთვადყურეობას, განთქმული ბუშარის სიძე გახდავს.

ოლონდ ევაა... როდისღა გადაწყვეტენ ქალები, ან სუდ დაანებონ თავი, ან საავადმყოფოში მომათავსებინონ? მთელი ჭიბიც ეს არის“.

მონპედიე, ვიდ-ევრარი თუ დოქტორ ბდანშის „დასასვენებელი სახლი“ პასიში? აქ ყოველი „არჩევანი“ ერთმეორეზე უფრო საძაგელია. საბოლოოდ ბრონის სამკურნალოზე შეჩერდებიან. მოპასანი დიდხანს ესაუბრა პროფესორ პიერეს. სასოწარკვეთილებას მიცემული, იგი რჩევას ეკითხებოდა მას. პროფესორმა დაამშვიდა. გი მამას სწერს: „ერვე სრულიად შეშლილი ვნახე, ცნობიერების ნასახი არ გააჩნდა. ჩვენდა სავადალოდ, მისი განოჯანმრთელების იმედი არ უნდა გვქონდეს. დედამეშა არ იცის ეს ამბავი“.

გი ცდებოდა. ღორამ ყველაფერი იცოდა. ოლონდ ეს იყო, ერთმანეთს უფრთხილდებოდნენ. დედა შვიდს ეთვადთმაქცებოდა, შვიდი კიდეც — დედას.

„საზარედი იყო ის ორი საათი, რაც ერვესთან ერთად ბრონის სამკურნალოში გავატარე. მიცნო საბრალომ, ატირდა, მკოცნა და მკოცნა, დაიწყო არეული დაპარაკი, შენი ჭირიმეო, აქედან წამიყვანეო“.

ძმის ნახვის შემდეგ სასტუმროში რომ დაბრუნდა, ვი ნომერში ჩაიკეტა და ემანუელდასათვის წერილის წერას შეუდგა:

„ისე დამეთუთქა გური იმის შემყურეს, ან მახსოვს, წინათ ასეთი ტანჯვა განმცადოს. გამომგზავრება რომ დავაპირე, მას კი ნება არ დართეს, ვაგზადში გამოვეციდებინე, გუდისვამკში რავად აკენესდა; ცრემლებს ვერ ვიკავებდი, როცა ვუცქეროდი ამა სიკვდიდმისჯიდ ადამიანს, ბუნების მიერ განწირულს, რომელიც ვერასოდეს ველარ გამოვიდოდა ამ ციხიდან, ვერასოდეს ველარ ნახავდა საკუთარ დედას... გრძნობს, რაღაც საშინელი, რაღაც საბედისწერო რომ ემართება, ოლონდ არ იცის, მანც რა სჭირს...“ მოპასანს ისევე აეკვირება ყოველი ცოცხალი არსების წარმავლობის აზრი: „ეეჰ, საცოდავი სხეული ადამიანისა, საცოდავი სუელი ადამიანისა! რა საზიზღრობაა იგი, რა საზარედი რამაა! პერომ ის თქვენი ღმერთი მწამდეს, უსაშვილო ზიზღს ვიგრძნობდი მის მიმართ!“

მერმე გი ისევ ნაზი, გადანტური, თან ფრივოდური ხდება; გრაფის მეუღლეს ატყობინებს, რომ მას ძველებური მარათ გამოუგზავნა, რომლის უკანა მსარეზე ასადი დექსი დაუწერა ამ სინონიმს:

დექსი გსურთ? არა, ამ ნივთზე,
ხედში აიღებთ რომელსაც,
არასდროებით დავაწერ
ნოველას, გინდა სონეტსა.
მხოლოდ „გის“ — სახელს წავაწერ,
რომ სულ გსუდებოდეთ თვადშია,
ფიქრით ერთვოდეთ ნელ ნაღვს
და არ მაღავედეთ ხვაშიადს.

დიდი ხანია შეხუმრებულნი არიან, მეგობრული ურთიერთობა აქვთ ერთმანეთთან. 1889 წლის 14 ივლისის წერილში, რომელიც გრაფის მეუღლესთანაა მიწერილი, ეს ხადისიანი დალობა აღარ ჩანს, რაც აგრე ემჩნეოდა სენტმარგერიტედ ცედქ ქადზე მოთხრობიდ ამბავს: „იმ საღამოს, სენ-ჟერმენის აღმართს რომ მაგუყვებოდი, დიდ გასაჭირში აღმოვჩნდი, რადგან ჩემს ჯიბეში თქვენი გასაღები და თქვენი პორტმონე ვიპოვე. თავდაპირველად გასაღები შევატრიადე ხედში. გუნებაში ვთქვი: „ოჰ, ღმერთო, ეს გასაღები... რა ვუყო ამ გასაღებს!..“ მერმე გავიფიქრე, ამას კაცი ვერც ისე იოლად გამოიყენებს-მეთქი... მერმე ერთგულები-სა და პატიოსნების გრძნობა წამომეძადა, ავდექი და პარიზის მატარებელში ჩავჯექი... ჯერ ის აზრი დამებადა, იმ თქვენი კედლების ფერის მოსასხამი მეყიდა და თქვენი კარის წინ რომ შესასვდედია, იმის ჩრდილში დაგდოდებოდით. მაგრამ კარგად რომ ავწონ-დავწონე, ფრიად საფრთხილო მეჩვენა ეს ამბავი. ჯერ ერთი, თქვენს პირდაპირ რომ კარია, ის კვდავ დალუპვას უქადდა თქვენს პორტმონეს და ჩემს სათნობას (ეტყობა, პირდაპირ ტუდიეს განცხრომის სახდი ყოფიდა. — ა. დ.); ეგეც არ იყო, თქვენ რომ ვინმე პოდიციის აგენტთაგანი გყოდოდათ იქ დადარაჯებულდი, აიღებდნენ და დამიჭერდნენ. ჰოდა, რას იტყოდნენ, ვილავ დოყდაპია შეყვარებული ყოფიდაო, ამას იტყოდნენ...

ნახვამდის, ქადბატონო, მოგესადისებით და შეგეფრქვევით, ვით საპატიო მეუღლე და ნამდვიდი მეგობარი“.

განქორწინების პროცესი რომ ყოფიდიყო, მოსამართლე დი-

დად გაკვირდებოდა: როგორ უნდა შეეთავსებინა ერთმანეთთან „საპატიო მუღღე“ და გასაღების ის სიმბოლური ამბავი? ასეთუ ისე, ვარდისფერი მარათ ვერ ფარავს წრფედ, ნამდვიდ განცდას, მოახდლებული სიკვდილის მძაფრ წინათგრძნობას: „არასოდეს მიგრძნია თქვენთან სიანდოვე ისე ცხოვრად და სათუთაჲ. არასოდეს თქვენი მეგობრული კეთილგანწყობა ისე ძალიან არ მიგრძნია, როგორც გუშინ ვიგრძენი.

კეთილი ინებეთ და ღირსი სიტყვა მომწერეთ, ის ღირსი სიტყვა, რაც შეგიძლიათ ზოგჯერ ოთხ გვერდად აქციოთ“.

უფრო მეტს ამ სასიყვარულო მეგობრობისას ველარას გავიგებთ. ერთბაშად ასკდება ზღუდეს გი, ვილას სცადია ხუმრობისათვის, გუდს კვნესა აღმოხდება: „თუ ძმის სიკვდილმა წინ უსწრო დედაჩემის სიკვდილს, ადბათ დედაჩემის დარდი მე თვითონ შემძღვის ჭკუაზე. ოჰ, საბრადო ქალი, რამდენი ტანჯვა განიცადა, როგორ დაეწეწა ნერვები, როგორ გააწამა ბედმა ქორწინებია შემდეგ!..“

1889 წლის აგვისტოში გი ჯერ ისევ ტრირელსა და და გიიეტა შორის იყო ორად გაჭრილი. „დოვიდიდან იახტები მოდიოდნენ, — მოგვითხრობს ჟან დორენი, — ავადისა და ამონის უბებებს შორის რიედზე ღუზას ჩაუშვებდნენ, მერე თავქარიანზე თავქარიანი თავადის ცოდები და მხიარულზე მხიარული მარკიზები ნავებში სხდებოდნენ, „დამაზი მეგობრის“ ავტორთან სტუმრად მიემშურებოდნენ. 18 აგვისტოს ნავსადგურში შედის ორთქლის იახტა „ბულდოგი“. ქალები კანჯოებით მიჰყავთ ნაპირამდე: ოქროსსაყურებიან მატროსებს ხედში აყვანილი პარიზელი ქალები ნაპირზე გადაჰყავთ, ცხვირში სუნამოს მძაფრი სუნი უღიტიანებთ და აცხიკვებენ. პროცესია დაქაქითა და ტიკტიკით მიემართება და გიიეტისაკენ.

გის ვიდაში დურჯბღუზიანი დამკვრელები კასრებზე დასკუპებულან. ერთიმეორეს ცვლის მაზურკა, პოდკა, ვადსი თუ კადრილი. სახედდახედოდ გამართული ფანდუდებიდან რეზედისა და ფიჭიანი თაფლის გამაბრუებელი სურნელი დის. მოპასანს გუდზე მოუკრავს ერმინა და ვადსს ეცეკვება. აჰ, ეტრეტაში, ერმინა მისა „საპატიო მუღღე“.

პატარა მდედობზე სტილიზებული ბოშა ქალი ბანქოთი მარჩიოდობს. მოპასანის მეორე მეგობარი ქალი ბუფეტის დახდს უკაწ

დამდგარა. ერმინა სტუმრებს უმასპინძლებდა, თან გახარებულა და აღედგებულდი გადახედავს ხოლმე მოპასანს: აგერ აქ არის გო, ეტრეტაშია, ბედნიერი კაცის იერი აქვს.

— დაუსხით სტუმრებს, დაუსხით! — ამბობს სახლის პატრონი. — ყველაში დადიოს!

დატარიას გაითამაშებენ. ვინც იღბდიანი გამოდგა, კურდღლი ან ცოცხადი მამადი ერგო.

მერმე სტუმრებს სიურპრიზი ედით; სახლის პატრონი ხმამაღლა აუწყებთ მათ ამ ამბავს. ყვედანი ხეივანში გროვდებიან, მირიუს მიშედის სურათს აქეთ-იქიდან ეხვევიან. სურათზე ფესქობით დაკიდებულდი ტიტვედი ქადია დახატული. სტუმრები ვანცვიფრებას ვერ მადავენ: ნახატი ნამდვიდი გეგონებათ. ცხადდება პოდციედი. თვადებს მრისხანედ აბრიადებს, სურათს სინჯავს, შერე გრძედ დანას იძრობს, მოიქნევს და იმ დაკიდებულ ქადს მუცედში წასცემს. იჩქეფებს სისხდი. კურდღლის სისხდი.

— წინებუდია! — შესძახებს მოპასანი. — წინებუდი! ვანგვირავც ამას ჰქვია.

ჯერ კიდევ რეპეტიციას რომ ატარებდნენ, მაშინ ამბობდა იგი:

— ეს ძადიან სასაცილო იქნება. გავაკრავთ ვანცხადებას: „ქადებს ეკრძადებათ ახლოს მისვდა!“ აბა, მაშინ უნდა ნახო, დას მიაწყდებიან.

მაყურებდნი ერთბაშად ჭადისაკენ მიაბრუნებენ თავს. იქ, მდელობზე, ვილაც ორი კაცი გამოიჭრება. ბრახსა და აღშფოთებას გამოხატავენ, იმ „მკვდეღს“ მისცვივდებიან და ბუდრუგანაში შეაგდებენ, რომედსაც კარებზე „ცისე“ აწერია. ბუდრუგანა მყისვე კვამდში გაეხვია. ის აბურძგნიდი, შემზარავი არსება ისე გამოვარდება კვამდში წანთქმული ბუდრუგანიდან, როგორც ტარტაროზი ჯოჯოხეთიდან. ეტრეტედი მეხანძრენი წყდის ჭავდს მიუმიზნებენ „მკვდეღს“, ტიტვედი ქადს, ჟანდარმებს, მერმე იმ თავის ბრანდსპოიტს ჯგროდ შეყრიდ სტუმრებს მიუშვერენ, სტუმრები ჟივიდ-კივიდით გარბიან.

მოპასანი აღტაცებუდია ამ სანახაობით. საგაზეთო ქრონიკა — „პოდციედი-მკვდედი“ — უნახავს და იქიდან გადმოუღია ეს ამბავი. სიციდისაგან დამის დაოსდეს.

ლამე ჩამოდგება და ყვიდაფერი მიწყნარდება. ახლო მეგობ-

რები და ბიკოკში ერმიწასთან მიდიან სავახშმოდ. ვილაც მოხუცი როიადს მიუჯდება და წყნარად უკრავს სანტიმენტადურ მელოდიას, მანდილოსანნი თავიანთ ნაქარგ ცხვირსახოცებს ამოიღებენ და თვადზე მოისვამენ. იმ მოხუცის გვარი მასნე ვახდავა, მისმა „ვერთერმა“ ჯერ კაპიკის შემოსავადიც ვერ მოუტანა. მოპასანს ჭირივით ეჯავრება გადაჭარბებული გრძნობიერება. ოლონდ ფულს მაინც ეებს ვერცხდის სინზე.

ვის სახეზე ვენეციური ფარნების ნაირფერადი ათინათი დასთამაშებს. იგი უკანასკნელ მეჯდისს მართავს და გიიეტში.

მაროკოს მოგზაურობა არ შედგა, გი ისევ იტალიის სანაპიროსაკენ მიემართება. „ღამაზი მეგობარი“ აფრებს შდის და მოზღენიდი სვდით შორდება ნიცის მისადგომს. კაპიტნის ბოგუნაზე შემდგარი გი თანამგზავრებს უწვენებს მდიდრუდ, მოქათქათე ვიღებს და ავგუსტუსისადმი აგებუდ ქვავს.

12 სექტემბერს „ღამაზი მეგობარი“ გენუის ნავსადგურში შედის, ეები რონდოლების მშობლიურ ქადაქს მიადგება. „სანაპიროზე სამოც თუ სამოცდაათ რივად ედაგა პირგადასწინიდი მეწამული საზამთროები... აღისფერ წვენდადენიდთ წითლად გადაელაღებინათ იქაურობა. იფიქრებდი, აჟივილებული ხადსი გასისხლიანებული ნადირის ზორცს თუ მისძადებიალ“...

ნავები მძალე ერბოს, საპნისა და სარდინის სუნს აყენებენ ირგვივ. ქაშაყიანი კასრების უსიამოვნო სუნი ფისის ცხარე სურნელში ირევა: „ფეკანი რომ ნივრის სუნით აგეყროლებინოს, ისაა, რალა“. მოპასანს არ უნდა ამ მყრად გუბეში დგომა. „დიდი თეთრი ფრინველი“ ყურედან გადის, გებს პორტოფინოსა და სანტა-მარგერიტასაკენ იღებს.

მოპასანს უყვარდა სანტა-მარგერიტა. „მე თითქმის არაფერს ვაკეთებ. მეტად წარმტაცია ეს მხარე, მეტად კაშკაშაა აქაური მზე, მეტად თბილია აქაური ჰაერი. მეც ვისვენებ“.

რამდენიმე დღის შემდეგ მაინც ერევა დალდილობა. მოსადლოდნელიც იყო ეს ამბავი: ექიმები ტყუილად როდი აფრთხილებდნენ. ერთობ უჭირს იახტაზე ცხოვრება. რაიმონმა გოლიათ პოლიფემესავით სვრინვა იცის, ვის ძიდი უკრთება ზოდმე. მოპასანი სანტა-მარგერიტაში ავეჯით გაწყობიდ ბინას ქირაობს ერთი თვით და იქიდან მატარებლით ჩადის ტოსკანაში.

გი საღამოს ათ საათზე ჩამოდის პიზაში და დასაძინებლად წვება. მეორე დღეს, დიდადრიანვე, კოსტად ჩაცმულ მეეტლეს იმ ადგილისკენ მიჰყავს ბატონი და მსახური, სადაც ღორძმა ბაზრონმა ცეცხლს მისცა შედის სსეული. ოცდაათი წდის პოეტი სპეციის ყურეში დაიხრჩო 1822 წელს. მისი გაბერიდი და დამახინჯებული სსეული ათი დღის შემდეგლა იპოვეს. შედის ქმნიდებები მოპასანს მადარმემ გააცნო. ინგლისელი პოეტი მისთვის მახდობელი იყო განა მარტო როგორც რომანტიკოსი — როგორც ზღვის ტრფიადიც.

ფრანსუა, ვინაც, ჩვეულებრივ, პრეტენციოზული და უგერგი-დლა, როცა თავისი პატრონის სახელით დაპარაკობს ხოლმე, წერა:

„ასე გამოვივონია, რომ მას გასათყარ სიამოვნებას ანიჭებდა ბობოქარი ზღვის სტიქიასთან შეხვედრა. ეს ამბავი დიახაც სარწმუნოდ მიმაჩნია, რადგან ყოველი ხედოვანი ახად-ახად ემოციათა და შეგრძნებათა ძიებაშია მუდამ“.

მოპასანს სურდა, ყვედაფერი ენახა: არნოს საქცევი, კამპო სანტო — უზარმაზარი სასაფდაო, რომედსაც ფრანსუამ გრანიტიას და მარმანიდლოს ფიდების უსარგებლო თავმოყრა უწოდა. ფდორენციით მოხიბლული გი ამ მშვენიერ ქადაქს ტიცვიანისეულ ვენერას ადარებდა. „ფდორენციას... დამის ვნებიანი დტოდვით მივედტვი; იგი ერთიანად — გაშხვართული ქაღია თითქოს... ურცხვად გადწოდდი, ტიტვედა და თვადღურსა, ოქროსფერკუდუდება, ეს-ეს არის რომ გამოუღვიძია“...

მაგრამ ავადობისაგან აქაც საშვედი არა აქვს მოპასანს. „მთედი ექვსი დღის მანძილზე ფდორენციაში სისხდდენა მაწამებდა, თანაც ოცდაცხრამეტი გრადუსი სიცხე მქონდა“. მას ტანჯავდა „ცუდად შეხორცებული იარა მუცდის არეში, მუცედი ვაშდით გატენიდი ტომარასავით წამომებერა“. 27 სექტიმბერს იგი ერმინას შესჩივის: „ტვინი და კუჭი ისეთ სავადადლო დღეში მაქვს, მუშაობას თითქმის ვერ ვახერხებ“!

თვადები სტიკოვა. შაკიკი უფრო და უფრო ხშირად აწუხებს. შემდგომ მოგზაურობაზე ძადაუნებურად ხედს იღებს.

გი 31 დეკემბერს მატარებლით დაბრუნდა კანში. დორა ქვითინით გადაეხვია ვაჟიშვიდს.

1889 წლის 13 ნოემბერს, საშინელი აგონიის მერე, დღონშა 33 წლისა გარდაიცვალა ერვე. შემდგომ წელს გი ერვეს საფლავა ინახულებს; საფლავის ძეგლი, რა თქმა უნდა, უფროსი ძმის სახსრებითაა დადგმული.

გი დიღანს იღვა სამარესთან — იღვა უპრავად, მწუხარებისაგან განადგურებული.

— მესიე თავს იტანჯავს...

— რათა? ახ, თქვენა ხანთ, ფრანსუა... ევერ, შორს ხედავთ რონას? თვადს მოგტაცებს კაცს!.. მე ვნახე, როგორ კვდებოდა ერვე. ჩემს მოღოდინში ყოფიდიყო. არ უნდოდა უნემოდ სიკვდილი: „გი, ჩემო გი!“ ისეთივე ხმა ჰქონდა, როგორიც ვერგიში, როცა პატარა ბიჭი იყო და ბაღში წავიდეთო, შემომპაჩებდა... ფრანსუა, მან ხედზე მაკოცა....

თვადების ტკივილთან ერთად ეს ერთი ხანია საერთოდც შეუძლოდ გრძნობს თავს. უძლიერდება სარკეების შიში, რამაც 1882—1883 წლებში იზინა თავი; უფრო ხშირად აწუსებს ჰაღუცინაციები.

გი, თავისივე სომადლისა არ იყოს, ქარების ციკლოტიკიას ემორჩილება. ბზრიადას:ვით არის, დალდა არ იცის, რაა. ტრიალის სისწრაფე კი მატულობს. მისი ცხოვრების შენელებულ ტუპსს უცარი გამგზავრება არღვევს ხოდმე პერიოდუდად — გამოსდება ორთა კვირა, დაკრავს ფებს და გაემგზავრება, გაივლის კიდევ ორი კვირა და ისევ გასწევს საითმე. ამ მოღივლივე ზედაპირს მიღმა, თუნდაც ენთი დღის ფარვლებში იყოს, მოძრაობის სისწრაფე სუღ უფრო მატულობს. მასხრობანარევე ეიფორიას მოსდევს ღრმა დეპრესიის პერიოდები. ეს პერიოდები სუღ უფრო ხშირი და ხანგრძლივია...

1889 წელს, წიგნზე — „ჩვენი გუდი“ — მუშაობისას, მოპასანს ჰაღუცინაცია ეწვია. ეს ჰაღუცინაცია მან იმ საღამოსკე აღწერა. მწერადი სამუშაო მაგიდას უზის. იღება კარი. მწერადი მიტრიაღდება. ეს თვითონაა, რომ შემოდის. მოპასანი ჯდება მოპასანის წინ და თავზე ხედს ჰკიდებს. გი შეძრწუნებული უცქერის იმ მეთრეს. ორეულს კვდავ ზედით უჭირავს მისი თავი და ისე იწყებს კარნახს: მოპასანიც წერს. როცა თვადებს ამართავს, ორეული იქ აღარ არის.

ამ ამბის უტყუარობას ბევრი კვიდასტურებს. რაღა გასაკვი-

რია, თუ ჟიზედ დ'ესტოკის ანქივში ეგვე ვერსია ვატილებით უფრო დაწვრილებიანაა ვადმოცემული: „საღამო სარტრუვიდში. ჩემი მიჯნური გაუნძრევლად ვაშოტიდა ღოგინზე.. სძინავს ნეტა? უცებ მესმის მისი ყრუ, ნაწყვეტი-ნაწყვეტი ხმა, თითქოს ქარის წამოქროდას მთაქვს სიტყვებით. „აგერ უკვე მესამედ გამაწყვეტინა მუშაობა. თავდაპირველად ბუნდოვანი და გუდგრიდი სახე ჰქონდა, როგორც სარკეში არეკლიდ პორტრეტს აქვს. მაშინ არ გამოიღობარაკებია... მუორედ რომ მომვედინა ის აჩრდილი, ჩემს ძმამზე უფრო მეტად მგავდა მე და უფრო ცხადად არსებულა მეჩვენა. ის მართლაც ბოლოას სტეფია ჩემს კაბინეტში; მესმოდა მისი ნაბიჯის ხმა. მერმე სავარძელში ჩაეშვა. მიმოხრა დაღ და ბუნებრივი ჰქონდა, თითქოს შინ ჰვლნია თავიო; როცა წავიდა, ვნახე, ჩემი წიგნები ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაეწყო... და როცა მესამედ მესტურია, მაშინლა ვიაზრე, რა ფიქრი უტრიადებს თავში ჩემს „ორეულს“. ლეზებუა, როცა თავის სიახლოვეს დამიგულებს; დიახ, იმიტ არის უკმაყოფილო, რომ მე ვარსებობ. ვბუღვარ და ვეზიზლები — იცი, რატომ? იმიტომ, რომ ჩემი წიგნების ნამდვიდი ავტორი მხოლოდ და მხოლოდ თავისი თავი ჰვლნია მქურდავო, აი, რაში მადანაშაულებს“.

კულისებში მიმადული დეპედენცერი უკვე შეუპყრია მოუთმენლობას.

1889 წლის შემოდგომაზე ბოდ დე მორსედე ოსმანის ბუღვარზე შეხვედება მთპასანს. გი ხელებს იქნევს, თითქოს ფიქრში წარმოსახულ მსმენელთ ეპაექრებაო. უეცრად ბოდი რომ წამოაღებუა თავზე, შეცბუნდება და უხსნის, ეს-ეს არის გამოვლდი მთქანდაკის სახედოსნოდან, ის მოქანდაკე თავისი სათცრად დიდრონი ხელებით პაწაწინა ფიგურებს ძერწავსო (ეს მოქანდაკე გასდავთ როდენი, რომლის „დიდრონი“ ხელები გვხვდება რომანში „ჩვენი ვუდი“).

აღვზნებული მთპასანი თითქმის ყვირილით განავრძობს დეპარაკს:

— ისეთი პაწაწინა ფიგურებია, ისეთი ნაზი ის ხელები კა სულ თვადწინ მიდგას... ევეთი დიდრონია დიდრონი დიდრონი

— წამოსულიყავ, ერთად გვესადიდა, — წყნარად ეუბნება ბოდო.

— არა, საღამოს ცხრა საათამდე დღეს სადილობას არ ვაპირებ.

— აქ რაღას აკეთებ?

— ხომ სედავ, მადაზე მინდა მოვიდე.

ბოდი ერთობ შეშფოთებული გაშორდა.

როცა მარტედი მოპასანს შესვდა, ედა ეცა, ისეთი მოთქვითი სახე და ფორიაქიანი მზერა ჰქონია მწერადს. „სახე ჩანაცრებოდა, უღვაშები თითქოს დამოკდებოდა, მიდიოდა ზანტად, უსაქმო კაცის ნაბიჯით — გეგონებოდა, ვინმე დაღდი კოდონიური მოხედვა, რომელიც თაკარა მზეზე ხანგრძლივად ყოფნას ანდა ნარკოტიკებს მოუდუნებიაო. თვადებში ზიზლი გამოუკრთოდა გამვდედ-გამომვდედთა მიმართ“.

— კაფე „ნაპოლიტენში“ შევიდეთ, — ეუბნება გი. — არა, არა, ჭრასაზე ნუ დავსდებით ოლონდ!

ქინაქინის არაყს უკვეთავს, ბუზდუნებს:

— არსად არ ვარგა, ყვეღვან ცუდია! აღჟირშიც, ნიცაშიც, კორსიკაშიც, ნეაპოლშიც. ორაგული და „სენ-დორენ-დიუ-ვარის“ ღვინო კი კარგია! თუმიცა...

— კი, მაგრამ, — ეუბნება პოდ არენი, ვინც მარტელს ახდავს, — თქვენ ხომ საკმაოდ კარგად ცხოვრობთ ანტიბში: ხამანწკა გინდაო, ზღვის ზღარბიო, გვედთევზაო, ზეთისხილიო...

ეს საუბარი გუღს აფხანინებს პოდ არენს: ანტიბს ვერ იტანდა.

— რა თქმა უნდა, იქ უკეთესად ცხოვრობენ, ვიდრე პარიზში. გი ტანკრედ მარტელს მიუტრიადებთ:

— წაიკითხეთ გუშინწინდელი „ჟიდ ბლასი“?

— როგორ არა, რასაც თქვენ წერთ, ყვედაფერი მაინტერესება და აღტაცებას მგვრის.

— ჩემს გმირს თქვენი სახედი ვუწოდებ.

„ღებ რონდოღებზე“ დაპარაკისას ვიმ აღიარა, სახედისა და გვარის მოგონება არ მესერხებო. „გამოცდაში“ თავის გმირს ტანკრე დაარქვა.

— ტანკრე განა ისეთი გვარია, სამისამართო წიგნში იპოვო. რაც საფრანგეთი არსებობს, მას აქეთ არც ერთ ფრანგს ტანკრეს გვარი არ უტარებია.

— მომიტევეთ, ოსტატო და მეგობარო...

— მოგიტევეთ? რის გამო?

— ტანკრე დუი მეთოთხმეტეს დროს ცხოვრობდა.

— დამომტკიცეთ.

— ვინმე ტანკრე შარტრის პერცოვის, მომავალი რეგენტი, ექიმი ყოფიდა 1687 წლის აგვისტოში.

— დარწმუნებული ხართ?

— მასზე დაპარაკია რასინის მიერ ბუადლოსათვის მიწერილ წერილში...

მოპასვანი დაჟინებით უცქერის ტანკრედ შარტიდს. სახე ექუფრება. მაშინვე დგება და გასასვლელისაკენ მიემართება, გზადაგზა ხან ერთ მაგიდას წამოედება, ხან მეორეს.

ეს ყოველივე — გუნება-განწყობილების ამგვარი მკვეთრი ცვლა, ერთბაშად ასე წამოხტომა და გაუჩინარება, ხედების ქნევით პაექრობა წარმოსახულ თანამოსაუბრესთან, დავიდარაბა ატეხა პრინცესა მათილდასთან და სხვა ადგილებში, რაც მთავარია, ორეულის კვდავ გამოჩენა სარბიელზე, ორეულისა, რომელიც გერმანული დეგენდების მიხედვით კარს მომდგარი სიკვდილის მათუწყებელია და რომელსაც თავის დროზე ბიძამისი ადფრედ დე პუატრენი შეეყარა, დიახ, ეს ყოველივე დასასრულის დასაწყისს მოასწავებდა.

გის ოთხი წლის სიცოცხლეა დარჩენოდა. დაწყებულიყო ცხოვრების „ჩარხის უკულმა ტრიალი“.

4

მღვდელი და მთავარი. — უსარგებლო სიღამაზე. — სამეურავი მთავარი. — მთავარი. — „რევიუ დე დე მონდი“ და საპატრო დევიოლო. — კავშირი მონდი. — მთავარი დე ბიურნის პროტოტიპები. — თავსატეხი მთავარი. — „მალადი შრის ძაღვის“ ბაღუაი. — ანატოლ ურანსი ბანდი. — ხილავს „ჩვენს გულს“. — ბოლო მოსაყვადი

აგერ უკვე ერთი კვირაა, რაც მოპასვანი გაშმაგებულია, მის ქვემოთ რომ მიფუნთუში ცხოვრობს, ყოველდამ ჯოჯოხეთურ ხმაურს ქმნის. არადა, სახლის პატრონმა, ვიდრე ამ ბინას მიაქი-

ბავებდა (პირუგოს ქ., 14), ვი დაარწმუნა, ძადიან წყნარი სახდიათ. რას ნიშნავს ვითომ ეს ამბავი? წახდა ქვეყანა ველარავის ენდობი კაცთი გარშემო ყვედა არამზადა და შექანებულდია!

18 დეკემბერს ვი საქმეთა რწმუნებულის რჩევით ქადაქ პარიზის არქიტექტორს იწვევეს, ხმაურის მიზეზები გამოვარკვევინოთ. მეკარეთა ყურადღება რომ არ მიიქციოს, ვი სადიდ-წვეულეზას მართავს. არა, ეს წვეულეზა სრულებით არ ჰგავს იმ დხინსა, რასაც ის კეკლეც გრაფინიებს უწყობდა ხოდმეი აქ მეფობს „მღელვარების ატიმოსფერო, გამოწვეული ინფლუენცის ეპიდემიით“, — გვიმოწმებს ფრანსუა. სადიდს რამდენიმე ექიმიც ესწრება. ერთ-ერთმა ექიმმა გაუფრთხილებდად განაცხადა, სული არ არსებობსო! ყვედა სტუმარი მაშინვე კამათში ებმება. „უცებ (ჩემმა პატრონმა. — ა. დ.) შეუვადი კიდოთი თქვა: „მე რომ საშიშად ვყოფიდიყავ ავად და ჩემიანებს მღვდელი მოეწვიათ, მივიღებდი იმ მღვდელს!“

სტუმრები გაოცებულნი არიან. ერთი მათგანი აცხადებს, მოპასანმა ეს მოკამათეთა შესარიგებდად თქვაო. მოპასანს უკმაყოფილება ემჩნევა; თაიგულიდან ვარდს იღებს და ნედ-ნედა აცდის ფურცლებს.

მეორე დღეს ვი ფრანსუას ეუბნება:

— ბოდოს და ბოდოს, თუ მომესურვა, ჩემს სასიკვდილო სარეცედთან მღვდელი მოვაწვევინო, ავდგები და მოვაწვევინებ კიდეც! მე არ ვაპირებ, სხვების აზრს ანგარიში გაუწიო...

ამით არაპირდაპირ გამოთქვა თავისი ნება-სურვილი. ფრანსუა მარტოდენ მეგობარი, მესაიდუმდე კი არა, პატრონის ნების ყვედაზე საიმიელო აღმსრულებელიც გახდდათ.

როცა მყურდობის ყუამი ჩამოდგება ხოდმე, ვი გამწარებულდ წერს. მარტში კარგა წინ წასწევს რომან „ჩვენს გულს“ და ახდა მთლიანად გართულია ნოველის—„უსარგებლო სიღამაზის“—წერით. კანიდან ოდენდორფს მისწერა: „უსარგებლო სიღამაზე“ ჩემთვის ერთი ყვედაზე უფრო უჩვეულო ნოვედათაგანია... გაიხსენეთ თქვენი გატაცება „მონტ-ორიოდით“, რომელიც მე თვითონ მაინცდამაინც არ მომწონს და, კაცმა რომ თქვას, დიდი არაფერი-შვილია“.

თავად ვი ადარებს „მონტ-ორიოდს“ „უსარგებლო სიღამაზის“ თქმა არ უნდა, ამ ორ ამბავს ბევრი რამ საერთო აქვს.

სურ რამდენიმე წელია განვლო იმ რომანის შექმნიდან და გა ისევ გამოხატავს თავის ზიზღს დედობისადმი. მოთხრობა „უსარგებლო სიღამაზე“ თუმცა იმ სიმაღლეზე სულაც ვერა დგას, რა სიმაღლის დაპყრობაც მოპასიანს ხედეწიფებოდა, მაინც ეტრეტედა დონ ჟუანის ესთეტიკურ ანდერძად გვევლინება. „უსარგებლო სიღამაზე“ უსაზღვრო იდეადიზაციაა ქადისა. მერედა, რას წარმოადგენს „ქადი“ ამ კაცის თვადში, ვინც ასე ეტრფის მშვენიერ სქესს? საუცხოო მწვადს, რომელსაც ისე ვირჩევთ, „როგორც ხორცის ნაჭერს ირჩევენ ხოლმე საყასბოში“? სწორედ აგრეა ოლონდ აგრე იმიტომაა, რომ არ შეხვედრია ის, ვიზეც უოცნებია, — „იშვიათი, გამორჩეული არსება“. არ შესვედრია ზეალმტაცი, ერთადერთი, „ყვედაზე სანუკვარი ვინმე!“ მოპასიანი ხორცის ნაჭერს მხოლოდ იმიტომ სჯერდება, რომ აღმერთებს მარტოოდენ ამაღლებულსა და „ურგებ“ ქადს, უწინარეს ყოვლისა კი ბერწს; ბოდერისეულ საუნჯეს, სადომეას, ქადს, გუსტავ მოროს მიერ მდიდრულ ჩარჩოში მოთავსებულს. გი მაიას, ზმანებას ეტრფის. ქადი და ერთგული მოზიარე ჭირსა თუ დხინში მოპასიანისათვის შეუთავსებელი რამ არის. იმ დროს, როცა ქადი უკვე იპყრობდა გაზეთს, დიტენატურას, მაღაზიას, მხატვრობას, სიმღერას, იგაჯერ ისევ ეძიებდა „მაცდურ ვინმეს, ჯადოქარს, გუდის დამატყვევებელს“. რალა გასაკვირია, გუდისწყრომასა და აღშფოთებას გამოხატავდეს, თუ მცირედი ნაკლიც უპოვა იმ ღვთაებას სძულს მტრამა-მტრუში, უადგილო სიტყვა. „ყვედა ეგენი შეპყრობიდა არიან სურედური მანიით, რალაც ქვეშეცნეული და ბრიყვული ჟინით, მაინცდამაინც უდროო დროს არ მოგცენ ხოლმე საშვედი“. უარყოფიდი ქადის ადგილს უმადვე სხვა ვინმე იჭერს.

მაში, რატომ არ უნდა მიჰყვეს ფლობერის რჩევას? რატომ არ უნდა გაარიდოს იმათ თავი? კი აბა! განა ტყუილადაა მხეცკაცას, პადერმოს ვერძის ჯურისა, თავი როგორ დაანებოს... თუმცალა აღშფოთებით ის აღშფოთებს, ქადი რომ შთამომავლობის გაგრძელების ინსტინქტს ემორჩილება. დამცინავი და გესდიანი ხდება, როცა მისი თანდასწრებით იტყვიან ხოლმე, დედობა მშვენიერი რამ არისო; ციცხდდება იმის გაფიქრებისას, ქადი შეიძლება ჩემი თანასწორი — მეგობარი, მოკავშირე შეიქნესო; ხოლო როცა ფიქრობს, შესაძლებელია დედა გახდესო — რა საძაგლობაა! — მაშინ ხომ მთად ცოფდება და ის არის. ქადი მხოლოდ ტკბობისათვის ვარგა.

მოპასვანისთვის მიუღებელი ჩვეუდი ადამიანური ურთიერ-
თობანი.

იმისათვის, რომ იარსებოს, ინდივიდუუმი ზოგ შემთხვევაში
იძულებულია, მთლიანად და უსიტყვოდ შეურიგდეს თავის დამაქ-
ცილებელ ყოფას. და მაინც იგი უსამართლობად მიიჩნევს ამას;
უსამართლობის ეს გრძნობა ან დაბადებითვე თან სდევს, ან რაი-
მე უბედური შემთხვევის შედეგად გასჩენია, ანდა რაიმე არასედ-
საყრედ გარემოებათა დამთხვევის გამო. ღრმად ჩამარხული ე
გრძნობა ზოგჯერ მაინც მულავნდება. კაცი მსაღოდ თავს გაჩ-
ვენებს, ბედთან შესარიგებლად საჭირო ძადა ვიპოვეთ, სინამ-
დვიდეში კი საკუთარ თავს ეთვადთმაქცება.

ამგვარ ყოფაში ჩავარდნილ კაცს ერთი საშუალებაა აქვს სი-
ცოცხლის გასაგრძელებლად: ვინმე დაადანაშაუროს, განტევებია
ვაცი მონახოს. საამისოდ შესაფერისი ერთი ობიექტი ანსებობს
მსოღოდ — ღმერთი. ამიტომაცაა, რომ ასეთი კაცი სუდ მუდამ
ძრახვასა თუ ძაგებას მიმართავს, იმავე დროს ისწრაფის, პრინ-
ციპულად ახალი რწმენა პოვოს სათავისოდ. ამას იგი „ღმერთის
საქალაღდეში ქექვას“ ეძახის. ღმერთია დამნაშავე, სიყვარული
რომ შებიღწა, ადამიანის ბედნიერება შეუიღებელი რომ გახადო.
„რახან მაგ ხედმომჭირნე და არაკეთიღმოსურნე შემოქმედმა ჩვე-
ნი სხეულის ორგანოები შექმნა და თითქმის თითოეულს ორ-ორ
მიზნის სამსახური დააკისრა, რატომ არ ამოირჩია ამ წმიდა მი-
სისათვის, ადამიანის ფუნქციათაგან ყვედაზე უფრო კეთიღმო-
ბიღურისა და ყვედაზე უფრო ამაღლებულისათვის, რაიმე სხვა ორ-
განო, რომელიც ეგოდენ საზიზღარი და შემწიკვდული არ იქნე-
ბოდა?.. ძადაუნებურად იფიქრებ, დამცინავსა და ცინიკოს შე-
მოქმედს თითქოს განზრახ ის მიზანი დაესახოს, სამუდამოდ მო-
ესპო მამაკაცისათვის საშუალება, ქადთან შეხვედრა გაემშვენიერ-
ებინა, კეთიღმობიღებისა და იღეადურობის შარავანდით შეე-
მოსა“.

ქადების მაცდუნებელს, წარმატებულ საქმოსანს, საფრანგეთის
ერთ-ერთ ფრიად დიდ მწერადს არ დასცადდა საბოღოდ ფორმი-
რებუდიყო, ცინიკოსად ქცეულ რომანტიკოსს სიცოცხლის დასას-
რუდამდე გაჰყვა ბავშვური უპასუხისმგებლობა, გაჰყვა იმის გა-
მოდ, რომ დორას გვერდით მარტოხედა მამაკაცის უცნაურ ცხოვ-
რებას ეწეოდა.

ინგლისს მცირე ხნით გამგზავრების შემდეგ, 1890 წლის 30 აპრილს, მოპასანი ბოკადორის ქუჩაზე გადადის. ახად ადგილზე დაღაგებასა და მოწყობას აპათიისაგან გამოჰყავს იგი. „ჩემი ახადი ბინა ძადზე დამაზი იქნება, თლონდ ერთი უხერხულობა ექნება... კახედა კონტა თათხი, რომელიც შეიძებოდა სატუადეტიოდ გამომეყენებინა, ფრანსუას უნდა მივცე, რადგან მისი თავი მუდამ ჟამს მჭირდება: უძილობის შემთსვევაში, რასაც საშინელს ჩვენებები თან სდევს, ექიმებმა მირჩიეს ხერხემაღზე კოტლშების დაყრა“.

წლების მანძილზე გის გემოვნება უფრო გაუფაქიზდა. დიდხანს ესაუბრება ხედოსნებს, განსაკუთრებით მეშპადერე კაკელიტერს. როგორც ყოველთვის, ყვედაზე მეტ ფუდს შპადერის გაკვრაში, ავეჯის გადასაკრავსა და ფარებში სარჯავს. სათუთაღ უჩენს თავთავის ადგილს საგვარეულთ ავეჯს, რომლის აღწერა მოცემულია მოთხრობაში „ვინ იცის?“ (1890 წლის აპრილი).

მერმე კვდავ წყვილიაღში ინთქიმება.

„...თვადი სუდ აღარ მიჭრის. იძულებული გავხდი, ბუშართან მკურნალობისათვის თავი მიმენებებინა: იგი აუტანდად მაძაბვინებდა ნერვებს, რაც მხედველობაზეც მოქმედებდა. არ ვიცო, ვილას მივმართო. ჩემი მეგობარი გრანშე ზოგ რამეს მირჩევს. უწინარეს ყოვლისა, პლომბიერს (თუმცაღა, ბუშარიც იმასვე მირჩევდა) და ერთ-ერთი ცხელი ქვეყნის მთებს“...

ორი წლით ადრე, 1888 წლის ივლისში, ერთმა მოლურიდებელმა კოლეგამ პრესაში ცნობა გამოაქვეყნა, მოპასანმა საპატოო დეგიონის ორდენზე უარი თქვაო. გიმ ყოველი სიტყვა აწონ-დაწონა და ისე განაცხადა: „ჩემთვის სულაც არ შემოუთავაზებიაო ორდენი — მხოლოდ მკითხეს, რას იტყოდით, მინისტრი თუ თქვენს დაჯილდოებაზე იფიქრებდაო. მე მივუგე, ჩემდათავაღ კადნიერება იქნებოდა-მეთქი ასეთ ძვირფასსა და საპატოო ჯილდოზე უარის თქმა, თლონდ არა მსურს, ჯილდოზე წარმადგინონ-მეთქი“...

ვცადოთ, უკეთ გავერკვეთ ამ ამბავში. ჯერ კიდევ „მიუზოტას“ პრემიერამდე (1891 წლის 27 თებერვალი) ჟიუდ კდარეტი სახადხო განათლების მინისტრის მისაღებში შეხვედრია მოპასანს.

— მგონი, მეც იმ საქმისათვის ვარ მოსული, რისთვისაც თქვენ შეწუხებულხართ.

მართლაც ორივენი იმისთვის იყვნენ მისულნი, რომ მხარა დაეჭირათ შუამდგომლობისათვის არქიტექტორ ანდრე დეკონტ დიუ ნუის დაჯილდოების თაობაზე.

კდარეტი მალულად შეავდებს მზერას გის ცარიელ სალიდეს.

— ხომ იცით, რასაც მინისტრი გიპასუხებთ! „ჯერ თქვენ უნდა მოგცეთ ორდენი“!

— ოჰო, მე! მე არაფერი მინდა. მე არასდროს შევირთავ ცოდს. არასოდეს მივიღებ ჯილდოს. არასოდეს ვიქნები აკადემიაში ასარჩევი კანდიდატი. არასოდეს დავწერ „რევიუ დე დე მონდისათვის“.

შემდგომ ვი იტყვის: „მე მართლაც ვამბობდი, არასოდეს ჯილდოს არ მივიღებ და აკადემიკოსი არ გავხდები-მეთქი, მაგრამ ზიზღის გამო კი არ ვდაპარაკობდი ასე; დაუძღვევდი, შესაძლოა, რამდენადმე გადაჭარბებული გრძნობა მომყვება დამოუკიდებლობის და გულგრილობისა, და იმისი ბრადი იყო ეს ამბავი. რაც შეეხება ცოდის შერთვას, მართალია, არ ვაპირებ, მაგრამ ამ საკითხზე მაინც ჭოჭმანით ვდაპარაკობ. როცა საქმე ქაღებს ეხება, არც ერთმა ჩვენთაგანმა არ იცის, რა უგუნურება შეიძლება ჩავიდინოთ მათი გულისათვის“.

გიმ თავისი აღთქმა მარტოოდენ „რევიუ დე დე მონდის“ მიმართ დაარღვია.

1881 წელს მოპასანმა, ვისაც იმხანად ჯერ ისევ მოსდევდა ზოგიერთი ბუჟივადური ხუსტური, თავს განებივრების ნება მიაცა და აკადემიას საკმაოდ უხეში გამოთქმებით დასცინა: აკადემია „თავის უკეთეს ტანისამოსს იცვამს და სანაპიროს კუთხისაკენ მიემართება... დგას იქ და იცდის ბებრუცუნა თვალები უკიაფებს. დამჭკნარ კანზე ფერ-უმარიდი წაუცხია და უკეთესი, საგარეო კბილები ჩაუსვამს; როცა გვერდით გაუვდის ვინმე ოცო წლის ყმაწვილი, ვისაც თვალები ზეცისთვის მიუპყრია, ადგება და გააჩერებს: „ჰეი, ჰეი! ერთი ყური მიგდეთ, ჭაბუკო“!

ადექსანდრე დიუმა-შვილმა განიზრახა, დამაზი მეგობარი გაეაკადემიკოსებინა. საგანგებოდ მიიპატიჟა იგი საუზმეზე, ეგონა, დავიყაბუღებ და თავის კანდიდატურას წამოვაყენებინებო. მიპატიჟების მიზეზს რომ მიხვდა, გის აღმური აუვიდა სახეზე.

— ისევე, როგორც ჩემს მასწავლებელსა და მეგობარ ფდო-

ღერს, მეც ან მინდა, რაიმე საერთო მქონდეს მაგ ღიტერატურულ კუთვანს.

— ნუ გააწყადეთ გული მაგ თქვენი ფლობებითი ფლობერი შეშის მჭრელი იყო, მთელი ტყე მოჭრა მხოლოდ იმისათვის, რა ანის ერთადერთი კოლოფი გამოეხარატებინა.

— დიუმა!

დიუმამ დიდსულოვნად გაუღიმა.

— კარგი, მოპასვანი მე მხოლოდ ვიხუმრე...

მოპასვანი დაშოშმინდა და თვითონაც ღიმი მორია.

მოპასვანმა აკადემიისადმი თავისი დამოკიდებულების ნამდვირი მიზეზი გამოააშკარავა: იგი შურს იძიებდა მოხუციის გამო.

მიუხედავად ამისა, მიშედ დე ბიურნმა და მასთან ერთად მთელმა გუნდმა კეთილსურნელების მფრქვევედ, კაბებით მოშარნიშურე კეკლეცი გრაფინიებისა, რომელთაც ვი სადღონებში აკვირებოდა ხოლმე, ვიკინგის ხსოვნას დალი დასვეს, რაკილამ მოპასვანი მოემორჩილებინათ და მისთვის მცნება შეეცვდევინებინათ.

მართად გახდდათ დონ დეფუ: „მოპასვანს ბოლო მოელო იმ ჟამს, როცა გადაწყვიტა, რესპექტაბელურად ეცხოვრა“. აკადემიისში დიდი ხანია ეძაღებოდა მოპასვანის შემოქმედებას.

რომანში „ჩვენი გული“ მუსიკოსი მასივადი თავის მეგობარ ანდრე მარიოლს ახადგაზრდა ქვრივ ქადს, მიშედ დე ბიურნს, აცნობს, აცნობს თითქმის იმდაგვარადვე, როგორც ოდესღაც ჟორჟ დეგრანმა პოტოცკაია გააცნო მოპასვანს. „რა უცნაური ქადია!“ — უთხრა მარიოლმა გასტონ დე დამარტს ამ ვიზიტის შემდეგ. დამარტს ეღიმიება: „უკვე კრიზისს უჩანს პირი როგორც ჩვენ ყველამ ვავიარეთ ეგ კრიზისი, ისე თქვენც გაივლით?“

მიშედ დე ბიურნი ცდილობს, აცდუნოს ანდრე მარიოლი. ამ ახადგაზრდა კაცს, რომელიც უფრო უხეში, უფრო ვაჟკაცურია, ვიდრე ქადის სხვა თაყვანისმცემენი და რომელიც თვითონ მოპასვანს მოგვაგონებს, უყვარს მიშედი, ოღონდ მიუხედავად ეშმაკურ ზნახვას და გადაწყვეტს, თავი გაარიდოს მას. განაწყენებულად დამაზმანი საცდუნებლად აგუდიანებს. კაცი ემორჩილება, ოღონდ თავს როდი იტყუებს მის გამო: „ბუნებითი და თანვე მარჯვემ ხაზგასმული სიღამაზე ამ კოხტა, ტანწერწეტა ქვრათმიან, ქა-

დისა, რომელიც ერთსა და იმავე დროს სორცსავსეც გეწვევებოდა და აზიზიც, სიღამაზე ქაღისა, ვისაც ჰქონდა ხვევნა-ადერსისათვის შექმნილი საუცხოო მკდავები, გრძელი და ჩამოქნილი, ქუს-ცოკივით მარდი ფეხები და ისეთი პაწია ტერფები, რომ ნაფეხურსაც არ დაამწნევდა, დიას, სიღამაზე ამ ქაღისა ფუჭი იმედების სიმბოლოდ ესასებოდა მარიოდს“.

არსებობდა თუ არა მიშედ დე ბიურნის პოლოტიკი? პირველ ყოვლისა ყურადღებას იქცევს გასაოცარი მსგავსება მხატვარ ჟაკ-ემილ ბლანშის მიერ პოლოტიკაიასთან გაბმულ სამიჯნურო ურთიერთობასა და ვი დე მოპასანის მიერ შეთხზულ რომანს შორის. თავად ჟაკ-ემილ ბლანში ყოველნაირად ეცადა, ამ უიღბლო მიჯნურლობაზე დაწერიდ წიგნს „ეიმერისს“, რომელიც 1922 წელს გამოვიდა, უფრო ავტობიოგრაფიის სახე ჰქონოდა, ვიდრე რომანი-სა: „რომანის ნაწილი, რომელსაც „დუჩია“ ვუწოდებ, სწორედ გრაფის მეუღლე ემანუელა პოლოტიკაიას ამბის თხრობაა“.

ცოტა ხნით ადრე, ვიდრე რომან „ჩვენს გულზე“ მუშაობას შეუდგებოდა, მოპასანი კვლავ შეხვდა მარი კანს, ვისაც დიდა ხანია უკვე ეარმიყებოდა.

მარი კანის მეგობარ ქადთა ვერსიის თანახმად, მიშედ დე ბიურნი თავად მარი გახდავთ. სინამდვილეში რომანისეულ მიშედ დე ბიურნს „ყინუდისებური ცეცხლი“ ახასიათებდა, რაც პოლოტიკაიას ნიშნეული თვისება იყო. მარი კანი უფრო სხვაგვარად ცეცხლით ეგზნებოდა — ამ ცეცხლს ნაკლებად ეთქმოდა ყინუდისებური და ეღვარე; მიანება თუ არა მან პორ ბურჟეს თავი, არ დაუხანებია, ვისთვის დაემტკიცებინა სასიყვარულო კეთილგანწყობა, რაიც, უნდა ითქვას, ფრიად მომაბეზრებელი გახდდათ. მიშედ დე ემანუელას ფსიქოლოგიური ანაბეჭდია; ამ ქადს თავმოსაწონად მიაჩნდა, მოჯადოებუდი მამაკაცები რომ ქოსმენის კოდლივით დასდევდნენ უკან. მეორე მხრივ, მიშედი მარი კანიც არის; მისებრ შეუდარებელი დარბაისდური ქცევა აქვს, რაც მთავარი, მასავით არ სურს, მოპასანთან თავისი კავშირი დამადოს. მაგრამ როგორი გარეგნობა აქვს ამ მომხიბლავ მიშედს? ემანუელასა და მარის ფოტოსურათები თუ პორტრეტები ოდნავადაც არ მიესადაგებიან მარიოდის მიჯნურის გარეგნობას.

ეს სურდ უბრადოდ აიხსნება. რაკი ერმინა დეკონტი დიუ ნუი, ვინაც მიშედში თავისი თავი შეიცნო, გადაწყვიტა, „ჩვენი გუ-

დის“ საპასუხოდ „სამიჯნურო მეგობრობა“ დაეწერა, მაშასადამე, საამისოდ საგულისხმო საფუძველი ჰქონია. მისი გუდცოვობა მოპასანის გმირი ქადის გუდცოვობას მოგვაგონებს, გარეგნობითაც იგი ძლიერ წააგავს მიშელს.

მაღალი წრის ცხოვრებაზე გი დე მოპასანის მიერ დაწერიდ ამ მეორე რომანში თანადროულ მკითხველს სულ სხვა რამ აინტერესებს.

რომანის გმირი ქადი მომავლის არსებად წარმოგვიდგება დღეს, არსებად, ვინაც გაუსწრო თავის დროს, ვინაც ნაადრევად მოევიდინა მამაკაცებს. ეს ქადი — „უცნობი შთამომავლობის ფუძემდებელი, რომელიც არ ჰგავს იმათ, ვინც მისსობამდე ყოფიდა, თავისი ნაკდოვანებითაც კი ხაზს უსვამს საოცარ მომსიბველობას, იმ საფრთხეს, რასაც თავის თავში შეიცავს“.

გი საგუდდაგუდოდ მუშაობდა ამ სახის შექმნაზე. მიშელის მიმართ არ გამოუმჟღავნებია ის დაუფარავი ხორციელი ჟინი, რასაც ფუნთუშასა და რაშელის ხატვისას ამჟღავნებდა.

ჩავხედოთ მოპასანის ხედნაწერს. წვადებით, გაჭირვებით მუშაობდა იგი: „შესაძლოა, ამგვარი ცვიდებუა ყოვედ ორმოცდაათ წელიწადში ხდებოდეს...“ მერყეობს, ჭოჭმანობს, უკან ბრუნდება: „აი, ამგვარად, ჟამიდან ჟამზე, იცვიდება ადამიანის ბუნება. ჩვენი რომანტიკური დიდებები რესტავრაციის ხანისა, ჩვენადეებები...“ — არა, არ მოსწონს ეს ადგილი არ ვარგაი „რესტავრაციის ხანის მგზნებარე და რომანტიკურ მეოცნებე ქადებს მოსდევენ იმპერიის სიცოცხლით სავსე ქმნიდებანი, ტკობის სიკეთეში დარწმუნებუდნი; და აი, ჩნდება არსება, რომელიც კვდავ ცვიდს ამ დასაბამიერ ქადურს, არსება...“ — ისევ იქით გადადებს კადამს, ჩაფიქრდება, მერმე მიუმატებს — „ნატიფი“, წაშდის ამ სილყვას და მის მაგიერ ჩაწერს: „რაფინირებული და ავადმყოფური“.

ბოდოს და ბოდოს იპოვა ზუსტი დახასიათება. ოდონდ ხომ არ გადააჭარბა? ცოცხადი მოდელი (ან მოდედები) ვაითუ შეურაცხყოფიდი დარჩეს. ისევ წაშდის და დაწერს: „არსება სუდიერებრივი“. არ ეჭაშნიკება ეს გაცვეთიდი სილყვა. სხვაგვარად სინჯაფს; რთუდი გრძნობების მქონე არსება...“ ამოკდებს ფრაზას; „ვნებიანობაგაუმჟღავნებელი...“ თითქოს მიაგნო საჭირთ

გამოთქმას! უბრუნდება სიტყვა „სუდიერებრივს“. მაინც რა უხე-
ინოა ეს სიტყვა — „სუდი“! შემდეგი სიტყვა ხედნაწერისა გაურ-
კვეველია. როგორი სუდი?.. „გაუბედავი“... ავტორისეული ყოყმა-
ნის კვალი ფრაზასაც დასტყობია. წაშლის „გაუბედავსაც“ და აა,
კადამი უკვე დაღად მისრიალებს; „რაფინირებული არსება, ვნე-
ბიანობაგაუმჟღავნებელი, სუდით მღვდვარე...“ ასე ჯობს, ფრაზა
გამართული და ზუსტია. რა რუღუნების ფასად გიჯდება კაცს გამ-
ჭვირვადება!.. „...მღვდვარებით მოცული, გაუბედავი არსება, ვა-
საც თითქოსდა ეგემოს ყვედა ნარკოტიკი, თან რომ ვიწყენარება
ნერვებს და თან აღგიგზნებს კიდევ, — ქლოროფორმი, რომელიც
გახრჩობს...“ არა, „ქლოროფორმი, რომელიც გაბრუებს, ეთერი და
მორფიუმი, რომელნიც ზმანებას გგვირან, რეაღურ გრძნობება
ვისშობენ და ტანჯვას გინელებენ“. ძლივს ამოისუნთქა შვეებით!
გამოთქვა, რისი გამოთქმაც სურდა, ოღონდ ისე გაუჭირდა, რო-
გორც დამაზ მეგობარს უჭირდა იმ თავისი პირველი სტატიების
წერისას. სამაგიეროდ, არავის ჩააყენებს უხერხულ ყოფაში; არც
მარის, არც ემანუელას, არც ერმინას...

ეს კია, ნარკომანებზე გადაკვრით ნათქვამს არაფერი ეშვე-
დება.

იმ სამი მოდელიდან, მიშედ დე ბიურნის პროტოტიპებს რომ
წარმოადგენდნენ, ორნი — მარი კანი და ემანუელა — ნარკომანები
იყვნენ.

ახადი რომანის სიუჟეტი, მისი პერსონაჟები, ცადკეული თა-
ვეების გამოქვეყნება „რევიუ დე დე მონღში“ — ეს ყოველივე
მშვენივრად აიხსნება მოპასანის სტრატეგიით. იგი მაღალი სა-
ზოგადოების ბაზარს იპყრობს.

აპროლოგად თუ ვიტყვით — ეს წარმატებაა. მთელი პარიზი
აღტაცებით აღმოაჩენს რომანში „თითქმის ბაღვაკისებურ ფი-
ზიოლოგიას თანადროული ქადისას“. მაგრამ მოპასანს თავგზა
როდი ებნევა. ამ საქმეს სომ ჯერ კიდევ საეჭვო პირი უჩანა
კომერციული თვადსაზრისით. ოცდასუთმა ათასმა მკითხველმა
რომანი ჟურნალში წაიკითხა და წიგნს აღარ იყიდის. თუმცა ა)
ზარადს ავტორს ჟურნალისგან კუთვნილი პონორარი უნაზღაუ-
რებს ნაწილობრივ. მერე კიდევ, ზარადი არც ისე დიდია, თუ გა-
ვითვადისწინებთ, რომ გაზეთების მიერ ატეხილი აურზაურა
წყადლობით წიგნმა მკითხველთა ახად-ახადი ნაკადი მიიზიდა. რა

გაეწყობა! ამჯერად მოგება ვერ ნახა, მაგრამ წაგებითაც არ წა-
უგია. თავის წიდ მოგებას ის კიდევ გაინაღლებს, თუ ამ ყაიდა-
ზე გაავრძელებს.

იფრქვევა და იფრქვევა ქათინაურები. „უალრესად დახვეწილი
და დიდის გუდმოღვივებით მოფიქრებული ფსიქოლოგიური ეტი-
უდია“ — ამტიციებს „ჟიდ ბდასის“ კრიტიკოსი. „მე მგონი, ბა-
ტონ მოპასანს ჯერ არასოდეს შეუქმნია ესოდენ ცოცხადი და
ადამიანური პერსონაჟები“. — ბანს აძღვეს „უურნად დე დებას“
მექრლნიკე. „ბატონმა დე მოპასანმა „ჩვენი გუდით“ უდიდეს
მწერდად გამოავდინა თავი“! — საბოლოო დასკვნა გამოაქვს „რე-
ვიუ ბდეს“. მთელი პარიზი მიესაღმება სუტენიორთა საზოგადო-
ების მოურჯუდებელი პრეზიდენტის მოქცევას, მის მიერ „წესი-
ერი მანერების“ გადაღებას.

ის, რაც ოდენ მონიშნული იყო „სიკვდილივით ძდიერში“, სა-
ჩინო შეიქნა „ჩვენს გუდში“. ან კი როგორ არ ეწამებინა მოპა-
სანს ე. წ. „კარგი გემოვნების“ უზადობა, იმ გემოვნებისა, რა-
საც ათითდე წლის წინათ თვითონვე დასცინოდა, თუ მთელი
„საზოგადოება“ საამისოდ განაწყობდა, აგუდიანებდა, ეპირფე-
რებოდა და განადიდებდა.

ანატოდ ფრანსი, ვისაც მაღად საზოგადოებაში მყარი მდგო-
მარეობა ეკავა, ცსოვედ ინტერესს იჩენდა რომან „ჩვენი გუდი-
სადმი“. „ბატონი მოპასანი, ყოვედ შემთხვევაში, არასდროს
მოგვიპირფერებია. არასდროს უნანია, დიდად რომ გვირყვება ოპ-
ტიმისტურ რწმენას და გვიცამტვერებდა იდეადზე ოცნებას. ამას
ისეთი პირდაპირობით, ისეთი დაჯერებულობით აკეთებდა, მო-
გერიდებოდა კიდევ, გაბრაზებოდი... მერე კიდევ, არ გეთვად-
მაქცება, საკუთარ შეხედულებას თავზე არ გასვევს. დაბოლოს,
ისეთი ძდიერი ნიჭის პატრონია, თანაც ისეთი შესანიშნავი
გამბედაობის მქონე, რომ უნდა ჩამოვეხსნათ და იმის საშუადე-
ბა მიცვეთ, რაც მოეგუნებება, ის აკეთოს. ნებსით თუ უნებ-
დიეთ, თავისი რომანის ერთ-ერთი პერსონაჟის ნიღბით მან
საკუთარი თავი გამოიყვანა“.

ამის შემდეგ ანატოდ ფრანსი იმ სახეს განიხიდავს, რომლის
პროტოტიპებსაც იცნობდა. კიდო, ცოტა არ იყოს, ეცვდება: „გა-
მოუვიდა კი მიშედ დე ბიურნი იმგვარი, როგორის დახატვა
სურდა? თანადროლდი ქაღია თუ არა იგი? მართადი გითხრათ, სა-

ინტერესოდ მიმაჩნია ამის ვარკვევა. იმას კი ვხედავ, რომ იგი თანადროულია თავისი სამშვენიისებით, ჩაცმა-დახურვით, თავისი საათით, ორადგილიან ეტლში რომ აქვს...”

ფრანსი აქებს და იმავე დროს, ძალაუნებურად გრძნობს, მოპასანის ამ ბოლო რომანში რაღაც სიცარიედე, რაღაცნაირი ხარვეზი შეიმჩნევალ.

ჩვენ რაღას ვიტყვით ხსენებული რომანის გამო, მისი გამოქვეყნებიდან სამი მეოთხედი საუკუნის გასვლის შემდეგ? რას შეიცავს რომანი ძვირფასსა და მახლობელს ჩვენი თანამედროვეებისათვის? დაუშინებლად ვნებიან სიყვარულს სიცოცხლისას და შიშსავე მის წინაშე, სიყვარულის რაობას პირფრულ საზოგადოებაში, წარმტაც პეიზაჟებს. სხვა ყვედაფრის გამო მოპასანის დღევანდელ თავყანისმცემელთ მკვეთრად განსხვავებული შეხედულება აქვთ: ერთნი ფიქრობენ, ეს რომანი გენიალურიაო, მეორენი შეუწყნარებენი არიან მწერლის ამ ბოლო-ჟამინდელი ქმნილების მიმართ. ასეა თუ ისეა, რომანები „სიკვდილივით ძლიერი“ და „ჩვენი გული“ ნაკლებ ილბდიანი გამოდგა, ვიდრე „ღამაში მუგობარი“, „წუთისოფელი“, „პიერი და ჟანი“.

რომან „ჩვენი გულის“ შექმნით მოპასანმა უარყო თავისა განუმეორებელი თვითმყოფადობა.

იმ წრის გავდენას, რომ დაემორჩილა, რომედზედაც წერდა, გიმ ძალაუნებურად გამოავდინა ყველა თავისი წინააღმდეგობა, იმხანად გი ერთდროულად ორ ქმნილებაზე მუშაობს — „ზეთისხილის მტიღსა“ და „უსარგებლო სიღამაზეს“ წერს. პირველი ნოველა ნამდვიდი შედეგია, თუმცა თავად მწერალი სხვაგვარი აზრისა გახდდათ, მეორე კი კოხტა სამშვენიისია და მეტი არაფერია.

ეს ყოველივე საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ: თუ რომ მწერადს უფრო დიდხანს ეცოცხლა, შემდგომ ველან იმოპასანებდა, თავისივე გმირის — გასტონ დე დამარტის — მაგვარ ვინმედ გადაიქცეოდა, იმ დამარტისა, ვისზედაც ასე თქვა: „იგი თავისებურ დაქვეითებას განიცდიდა, დაქვეითებას, რაიც ნაადრევ დამბლასავით მოსდის ამდროულ ხელოვანთა უმრავლესობას. ისინი დიდებითა და წარმატებით შუქმოსიღნი კი არ ბერდებიან, მსგავსაჲ მათი მამებისა, არამედ გაფურჩქნის ხანაშივე სიძაბუნით შეპყრობილნი ჩანან. დამარტი იტყოდა ხოლმე: „ახლა საფრანგეთში მხოლოდ ბედდაცარული გენიოსები გვხვდებიან“.

„ბედდაცარული გენიოსი“ — ეს აღბათ, გადამეტებაა. ოღონდ ეგ კია, ვაშლის ხეს უკვე მოეტანა თავისი საუკეთესო ნაყოფი.

5

მადრი კაცის ბაჟონება. — ისევე მითხრავს „ღამაზი მავრობრიტ“. — ბატონ დე მონასანის მამოღებები. — 1890 წლის 23 ნოემბერი: მღვთაბერი კაბდის ბახსნა. — მოულოდნელი რეპანობი: „მითხრათა“. — ახირაბაზური საუბარი მრანაზური თეატრის ადმინისტრატორთან. — საკუთარი ბათონასაზღვრის სიპუღვირი

1890 წლის ივნისსა და ივლისში მონასანი კვდავ ექს-დე-ბენ-ში მკურნალობს. მაგრამ როგორ გამოცვიდია ვი ბოლო ორი წლის მანძილზე! მაშინ აქ დედასთან ერთად იყო. უყვებოდა ღონაჲ, როგორ ასუდიყო „კატის კბილზე“ ერთ ინგლისედ ქადთან ერთად, უყვებოდა და თან სიცილით კვდებოდა. რა სასაცილოდ ცურდებოდა ის ქადი ძირს. „თოკი თან არა გვქონია, საკუთარი სედეზის იმედად ვიყავით. გარწმუნებ, ცუდი სუდაც არ იყო ეს ამბავი!“

ნუთუ იგივე კაცი სწერს ახლა პრინციესა მათიღდას: „თუ მე — ავად თუ კარგად — ჩემთა მოყვასთა ტანჯვას აღვწერ, ეს იმიტომ, რომ თავად ისე მომქანცა ცხოვრებამ, მასში ველარაფერს ვპოუდობ ისეთს, რაც ცოტათი მაინც შემომსუბუქებდა ნაღვედა და გამიხადისებდა ერთფეროვან ყოფას. ძადაუნებურად მიზობედთა კარის მიღმა უნდა შევიხედო, რათა დავრწმუნდე, რომ გუდი ვინმესი ჩემსაზე უფრო ძლიერად ძგერს, სუდი კი სიხარულს ესწრაფვის“.

ნუთუ იგივე კაცია, ყოველდამ ახლა ფრანსუას რომ უხმობს, კოტორშები დამაყარეო? ღამის ორ საათამდე თვადზე რუდი არ ეკარება ხოდმი.

მარჯვენა თვალი კი სუდ უფრო მეტად სტკივა.

საბრადო ყვედა იმ რჩევას ყურს უგდებს, რასაც დაბნეულა ექიმები აძევენ. ყვედგან სიცივე აწუხებს. ნაღვედი და გიიეტშიც არ შორდება. „დავწერ ათ სტრიქონს და ველარ ვსაზრობ, რა-

სა ვმზრები. აზრი ისე გამეპარება, როგორც წყალი ქაფქირში, ქარი აქ ან ცხრება, ასე რომ გამუდმებით ცეცხლი მინთია...“.

სიკვდილისწინა აგონიის ჟამს ადამიანი ხშირად იმეორებს ხოდმე ერთსა და იმავე მოძრაობას, თითქოს საბანი სუდარასავით უნდა წაიფაროს... იგი იგუბანებს, ხვდება რაღაცას. „მე მგონი, სიცვივის ეს გადამეტებული შიში თვით სნეულების შედეგი უნდა იყოს...“.

ეს გახდავთ გაყინვა ეუდი კაცისა.

ისე დაბნეულია, ისერიგად მოუცავს შფოთვას, რომ აგერ უკვე წედიწაღია, რაც და გიიეტის გაყიდვას აპირებს.

და გიიეტის გაყიდვა კი იმ თოკის გადაჭრას ნიშნავს, რითაც იგი საკუთარ თავთან არის დაკავშირებული.

1890 წლის 28 ივლისს კანის ვაგზდის უფროსი, რომელიც მეზღვაურებს რაიმონსა და ბერნარს გაეფრთხილებინათ, სახედ-მოსვეჭიდ მწერადს ხვდებოდა. საწოდ ვაგონთან იღვა და მწერის ბარგზე თვადყური ეჭირა. მეორე დღეს გი იახტით გადიოდა ზღვაში.

სიცოცხდე ჭიატობს აქა-იქ გარღვეული შავი ღრუბლებიდან, მოპასანი ცურვით აღწევს სენ-რაფაელამდე, იქ მამამისი ცხოვრობს. გი რეგუდარუდად ჩადის ნიცაში, სადაც დედამისს, თავისი ვაჟიშვილივით მომთაბარეს, ერთსართულიანი სახლი აქვს დაქორავებული. სახლი წამოსკუპუდა ბორცვზე, რომელიც ანგელოზთა უბეს გადაჰყურებს. ჟანგმიწით შეღებილი, მწვანედარაბებიაში ეს პატარა სახლი ახდაც დგას; თანადროულ ქვის გიგანტებს შორის გამოტყყეტიდა. ბაღში საუზმობისას გი ხედავს, ასიოდე მეტრის იქით როგორ ირხევა მუსიასეული პადმის რტოები. ფდობერი, მუსია, ერვე...

ღორა აქ თავის რძალთან ერთად ცხოვრობს. ერვეს ქვრივა ძდივს უძდებს ხანშესული დედამთილის დესპოტურ ქცევას. საბედნიეროდ, აქვე დაცქრიადებს შვილიშვილი სიმონა, მოუსვენარი, ხადისიანი, ცისფერთვადა გოგონა. შესაძლოა, ვის საკუთარი შვილები აგონდებოდეს, როცა ასე ფეთიანობს, ძმისწული საქანედადან ან ჩამოვარდეს.

6 სექტემბერს გი გემ „ბრაგანის ჰერცოგზე“ ჯდება მარსედში. სიცვივისაგან დევნილი მოპასანი ევროპიდან იღტვის. შორა

დარჩა ის უთავბოდლო ცხოვრება, რასაც იგი სენის ნაპირზე ეწეოდა ოდესლაც. ახლა მის ბარგს 44 ადგილი შეადგენს — თორმეტა ზანდუკი, რვა ჩემოდანი, ექვსი „ყვოდად საჭირო“ ტომარა და ბევრი სხვა რამ.

თვადები სტკივა. გაფიჩხებულა. სამსრეთისაკენ მიცურავა. სამსრეთში მცხუნვარე მზე კი ელის, მაგრამ, სამაგიეროდ, კომფორტს უნდა გამოეთხოვოს. ყვედაფერი აგულისებს: ჭუჭყი, უბადრუკი ოთახები, ხმაური, საჭმელი, ამძალებუდი ერბოს სუნი რომ უდის. თვადში სვდება გაკნაჭრული დედაკაცები და თვადღაწირბღუდი ბაღლები. მისდა პატივსაცემად წარმოდგენას მართავენ. ტანმოქნილი ქალები შუშპრობენ. საპატიო სტუმარს კი დამის გული აერიოს ამ დროს: შემწვარი ცხვრის ხორცის საზიზღარი სუნი სცემს. აღურიში მიემგზავრება. რუმედის ხეობაში, ცნობილ ბრძოდის ადგილას იგი უნებურად ფიქრობს, გამარჯვება რამდენი კაცის სიცოცხლის ფასად დაჯდებოდაო. ამ მხივ იგი ჯერ კიდევ არ გამოცვდიდა.

თვადები სტკივა. საშინლად სჭრის, ხანდახან ასე ჰგონია, შიგსიდა თუ ჩამცვივნიაო.

ადური. მერს-ელ-ქებირი. ზღვა, ზღვა ორანი. ესპანეთის აფრიკა. ხარების ბრძოლა. კორიდა შეურაცხყოფს ნამუსიან მონადირეს. ზედ მაროკოს საზღვრამდე უწევს, იმ მაროკოსი, რომლის ნაპირთან ჩემი „დამაზი მეგობრით“ მიმაცურაო, ნატრობდა.

ისევ ადური. გი დაილდა. სიცვიესა გრძნობს. ბიღეთები აალებინა „ეჟენ პერიერზე“. ფრანსუა. 44 ადგილისაგან შემდგარი ბარგი. თვადები სტკივა. ზღვას ძლიერი ჭაფიდი მოსდებია. ბატონი დე მოპასანი მერწევი ნაბიჯით მიდის მარსედის ნავმისადგომზე გადმოსული. ბატონ დე მოპასანს საშინლად მობეზრებოდა ადური.

1890 წლის 23 ნოემბერს, კვირა დიდას, ედმონ დე გონკურა, ემილ ზოდა და გი დე მოპასანი რუანისაკენ მიმავად მატარებელში ჩასდნენ. ედმონ დე გონკური ბუზლუნებს, უკმაყოფილოა, დიდის ხუთ საათზე რომ წამოაყენეს დოგინიდან, „იმგვარ ამინდში, როცა კარში ძაღლს არ გააგდებენ“. ის კი მაინც გაიგონა, რა სევდიანად თქვა მოპასანმა სენის დანახვისას: „ოდესლაც აქ

დიდდილაობით ნავს დავაცურებდი, ამ ამბავს ვუმაღდი, რაც დღესდღეობით მაბადია“.

შესანიშნავად აგვიწერა ჟოზემარია დე ერედიაშვილი დამაზი მეგობარი, რომელსაც ფლობერის ძეგლის გახსნისას შეხვდა რუანში. „მოპასანი სახედგანთქმული, მდიდარი და მორჭმული იყო, იგი ბედნიერი ჩანდა. მისი შურდათ. მაგრამ არავინ იყო მასზე უფრო უბედური... დიდხანს მითხრობდა თავის ამბავს, თავისი მედანქოლიისას, ცხოვრების ჭირ-ვარამისას, თავისი ავაღმყოფობისას, რაც უფრო და უფრო უძლიერდებოდა, ჩიოდა, მხედველობასა და მიხსიერებას თანდათან ვკარგავო, თვადში უცებ შეკარგება სინათლე, გარს სიღამე ჩამოდგება, ვბრმავდები, ასე გრძელდება მეოთხედ საათს, ნახევარ საათს, ერთ საათსო... მერმე, როცა მხედველობა უბრუნდება და ერთბაშად დაფაცურდება, შემოქმედებითი ციებ-ცხედება აიტანს, უეცრივ მესხიერება უღადატებს. რა სატანჯვედია ამისთანა მწერდისათვის! საჭირო სიტყვა ვერ უპოვია, შფოთავს, შმაგდება სასოწარკვეთისაგან“.

თითოეული სიტყვა ამ აღწერისა გის საშინედ ტანჯვა-წამებაზე ლაღადებს. იმ დღეს მას გული გადაეხსნა. ერედიასთვის არ დაუმადავს იმ მეორის — ორეულის, აბუზარი სტუმრის არსებობა; ეს ორეული საშვედს არ აძლევდა. „საცა უნდა ყოფილიყო, რა საქმეც უნდა ეკეთებინა, ყოვედგან, მუდამ ჟამს თან სდევდა, ბოგორც აკვიატებული საზიზლარი რამ აზრი, როგორც დამახინჯებული სარკისმიერი ანარეკლი, ყურში რომ ჩავგზურჩუდებს: „გაიხარე ცხოვრებით, ჭამე, სვი, იძინე, ისიყვარუდე, იმოგზაურე, ნახე, დატკბი. ოღონდ ნუ დავავიწყდება, შენს თავს ჰკითხო — რისთვის? აკი მაინც სიკვდილი გედის!“

ჟოზე-მარია დე ერედია ამოდ ცდილობს, გაამხნევოს იგი.

— მშვიდობით, — ეუბნება გი.

— ნახვამდის...

— ანა, მშვიდობით! ჩემი გადაწყვეტილება მტკიცეა: აღარ მინდა, ასე უბადრუკად ვარსებობდე. დიტერატურაში მეტელონივით შემოვიჭერ და მეხის დაცემასავით უეცრად გავექრები.

გის მოლოქროსფერო-თაფლისფერი, ცოცხადი, გამსჭვადავი თვადები ჰქონდა; ისინი მქრქადნი გაუხდნენ. დაახლოებით იმავე ხანს მას აღფონს დოდე შეხვდა: „დაცეცებული თვადები ჰქონდა,

აქატის ფერისა; მზის შუქი აღარ უციადებდა შიგ. სახე მისი ნიღაბს მოგაგონებდა“.

ერთხელ, „ორდას“ გამოსვლის შემდეგ, ბოდ დე მორსედე ეწვია მოპასანს. გი სამუშაო მაგიდას უჯდა. ნაცრისფერი კურტაკი და ნაცრისფერივე საშინაო ფეხსაცმედი ეცვა. როგორც ყოველთვის, ახლაც თვალების ტკივილს უჩიოდა, ისე ძლიერ მტკივა, თითქოს ქუთუთოებქვეშ სილის წვეტიანი მარცვლები დაგორავნო. გის შესახედაობამ ბოდს ედდა დასცა.

— ერთი სიტყვით, იმ დღეს, როცა ვიგრძნობ, აღარც ფიქრის, აღარც წერის უნარი აღარ შემწივეს-მეთქი, ავდგები და ტყვიას ვიკრავ შუბლში!

— ჯერ სამაგისო რა გჭირთ!
ვის ხმა არ ამოუღია.

სენიდან მძაფრი ქარი ქრის. ედმონ გონკური, დაბერებულა მუშკეტერი, რომედსაც მოკდე და წაწვეტიებული წვერი მოსავს ნიკაპზე, ქარისაგან უღვაშები ერხევა და ჭაღარა თმა აშლია, დაუნებებურად ხმააწეული დაპარაკობს:

— ...ფლობერი ყვედას კარგად ეპყრობოდა, ღვარძლიანი ან ყოფიდა იმათ მიმართ, ვინც დიტერატურულმა სვე-ბედმა აღამაღდა, ბოდმდე გაჰყვა ბავშვის კეთილი ღიმილი...

წვიმა და გრიადა ქარი სიტყვებს ჩამოცვენიდ ფოთლებთან ერთად იტაცებენ და მიაქვთ. გონკური კიდევ უფრო უწევს ხმას, თითქმის ყვირის:

— ყოველთვის გამოძებნიდა ხოდმე, რა შეიძებოდა საქირაოდ აელთ თანამოძმეთაგან... ხომ მართაღია, დოდე? ხომ მართაღია, ზოდა! ხომ მართაღია, მოპასანო? ხომ სწორედ ასეთი იყო იგი, ჩვენი მეგობარი?

ქადაქ რუანის წითური მერი ორატორს მადლობას უხდის. ძეგლის გახსნაზე მოწვეულ სტუმრებს საყვდო აწეული აქვთ, მძაფრი ქარი დამსწრეთ ქოდგებს უგრესს. გონკური ბუზღუნებს:

— ამისთანა ამინდი იცის ძეგლის გახსნისას... — მირბოს მიუბრუნებდა: — რას იტყვი, როგორ გამოძივიდა? მგონი, გვარია-ნაჲ, ანა?

გონკური რომანისტი, მემუარისტი გახდავთ, ორატორობა კი არ ემარჯვება.

კოკისპირული წვიმა უშსაპუნებს შენობათა ფასადებს, ხი-
დებს, ნავსადგურის მეძავეებსა და სენას... ყვედანი ეტლებს მია-
შურებენ. მოედანი უკაცრიედდება. გონკური კვდავინდებურად
ბუზღუნებს:

— საუზმე გვედისო, გზაში ყურები გამოგვიჭედა მოპასან-
მა, შენც არ მომიკვდე. ადგა და რუასნედ ნათესავეებში მიიმადა
ვგ თქვენი ნორმანდიედი...

მატყუარა კოდეგაზე გაგუდისებური გონკური იმავე საღამოს
დღიურში ჩაწერს: „ამ დიდით განმაცვიფრა მოპასანის შესახედა-
ლობა — სახე გასცრეცია და გაფერმკრთალებია, უფრო მკვეთრად
ამჟღავნებს უკმეხობას, ავადმყოფურად თვარღაცობის მზერა
აქვს, ხასიათის მკაფიოდ გამოსატყუდი თვისებები, როგორც თე-
ატრში ამბობენ ხოლმე. მე მგონი, დიდხანს ვერ გააწევს...“.

დრამატურგმა ჟაკ ნორმანმა მოპასანის მოთხრობის — „შვი-
დის“ — მიხედვით, რომელიც თავის დროზე „ჟიდ ბლასში“ და-
ბეჭდა, დაწერა პიესა „მიუზოტა“.

„მიუზოტა“ 1891 წლის მარტში გამარჯვებას ზეიმობს. ეს
პიესა, უმცროს დად რომ ერგება „კამედებიან ქაღს“, იმ დროის
სულისკვეთებას შეეფერებოდა. ახადგაზრდა კაცი ცოდს ირთავს.
ქორწინების საღამოს მას უხმობს ყოფილი საყვარელი, რომელიც
იმ ღამეს მშობიარობას გადაჰყვება. „მართლაც საძაგედი დაძ-
თხვევაა“! — ამბობს ბებიაქადი, რომელიც, კაცმა რომ თქვას, თა-
ვად ავტორის აზრს გამოსატყავს. ახადდაქორწინებული ღამეს მო-
მაკვდავი ქადის სარეცედთან გაატარებს.

მოთხრობა პიესად ჩინებულად არის გადაკეთებული, იგი მია-
ყურებდის გუდს ხვდება. აქ კვდავ ვდინდება მოპასანის სათუთი
მგრძნობიარობა უკანონოდ შობიდის მიმართ. ეს პიესა, მოპასა-
ნის ერთ-ერთ გამორჩეულ თემას რომ ეხება, მოუდოდნედ წარმა-
ტებას ჭრგუნებს მწერადს.

რა არის ამ წარმატების მიზეზი? „მიუზოტა“ ბუდვარული
პიესების სიტყვამრავლობას დაუპირისპირდა სხარტი და დინამი-
ური დიადოგით. ჟიუდ დემეტრი წერდა: „თუ „მიუზოტას“ ნახ-
ვისას არ მიტირია, სამაგიეროდ, აღარც ბევრი მაკდდა ატირე-
ბას...“.

რენე დუმიკმა აქ ნათქვამს დაუმატა: „ეს ქმნიდება გამსჭვა-

ღუღია ადამიანურობით, უტყუარი და ამალღებუდი გრძნობებით, კილო მისი სავსებით სადღეისოა“. აღბერტ ვოლფი, ვინც სათავეში ედგა „ფიგაროს“ სათეატრო ქრონიკის განყოფილებას, გუღმსურვადედ მიესადმებოდა „ამ თანადროუდ ნაწარმოებს, რომედსაც ერთი ბანადური სიტყვა ან ურევია“. სარსე ამ პიესას თვდიდა დიდ სადღეისო მოვდენად, ზოლო მოპასანს — იმ დროის პიბრვედ მწერდად: „გამბებოდა ან მყოფნის, ეს საჯაროდ განვაცხადლო, მაგრამ ამგვარი აზრისაგან შორს არა ვარ..“.

„ოჯახურ სამყაროსთან“ დაკავშირებით (ვარიაციია „სამთა სიყვარუდის“ თემისა), იგივე სარსე იტყვის: „მე მგონი, მოპასანს რომ ეცოცხდა, უთუოდ დაიპყრობდა სცენას“. ეს კია, საამისოდ მოპასანს ნაკლები გუდფიცხოზა მართებდა. „მიუზოტას“ პრემიერაზე იგი წაენჩუბა ვიქტორ კონინგს, თეატრ „ჟიმნაზის“ დირექტორს. ასე განუცხადა მას:

— თქვენ იმკით ჩემი ერთი ყველაზე უმნიშვნელ მოთხრობის წარმატების ნაყოფს. მაგრამ ამაზე გაცდილებით უკეთესი ბარე ასოცი მოთხრობა მაქვს დაწერიდი. მაშასადამე, თქვენ დაგიკარგავთ ასოცი წარმატების შესაძლებლობა — იცოცხდე, აშენდებოდა კაცი მით უარესი თქვენთვის.

ამ სიტყვებმა ბუღვარები მოიარა და გონკურის ყურამდე მივიდა: „დოდე მიამბო, კონინგს საბოლოოდ გაუწყვეტია კავშირი მოპასანთან; ბევრი უმეცადინია „მიუზოტას“ ავტორს, როგორმე შეერიგებინა ისინი, მაგრამ თეატრის დირექტორი მტკიცე უარზეა. მოპასანს სწორედ რომ ჭკუა დაუკარგავს თავისი წარმატებისაგან; მისი ბარათების კილო იმდენად შეუვადი ყოფიდა, რომ კონინგს ძდიერ სწყენია. აი, რა გამსდარა წაჩხუბების მიზეზი. მოპასანს ნდომებია, პიესაზე დაწერიდი იმ რეცენზიებში, რომედთა საზღაურს კონინგი იხდის, აუცილებდად ზოტბა შეესხათ მოპასანის დიტერატურუდი ნიჭისათვის. ხსენებუდი პიესა ამით უკანა რიგზე უნდა გადაწეუდიყო, აღარაფერი რომ ვთქვათ მოპასანის თანავტორის შრომის დაფასებაზე. კონინგი კიდე მთლიანად პიესის წარმატებისათვის ზრუნავდა, მოპასანის საქმეები ნაკლებად აწუხებდა. კონინგის თქმით, პიესაში ნორმანისეუდი უფრო მეტია, ვიდრე მოპასანისეუდი. და ის, კონინგი, მოუთმენდად მოედის ნორმანის შემდგომ პიესას, რომედიც დასაბამს მისცემდა ახად თეატრს...“.

კონინგთან წაჩხუბებას შემდეგი შემდეგი მოჰყვა. ჟიურ კლარეტიმ, „კომედი ფრანსეზის“ დირექტორმა, მიიღო ახალი პიესის თაობაზე მოსადაპარაკებლად მისური მოპასიანი. „ოჯახურ სამყაროზე“ ხომ არ ექნებათ დაპარაკი, რომლის შესახებაც უკვე გამოქვეყნდა ცნობები პრესაში?

— არა, სამმოქმედებიანი სხვა კომედია მაქვს. ჩემი დებიუტი თქვენს თეატრში ამ კომედიით შედგება.

— მექნება პატივი, თქვენი პიესა კომიტეტს გადავცე. კომიტეტი, უეჭველია, მზადყოფნას გამოიჩენს და დაამტკიცებს.

— მთელი ამბავიც ეგ არის! არა მსურს, ჩემმა პიესამ კომიტეტის ხელში გაიაროს.

— კი, მაგრამ რატომ? თქვენთვის ხომ ეს წმინდა წყლის ფორმადობა გასდავთ.

მოპასიანი უმეორებს:

— არა მსურს, ჩემმა პიესამ კომიტეტის ხელში გაიაროს! კლარეტი უხსნის, ჰიუგოს, დიუმას, ბაღვაკის, სანდის, მიუსესთანა დიდოსტატებიც კი ამ წესს დაემორჩილნენო. მაგრამ ტყუილად ირჯის თავს!

— მაშინ ძადაუნებურად უარი უნდა ვთქვათ პატივზე, შევასრულოთ გი დე მოპასიანის პიესა.

— ოჰ, არა! ეგ არ მოხდება! მე დაჟინებით ვითხოვ, სწორედ თქვენ მიიღოთ ჩემი პიესა. მარტო თქვენ განსჯით მას...

— მარტო მე! კი, მაგრამ კვლავ ვიმეორებთ, ჩემო ძვირფასო მოპასიანო...

— მაგ პიესას ზაფხულში დავწერ. გეგმა უკვე მზადა მაქვს. მაშ, ასე, მოტანით შემოდგომაზე მოგიტანთ. თეატრი კი ზამთარში წარმოადგენს.

კლარეტი უხერხულად გრძნობს თავს.

— ყურძენს თუ ჭამთ? — მოულოდნელად ეკითხება მოპასიანი.

— მართალი გითხრათ, კი ვჭამ და ხშირადაც...

— აღარ გაეკაროთ! ერთ მტევანს აღარ დააკაროთ პირი! საფრანგეთის ყურძენი ერთიანად გოგირდიტაა დაწამდული. აღარ დააკაროთ პირი!

პრესის მესვეურთ, ბინის მეპატრონეთ, გამომცემებებსა და თეატრის დირექტორებს რომ წაეჩხუბა, გის, გარდა თავისი ექი-

მებისა, მხოლოდ ერთი კორესპონდენტი შემორჩა — ბატონი ჟაკობი. მოპასვანი განაწყენებულია, რაკი მხატვარმა დიუმუდენმა მისდა დაუკითხავად დახატა პორტრეტი „მედანის სალამოების“ ახალი გამოცემისათვის; 1890 წლის 30 მაისს იგი გუდმოსუდა სწერს ჟაკობს: „ავაკრძადვინე ჩემი ფოტოსურათებისა და ჩემი პორტრეტების გაყიდვა... თანაც აშკარა პროტესტი გამოვთქვი და განვაცხადე: სასამართლოს მეშვეობით ვიმოქმედებ, თუ ჩემი გამოსასულება ტომიდან არ ამოგიღიათ-მეთქი“. დიუმუდენს კიდევ იმის გამო ადანაშაულებს, რომ მან იგივე პორტრეტი მარსის ველზე გამართულ საღონში გამოფინა „თუ არის ასეთი უფლება, დახატო, გამოფინო და გაყიდო კაცის პორტრეტი, თუ ის პორტრეტი იმ კაცის დაუთანხმებლად შესრულებული“?

შემთხვევითი რამ ამბავია? არა ეს მისი ხასიათის არსი ვახდავთ. სხვა წერილში მოპასვანი პროტესტს გამოთქვამს იმის გამო, რომ მისი ფოტოსურათის მიხედვით გრავიურა გაუკეთებიათ: „მტკიცე წესად დავიდე, არასოდეს დავრთო ჩემი პორტრეტების გამოქვეყნების ნება, რამდენადაც კი საამისო ძადა შემწევს. ორიოდე გამონაკლისი ჩემთვის უსიამოვნო, მოულოდნელი შემთხვევის წყალობით მოხდა. საზოგადოებას განა ჩვენი სახე — ჩვენი ნაწარმოებები ეკუთვნის“.

მოპასვანის ეს ახილებული საქციელი იმას მოწმობს, რომ მასში საბოლოოდ მოეკიდებინა ფეხი საკუთარი გამოსახულების შიშს. გუდცივი ზიზლი საკუთარი თავისა მთელი სიცოცხლის მანძილზე არ შორდებოდა, ამას აღნიშნავდნენ ისეთი სხვადასხვაგვარი ადამიანები, როგორიც ჟიზედ დ'ესტოკი, ენედია და მწერლის ქალიშვილად მიჩნეული ლუსიენა იყვნენ.

მოპასვანისათვის საკუთარი თავიც ისევე მიუღებელი იყო, როგორც ცხოვრება. „ღამაზ მამაკაცს“, ვისიც ადრე შურდათ, არ უყვარდა თავისი თავი.

მოგზაურობა მაროკოში. — 1891 წელი: უპაქურობის მომასწავლებელი
 შამი. — პროფესორი მაჟიბოლს თვალსაზრისი. — „უცხოვეთები და-
 დი“. — აბრა და ნიკილდოზი. — დიუბონი ან მოუხედა. — ცივი წყლის
 მოტრფიადი. — „ანჟელიუსი“. — ანათემა დამნაშავე ღმერთს. — სიმიოზ-
 ში მყოფი რუსი ჰადიუვიდი, ანუ დონ შუანის უპანასწადი რომანი

1891 წლის მარტში „დამაზი მეგობარი“ ნაპირს შორდება. გა-
 მუდებით ქრის თანაბარზომიერი ქარი, თანაც უღრუბლო ამინ-
 დია და „დიდი თეთრი ფრინველი“ დალად მიცურავს დასავლეთის-
 კენ. მესამე დღეს იახტა ლუზას უშვებს მარსელის ძველ ნავსად-
 გურში. გი მადიანად შეექცევა საუზმეს „რეზერვში“ — დიდი ხა-
 ნია ერიდებოდა თევზის ცხარე წვნიანის ჭამას! მოგვიანებით,
 შტურმანის მაგიდას მიმჯდარი გასაუდედ მანძილსა და დროს ან-
 გარიშობს. მაიორკას განზე დატოვებს და ვადენსიისკენ გაემარ-
 თება, იქიდან — ადიკანტესკენ, შემდგომ — კართაგენისკენ. კარ-
 გი იქნებოდა, მადაგისკენ შეევლო. გიბრადტარი... ჰერკულესის
 სვეტებთან წყადი შეფერილობას იცვლის... მაგრამ იქ ან დაყოფ-
 ნებიან... უკვე ეხატება თვალწინ ტანჟერი და მაროკო — ამჟუ-
 რად ზღვიდან მიადგება მაროკოს. მოგზაურობა ექვს თვეს გაგ-
 რძედება. მაკრიტანიის საზღვრებამდე მიაღწევს. მეზღვაურები,
 ჩვეულებისამებრ, ყოამყრადობენ,

თან მტკნარ წყადს იმარაგებენ, ტრიუმში სურსათ-სანოვა-
 გეს ინახავენ.

მზის ჩასვლის სურათი ზღაპრულ რეპერაში ნანახსა ჰგავს. გი
 ლამის გასათევად ნოეში მიდის. განთიადისას კვდავ იახტაზე
 ბრუნდება. აქ შეშფოთებული ხვდება ბერნარი. წნევა ეცემაო.
 ვერცხდისწყლის სვეტი 739 მიდიმეტრს უჩვენებსო. მაში ზღვა
 მიყურდა, ქარმა მიმართულება იცვალა.

— უნდა გავცუროთ! — ქუშად ამბობს იგი.

— სახიფათოა, მესიე.

ბატონი დე მოპასანი უკმაყოფილოდ ჭმუხნის წარბებს.

— გაიხსენეთ ჩვენი პირველი მოგზაურობა!

— ნება თქვენია, მესიე.

ლუზა აუშვეს. ქარის სიჩქარე საათში 60 კილომეტრია. იახტა ოთხი მეტრის სიღრმე უფსკრულისაკენ ჩაექანება ხოლმე, თან ქარი პირდაპირ წყადქვეშა კდებობისაკენ მიაქანებს. ცას, თუმცა ღრუბლის ფთიდაც არსად ჩანს, ავის მომასწავებელი მუქი ელფერი გადაჰკრავს. ზღვას ღურჯზე ღურჯი ფერი ედება. წამოშობრავს ქარი ძლიერად და დიდი იახტაც დაფერდებდა ხოლმე.

მოპასანს არ სურს, კარგ ამინდს ელოდოს. ბერნარს განკარგულებას აძლევს კანისკენ იცურონ. ამინდი ბოლოს და ბოლოს გამოკეთდება. მოპასანი ისარგებლებს, შაკიკმა რომ გაუარა და ვიდრე ხედახდა წამოლუვიდეს თავის ტკივიდი, კაიუტაში განმარტოებული წერს უკანასკნედ ნარკვევს — „იპერატორი“, რომელიც „ფიგარომ“ შეუკვეთა.

ორმოცდაერთი წლის მოპასანს ღონე ჯერ ისევ ერჩის. ოღონდ სახეშეშუპებულსა და თვადებჩაცვივნულს იერი ისე შესცვლია, ვეღარ იცნობ. კოდონიური ჯარების დაბერებულ ჯარისკაცს მოგავგონებს. მეტად სავადადო სუდიერი მდგომარეობა აქვს: „ჩემი ფიქრები შავბნელი ჯურღმულისაკენ მიექანებიან, იმ ჯურღმულს იქით კიდეც, ვინ იცის, რაა: ერთ ჯურღმულს რომ თავს დააღწევენ, უმად მეორისკენ მიიღტვიან; იქ კი, ბოლოს, კაცმა არ იცის, რა მედოდება. ისე გამიწყყადდა გული, ვინძლო ავდგე და ამ ვაინაჩრობას წერტილი დაუუსვა“.

ეს ბარათი მარი კანისადმი დაახლოებით 1891 წლის თებერვალშია გაგზავნილი. გი აქ თვითმკვდედობაზე მიაწინებებს.

1891 წლის 14 მარტს მოპასანი დედასთან მიწერიდ ერთ-ერთ წერიდში დაპარაკობს ვინმე დოქტორ დეჟერინზე — „კაცზე, ვისზედაც ამბობენ, შარკოს აჯობაო... მან მითხრა: „თქვენ ყველაწნიშანი გქონდათ იმისა, რასაც ნევრასტენიას უწოდებენ. ეს გონებრივი გადაღლის ბრადია: დიტერატორებისა და ბირჟის მოთამაშეთა ნახევარს იგივე სენი სჭირს. ერთი სიტყვით, ნერვები გაქვთ დაღდიდი, წყდის სპორტმა, მერმე გონებრივმა შრომამ დაგლადათ, ნერვების, მხოლოდ ნერვების ბრადია, სიმშვიდე რომ დარღვეული გაქვთ, ფიზიკური აგებულებით კი ფრიად მაგარი აგებულებისა ხართ...“

პიგიენა, შსაპი, დამამშვიდებელი, თბილი ჰავა, ზაფხული, კანგი და ხანგრძლივი დასვენება სრულიად განმარტოებით, აი, რა

გჭირდებათ. თუ ამ პირობებს შეასრულებთ, თქვენ გამო ვუღამიშვიდად მექნება“.

თორმეტი დღის შემდეგ გი კბიდის ტკივიდს უნივის. კიდევ კარგი, მაროკოსკენ გამგზავრება პირქარის გამო შეაჩერეს, თორემ ტკივიდი ღია ზღვაში გასულს უსწრებდა.

ამის მერე მთლად ხელიდან მიდის მისი საქმე. „საშინედ დღეში ვარ; თვადების სნეულებამ, რაც სედვას მიშდის, და ფიზიკურმა ტკივიდმა უცნობი, რაღაც უბედური მიზეზებისაგან გამოწვეულმა, გამათავა კაცი“. 23 მარტს მტკივან კბიდს ამოულებენ. „იძულებული ვაფხდი, უკანვე გამოვბრუნებუდიყავ კბიდის ტკივილის გამო, რაზედაც თქვენ გეუბნებოდით და რაც ისეთი გამაწამებელი შეიქნა, რომ სედის თითებისა და ფეხების კრუნინხვა ვიგრძენი. ამასთან დაკავშირებით მგონი ჩემი ნასაუზმევი კუჭს აღარ გასცილებია.“

საშინლად ვიტანჯები წინაზეც გითსარიო, ძღიერი სისხლდენისაგან რასაც შინაგან სისხლჩაქცევას ვუკავშირებ. ანდა, იქნება, ეს წმინდა ნერვული ამბავია — ტკივიდი, დღეს რომ ასე გამიმწვადა, დიდი ხანია უკვე მაწამებს. მაჯებში გვერდებსა და ყბებში ისე დამივლის ხოლმე ტკივიდი რომ ძადაუნებურად ვეკითხები ჩემს თავს ერთი და იმავე ფარული მიზეზებისაგან სომ არ უნდა იყოს წარმოშობიდი?“

წერილის დასაწყისი მკაფიო, გამართული ხელითაა ნაწერი და გის დადდილობას მსოლოდ უსწორო პუნქტუაცია ამხედს. მერმე ავტორი კადმის მაგიერ ფანქარს იღებს ხედში და წერითაც უფრო გაკრული ხელით წერს. „დიდის ექვსი საათია — საშინელი ღამე გავატარე. წუსედ საღამოს პირში არაფრის ჩადება არ შემეძლო. ჰადუცინაცია განმიასხდდა. მე მგონი, ყველა ეს უსიამოვნება, რასაც კბიდს ვაბრადებთ, იმისი ბრადია, რომ კუჭის დაავადება გამიმწვადა. ჭიქა წყადი რომ დამედია, მაშინვე ტკივიდს ვიგრძნობდი — საშინედ, აუტანედ ტკივიდს. ხედპირის დაბანის თავიც კი არა მექონდა. თუ თქვენ ვერ მთახერსებთ მინახულოთ, იმდენ თავაზიანობას სომ ვერ გამოიჩენდით, რომ გერჩიათ ვინმე ახადგაზრდა ექიმის მოყვანა, ვისაც თქვენ ენდობით და ვინც გეტყობდათ, რა დაასკვნა ჩემი გასინჯვის შედეგად... მესათრეა, კია, ასე რომ გაწუხებთ. გასსოვთ, თქვენ მეუბნებოდით, რო-

ბენმა ზონდით რომ გაგისინჯათ კუჭი, ვნება მოგაყენათ? მაგ-
რამ ეს, აღბათ, მსოფლოდ სნეულები კერას ეხება“.

ეტყობა, წერილი განთქმული ექიმის, დოქტორ მაჟიტოს სა-
ხედზე იყო დაწერილი.

გის წერილების პუნქტუაცია მუდამ აოცებს კაცს. იგი დია-
საც შეიძლება სუნთქვას შევადაროთ. როცა იმ წლის წერილებს
კითხულობ, გესმის, როგორ უჭირს სუნთქვა გის, როგორ ეხუ-
თება სული:

„თვადებს სრული სიმშვიდე სჭირდება. მე მვლნი ნიცაში ჩემ-
მა გადასვდამ მათ დიდი ზიანი მიაყენა. (საკვირველი მანერაა,
საკუთარ თვადებზე ისე დაპარაკობდეს, როგორც სსვისაზე! —
ა. დ.)... მერე კიდევ აქაური საზიზღარი ამინდისაგან კვდავ დამ-
ჩემდა გარეგანი სიედმე (გაურკვევდააა ნაწერი. — ა. დ.), რაც
ერთხედ კანში გამოვცადე, როცა „დამაზ მეგობარს“ ვწერდი — 2
იქვე, შარშან, და, ბოლოს, ამას წინათ ნიცაში.

კბილის ამბავი მოგვარდა მაგრამ ჩემი ტანჯვა-წამება ჯერ
არ დასრულებულა“.

ზოგადი ნაწილის შემდეგ გი მთავარ საკითხზე გადადის. თუ
ეს კაცი დაძაბუნებულა, სამაგიეროდ, მისი ტვინი, თქმა არ უნ-
და, ნორმალურად მუშაობს. იგი ხატავს მთავარი პერსონაჟის —
პროფესორ მაჟიტოს პორტრეტს, მაჟიტოსი, ვის მიმართაც გამ-
სჭვადურია „უსაზღვრო ნდობით: დოქტორი მაჟიტო, აკადემიის
წევრი, სწორედ ის ადამიანი გახდავთ, რომედმაც ახდახან დაწე-
რა და აპირებს აკადემიას წარუდგინოს მოხსენება კოკაინის თა-
ობაზე“.

დოქტორმა მაჟიტომ ბევრი რამ იცის თავისი პაციენტისა.
„მთელი ჩემი ცხოვრება, ცხოვრება მენიჩბისა, ჩემსავით იცის, —
აკი სახლი აქვს ვიდენში, ჰოდა ზოდას კარგად იცნობს. ჩემი სახ-
ლიც უნახავს ეტრეტაში; პარიზში როგორ ვცხოვრობდი, ისიც იც-
ის, და რაკი ბინა აქვს ტიულში, სამხრეთშიც ხშირად ვუნახივარ...“

გუშინწინ ვერ მივედი მასთან — შაკიკი მქონდა. ჰოდა, თვი-
თონ მომაკითხა. უკვე მოხუცებულა, რა თქმა უნდა. ასე მითხ-
რა: „მოდით, წავიმუსაიფოთ. რაკილა სურვილი ამისრუდდა და
შეგხვდით, რაზეც დიდი ხანია უკვე ვოცნებობდი. აბა, უფრო
დაწვრილებით მიამბეთ თქვენი ამბავი, და მერმე ბრძნულ რჩევას
მოგცემთ. თქვენ ისეთ ცხოვრებას ეწვევით, ბარე ათ ჩვეულებრივ
ადამიანს ბოლოს მოუღებდა“.

ბოლო სიტყვები თავითონ მოპასუხის მიერ არის საზღვარსმუ-
ლი.

მერე უცებ კვლავ დაღვინდა ერევა წერისას: სიტყვებს იმე-
ორებს, სტრიქონებს ტოვებს, ერთად წერს სიტყვებს, შდის, ას-
წორებს. „უკვე დიდი ხანია ამის შესახებ ვფიქრობ და მინდოდა
გამეფრთხილებინეთ. თუ გინდათ (წაშდიდა. — ა. დ.). ათ წელი-
წადში ოცდაშვიდი ტომი გამოაქვეყნეთ. ამ უზომო შრომამ გა-
ანადგურა თქვენი სხეული“.

თქმა არ უნდა, მოპასუხი ძაღვზე დაძაბულად მუშაობდა, მაგრამ
განა ბაღვაკზე, ჰიუგოზე ანდა ზოღაზე უფრო მეტი დაძაბვით.
უფრო საკვირველი ისაა, საერთოდ როგორ ახერხებდა მუშაობას
ისეთ ორმეტრიადში ჩაბმული.

„ამჟამად სხეული შურს იძიებს — აღუწებს თქვენს გონებრივ
მუშაობას. ძალიან ხანგრძლივი და სრული დასვენება გჭირდებათ.
ბატონო, როგორც ჩემს შვილს, ისე გედაპარაკებით. რაც თქვენს
გეგმების თაობაზე მომიყვებით, კარგს არაფერს გიქადით. რის
გაკეთებას აპირებთ? უწინარეს ყოვლისა, დავამთავრებ თუ არა
თქვენი პირის მკურნალობას, პარიზს უნდა გაეცადოთ. ნუ დაბ-
რუნდებით ნიცაში ზაფხულში — არც ერთი სხვა ქადაქი ასე არ
უწიწკნის კაცს ნერვებს. ნავსადგური იგივე ჯოჯოხეთური რა-
მაა, ისევე, როგორც ბორონის მთა (ვის უნდოდა ნიცის აღმო-
სავედით, ტყეში დასახლებულიყო, რათა უფრო ახლოს ყოფი-
ლიყო ღორასთან. — ა. დ.) „ჩემი იახტის თაობაზე ვუთხარი. მი-
პასუხა: „ვიცი ეგ თქვენი იახტა. ძალიან დამაზი გახდავთ. მშვე-
ნიერი გასართობია ჯანმრთელი ჭაბუკისათვის, რომელსაც ზღვა-
ზე გასეირნება უყვარს მარტო ან მეგობრებთან ერთად, ოღონდ
თქვენისთანა სულითა და სხეულით დაღვივ კაცს დასვენების სა-
შუადგობად არამც და არამც არ გამოადგება“.

ჯერ კიდევ ორი წლის წინ გი ერთიანად გამოცოცხდებოდა
ხოდმე, როცა თავის იახტაზე დაიგუდებდა თავს. ზღვაზე გასე-
ირნება ძაღას აღუდგენდა, თუ, ცხადია, სხვა ყოველგვარ გართობას
ამ დროს თავს ანებებდა. ახლა კი საიმისო ძაღა აღარ შესწევდა,
ზღვაზე ეხეტიადა, იქ ეცხოვრა. „კარგ ამინდში თქვენ უმოძრა-
ოდ უნდა იყოთ გემბანზე, მოედვარე მზის გულზე, თანაც იქვე
აფრა თვადსა გჭრით. დანარჩენ დროს, წვიმაში, პატარ-პატარა
ნავსადგურებში დგომისას, სიცოცხლე ჩამკვდარია მასზე.

იახტა რომ ორჯერ ან სამჯერ უფრო დიდი ზომისა იყოს და თანაც ბინასავით კეთილმოწყობილი, მაშინ გეტყვოდით, გაუმგზავრეთ-მეთქი ანდა მარტო რომ ყოფილიყავით სადმე ტყიანსა და თითქმის დაუსახლებედ ზღვისპირა ადგილას, გეტყვოდით: შეგიძლიათ, ყოველდღე გამოიყენოთ ეგ გემი, ოღონდ ნუ იცსოვრებთ ზედ, ბინა სხვაგან უნდა გედოთ“.

ეს რჩევა მოპასუნს ხელს არ აძლევს. „მინდა, მეგუდებოდეთ სრულიად განცადკევებუდ, სიჯანსაღით გამოტრეუდ ადგილას, სადაც არაფერზე იფიქრებდით, არაფერს გააკეთებდით, მთავარი კი ისაა, არავითარ წამალს არ დაღვედით. არაფერს, გარდა ახადმოტანნილი ცივი წყლისა“.

„ესაა მისი სიტყვები, — დაასკვნის გი. — სრულიად დავიბენი, აბ ვიცი, რა გავაკეთო, ვის დაუუჯერო. ეს კია, მინდა გამოვცადო, როგორ იმოქმედებს ჩემზე ზღვა“.

ეს განზრახვა გის ხასიათს აშკარად აჩენს. გამოკითხვით გამოკითხავს, რჩევა-დარიგებას მოისმენს, აწონ-დაწონის — ბოლოს კი მაინც თავის ინტუიციას მიენდობა. ცხადია, ნოსმანდიედი არ იჭრის უკან დასახვე გზას: „თუ ეს კარგს არაფერს მომიტანს, ავდგები და პირენეისკენ გავემართები, იქ წასვდას ძადიან მირჩივენ. ამის თაობაზე რამდენიმე დღის შემდეგ მოვიდაპასაკებთ“.

გის ვაჟიშვილის ფაქიზი სიყვარულით უყვარს დედა, მას მუდამ დიდ ანგარიშს უწევს და არ უნდა აჩვენოს, მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღებას ვაპირებო, „ყოველ შემთხვევაში, ჩემი იახტისათვის სქედ ტენტს შევუკვეთავ და გემბანის მთელ სიგრძეზე გადავაჭიმვინებ; არცთუ დიდი, მაგრამ გრიდი თავშესაფარი მექნება, გინდაც მზე მაგრად აცხუნებდუნ ნავსადგურებში (sic). ხორღ ზღვაში გასვლისას, ვინიცობაა და? სიცხეში მოგვიხდეს ცურვა, შიგნითვე ვიქნები, როგორც პატარა ცისფერ საღონში. ვიქნები და ვთვლი, თითქოს შინა ვარო. პატარა ნავსადგურებში, სადაც მომეწონება, თითო კვირას დაყოფ, ვამჯობინებ ესპანეთის ნავსადგურებს...“.

„გამგზავრებას საიმდროოდ გადავდებ, როცა მართლა კარგი ამინდი დადგება. რამდენიმე დღეს ნიცაში გავატარებ, მერმე ზღვაში გავად“.

ცოტა ხნით ადრე, ვიდრე ავადმყოფობა საბოლოოდ დარევედუნ

ხელს, გი კვლავინდებურად ინარჩუნებს აზროვნების ღოგიკურობას და ნებისყოფის ძადას. საოცარ კონტრასტს ქმნიან ზემოთ მოტანილი წერილის ნაწყვეტები და რომან „ანჟელიუსის“ მონახაზი. შემოქმედებაში გი ერთ ადგილს ტყეპნის. ცხოვრებაში კი მხოლოდ თავის იახტაზე გვევლინება ბატონ-პატრონად. სამწუხაროა, მოპასანის მიწერ-მოწერა რომ უთავბოლოდ გაიფანტა. თუ ადრინდელი მიმოწერა უფრო ბიოგრაფიული იყო, ვიდრე ლიტერატურული, უკანასკნელი წლების წერილები ეს იგივე შემოქმედებაა მოპასანისა. ავადმყოფობის ორ შემოტევას შორის რომანისტი თავის აღსასრულს აღწერს.

მოპასანი ხშირად დაპარაკობს „თავის რომანზე“. მუშაობა კვლავინდებურად პირველი საჭიროებაა მისთვის: „რა საუცხოო რამაა — მუშაობდე, როცა თავს კარგად გრძნობ“! უწინარეს ყოვლისა, რომანების გასრულება სწადია, მერმე კი ხელს მოჰკიდებს „საკუთარი შემოქმედების საერთო ანალიზს, სადაც შევეხები დიდ მწერლებსაც, იმათ, ვინც ყველაზე უფრო ახლობელია ჩემთვის. ამ ნაშრომის დამატების სახით მინდა აზრი გამოვთქვა ევოლუციის გამო, რაც, ჩემი შეხედულებით, გარდაუვალია საფრანგეთის სხვადასხვა კლასისათვის XX საუკუნეში.

საბოლოოდ გადავწყვიტე, აღარ მივუბრუნდე მოთხრობას. ეს გაცვეთილი, დრომოჭმული, უაზრო რამაა. თანაც ძალზე ბევრა დაწერე უკვე. ვმუშაობ მხოლოდ ჩემს რომანებზე“.

„მოთხრობებს“ თავს ანებებს, ისევე როგორც ხუთი წლის წინათ საჟურნალო სტატიებს დაანება თავი.

„ჩემი რომანებილი“ — მრავლობით რიცხვში დაპარაკობს მათზე. მართლაც, ორ სიუჟეტს დასტრიალებს ტანჯული მწერალი ფიქრით — „უცხოქვეყნედ ქაღს“ და „ანჟელიუსს“.

პირველი რომანის შექმნის აზრი მოპასანს შარშან, ექს-დე-ბენში დაებადა. მაშინ იგი სტუმრად დადიოდა ერთ რუს თავადის ქალთან, რომელიც „ყვავილების ვიღაში“ ცხოვრობდა. სხვა ვერსიის თანახმად, გმირი ქალის პროტოტიპი რუმინელი ელისაბედ დედოფალი ყოფილა. ხსენებული მანდილოსანი მფარველობას უწევდა (შესაძლოა, მფარველობაზე მეტიც ყოფილიყო ეს) ანტი-ტიქტორ ანდრე დეკონტი დიუ ნუის, ერმინას ქმარს. მეფის მუჯღღე ოთხ ენაზე წერდა და თხზავდა, მისი ფსევდონიმი კარმენ სიდვა იყო...

თავადის ცოდზე გიმ საინტერესო ცნობები შეკრიბა. ორ საყვარელთან ერთად ცხოვრობს თურმე, რომედნიც არასოდეს შორდებიან, დაწოდითაც ქადის დიდებული სარეცდის აქეთ-იქით წვებიან, მისადგმედ საწოდებზე. ამ ქადს მეუღლეცა ჰყავს — თავადი, იგი იშვიათად თუ ჩამოაკითხავს ხოდმე ცოდს საფრანგეთში. გის უნდა, ეს ქადი ექსის, აბაზანებითა და კაზინოთი განთქმულ ამ ქადაქის, კოსმოპოლიტურ გარემოში დახატოს.

„უცხოქვეყნელი ქადის“ პირველი თავი „რევიუ დე პარიში“ დაიბეჭდა 1894 წლის 15 ნოემბერს. პოდ ბურჟე წერდა: „მოპასანს უნდოდა, თავის რომანში აღეწერა რასათა გარდაუვადი კონფლიქტი: ორი არსება ვნებით გახედებული მიედტვის ერთიღეორეა, გულში ისუტებს, სწადია, უყვართ ერთმანეთი. და მანც... უღმობელი მემკვიდრეობა... თიშავს მამაკაცსა და ქადს, რომედნიც ისტორიული და ფიზიოლოგიური სამყაროს სხვადასხვა მხრიდან მოსუდან“.

ეს რომანი „მონტ-ორიოდის“ თემას იმეორებს, ოღონდ დაწერილია „ჩვენი გუდისა“ და „სიკვდილივით ძლიერის“ ყაიდაზე.

„უცხოქვეყნელ ქადში“ შეიძლება სდავური თემის გამოყოფა, იმხანად გი ბევრ რუსს ხვდებოდა მარი კანის სახედში. ანდრე ვიადმა აღნიშნა, მოპასანის ბოდოჟამინდელ ნაწარმოებებს დოსტოვესკის უცილობელი გავდენის კვადი ეტყობათ. „სიკვდილივით ძლიერის“ შემდგომ მოპასანისეული პესიმიზმი და ნიჰილიზმი სუდ უფრო მეტად იფერება „აღმოსავდური“ ედფერით. რაკი მოპასანი ტურგენევთან მეგობრობდა, რუსებს ხვდებოდა, იცნობდა იმათს დიტერატურას და თანაც პესიმიზმს ზიარებოდა, შეეძრა სხვებზე მეტად ჰქონოდა წარმატების იმედი, როცა ემხრობოდა მოდურ მიმართულებას, რომდის წარმომადგენენი ცდილობდნენ, იდუმადებით მოსიდ სდავურ სუდს სწვდომოდნენ.

„იდიოტი“ 1887 წელს გამოვიდა, წამდღვარებული ჰქონდა მედქიორ დე ვოგიუეს, „რუსული რომანის“ ავტორის, წინასიტყვა; ხოდო „დანაშაული და სასჯელი“ ჯერ კიდევ 1884 წელს ითარგმნა და გამოქვეყნდა. ვოგიუეს წყადობით რუსული რომანი მოდად შემოვიდა საფრანგეთში. ვოგიუეც იმ სადონების სტუმარი იყო, სადაც გისაც ნახავდა კაცი. ერთ-ერთ ფოტოსურათზე — ეტყობა, 1888 წელს უნდა იყოს გადაღებული — დამაზი მეგობარი პროფილით არის გამოსახული, გვერდით უდგანან მედქიორ დე ვოგიუე

და ჟენევიევა სტრო. ვი საუბრების მეშვეობით უფრო მეტი იგებდა ხოლმე, ვიდრე წიგნებით.

ნიჰილისტური განწყობით შეფერილ „უცხოქვეყნიერ ქადთან“ ერთად მოპასიანს მოუმიწიფდა ერთი რომანტიკული ამბის ჩანაფიქრი, ამბისა, რომელსაც მადე „ანჟელიუსს“ უწოდებს. ეს ორა ჩანაფიქრი შუაზე გღვეს ბედშავს, მას ხომ ადრინდელი შრომისუნარიანობის მეოთხედიც აღარ შენჩენია. 1891 წლის თებერვადში გი ღორას უზიარებს თავის ჭირ-ვარამს: „დავასვენებ თუ არა თვადებს ორი-სამი ღლით, მხედვედობა მაშინვე მკაფიო მისხდება; მაგრამ ესაა, დამქანცა პიესის სწორებამ (ჩვენთვის ცნობილ „მიუზოტაზეა“ დაპარაკი. — ა. დ.) და ფიქრმა „ანჟელიუსზე“, რომელიც ვერ დამიძრავს ერთი ადგილიდან“.

აქ მოთხრობილია 1870 წლის ომის ამბავი — ამბავი დედისა, რომელიც მსხვეპდად იღებს თავის თავს, წამებუდი ვაჟიშვილისა, ღმერთისა, დამნაშავე რომ არის ადამიანთა წინაშე, რადგან ხედავს ბოროტებას, მოსპობით კი არა სპობს.

1891 წლის მაისში გი მიემზავრება, ჩემოდანში „ანჟელიუსის“ ხედნაწერი უღვეს. ამრიგად, არჩევანი მოახდინა. 4 ივნისს ერთგულ ერძინას იგი თავის გასაჭირზე სწერს: „მპირედა ვარ ავად. აგერ უკვე ორი თვეა, ოთახებსა და საწოდს არ მოვშორებოვარ. დღეს სამმა ექიმმა უნდა მნახოს. მირჩევენ, ოთხი ან ხუთი თვე სრულიად განმარტოებით გავატარო. შაბათს ან ორშაბათს მივემგზავრები, უფრო — შაბათს, მე მგონი. ხომ არ შემოვიღით ჩემთან ხვად, პარასკევს?“..

მხოლოდ თვის ბოლოს მოუხერხდა გის, ერთგულ ფრანსუასთან ერთად სამოგზაუროდ წასულიყო. მოგზაურობის საბოლოო მიზანი, დოქტორ მაჟიტოს რჩევით, პირენეი უნდა ყოფიდიყო.

მოპასიანმა ცოტა ხნით უკეთესობა იგრძნო და ავინიონში ტაძარი მოინახულა.

ფრანსუა თვადს შეასწრებს, როგორ გარინდებულა მისი პატრონი წმიდა ფედისიტეს ქანდაკის წინ, თითქოს სეტერს ნაბუდი გაუკეთებიაო. ტაძარში ნანახი მკაცრი სახე პატარა წმიდანისა გის თავისი გმირი ქადის სახედ დაესახება.

1 ივლისს ნიმში გი ძვედებური კოშკის ფოტოსურათს იღებს. მეორე დღეს იგი ხიდიდან თვადს ადევნებდა საარტიდერიო ბატარეის მანევრებს. შემდგომ ტუდუზაში ჩადის, სადაც უძიდა

ლამეს გაატარებს სასტუმრო „ტივოლიეში“, ბანიერ-დე-დუშონ-ში მას პირველივე წუთიდან სული ეხუთება — „ეს არის ვულკანური უდაბნო, სადაც ცოცხლის სუნისაგან კაცმა ღამის ქურა-შივე გრძნობა დაკარგო.“ ერთსეიდ კიდევ იძულებული შეიქნება, უკან გამობრუნდეს ეს კატასტროფას, გაქცევას, განადგურებას მოასწავებს ამჯერად პროფესორი მაჟიტოც კი შეცდა.

პარიზის აღმურავარდნიდ ქვაფენილს მიუყვება გი, უცებ ძვედ ეტრეტედ მეგობარს, მხატვარ ფურნიეს შეეფეთება. მეცობარია გაშტერდება, როცა დაინახავს წედში მოხრიდ, დატანჯული იერის მქონე სახედაღარუდ კაცს, რომედიც ხედს უწვედის ჩამოსართმე-ვად. გავგნებუდ მხატვარს ერთხანს ხმა ვერ ამოულდია, მერმე წამოიძახებს:

- აჰ, თქვენა ხართ, მოპასანო!
  - მაინც მიცანიო, არა?
  - ვანა რა ხუმრობაა.
  - სულაც არ ვხუმრობი ველარავინ მცნობს — ასეა ეს.
- გი ხედს გამოსდებს ფურნიეს.

— შაკიკი მკდავს ხოლმე, სუდ უფრო მეტად მაწამებს. მხოლოდ ანტიპირინი მშვედის ცოტათი... მე მცონია, მეხსიერება რომ მეკარგება ხოლმე, სუდ მაგ საწამდავის ზრადია. სრულიდ მარტივი სიტყვები მავიწყდება. ვონებიდან ამომკარდება ისეთი სიტყვები, როგორიცაა „სახდი“ და „ცა“. წასუდია ჩემი საქმე...

მერმე სრულიად მოუდოდნედად იტყვის:

- მაინც რა ქურდები არიან ეგ გამომცემიდები!

გრანშე დივონ-დე-ბენში გზავნის გის, წინდაწინ დოქტორ ანრი კაზადისს აფრთხიდებს ამის თაობაზე.

მოპასანი და ფრანსუა ერთი ქვრივი ქადის სახედში დაბინავდნენ, დივონის მახლობდად მდებარე პატარა ფერმაში. გი აქედან ანრი კაზადისს ატყობინებს თავისი ჯანმრთელობის ამბავს: „სუდითაც და ხორციითაც სუდ უფრო მეტად ვძაბუნდები; არა მგონია, კიდევ დიდხანს შევძლო სანაპიროს გაყოდებით ანდა ზღვაზე ხეტადი. ახდა დივონში ვარ, მაგრამ აქედან წასვდას ვაპირებ, რადგან აქ სუდ ქექა-ქუხილია, თავსხმია და სინესტი. მეტისმეტად დავსუსტიდი, აკერ უკვე ოთხი თვია, ძიდი არ ვიცი, რაა. სხუდელი კი მომიმავრდა, მაგრამ თავი უფრო ძლიერ მტკივა, ვიდრე

აქამდე მტკიოდა. ისეთი დღეებიც გამოერევა, როცა მინდა ავდე და შუბლში ტყვია ვიკრა“.

ხედვისმიერ ჰადუცინაციას ახდა სმენისმიერი ჰადუცინაციაც თან სდევს. გი ვითომ ხუმრობს და თავისი უბედურების ამბავს დასცინის. არა, ფერმა მოჯადოებული როდია! მოჩვენებას იქ რა უნდა. ეს მხოლოდ ვირთაგვებია და სხვა არაფერი... და მაინც გაეცლება იქაურობას, დივონში გადადის.

მისი „შტაბ-ბინა“ სასტუმრო „ტრიუდი“ ხდება. სასტუმროს პატრონის ვაჟიშვილს ახდაც ახსოვს სახელგანთქმული რომანისტი, რომელსაც მეორე სართულზე, მე-8 ოთახში უცხოვრია, და რომელიც სკოლასთან კანფეტებს ურიგებდა ბავშვებს. საღამოობით მოსამსახურე ქალებს მწერდის ოთახში შეპქონდათ რკინის დანგარი, რომელზედაც სამი ათეული სანთელი ენთო.

გიმ სამთვლიანი ვედოსიპედი შეიძინა. თვადწარმტაცი დაკ-დაკნიდი გზით ფერნესკენ მიეშურება, რათა ვოლტერის ხსოვნაა პატივი მიაგოს. დიდას ის ხადისიან გუნებაზე გაუდგება გზას, საღამოს კი, როცა ფრანსუა შეეგებება დაბრუნებულს, თითქოს შდევსა ჰგავს. გზაში სიცხისგან გული შესწუსებოდა და ვედოსიპედიდან გადმოვარდნილიყო.

ამ მგზავრობის შესასებ გი ჟაკ ნორმანს, პიესა „მიუზოტას“ თანაავტორს, 6 აგვისტოს სწერდა:

„...დღეს ვედოსიპედით წავედი ფერნეში ვოლტერის სახლის სანახავად. 28 კილომეტრი სამ საათსა და ათ წუთში გავიარე, აღმართსა თუ თავდაღმართზე ყველა ეკიპაჟს ვუსწრებდი.

უკან დაბრუნებულმა დივონის აუზს მივაშურე; იქ ისეთი ცივი წყარია, რომ იმ 300 კაციდან, ვინც აქ აბაზანებს იღებს, სამოთხ მათგანზე მეტი არ ჩადის შიგ. დავყვინთე, ქვემოდან ყინულივით ცივი წყდის ჭავდი სცემდა. ჭავდი უკან მიმაქანებდა, გუდალმა გადავტრიალდი და კიბისკენ გავცურე. წყდის ტემპერატურა +5 არ აღემატება... თავს თეზივით ვგრძნობ წყადში, ჩემს სანუკვარ წყადში. დარწმუნებული ვარ, ყოვედღე რომ ვიარო ამ ყინულჭირიში საბანაოდ, კიდევ დიდხანს მხნე და ხადისიანად ვიქნები. შეჩვევით არ გამიჭირდება შეჩვევა: მე ხომ ცივი წყდის მოტრფიადე გახდავარ...

საერთოდ, მე თანამედროვე პანის ნაირსახეობა ვარ, იმ პანისა, რომელსაც პარიზი უეჭველად კლავს...“.

ცოტა ხნით სიმშვიდე ივანებს. მერმე კვლავ ეძაღება ავად-
მყოფობა. მხოლოდ კაზადისს შეუძლია მისი შვედა კაზადისი ჟუ-
ნევის მახლობლად, შანპედში გზავნის. შანპედი „დივონზე უფრო
თბილი ადგილია“. იქ გის სიცივისაგან აკანკალებს. იგი მთი-
თსოვს, ცეცხლი დაუნთონ სასტუმრო „ბო სეჟურში“.

მოპასანი ოგიუსტ დორშენს ხვდება. კაზადისმა საიდუმლოდ
გააფრთხილა პოეტი, მანდ მოპასანი ჩამოდისო:

— შანპედში მოემგზავრება, რათა დარწმუნდეს, რომ თქვენ-
სავით მხოლოდ და მხოლოდ ნევრასტენია სჭირს. უთხარით, აქ
მკურნალობამ მარგო-თქო. ისე კი სუდ სხვაგვარი ავადმყოფობა
აქვს. ამაში მადე თვითონვე დარწმუნდებით.

თავდაპირველად მოპასანი ფრიად მშვიდი ჩანს. მაგრამ ცოტა
ხნის მერე უცნაურ შთაბეჭდილებას ახდენს თავის კოდეგაზე. კა-
ზადისი მართალი გამოდვა, როცა იგი გააფრთხიდა.

— დივონიდან ჩამოვდი. იქიდან წყადდილობას გამოვვინდი.
ტბიდან გადმოსულმა წყადმა სახლები სანახევროდ დაფარა.

მოპასანი ხედში ჯოხს ატრიალებს, თან დორშენს ერთ ამბავს
უყვება, თუმცა ამ უკანასკნელს ერთი სიტყვა აღარ სჯერა მისი:

— აი, ამ ჯოხით ვიგერიებდი ერთხედ სამ სუტენიორს, რომ-
ლებიც წინიდან დამესხნენ, და სამ ცოფიან ძაღლს, უკნიდან რომ
მებდლენენ.

გი თვადს უპაჭუნებს დორშენს და ზურგზე მეგობრულად უთა-
თუნებს ხელს: ჟენევაში ერთი კოხტა ქალიშვიდი შემხვდაო.

— პაწაწა ქალი აეგეთი, ჩემო კარგო!.. მეც, გაგისხარა,
ბრწყინვადე ვიყავ, სუდ მთლად გამოვჯანსაღდი იცით, ჟენევაში
ბატონმა როტშიდრმა მიმიღო. დიდმა როტშიდრმა!

მის ნათქვამში დაუჯერებელი არაფერი გახდავთ. ბარონმა ედ-
მონ როტშიდრმა მართლაც მიიღო იგი ინგლისში, ვადეზდენის
ციხე-კოშკში; „მონტ-ორიოლის“ ამბავი ეპატიებინა. თლონდ
ეგაა, რა კიდოთი ამბობს ყოველივე ამას მოპასანი..

იმავე საღამოს, როცა დორშენთან ერთად სადილობს, მოპა-
სანი უკვე დადაგებულად გამოთქვამს თავის აზრებს, დაპარაკობა
„ნათლად, საოცრად ენაწყლიანად“.

იმი დღის ამბებით გაოგნებულმა დორშენმა ყველაფერი, რაც
კი საინტერესო ეჩვენა, გუდმოდგინედ ჩაიწერა. დორშენი რომ ან
ყოფიდიყო, ცოტა რამ გვეცოდინებოდა გის ტადანტის ბოლო გა-

მობრწყინებისა, რომან „ანჟელიუსისა“. „ეს არის ამბავი ქადისა, რომელიც დედა უნდა გახდეს. ქმარმა — იგი სამხედროა — ქადი დატოვა საგვარეულო ციხე-კოშკში იმ საშინელი ომის ჟამს. შობაღამეს ციხე-კოშკს პრუსიელები დაიკავებენ. რაკი ამ დაუპატიჟებელ სტუმრებს დიასახლისი ცივად მიიღებს, მომხდურნი სცემენ ორსუდ ქადს და გომურში შეაგდებენ. აქ იგი ეკლესიის ზარების რეკვისას ნამიჯაზე მოიმშობიარებს, ისევე, როგორც ქადწოდმა მარიამმა იმშობიარა ოლესლაც. ქადი ვაჟს დაბადებს — მაგრამ ან იკითხავთ, რა ვაჟიშვილია! გახეიბრებულა ბიჭუნა, დედამისი რომ უცემიათ, მაშინ მოსვლია ეს ამბავი. ფეხები აქვს მოტეხილი... გადის წლები, ბიჭი ვერ გამომრთვებულა, ოლონდ სული მისი, აღსავსე დედისადმი უსაზღვროდ ნაზი სიყვარულით, სუდ უფრო სათუთდება — თითქოსდა საიმისოდ ხდება აგრე, რა არის ბოლომდე განიცადოს თავისი არსებობის მთელი საშინელება. ანდა, ეს იქნებ იესო მოვლენია ამ ქვეყანას, რათა აღამიანებს სიხარული მიანიჭოს?... როცა წამოიზრდება და დაჭაბუკდება, მის ცხოვრებაში ქადიშვიდი შემოვა. ხეობარს დიდი და ნაზი გულის მქონე ჭაბუკის სიყვარულით უყვარს იგი, მაგრამ ვეროდეს გაუმხედს თავის გრძნობას, ქადიშვიდი კი ვერასოდეს შეძლებს მის შეყვარებას. ქადიშვიდს იმ ჭაბუკის უფროსი ძმა უყვარს — ტანმრთელი და თვადადი...“ დედა ცდილობს, ანუგეშობა ბედშავი ყმაწვილი. „ის საბრადო თავს უქნევდა და მიჰყვებოდა დედას; ოლონდ ყოვედგან, მუდამ ჟამს თან სდევდა ის საუცხოლო ჩვენება, რომედს ვეროდეს მიეახლებოდა, — ჩვენება ყმაწვილი ქადისა... ორი საათის მანძილზე მითხრობდა ამ ამბავს მოპასაინი, და როცა თხრობა დაასრულა, იგი ტიროდა...“

ამ იღბლიანი შემთხვევის წყარობით საშუალება, მოგვეცა, გავცნობოდით რომანისტის ჩანაფიქრს.

დაუმთავრებელი „ანჟელიუსის“ ფრაგმენტი „რევიუ დე პარიში“ გამოქვეყნდა 1895 წლის 1 აპრილს. ეს ფრაგმენტი, გამოცხატული განწყობის მიხედვით, ძალიან ახლოს იყო „მარტოაზუდ ფიფისთან“.

აქვე მოვიტანთ ერმინას მიერ მონათხრობ ნაწყვეტს. ასადგაზრდა გრაფის ცოლი ვაჟიშვიდთან შედის იმ ოთახში, რომელიც გერმანელებს დაუკავებიათ:

„ — ტკვენ ამ ციხე-კოშკის პატრონი?

გადამთიელის თავხედურ მისაღმებას ქაღმა არ უპასუხა, მხოლოდ „ღიახო“, მიუგო ისე ცივად, რომ იქ დამსწრეთ ქაღს მზერა მოაციდეს და უფროსს შეამტერდნენ.

უფროსს ეს ამბავი აინუნშიც არ ჩაუგდია, იგი განავრძობდა:

— რამტონი კაცი ხართ აქ?

— სამი ძველი მსახური მყავს, სამი დედაკაცი და სამიც მო-
ჯამაგირე.

— სად არის ტკვენი კმარი? რას აკეთებს?

ქაღმა მამაცურად მიუგო:

— ისიც თქვენსავით ჯარისკაცია, იბრძვის.

ოფიცერი უდიერად შეედავა:

— მაშ ის დამარცხებული ყოფილა.

ესა თქვა და არონობდა.

ასევე არონობდა ორი თუ სამი ოფიცერი, ოღონდ უკვე თავ-
თავისებურად, ტევეტონთა მხიარულებას რომ სჩვევია, იმგვარ
ყიდიაზე. დანარჩენები დუმდნენ, გულად ფრანგ ქაღს უცქერდნენ.

მაშინ ქაღმა გამომწვევად და უშიშრად შეხედა უფროსს და
ასე უთხრა:

— ბატონო, თქვენ ჯენტლმენი არ ყოფილხართ, რაკი თავს
უფლებას აძლევთ, შეურაცხყოფა მიაყენოთ ქაღს საკუთარ სახელში.

ხანგრძლივი, დაძაბული, შემზარავი სიჩუმე ჩამოვარდა. გერ-
მანელი სადღაფონი აღუშფოთებელი ჩანდა, კვდავ აგდებულად
იცილობდა, იმ კაცის იერი ედო, ვინაც აქაურობის ბატონ-პატ-
რონი გახდდათ და, რაც მოეპრიანებოდა, იმას გააკეთებდა.

— არაპერიც, — თქვა მან, — ვინა ტკვა, საკუტარ სახელში ხართ,
ტკვენ ჩვენტან ხართ. საპრანგეთში არავინ აგარ არის საკუტარ
სახელში.

ისევე ახორხოცდა დიდად ნაამები და კიდევ უფრო გაზუღუქე-
ბული, ეს რა ეჭვიმიუტანელი და განსაცვიფრებელი ჭეშმარიტება
წარმოუთქვითო.

სასოწარკვეთილმა ქაღმა ასე უთხრა:

— ძადაღობა ჯერ კიდევ როდი ნიშნავს უფლებას. ეს დანაშა-
ულია, თქვენ ისევე ხართ თქვენ სახელში, როგორც ის თაღლითი,
რომიელსაც ბინა გაუძარცვავს.

პრუსიელს თვალები ბრაზით აენტო.

— მე გიჩვენებთ ტკვენ, ხართ ტუ არა საკუტარ სახელში. მე

ტყვენ გიბრძანებთ, დატოვოთ ეს სახლი, ანდა აქედან გაგაგ-
დებთ.

ამ ბრახიანი, მკვასხე და გამყინავი ხმის გაგონებისას პატარა
ანრიმ, რომელიც თავდაპირველად უფრო შეცბუნებული ჩანდა
უცხო ხადსის დანახვით, ვიდრე შეშინებული, საცოდავად შეჰ-
ყვირა.

ბავშვი ამიტირდაო, გრაფის ცოდმა მთლად თავგზა დაკარგა.
ეგ ოხრები რა მხეცობას არ ჩაიდენენო, ჩემს ბიჭს რამე არ და-
მართონო, ამ ფიქრისაგან ისე აფორიაქდა, ერთბაშად გიჟურმა
სურვილმა აიტანა, სადმე გაქცეულიყო, ნებისმიერ სოფელურ ქოხნა
შეჰხიზნებოდა. ხომ აძევენებენ. მით უკეთესი!..“

თქმა არ უნდა, ეს იგივე „მადმუაზედ ფიფია“ — ოლონდ რა-
რიგ აზის ამ ამბავს მელოდრამატულობის ბეჭედი! თუმცაღა, აქ-
აც კი იგრძნობა წმინდა მოპასანისეული განწყობილება: „სულიცა
და სხეულიც ერთიანად დაზრობოდა, და ამ ფიზიკურ დაღდილობას
ზედ ერთვოდა ნაღვედი იმ საზარედი კატისტროფის გამო, რაც
თავს დასტყდომოდა სამშობლოს“. ამრიგად, ამ უკანასკნელადაც
თავის ცხოვრებას დასახიჩრებულ სამშობლოსთან აიგივებდა.
ცხოვრება რომანის გმირისა ისევე გაუთედავს გერმანედი ოფი-
ცრის ჩექმას, როგორც თავად მოპასანის ცხოვრება გააუკუღ-
მართა ომში საფრანგეთის დამარცხებამ. ხეიბარი საკუთარი ძმის
ეგლიზმის მსხვერპდი ხდება. აქ ისმის „პიერი და ჟანის“ გამო-
ძახილი! „ანჟედიუსში“ თავმოყრიდი ვახდავთ მოპასანის თითქ-
მის ყვედა ძირითადი თემა: ფეხმძიმე გმირი ქაღი, აზნაურულ
წარმოშობა, სიცივე, სიკვდილის შიში, ოკუპანტების სიძულვი-
დი, ნორმანდია... უკანასკნელ ძად-ლონეს ძაბავს ვი, რათა რომა-
ნი დაასრულოს. „გამომსახველობის რა უნარიც გამაჩნია, შევეც-
დები, „ანჟედიუსში“ ჩავაქსოვო მთლიანად... ჩინებული სამუშაო
განწყობილება მაქვს... ეს იქნება ჩემი კარიერის გვირგვინი;
დანწმუნებული ვარ, რომანის ღირსებები ისეთ აღტყინებას მოჰ-
გვრის ხედოვნებასთან წიღნაყარ მკითხველს, რომ ის უნებურად
იტყვის გუნებაში: რომანისეული სამყარო გადაშედიდა ჩემს თვად-
წინ თუ თავად სინამდვიდე?“

იმავე საღამოს, ვიდრე მოპასანი დაშორებოდე მისი ნაამ-
ბობით მოხიბლულ ცოდ-ქმარ ღორშენებს, იგი პირქუშად განა-
ცხადებს: „აი, რომან „ანჟედიუსის“ პირველი ორმოცდაათი გვერ-

დო. წიგნიწადის განმავლობაში ერთი სტრიქონით მეტი ვერ დავ-
წერე. თუ სამ თვეში ვერ დავამთავრე ეს წიგნი, თავს მოვიკ-
დავ“.

პირველად დაითქვა მოპასანმა ვადა.

ეს იყო 1891 წლის აგვისტოში.

გადაწყვეტილებას იმავე წლის დეკემბერში მიიღებს.

„რევიუ დე პარიში“ გამოქვეყნებულ ნაწყვეტში კვლავ ვდის-
დება „დამნაშავე ლმერთის“ თემა. ხსენებული თემა ჯერ კიდევ
პოტოცკაიასადმი მიწერილ წერილებში იჩენდა თავს. მხატვარ-
ბერტენი რომან „სიკვდილივით ძლიერიდან“ ერთგან ასე შესძა-
ხებს: „ოჰ, ვინც. ეს არსებობა გამოიგონა და ადამიანები შექმნა,
ან ბრმა იყო, ანდა ბრადეული“!

და, აჰა, ყველაფერი ბოლომდე ითქვა: „მარადი მკვლედი, იგა-
ტკება ადამიანთა გაჩენით, ოლონდ მხოლოდ იმიტომ ტკება,
რომ იმ მასადას დაიგულებს, რისი განადგურებაც შემდგომ შეიძ-
ლება. ადამიანების შექმნის კვალბაზე კვლავ და კვლავ განაახ-
ლებს კაცთა მომსრველ ამ თავის საქმიანობას. მარადი მწარმოე-
ბედი გვამებისა და სასაფლაოთა მომმარაგებედი, იგი ერთობა,
როცა თესღს ჩააგებს და სიცოცხლის ყლორტს აღმოაცენებს, ეს
კი მხოლოდ იმისთვის სჭირდება, რომ მოიკლას ჟინი განადგუ-
რებისა“.

მოპასანის, ამ „კანგადაშვდეპიდი ადამიანის“ რწმენით, ლმერ-
თი იმად ქმნის, რა არის წინასწარ დატკებს შემდგომი განადგუ-
რებით. მწერადი შეჩვენებას უთვლის არსთა გამრიგეს, რომედ-
მაც წარყვნა სიყვარული. ლმერთი მოპასანს ოდენ ბოროტებად
ესახვის.

„იცი, რანაირად მყავს ლმერთი წარმოდგენიდი? — ამბობს
იგი. — ჩვენდა უცნობ უზარმაზარ მანაყოფიერებელ ორგანოჯ,
თესღს მიდიარდობით სამყაროში რომ მიმოაბნევს, თითქოს გი-
განტური თევზი იყოს, რომედიც ქვირითს მხოლოდ თვითონ ყრის
ზღვაში. იგი ქმნის, რადგან ამგვარია მისი ღვთაებრივი დანიშ-
ნულება, ოლონდ თავადვე არ უწყის, რას ჩადის; მისი ნაყოფიე-
რება უაზროა... ადამიანისეული აზრი რაღაც ბედნიერი შემთხვე-
ვითობაა ამ მის შემოქმედებით საქმიანობაში, წვრიდმანი, წარ-

მაჟადი, ვაუთუადისწინებელი შემთხვევითობა, რასაც დედამიწას-
თან ერთად გაქრობა უწყევია“.

რა თქმა უნდა, ამ რეკლამას რომანისტი თავის გმირს რობერ
დუ სადენს წარმოაბამეციებს. ოღონდ აქ თავად გის ხმა
ჟღერს!

„სრვას დანატრული ეს მკვდელი არსებებს მხოლოდ იმად აწ-
ენს, რა არის, მერმე მოსკოს, დაასანიჩროს, ტანჯვა-წვალებისა-
თვის გაწიროს, ათასნაირი სნეულებით გვემოს ისინი. ამგვარა
შემზარავი შრომით გარაუდ ამ დაუცხრომედ მმუსვრედს დასვე-
ნება არა სჩვევია. მან მოიგონა ქოლერა, შავი ქირი, ტიფი —
სხეულის გამომღრღნელი ყოველგვარი მიკრობი, მან შექმნა მტა-
ცებენი, რომედნიც თავიანთ სუსტ თანამოქმედთ სასდავენ“.

ვისთვის არის, მოპასანის აზრით, ეს დედაქონა განკუთვნი-
ლი? ვინ არის სიცოცხლით კმაყოფილი ამ მზისქვეშეთში? ცხო-
ველებია კმაყოფილი! „მხოლოდ ცხოველებმა არა უწყვიან რა იმ
სიხასტიკისა, რადგან ვერ ხვდებიან სიკვდილს, რაიც ჩვენსავით
ემუქრებათ“.

გალიზიანებული, გუდფიცხი მოპასანი დაკიდარაბას ტენის
ტაბდლოტთან და წაეჩხუბება მკურნად ექიმს, რომელმაც აუკრძა-
და ყინულივით ცივი შხაპის მიღება. კვდავ იდტვის იგი. მისა
თავშესაფარი, როგორც ყოველთვის, ამჯერადაც კანია. 30 სექ-
ტემბერს დონას უდებუმა: „თავს ჩინებულად ვკრძნობ. კანია
აღარ მეშინია, დასეირნობ ზღვაზე, საუცხოო რამ არის. აქ 10-
მდე დავრჩები, მერმე პარიზს წავად, ერთ სამ კვირას მაღად სა-
ზოგადოებაში ვიტრიალებ, იქაურ ცხოვრებას ვიგემებ, ამით
ჩემს თავს მუშაობისათვის შევამზადებ“. ორი კვირის წინ კი
თავის მოკვდაზე ფიქრობდა. ახდა გამოიმჯობინდა, თუმიცალა ცო-
ტა ხნით. მადე ბოკადორის ქუჩაზე განცდილმა „ენით გამოლუთ-
ქმედმა“ მღედვარებამ, რის თაობაზეც ფრანსუა დაპარაკობს, კვდაე
დასცა იგი. ექიმებმა — კაზადისმა, ვრანშემ და დეჟერინმა — ისე
კანში წარგზავნეს.

იმ შემოდგომაზე რუსთა ერთი ოჯახი დასახლდა სომიერში.
მათი ქადიშვილი¹ მოპასანით ისევე აღტაცებული გახლდა, რო-

¹ დაპარაკობა დ. ზოგდანოვაზე, მდიდარი რუსული ოჯახიდან გამოსული ქალი-
შვილები; ეს ოჯახი ეროსანს საღირანგოში ცხოვრობდა.

გორც შიღერღო დე დაკღოთი. მარია ბაშვირცევას მსგავსად, ისიც წერიღსა სწერს სახედმობხვეჭიდ მწერადს. მოპასანი პასუხს უგზავნის პარიზიდან 18 ოქტომბერს, თუმიცა თავს უქეიფოღ გრძნობს და დეპრესიითაც არის შეპყრობიდი.

„მადმუაზედ,

ჩემთვის ძადიან ადვიღია, დავაკმაყოფიღო თქვენი ცნობისმოყვარეობა, გაცნობოთ ზოგი რამ ჩემს შესახებ, რისი გავებაც თქვენ გწადიათ; თანაც თქვენი წერიდი ისეთი საინტერესო და ორიგინადღურია, ძადუნებურად მძღევს სურვიდი, თსოვნა შეგისრულოთ. ჯერ ერთი, გაახდებთ ამ ფოტოსურათს, შარშან გადავადღე ნიცაში. 41 წღისა ვარ და, თავადღე ნახვოთ, თქვენზე გაციღღებით უფროსი, თქვენ ხომ ასაკი შემატყობიღეთ.

რაც შეეხება დანარჩენ კითხვებს, თქვენ რომ გაინტერესებთ, მათზე სურ უბრადღო გიპასუხებოთ.

ერთი კვირის შემდეგ კანში დავბრუნღები, ზამთრის გატარებას იქ ვაპირებ, ვიცხოვრებ გრასის ქუჩაზე, შადე დე დ'იზერიში.

იახტა „დამაზი მეგობარი“ ანტიბის ნავსადგურში მეღოღება. გამოგოღყღებით, მადმუაზედ, ცნობისწადიღადღძრუდი და დატყვევებული გახდავართ“.

იმეღგაცრუებუღმა ქადიშვიღმა გის გადაკრუდი სიტყვა იხამუშა. გი განუმარტავს, ზოგი მცდარი წარმოღგენა შეგქმნიათო, და ამ მიწერ-მოწერისას გატყეპნიდი ბიდიკს მიჰყვება: „მეგონა, გინღღათ ჩემი ცნობისწადიდი აღგეძრათ, ასე მოქცეულან თქვენამეღ ბევრნი, ისინი, ვინც ჩემთვის უცნობი დარჩენიღა. ვცდიღობ, რაც შეიძღება ნათედი პასუხი გავცეთ ყოვედი მუხნოყ მიხეღვით, რათა უყმური კაცის შთაბეჭდიღება არ მოვახდინო. ცხოვრებაში არა ვარ მაგნიირი თვისებისა; ადბათ, ისეთი კაცი არ მოიძებნება, ჩეღზე ნაკღებად უყმური იყოს. მაგრამ, უწინარეს ყოვეღისა, მე დამკვირვებედი ვარ და თვადს ვადღევნებ იმას, რაც თავს მაქცევიღებს. ყვედაფერს, რაც უმნიშვნეღოღ მეჩვენება, ზრდიღობიანად თავს ვარიღებ“.

ქადიშვიდი კვღავინღებურად უკმაყოფიღოა. ამჯერად გი მიმოწერას წყვეტის, შადე დე დ'იზერიდან ასე უპასუხებს: „ეს არის უკანასკნედი წერიდი, რომეღსაც ჩემგან მიიღებოთ... თქვენმა გულუბრყვიღო შეკითხვებმა სწორედ გამაოცა. მე ვცდიღობ, არავის

დავანახო ჩემი ცხოვრება, და არც არავინ იცის ჩემი ასაკად-დასაკადი. მე სკეპტიკოსი, განდეგილი და ვედური ვარ.

ვმუშაობ — ევაა და ეგ. მარტოდ რომ ვიყო, ამისთვის მომთაბარე ცხოვრებას ვეწევი, მხოლოდ დედაჩემმა იცის, როდის, სად ვიმყოფები“.

ეს გახდავთ წრფელად დახატული გის უკანასკნელი ავტობიოგრაფი. „ჩემი ამბისა არავინ არაფერი იცის. პარიზში მე რიგ-იან კაცად ვითვლები... კავშირი გავწყვიტე ყველა მწერალთან, რომელიც სრულიად მოკლებულნი არიან ფანტაზიას, წარმოსახვითა უნარს, და ყოველ კაცს იმისთვის უთვალთვლებენ, როგორმე თავიანთი რომანების პროტოტიპად გამოიყენონ. ჟურნალისტებს ფებს არ ვადგმევინებ ჩემი კარის ზღურბლზე. მათ გადაჭრით ავუკრძადე, რამე დაწერონ ჩემზე ან ჩემს ცხოვრებაზე... ნებას ვრთავ, მხოლოდ ჩემს წიგნებზე ილაპარაკონ“.

რაკი სიმბიოზული ქაღიშვილი მუსიაზე მიანიშნებს, მას უფრო რბილად ეპყრობოდითო, გი უხსნის: „მადმუაზედ ბაშკირცევას პასუხი გავუგზავნე, ეგ მართალია, ოღონდ მისი გაცნობა არ მომინდომებია. მან მომწერა, ჩემსას მივალწევო. მაშინ ავდექი და აფრიკაში გავემგზავრე. მას კი შევეუთვადე, ჩემდათავად ეს მიმწერაც მიკმარებია-მეთქი...“.

კვლავ მივუბრუნდეთ რომან „ანჟელიუსს“; რა ბედი ეწია მას? მოპასუხი იცის, აწ უკვე აღარ უნდა ჰქონდეს რისიმე იმედო, ბოლომდე ველარ განახორციელებს ჩანაფიქრს. და იგი არ გადავა საკუთარი თავისადმი მიცემულ სიტყვას.

7

ბადდები ყმუიან. — შობის მორავ დღე: ბასიბინება ბრასის შოჩაზე. — სამედიცინო დასკვნა. — შთამომავლობითი სენი. — 1892 წლის პირველი დღე. — ბოლო აქტი. — თვითმკვდელობა „ზრდილობის წესების დამცემი“. შობილიზაცია. — დორას ბადაწყვეტილება. — ნაიფისაგრომთან

„კანში, მთლად სამხრეთ მხარეს, ქარებისაგან ყოველმხრივ დაცული საუცხოო სახლი ვიქირავე... სანაპიროზე დვას, შუაგულ ად-

გიდას, შენობებით გარშემორტყმული. ჩემი რომ იყოს, სათბურას დავარქმევდი...“ შეიძლება წარმოვიდგინოთ, რა შევებას იგრძნობდა მოპასვანი ამ პატარა, მყუდრო სასაღვთისოში.

ღიმიელს სულ უფრო იშვიათად ნახავს გის სახეზე კაცი. 1891 წლის ოქტომბერში ინგლისელი წიგნით მოვაჭრე ატყობინებს, ავარის გამომცემლობის მიერ გამოშვებული „ტედრის საროსკიპო“ მთლიანად გაყიდულია. მოპასვანი სასამართლოს აღმასრულებლის მეშვეობით დაადგენს, გამომცემლობის საწყობში ეს წიგნი მართლაც არც ერთი ცალი აღარ მოიძვევა. გის ვეჭიერი დაჟინებით ითხოვს, გამომცემლობამ, სულ ცოტა, ორმოცდაათი ცალი წიგნი გამოუდევდ მარაგად იქონიოს. მოპასვანი მოითხოვს, ვიქტორ ავარმა ზარადი აუნაზღაუროს. მწერადსა და გამომცემელს შორის ერთობ ცხარე ახსნა-განმარტება იმართება. აგერ კიდევ ასადი უსიამოვნო ამბავი! ამერიკულ გაზეთს „სტარს“ მოთხრობა „მემკვიდრეობის“ მიხედვით კაიხედა რომანი გამოუცხვია და გამოუქვეყნებია, თანაც გამოუქვეყნებია მწერლის სახელით, ისე, რომ მოპასვანისათვის არც არაფერი უკითხავს. ეს იმ დეპეშია წყადლობით ვიცით, რომელიც გის დედისათვის გაუგზავნია პარიზიდან 1891 წლის 19 ოქტომბერს.

„ისევე აცივდა. დროა, თავს ვუშველო, პარასკევს ან შაბათს გავემგზავრები. სასწრაფოდ გამომიგზავნე ნიუ-იორკის გაზეთი „სტარი“. მაგათ სამართალში მივცემი“.

ყვედგან, საცა კი ხედი მიუწვდება, სასამართლო დავას წამოიწყებს, სარჩელს წარადგენს, საჩივრებს წერს. ყვედას და ყვედაფერს თათხავს. როცა თავის იახტაზეა, ტადლებს აგინებს. ახად ბინაში დამკვიდრებულს უცებ განდიდების მანია შეიპყრობს. „რამდენჯერ გთხოვეთ, ფრანსუა, „ბატონი გრაფი“ დამიძახეთ-მეთქი“.

ერთი ახირებული აზრი აეკვიატება: ასე ჰგონია, ყვედგან მავნე მარიდები გამჯდარაო. „გუშინ ცოტა უკეთ ვგრძნობდი თავს და იმიტომ მოგწერეთ ის დამამშვიდებელი წერილი. ამის მერე საშინელი ღამე გავატარე: ტვინის აშდილობა მტანჯავდა; გაუძღლისი ტკივილისაგან მიყრჟოდავდა ტვინი. ოფდი ისე ჩამომდიოდა შუბლზე, რუ რომ გინახავს, ამ დიდას დავეცი და ამის წინათ ჩემს ბალში (sic). ერთ კვინაში 10 კილო დავიკედი“.

აქ მარტო პუნქტუაცია როდია დარღვეული. ხელს ველარ იც-

ნობ, ისეა შეცვლილი. მოიკოჭდებს სინტაქსი... ოღონდ სტილს მაინც ახდაეს სისასტიკენარევი სიღამაზე!

„როცა ამ წერილს გწერთ შუბლზე ოფლი მასხამს, გონება კი რაღაც უზირო სიტყვებს მიკარნახებს. აქაური ჰაერი მარიდითაა გაჯერებული და უთუოდ ეს არის გაუარესების მიზეზი იმიტომ რომ, რაც აქ ჩამოვფედი მას აქეთ ავადმყოფობა დღითი დღე უფრო და უფრო მეძადება, მე ვგრძნობ ჩემი მარიდიანი სუნთქვაა მიზეზი, მიზეზი (?), რის გამოც სუდ უფრო მეტად მიძღიერდება ტვინის მოშდილობა.

დარენბერს ვკითხე ამორეცხვით გამოწვეული ტვინის გათხედება ხომ არ არის-მეთქი ეს ამბავი. მითხრა, ვიჟი ასეთ გათხედებას ვერასოდეს ხვდებათ, თქვენ კი ცხადად გრძნობთ ამას და ხსნიით კიდეც თქვენს მდგომარეობას. ამორეცხვა რომ დამიწყეს, იმის მესამე დღიდან დამჩემდა ეს ტკივილები. პარიში, წამოსვლის წინ, თავს უკეთესად ვგრძნობდი. აქ კი ყველაფერი მადახდა დამრია ხედი“. ტვინის გადაყების აკვიატებული აზრად ამკარა ბოლვად იქცევა: „გუშინ დავრწმუნდი, — საზიზლარი ტანჯვის დღე გამოვიარე გუშინ — რომ ჩემს სხეულს, ტყავსაც და ხორცსაც, მარიდები გასჯდომია... ხან რა მაწუხებს, ხან რა, ან, უკეთ რომ ვთქვა, საშინელი ტკივილები მეწყება, თუ კი რამე ჩემს კუჭში მოხვდა... ნერწყვი აღარა მაქვს პირში — მარიდებმა გამომიშრო — რაღაც საზიზლარი, მარიდიანი წადა თუ გადმომედინება ტურებზე... მე მგონი ეს აგონიის დასაწყისია... თავისე ძდიერ მტკივა ხოდმე, ორივე ხელს ვიჭერ ზედ, ასე მგონია, მიცვალებულის თავი თუა-მეთქი...“.

საკვირველ სახეებს ბადებს მისი ავადმყოფური წარმოსახვა. „აყმუვდებული ძაღლი ზედმიწევნით ზუსტად გამოხატავს ჩემს ყოფას. ძაღლის ყმუიდი, მყეფარის ნაღვიდანი ჩივიდი არავისადმი არ არის მიმართული; უბრადოდ ვოდების სმა გაისმის ღამეულ სივრცეში — ნეტავ მეც ამომაკენესებინა ასე... იმათებური კენესა რომ შემეძლოს, წავიდოდი სადმე ტრიად მინდორში, ანდა უღრან ტყეში და იქ საათობით ვიყმუვდებდი წყვიდადს შეფარებული“. მოპასანს იქვე დასკვნა გამოაქვს: „გონებრივად გამოფიტულს, ოღონდ ჯერ კიდეც ცოცხადს, წერა აღარ შემიძლია. თვადზე თითქოს დიბრი გადამიკრა. ეს ჩემი ცხოვრების კრახია“.

მაშინ იგი თავის გადაწყვეტილებას მიუბრუნდება. არა, გიჟად

ან მოკვდება. მანამდე მოუღებს თავის თავს ბოლოს. მაგრამ როდის უნდა ქნას ეს? ნაადრევად სიცოცხლის მოსწრაფება უგუნურება იქნებოდა. ყოველგვარი შესაძლებლობა წინასწარ უნდა გაიანგარიშოს. არადა, ვაითუ „მეტისმეტად გვიან“ გადაიხსოს მიჯნა: საღმა ჭკუამ შეიძლება უღადატოს. ბატონ კოდეს სწერს: „ვკვდები და ეგაა. კიდევ ორ დღეს თუ გავატან. ხედი მოჰკიდეთ ჩემს საქმეებს და კავშირი დაამყარეთ ბატონ კოდესთან, ჩემი ნოტარიუსთან კანში. ამ სადამს რომ გითვლით, გამოსათხოვარი საღამია... სიგიჟე მომერია, სიკვდილიც შორს აღარაა ჩემი გონება სისუღედეს რომავს. მშვიდობით, მეგობარო, მეტს ველან გნახავთ“.

მოპასვანი თავის რევოლვერს სინჯავს. „დედაჩემი ვერ გადაიტანს ამ ამბავს. მაგრამ, განა უკეთესი დღე დაადგება, თუ შეიტყობს, საგიჟეში მოუთავსებიათო?“ „შენა ხარ გიჟი ჩვენს ოჯახში, შენა? არა, არა, ოღონდ ერვეს ბედი ნუ!“

1891 წლის ნაშობვეს მოპასვანი ქადაქში გადის, თავს თითქმის ჯანმრთედად გრძნობს. ნედ-ნედა მისეირნობს გრასის გზაზე, წყნარი საღამოთი ტკბება. მაგრამ მადე უკან ბრუნდება და ფრანსუა ხედავს, მკვდრის ფერი დასდებია, სახე უთრთის და ერთიან შეშლია...

— ვსეირნობდი, ფრანსუა. ეკდესიისკენ გავიარე, ნავსადგურამდე მივედი. ვნახე „ღამაში მეგობარი“. სასაფლაოს მოსახვევთან მოჩვენება შემხვდა. შევშინდი. იცით, შიში რა არის?

— დიახ, მესიე, დიახ...

— არა, ან გეცოდინება!

ურუმარი შიში. ფანტასტიკური. მიღმური. განა ის, ჯარისკაცური შიში, რაიც არაერთგზის გაუანადიშებია: „შიში ეს არის სურის რალაცნაირი რღვევა... ნამდვიდი შიში თითქოსდა დიდი ხნის წარსულის მოღანდებურ საშინელებათა მოგონებაა... იმ კაცმა, ვისაც მოჩვენებებისა სჯერა და ლამით აჩრდილი წარმოდგება თვადწინ, იცის, რას ნიშნავს განიცადლო უსაზღვრო, საზარელზე უსაზარდესი შიში“.

მაგრამ ეს ჯერ კიდევ ათი წლის წინათ დაწერა.

— ეგ მოჩვენება, ფრანსუა, უარესი რამ იყო... ეგ იყო....

უძრავი, თითქოსდა მინანქარგადაკრული თვალები გაშტერებია, შიგ მკრთალი შუქი უკრთის.

— ეგ თვით მე ვიყავი

სული ესუთება, თვალებში ძრწოდა ჩასდგომია.

— მომიახლოვდა, თქმით კი არაფერი უთქვამს... ეგ კია, ოხრები ზიზღით აიჩქრა. ვძუღვარ მასს.. ფრანსუა, არ დაგავიწყდეთ, ყველა ფანჯარა დახუროთ, კარი კიდევ, ვასალები ორჯერ გადაატრიადეთ და ისე ჩაკეტეთ.

კარგა ხანს დუმილი სუფევს. მერე კვლავ ადაპარაკდება ყრუ ხმით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წარმოთქვამს სიტყვებს:

— ფრანსუა, თქვენ გჯერათ მოჩვენებებისა?

— მე... მე არ ვიცი, მესიე...

— მეც ეგრე ვარ, ფრანსუა, მეც ეგრე ვარ საშინელებაც ეგა, მოჩვენებებისა არა მჯერა. ვიცი, რომ ეს ჰადუცინაციაა. ვიცი, რომ ეს ყველაფერი ჩემშივე ბუდობს!

სიცოცხლის ბოლო ხანებში მოპასანს არაერთხელ უამბნია — ამ ამბის თხრობისას უნებურად ბაძვდა ხოლმე ტრაბახა სტუდენტ-მედიკოს კილოს — როგორ შეეყარა სენი ოცი წლის ყმაწვილს „მომხიბლავი ყიყინასაგან“. აღბათ, ეს იქნებოდა ბუზუნას რომელიმე დობილი, ანდა შესაძლოა თავად ბუზუნა ყოფილიყო. ამრიგად, თუ ამ ცნობას ვენდობით, გის სენი შეპყრია 1871 და 1876 წლებს შუა. ექიმი საბურო 1876 წელს ასახელებს, თანაც აზუსტებს: „ათაშანგის პირველადი ნიშნები 1877 წლის იანვარსა თუ თებერვალში გამოაჩნდა; დასნეულებით კი 1876 წლის დეკემბერში დასნეულებულა“. ექიმი დაკასანიც ამავე აზრს გამოთქვამს; იგი მიუთითებს, ათაშანგი 1875—1878 წლებში ძაღზე ფეხმოკიდებული იყო ევროპაში. მოპასანს რომ თმა სცვიოდა, ამ სენის გამოვლენად მიიჩნევს.

სხვადასხვაგვარ მიზეზს ასახელებდნენ, რამაც დამაზი მეგობარი ბოლოს და ბოლოს დალუპა; სპიროქეტის, შთამომავლობით სენს, გადალდას, რაზეც დოქტორი მაჟიტო მიუთითებდა, სამედიცინო დასკვნათა მცდარობას, და ბოლოს, ნარკოტიკულ ნივთიერებათა — მეტადრე ეთერის — უზომოდ გამოყენებას. ეს მიდრეკილება შთამომავლობითი ჩანს. ღორამ ჯერ კიდევ 1892 წელს აღიარა თავისი სუსტი მხარი: „დავბერდი და ძადიან დავაავადმყოფდა,

ნარკოტიკები კიდევ, რასაც ჭიქებით ვსვამ, საბოლოოდ მიჩნუნ-
გებს შეხსიერებას“. ღორა გაცილებით უფრო ადრე იყენებდა ნარ-
კოტიკულ საშუალებებს, ვიდრე ვაჟიშვილის ავონიას მოესწრე-
ბოდა.

1891 წლის 27 დეკემბერს, საუზმობისას, მოპასანს უცებ საჭ-
მელი გადასცდა და სვედა აუტყდა.

— თევზის ფიდე ფიდტვებში მომხვდა!

ერთი საათის შემდეგ გი „ღამაზ მეგობარზე“ ზის და იახტა
ნაპირს შორდება, მაგრამ ხანმოკლე გასეირნების შემდეგ უკანვე
მოადგება ნაპირს: ფეხებგაშეშებული გი გაჭირვებით გადმოღის
იახტიდან.

28 დეკემბერს გი მდუმარედ საუზმობს ნიცაში დედასთან ერ-
თად, პატარა სიმონასაც კი ვერ მოუხერხებია მისი გამხიარუ-
ლება. მეორე დღეს, ნაშუადღევს, ექიმში დარენბერი მოღის მის
სანახავად. გი თავის სააბაზანო ოთახში იღებს ექიმს. ფრანსუ-
ას მათი სიცილი მოესმის. მაგრამ როცა ფრანსუა გაცილებს
დარენბერს და ბაღში გაჰყვება, შემოფოთებული ექიმის ეტყვის:

— თქვენი პატრონი ფიზიკურად ფრიად მაგარია, მაგრამ სნე-
ულება ტვინს ჩასჭიდებია... არადა, ეს-ეს არის მიაბობდა ტუ-
ნისში მოგზაურობის ამბავს, უამრავ სახედსა თუ თარიღს სულ
იოლად მისახედებდა!

30 დეკემბერს გი ვედოსიპედით მიღის ინჟინერ მიუტერზის
სანახავად. დიდხანს საუბრობენ იახტა „ღამაზი მეგობრის“ შე-
კეთების თაობაზე; გი ინჟინერს სთხოვს, სვად შადე დე დ'იზერ-
ში მეწვიეთო საუზმეზე. მიუტერზს უჩვეულო არაფერი შეუნიშ-
ნავს მოპასანისთვის.

მაგრამ 31 დეკემბერს, საუზმეზე, გის თვადები დაწითლებული
აქვს და აქეთ-იქით გაუბრბის. სასტუმრო ოთახში იგი უხმოდ და-
ვარდება ტახტზე. „მინც წამოდგა და სუფრასთან მოვიდა, —
გვიმოწმებს ფრანსუა. — საჭმელს ოდნავ დააკარა პირი, ბოლიში
მოიხადა და გავიდა“.

1892 წლის 1 იანვარს გი კარგ გუნებაზე აღგება, მითითებებს
გასცემს, საშუადღეოდ „ღამაზი მეგობარი“ ზღვაში გასასვდედად
მოამზადეთო. ფრანსუა ახად წვეს მიუდოცავს და ეს-ეს არის მი-
ლებულ კორესპონდენციას მიართმევს. სადარბაზო ბარათებს შო-

ჩის ადექსანდრე დიუმა-შვიდის ბარათი შეხვდება. გი ჩივის, თვა-
ლების ტკივილმა წამომიარაო, და წერილების დასტას ზანტი მოძ-
რაობით იქით გადაყრის. ამ დროს მისი მატროსები გამოეცხა-
ლებიან.

— მესიე, — ამბობს ბერნარი, — ჩვენც აგერა ვართ ეგ უქნარა
რაიმონი, რომელსაც ყველაზე დიდი ყია აქვს მთელ ამ სანაპირო-
ზე, და მე მოვედით, რათა მოგიდოცოთ... გისურვოთ ილბდიანა
და ბედნიერი წელი... ზურგის ქარი... ემაგ როსკიპს კიდევა —
ზღვასა, თავისი ახირებული ზნე მოეშაღოს. კიდევ ისა, რომ მა-
ინც გაგვეტიოს მაროკოსაკენ.

— მეც მინდოდა მეტქვა... — სიტყვას დაპრავს რაიმონი.

— აი, საოცრება! — შესძახებს ბერნარი, — წმინდა ფერეოღმი,
ამ ჩემმა სიძემ, ენა არ ამოიდგა!

— დამეხსენ ერთი... მე მინდოდა... ისა...

— წმიდაო ჰერკულესო! — გულბიდად მიმართავს მოპასანი —
გაცილებით უფრო ადვილი ყოფიდა, ისეთი სვრინვა ამოვუშვათ,
თითქოს საბერძნეთის ყველა ციკლოპი ერთად ხრიალებსო, არა?

— ჰოდა... აი... მე... ეჰ, დასწყევლოს, წმიდაო სედესტინა! ეჰ
ყია რალაც არ შემორჩილება, მეხი კი დავაყარე ჩემს თავს!

— აბა უყურე, მე ხომ შენი სათქმელიცა ვთქვი, შე ბრიყვო,
შენა! — ეუბნება ბერნარი. — ვაი სირცხვილო, შენისთანა ბედოვ-
დათს რომ გაჰყვა ჩემი და.

მოპასანს კეთილი, ბავშვური სიცილით ეცინება.

— აბა, რაიმონ, არ შედრკეთ!

— ისა... ისა... ეგ მე კი არ ვიდოცავთ, მესიე, ახად წედს...
არამედ „ღამაზი მეგობარი“, იახტა! უჰ, მოვრჩი....

მოპასანს ელიმება:

— გამდებოთ!.. ყველაფერი კოსტად გამოთქვით, რაიმონ. აჰ,
მეგობრებო, ორმოცდაათი წერილი მინისტრებისაგან, პრინციბი-
საგან, გრაფის ცოდებისაგან... ყველა ამათ ის სიტყვები მირჩევ-
ნია, ასე გაჭირვებით რომ ამოსდის რაიმონის ყიას.

გი მღედვარებას იკავებს.

— ფრანსუა, მატარებელზე არ დაგვაგვიანდეს — სომ იციო,
დუდაჩემი გვედოდება. თუ არ ჩავადთ, იფიქრებს, ავად ვარ.

ფრანსუა და მისი პატრონი 1 იანვარს ნიცას მიემგზავრე-
ბიან; იქ გი, ჩვეულებისამებრ, „რავენდში“ საუზიობს. ღორაა

ფერმკრთადი ეჩვენება იგი, გუდი უშფოთავს. თანაც რა უცნაურ რამეს დაპარაკობს მისი ვაჟიშვილი

— დედი, ისეთ აბებსა ვსვამ, ბევრ ფრიად უსიამოვნო რაშის თავიდან ამაცილებს.

ნასაუზმევს ღორა ემუდარება გის:

— ნუ წახვად, შვილო, ნუ წახვად!

ამასვე გვიმოწმებს ღორას ის სიტყვები, დომბროზიას საქალღეში რომ გვხვდება: „ყვედენაიად ვებლაუჭებოდი მას, ვევედებოდი, თავს ვაბრადებდი უმწეო ბერი ქადი... მაგრამ ის შეეპყრო ყვედასათვის გაუგებარ რაღაც აზრს. დგებოდა და მიდიოდა — მიდიოდა ლამეს თავმიცემული, დაპარაკ-დაპარაკით, აღგზნებული, შეშდიდი, ვინ იცის, საით მიდიოდა ჩემი საბრადო შვილი“

ბოლო განშორება ნიცაში მართლაც დრამატული იყო. „ოთხ საათზე, — გვიამბობს ფრანსუა, — ეტიდმა მოგვაკითხა ვაგზადში წა საყვანად“. შინ მისვლისას გი აბრეშუმის პერანგს იცვამს, მსუბუქად სადილობს — არაჟნიან ქათმის ფრთას მოწიწვინის, ვანილიან ბრინჯის სუფდეს გასინჯავს, მიწერადურ წყადს დააყოლებს.

მერმე ბოლთას სცემს სასტუმრო და სასადილო ოთახებში. ბოლთის ცემა მუშაობისას სრვევია ხოლმე. როცა ფიქრობს, მამინ. ხანდახან ისე, უმიზნოდაც იცის წინ და უკან სიარული. ახლა გადაწყვეტილებას იღებს და იმიტომ დადის აქეთ-იქით.

ფრანსუა გვირიდის ჩაის დაუყენებს, კოტოშებს დააყრის. ლამის თორმეტის ნახევარზე გი დოგინში წვება. დაახლოებით პირველის ნახევარზე, რაკი დარწმუნდება, პატრონს ჩაეძინაო, ფრანსუა ოთახიდან გამოდის და კარს ღიად ტოვებს. ფრანსუა დაწოდას აპირებს. ამ დროს კარზე ზარის რეკვის ხმა გაისმის. კამერდინერი კარს აღებს. ფოსტადირონს „აღმოსავლეთის რომედილაც ქვეყნიდან გამოგზავნილი“ დეპეშა მოუტანია. დეპეშა გამოეგზავნა ქადს, რომელსაც ტასარი თავისი პატრონის უბოროტეს მტრად თვლიდა. ამ იღუმადებით მოსიდი ქადს ბოლმამორეული ფრანსუა სიფრთხილით „ნაცრისფერთანსაცმიდიან ბანოვანს“ უწოდებს. ფრანსუა ფეხაკრეფით შედის პატრონის საძინებელ ოთახში, უახლოვდება მძინარე გის და დეპეშას სალამურ მაგიდაზე დაუდებს.

მერმე თავის ოთახში ბრუნდება და დოგინში წვება. ლამის

სამი საათი იქნებოდა, საშინელება ხმაურმა გამოაღვიძა. ხედის ფათურით მიიკვდევს ოთახში გზას, დგამს ეჯახება, ვერაფრით მიმხვდარა, რა ხდება სახლში, გეგონება, ვილაც გოლიათი შეჭრი- და პატრონის საწოლ ოთახში და იქაურობას ანგრევსო მსახური ბოლოს და ბოლოს დერეფანში გამოვარდება და რაიმონს ეძახის. მამაკაცები კიბით ზევით ავლენ და ნახავენ, კანკაღვარდნილი, დასისხლიანებული მოპასანი ამოღე ეჯაჯგურება დარაბებს, რათა ფანჯარაში გადასტეს.

ექვსი წლის წინ მოპასანმა დაწერა: „მერმე იგი კვდავ მაგი- დას მიუჯდა, შუათანა უჯრა გამოსწია, იქიდან რევოლვერი ამოი- ლო და ქალადების დასტაზე დადო, ყვედაზე განათებულ ადგი- დას. ფოდადს პრიაღი გაქქონდა, ზედ ათინათი დასთამაშებდა. ერთხანს (იგი. — ა. დ.) მთვრადივით ამღვრეული მზერით მიშტი- რებოდა რევოლვერს, შემდეგ ადგა და ბოლთის ცემას მოჰყვა.

ოთახის ერთი კუთხიდან მუორეში მიმოდიოდა და დროდადრო შედგებოდა, მაგრამ მაშინვე სიარულს გააგრძელებდა.

მერმე რევოლვერს დასწვდა, სახე საშინდად დაღმიჭა, პირი დააბჩინა და დუდა შიგ ჩაიყო, თითქოს მისი გადაყდაპვა უნდაო. რამდენიმე წამს ასე იდგა, გაუნძრევდა, თითი სასხლეტზე ეჭი- რა“.

გასაოცარი გახდავთ ეს თანხვედრა. ესეც კია, მწერლებს კარ- გად ამახსოვრდებათ ხოლმე თავიანთი ნაწერი... დამბაჩა ეღვა- რებდა მაგიდაზე. გიმ ჩახმახი დასხლიტა. ყვედაფერი უნდა დასრუ- დებულიყო, მაგრამ მხოლოდ ჩახმახის დაცემის ხმა, უბრალო გატ- კაცუნება გაისმა.

გი ხვდება, სიკვდილი მომტაცესო. საშინდად გამწარდება. რისხვისაგან გახედებული ხედს დასტაცებს ქალადის საჭრედ და- ნას და დამობს ყედი გამოიჭრას. ტკივილისაგან ყვირის, სისხლით მოთხვრიდი ფანჯარას ეცემა... მაგრამ რა იცოდა, სად ჰქონდა საკვადლები ამ მძიმე დარაბებს, როგორ უნდა გაეღო დარაბები?! მაშინ ადგება და დაეჯაჯგურება. ესმის, როგორ მოეშურებიან მისკენ. კიდევ უფრო გამწარებული ყვირის.

ვინ ამოაცადა ვაზნები რევოლვერს? ვისი წყადლობითაა, ეს აგონია რომ გრძედდება? ფრანსუას წყადობითა?! ნუჩანსუასი, ვისაც ღორასაგან მიეღო სათანადო შითითებანი. ფრანსუასი,

ვინაც დარწმუნებული იყო, სწორად ვიქცევით. ფრანსუასი, რომელიც ამ წინაზე იმის მომსწრე შეიქნა ღამით, პატრონს ქურდი რომ მოეჩვენა თავის საწოდ ოთახში და დამბაჩა ესროდა, „ოჰ, ფრანსუა, ფრანსუა! რატომ ამოიღეთ ვაზნები?“

მეორე დღეს, 1892 წლის 2 იანვარს, საღამოს დაახლოებით რვა საათზე, ტანჯვით გატარებული დღის შემდეგ, მოპასანი საწოდზე წამოიწევს და შესძახებს:

— ფრანსუა, მზადა ხართ? მოემზადეთ: ომი გამოცხადდა! ფრანსუა იბნევა, მაინც მხარს უბამს პატრონს:

— რა საჭიროა, ასე აჩქარება, მესიე, ჩვენ ხომ მობიღიზაცონის გამოცხადების მეორე დღეს უნდა ვიყოთ მზად.

— როგორ, თქვენ გინდათ დამაყოვნოთ? მე და თქვენ შევთანხმდით, მოგვეცემა თუ არა რევანშის აღების საშუალება, ერთად წავიდეთ ომში! თქვენ კარგად იცით: რევანში უსიკვდილოდ უნდა ავიღოთ! გავიტანთ კიდევ ჩვენსას.

ეს ბოძევა ავბედიტად წარმოგვიჩინს მოპასანის აზრის ქვეშეცნულ მოძრაობას. აქ ხომ არ არის საძიებელი იმ გაადმასების ძირი, რაიც „ანჟედიუსში“ იჩინს თავს? სათავე 1870 წლის ომში ძევს. მეტად ნაადრევია ომობდე, როცა მხოლოდ ოცი წლისა ხარ!

გადაწყვეტილების მიღება ახლა ღორაზეა დამოკიდებული. მისი შვიდის განზრახვა ეჭვს აღარ იწვევს, ვერც იმის იმედად იქნები ადამიანი, სურ მუდამ ფრანსუა ეყოლება გვერდით, რომ რევოლუციონერიდან ტყვიები ამოაცადოს. ექიმებს ერთიანი აზრი აქვთ: საჭიროა, ფსიქიატრიულ სამკურნალოში მოვათავსოთ.

დედა სიმწრისაგან გამინავს. არა, არასგზით! ოღონდ ერვეს ბედს ნუ გაიზიარებს! ოღონდ საქვეყნოდ ნუ მოეჭრებათ თავის მაგრამ შემდეგ, როცა ცოტა გონს მოიკრებს, აგრე ფიქრობს, ხომ შეიძლება, იგივე ამბავი გაიმეოროს. ბოლოს და ბოლოს დაჰყვება ექიმების ნებას. ოღონდ ბრონის სამკურნალოში არ დაწვეს! მოპასანის საკადრისი შეიძლება იყოს მხოლოდ დოქტორ ბდანშის საავადმყოფო, ყველაზე ფეშენებელური საავადმყოფო საფრანგეთში! აზნაურული ციხე-კოშკი — დაბადების ადგილად, ყველაზე ძვირადღირებული ფსიქიატრიული საავადმყოფო,

„სამი ვანსკვდავის ციხე-კოშკი“ — სასიკვდილოდ განწირულის ათვის.

4 იანვარს შადე დე დ'იზერში დოქტორ ბდანშის მიერ წარმოგზავნილი სანიტარი მოვიდა.

სიგიჟის უაზრო საიდუმლოს წინაშე უძლური ადამიანები ყოველ დროს ერთნაირად იქცეოდნენ ისინი გრძნობდნენ, რაიმე საშუალებით სწუხდნენ გრძნობა უნდა გავუღვიძოთ. ვილაცა მოიხაზრებს:

— მისი იახტა!

არ ვიცით, ვის დაებადა ეს აზრი, მაგრამ ვიდრე მოპასუნს პარიზში წაიყვანდნენ, გადაწყვიტეს, მოეწყოთ მისი შეხვედრა „ღამაზ მეგობართან“.

იანვრის ნათელ ღლეს კანის მცხოვრებთ დაინახეს, მამაკაცთა მდუმარე პროცესია როგორ გასცდა ქვედ ეკლესიას, დაეშვა ნავსადგურისაკენ და უზარმაზარი ცისფერი ყურის ნაპირს მიადგა. ტანდამძიმებული, თვადებდაკარგული კაცი, რომელსაც ხედები დამაწყნარებელი პერანგით ჰქონდა გაკრული და მერყევი ნაბიჯით მიდიოდა ორ სანიტარს შუა ჩამდგარი, ზღვისა და გემებზე წასმული დაქის სუნს იყნოსავდა.

„დაჟვარდმა ცამ, გამჭვირვადე ჰაერმა, მისი იახტის კოხტა იერმა — ყოველივე ამან თითქოს დამშვიდა იგი. მზენა მოუღბა... დიდხანს გასცქეროდა თავის გემს, ნალვედი და ენით გამოუთქმედი სინაზე ესატებოდა თვადებში“, — წერდა დომბროლო დორას ნათქვამის მიხედვით.

მოპასუნს ხმა არ გაუღია, მხოლოდ ტუჩებს აცმაცუნებდა. როცა მიჰყავდათ, რამდენჯერმე მიტრიალდა და გაჰხედა თავის იახტას, თითქოს სურს, სამუდამოდ გამოემშვიდობოს. აღარაფერს შეგძლო ამ ბედკრული კაცის შვედა. კოხტა, თეთრაფრუბიანმა „ღამაზმა მეგობარმა“ ხედი ვერ შეუშადა, შავეთში დანთქმულიყო, რისკენაც სუდ უფრო გაჩქარებული მიეშურებოდა ჯერ კიდევ „ორდას“ მიერ ნაჩვენები გზით.

გ ა შ ო რ ო მ ე ნ ე ქ ვ ს ო

პ ა ე მ ა ნ ო ს ა რ კ ე ა ბ ო თ ა ნ

სკეპტიციზმით მოწამლული მემი ანსე-
ბის სიღრმეში ზოგჯერ წამიერად გაიღვი-
ძებს ხლმე პაწია, ადელი გული ბიჭუნასი.

1

„მამიან კოდეცოას ვომნო“.— მამაპაყო ძადებს შოკოს.— „ნაცროს-
შერტანსაცმოდანო ბანოვანო“.— სანდადურო შოხად დ'ესტოკო.— სუშ-
რატოსტი მისამე რისაუბრობოს ბაკოშრაშუბ.— შოხადოს კვიუდოს შასო

„ნაცროსშერტანსაცმდიანი ბანოვანის“ მიერ გამოგზავნილი
ის ღუბეშა, ვის სალამურ მაგიდაზე რომ დაუდეს, მწერლის რთუ-
ლი და ფსიქოლოგიურად დახდართული ცხოვრების საიდუმლოე-
ბათ განასახიერებს. ჟინი ცვლილებისა, ის ჟინი, რისი გამოი-
სობითაც მოპასანი მთიდან ზღვისკენ იღტვოდა ხლმე, ევროპი-
დან კიდევ — აფრიკაში, ბევრწიდად გვიხსნის ქალებთან მის და-
მოკიდებულებასაც. ვერც ნალვედი, ვერც შაკიკი, ვერც თვადების
ტიკვიდი, ვერც თვით მუშაობა, ვერც მადუდად დაჩენილი შვიდე-
ბი, ვერც ცდა სხვანაირ ყაიდაზე ცხოვრებისა, ვერაფერი ანე-
ლებდა ამ კაცის დაუოკებედ, უძვევ დტოდვას ქადისადმი. მაინც
რამდენი ეყოლებოდა? ვთქვათ, სამასი (ასე აღიარა ერთ-ერთ თა-
ვის მოთხრობაში), იქნება მეტიც ჰყოლოდეს. განა ვინ დათვა-
და? თავადაც ვერ მოახერხებდა ამას.

მრავადს გავეცანით მის მეგობარ ქადთაგან, მეტიად დამაზსაც
და ნაკლებ დამაზსაც.

ფრანსუას ჩაუწერია:

„ნაცრისფერკოსტიუმიანი ასადგაზრდა ქაღალტონი კითხუ-
ლობს, ბატონი დე მოპასანი შინ თუ არისო.

— არა, ბატონი გასული გახდავთ.

— რა გაეწყობა, მერმე შემოვივდი. მომიტანეთ ერთი ქა-
ღაღდი და ფანქარი.

სასკოლო რვეულიდან ამოგდეჯიდ ფურცელზე სტუმარი ქაღა-
წერს: „ლორო“.

შინ მობრუნებული მოპასანი ბრატს წაიკითხავს და სიცი-
ლი აუტყდება.

— ეშმაკსაც წაუღია მაგათი თავი!

ის ქაღი ნამდვილი მარკიზა, იმპერიის ყოფილი მინისტრის
ქაღიშვიდი ყოფილა.

მოპასანის ეს უდიერობა ნაწილობრივ იმით აიხსნებოდა,
რომ, მისივე ნათქვამისა არ იყოს, „კავშირის გაწყვეტა არ ეხერ-
ხებოდა“. „მათგან კოდექციას ვქმნი. ზოგს წელიწადში ერთხელ
თუ ვხვდები, ზოგს — ათ თვეში ერთხელ. ზოგსაც — კვარტალში
ერთხელ. ზოგ მათგანთან ბედი მხოლოდ მაშინ შემყრის, როცა
სიკვდილის სარეცელს არიან მიკრუნნი, სხვანი კიდეც იმ დროს
ამეტორღიადებიან, როცა უნდათ კაბანეში წამომყვნიენ სადა-
ღად...“

ეს თავისი ნაკადმევი „გოლუაში“ რომ მიიტანა — იმხანაღ
ჯერ ისევ შეჭირვებულად ცხოვრობდა — რედაქციაში ირონიულ
სიცილი ვერ შეიკავეს. განა ტრაბახობდა? სრულებითაც არა! ამათ
ერთინას ძმაც ადასტურებს, ვისაც ვი მფარველეობდა და ვინც
მშვენივრად გაერკვა მოპასანის სამიჯნურო ცხოვრების მექ-
ანიზმში: „მე მგონია, მოპასანი იოღად აბამდა სატრფიადო კავ-
შირს, რადგან ქაღები ხადისით იზიარებდნენ მის სურვილს“. ჭეშ-
მარიტი სიყვარულის გრძნობას ერთი მხარეც მოკლებული იყო და
მეორეც! ეს ამბავი მოპასანს კარგად ესმოდა, ისე კარგად, რომ
უიმიელობით იყო გამსჭვადული. „უსარგებლო სიღამაზეში“ თქმუ-
ლი მოკლე, გულის დამწვევი ფრაზა, მე არასოდეს მყვარებიაო,
„მეწვირდმანეშიც“ მეორდება: „ქაღების ისეთი მკაცრი განმკითხ-
ველი ვარ, ვეჭვობ, მათი მომხიბლაობის გავღენა განვიცადო...
ყოველი ადამიანის არსებაში ფიზიკური საწყისი სუდიერს ეჯა-
ხება. რომ შემეყვარებინა, საამისოდ ორივე საწყისი შეხმატკბი-
ლებული უნდა მენახა. ეს შეხმატკბილება კი ვერ ვპოვე...“

ვილაც „გონებამახვილმა“ ქაღმა საჩუქრად ოცდაოთხი დედოფალა გამოუგზავნა: ექვსი მათგანი მაღალი წრის ქალებივით იყო მორთული, ექვსს მონაზვნის შავი სამოსელი ეცვა და თეთრი გახამებული ჩაჩები ეხურა, ექვსი დომინიკანელი გახდდათ და ექვსიც — ძაძით მოსილი ქვრივი. გიმ დედოფალები გაამწკრივა, კატა პუსი და ჟაკო თუთიყუში თოჯინებს ეთამაშებიან.

გახადისებული გი ფრანსუას ეუბნება, ერთი თავსაფრები მომიტანეო, და ის ექვსი ქვრივი ხელად ფეხმძიმე ქაღებად იქცევა. მერმე თოჯინებს კოდოფში ჩააწყობინებს და პოტოცკაიასთვის გააგზავნიებს. მთელი ერთი კვირის განმავლობაში გრაფინიება გის ამ უცნაური საქციელის გამო ჭორაობენ. „გაიგე, გენაცვადე? გადასარევიან! ექვსი — ერთ ლამეში“!

1887 წლის მაისში გიმ შატლუელი მეთევზეებისაგან ასორ-მოცდაათი ცოცხალი ბაყაყი იყიდა, ქაღბატონ ს-სთვის უნდა გაეგზავნა. „ფრანსუა, მე მინდა ბაყაყები ზედ სახეზე მიახტებოდნენ და მთელ სადღონში გაიფანტებოდნენ. ძღვენი ისე გადაეცით, ვერაფერს მიხვდეს, მთავარი ის არის, თავისი ხელით გახსნიდეს კადათას“!

ის ქაღბატონიც კაი ეშმაკის ფეხი გამოდგა, აიღო და კადათის თავი ფრანსუასვე გადაახსნევინა, პატრონის მითითების ზუსტად შესრულება ვერ მოხერხდა. ბაყაყების შემოსევამ ქაღბატონს მშვიდი იერი ვერ შეაცვდევინა: „ახ, ბაყაყები ყოფიდა... ძადიან გემრიელი თათუნები აქვთ. ფრანსუა, გთხოვთ ბუღონის ტყის ტბაში გაუშვათ“!

ამგვარად ახირებულ დუმრობა ნათლად აჩენს მოპასანის ხასიათს. მოსწონს, როცა ვინმეს შეაცბუნებს და გააოგნებს.

— გაგისინჯავთ კაცის ხორცი? — ეკითხება ერთი ტურფა ქერქეტა ქადი.

— არა...

— აჰა...

— მხოლოდ ქადის გემო ვიცი!..

— ოჰო!..

— საუცხოო რამ ჩაროში გახდავთ. ხშირად ვიგემრიელებ პირს.

გის ოხუნჯობათა მარაგიდან ეს ერთ-ერთი საუკეთესოა.

მართალია, თავად ასე ამბობს, შეყვარების უნარი არ შემწევს, მაგრამ თუ ჰყავდა მანც ქალებს შორის ერთი — გულის სწორი, ნანდაური? იქნებ, ერმინა იყო ამგვარი? ან, ეგების პოტოცკაია? ანდა მარი კანი, მისი ოფიციალური საყვარელი? ან მადმუაზედ ღიტიცელმანი, ან კიდევ „ნაცრისფერტანსაცმლიანი ბანოვანი“, როგორც ფრანსუა ტასარი უწოდებს მას. ფრანსუას „მოგონებებში“ ეს ქალი 1890 წლის 18 მაისს მოიხსენიება. იგი მარი კანთან ერთდროულად გამოჩნდება მოპასანის ცხოვრებაში. „საოცრად დამაზი ქალია და ძაღზე შნოლიანად ატარებს მონაცრისფრო-მარგალიტისფერსა თუ მოვერცხლისფრო ინგლისურ კოტიუშებს, წედზე შემოჭერილი აქვს სირმით ნაქარვი სარტყელი...“

ივნისის ბოლოს გის რამდენჯერმე მოაკითხა. ნოემბერში, პარიზში გის ჩასვდის უმად, ბოკადორის ქუჩაზე ეწვია. 1891 წლის მარტში მოპასანი ისევ ხვდება მას კანში, ვილაში. ფრანსუას ნაბრძანები აქვს, დაელოდოს „სადა კოსტიუმიან ქაღალტონს, უზადოს, მკაცრსა და იღუმადებით მოსიღს“. 1891 წლის 1 აგვისტოს, დიდის 9 საათზე, ის კვდავ გამოჩნდება დივონში.

1891 წლის 20 სექტემბერს პარიზულ ბინაში ელექტროზარის უხადისო ჟღრიადი გაისმის. ფრანსუა კარის გასაღებად მიდის: „აღმოვჩნდი იმ ქალის პირისპირ, რომელსაც უკვე ამდენი ვნება მიეყენებინა ჩემი პატრონისათვის. როგორც ყოველთვის, ახლაც ამაყად თავაწიუღმა ჩამიარა, სახე თითქოს მარმარილოსგან ჰქონდა ნაქანდაკევი, ზედ ვერაფერს ამოიკითხავდი... ვნანობ, თავი რომ შევიკავე მაშინ და ქალის სახით მოვდენიდი ის ვამპირი გარეთ არ მივაბრძანე. ის რომ არა, ჩემი პატრონი კიდევ იცოცხლებდა“.

რა თქმა უნდა, ფრანსუა ცდებოდა.

ფრანკ პარისს ის ამონაწერები მოაქვს, რომლებშიც, მისა აზრით, მოპასანს ეს ქალი უნდა ჰყავდეს აღწერილი: „ყვედაფერი მომწონს მისი. მაბრუებს მისი კეთილსურნელება; მახედება მისი ტანის სუნი. ნაკვთების სიტურფით, მთაჯადობელი გამოხედვით, როცა ნებას მომყვება ხოლმე ანდა უარს მეუბნება, ისე აღმაგზნებს, დამის გონი დაკვარგო. ჩემს დღეში არ მიგვმია ასეთი ნეტარება, არცთუ ვინმესთვის მიმინიჭებია ამდაგვარი სიამე...“.

ოღონდ მსგავსი გრძნობების გამხედა უკვე შეგვხვედრია მოთხრობა „შეშლილში“, რომელიც 1882 წელს გამოქვეყნდა.

„ეს ქალი შმაგი ვნებიანობით მიყვარდა... თუმცა მართალია ესა? მიყვარდა კი? არა, არა, არა! დაუფლებით კი დაეუფლა ჩემს სულსა და სხეულს, ერთიანად დამიპყრო, დამიმორჩილა... მაგრამ მპყრობელი ეგე, სული მისი სხეულისა, მძულს, მეზიზღება, მუდამაც მძაგდა და მეჯავრებოდა. იმიტომ, რომ ვერაგია იგი, ავსორცი, უწმინდური, ბიდწი.“

უჩვეულო და ნეტარი იყო ჩვენი კავშირის პირველი ხანი, მუდამ ხვევნა-ადერსს მთავაზობდა და ეს ხვევნა-ადერსი დაუოკებელი ჟინისაგან აღძრუდ სიშმაგეს მიცხრობდა. (თვადები. — ა. დ.) შუადღისას რუხი ჰქონდა, შელამებისას — ცისფერი... მიჯნურობის ჟამს ღურჯი გაუხდებოდა, მიებნიდებოდა, გუგები ნერვულად უკრთოდა და უგანიერდებოდა. მოცასცახე ბაგეთაგან ზოგჯერ გამოებზიკებოდა ვარდისფერი, ნამიანი ჭნის წვერი, რომელიც გვერის ენასავით უთრთოდა...“.

რარიგ გუდმართალია ეგ დონ ჟუანი, ვისაც სძულს ქალები და კიდეც ამ სიძულვიდის გამო იურვებს მათი მაგრამ რარიგ გუდმართალია ისიც, ის ქალიც, რომელიც თან ზიზღსა ჰგვრის ამას, თან იზიდავს, დალუპავს უქადისა „ამ ქალისაგან დალუპვა ვლის კაცს (ხაზგასმულია ვის მიერვე. ისე დაპარაკობს, როგორც მქადაგებელი ეკლესიაში — ა. დ.), ეს არის ღირწი და ცბიერი ცხოვედი, რომელსაც არა აქვს სული, არც არასოდეს უჩნდება ჰაერივით დალი, ცხოვედმყოფელი ფიქრი; იგი ადამიანმხეცია, კიდევე უანესი: მხოლოდ საშოა, ნაზი და მომრგვალებუდნაკვთებიანი სხეულისაგან ქმნილი საოცრებაა, რომელშიც ბიწიერება ბუდობს“.

ბოდოსწინა სიტყვა მოპასანს ასომთავრულით უწერია.

ვინ არის ეს საძულვედ-საყვარელი ქალი, „ნაცრისფერტანსაც-მდიანი ბანოვანი“?

მოპასანს ვერ გაეწყვიტა კავშირი იმ ვამპირთან, რომლის შესახებაც ფრანსუა დაპარაკობს: ერთობ მტკიცე კავშირი აერთიანებდათ, თანაც ამ მხრივ გარკვეუდ როდს ასრულებდა ნარკოტიკებიც. პროფესორმა მაჟიტომ ვერა და ვერ მოაშდევინა მოპასანს ეთერის ხმარება, ამას მოწმობს მოთხრობა „ზმანებანი“; „ამ საშუადებას უმძაფრესი ნევრადგისის შეტევისას ვიყენებდი; იმის მერე, შესაძლოა, ცოტა არ იყოს, ზედმეტად ვხმა-

ბობდე მას (აქ ყვედაფერი სინამდვილეს შეეფერება, ცოტა აპოყოსო, რომ ამბობს, ისიც. — ა. დ.). თავი მისკდებოდა ტკოვიდისაგან, მტკიოდა კისერიც... ავილე ეთერის შუშა, წამოვწევი და ნედ-ნედა ვიყნოსე. რამდენიმე წუთის შემდეგ გაურკვეველი რამ ხმაური შემესმა, მადე ეს ხმაური რალაცნაირ ზუზუნად იქცა და ასე მეგონა, მთელი სხეული ჰაერივით მსუბუქი, მსუბუქი მიხდება, თითქოს უნდა განზავდესო“. წმინდა, ზუსტად დაყენებული ცდაა „მკერდში ნაგრძნობი სიცარიელე, რასაც თავისებური, საუცხოო განცდა ახდება, მადე გამიფართოვდა: ხედ-ფეზ-ზეც გადამივიდა, ისინიც მსუბუქი შემექმნა... განა მეღვიძა, ვფხიზდობდი; ყვედაფერი ნათლად მესმოდა, ყვედაფერს ნათლადვე, ღრმავარობრივად ვსჯიდი, გონება არჩვეულებრივ ძადასა და სისხარტეს ავლენდა, საკვირველ სიამეს განვიცდიდი, რაკი გონებრივი უნარი გამათკეცებოდა... უძღვევდი აზროვნების უნარით აღჭურვილ უმაღლეს არსებად ვიქეცე, გიჟურ სისხარულს მგვირბა ჩემივე მორჭმულობის შეგნება...“.

ამ სიმსუბუქისა და მორჭმულობის შეგრძნობის ბრალი იყო, რომ შეტევენს შორის ჩამომდგარ შუადღებში მწერალი სულ უფრო ხშირად იყენებდა ნარკოტიკებს. უკვე ოცდაათი წლიდან მოყოლებული ამ ნივთიერებებით იწამიდავდა სხეულს. „პიერ და ჟანზე“ ექიმ მორის დე ფდერისთან საუბრისას მოპასანი გამოტყდა: „ეგ წიგნი, რომელიც თქვენი აზრით აგრე ბრძნულია — მეც ასე მგონია, ზოგი მისი დებულება არ უნდა იყოს შორსმჭვრეტელობას მოკდებული, — თავიდან ბოლომდე ეთერის გამაბრუებელი ზემოქმედებისას გახდავთ დაწერილი. იმ დასკვნამდე მივედი, რომ ამ ნარკოტიკს შეუძლია გონება გაუნათოს ადამიანს“.

დაბოლოს, ერმინა დეკონტი დიუ ნუიმ, ვინც ყოველთვის ცდილობდა, თავისი მეგობარი რაც შეიძლება კარგი მხრიდან წარმოეჩინა, ექიმ მორის პილეს ამცნო, გამუდმებულმა შაკიკმა ვი ნარკოტიკების ზედმეტად ხმარებას დაჩვიოა.

„ნაცრისფერტანსაცმიდან ქაღსა“ და მოპასანს განა მარტიო ნარკოტიკების სიყვარული ჰქონდათ ზიარი. ეს ქაღი ვის აქეზებდა, ბიწიერებას მისცემოდა, ვი კიდევ ამ ბიწიერებით ტრება-ხობდა. იგი წვეულებებს მართავს, და ამ წვეულებებზე თავაშვებულ ღრეობას ეძღვეა. ერთი მოკდე დეპეშა, რამელიც მოპასანს მეგობარი ქაღისთვის გაუგზავნია (ვიციოთ მხლოლდ პირველი ასა)

ამ ქადის სახედისა. — ბ.), თუმცა დაწერილია მისთვის აგრე ჩვეუ-
ლდი იღუმადებით მოცული სტილით, მაინც მრავად რამეს მეტყვე-
ლებს: „შაბათს სამასკარადო კოსტიუმებიანი ვახშამი მაქვს. ხომ
არ ინებებთ მოზრძანებას? საკმარისია იქონიოთ გღეხიქადის,
იტალიელი, ესპანელი ან ინდიელი ქადის ნილაბი — რომელიც გერ-
ჩიოთ. იცოდეთ, სიტყვა არ წამოგცდეთ ამ ვახშმის თაობაზე არც
მანამდე, არც მის შემდეგ“.

რამდენი ასეთი ვახშამი გაუმართავს რეგენტობისდროინდე-
ლი¹ ყადისა! მოუწვევია ფრანკმასლონი კატუდ მენდესი. კათო-
ლიკე პოდ ბურჟე. მოუწვევია მხიარული ბანოვანნი, რომელნიც
ყვედას ეკუთვნოდნენ... ეს მოხშირებული ხმაურიანი ვახშამი
გახდა იმის საბაბი, რომ იგი კვდავ ახად ბინაში გადავიდა. ერ-
თი ყოველივე ეამბნა ფრანსუას — რა მასადა იქნებოდა „ხარის
თვადის ქრონიკისათვის“²!

იქნება „ნაცრისფერტანსაცმლიანი ქადი“ მარი კანია? ედმონ
დე გონკურის ღლიურის გაცნობისას ეს ვარაუდი ფრიად მაცდუ-
ნებელი ჩანს. აი, მაგალითად, 1891 წლის 17 ივნისის ჩანაწერი
„ბურჟეს ამასწინანდელმა ეგერიამ, ამჟამად კი ეგერიამ მოპას-
ნისა, ასე მითხრა, იგი ძალიან-ძალიან ავად არის... პროგრესიუ-
დი დამბდა აქვსო, მიმახვედრა...“ აი, კიდევ 1893 წლის 1 ივლისის
ჩანაწერი: „როგორც ყოველთვის, იგი აღმგზნებია, ცოცხადთვა-
ლება, დაპარაკობს მედანქოდიურ-სადაღობო კიდოზე, მისუსტე-
ბულ-მიღუშვიდის საზგასმული იერი აქვს და გამომწვევად ღრმად
ამოჭრიდი გუდისპირი...“ ამ დახასიათების მისევეით ის ქადი
მოგაგონდება, რომელსაც ტასარი საბედისწერო ქადს, ვამპირს,
„მამაკაცების მომნედებელს“ უწოდებდა.

მარი კანზე რომ დაპარაკობს, გონკური ხაზს უსვამს მის
„ღვთაებრივ სიღამაზეს“, რაც აღიზიანებდა გონკურს. მარი
კანისა და „ნაცრისფერტანსაცმლიანი ბანოვანის“ ურთიერთმსგავ-

¹ რეგენტობა — პერცოვ ფილიპე ორდენელის მმართველობის ხანა მეფე
ღუი მეთხუთმეტის უწილვანობის პერიოდში (1715—1723). სასახლის ზნე-ჩვე-
ულებები რეგენტობის დროს უაღრესი თავაშვებულობით გამოირჩეოდა.

² „ხარის თვადის ქრონიკა“ — XVII და XVIII საუკუნეებში სასახლის
ცხოვრების ამსახველი სკანდალური ანეკდოტების კრებული. ხარის თვადს ეძა-
დნენ მომცრო მრგვადას თუ ოვადურ სარკმელს, გამოჭრიდს მეფის საწო-
ლათხის მოსაზღვრე, ნახევრად ბნელ წინაოთახში.

სუბის ნიშნები მით უფრო ანგარიშგასაწევია, რაკი მარის მრავალი წლის მანძილზე მნიშვნელოვანი გავლენა ჰქონდა გიზე. იგა დაიკვეხნის, ჩემი მიჯნურისაგან ორი ათას სუთასი წეროდი მივიღეო; ასეთი დამრგვალებული ციფრის დასახელება ძადაუნებურად დაგაფიქრებს კაცს, რამდენად დასაჯერი უნდა იყოს ამ ქადის მტკიცება. ჩემი ტყვეობის ამხანაგი, ფილიპ დე ფორსვეიდი, მიაბობდა: „1919—1920 წლებში ხშირად ვყოფილვარ მარი კანთან, მომხიბლავ ხნიერ მანდილოსანთან, რომელსაც უყვარდა წარსულის მოგონება და უსათუოდ მოპასანსაც გაიხსენებდა ხოლმე. მისას მინახავს მოპასანის წერილებით გატენილი ყუთი. ვაი, რომ მისი განკარგულებით ყველა ის წერილი დაწვეს სიკვდილის შემდგომ! რაკი ჩემდამი კეთილგანწყობას ვრძნობდა, იმ წერილთაგან ბევრი წამიკითხა კიდეც. ჩემს დღეში არ დამავიწყებია ეს ფრაზა: „ქადატონო, რა სულიერი სენია ასეთი, ერთ არსებას მეორის კუთვნილებად რომ აქცევს“!

ეს სწორედ გის ენა გახდავთ, მაღალი წრის ქადთან გამიჯნურებული დარდიმანდის ენა.

ჩემო ძვირფასო ფორსვეიდი! იმ დროს, როცა თქვენ გრანედას ქუჩაზე მდებარე სახლში სტუმრად დდიოდიოთ, მარი კანის წიგნის თაროზე იღო „ჩვენი გულის“ ძვირფასზე ძვირფასი, უნიკალური, თხედ ჩინურ ქადადზე ნაბეჭდი ეგზემპლარი. ის იყო საგანგებოდ „მარი კანისათვის“ დაბეჭდილი წიგნი, — სიმბოლო საქვეყნოდ გამოტანილი, თითქმის ოფიციალური კავშირისა. და ის ეგზემპლარი მე დანიედ სიკდთან აღმოვაჩინე!

მაშ, რატომ არ შეიძებოდა მარი კანი „ნაციონალურ-საქმიანი ბანოვანი“ ყოფილიყო? „აღმოსავლეთიდან მიღებული“ დეპეშა იმ ავად მოსაგონარ ღამეს, როცა გიმ თავის მოკვდა სცადა, მარი კანის გამოგზავნილი ვერ იქნებოდა. მარი ან ყოფიდა „აღმოსავლეთში“ 1892 წლის 1 იანვარს. ან იქნებ ის დეპეშა ვინმე სხვა ბანოვანს გამოგზავნოს? მაგრამ ტასარი უყოყმანოდ აცხადებს: „დეპეშა ნაციონალურ-საქმიანი ქადისაგან იყო!“ „ჩემს მოვადელობად მიმანია განვაცხადო, რომ მიშედ დე ბიურნს (ამჯერად მხედველობაში მას მარი კანი ჰყავს. — ა. დ.), ისევე როგორც გრაფის მეუღლეს (პოტოცკაიას გულისხმობს. — ა. დ.) საერთო არაფერი აქვთ მონაციონალურ-მარგადიტისფერ ტანსაცმლიან ბანოვანთან, რომდის მიმართაც ესოდენ მტრულა

გრძნობა გამოვამჟღავნე ბატონ ვი დე მოპასანზე დაწერილი ჩემი „მოგონებების“ პირველ ტომში“.

თუ „ნაცრისფერტიანსაცმდიანი ბანოვანი“ სურაც მარი კანი არ არის, მაშ ვილაა ის იდუმალებით მოცული ქაღი, ვინც იმავე პერიოდში მარისნაირსავე როდს ასრულებდა? ან იქნებ მოპასანს ძალი შესწევდა, რამდენიმე ვამპირის ჟინი დაეცხრო?

ბიერ ბორელი სიცოცხლის ბოლომდე სურ იმას იმეორებდა, დამაზ მეგობარს ჰყავდა უცნობი საყვარელი — მწერალი და მხატვარი. იმ საყვარელს იმავე ბრადლებას უყენებდა, რასაც ფრანსუა დანაშაულად უთვლიდა „ნაცრისფერტიანსაცმდიანი ბანოვანს“.

ბორელს, სურ ცოტა, სამ ისეთ ადამიანთან ჰქონდა მეგობრული ურთიერთობა, რომელნიც დამაზი მეგობრის ნდობით სარგებლობდნენ. ესენი იყვნენ: ჟიზედ დ'ესტოკი, ფრანსუა ტასარი და, უწინარეს ყოვლისა, დეონ ფონტენი, ვის შესახებაც ღორა ამბობდა, ვის „საუკეთესო ამხანაგი“, „მენაველობაში მისი ძმობილი“ იყო.

ბორელს დეონ ფონტენისაგან მოუსმენია მოპასანის იმ იდუმალებით მოსიდი საყვარლის ამბავი. ერთხელ ფონტენს მისთვის უთქვამს: „მე მეგონა, ყველაფერი გიამბუთ-მეთქი ჩემს მეგობარზე. მოვტყუებუდვარ. ამ რამდენიმე დღის წინათ ძვედ ქალადებს ვარჩევდი და უცებ ერთი ამბავი გამახსენდა, რაც ვის შეემთხვა... დღესდღეობით, მრავალი წლის შემდგომ, ერთ ქადს ვადანაშაულებ; მან მოკდა-მეთქი, ამას ვერ ვიტყვი, ოღონდ დაჩქარებით კი დააჩქარა მისი დაღუპვა — მეტად ვნებიანი ქაღი იყო, გურს ვერ მოაჯერებინებდი, პოდა, ათასნაირ ეშმაკურ ხერხს იგონებდა...“

შეეყარა თუ არა ჩემი მეგობარი იმ საშიშარ ქადს, სწორედ თვადდათვად გამოიცვალა... თითქოს რალაც გრძნეულმა ძაღამ ერთბაშად ჰგვემაო. თავიდანვე, პირველი შეხვედრების შემდეგ, იგი ისეთ შთაბეჭდილებას ახდენდა, იფიქრებდი, სისხლი სურ მთლად გამოსწოვეს, ტვინი ერთიანად გამოუფიტესო...

ის ქაღი, ვის შესახებაც გიყვებით, მეტად უცნაური და გამოქნილი ვინმე იყო... ფემინიზმითა და სოციოლოგიით გახდდა შეპყრობილი: იყო თუ არა იყო საჭირო, ციტატები მოჰყავდა ლგიუსტ ბდანკისა და პრუდონისაგან. თანაც სურ იოლად აღევზნებოდა ხოლმე, და მაშინ მთლად აიწყვეტდა თავს...“.

„განვლო წიღებმა, — ამბობს პიერ ბორედი, — თითქმის სულ გადამაგიწყდა ეგ ამბავი, მაგრამ გავიხსენე ერთხელ და ერთი ძველი პარიზელი ჟურნალისტი გამომეცხადა“. იმ ჟურნალისტმა სხვა დოკუმენტებთან ერთად ბორედს შესთავაზა ჟიზედის მეშუარები, ყბადაღებული „სატრფიადო რვეული“. რვეული შეიცავდა ცნობებს მოპასანზე. და კიდევ მოპასანის წერილებს ჟიზედ დ'ესტოკისადმი!

ბორედის მიხედვით, ჟიზედს დაბადებისას ეწოდა მარი-პოლ-დებარი. როცა წინვედა შეიქმნა, ვინმე მარი-ემეს დაუმეგობრდა (სინამდვილეში მარი-ედმეა). ჟანა დ'არკის თაყვანისცემამ ორი მგზნებარე ქალიშვიდი ცოტა იმაზე მეტად დაახლოვა, ვიდრე ეს ადამიანის მორადის კანონებითაა განსაზღვრული. სკანდალი ატყდა და მარი-პოლი იძულებული შეიქმნა, მშობლიური ქადაქა მიეტოვებინა.

პარიზში იგი არტიისტული ცხოვრების ორთმტრიადში ებმება. მადე აღბერ ვოდეფი „ფიგაროში“ ასე დაწერს: „მადმუაზედ ჟიზედ დ'ესტოკის მიერ გამოფენილი ნაწარმოებები მას ჩვენი დროის მხატვართა წინა რიგში აყენებს...“

პატარა ჟიზედი საქმიანი და მარჯვეა. კიდევ წერს, კიდევ ძერწავს, კიდევ ხატავს, დექციებს კითხულობს, მისი დექციები მუდამ იზიდავს ჟურნალისტთა ყურადღებას. აი, რას წერს ერთ-ერთ მათგანი: „სამშაბათს, 3 თებერვადს, სალამოს 9 საათზე შარდის დარბაზში, ბაბესის ბუღვარი, 2, ქადთა განთავისუფლების დივამ მოაწყო მესამე საჯარო შეკრება — „მხოლოდ მანდილოსნებისათვის“. დღის წესრიგი: მწერადი ქადის ჟიზედ დ'ესტოკის გამოსვდა. იგი დაპარაკობდა თავის საყვარედ თემაზე — ჟანა დ'არკზე, მაგრამ უმთავრესად თანამედროვე ქადის მდგომარეობას შეეხა და ენერგიულად იცავდა იმის უფლებას, რომ ქადები, რომედნიც დიტერატურას, მოქანდაკეობასა და ავიაციას მისდევენ, მამაკაცის ტანსაცმელს ატარებდნენ“.

ჟიზედი პირდაპირი და უკომპრომისოა. მისი იდეები, რომედ-თა სათავე ჟორჟ სანდთან უნდა ვეძიოთ, სუფრაჟისტი ქადების წრეში გაიფურჩქნება 1900 წელს.

დაახლოებით 1885 წელს ჟურნალისტი პიდიარ დ'არკაი ვიზიტად ეწვია ჟიზედს. „შიგ შუაგუდ პარიზში, კაროლინის ქუჩაზე, აფუსფუსებული მონსეის მოედნიდან ასიოდე ნაბიჯის დაშორე-

ბით, მე ზარს ვრეკავ ბნელი კედლის ნიშში დატანებულ დაბად კარზე... ხესავით დიდონ იასამნის ბუჩქებზე ტრაპეცია ეკონ- წიაღება; პაწაწკინტედა პანტილები გაზონზე ყრია; ხეივნის სილ- რმეში ხის მანეკენები რევოლვერის ტყვიებითაა დაცხრილულ-და- მახინჯებულნი“.

სტუმარი „ტაძარში“ შედის. აგერა ამ ტაძრის“ დიასახლისიც. „ოჰ, ჟანა დ'არკო..“ უნებურად წართქვამენ სტუმრის ბაგენი. ის „ძველი პარიზელი ჟურნალისტი“, რომელმაც ბორელს „დაუთმო“. მოპასუხის წერილები ჟიზელისადმი, ჟიზელის „სატრფიადო რვეუ- ლი“ და რამდენიმე ფოტოსურათი, სწორედ პილიარ დ'არკაი გახ- დდათ.

ჩემს რწმენას, რომ ბორელის საქალადღეში დაცული საბუთებია ნაწილობრივ უტყუარია, ადასტურებს აგრეთვე ერთი დოკუმენტი, რომელიც განგების ნებით დანიედ სიკლის კოლექციაში მოხვედ- რიდა. ეს არის დეონ ფონტენის წერილი, გაგზავნილი „ჩემი ძვირ- ფასი ბორელის“ სახელზე. წერილს თარიღად 1928 წლის 19 თე- ბერვადი უზის. კიდევ პიერ ბორელის ხელით აღნიშნულია: „ჟი- ზელის რვეული“. ეს ბარათი უცილობდად გვიდასტურებს ბორელ- ფონტენის რგოლის უტყუარობას.

საიდუმლო გახსნილია. ახლა საბუთებილია უნდა გამოვიკვლიოთ და მათი ურთიერთკავშირი დავადგინოთ.

2

ბაგხანაპური მიმონა. — პირველი პაპანო დიულონის ძეგალი — კოლდების მონაჟი, ანუ მოუსპინარი მხვილი

ჟიზელის რვეულის“ ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან ნაწილს, ეტყობა, მოპასუხის მიერ ამ ქაღისადმი გაგზავნილი წერილები შეადგენდა. აი, მწერლის პირველი პასუხი:

„პარიზი, ოთხშაბათი.

ქაღალტონო, თუ თქვენ მართლა საინტერესო ქაღი ხართ, და ანა ერთ-ერთი ჩემი სუმარა მეგობარი, რომელნიც ჩემ გამო ერთ- თლობან, მზადა ვარ, შეგხვდეთ, როცა თქვენ მოგესურვებათ, სა- ცა თქვენ მოგესურვებათ და რა ვითარებაშიც მოგესურვებათ.

ასე მგონია, დიდი იმედგაცრუება გედით. მით უარესი ჩვენთვის, ორივესათვის. რახან პოეტს ეძიებთ, ნება მიბოძეთ, ცოტათი შევანდლო ის მოულოდნელი ვედა, თქვენ რომ გედით, და ჩემს თავზე ზოგი რამ გიამბოთ. გარეგნულად უღაზათო ვარ: არც შესახედლობით, არც მანერებით ქალებს არ მოვწონვარ“.

კიდელ აქაც იგივე აქვს, რაც მარიასადმი და სიმიეზედი რუსი ქალიშვილისადმი გავზავნიდ წერილებში ჰქონდა. „ედეგანტურად მაცვია-მეთქი, ვერ დავიკვებნი, ჩემი კოსტიუმების შეკერილობა სრულებით არ მანაღვდება. მთელი ჩემი კეკლეუცობა — კეკლეუცობა მტვირთავისა, საყასბოს ნოქრისა — ის არის, რომ ზაფხულობით სენის ნაპირ-ნაპირ დავსეირნობ მენიჩბის საცმედის ამარა, მკდავის კუნთებს ვაჩენ ხოლმე: ჩვეულებრივი ამბავია, ხომ მართალია?“

ეს დეტალი საშუალებას გვაძლევს, მიახლოებითი თარიღი დავადგინოთ: 1884 წლამდე მომხდარა ეგ ამბავი.

„...მთელი ჩემი სიცოცხლის მანძილზე სიყვარულით ერთხედაც არ ამბგერებია გული, თუმცა მოწვევებით ხშირად მომიჩვენებია თავი, ტრფიადების აღი მწვავეს-მეთქი; ეტყობა, ვერც ვერასლოდეს ვიგრძნობ იმ გულის ძგერას...“

ავხორცი თუ ვარ?

მაშა! არ მოუტყუებინართ. ოღონდ, განა საშიშარი ვარ. ქაღალდვინახავ თუ არა, როდი შევყვივებ და ვეძგერები. ჯერ არასოდეს ვყოფილვარ გასამართლებული... ვნებიანობის მეტისმეტად მძაფრი გამოვდინებისათვის; სრულიად ურისკოდ შეიძლება ჩემთან ერთად საზოგადოებაში გამოჩინა, მით უმეტეს, თუ ხშირ მისაწვდენ მანძილზე პოლიციედი მორიგეობს... სრულიად უბრალო კაცი ვარ, დათვივითა ვცხოვრობ. და მანც, ქაღალტონო, თუ კიდევ გეხადისებათ, თვადი შეავლოთ მაგ დათვს, თქვენს დაძახილზე იმ თავის ბუნავს დატოვებს და აღგითქვამთ, თქვენს ნებასურვილს დაემორჩილოს...“.

ეს არის მწერდის მიერ შეუდამაზებდად, მიუკერძოებდად დახატუდი ავტობიორტრეტი.

ჟიზედს, ეტყობა, შეუთავაზებია, ოპერაში გამართუდ მეჯდისზე შევხვედეთო. გის პასუხის გაცემისას კვდავ შოპენჰაუერი მოუშვედებია: „ჰო, ფავნუსი ვარ“. ფავნუსი თხემით ტერფამდე. მთედ თვეებს სოფდად ვატარებ მარტოდმარტო. ლამეს წყადზე

ვათენებ სრულიად მარტო. მთლად მარტოკინა ვარ მთელი ღამე. დღისით ტყეში ან ვენახში ვეხეტები. თაკარა მზის ქვეშ — სულ მთლად მარტო ვარ მთელი დღე... ქადის სხეული იმგვარადვე მიყვარს, რაგვარადაც მიყვარს ბადახი, მდინარე, ზღვა. ვერ ვიტან უხამსობას, ბანაღობას, უფერულობას.

ამრიგად, ქადბატონო, ვამჯობინებდი ოპერაში მეჯღისზე კო არა, საღმე სსვაგან შეგხვედროდითა რაც შეეხება ვენეციას, ებ ხომ პოეზიაა, პოეზია კი, მოგეხსენებათ, არ მიყვარს...“.

აი, ეს კი მართლაც ღამაში მეგობრის კიდო გახდავთ. მეჯღისი ოპერაში ძალიან შესაფერისი კი იქნებოდა გისთანა მამაკაცისა და ჟიზელისთანა ქადისათვის.

ამ წერილების ნამდვილობა რომ საბოლოოდ ვირწმუნოთ, ერთი რამ გვიშლის ხელს: თვით წერილების უქონლობა.

ფრიად გამოცდიდი კაცის კვადლობაზე გი ქადს შეხვედრის ადგილად სთავაზობს ჰენრიხ მელთხის პავილიონს სენ-ჟერმენში. დიდებული პასუხი მოსდის:

„ — სასტუმრო.

„ — ნება თქვენია, ქადბატონო. საცა ისურვებთ და როცა ისურვებთ“.

მაგრამ ჩვენ გვახსოვს, რომ „დები რონდოლების“ ავტორს ჭირის დღესავით სძულდა სასტუმროები.

„თქვენც ჩემსავით კარგად იცით, რას წარმოადგენს სასტუმროს ოთახი — არც კომფორტი, არც შინაური სიმყუდროვე. ეგებ არ გაგიძნელებთ და ჩემთან მოხვიდეთ?“

როგორც ჩანს, ქადი დასთანხმებია: „ქადბატონო, გედით შაბათს, თუ გადაწყვეტილებას არ შეიცვლით. ჩემი ბინა მელთხე სართულზეა, მარჯვენა მხარეს, მარცხენა კარი. კარზე ჩემი საღარბაზო ბარათიც არის მიკრული...“.

მონშანენის ქუჩაზე მოპასანი პირველ სართულზე ცხოვრობდა. მაშასადამე, ჟიზელი პირველად დიუდონის ქუჩაზე სწვევია 1884 წლის აპრილამდე.

გი თავად გვიამბობს ამ პირველ პაემანზე: „ქადბატონო, თვითონ დარწმუნდით, რომ თავი უზადოდ მეჭირა. მსახური დაგითხოვე, თქვენ კი აზრადაც არ მოგსვლიათ, რომ იმ თქვენს მშვენიერ მაქმანს, რაიც სახეზე ჩამოგეფარებინათ სიფრთხილსათვის, ადვილად შეეძლო ჩვრის მაგივრობა გაეწია, ვინიც-

ბაა ყვირიდს მორთავდით... ახლა თქვენივე თვადით ნახეთ, რომ დათვი მუყაოსი ყოფილა... მაშ, როდის მოხვალთ კიდევ?..

P. S. თხოვნა მაქვს: იმავე კაბით მოდით. რატომ? ო, ეკ მე ვიცი!"

ბარათს თან ურთავს ფოტოსურათს, ეტიენ კარჟას მიერ გადაღებულს. საპასუხოდ ქადი თავისას უგზავნის, ზედ ის შიშველია გამოსახული — კნაჭა ჰერცოგის ქად აღბასა ჰგავს. გი დექსით გაეპასუხება, ოღონდ ეს დექსი სრულიად სხვანაირია, ვიდრე ის შაირი, ჰერცოგის მეუღლე პოტოცკაიას მარაოზე რომ წაუწერა.

შავნუსის წადორი

მას, ვინც სიყვარული აღმომაჩენინა.

ღელავს და ბორგავს ჩემი სხეული,
სული სიმივით ანათრთოლია,
გონი, ავსორცუდ ჟინით ძღეუდი,
ახად-ახადი ტკობის მნდომია...

რაც შემდეგ წერია, სამწუხაროდ, იმისი ერთი სიტყვის გამოქვეყნებაც არ შეიძლება.

ეს წერვებაწიწიდი წყვილი ინტიმურობის ქვესკნელში ჩაყირავდება.

გი და კოდეჟის მოწაფის ტანსაცმელში გამოწყობილი ჟიზელი ერთად მიდიან ტერიეს საკახპოს მაგვარ განცხრომის სახდელა. ფრანსუა ტასარიც გაიხსენებს „კოდეჟის მოწაფეს“: „დიდრონი შავი თვადები აქვს, წვრილად ხვეული თმა“. ეს თამამი მოწაფე მოხერხებულად გააცურებს დამაზ ბანოვანთა მთედ მარაქას და... თვით ფრანსუასაც. (თუმცაღა, საძნელო სუდაც არ იყო ეს ამბავი!) „ისევე გაისმის ზარის ხმა. კარს ვაღებ და პირისპირ ვეფეთები კოდეჟის მოწაფეს. სადონში შემყავს. თავი ძადზე უშუალოდ უჭირავს. ჯერ ჩემს პატრონს ესადმება, მერმე მანდილოსნებს... მოუხეშავსა და, ცოტა არ იყოს, დაბნეულ მოსწავდეს გაგონებს... მანდილოსნებს ძადიან უნდოდათ შეეტყოთ, ვინ იყო ეს მომხიბლავი ბიჭი; ვერასდიდებით ვერ გაიგოს“.

ჟიზელი არ მადავს მიდრეკილებას გარყვნილებიდან. გი აქე-
ზებს მას, თუმცა იმავე დროს მიაჩნია, ცოტა არ იყოს, აჭარბებ-
სო. მაშ, წარმოგიდგენიათ, ეს მას, გის, უხდება თავისი საყვა-
რელი ჟამ-ჟამად მოთოკოს!

მადე გი პაემნიდან პაემნამდე დროის გაჭიანურებას იწყებს.
დროის მოგებას ცდილობს. ამგვარია მისი ტაქტიკა. „ოთხშაბათს
არ მეცდება, — ზოდანთან ვსადიდობ. მხოლოდ ხუთშაბათს მექნე-
ბა თავისუფალი დრო. გინდათ, შევხვედეთ ხუთშაბათ საღამოს?
გიკოცნით.. ხელებს“.

მოულოდნელად ჟიზელ დ'ესტოკი უთარილო წერიდს ილებს, წე-
რიდს მარსელის შტემპელი ასვია.

„საჰარას გავემგზავრე!!! წამძღია ამ შორეული მოგზაურობის
სურვილი; სინდისს გეფიცებით, გადავწყვიტე თუ არა გამგზავ-
რება, მაშინვე გზას გავუდექე, უნდა ჩამესწრო საექსპედიციო
კორპუსისათვის, რომელიც გმირედ, მოუხედოებედ ბუ ამამასთან
საბრძოლველად მიემართებოდა.“

ნუ შემომწყვრებით, ჩემო კარგო, ამ უცარი გადაწყვეტილების
გამო. სომ იცით, რა მოხეტიადე ვინმეცა ვარ, მოგწერთ უდაბ-
ნოდან... გკოცნით ერთიანად, გი დე მოპასანი“.

გი ბრწყინვადედ აგვიწერს ადჟინში თავის მოგზაურობას 1881
წელს:

„ჩვენი ჯგუფისაგან ხუთასი მეტრით დაწინაურებულ მეგ-
ზურს მძიმე, დამთრგუნველი მარტოობით მოცულ უდაბნოს სილ-
რმეში მივყავდით... ყოველი მეოთხედი საათის შემდეგ უზარმა-
ზანი ჩონჩხების გროვას წავაწყებოდით, ხორცი ნადირს შემო-
ელრუნა, ძვლები მზეზე გამოხრუკული ეყარა. რამდენსამე დღეს
გრძედებოდა ეს ერთფეროვანი მოგზაურობა... აგერ ტურა. აგერ
კი მომაკვდავი აქრემი. ორი ან სამი დღე იქნება, ადბათ, რაც აქ,
ამ ბარქანზე დავარდნიდა, დაოსებისა და წყურვილისაგან კვდება.
ცეცხლივით ხურვად მიწაზე მოათრევედა გრძედ, თითქოსდა გადა-
ტეხიდა, ერთმანეთში გადახდართუდ კიდურებს. ჩვენი მიახლოება
რა შეესმა, ფარანივით ააღირა გამომხმარი თავი.... უწყადო
მზისგან ამოჭმული შუბლი ერთიან ჭრილობად ქცეოდა; უდრტვინ-
ველი მზერა გამოგვაყოდა. ერთი არ წამოუბლავდია, ერთი არ
ცდიდა, ზეზე წამოვდგეო. რაკი თანამოქმეთა სიკვდიდს არაერ-
თხედ შესწრებოდა ამ უდაბურ ადგილებში, ეტყობა, ყოველივე“

მიმხვდარიყო, კარგად გაეგო ადამიანთა სისასტიკის ამბავი. ახლა მისი აღსასრულის ჟამიც დამდგარიყო. ეს იყო და ეს. გვერდით ჩავუარეთ. კარგა ხნის შემდეგ უკან მივიხედე და კვდავ დავინახე ის გრძელი, წამოწვედი კისერი მიტოვებული ცხოველისა, თვალს რომ არ გვაცილებდა ცოცხად არსებებს, რომელთაც უკანასკნელად ზედავდა, არ გვაცილებდა მანამ, ვიდრე თანდათან თვალსაწიერს მივეყვარებოდით“.

„ჩემო სასურველო! ავადა ვარ, ჯერაც არ გამოვკეთებულვარ, ამიტომ ვერ შეგატყობინეთ ჩემი ამბავი. ამ ავადმყოფობისაგან, რომლის წარმოშობის მიზეზი არ ვიცი, უცნაური და აუტანელი თვალის ტკივილი დამჩემდა“.

ამ წერილის თარიღი შეგვიძლია დანამდვილებით განვსაზღვროთ: 1881 ან 1882 წელსაა დაწერილი.

ეს გაურკვეველი მიმართვა, „ჩემო სასურველო“, ერთ საინტერესო საკითხსაც აღძრავს. იმ წერილებში, რომელთა ადრესატად დღონ ფონტენი და პილიარ დ'არკაი, მათ კვადდაკვად კი პიერ ბორელიც ჟიზედ დ'ესტოკს ასახელებენ, გი არასოდეს სახედს ან გვარს არ ახსენებს — მხოლოდ ასე მიმართავს: „ქადატონო“ „ჩემო კარგო“, „სასურველო“. რას ნიშნავს ეს — საიდუმლოს დაცვას? კი, მაგრამ იმ ქალს არასდროს მოუთხოვია ამისთანა რამ თავისი მიჯნურისაგან. ეს ყოველივე მეტიად უცნაური გახდავთ!

ჟიზედის რვეული სხვა, არანაკლებ საინტერესო ფაქტებსაც შეიცავს. იქ მოთხრობილია იმ ჰადუცინაციათა ამბავი, რაც სურ უფრო ხშირად და სურ უფრო მწვავედ დასჩემდა გის. ბოლოს ის იყო, მეტიად მძიმე შეტევა მოუვიდა შადე დე დ'იზერში.

ერთ-ერთი ასეთი შეტევის შემდგომ, ორი წვეთი წყადივით რომ ჰგავს მოთხრობა „შემდიდში“ აღწერილ ამბავს, ჟიზედი წერა: „შევძრწუნდი. ცოტა ხანს დუმდა, მერე ისევ აღაპარაკდა, ხმა სურ მთლად შესცვლოდა: „ხანდახან ვგრძნობ, სიგიჟე როგორ დაბორიადობს ჩემს თავის ქადაში“. ჩემი მეგობარი კორსიკაში გამგზავრებას აპირებს დედასთან ერთად“.

ჟიზედი იმასაც კი მიუთითებს, რომ გი მიემგზავრება ვიკოს, სადაც დღონა მძიმედ გახდა ავად.

კორსიკისკენ გამგზავრება და ვიკოში ყოფნა 1880 წლით თარიღდება.

შემდეგ რვეული დროს აღარ მისდევს კვადში, მოთხრობილია

„მინდა გამოვეცადე ვთქვამს ჩემსავე თავს. მივიპარები, გავრბივარ, შიშით ვარ შეპყრობილი“.

ჟიზელი მიხვდა, დამაზი მეგობრის გარეგნული იერი მგრძნობიარე ბავშვს ფარავსო. თითქმის ყველაფერი, რაც ვიცით მოპასანის დამოკიდებულებისა მუსიკისადმი, ვიცით ამ ქალის წყალობით. გის ჟრუნტედი უვდის, როცა მოცარტს უსმენს. და განა ეს მძაფრი განცდა არ გვიხსნის „მონტ-ორიოდში“ გამოყვანილი მუსიკოსის ნათქვამს? „მუსიკას განა მარტო ყურით, მთელი სხეულით შევიგრძნობ, თხემით ტერფამდე მითრთის ხოდმე ამ დროს სხეული“. ბერტენიც „სიკვდილივით ძლიერიდან“ ასევე დაპარაკობს „მუსიკის უხიდავსა და აუხსნედ, იღუმად ძადაზე, მუსიკისა, რაც მთელ ტანში გელვრება და ისე შეძრავს ხოდმე სუდსა და ნერვებს, დამის არის გაგიჟდე...“.

რასაც მოპასანის შესახებ გვიმთქმებენ დაუდგრომედი ჟიზელი და წყნარი ერმინა, ხშირად თანხვდება ხოდმე ერთიმეორეს: „როცა ვი დაპარაკობდა, ჯადოქარი გეგონებოდათ. საოცარი მთხრობედი იყო! ვისზედაც გიამბობდათ, ის ადამიანები თვადწინ დაგიდგებოდნენ. ხედავდით მათ, ყურში ჩაგესმოდათ იმათი ხმა“. ჟიზელია შეძლო, მოპასანის აღწერისას გამოეკვეთა მისი ხმაც — დაბადი, მკვეთრი, მჟღერი; ამ ხმის გამო დღონ ფონტენი ასე ამბობდა: „გი დე მოპასანის ხმა ისე უჩვეულოდ ზეიმურია, უნებურად შეგექმნება შთაბეჭდილება, თითქოს მის მიერ წარმოთქმულ ჩვეულებრივ სიტყვებს უცნობი სამყაროსაგან გამოწკრთომი ბრწყინვალეობა ახდავსო“.

დაბოლოს, ჟიზელია მოპასანში დაინახა ავადმყოფური, მშფოთვარი, ოლონდაც კეთილი ადამიანი. თუმცა ამ ადამიანს საშინელი გუდფიცობა სჩვეოდა. ჟიზედს მოაქვს მოპასანის სიტყვები: „წუხედ ღამით დამესიზმრა, თითქოს ჰარი აღისი დამხრჩვადიყო; მეშინია, რამე უბედურება არ შეემთხვეს“.

იქვე ვკითხულობთ: „მოპასანს დიდად სჯეროდა წინათგრძნობისა. იმავე საღამოს მეგობრის სიკვდილის ამბავი შეატყობინეს. ხშირად მომხდარა, გის შეუშვდარად უწინასწარმეტყველებია ესა თუ ის ამბავი“.

აქ კი ცდება ზემოთმოტანილი სტრიქონების ავტორი ჰარი აღისი დუერში მოკვდეს 1895 წელს, მოპასანის სიკვდილიდან ორი წლის შემდეგ.

ჟიზედ დ'ესტოკი ასეთ სისუდედეს ვერ დაწერდა. ვილაცის ხედლი ურევია აქ... ერთბაშად ყვედაფერი ცხადი შეიქნება, თუ ერთ რამეს გავითვადისწინებთ: ეს დოკუმენტი, უხვად რომ შეიცავს მართად დეტალებს, გადაწერილი გახდავთ!

როდის გადაუწერიათ: ვიდრე პიერ ბორელის ხედთ მოხვედბოდა, მანამ თუ შემდგომ?

იმდენად გამაღიზიანებელი გახდავთ ის წინააღმდეგობანი, რასაც ჟიზედის „რვეული“ შეიცავს, რომ 1960 წლის 3 ოქტომბერს ავდექი და პიერ ბორელს მივწერე:

„ჩემი უნივერსიტეტელი მეგობრები საშვედს არ მაძღვევენ, მიმტკიცებენ, ჟიზედ დ'ესტოკი მითიური პიროვნება იყო... კარგი იქნებოდა, მოგეტანათ ახალი ფაქტები იმის დასადასტურებლად, რომ ეს პიროვნება ნამდვირად არსებობდა: გემცნოთ ბიოგრაფია, ბიბლიოგრაფია, ისიც, თუ როგორ აღმოჩნდა მისი ჩანაწერები თქვენს ხედში“.

ბორელმა ნიციდან 7 ოქტომბერს გამომიგზავნა პასუხი:

„...მოპასანის არც ერთ მკვდევარს არც კი უგუმანია ამ არანვეულებრივი ქადის არსებობა. მასზე ყვედაფერს გაიგებთ ამ წიგნიდან („მოპასანი და ანდროგინა“. — ა. დ.), რომედსაც თქვენ გიგზავნით და განდობთ — ეგ ერთადერთი ცადილა მაქვს შემორჩენილი. წიგნში მისი პორტრეტიც არის; ეგ პორტრეტი უფრო მეტს გამცნობთ, ვიდრე ვისიმე მონაყოლი ამბავი... ყვედა ეს დოკუმენტი მისმა საყვარელმა — პიდიარ დ'არკაიმ დამითმო (sic). შემდგომ ეს ქალადლები ამერიკაში გაიბნა...“.

1960 წლის ნოემბრის დამდეგს კიდევ ერთხედ ვესაუბრე პიერ ბორელს. სასაუბროდ გუდმოდგინედ მოვემზადე.

— ძვირფასო ბორედ, რატომ გადმოგცათ პიდიარ დ'არკაიმ „ჟიზედის საქმე“?

— გადმომცა! გადმომცა კი არა, მომყიდა!

— აჰა... ხომ ვერ მეტყოდით, როდის მოხდა ეს გარიგება?

— 1928 წლის 12 მაისს.

ბიჭოს! ძდივს არ ვეღირსე ზუსტი თარიღის დასახელებას. ეს თარიღი იმ ფაქტს შეესაბამებოდა, რომ დეონ ფონტენის მონათხრობის საფუძველზე შედგენიდ და 1927 წელს გამოქვეყნებულ

ბორეღის პირვედ ნაშრომში — „მოპასანის ტრაგიკული ბედი“, არც ერთი სტრიქონი არ ყოფიდა გამოყენებული ახალი დოკუმენტებიდან.

— შეიძლება თუ არა კაცმა მიიღოს ჟიზეღის „რვეუღისა“ და გის წერიღების ფოტოპირები?

— ყვედაფერი ამერიკეღებს მიჰყიდეს. ყოვედგვარი კვადი დამეკარგა.

— ვინა ქნა ეს?

— ერთმა დიღონეღმა წიგნით მოვაჭრემ.

— იცით იმ კაცის სახეღი?

— გადამავიწყდა.

— იყო თუ არა სასიყვარუღო კავშირი დეღონ ფონტენსა და ჟიზეღ დ'ესტოკს შორის?

— ფონტენი ვერ იღანდა იმ ქადს...

— რღღის მოკვდა ჟიზეღი?

— 42-სა და 44 წღღებს შუა ნიცაში, ვადონ-ობსკიურში.

— რამ მოკდა?

— კეთრი სჭირდა.

არა, მართლაც არ მოჰქონდა გის ბედნიერება თავის მიჯნურ-თათვის!

მეღი ვერაფერი შევიტყვე ბორეღისაგან. იგი გარდაიცვად ნიცაში 1964 წღღს.

აწ უკვე დასკვნების გამოტანა გვმართებს. „ჟიზეღის რვეუღში“ თავმოყრიღი, ადრესატდაუსახეღებეღი, დაუთარიღებეღი წერიღები მოპასანისა არ იყო ერთი და იმავე პირის სახეღზე გაგზავნიღი. ბორეღის მტკიცებების საწინააღმდეგოღ უნდა ითქვას, რომ ჟიზეღი არ ყოფიდა მოპასანის არც ერთადერთი და არც უკანასკნეღი საყვარეღი. ეს მართალი და მიმზიდვეღი ამბავი უზომოღ გაბერეს, შეამკეს მოსაზღვრე წყაროებიდან ან თავად მოპასანის ქმნიღებებიდან ნასესხები დეღადები; ეს დეღადები თუ მოგონიღი არ არის, ყოვედ შემთხვევაში, აქ ხშირად ამკარად ხედღვნურად არის მოხმოზიღი.

„ჟიზეღის რვეუღის“ დოკუმენტები რომ თვითნებურად გადასხვაფერებუღია და აქ პიღიარ დ'არკაის ან პიღერ ბორეღის ხეღი ურეღია, ეს ამბავი სრულიად უეჭვეღი გახდავთ.

მაგრამ დახეთ ისტორიას! დეონ ფონტენმა, „ბუზუნაში“ ნაგუდისხმევმა ეშმაკმა ვინმემ, რომელსაც სწორედ ასე ახასიათებდა გი, და არცთუ შემცდარა, პიერ ბორედთან ერთად გამლაქვეყნა თავისი მოგონებანი, თუმც მშვენივრად უწყობდა, რომ ეს მოგონებები გააშმაგებდა „მის ძმობილს მენავეობაში“. ჟიზერის ყველა ქალადღი პიდიარმა იმავე ბორელს მიჰყიდა. ამ ჩვენმა ბორელმაც გაჰყიდა ისინი, თანაც არა ერთხედ და ორჯერ. მთელი ეს პიკანტური ავანტიურა, თვით მოპასანის ნამდვიდ ნორმანდიულ სტილს რომ შეეფერება, სწორედ ისე განსორციედედა. ფხეკა, ჩაწებება, გადასხვაფერება, დამახინჯება, პდაგიატი, გარიგება, გამობადვა, — ეს ყოველივე დიდებულ ილუსტრაციად დაერთო მოპასანის ცხოვრებას მისი სიკვდილის შემდგომ. მოდიოთ, ამ საქალადღის ბოლო ფურცელსაც ჩავხედოთ; იშვიათი სანახაობაა: ანდროგინა „სამი ვარსკვლავის ციხე-კოშკის“ ცხაურთან დაძრწის, ღორას ბრძანებით შიგ არ უშვებენ, ისევე, როგორც არ უშვებენ ჟოზეფინა დიტცელმანს, მარი კანს, მორჩიდ ერმინას და ყველა იმათ, ვისი ვინაობაც ჩვენთვის უცნობია! იმავე პასიდან ფრანსუა ტასარი თავისი ჩიქორთული ფრანგულით ასე სწერს კამიდ უდინოს: „ბატონო, ჩემი კეთილი პატრონის ბატონ მოპასანის ნახვა ვაუქმებუდია ახად განკარგულებამდე ეს ზომა მიღებუდი გახდავთ ოჯახის მიერ ექიმებთან ერთად ჩვენი ავადმყოფის დასვენებისათვის“.

რომანტიკული აზრდილები დახეტიადობენ პასიში პირქუში შენობის გარშემო.

4

ღოქტორ ბადნობის სამკურნალო დაწესებულება. — საკაეაბი. — აბონია ყვიდას თპადჭობ. — დუო ბანდოკას ბუდოსყყრობა. — ბონკაური პრინცესასთან. — სობრკადოსტურო აბონია. — ეშმაკი და თაფლი. — უფადო, თქვენ შეზდიდი ხადოი“ — უკუნე

1892 წლის 6 იანვარს გი დე მოპასანი მატარებელს ედოდება კანის ვაგზდის უფროსის კაბინეტში. თან ახდავს ფრანსუა და ზორბა სანიტარი. სუდ სამი თვის წინათ იყო, ვაგზდის უფროსი

ისე საზეიმოდ ხვდებოდა დიდ მწერადს! მეორე დღეს, დიდის ათ საათზე, ანრი კაზადისი და თენგიზორი დიონის ვავზაძეში დახვდნენ მას და პასიში წაიყვანეს.

აქ, ბერტონის ქუჩაზე, მე-17 ნომერში მდებარე ციხე-დარბაზში 1783 წლიდან 1792 წლამდე პრინცესა დამბადი ცხოვრობდა. ამ არისტოკრატი ქალის საგვარეულო ბუდეში, ქადისა, ვისაც თავი მოჰკვეთეს, დოქტორ ესპერი ბლანშს კლინიკა მოუთავსებია.

პატარა ქუჩა, აქა-იქ ბადახს ამოუყრია, ქვაფენიღს ხავსი მოჰკიდებია, სქელი კედელი... კიბეს ჩაჰყვები და პირდაპირ პარკში შესვად. კვადრატული ფორმის ორფერდა სახურავები ნიშანდობლივია პარიზის ამ არისტოკრატიული უბნის სახლებისათვის. ხედმიშვებულ პარკში განფენიდა სევდა მარადისი ნირვანის გამო.

იხურება გისოსიანი ჭიშკარი სნეული, ჯმუხი ნორმანდიელის უკან.

კლიტეში რიტმულ ჩხარუნს გაიღებს გასაღები. ამიერიდან ამ რიტმს დამორჩიდება იმისი ცხოვრება, ვისაც აღარ უწერია აქედან გამოსვლა.

„მიყვარს ძველებური სარკეები“, — ეუბნებოდა ხოლმე გი ერთ დროს უიზელს. „მიყვარს, როცა დიდხანს ვდგავარ სარკის წინ და მინის ბუნდოვან ნათებას ვაცქერდები. სარკე სიყვარულისა და სიკვდილის მოუშდელ, შეუხებელ საიდუმლოს ინახავს“. ერთხელ კიდევ არეკდავს სარკე მის გაშეშებულ სახეს.

აქ, პასიში, მოპასანი კვდავ მოემწყვდევა სარკისეულ ხაფანგში, არადა ეს ხაფანგი მთელი ცხოვრების მანძილზე არ აძლევდა მოსვენებას.

ამოდ შევეცდებოდი, გამოგვეცნო, რას განიცდიდა მოპასანი, როცა ცივად მბზინვარე მინას აცქერდებოდა; ამ საიდუმლოს ისევ მისებრ სნეული თუ ჩასწვდება. უნდა ჰკითხო კაცმა სარკის წინ მდგომ ავადმყოფს, რას ხედავს იგი, რისი დანახვა სურს, რათა წარმოიდგინო ამღვრეული გონების სურათი. მე ვერ ვნახე ამგვარი სნეული მამაკაცი, სნეული ქალი კი შემსვდა. აი, მისი ნაწერი, რაც თავისი ხელით გადმომცა, მომაქვს შეუსწორებლად და შეუსხვაფერებლად: „სარკე ისე მიზიდავდა, როგორც მუქი ღამის ფარვანას. გახვევებული ვიდექ სარკის წინ, ხედებს ტანზე ვიჭერდი, თითქოს იმ ჩემს გამოსახულებაში უნდა შევძვრეო. ჩა-

ციებით ვუმზერდი საკუთარ თავს, წარბი ან შემტოკებია, ქან-
დაკივით უძრავად ვიყავ და ჩემი თავი ცივი მარმარილოსაგან
გამოკვეთილი მეჩვენებოდა. სახე თითქოს მივიწროვებოდა, რაც
ზადი აჩნდა, სციდებოდა, პირისკანი როგორც ანტიკურ მწყემს
ბიჭს, ისე გადამეტკიცა. საკუთარ თვადებს ჩავშტერებოდი. ვი-
ლაც — განა მე, სხვა ვინმე, ვისგანაც ათასი წლის წინანდელი
ღბილი შუქი გამოკრთოდა, სარკის სიღრმეში მეღოვებოდა. ვი-
ცოდი, ზეზე ვიდექ, მაგრამ ის, მეორე, რალაცაზე იჯდა, რაც გამ-
დნარი მოედვარე თქროს დაღიჭს გაგონებდა. ყინულისებრი ცივი
თვადები მნუსხავდა. თავი ვერ დამელწია ამ მზერის მომნუსხვე-
ლი ძადისათვის. იმიერ სამყაროდან — იქიდან, იმ სარკიდან — იყო
მოპყრობილი ის მზერა; ვხვდებოდი, აგერ სარკე იყო ჩემს წინ,
მაგრამ გინდამც აღარ ყოფილიყოს იგი.

გავიდა რალაც ხანი, ერთი თუ ორი საათი — უცებ რამდენ-
ჯერმე ზედიზედ ამოვისუნთქე ძალიან ღრმად. და ის ციადი, იმ
მეორისაგან გამონაკრთომი, ერთბაშად შეიდახა, დაირღვა და გაქ-
რა. სახე იმ მეორე ქადისა წყადში აღანდუდ გამოსახულებასავით
ათამაშდა ჩემ წინ, მერმე კი ჩემივე პირისახის იერი და ნაკვ-
თები შეისხა. კვდავ დავინახე საკუთარი თვადები, სწორედ ჩემე-
ული, მთელი ქვეყნიერების სევედაჩამდგარი; გუდმდულარედ ავქვი-
თინდი და ამან შვება მომგვარა“.

თუ იმას გავითვადისწინებთ, რომ ეს მონათხრობი ქადისა
გახდავთ, რომელსაც მოპასანისაგან განსხვავებით მკურნალობამ
უშვედა, შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, როგორ გარინდებუდიყო გი
სარკის წინ ბერტონის ქუჩაზე მდებარე იმ სამკურნალოში.

ამჟამად ფსიქიატრიულ საავადმყოფოებში სარკეები აღარ
აქვთ.

იმ დროს, როცა „გოდუა“ საგუდდაგუდოდ აღწერს დოქტორ
ბდანშის სამკურნალო დაწესებულებას, მეორე გაზეთი — „ეკო დე
პარი“ — „ღიტერადიდან“ გადმობეჭდიდ ინფორმაციას აქვეყნებთ
7 იანვარს. ეს ინფორმაცია იმის მტკიცებას შეიცავს, მოპასანმა
„ანჟელიუსის“ დასრულება ვერ შეძლო და ამის გამო თავის მოკ-
ვდა სცადაო.

ანდრე ვერვორტი „ენტრანსიჟანში“ 12 იანვარს წერს: „ნუ-
თუ ასე აუცილებელი იყო, მოპასანისათვის თავი გვეკრა „სამი

ვარსკვლავის ციხე-კოშკის“ მფლობელის საავადმყოფოში, რა ან-ის ეთერის შესუნთქვისა და ღებინების წვევის საშუალება მოგვეს-პო მისთვის; ამით ხომ დამატებითი რეკამა შევუქმენით მას? და როცა იძულებითი დათმენის შემდგომ მწერადი უკეთესად იგ-რძნობს თავს და ნახავს, სულის დაავადებათა ამ განთქმული სპე-ციალისტის პაციენტი შევქმნილვარო, არასასურვედ კრიზისს ხომ ან გამოიწვევს ეს ამბავი?”

10 იანვარს „გოლუაში“ დღი დე ბუსე დე ფურკო დწვრიდე-ბით უღარებს ერთიმეორეს ბოლდერის, ნერვადისა და მოპასანის ნევროზს... რა თქმა უნდა, ყველა გაზეთი ერთხმად მიუთითებს სივიჟუზე.

„ეკო დე და სემენში“ უცნაური წვრიდმარები გვხვდება: „ტვი-ნიდან აზრები გამეკრიფაო, თავადვე ჰგონია ასე... ხვდეთა, იქ რალაც სიცარიელე წარმოქმნიდაო. „სად არის ჩემი აზრები?“ -- კითხულობს იგი. კითხულობს და თავის გარშემო დაეძებს ისევე, როგორც წინათ თავის ცხვირსახოცს ან ხელჯოხს ეძებდა. დაე-ძებს განუწყვეტლივ — ხან სად მთლიანობას ხედავს, ხან სად; გუ-დი მოსდის, ბრზდება: „ჩემი აზრები ხომ ან ვინახავთ ვინ-მეს?“.. არადა, გარს ახვევია. ეს ის პედაგოგია, რომელთა ფანტას-ტიკურ ფარფატს თვადს მიაყოლებს“.

ეს არასაკადრისი სტილისტური ვარჯიშობა სხვა არაფერაა, თუ ან ჟურნალისტურ ყაიდაზე გადმოსცემული დაყობა ვილაც ექიმისა, რომელმაც ან ისურვა თავისი ვინაობის გამჟღავნება.

ემილ გოტიემ „ეკო დე პარიში“ ყველაზე ბილწი სტატია გა-მოაქვეყნა იმ სტატიაებს შორის, მოპასანის ავადმყოფობის გა-მო რომ დაბეჭდიდა: „ჩვენი გულის“ ავტორმა ეთერით გაათხედა მდანი, იმ ეთერში კიდევ მისი ტვინი იყო გახსნილი. ყოველ-დღიურად რამდენიმე წვეთი ამ საშინელი ნივთიერებისა საკმარისი შეიქნა, რათა მისი თავი მტკიცებულად მწიფე კაკალივით გა-დამსკდარიყო; ბრწყინვალე ასტრული ხელსაწყოებისა გახდა საპყ. რა, გონებასუსტი, გიჟი...“.

ჟურნალისტი დღი განდერა ასეთ ბარათს უგზავნის ექიმ ან-ის კაზადისს: „ხომ გუუბნებოდით, აუცილებელია-მეთქი (თუკი მოსახერხებელია), დაუხანებლად შევატყუოთ-მით ყველა ჟურნალ-ისტის, მოპასანი გაზეთებს კითხულობს თუ ამ დიდით „ეკო დე პარიში“ ან მთლულდება ცნობა მწერლის მდგომარეობისა, საპყ. რა-

დღორდ ავადმყოფობა. დოქტორი ბღანში და მერით მწერდის მე- გობრების შემოტევას იგერიებენ, განსაკუთრებით კი — მეგობარი ქადებისას, რომედთაც იმ დღეს უნახავთ გი, როცა შედარებით მშვიდად იყო, და ახლა დაუჩემებიათ, რა საჭირთა კვლავ „სამი ვარსკვლავის ციხე-კომში“ იმყოფებოდესო. ტასარი სანიტარ ბარონთან ერთად უვდის თავის პატრონს. სუდიერი მდგომარეობა მოპასანს გამოუკეთდა. მაგრამ ერთხედ, როცა ტასარი თახში იჯდა და ბარათს სწერდა ქადბატონ დე მოპასანს, გი მოუდონედად ეცა თავის მსახურს:

— აჰ, ეგ თქვენ დიკავეთ ჩემი ადგილი „ფიგაროში“, არა! გთხოვთ ახლავე მიბრძანდეთ აქედან! დღეის ამას იქით თქვენი დანახვა არა მსურს!

როცა ფრანსუამ ეს შემთხვევა დოქტორ ბღანშს უამბო, ექიმმა ჩაიწურჩუდა:

— სწორედ ამისი მეშინოდა!

გინდა, აღადგინო ყოვედივე, რაც დღითი დღე ხდებოდა ბერტონის ქუჩაზე, მაგრამ არც ერთ სამედიცინო ჩანაწერს მოპასანის ავადმყოფობის შესახებ ჩვენამდე არ მოუღწევია. თუმცა დოქტორ მერიოს ასისტენტის, ფრანკდინ გრუს წყადობით, ვინაც კაროდინა კომანვიდზე გახდდათ გამიჯნურებუდი, ზოგი რაჰ მაინც ვიცით.

ის ხიდვები, რაც უმეორდება ხოდმე, მწერდის წარსუდის მეტად საგუდისხმო გარემოებაზე მოუთითებს. ასე: მოპასანი დარწმუნებუდია, იმ სახდში ვცხოვრობ, სადაც ათაშანგოანები ბინადრობენო (დაჟინებით ახსენებს თავს სნეუდების მიზეზი).

11 იანვარს შფოთიანი ლამე გაატარა. ეშმაკმა მოაკითხა. გიმ მთედი ტანი წყდით დიიზიდა (ძვედი შიში მოსდგამს მიკრობებისა, თანაც წყდის პროცედურის ჩვეუდება მკვიდრად აქვს გამიჯდარი). ისევე დაპარაკობდა მარიდის თაობაზე, მარიდმა ჩემს ტვინიში შედღწიაო. მერმე ფოსტა და გაზეთები მოიკითხა.

ზოგჯერ უბრუნდება სალი გონება, მაგრამ მცირე ხნით. დე-დამიწა სავსეა მოფუთფუთე მწერებით, რომდებიც მორფიუმს გამოჰყოფენ. ეყურება, როგორ ღრიადებს პარკში ბრბო (ისტორიული რემინისცენცია, პრინცესა დე ლამბალის დღეუპვით გამოწვეუდი). ურთიერთობა აქვს მიცვადებუდებთან. სიკვდილი არ არსებობს. იგი ესაუბრება ფდობერსა და ერვეს.

— მათი ხმა ისეთი სუსტია, თითქოს შორიდან აღწევს...

გიმ წერილი მისწერა დუი მეცამეტეს, ურჩია, დიდებული აკადემები აეგო, კომფორტულად მოწყობილი, ცივი და ცხელი აბაზანითურთ (რალა თქმა უნდა). მიცვადებულებთან, რომლებიც ასეთ საუცხოო პირობებში ეყოლებოდათ, ურთიერთობა არ გაჭირდებოდა პატარა სარკმლის მეშვეობით.

განდიდების მანიისაგან სულ უფრო ხშირად როშავს: აქ ყოფნის საფასურს მისი მეგობარი როტშიდები იხდიან. თუმცაღა ურჩევნია, შინ დაბრუნდეს — მისი სახლი ხომ პარიზის ყველაზე მდიდრული სახლია.

14 იანვარს იგი აცხადებს:

— ღმერთმა მთელი პარიზის გასაგონად წარმოთქვა ეიფელის კოშკის ზეთავიდან (ეს არის სწორედ მოპასანის, განა სხვა ავადმყოფის ნაბოღვარი) ბატონი დე მოპასანი ღმერთისა და იესო ქრისტეს ძე არისო!

ამასაც იტყვის: „იესო ქრისტე დედაჩემს ეწვა გვერდით. მე ვარ ძე ღმერთისა“! საოცარი ეპილოგი გასდავთ „პიერ და ჟანი-სათვის“.

18 იანვარს მოპასანი ჩივის:

— ჭურვები, სახლს რომ დაუშინეს, აფეთქდა!

ერვე გის სთხოვს, სამარე გაუგანიეროს (გრძნობა დასაშაულისა ძმის წინაშე და სიკვდილის აკვიატებული აზრი).

შიში, ფარულად ჩაბუდებული მის შემოქმედებაში, ცხადად ვლინდება. სილამის შიში სიკვდილის შიშად იქცევა. შიში, სულ შიში და შიში...

23 იანვარს იგი ბოდავს:

— მომეცით კვერცხები! ასი ათას ფრანკს გადავისდი... ნოტარიუსმა სახლი ეტრეტაში 1500 ფრანკად გამოყიდა. ღირდა კი 35 ათასი. ამის გამო ასი ათასი ვიზარადე. ხედნაწერი, რომელია მოსპობა მინდოდა, ეშმაკმა მომპარა!

აღარ ადგება საშველი ამ საშინელი იანვრის გასვდას!

— ლენდორფი და ავარი სააშკარაოზე გამოიყვანეს (პროფესორული უნდობლობა გამომცემებისადმი — ა. დ.). ბანკმა იმათ მადულ საცავს მიაგნო. თრმოცი მიდიონი ჩემს სახელზეა შეტანილი! ჟაკობი („მოპასანის რწმუნებული“ — ა. დ.) დაპატიმრებულია. ის ხუთასი ათასი ფრანკი, ამერიკაში რომ უნდა მიეღო, საფრან-

გეთის ბანკში გადმორიცხეს. თუმცაღა განა ხუთასი ათასი, ხუთი მილიონი ფრანკია! მეც ისევე ჩამსვამენ ციხეში, როგორც ფრანსუა ჩასვეს „როტშიდელის საქმის“ გამო.

28 იანვარს, როცა თაფდს მიუტანენ, აიღებს და იქით მოისვრის. თაფდი მომაკვდინებელია, რადგან ფუტკარი ნექტარს ფუტკარასაგან იღებს.

29 იანვარს ვილაც უჩინარ არსებას უყვირის:

— სტყუი! ეგ მართალი არ არის! დღეს მე საჭმელს არა ვჭამ — ზიარება უნდა მივიღო!

კვდავ კედელს ედაპარაკება:

— ერვე, ერვე! ჩემი მოკვდა უნდათ! დაწვით ყვედა ქალადრი, მოკადით ჟანდარმი!

31 იანვარს იგი საუზმეს უკვეთავს დედამისისათვის, რძლისთვის, ძმისწუდ სიმონასა და ერვესათვის.

— ისინი აქ არიან, მაგრამ შემოსასვლელი კარი ვერ უპოვიათ. ხო მართლა, დოქტორო მერიო, მიიღეთ თუ არა სამოცი მილიონი, ჩემმა ნოტარიუსმა პანამისათვის რომ გადადო?

ფრანსუას მისი მოწამვლა უნდა — ჭიპზე ღვინოს ასხამს. თეთრი ღვინო იგივე დაქია. ისევე აიჩემებს კვერცხებს. დოქტორი მერიოს სარდაფში ათას ორასი კვერცხი ინახება. ხოლო ხელოვნური კუჭი (ესეც აკვიატებული აზრია) თორმეტი ათასი ფრანკი ღირს.

— ყვედა კათოლიკეს ხელოვნური კუჭი აქვს.

რომის პაპი, ეშმაკი, კათოლიკეები, სარწმუნოებაზე ფიქრი მოსვენებას არ აძლევენ.

— ჩამაცვით, მატარებლით სადხინებელში მივემგზავრები.

9 თებერვადს სურდ ერთთავად იმ ექიმის ამბავს ჰყვება, რომელიც მისი ამქმელი ყოფილიყო შინაური გადმოცემის თანახმად და ახადშობილს თურმე დიდხანს უსწორებდა თავის ქადას — ასე სჩვეოდათ სოფელში. 10 თებერვადს ამტკიცებს, რომ წინა დღეს დაასაფდავეს, ღმერთს „სურედ ბერიკაცად“ მოიხსენიებს და „მეხანძრებს“ უხმობს, რათა ის ყუმბარები ამოიღონ, მონასტრის საძირკვედქვეშ რომ არის ჩაწყობილი.

მეორე დღეს დოქტორ მერიოს დანძლავს:

— შე უწმინდურო ბერიკაცო! უფალო, თქვენ შეშდიდი ხართ! ფრანსუა ეს-ეს არის გამომიტყდა, რვაასი მილიონი მოგპარეო...

მე კი არა, ბარონმა დე ვომ გამოაცხადა ომი თქვენ ვერ მომ-
კლავთ — ტყვია არ შეკარება... მე თვითონ გავაცხებინებ სულს
ყველა ეშმაკს!

ხანდახან რაიმე გასაგები დეტალი ამოუტივტივდება, მაგრამ
წყველიადი ისევ მთიცავს ხლემე მისი ცნობიერების კუნჭულებს.

— ეს სხოს ხორცი კი არაა, ადამიანის ჩანასახია. ოხ, რა სა-
ზიზღარნი არიან ეგ ქალები.. თორმეტი წლისა ვიყავი მაშინ...
ყველამ მშვენივრად იცოდა, მადმუაზედ X. ...გარყვნილი ქალიაო,
თქვენ კი მეუბნებით, რომ მე... მასი მატყუარა ხართ, თქვე
ჯიბიდან გავარდნილო, ბებერო არამზადავი...

14, 15, 16 თებერვადს ოდენდორფმა, ჟაკობმა და კაზადისმა
ინახუნდეს, მათ დიდხანს ესაუბრა. 16-ში კვდავ სასტიკად წამო-
უარა სენმა, ერთმანეთში აურია ეშმაკები, ღმერთის მიმართ გა-
მთქმული მუქარა, ომში განადგურების ამბავი:

— მხოლოდ ეშმაკები არიან უკვდავნი. მე ღმერთზე ძლიერა
ვარ. საფრანგეთის არმია შერცხვენილია, სავადალო დღეშია ჩა-
ვარდნილი.

ეს ბოღვა ნიშანდობლივია პიროვნებისათვის, რომელიც რღვე-
ვას განიცდის.

20 თებერვადი:

— დუციფერმა მადენას სმით დაილუპა თავი. მთელი ქვეყნის
ქალები მე გავაბახე!

23 თებერვადი:

— ღმერთს შავ ყვავილს გადავდებ და ასე გამოვუყვან წირ-
ვას.

2 მარტი:

— მიცვადებულები დაპარაკობენ.

9 მარტი:

— მზარეულებო, მეხანძრეებო, მომიტანეთ ბრინჯიანი ქა-
თამი!

კვდავ გახედებით იწყებს ღვთის გამობას:

— ღმერთო, თქვენ ყვედაზე სასტიკი ხართ ყველა ღმერთს
შორის! მე თქვენ გიკრძაღვთ ჩემთან დადაპარაკებასი უბრალოდ
რეგვენი ხართ და სხვა არაფერი ბედზედლო, მოკად ღმერთი..
დუციფერო, დავამთავრე ეს ამბავი. მთელი მსოფლიო ჩემი იქ-
ნება.. ხომ იცით, წარმართუდ ღმერთებს რომ ჯუჰგარვარ!

რა 'საოცარ' რამეს იტყვის ხლდმე, როცა ცნობიერება უბრუნდება! როგორ ან გაგახსენდეს: მხეცკაცა, სირაკუზელი ვენერა და პადერმოული ვერძი...

— დედაჩემმა ორი მილიონი მიიღო ჩემგან და ასე წამოიძახა: „შიმშილითა ვკვდები!“

შევცვალეთ „ორი მილიონი“ უფრო ზომიერი თანხით და მისი ნათქვამი მართალი გამოდგება.

ახლოვდება მარტი. გის არა სურს შარდვა:

— ავონიისას შარდვა ვის გაუგონია. მე ძლიერი ღოსიერი ვიქნები! მაგრამ თუ თქვენ კათეტერს იხმართ, მაშინვე აღსასრული დამიდგება. ეს ბრილიანტებია! მუცელი ბრილიანტებით მაქვს გამოტენილი! აიღეთ და სეიფში ჩაკეტეთ! თუ ზონდის გადაყდაპვინებას დამიპირებთ, ჩემს მფარველ ანგელოზებს ვუბრძანებ და თქვენს თავს გავათოკვინებ.

30 მარტს გონკურმა ჩაიწერა: „ქ-ნმა კომანვიდმა სამწუხარო ამბავი მამცნო მოპასანზე. ის აღარ დაპარაკობს თურმე თავის დაუმთავრებელ რომან „ანჟელიუსზე“. ამას წინათ ვილაციისთვის დეპეშის გაგზავნა ნდომებია, მაგრამ ვერაფრით მოუხერხებია ტექსტის შედგენა. ერთი სიტყვით, მთელ დღეებს თავისი პადატიის კედელთან საუბარში ატარებს“.

კაროლინა კომანვიდი ცოლად გაჰყვა ექიმ ფრანკდინ გრუსს. თუ მოპასანზე რაიმე ახალი ამბავი ვრცელდება საავადმყოფოს კედლებს მიღმა, ამ ცოლ-ქმრის მეშვეობით ვრცელდება.

ბოლო წელიწადი შავბნედი ჟამია. დრო გაჩერებულა. უსიამოლო აღრჭიალდება ხლდმე გასაღები გისოსიანი ჭიშკრის კლიტეში.

სნეულს ცნობიერება უბრუნდება ზოგჯერ. მაშინ იგი საფრინველზე ვოლიერით ინტერესდება. სანიტარი ფრინველებზე უამბობს. ოქტომბერში სენიდან დაძრული ნისდის ნაძენძი ფოთოლდაცვივნულ პარკში მიიცირიცება. გი დიდხანს გაუნძრევლად ზის ხლდმე აქ. მოვა რომელიმე ექიმი, ხელს ჩამოართმევს. გამოივლის ვინმე ავადმყოფი, ისიც ხელს ჩამოართმევს. გაიჭრიალებს კარი. აღრჭიალდება გასაღები...

აღდგომის ორშაბათს, 1893 წლის 3 აპრილს, იგი პარკში გამოდის ფრანსუასა და სანიტარ ბისპადიეს თანხლებით. შეჰხარია გაზაფხულის დადგომას. ბისპადიე დამაზ, ახადგაფოთდოდ ხეზე მიუთითებს.

— ჰო, ძალიან ღამაზია. მაგრამ ჩემს ვერცხლისფერ ეტრეტი-სეულ ადევებს ვერ შეედრებოდანი

უცებ შეშფოთდება:

— აგერა ინჟინრები, აგერა ინჟინრები, რასა თხრიან ამ პი-წას, რასა თხრიან...

ანდა ნაფოტებს ასობს მიწაში:

— აქ დავრგოთ ესენი გაისად აქ პატარა მოპასანები და სხვ-ღებოან.

გონს მოსვდის წუთს აღბერ კაენ დ'ანვერს ეუბნება:

— წადით! წამიც და ჩემს ჭკუაზე აღარ ვიქნები.

სანიტარს ურეკავს.

— პერანგი გადამაცვით. ჩქარა, ჩქარა!

ერთხედ ბილიარდის ბურთი გაუქანა ერთ ავადმყოფს, იქვე გა-აკოტრიდა. ყველაზე ერთგული მეგობრები — ანრი სუარი, ზოდ დე მორსედე — კვდავ დადიან სანახავად. შეძრწუნებულნი შორდებოან ხოლმე სნეულ მეგობარს.

1893 წლის 25 მარტს კრუნჩხვა დაეწყო. გეგონებოდა, ავმა ზნემ მოუარაო. ექვს საათს ეწამებოდა. ასეთი შეტევა გაუმე-ორდება ოცდახუთ აპრილს და ოცდახუთ მაისს. ამის შემდეგ კოვ-ზით აჭმევენ ხოლმე. მძიმე შეტევების დრო დამთავრდა. დადგა ბოლო ჟამი.

დოქტორი ბდანიში „მონდ იდუსტრეს“ მთავარ რედაქტორს, ირიარტს უამბობდა: „ექიმს“ მეძახის. მაგრამ ახდა სუყვედა „ექიმი“ ჰგონია. მე უკვე აღარა ვარ მისთვის დოქტორი ბდანი-ში! ირიარტი და გონკური გადმოგვცემენ: „ბდანიშმა სევდისმომ-გვრედი პორტრეტი დაგვიხატა. ასე გვითხრა, მოპასანი შესახე-დავად ნამდვიდი შეშდიდიაო, — თვადებს აცეცებს, პირი დაღებუ-ლი აქვს“.

თუ ეს გამოთქმა — „შესახედავად ნამდვიდი შეშდიდი არი-სო“ — საკმარისად დამაჯერებელი არ გახდავთ სპეციალისტებისა-თვის, საფიქრებელია, თავდაჭერიდ ფსიქიატრს საგანგებოდ პრო-ფანთათვის ეთქვას ასე. მაგრამ მის ნათხრობს ერთი საზარელი, თვადხილული შტრიხი ურევია: „დაღებულნი პირი“.

ჩამოხმა, დაუძღურდა, დაწითლებულ თვადებში შუქი ჩაუქრა, ხედები სანთედრივით დაუდნა, დოგინიდან წამოდგომის თავი აღ-არცა აქვს. 14 ივნისს კვდავ კრუნჩხვა უვდის. ექიმები ამბობენ,

ეს აღსასრულს მოასწავებს. მაგრამ გული გამძლე აქვს. 28 ივნისს ისევ შეტევა მოხდის. სული კიდევ უდვას, თავის ასედა, ხელს შეანძრევს.

1893 წლის 6 ივლისს, დღის 11 საათსა და 45 წუთზე, სამუდამოდ განისვენებს.

ბოლო მისი სიტყვები ეს იყო:

„უკუნი თოპ, უკუნი!“

„წესის აგება ანრი-რენე-აღბერ-ვი დე შოპასანისთვის, მწერისათვის, რომელიც 1893 წლის 6 ივლისს 43 წლისა მიიღვა და პარიზს მოხდება ამა თვის უახლოეს შაბათს, შუადღისას, წმიდა პეტრეს სამრევლო ეკლესიაში, შაიოში...“.

ეს ცნობა ხელთ მოხვდა ადექსანდრე დიუმა-შვიდს. მაშინვე ვაგზადს მიაშურა. შაიოში უკვე აუარებელ ხაღხს მოეყარა თავი. ჭირისუფადთა წარმომადგენელი დოქტორი ფანტონ დ'ანდონი იყო, ერვეს ქვრივის ძმა. კუბოს ემოდ ზოდასთან, ოდენდორფთან, ჟაკობთან ერთად მიჰყვება, თან გულისწყრომით იხედება აქეთ-იქით: ღორამ ნიციდან ფეხი არ გამოდგა, თავის მაგიერ მოახდებ მარი მეი წარმოვზავნა. არც მამა ჩამოსულა. ამბობენ, დედას ვაჟიშვიდი იმ დღის აქეთ არ უნახავს, რაც პასიში მოათავსესო. ნახევარი საუკუნის შემდგომ დოქტორი ფანტონ დ'ანდონი ამ გულშემზარავ სიტყვებს იტყვის: „მაგ ოჯახში, ბატონო ჩემო, ცოცხლებს თავის შეწუხება საიმისოდაც არ სურდათ, რა არის, მიცვალებუდნი დაესაფდავებინათ!“

კუბოს მიაციდებს ფრანსუა — სახე შემუშავებია, თვადები დასწითლებია. ის გახდავთ მოპასანის ოჯახი... ანრი რუჟონი, კატულ მენდესი, აღბერ კაენ დ'ანვერი, ანრი სეარი, ჟოზეფ რეინაკი, ჟან ბერო, ანრი ბოერი, მარსელ პრელო, პოდ ადექსიოსი, ანრი დავედანი და ერედია საფდავთან შეჯგუფდებიან, წინ ზოდას გაატარებენ. ზოდა დაპარაკობს მღვდვარებისგან დავუდუდი ხმით. ამ სიტყვის სათქმელად საგანგებოდ გადაიციონსა ვის ბარათები. აი, ია ბარათი, ფდობერის გარდაცვალების უმაღვე რომ მოუწერია:

„ენით ვერ გამომითქვამს, რასაც ფდობერის სიკვდილის ვამო განვიცდი. მისი სახე სუდ მუდამ თვადწინ მიდვას, ასე მკონია, ყურში მისი სმა ჩამესმის-მეთქი. ვსედავ, როგორ მოძრა-

ობს, ვხედავ თვით მას — ყავისფერი ხადათით მოსიღეს; დაპარაკობს და თან ხედები მაღლა აღუპყრია...“.

„მედნის სუნი უდის, საწერ-კადამის მეტი არაფერი იცისო, ყველაზე ნაკლებ მასზე ითქმობდა... ის კი არადა, განგებისად ერიდებოდა დიტერატურაზე დაპარაკს, თავს არიდებდა მწერადთა წრეს; განა სახედის მოხვეჭისათვის, აუცილებლობის გამო ვმუშაობო, ასე იტყოდა ხოლმე თავად. ჩვენ, ვინც მთლიანად დიტერატურად საზრუნავს ვიყავით მიცემუდნი, ცოტა არ იყოს, გვიკვირდა ეს ამბავი...“.

ზოდას ერთ ადაგს ხმა უღადატებს:

„მოპასანმა — ღმერთო დიდებულო! — გონება დაკარგა! წარმატება, ჯან-ღონით სავსე კაცის სიცოცხლე — ყვედაფერი ხედინთაბირად გაცამტვერდა. რა შემზარავი ამბავია!“

ზოდა ძღვეს სიკვდილის შიშს და განაგრძობს:

„ჩვენ გვემახსოვრება იგი როგორც ყვედაზე ბედნიერი და ყვედაზე უბედური კაცთა შორის, ვის მაგადითზეც განსაკუთრებული სიმძაფრით შევიგრძნობთ ადამიანის იმედთა გაცრუების სიმწარეს; გვემახსოვრება როგორც საყვარელი ძმა, შინაურთა ნებინი, ვინც სამუდამოდ დაგვშორდა და ვისაც ცხარე ცრემლით დავტირით ყვედანი“.

სიტყვას წინასწარმეტყველური ფრაზით ამთავრებს:

„თუმცა, ვინ გაბედავს იმის მტკიცებას, ავადმყოფობამ და სიკვდილმა არ უწყიან, რასა იქმიანო?!“

ანრი სუარი რამდენიმე გულისამაჩუყებელ სიტყვას წარმოთქვამს სიყრმის მეგობრების სახედით. „სამყვარეს“ მენიჩბენი გულხმივრად უგდებენ ყურს, თვადები ცრემლისაგან შესიებიით. ჟოზეფ პრუნიეს, თავის პრეზიდენტს, რომ ეთხოვებიან, გინდავ საკუთარი ახადგაზრდობა გამოეგდოვოთ.

— ეს რა ხვედრი ერგო! — იმეორებს დიუმა. — რა დანაკდისია დიტერატურისათვის! ოჰ, რა დარდიმანდი ვინმე იყო, რა დროსტარების მოყვარული..

და თითქოს ამ მისი ნათქვამის დასტურად აქვე შენიშნავ ვილაც უცნობ ბანოვანს, ეღზასედი ქადის ტანსაცმლით მორთულს, რომედიც წმიდა პეტრეს ეკდესიიდან სასაფდლომდე მიჰყვება კატაფადკს.

იღუმიადების ბურუსით არის მოცული გის დაბადება, მისი მო-

ნაწიდელობა 1870 წლის ომში, მთელი მისი ცხოვრება. თვითონ ერიდებოდა გულისნადების გამხსნელს, თუ რამ მოიძეებოდა მისა ასავად-დასავადის გამომამჟღავნებელი, ყველაფერს სპობდა. იმ ასაკისა რომ მოიყარა, როცა კაცს საკუთარი მოგონებები იზიდავს, სიგიჟემ დარია ხელი. გარდაიცვლება და მისი დედ-მამა, არაფერს შეემონახავს ისეთს, რაც ვის ცხოვრების საიდუმლო ამოგვაცნობინებდა. ჰყიდიან და გიიეტს, „დამაზ მეგობარს“, ბოკადორის ქუჩაზე მდებარე ბინის მოწყობილობას. ღორამ ყველაფერი დაყიდა, ან დაარიგა, მხოლოდ ის ნივთები შეინარჩუნა, რაც პირადად მისთვის იყო საინტერესო.

სამუდამოდ დაიკარგა ზოგიერთი იშვიათი დოკუმენტი, დრუოს სასტუმროში გამართული აუქციონისას რომ გაიყიდა 1893 წლის 20 და 21 დეკემბერს. თავიანთი საიდუმლოს დაცვის მოწადინე მუშტრები — კეკლუცი გრაფინიები, მწერლები, მხატვრები — გამადლებით იზრდნენ ჯიბეში მათ მომაყივნებელ ქალადლებს...

ამ საჯარო განიავებით მიეცა დასაბამი იმ განუკითხაობას, კარგა ნახევარ საუკუნეს რომ გრძელდებოდა. ჟიზედ დ'ესტოკის, პიდიარ დ'არკაის, პიერ ბორეის, ინგლისელ ფრანკ პარისისთან უტიფარი თაღლითნი გუდარხეინად აყაღებდნენ, ამახინჯებდნენ საბუთებს. თუ „ლვთისმოსავთა ხედები“ ცდილობდნენ, დამაზ მეგობრის „სიბიღწეთა“ კვადი ერთიანად წაეშადათ, გარყვნიდნი მის ჭუჭყიან საცვადში აფათურებდნენ ხელს. ყველაფერი გაურკვეველი და ბუნდოვანებით მოცულია ამ კაცის ცხოვრებაში, თუმცაღა თავად მოპასიანსაც ხომ ასე სურდა ყოფილიყო:

„ვინიცობაა როდესმე საკმარისად ცნობილი გავხდე საიმისოდ, ცნობისმოყვარე შთამომავლობა ჩემი ცხოვრების საიდუმლოთი დაინტერესდეს, მარტო იმის გაფიქრება, ჩემი გულის სახიზარი უნდა ბეჭდური ცნობების, მხილების, ამა თუ იმ საბუთზე მითითების, ახსნა-განმარტების მეოხებით მიჩხრიკ-მოჩხრიკონ-მეთქი, გამოუთქმედ ნაღველსა და მძაფრ გულისწყრომას მგვრის...“.

ბოლო სიტყვა

მოპასვანი რეაქსიი იყო. ამას დამაჯერებლად ასაბუთებს ანრი ბარბუსი: „ის უფრო მალე მდგომად მესახება, ვიდრე ფლობერი, რომელიც რეაქსიის მიშენიერებას სიტყვიერი სამკაულებით რთავდა“.

თავისი შემოქმედების პოლიტიკური ჟღერადობით მოპასვანი ამჟამად უფრო აქტუალურია, ვიდრე ამ თხუთმეტი წლის წინათ, მით უმეტეს, ოცდაათი წლის წინ იყო; თღონდ ასევე თანადროულია თავისი მოთხრობების ფორმის წყალობითაც. ჟოუდ რენარი ამბობდა: „მე მიყვარს გი დე მოპასვანი იმიტომ, რომ ასე მგონია — თავისთვის კი არა, ჩემთვის წერს-მეთქი“. ეს სწორედ ის ბუნებრიობა გახდავთ, რის გადამეტებასაც ვერ შეძლებ. მოპასვანი იგივე ხედვებგახსნილი ფლობერია.

„პიერ და ჟანისათვის“ წამძვარებულ წინასიტყვაში, რამაც თავის დროზე ეგზომ გაანაწყენა ედმონ დე გონკური, მოპასვანი იმთავითვე თავს იცავდა იმ მსცოვან ნწერადთა თავდასხმისაგან, რომელთაც „ღვდარწინი სტილის მქონეთ“ უწოდებდა. იგი ხშირად მიახლებია თავის იდეას: „სწვდებოდე იდუმალებე იდუმალ ფიქრსა თუ ზრახვას, მოიხედებდე წამიერ შთაბეჭდილებას და გამოხატავდე სრულიად მარტივი, საყოველთაოდ სახმარი სიტყვებით“.

მოპასვანის ნამდვირი ტრაგედია, ჩვენს გულთან ასე ახლოს რომ მოდის, ის გახდავთ, რომ მის შემოქმედებას არ დასცადდა წეშმარიტი გაფურჩქნა, არ ერგო ბუნებრივი დასრულება.

უნდა ითქვას, რომ XIX საუკუნის მეორე ნახევარში მეტად მრავლად იყვნენ ისეთი შემოქმედნი, რომელთაც ვერ შეძლეს ბოლომდე გამოეყვინებინათ თავიანთი შესაძლებლობანი. ეს აზრი თვით მოპასვანსაც გაუჩნდა. აი, რა თქვა მან ამასთან დაკავშირებით: „დღესდღეობით საფრანგეთში მხოლოდ გაუფურჩქნელა ნიჭის მქონე შემოქმედნი გვხვდებიან“. დედაკრუამ, ბერდიოზმა, პიუგომ, სტენდალმა, ბაღზაკმა სრულად გაშადეს თავიანთი ნიჭი.

ხლელ სეზანი, ვან-გოგი, გოგენი, როდენი, ეგბიუსი, ისევე როგორც მარსედ პრუსტი, რალაცით ნაკლუნდი არიან; მათ ამ სინაკლედეს, შესაძლოა, მეტი სისათუთეც ახლდეს, ოლონდ დაუმთავრებლობის შთაბეჭდილებას რომ ახდენენ, უცვიდობეღია. მოპასანი მათი ბედის თანაზიარია ამ დაუმთავრებლობის გამო. როცა ხსენებუდი ოსტატების (უდავოდ, შესანიშნავი ოსტატების) თავდაკლედად მაქებარ ფანატოკოსთა ირგვივ ვნებები დაცხრება, მაშინ სრუდიად აშკარა შეიქნება, რომ სწორედ დაუმთავრებლობა განმასხვავებელი ნიშან-თვისება XIX საუკუნის მეორე ნახევრის მთელი ხელოვნებისა. ამაში რომ დარწმუნდებიან და ამგვარი ვითარების გამომწვევ მიზეზებს გულმოდგინედ შეისწავდიან, მკვდევარნი დაინახვენ, ეს მიზეზები იმდროინდელი საზოგადოების შეუწედებედ დაქვეითებაში ყოფილა საძიებელიო.

1891 წდის დეკემბერში, ამერიკედ გამომცემდებთან წამოწყებული სასამართლო პროცესის დროს, მოპასანი თავის რწმუნებუდს ჟაკობს ატყობინებს, რა რაოდენობით გამოუციათ მისი წიგნები ოკეანის ვალმა: ნოვედათა კრებუდეები — 169 ათასი ცადი, რომანები — 180 ათასი ცადი, მოგზაურობის ნარკვევთა კრებუდეები — 24 ათასი ცადი.

იმათ შორის, ვინც მოპასანის პატივისმცემელია ოკეანის ვალმა ანდა აღიარებს, ამა თუ იმ ზომით მისი გავდენა განვიცადეო, არიან უდიდამ საროიანი, ერსკინ კლდეუდი, თეოდორ დრაიზერი.

უკეთ იციან მოპასანის ყადრი რუსეთში. ტურგენევი და ტოდსტიი დედად აფასებდნენ მის ქმნიდეებს.

1958 წედს საბჭოედმა გამომცემდებმა საინტერესო სტატისტიკური მონაცემები მოიტიანეს: საბჭოთა კავშირის ხადხთა 15 ენაზე მოპასანის თხზუდებანი სამასჯერ და მეტჯგზის გამოსცეს, საერთო ტირაჟმა 10 მიდიონ ცადს გადააჭარბა. მხოლოდ ვიქტორ ჰიუგოს ჩამორჩა იგი, ვაუსწრო ბადზაკს, ზოდას, ფდლობერს, ადექსანდრე დიუმას, სტენდადს და თვით ჟიუდ ვერსნაც. ამასთან დაკავშირებით „ნუჟედ დე მოსკუ“ ჩეხოვს იმოწმებდა, ვისაც მოპასანი ტოდსტიოს ერჩივნა და განზრახედო ჰქონდა, რუსუდ ენაზე ეთარგმნა მისი ძირითადი ქმნიდებანი. ასე რომ, „ფრანგი ჩეხოვი“, ეს ფროთიანი ვამოთქმა, თუმიცა ისტორიუდ-დითერატურ-

რული თვადსაზრისით ნაკლვანი გახდავთ, თითიდან გამოსწოვი-
დი მაინც არ არის.

შტეფან ცვაიგის აზრით, მოპასანს ჰქონდა „ზომიერებია
თითქმის ზებუნებრივი გრძნობა“. თომას მანს იგი მიაჩნდა მსო-
ფლიო მასშტაბის დიდოსტატ ნოველისტად. ხოლო ჰაინრიხ მანა
და ჯონ გოდზუორთი არ მადავდნენ, მოპასანის გავდენა განვი-
ცადეთო. გარდაცვალებამდე ცოტა ხნის წინ სომერსეტ მოემი ამ-
ბობდა: „ხშირად ვფიქრობ ხოლმე გი დე მოპასანზე. იგი XIX
საუკუნის საუკეთესო ნოველისტად წარმომიდგება“. მოპასანის
გავდენის კვალი ატყვია პირანდელოს „სიცვიურ მოთხრობებს“,
მორავიას ნოველებს.

მოპასანის ნოველები და რომანები, რომლებშიც სერგეი ეი-
ზენშტეინი „მაღადმხატვრული მონტაჟის საუცხოო ნიმუშებს“
ჭკვრეტდა, რაღა თქმა უნდა, მრავადგზის გამოუყენებიათ ეკრანზე
გადასატანად...

მაგრამ კინემატოგრაფმა და ტელეხედვამ ჯერჯერობით ფრაგ-
მენტული და, ცოტა არ იყოს, დამახინჯებული წარმოდგენა შექ-
მნეს მოპასანის შემოქმედებაზე. მოპასანი დღესდღეობითაც
ფრიად მძაფრი და გესდიანი გახდავთ. ისევე, როგორც, მაგადი-
თად, ზოდა... მოპასანისა და ზოდას ქმნილებანი ამჟამადაც ინან-
ჩუნებენ სიმწკავეს.

ეს წიგნი დაბოლოებით კი დავაბოლოვე, მაგრამ დამთავრებუ-
ლია-მეთქი, სუდაც ვერ ვიტყვი. აგერ უკვე თორმეტმა წეღმა გან-
ვლო, რაც მის გამო ვრუდუნებ, და ახლა ვატყობ, ამას აღბათ ვერც
ჰერასოდეს მოვახერხებ. მეტად ბევრი დოკუმენტი უკვადოდ
შთანთქა წანსუღმა და იმ დანაკარგს ვერაფრით ავინაზღაურებთ.
მოპასანის გარშემო მუდამ ბევრი რამ იქნება ბუნდოვანი, და-
ფარული თუ ბოლომდე ართქმული. ჩემდათავად მადღობას მოვახ-
სენებ ყველას, ვინც ამ თავსატეხი მუშაობისას დახმარებას მი-
წევდა.

1966 წ. დეკემბერი.

ს ა რ მ ე ბ ი

ნ ა წ ი დ ი ა ი ბ ვ ე დ ი ე ტ რ ე ტ ი ს კ დ ლ ვ ა ნ ი ნ ა მ ი რ ი	3
ნ ა წ ი დ ი მ ე ო რ ე მ ე ნ ი რ ბ ე თ ა ს ა უ ზ მ ე	61
ნ ა წ ი დ ი მ ე ს ა მ ე ღ ა მ ა ზ ი მ ე ჯ ო ბ ა რ ი	152
ნ ა წ ი დ ი მ ე ო თ ხ ე თ რ ღ ა	254
ნ ა წ ი დ ი მ ე ხ უ თ ე ღ ა ს ა წ ი ყ ი ს ი ღ ა ს ა ს რ უ დ ი ს ა	316
ნ ა წ ი დ ი მ ე ე ქ ვ ს ე პ ა ე მ ა ნ ი ს ა რ კ ე ბ თ ა ნ	402
ბ ო ღ თ ს ი ტ ყ ვ ა	436

АРМАН ЛАНУ

МОПАСАН

На грузинском языке
Издательство «Мерани»
пр. Руставели, 42
Тбилиси, 1988

რედაქტორი ე. კიჭალმაძე
მხატვარი ნ. გერასიმოვა
მხატვრული რედაქტორი ჯ. ზესაიძე
ტექნიკური რედაქტორი თ. კაპანაძე
კორექტორები: თ. ფირცხადავა, რ. გოცირიძე ნ. დომაძე
გამომცემი ნ. ხუთასი

ს. ბ. 3293.

მაბარდა წარმოებას 8.01. 88 წ ხელმოწერილია საბეჭდოდ 28.03. 88 წ. ფორმატე
84×108¹/₃₂. ქალაქი საწიგნე-საგუნდად განიჭურა ივერია. ბეჭდვა მალადი.
პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 23,1, სააღრიცხვო-საგამომცემლო ფურცელი 21,3.
პირობითი საღებავგატარება 23,5. ტირაჟი 20.000. შეკვეთა № 3.

ფასი 2 მან 40 კაპ.

გამომცემლობა „მედანი“, რუსთაველის პ. 42, თბილისი 1988.

საჭარტველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნით ვაჭრობის
საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის თბილისის ო. ჭავჭავაძის სახ. წიგნით
ვაჭრობის, მუგობრობის გამზირი № 7.

Тбилисская книжная фабрика им. И. Чавчавадзе Государственного
комитета Грузинской ССР по делам издательств, полиграфии и
книжной торговли, пр. Дружбы № 7.